

ספר

תורת חובות הלבבות

חברו בלשון ערכי הרב הגדול החסיד

רבינו בחיי הדיין ספרדי בר יוסף ז"ל.

והעתיקו ללשון עברי החכם

רבי יהודה אבן תבון ספרדי ז"ל.

הוצא צעיון נמרץ וכדפס מחדש עם פירוש קלר ומספיק לנאמ
המלות ומבנת הענין.

~~10206~~

הוצאת בענדעט ב"ר היים פהן
ברלין • התרפה

אמר המתרגם

ידֵי עַם אֱלֹהֵינוּ מְצוּקָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם, אֲשֶׁר הִמְלִיחַ יְשׁוּ מֵאֲחִין בְּחַמְסָתוֹ,
 וַיִּלַּךְ הַכֹּל בְּצַבֻּרוֹתָיו, וּבַחֵר צָדֵק לִהְיוֹת תְּרוּמָה כְּצִרְאֵי וּסְגוּלָה כְּמַלְאֵי,
 וַיִּחַלֵּל עֲלֵיו מְרוֹחַ תְּצוּנָתוֹ, וְהֵאִיר עֵינָיו בְּכַר נְשָׁמוֹ; כְּדַכְתִּיב אֲכֵן רוּחַ הַיָּחַ
 בְּאִנּוֹשׁ וּנְשָׁמַת שְׂדֵי תְצִיבִים, וּכְתִיב כִּי אֱלֹהִים נְשָׁמַת אִדָּם. וְהַצְדִּילוּ בְּחַכְמָה
 וּבַדְעָה מִכֹּל יִלְרֻחִיו, וְהִמְשִׁילוּ בְּכֹל צְרִיאוֹתָיו, כְּדַכְתִּיב מִלְפָּנָיו מִצְהַמּוֹת
 אֲרָץ וּמַעוֹף הַשָּׁמַיִם יִחְכְּמוּ, וּכְתִיב תִּמְשִׁילֶנּוּ צִמְעָשֵׁי יָדָיךְ כֹּל שֶׁהָ שָׂחָה
 כְּגִלְיוֹ. וְכֹל חֶסֶם לִבִּי יוֹדַע כִּי הָאָדָם מִתְחַלֵּט יִלְרֵחוֹ וּרְאֵשִׁית יְקוּדָתוֹ, כּוֹלֵר
 עַל הַחֲכָמָה וְהוֹעֲצֵעַ עֲלֵיהָ, כְּדַכְתִּיב וַיִּלַּךְ ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֵצֶר מִן
 הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְכַפֵּשׁ חַיָּה. אֲךָ מִפְּנֵי שִׁיקוּדוֹת
 חוֹלְדָתוֹ שׁוֹכִים זֶה מִזֶּה וּבּוֹצְרִים זֶה עַל זֶה, הֵם מִתְגַּרְסִים בּוֹ חֲמוּד לַהֲעוֹת
 אֹתוֹ מִדֶּרֶךְ הַחֲכָמָה וְהַאֲמוּנָה אֶל דֶּרֶךְ הַתְּאוּבָה וְהַשְׁקָר, וּכְפִי בְּצוּרָתָם עַל שִׁכְלוֹ
 תְקַלֵּר יָדוֹ לְהַחְזִיק בְּחַכְמָה, וְהִיָּה כְּאֲשֶׁר יָרִים הַשֶּׁכֶל יָדוֹ וּבְגֵרָה הַחֲכָמָה,
 וּכְאֲשֶׁר יִנַּח יָדוֹ וּבְגֵרָה הַתְּאוּבָה; וּבַעֲנֵין הַזֶּה כְּבִדְלִים בְּנֵי הָאָדָם אִישׁ מֵרַעְהוֹ
 בְּחַכְמָה וּבְסִכְלוֹת. וּבְכֹל דוֹר וְדוֹר אֲנַחְנוּ רוֹאִים סְגוּלָת בְּנֵי אִדָּם, אֲשֶׁר
 הִלְכוּ לְאוֹר הַחֲכָמָה וּסְרוּ מִמְּחַשְׁבֵי הַתְּאוּבָה, הוֹנֵה הֵיוּ הַקְּרוֹבִים הַקְּרִבִים
 אֶל יוֹלָם וְהַנְּקִדָּאִי אֲנָשֵׁי אֱלֹהִים וְאוֹהֲבֵיו, דַּכְתִּיב וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת הַאֱלֹהִים,
 וּכְתִיב אֶת הַאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נָח. וּבַמַּעֲלָה הַחֲכָמָה כְּבִדֵּל אֲצִרְהֶם אֲצִינּוֹ מֵאֲנָשֵׁי
 דוֹרוֹ, וְנִקְרָא אוֹהֵבוֹ שֶׁל בּוֹרְאוֹ כְּדַכְתִּיב זֶרַע אֲצִרְהֶם אוֹהֵבֵי. וְזֶה הַגִּיעַ אֶל
 הַמַּעֲלָה הַגְּדוּלָה, אֲשֶׁר הִיא הַכֶּרֶת הַבּוֹרָא וַיְחַוְדוּ וְעַצְדוֹתָיו אֲשֶׁר בְּעַצְרוֹהָ
 כְּבִרָא הָאָדָם, כְּדַכְתִּיב כֹּל הַנְּקִדָּא בְּשָׁמַי וּלְכַצְדֵי צְרִיאוֹתָיו. וְזֶה כְּבִדֵּל לַחֵק
 צְנוּ מִשְׁאֵר צִנּוֹ, וַיַּעֲקֵב אֲצִינּוֹ מֵאֲחִיו, וְהֵי מוֹרְשָׁה לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו, כְּדַכְתִּיב
 חוֹרָה לוֹה לָנוּ מִשָּׁה מוֹרְשָׁה קֵהֶלֶת יַעֲקֹב. וּבְעַצְרוֹהָ נִקְרָאוּ עִם ה' וּבְצִרְאֵי
 וּבְצִנּוֹ וּבְצִנּוֹ וְחַשׁוּקֵיו וְאוֹהֲבֵיו וַיְדוּעִיו וּמְקוֹרְאֵיו וּסְגוּלָתוֹ וְחַלְקוֹ וְחַבְל
 כַּחֲלָתוֹ, כְּדַכְתִּיב צִמְמוֹר לְהֵם עִם ה' אֱלֹהֵי וּמֵאֲרָלוֹ יֵאֵלוּ, וּכְתִיב זֶרַע יִשְׂרָאֵל
 עַצְדוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב צִחִירָיו, וּכְתִיב צִנּוֹס אֲחַם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם, וּכְתִיב בְּנֵי בְּצוּרֵי
 יִשְׂרָאֵל, וּכְתִיב לֹא מוֹרְבֶכֶם מִכֹּל הָעוֹמִים חֶשֶׁק ה' בָּכֶם, וּכְתִיב אֲהַבְתִּי אֲחִיכֶם
 אַחֲרֵי ה', וּכְתִיב דַּק אֲחִיכֶם יְדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפַּחוֹת הָאֲדוּמָה, וּכְתִיב שִׁמְעֵה אֵלַי
 יַעֲקֹב וַיִּשְׂרָאֵל מְקוֹרְאֵי, וּכְתִיב כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יְהוָה יִשְׂרָאֵל לְסְגוּלָתוֹ, וּכְתִיב
 כִּי חֵלֶק ה' עִמּוֹ יַעֲקֹב חֵבֵל כַּחֲלָתוֹ. וּבְעַצְרוֹהָ נִקְצְעָה הַשְׂכִּינָה בְּחוֹכְנוֹ, וְהִיָּתָה
 הַכְּצוּאָה בְּקִרְצָנוֹ, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עֲלֵינוּ. וְאַחַר שֶׁקִּרְמוֹ עוֹנוֹתֵינוּ בְּנַעֲוָתָנוּ
 מִדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַחֲכָמָה, וּנְסַחֲלָקָה הַשְׂכִּינָה וּנְפַסְקָה הַכְּצוּאָה וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ
 מִצִּינּוֹ; לֹא כֹל רַחֲמֵי אֱלֹהֵינוּ וְהוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד, וְהַשְׂאִיר בְּכִרְמוֹ עוֹלָלוֹת
 שָׂכִים שְׁלֶשֶׁה גְּרַגְרִים כֹּל דוֹר וְדוֹר, לְהֵאִיר עֵינֵי הַשְׂאִרִית הַנִּמְלָאָה בְּאוֹר

הקדמת המתרגם

החכמה, לתת ליעץ כח ולחץ אונים עלמה. וחקרו על לפוני החכמות,
 והולילו לאור תעלומות. ובארו עממי החורה במשנה ובתלמוד, ויקדו
 יקודות והעמידו עמודים לחזק צדק חורה אלהינו אשר בית ישראל נכון
 עליהם, וגם בדרך ארץ ובשערי המוסר ובחקון המדות חזרו אמרים אשר
 לא יערכם זהב וזכוכית; מהם מחוזרים במסכתות מיוחדות להם כמסכת
 אבות והלכות דרך ארץ, ומהם מפוזרים בסדרי המשנה והתלמוד כגמיה
 מקומות. ואחריהם היו רוב הגאונים בגלות מלכות ישמעאל צבאל ובארץ
 ישראל ובשפרא, ומדברים בלשון ערבית, וכל קהלות ישראל אשר היו במקומות
 ההם מדברים בלשון ההוא; פירשו רוב מה שפירשו מספרי המקרא וקדרי
 המשנה והתלמוד בלשון ערבית, וגם ברוב חבוריהם אשר חזרו ותשובת
 השאלות הנשאלות מהם עשו כן, מפני שכל העם היו מצינים בלשון ההוא,
 ועוד כי היא לשון רחבה וממולאה בכל ענין וכפי כל הלורך לכל מדבר
 ומחבר, והמליצה זה מיושרה ומבוארת ומנגעת לתכלית כל ענין, יוחר ממה
 שיחכן בלשון העברית; מפני שלשון העברית אין ממנו נמלא צידינו כי אם
 מה שגמלאנו בקפרי המקרא, ואיננו מספיק לכל לורך המדבר. וגם כונתם
 הימה להועיל בחבוריהם לעמי הארץ שאינם בקיאים בלשון הקדש, על כן
 היו רוב חבוריהם בלשון ערב כלל העינים אשר חזרו, צין בחכמת החורה
 צין בחכמות אחרות. גם בארלות אדום הימה פלטה לשאר עמנו, היו בהם
 חכמים גדולים בחכמת החורה והתלמוד מימים קדמונים; אך לא היו
 מתעסקים בחכמות אחרות מפני שהימה חורתם חומנותם, ומפני שלא היו
 ספרי חכמות אחרות נמלאים אללם. עד שנקבעה בחוכם המורה הטהורה,
 נר מורה וחורה, הרב הגדול החסיד הקדוש **רבנא משרלם** נר"ו
 צן החכם הישיש רבי **יעקב** ז"ל, אשר שמן חזונתו זך כסית להעלות
 נר החכמה תמיד, וחדבק לפשו בחורה אלהיו וציראחו, ושם האכמה כוסו
 ומנחו, ויכסוף לספרי החכמות אשר חזרו הגאונים. וכפי יכלתו קבץ ורצץ
 והעמיק (צין) מחכמת החורה וחכמת הלשון וחכמת האמונה וספרי המלימות
 וחבורי המוסר ומשלי החכמים, והמלא כקן ידו לכל חמודותיהם, ובגבורת
 שכלו ועולם כמו הצין דבר מחוך דבר והוליא ענין מענין, והוא גם הוא
 הוליד ילדים במשלי החכמות ועיני המדות, ופתח שערים בדרכי היראה
 והמוסר, הגיה בהם חשכנו ויישר מעקשות דרכנו, ועוד יד בגורתו נעויה
 לקבץ ולרצץ. וכשנעו עמה כי לאחד מחכמי ספרד הוא רבינו **בחי**
 הדיין **צ"ר יוסף** ז"ל, חזר בחורה חובות הלצות יקדהו על ענין היחוד,
 כלתה נפשו לרצחו; ובהגיע לידי לווי לתרגם לו עיניו בלשון ערבית,
 ובאשר שמע אח דבריו ואח שיחו, לא רפתה רוחו עד אשר ליה להעתיקו,
 ואותי ליה לתרגם לו ממנו השער הראשון שהוא שער היחוד. ואף על פי
 שיקרה צעיני מלוחו, רליחי שהכניסני צעיני שלא היה רלווי להכנס צו,

הקדמת המתרגם

ג

וצכל עם הייתי נשמר ומנונו. וכמה פעמים פייסו אותי קלת הנדונים
 אזהנינו מחכמי המקומות האלה, להעתיק להם קלת מחבורי הגאונים אשר
 בלשון ערב אל לשון הקדש, ולא נחפייסתי להם מפני כמה פנים שלריך האדם
 להזר מהם בענין הזה. ואני מספר מקלחם ואומר, כי כל אשר ראיתי מן
 הספרים אשר העתיקו מן לשון הערב אל לשון העברים, לא נמלט מהם
 אחד שלא השחיתו המעתיקים הודו ושנו את עניניו והפקידו את טעמיו.
 וההפקד הזה יבא משלשה פנים: האחד מפני שיש מהם שאינם בקיאים
 ולמים בלשון הערבית אשר יעתיקו ממנה. והשני שאם היו בקיאים ולמים
 בלשון הערבית, שמא לא היו בקיאים בלשון העברית אשר הם מעתיקים
 אליה. והשלישי שאם היו בקיאים בשתי הלשונות, שמא לא יצינו דברי
 המחבר כאשר היה עם לבנו, והם מעתיקים כפי הזנחם ודעתם על דרך
 אחרת ושלא כדעת המחבר; ואפשר שיעתיק מי שנתקבלו כל המדות האלה
 בו, וידוע לכל מציין כי כל אחד מאלה הפנים משנה הענינים והופך אותו
 לענינים אחרים. אך הכת השלישית נחתלקת לשני חלקים. החלק האחד
 מי שאינו מאנשי החכמה ההיא ואינו מציין עניניה ודרכיה, רק נושם
 מנגמתו להעתיק הלשון כפי הזנחם והנראה אליו. והחלק השני מי שהוא
 מאנשי החכמה ההיא ומציין עניניה ודרכיה, ומפני שהספר הוא לא קבל
 אותו ממחברו ולא ממי שקבלו ממנו; אפשר שציין ענינים רבים מדבריו
 על דרך אחרת וכאשר דעתו נוטה, ויעתיק דברי המחבר על הדרך ההוא.
 ושמא בעבור זה יבא להקשות מדבריו על דבריו, וימלא מקלחם קוהמים
 את מקלחם. וזה יקרה מפני הסדרת הקריאה שלא כסדרה, והוא מענין
 הסמוך והנפרד והקרוב והרחוק, והפרט שבא עם הכלל למנותו או למנות
 את עלמו והדומה לזה. וכבר ראיתי קלת גדולי החכמים נכשלו בדבר הזה.
 ועוד כי לא נוכל להוליח כל מחשבות לבנו, במלילה שאנבעת לתכלית הענין
 על דרך קלרה ובלשון נאה בלשון העברית, כאשר נוכל בלשון ערבית. כי
 לשון הערבית רחבה ולחה מאד, ומזומנת ליודעיה בכל ענין כחפלת
 וכלבצם; ולשון העברית כאשר אמרנו אין צידינו ממנה כדי הלורך לכל
 דבריו. על כן לריך שיהיה כל מעתיק מלשון אל לשון אחרת, בקי ומלומד
 בשתי הלשונות וצכל עניני דקדוקיהם, ומנייני מיני שרשיהם, והשחנות
 עניניהם לפי מקומותיהם ותוכן שמוש חיבות טעמיהם, ורגיל לדבר בהם
 על אופניהם, ולהניחם בכל מקום על מכוניהם, איש למשפוחתו לבית
 אבותיו. כי כמה מלות יש בלשון הערב שכל אחת מהן נחתלקת לכמה
 ענינים, יורה עליהם מקומם או חלוק חיבות שמושם או השחנות בנינים,
 כמו מלת פקד אלכלו שמתחלקת לענינים רבים, והרבה נמלא כמה במקרא
 איני מאריך בזכרם. ועם כל זה לריך לדעת ולהבין ענין הספר אשר יעתיק,
 דעה צרורה והכנה נכונה, כדי שלא ישנה ודעת בעליו ויפקיד חקמת

הקדמת המתרגם

הספר ההוא, ונמלא אשם עם צעליו ועם כל המעיינים בו משני שהוא מכשיל אותם בדברי טעות, כי זה המעתיק נעשה עתה צספר הזה כאז וכרצו. ואם היה יכול המעתיק שתמלא ידו להעתיק מלה במלה מצלי חוספה ומגרעת היה נלול מן המכשול הזה והאשמה הזאת, אף על פי שהענתקה על הדרך הזה תהיה קשה להצין אלא לחכמים הגדולים המציינים דרכי לשון הקדש, והלשון לא יהיה ערב ומקובל כל כך, ושמו עם קושי הלשון יקשה הענין להצין. ומכל אלה הפנים אנהנו רואים כי המעתיק לריך שיזהר בכל הדברים האלה, ואם ידע צעלמו כי הוא ממולא ומכל הענינים אשר במלאחם יהיה ראוי להעתיק, יעתיק; ואם לא, יחדל, כי לא יוכל המעתיק לחקן את לשון הענתקהו, עד שיקדים ויאחר ויוסיף ויגרע. ופעמים שהוא לריך לתרגם ענין המלה צענין שהוא דומה לו וקרוב אליו בלשון שהוא מעתיק אליה, או להחליף המשל והמלילה אשר אינם נוהגים בלשון היא, צמשל ומלילה שדומים להם ונוהגים בה. וכללו של דבר שיהיה מצין דרכי הלשון אשר יעתיק ומנה ויאשר יעתיק אליה, ועניני החבור אשר יעתיק על אופניהם, כדי שיהיו מיושצים בלבו וכוכים בדעתו. ואח"כ יש לו להעתיק אותם על איזה דרך שירלה וצמלוה אשר יצטר, ובלבד שיהיו דבריו קרובים להצין ולא ישנה מדעת הצעלים. וכן מלאנו המעתיקים הקדמונים אשר העתיקו ספר התורה והמקרא, ר"ל צעלי התרגום אשר נהגו להחליף המשל והמלילה, כמו שתרגם אונקלוס יולאים ציד רמה צריש גלי, כי כן היה מנהג הלשון להציא על מי שאינו צורח. והנה אנהנו רואים כי כמה מפרשים ומעתיקים פראו והעתיקו ספרי המקרא וקדרי המשנה והתלמוד בלשונות אחרות, וכמה דעות נשתנו בהם אחת מחברתה, זה אומר צכה וזה אומר צכה. ומפני שהספרים ההם על מחכונתם צדינו וצפני עלום מצלי חוספה ומגרעת, והפירושים צפני עלום וההענתקות גם הן צפני עלמן, הועיל הענין ולא הזיק כלום, וישועטו רבים ומרצה הדעת. וכן מי שיחצר חצור מעלמו, אם יענה צענין או יכשל בדבר או יקלר בו; נאמר כי הוא אשר השיגה ידו ודעתו, ועד פה הגיעה חכמתו. אף האשם הגדול מי שמעתיק ספר או חצור שיגע בו מחצרו ונשמר ונזהר צעניניו, וחקן שעריו וחקן מחלקותיו ואזן וחקר דבריו, ויצוה הוא לחבל ולשנות ויאמר כי זה הוא, והמעיינים בו יתלו כל הטעות במחצרו. ויש לנו ללמוד מצעל החצור הזה הרצו ר' ברי"י צ"ר יוסף ז"ל כי אף ע"פ שחצר מעלמו צענין שתלה בדעתו, ולא היה מעתיק חצור אחרים, רלה לחזור בו ולהמנע מחצרו, מפני שהיה צעניו כמקלר בהצנות לחות לשון הערבי, אע"פ שנראה מחצרו כי חכם היה בלשון, וכ"ש שהיה לאיש כמוני להזהר מן ההענתקה, מכל אלה הענינים אשר זכרתי. ועוד כי מנהג רוצ צ"א צומן הזה, להתעולל ולהתגולל על מי

שמהדש דבר ונבני דורס זין בהעמקה זין בחבור זין צפוע, זין בשאך הענינים הדומים לאלה. והואשכיל יזהר מהכנס במשעול הזה ויוקר בזולתו, וימלץ נפשו מלשונות צ"ח ומעלילותם. והגדתי כל זה להודיע לכל בני העולם בהערע השער הזה, כי לא מלצי ולא ברלוני נכנסתי צענין זה, וכי לא נסתר ונגד עיני כל אשר זכרתי. אבל מפני שאני חייב לבעל רלוני מפני רלון המורה אותי, ולמחול כבודי מפני כבודו; שמעתי למלותיו ואלתי לעשות כחפלו ומאוחו, ואשימה נפשי בצפי ולא שונתי יד לפי, והלצתי עלמי כמורה לחלי המורים וגווי נחתי למכיס. וכזהרתי כפי יבלתי מהעות דברי המוצר ומדרכיהם, וכל אשר מלחה ידי להעתיק מלה במלה, אע"פ שלא היה הלשון כזה כחפלי, עשיתי כן. ואשר לא ימלתי להעתיק על הדרך הזה, הייתי משתכל ומחזקן עד שאזנינו, ואח"כ העחקתיו כפי יכלתי. ומה שהיה מתחפק לי, הייתי מעיין עליו בקפרי החכמה ההיא אשר הביא הענין ההוא מומה, ולאחר שהייתי מנין אותו הצנה ברורה הייתי מעתיק. ורמיתי כי המוצר הזה ז"ל הכיח דבר אחד שהיה לריך להקדימו בחלפת ספרו או לבאר אותו במקומו; והוא שיפרש ענין המלות והשמות אשר הביא ומספרי החכמות החילונות ללורך דבריו, ועל מה הם אמורים בחכמות ההן. כי כן מנהגי החכמים בכל חבורי החכמות, מפני שהם שנות ומלות שאין המון בני אדם רגילים ואינם מצינים בהם, ומשחושים במקלחם צדך אחרם, ומפילים ומפרשים אותם על ענינים אחרים. ושוא עשה זה מפני שאמר כי חצרו לזכרון לעלמו ולחצרו. אבל מפני שאמר אחר בן כי גם רלונו היה להועיל בו לשאר בני אדם, היה לו להרגיש למה שאמרתי, ועל כן מי שאינו בקי במלות ובשמות ההם ואינו רגיל בחכמות ההן, לריך לשאל עליהם. ואל יאשימני המעיין בהעמקה הזאת, מפני שבניתי במקלת המקומות בקלת הפעלים והשמות, בגינים שאינם נמלאים בלשון העברית; כי דווק הענין עם קולר הלשון כאשר אמרתי הביאוני לידי כך. וגם כן נהגו חכמי ההעמקה אשר היו לפנינו, כי נהגו בצנינים ההם מנהג מפני לשון הערבי שהיא קרובה ללשוננו כרוב צניניה. ואל יחתיאני מפני שערצתי לשון המקרא ולשון רבותינו במקומות, ושהבאתי לשון רבותינו במקום שהייתי מולח לשון המקרא; כי אחזתי ללשון הקרוב, וכפי שזדמן לי צעפת ההעמקה. והמתקן אח"כ במקום שלריך, משוצח, כי המעיין יכול להשתכל יותר מן המעתיק, והשומע יותר מן המדבר. והחכמים המעיינים בו בכל עת, יחזקו לזכר מלותיו ולתקן שגילותיו כי חקדם הטובה והכמותם הרחבה. וכאשר נשאל מאלהינו להלילנו מכל מכשול ואשמה בכל מעשינו, קן נשאל מומנו להלילנו ממכשול דברינו ומעטת שינו. וכמו ששאל ממנו משיחו, סיפה ת' שמרה לפי כלרה על דל שפתי.

וזה החלי לחרנם דברי המחבר, ובאלהים ה' אעזר אמן:

חלוקת הספר שעריו ופרקיו

הספר הנכבד הזה יחלק לחלקים ראשונים להקדמה ועשרה שערי.

וענין ההקדמה לבאר הסבה שהניעתו להברר הספר הזה בחובות הלככות כי הוא דבר מחויב מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה ונעלם מרוב העם והשעה צריכה לכך. והתימה מן הראשונים שלא חברו בענין זה מאומה. ויזכור עשרה ענינים מחובות הלככות. יחוד האל. בחינה. קבלת עבודת האל. בטחון. יחוד המעשים לשמו יתברך. כניעה. תשובה. חשבון עם הנפש. פרישות. אהבת האל יתברך. הן המה עניני עשרת שעריו הספר על סדר הנחתם.

השער הראשון

צנזור אופני יחוד האל כלל שלם, ויחלק לפתיחה ועשרה פרקים.

הפתיחה צנזור היות יחוד- האל כלל שלם שרש התורה ויסודה. ולפי דרכו יבאר שרש שמו יסוד. ויאמר כי צענין היחוד כלל שלם ראוי להצטון בעשרה ענינים והם עניני עשרת פרקי השער:

פרק א מה גדר היחוד בלב שלם.

פרק ב על כמה חלקים מתחלק ענין היחוד.

פרק ג אם נהחייב לחקור עליו בדרך העיון אם לא.

פרק ד איך דרך מחקריו ומה אנחנו צריכים לדעת תחלה

קודם שנחקור על היחוד.

פרק ה לברר ההקדמות אשר יתברר מהן כי יש לעולם

בורא בראו מאין.

ה חלוקת הספר שערי ופרקיו

- פרק ו** היאך נביאם לקיים מציאות הגורא.
פרק ז להביא ראיות שהוא אחד.
פרק ח לבאר עניני האחד העובר והאחד האמת.
פרק ט שהבורא יתברך אחד אמת ואין אחד אמת וזולתו.
פרק י במדות האלהיות המושכלות והכתובות והפנים אשר יתברר מהם לקיימן לו ולהרחיקן ממנו:

השער השני

צבאור חופני הצמינה צברואים ורצ טוב האלהים עליהם ויחלק לפתיחה וששה פרקים.

הפתיחה צבאור היות הצמינה צברואים מציאה להכרח הנורא. ויצאור שלשה מונעים מהכרח עוצות האל וגודל מעלתו. ויאמר כי צעני הצמינה דלוי להסנון צעשה ענינים. והם עניני ששם פרקי השער:

- פרק א** מהות הבחינה ואמתתה.
פרק ב אם אנחנו חייבים לבחון בברואים אם לא.
פרק ג איד אופני הבחינה בברואים.
פרק ד כמה מיני סימני חכמה בברואים אשר נוכל לבחון מהם.
פרק ה איזה מהם קרוב אלינו ואנחנו חייבין לבחון בו יותר משאריתם.
פרק ו במפסירי הבחינה והרברים התלויים בה:

השער השלישי

צבאור חופני חיוצ קבלת עבודת האלהים יתצרך ויחלק לפתיחה ועשרה פרקים:

הפתיחה צבאור היות השכל מחייב בקבלת עבודת האלהים חיה מקל וחומר מחיוצ ההודאה צין בני אדם מן המקבל אל המטיב ויאמר כי צעני קבלת עבודה האל דלוי להסנון צעשה ענינים והם עניני עשרה פרקי השער:

- פרק א** ההערה על העבודה וחלקיה.
- פרק ב** בצורך המביא אל כל חלק מחלקיה.
- פרק ג** בגדר העבודה וחלקיה ומעלותיה.
- פרק ד** בצורת ההערה התורנית וחלקיה ומעלות אנשים בידיעת ספר התורה והבנת עניניו.
- פרק ה** בצורת ההערה השכלית ולהורות עליה על דרך השאלה והתשובה.
- פרק ו** במיני חיוב העבודה כפי מיני הטובות ומחלקותיהם.
- פרק ז** בבאור הפחות מה שחייב בו מי שמטיב מן החובות אליו בטובה למטיב בה.
- פרק ח** במחלוקת החכמים בהכרח ובצדק והרעה הקרובה אל האמת מן הרעות בזה.
- פרק ט** בספור סוד יצירת המין האנושי בעולם הזה בדרך קצרה.
- פרק י** בספור דרך השמוש בכל מדה ממדותינו במקומה:

השער הרביעי

צטחון על האלהים יתברך, ויחלק לפתיחה ושצעה פרקים. הפתיחה צלול היות הצטחון הכרחי לעוצד האלהים, וכמה מועלותיו צענין המוכה וצענין העולם. וילמד כי צענין הצטחון ראוי להצטונן שצעה ענינים והם עניני שצעה פרקי השער:

- פרק א** מה הוא הבטחון.
- פרק ב** בסבות הבטחון על הברואים.
- פרק ג** בבאור ההקדמות אשר בעבוזן יהחייב הבטחון באלהים וחיוב העסק בסבות.
- פרק ד** בבאור הדברים אשר בהם יהיה הבטחון וחיוב שבחו וגנותו בהם.
- פרק ה** בהפרש שיש בין עסק הנוטח באלהים בכבוד הטרף ובין עסק מי שאיננו נוטח באלהים בהן.

חלוקת הספר שעריו ופרקיו ו

- פרק ו** בבאור אופני חיוב בגנות דעת האומרים באריכות התאוות בעולם ומיחלים נפשותם בקבלת עבודת האלהים כשוגיעו לחפצם בו והם בעלי המשכנות
- פרק ז** במפסדי הבטחון באלהים וכל מה שצריך לדבר בענין הבטחון ולקצר בחלקיו:

השער החמישי

צצור אופני חיוב היות כל ונעשים וניחדים לשנוי יתצרך ולהזהר מן החונף. ויחלק לפתיחה וששה פרקים.

הפתיחה צצור היות יחוד הנעשים לשנוי יתצרך ונעשה הלצ מכל סיג וחנופה. ויאמר כי צענין יחוד הנעשים לשנוי יתצרך לאוי להתזון צעשה ענינים והם עניני ששת פרקי השער.

פרק א מה הוא יחוד המעשה לאלהים.

פרק ב במה יהיה.

פרק ג באיזה מעשה חייבים בו.

פרק ד כמה מיני מפסידיו.

פרק ה איך אופני הרחקתם מן הנפש עד שיתכן לבני אדם ליחד כל מעשה שיעשו לשם האל.

פרק ו שיהיה נזהר במחשבה ונשמר ממנה ומושל בה.

השער השישי

צצור אופני חיוב כניעתנו לאלהים יתצרך והספלות ונפניו. ויחלק לפתיחה ועשרה פרקים.

הפתיחה צצור תועלת הכניעה ביחוד הנעשים לאלהים והסודאה לו עליהם ולהכחיק הגאווה. ויאמר כי צענין הכניעה לאוי להתזון צעשה ענינים והם עניני עשרת פרקי השער.

פרק א מה היא הכניעה.

פרק ב לכמה חלקים תחלק.

חלוקת הספר שערי ופרקי

- פרק ג במה תהיה הכניעה.
 פרק ד באיזה ענין צריך להתנהג בה.
 פרק ה איך אופני קנוהה.
 פרק ו בתוכן המנהג שצריך הנכנע לנהוג בו.
 פרק ז מתי תהכן הכניעה מן הנכנע ומתי לא תהכן.
 פרק ח אם הכניעה סמוכה למדות הטובות או המדות הטובות סמוכות לה.
 פרק ט אם יתכן להתקבץ בלב האדם הגאווה והכניעה אם לא.
 פרק י באור תועלת הכניעה בעניני העולם הזה והבא:

השער השביעי

בבאור אופני חיוז התשובה וגבוליה וסדנרים סתלויס זה.
 ויחלק לפתיחה ועשרה פרקים.

הפתיחה בבאור גדול לורך התשובה. ויאמר כי צענין התשובה כלוי להסבון
 צעשרה ענינים והם עניני עשרת פרקי השער.

- פרק א מה היא התשובה.
 פרק ב לכמה חלקים החלק.
 פרק ג במה תהיה התשובה מהאדם.
 פרק ד בבאור גדריה.
 פרק ה בתנאי כל אחד מהם.
 פרק ו אופני ההערה לאדם על התשובה.
 פרק ז בבאור מפסירי התשובה.
 פרק ח הישתווה השב עם הצדיק הנצל מן החטא אם לא.
 פרק ט אם יתכן לחוטא לשוב מכל חטא אם לא.
 פרק י מה אופני התחבולה למי שהתשובה מחטאיו קשה עליו.

השער השמיני

צבאור לופני מיוצ חשבון האדם עם נפשו לאל ויחלק לפתיחה וששה פרקים.

הפתיחה צבאור מיום החשבון עם הנפש וציחה אל התשובה ויאמר כי צענין חשבון הנפש ראוי להתבונן בששה ענינים והם עניני ששת פרקי השער.

- פרק א מה הוא החשבון עם הנפש.
- פרק ב אם חשבון כל בני אדם שוה אם לא.
- פרק ג על כמה פנים יהיה חשבון האדם עם נפשו.
- פרק ד מה תועלת החשבון הזה.
- פרק ה אם האדם חייב לחשב עם נפשו תמיד אם לא.
- פרק ו מה חייב האדם לסמוך לחשבון המעשים.

השער התשיעי

צבאור לופני מיוצ הפקישות ומה שראוי לנו מוננה ויחלק לפתיחה ושבעה פרקים.

הפתיחה צבאור מיום הפקישות מעניני החשבון עם הנפש ומה רב עוצה ויאמר כי צענין הפקישות ראוי להתבונן בשבעה ענינים והם עניני שבעת פרקי השער.

- פרק א מה היא הפקישות הכוללת וצורך אנשי העולם אליה.
- פרק ב בגדר הפקישות המיוחדת וצורך אנשי התורה אליה.
- פרק ג לכמה כתות נחלקים הפרושים בפקישות.
- פרק ד בבאור הנאי הפקישות.
- פרק ה כמה שיאות לתורתנו מן הפקישות.
- פרק ו כמה שבא בספר התורה וספרי הנביאים מדברי הפקישות.

פרק ז בהפרש שיש בין קדמונינו ואבותינו וכינונו
כפרישות :

השער העשירי

צבאור אופני הייז אהבת האלהים ונועלותיה ויחלק למתיחה
ושצעה פרקים.

הפתיחה צבאור היום אהבת האל ית' תכלית נודתת אנשי העבודה ויאונר
כי צענין האהבה לאוי להצבוקן צשצעה ענינים והס עניני שצעת פרקי השער.

פרק א מה הוא ענין האהבה באלהים.

פרק ב על כמה פנים תהיה האהבה באלהים.

פרק ג איך הדרך אליה.

פרק ד אם היא ביכולת האדם אם לא.

פרק ה באופני מפסידיה.

פרק ו אותותיה אשר בהם תתברר מהמאמין.

פרק ז במנהגי אוהבי האלהים:

חס שערי הספר הנכבד הזה והס עשרה כי אין דבר שצקדושה צפחות
מעשרה, ופרקיהם ע"ע סימן עד"ה ואין עדה פחותה מעשרה :

ה ק ד מ ה

אמר המחבר, ברוך ה' אלהי ישראל אשר לו יאות ענין
האחד האמתי, הקדמון במציאותו, המתמיד טובתו
אשר ברא כל הנמצאות לאות על אחדותו, ויצר יצירות
לעד על גבורתו, והחל חדשות להעיד על חכמתו וגודל
טובו. כדכתיב (תהלים קנ"ה) דור לדור ישבח מעשיך
וגבורותיך יגידו, וכתיב (שם) יודוך ה' כל מעשיך וחסידיך
יברכוכה, כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו, להודיע
לבני האדם גבורותיו וכו'. והגדולה שבטובות אשר הטיב
בהם הבורא לעבדיו המדברים אחרי המציאו אותם
על תכונת הכרתם בהם גמורה והבנתם שלמה, היא
החכמה אשר היא חיי רוחם ונר שכלם, והמביאה אותם
אל רצון האלהים, והמצלת אותם מקצפו בעולם הזה
ובעולם הבא. כאשר אמר הכתוב (נושלי ז) כי ה' יתן
חכמה מפיו דעת ותבונה, ואמר אליהוא (איוב לז) אכן
רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם, ודניאל אמר (דניאל ז)
יהב חכמתא לחכימין וגו'. ואמר הכתוב (ישעיה נ"ח) אני
ה' אלהיך מלמדך להועיל בדרכך תלך:

לו יאות. לו לצדו ראוי: האנתי. מנחם צעיר יהוד: במליחותו.
לשון יש ומלוי: אחדותו. כי כל הנמלכות משולבות אשה
אל אחתה כליש אחד צחיצרים רבים, וכילס פונים אל תכלית אחד
המעיד כי צורח אחד לכולם: המדברים. בני אדם, ונגדרו צעם זה
להצדיקם משאל צ"ח: תכונת הכרתם. זולת הטובה אשר היעיד לצ"ח
שצדק' אופס על תכונה ותיקון שהכרתם בהם גמורה (אף שגם לכונה צע"ח
נמלא הכרה והבנה, ונ"ח אין תכונתם גמורה ושליומה) עוד טובה גדולה
מזו היא החכמה שלומד האדם או מנצולה או מחכמים, כמשו"ל חכמה
היא מה שלומד מדבר, ולפי שדבר אח"כ בחכמה המקובלת מלמד לק
אמר חסלה הכרתם בהם ר"ל המקוע צעצעס: חיי רוחם. כמש"ל והחכמה
תחיה צעלי': ונר שכלם. כי לולא החכמה לשחח ממשול רובץ כמו ההולך

והחכמה מתחלקת לשלשה חלקים. החלק הראשון חכמת היצירות שקורין לה בלשון ערב אלעל"ם אלטב"עי, והיא חכמת טבעי הגופות ומקריהן. והחלק השני היא חכמת השמוש שקורין לה בלשון ערבי אלעל"ם ריא"צי, ויש מי שקרא' חכמת המוסר, והיא חכמת המנין והשעורים וחכמת הכוכבים, וחכמת הנגון הנקראת מזוי"קא, והחלק השלישי היא חכמת האלהית שקורין לה בלשון ערב אלעל"ם אלד"י, והיא דעת האל יתברך ודעת תורתו ושאר המושכלות כנפש וכשכל וכאישים הרוחניים. וכל חלקי החכמה לפי מחלקות ענינה המה שערים פתחם הכורא יתברך למדברים, להשיג בהם התורה והעולם. אלא שמקצת החכמות, הצורך אליהם יותר לענין התורה, ומקצתם הצורך אליהם יותר לתועלת העולם. ואשר הצורך אליהם יותר לענין העולם, היא החכמה התחתונה אשר היא חכמת טבעי הגופות ומקריהן, והחכמה התיכונה שהיא חכמת השמוש. ושתי החכמות האלה מורות על כל סודות העולם הזה ותועלותיו והנאותיו ממנו, ומורות על עניני המלאכות ומיני התחבולות הצריכות לגופות ולעניני קניני העולם. אך החכמה שהצורך אליהם יותר אל התורה היא החכמה העליונה והיא החכמה האלהית. ואנחנו חייבין ללמוד אותה כדי להבין ולהגיע אל תורתנו, אך ללמוד אותה כדי להגיע אל הנאות העולם אסור לנו. ואמרו רבותינו תניא

באפילה: חכמת הילכות. דעת טבע כל נולד גדל"מ: ונוקריהן. ענול משולם קר חס וכדומה: חכמת השמוש. לפי שנלמד כלים מיוחדים לשמשים, או לפי שב"ח משמשים גם ללרכיהם: חכמת המוסר. כל דבר המושם לשעור ומדה קלובה נקרא מוסר, לפי שהוא מונבל ואסור צמוד גבול כמוסר המשוער לו: והעולם. לרכי העולם: המיכונה. האמלעים צין העצמים להאלהית: קודות. הנעלמים וההאדם קודם החנונומו: תחבולות. ענינים והכוח שע"י ישגו הדברים הנלרכים: תניא. במסכת נדרים דף

(דנכיס ל) לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו, שלא יאמר אדם אקרא כדי שיקראוני חכם, אשנה כדי שיקראוני רבי, אשנה כדי שאהיה זקן ואשב בישיבה, אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא. ואמרו עשה דברים לפעלם ודבר בהן לשמן, ואל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחחוד בהם. ואמרו (תהלי' קיז) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד, אמר רבי אלעזר במצותיו ולא בשכר מצותיו, כדהנן אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו' כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם.

והשערים שפחחם הבורא לדעת תורתו ודתו הם שלשה. האחד מהם השכל הניצל מכל פגע. והב' ספר תורתו הנחונה למשה נביאו (ס"א והב' תה סהול נומס). והג' הקבלות שקבלנו מקדמונינו שקבלו מן הנביאים ע"ה, וכבר הקדים לכארם הרב הגדול רבינו סעדיה ז"ל במה שיש בו די. אך חכמת התורה מתחלקת לשני חלקים, האחד מהם לדעת חובות האברים והיא החכמה הנראית; והשני לדעת חובות הלכבות והם המצפונים והיא החכמה הצפונה. וחובות האברים יתלקו לשני חלקים, האחד מהם מצות שמחייב בהם השכל אפילו אם לא חייבה בהן התורה;

ס"ג: ולדנקה צו. שלח תהיה אהבה המחרם ודנקה בצעלים להנאמן, רק תהיה דנקה צהקב"ה, שכן הוא נחם רוח לפניו יתברך: לפעלם. צענור הפעולה, שהפעולה עלמה תהיה נחשבת לו לחכמה, (ועיין צס' נפס ה חיים): תורתו ודמו. כי תחלה דבר מהמורה העיונית כמו מעשה בראשים וכדומה, וכאן דבר-מהמורה הדמית, שיש בה מלוות שמעיות ושכליות: הנילל. כשנילל מכל נעום: האיזרים. שהחיוצ לעשותם צאיצרינו: והיא. ר"ל כשחכיר צזה הספר חכמה הנראית כוונתנו על חוצה האיזרים הנראים לצ"ח: והיא. ר"ל כשחכיר חכמה הלמונת כוונתנו

והחלק הב' מצות השמע, שאין השכל מחייב בהם ולא דוחה אותם, כאסור בשר בחלב ושעטנו וכלאים, והדומה להם ממה שנעלמה ממנו עילת איסורם, ועילת חיוב ממה שנתחייבנו מהן. אך חובות הלכות כל שרשיהן הן מן השכל כאשר אבאר בע"ה. וכל המצות הם נחלקות למצות עשה ולמצות לא תעשה, ואין אנו צריכין לבאר את זה במצות האברים, מפני שהם ידועות לכל; אבל אני זוכר ממצות עשה ומצות לא תעשה שבחובות הלכות מה שזדמן לי, כדי שיהיה דמיון למה שלא אזכור מהם בע"ה. וממצות עשה שבחובות הלכות שנאמין כי יש לעולם בורא בראו מאין, ושאין כמוהו, ושנקבל עלינו יחודו, ושנעבדהו בלבנו, ושנתבונן בפלאי יצירותיו כדי שיהיו לנו לאות עליו, ושנבטח בו, ושנכנע מפניו, ושנראה אותו, ונפחד ונכוש מהשקיפו על נגלותינו ונסתרותינו, ושנכסוף לרצונו, וניחד מעשינו לשמו, ושנאהב אותו ואת אוהביו כדי להתקרב אליו ונשנא את שונאיו והדומה לזה ממה שאינו נראה מן האיברים:

אך הלאוין שבחובות הלכות הפך כל אלו. וגם מהם שלא נחמוד ולא נקום ולא נטור את בני עמנו כדכתיב (ויקרא יט) לא תקום ולא תטור את בני עמך. ומהם שלא נהרהר בעבירות ולא נתאוום ולא נסכים לעשותם, ומה שדומה לזה כמה שהוא במצפון האדם ולא ישקיף עליו

על חוה"ל: השמע. שלולא שמענוס ממרע"ה לא ידענוס: עילת. סיבת: איקורס. צמל"ת: שנתחייבנו. צמ"ע: יחודו. אמונס יחודו שאין עוד מלכדו: ושנעבדהו. כמו ושנקבל עלינו בלבנו יחודו ושנעבדהו: ונפחד ונכוש. הם צ' מיני היכאף, יכאם העונש והכונמות: ושנכסוף. נתאום להשלים רלונו: וכיחד. בלי פניה אחרת: להתקרב. כמש"ל וכו' חדק, וכי אשכר לדבוקי צביכה וכו' אלא כל חמיש' צפו למ"ח כו': שאינו נראה. הם בכלל חוה"ל: נהרהר. אע"פ שהמחשבה איננה ציד האדם ומעלמה היא עולה, זהו רק צביכמה רגע ראשונה, אולם ציד האדם

זולתי הבורא. כדכתיב (ימיה יז) אני ה' חוקר לב בוחן כליות, וכתיב (ושלי כ) נר אלהים נשמת אדם חופש כל חדרי בטן:

ומפני שחכמת המצות שבחזרה על שני ענינים, האחד מהם גלוי והשני נסתר; עיינתי בספרי הקדמונים שהיו אחרי אנשי ההלמוד אשר חברו בעניני המצות חבורים רבים לעמוד מהם על חכמת הענין הנסתר, וראיתי כי כל מה שכוננו לפרש ולבאר איננו יוצא מאחד משלשה ענינים. האחד הם לפרש ספר התורה והנביאים, וזה על שני דרכים. או לבאר פי' המלות והענינים כמו שעשה רבינו סעדיה ז"ל ברוב ספרי המקרא, או לבאר עניני הלשון והדקדוק והשמוש לכל עבריו וצדדיו ולחקן מלותיו, כספרי בן גאנח ובעלי המסורת ומי שנהג מנהגם. והענין השני לחבר עניני המצות על דרך קצרה כספר רב חפץ בן יצליח ז"ל, או מה שאנו חייבים בהן בזמן הזה כהלכות פסוקות וגדולות והרומה להם, או חלק מחלקיהן כספרי קצת הגאונים בתשובות שאלות במצות הגוף ופסקי דינין. והענין השלישי לישב עניני התורה בלבבינו בדרכי הראיות והשובת המינים, כספר האמונות וספר שרשי הדת וספר המקמץ והרומה להם. וחקרתי עליהם ולא מצאתי בהם ספר מיוחד בחכמה המצפון. וראיתי החכמה הזאת שהיא

להסיח דעתו וממנו טיכף זכרו; ואם איכנו מסיח דעתו ולדכזה שוקע עלונו זה זה נקרא הכבוד, ונזהר צד להפאות אליו ונחשנותיו ונחוללות צקרכו אם לעשותה או לחדול, ואח"כ יסכים בדעתו לעשותה. ואף ע"פ שאין הקצ"ה מלכף מחשבה רעה למעשה מ"מ חסוכה היא: חופש. ע"י כר חלקים החלקים חופש כל כו': גלוי. שטחיות המאמר: נסתר. כוונת המאמר והלכותיו: הלשון. צלוח כל שרש: והדקדוק. כמו ימיד רבים כוכח נסתר: והשמוש. צלשון ע"פ קשור מלותיו: ולחקן. לתרץ עכר צמקוס עמיד וכדומה: הלכות פסוקות. שם קשר וכן הלכות גדולות: הגוף. כמו לילות והשילין: ודינין. כדיני או"ה עומאה וטהרה:

חכמת חובות הלבבות שהניחיה ולא חבריה בספר שיהיה כולל שרשיה ופרקיה. וחמהתי על זה תימה גדולה עד שאמרתי בלבי שמא המין הזה מן המצות אין אנחנו חייבים בו מן התורה אלא שחובנו מדרך המוסר. ולהורות הדרך הנכונה והישרה וכמוהו כמו התוספות שהם רשות שאין אנחנו נחבעים בהם ולא נענשים אם נתעלם מהם, ועל כן הניחו הקדמונים לחברו בספר. עד שחפשתי על חובות הלבבות מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה אם אנחנו חייבים בהם אם לאו, ומצאתים שהם יסודי כל המצות. ואם יארע בהם שום הפסד, לא תתכן לנו מצוה ממצות האברים: מן השכל שאמרתי, כי כבר נתברר לנו כי האדם מחובר מנפש וגוף ושניהם מטובות הכורא עלינו, הא' נראה והשני איננו נראה; ואנחנו חייבים לעבוד אותו בעבור זה עבודה גלויה ועבודה צפונה. הגלויה חובות האיברים כמו התפלה והצום והצדקה ולמוד תורה ולמדה ועשות סוכה ולולב וציצית ומזוזה ומעקה והדומה להם ממה שיגמר מעשהו על ידי חושי האדם הנראים. אך העבודה הצפונה היא חובת הלבבות. והוא שניחד האל בלבותינו, ושנאמין בו ובחורתו ושנקבל עבודתו, ונראה אותו ונכנע מפניו ונבוש ממנו, ונאהב אותו ונבטח בו ונמסור נפשותינו אליו, ושנפרוש מאשר ישנא, ושניחד מעשינו לשמו ושנחבונן בטובותיו, והדומה לזה ממה שיגמר במחשבת הלב ומצפוננו מכל אברי הגוף הנראים ממנו:

המוסר. מדת חסידות: ולהורות. שאינם רק להורות הדרך הישרה אצל חינה הדרך הישרה בעלמה: וכמוהו. והוא: התוספות. כעניני חסידות שהחסידים עושים לפנים משורת הדין: נחבעים. חייבים לעשותם: נענשים. שיש דברים שאע"פ שאין אנחנו חייבים לעשותם, זכ"ל נענשים עליהם צדיק ריחחא כמעשה דרבי קטינא, אצל על החסידות אין נענשים כלל: והשני. הוא הכפש: ולמדה. לאחרי: ושנמסור. שיעשה בנו כרלנו: צמחשבת הלז. צמחידות כמו האהבה וכו': ומלשנו. שהי' קצוע צמלפנו וצקדנו

וידעתי דעת ברורה כי חובות האיברים לא תשלמנה כי אם ברצון הלב וחפץ הנפש לעשותם, וחאות לבנו לפעול אותם. ואם יעלה במחשבתנו שאין לבותנו חייבים לבחור בעבודה השם ולחפוף בה, יסתלק מעל אברינו חיוב המצות שאנו חייבין בהם; מפני שאין מעשה נשלם מבלי חפץ הנפש בו. וכיון שנתברר כי הבורא חייב את אברינו במצותיו, לא היה נכון להניח נפשנו ולכנו שהם מבחר חלקי עצמנו שלא יחייבם בעבודתו כפי יכלתם מפני שבהם גמר העבודה, ועל כן נתחייבנו בחובות גלוינו ומצפונינו, כדי שחיה עבודתנו שלמה וגמורה, וכוללת מצפונינו וגלוינו לבוראנו יתברך: ובאשר התברר לי חיובם מדרך השכל, אמרתי בלבי שמא הענין הזה איננו כתוב בספר תורתנו, ועל-כן הניחו לחברו בספר שיוורנו אותו ויראנו עניניו; עד אשר בקשתיו בספר התורה ומצאתיו שנוכר בו פעמים רבות. כמו שנאמר (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך, והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך. ואמר (סס ל) לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו. ואמר (סס יא) לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם. ואמר (סס יג) אחרי ה' אלהיכם תלכו ואותו תיראו. ואמר

ואע"פ שלא יחשוב במחשבות כמו האמונה בו יתברך ובחוקתו: וידעתי. הוסיף להציג ראיה על חוה"ל גם מחצת האיברים עלמין: תשלמנה. תהיינה צאופן השלימות: ואם יעלה. ר"ל עוד יותר ומה, אם יעלה כו' הכי אין כאן כלל חפילו ומעשה חסרה, כ"ל לא צמר והאכיס תחלה לעשותה אך יעשנה? : כפי יכולתם. היינו חובות שיכולים להגמר זולת האיברים: מפני. ר"ל הכי מפני שבהם לצדס נגמרת העבודה ואינם לריבים להאיברים צעבור זה לא יחייבם צעבודתו וודאי זה לא יתכן כלל: ועל כן. הגי' הנכונה ועל כרחינו נתחייבנו בחובת מלכוננו בזולת האיברים אחרי שהם העיקר: הניחו לחברו. כמו מלכצרו, ופי' עזרו ולא חנכוהו וכו': עניניו. ערעיו: ולדבקה

(ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך. ואמר (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. ואמר (סס) ואהבתם את הגר וגו'. והיראה והאהבה מחובות הלבבות. ואמר בלאוין שבהן, (סס ה) לא תחמד אשת רעך ולא תחאזה וגו', (ויקרא יט) לא תקום ולא תטור את בני עמך, (סס) לא תשנא את אחיך בלבבך וגו', (צמדצ טו) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו', (דברים טו) לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך ורבים כאלה. ואחר כך השיב את כל העבודה אל הלב ואל הלשון. כמו שנאמר (סס ל) כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום וגו' לא בשמים היא וגו' ולא מעבר לים היא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיהך ובלבבך לעשותו. ובשאר ספרי הנביאים האריכו בענין והשיבו אותו בכמה מקומות ואיני צריך להביאם מפני שהם רבים וידועים: וכאשר התברר לי חיוב מצות הלבבות מן התורה כאשר התברר מן השכל, חפשהי עליו בדברי רז"ל ומצאתיו יותר מפורש בדבריהם ממה שהוא מפורש בספרי ומן השכל. קצתו בכלל כמו שאמרו רחמנא לבא בעי, ואמרו לבא ועינא תרי. סרסורי דחטאה נינהו. וקצתו בפרט במסכת אבות שאין צריך להאריך בזכרו. ומצאתי הדבר ממנו במדותיהם ובמנהגיהם המקובלים מהם כשהיו נשאלים על עניניהם, כמו שאמרו רז"ל כמה הארכה ימים. וראיתי מצד הכתוב עוד במכה נפש בשגגה שאינו

פרשתי למעלה: השיב. הכניס ונוסר (כמו השיב למלך ישראל): צעמים. לא תלמד הכי יש כמה מלוו' אשר מעשיהם נמנע מונני וליך חקבל אלי לה כל החוכה, ואפי' המלוות שלינס נמנעים מונני יש אשר כמשל כבד יכבדו מונני? לא קן הוא, כי קרוב אליך הדבר מאוד, כילד? צעיד. אם תלמדס צעיד: וצלבצב. תהיה הכוונה לעשותה יקל עליך המעשה מאוד, ואף הנמנעים מנך מעלה אני עליך כאלו עשיתם: והשיבו. שנו ושלאו והזהירו פעם אחר פעם: צעצעים. צהל"ך: לבא צעי. צמ"ע: סקסורי. צהל"ת:

חייב מיחה. ומי שהוא שוגג במצות אשר לא תעשינה שחייבים עליהן במזיד אחת מד' מיתות בית דין או כרת, שאינו חייב עליהם אלא חטאת או אשם. וכל זה ראייה כי העיקר בחיוב העונש אינו אלא עד שיהיו הלב והגוף משהחפין במעשה, הלב בכונתו והגוף בהנועתו. וכן אמרו במי שעשה מצוה ולא נחכוין לעשותה לשם שמים שאינו מקבל עליה שכר. וכיון שקוטב המעשה ועמודו בנויים על כונת הלב ומצפוננו, ראויה שתהיה חכמת מצות הלב קודמת בטבע לחכמת מצות האיברים:

ובאשר נתברר לי חיוב החכמה הצפוניה מן השכל והכתוב והקבלה, אמרתי שמא המין הזה מן המצות אין אנו חייבים בו בכל עת ובכל מקום כשמטה וכיובל וכקרבות. ובאשר עיינתי מצאתי שאנו חייבין בו חמיד כל ימינו בלי הפסקה, ושאינ לנו שום טענה בהנחתו. כמו יחוד אלהינו בלבנו ועברו בצפוננו, וליראה ולאהבה אותו, ושנכסוף לעשות המצות שאנחנו חייבין בהן. כמו שאמר הכתוב (תהלים קיט) אחלי יכונו דרכי לשמור חקיך. ושנבטח בו ושנמסר אליו כמו שנאמר (שם סג) בטחו בו בכל עת עם שפכו לפניו לבבכם וגו'. ולהסיר השנאה והקנאה

שכר. תקבל שכר פחות וכאפס והוהו נחשצ נגד שכר מלוה לשמה, או אולי כוונתו צמחעסק, כמו החוקע לשיר וכיולא: קוטצ. ליר שהדלת קוצצ עליו, וכן הלצ צעניני המדות, כל המדות קוצצות הולכות פעם כה ופעם להיעך וכולם על קוטצ הלצ כי זמנו חולאות חיים: ועמודו. צעניני המלות שחוק נחן הקצ"הולא ישנו תפקידם: בטבע. הוא אחד ממחשבה מיני קדימות שזנו החוקרים, והוא קדימת הסיבה להמוקוצצ זמנו, כמו קדימת האילן לללו, קן חוה"ל הם סבה לחוצת האיברים, ואין חוה"ל לריכים לחוצת האיברים: כשמטה כו'. שאינן נהגות אלא צארץ וצפני הצית: טענה צהנחתו. להלעדק אס נחוצ אותו ח"ו: ולעצדו. צכניעה וצושה: אחלי. כל צקשומי הם, שיכונו כו': ושמוקסר אליו. צבעל רלווננו מפני רלונו ית': צכל עת. צעת עוצה שלא חמלו צכחכס וחכמוחכס, וצעת דעה שלא להתיאש מישועתו ית': ששמי לצככס. רלוונכס וצטלו אותו

מלבכנו. ושנפרוש ממוחרי עניני העולם שטורדין אותנו מעבודת השם. כי כל זה אנו חייבי' בו תמיד בכל עת ובכל מקום ובכל שעה ובכל רגע, ועל כל ענין בעוד שכלנו ונשמחנו בנו. והדומה לזה עבר שצוהו רבו לעשות שתי מלאכות, האחת בכיתו והשני בשרה כמו עבודת האדמה ולעיין בה בעתים ידועות ובשעות ידועות. אם יעברו העתים ההם או אם לא ימצא לעשות מפני דבר שימנענו, יסתלק מעליו חיוב המעשה חוץ לביתו; אבל המעשה שצוהו לעשות בביתו אינו מסתלק מעליו כל ימי עמדו בו ועברו את אדונו כשלא ימנענו מונע ולא יטרידהו טורד, וחיוב המעשה תמיד עליו כשיפנה. וכן מצות הלכ שאנו חייבין בהם, אין לנו טענה בהן ולא טורד מהן אלא אהבת העולם, ושאינ אנחנו מבינים ענין בוראנו, כמו שנאמר (ישעיה ה) והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו:

ואמרתי שמא המין הזה מן המצות אינו מחילד למצות רבות, ועל כן הניחו אותם ולא חברו בהם ספר מיוחד; וכאשר חקרתי על מספרם ופרקיהם, מצאתים לרוב מאד בהחילדם עד שחשבתי כי מה שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט) לכל חכלה ראיתי קץ רחבה

לפניו: ומוחרי. דברים שיסכן להיות בלעדיהם: שטורדין. שמונעים: ולעיין. להסתכל מה שהיא לריכה: ימלא. יוכל: שימנענו. תלכת להשדה: ימנענו. מונע כו': טורד. דבר המטכד מהמעשה עלמו, והרי צפחים חמור מלאכת הבית, וממלאכת השדה, ח' כי לא יפסד מוננו בלתי אם יומנע מהמעשה עלמה, וממלאכת השדה יפער גם אם יסגר לו דק ההכנות, ב' כי מיד צסוק המניעה יסחייב במלאכת הבית, מה שח"כ במלאכת השדה שעת קצוזה לה: טענה. חמלא שחין לנו ההכנות הנלככות לזה: חלא. קאי על טורד: מנינים. מחצוננים עניני גדולמו וטובו: והיה כנור וכו' ואם פועל ה' לא יציעו. הרי חסבת העולם מניח שלא יצין ענין הצורח יחצרך: מחילד. מחלק: צהס.

מצותך מאד אמרו על מצות הלכות. כי מצות האיברים יש להם מספר ידוע כמו תרי"ג מצות, אך מצות הלכות רבות מאד עד כי אין לתולדותיהן מספר. ואמרתיו עוד שמא הם כל כך מכארות וידועות לכל, וכל בני אדם דבקים בהם עד שלא נצטרכו לחברם בספר; ועיינתי מנהגי בני אדם ברוב הדורות הנזכרים בספרים ומצאתים רחוקים מן המין הזה מן המצות, אלא הזרזים הפרושים בהם כפי הנזכר עליהם, אך השאר כמה היו צריכין להעיר ולהורות אותם, וכל שכן רוב אנשי זמננו זה, אשר ולולו בחכמת מצות האיברים, כל שכן במצות הלכות. ואשר ידבנו לבו מהם לעיין בחכמת התורה, הוא מחכוין לדבר שיקרא בו חכם אצל עמי הארץ ושיעשה לו שם אצל הגדולים, ויטה מדרך התורה אל מה שלא יקנהו מעלה יתירה, ולא ינקהו ממכשול בנפשו, ושם לא היה יודעו לא היה נענש עליו. והניח לעיין בשרשי דתו ויסודי תורתו אשר לא היה לו להתעלם מהם ולהגחמם, ושלא יוכל לקיים מצות אם לא ידעם ויעשם. כמו אמונת היחוד אם אנחנו חייבים לעיין בו מצד שכלנו, או אם יספיק לנו אם נדעהו מצד הקבלה, שנאמר שאלהינו א' כאשר יאמרו הפתאים מבלי אות ומופת, או אם אנחנו חייבים לחקור על ענין האחד האמת והאחד העובר, להכדיל הענין אצלנו

שבהם: לדבר. מחוץ לעיין בדבר שיקרא בו חכם: בנפשו. ומכאן שהיא בנפשו, שנופש ועד צטר יכלה: ושם. ואל מה שחס לא כו': בשכשי. כמו אמונת היחוד וחדוש העולם ואמונת הכנזאה שאלולי הם לא היה מקום לדת כלל: ויסודי. המחזיקים ומעמידים התורה כמו הצנחן והפרישות וכדומה: ידעם ויעשם. תחלה ידעם בשכלו ואח"כ יתנהג על פיהם: לעיין. כלומר לא די שהניחו לעיין בו מלד השכל ולחקור על חיכות היחוד, כי אולי יוכלו לתת עליהם אמתלא שאין לנו חייבין לחקור בזה; אבל גם זה לא עיינו כלל אם לנו עמורים מלחקור, אולי בלמת לנו חייבים לחקור: מצד. מצדאך צטר היחוד: להצדיל. כדי להצדיל:

משאר עניני האחרים הנמצאים אם לא. והענין הזה אין
 המאמין רשאי שגא ידענו שהתורה הוהירה עליו, דכתיב
 (דברים ז) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'. וכן שאר
 מצות הלכות שזכרנו ושאנו עתידים לזכור, אשר לא חגמר
 אמונת המאמין אם לא ידעם ויעשם. והיא החכמה הצפונה
 אשר היא אור הלכות ונוגה הנפשות. ועליה אמר הכתוב
 (תהלים נח) הן אמת חפצה בטוחות ובסתום חכמה תודיעני.
 ואמרו על אחד מהחכמים כי היה יושב עם בני אדם עד
 חצי היום, וכשהיה מתיחד עם אבריו היה אומר הבו
 האור הצפון, והיה אומר על מצות הלכות. ונשאל אחד
 מן החכמים על שאלה נכרית מענין דין הגרושין, והשיב
 את שואלו אהה האיש השואל על מה שלא יזיקנו אם
 לא ידענו, הידעה כל מה שאהה חייב לדעתו מן המצות
 אשר אינך רשאי להתעלם מהם, ואין ראוי לך לפשוט
 בהם, עד שפניה לחשוב בשאלות נכריות אשר לא תקנה
 בהם מעלה יתירה בתורתך ואמונתך, ולא תתקן בהם
 מעוות במדות נפשך; והנה אני נשבע כי מחמש ושלישים
 שנה אני מתעסק במה שצריך לי ממצות תורתך, ואהה
 יודע רוב טרחי בעיון ורב הספרים אצלי, ולא פנית לבי
 למה שפנית לכך לשאול עליו; והאריך להוכיחו ולביישו

והענין הזה. ר"ל לולם צלמת לאמתו וודחי לנו חייבים לדעת לוחו
 על נכון: וידעת וכו'. ומסיים הכתוב חן עוד: חפלת. כי תחלה
 חזר למען חלדק כו' ובאורו למען אשר חזק הלדק צהנהגתך, לכן תזכה
 לח"כ בשפעך חס עובדי ללונך, ובאר זה הן צלמת בעון חוללתי ובכרתי,
 וע"י חטא נחמנומה חמי צהריונה כי, והיה לי לכאורה חמלת על שצברתי
 ללונך, כי עבתי גרם להיות עיני עומות מראות האמת; אבל לעומת זה
 הלא בעומות צדכרים העומים ונכסחים וצדכר הקטום, החכמה שנתת בי
 תודיעני חס האמת אשר חפלת, ואין כאן עוד חמלת ומשפטך זך: ומחיד.
 נשאר יחידי: והיה אומר. וכיון בזה: נכרים. זה צבע העולם להקרה
 כה: להמעלס. שלח לדעת לוחו כלל: לפשוט. אף שחידעהו לריך חס

על זה. וחכם אחר אמר למרתי לברר מעשי כ"ה שנה. ואמר חכם אחר יש מן החכמה מה שהוא צפון בלבות החכמים כמטמון הנסתר; אשר אם יסתירוהו לא ישיגנו אדם, וכאשר יגלוהו לא יעלם מאדם יושר אמריהם בו. וזה כמו שאמר הכתוב (ונסלי כ) מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה, ר"ל כי החכמה תקועה בתולדת האדם וטבעו וככח הכרתו, כמים הטמונים בלב הארץ. והנבון המשיכיל ישתדל לחקור על מה שיש בכחו ובמצפוניו מן החכמה לגלותו ולהראותו, וישאבנה מלבו כאשר יחקור על המי' אשר במעמקי הארץ. ואני שאלתי אחד מהנחשבים מחכמי התורה במקצת מה שזכרתי לך בחכמת המצפון, והשיב אותי כי הקבלה העמוד במקום העיון בזה ובמה שדומה לו. אמרתי לו אין זה ראוי אלא למי שאין בו יכולת לעיין מפני מעוט הכרתו ודוחק הבנתו כנשים וכקטנים וחסרי הדעת מן האנשים. אך מי שבכת שכלו והכרתו לעמוד על ברור מה שקבל, ועכבוהו מלעיין בו בשכלו העצלות והקלות במצות האל ובתורתו; הוא נענש על זה ואשם על אשר התעלם ממנו:

וזה הדבר דומה לעבר שצוהו המלך לקבל ממון מעבדי מלכותו, ושימנה המעות וישקלם ויריצם, והיה העבר פקח בכל אשר צוהו המלך. ויתחכמו לו עבדי המלכות לפייסו בדברים עד אשר האמין בהם, והביאו הממון אליו ואמרו לו כי הוא שלם במנינו ובמשקלו ובמרצה; והאמין להם והתעצל לעמוד על ברור דבריהם והקל במצות המלך. וכאשר הגיע הדבר אל המלך, צוה להביא

לשמרו ולא לשצוע בשמירתו רגע: ישיגנו. אפילו החכם צעלמו: מאדם. מכל אדם ואל"כ הוא וודאי עללות גדולה אם לא ישתדל לגלותה: במקלטה. שאלתיו מקלטה כו': ודומק. שהצנתו דחוקה ולמה מלקבל דברים כאלו: וירלבס. ויחזוקן במטבעות אם אין צם מזוישות, וכן פי' וכו' למה דלהלן:

הממון לפניו. וכאשר שאל אותו על משקלו ומניינו לא יכול להשיב על הדבר, וחייבו המלך על אשר הקל במצותו וסמך על דברי עבדיו בדבר שהיה יכול לעמוד עליו, אפי' אם ימצא הממון כדבריהם. ואלו לא היה כקי בענין לא היה מתחייב על אשר סמך עליהם. וכן אתה אם לא היית יכול להגיע אל ענין זה מדרך שכלך כמו עילות מצות השמע, היה נראית טענתך טענה בעמך מחקור עליו. וכן אם היה דעתך קצרה והכרתך חלושה מהשיג אליו, לא היית נענש על פשיעתך, וכהיה כנשים וקטנים אשר הוא ביריהם דרך קבלה. אבל אם אתה איש דעת ותבונה שתוכל לעמוד בהם על ברור מה שקבלת מן החכמים בשם הנביאים משרשי הדת וקטבי המעשים אתה מצוה להשתמש בהם עד שהעמוד על הענין ויתברר לך מדרך הקבלה והשכל יחד. ואם התעלם ותפשע בדבר תהיה כמקצר במה שאתה חייב לכוראך יתברך. וזה יתבאר משני פנים:

האחד מהם ממה שאמר הכתוב (לזכיר יז) כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין וגו' ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך וגו'. וכשאתה מסתכל במה שכולל הפסוק הראשון מעניני הדינים, תמצאם דברים שצריכים לפרוט אותם ולחלקם ולדקדק בהם בדרך הקבלה, לא בדרך אוהות השכל. הלא תראה שלא הזכיר בכללם ענין מן הענינים אשר יושגו מצד השכל. כי לא אמר כשסתפק בענין היחוד איך הוא, או בשמות הבורא ובמדותיו ובשרש משרשי הדת, כעבודת המקום וכטוח עליו והכנע לפניו ויחד המעשה לשמו, ולברר המעשים הטובים מפגעי ההפסד, ועניני התשובה מן העבירות,

עילות. קיצת: השמע. שלולא שמענוס ומדע"ה לא ידענוס, כשעטנו והדומה: צמנדך. צמנדך: לעמוד בהס. להשיג צדעת וחזונה: קטצי. עקרי: שחמוד.

ולירא ממנו ולאהבה אותו, ולהתבושש מפניו, ולחשוב עם הנפש בעבור שמו והרומה לזה ממה שיגיע אליו האדם בדרך השכל וההכרה, שתאמין בהם ע"י חכמי התורה והסמך ותסמוך על דברי קבלתם בלבד; אבל אמר שתשוב אל דעתך ותשמש בשכלך כמה שרומה לזה אחר שהעמוד עליו מצד הקבלה שהוא כוללת כל מצות התורה ושרשיהן ופרקיהן, וחקור עליו בשכלך ותבונתך ושקול דעתך עד שיתברר לך האמת וידחה השקר, כדכתיב (ס"ד) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'. וכן אומר במה שנוכל לעמוד על ברורו מדרך השכל כמו שארז"ל כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא. מפני שדעת ענין היחוד כענף מן הדברי' שיובנו בדרך השכל וכיון שיתחייב בויתחייב בכלם: והשני ממה שאמר הכתוב (ישעיה נ) הלא ידעת אם לא שמעת וגו'; אמר הלא ידעת על הידיעה שהיא מצד הראיה, ואמר הלא שמעת על דרך הקבלה והסמך. וכן אמר (ס"ט) הלא חרעו הלא השמעו הלא הוגד מראש לכם. הקדים הידיעה מצד הראיה על הידיעה מצד הקבלה וההגדה. וכן אמר משה רבינו (דברים ל"ג) הליי' חגמלו זאת עם נבל ולא חכם וגו', זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל איבך ויגדך וגו'. חזר ראיה על מה שזכרנו כי הקבלה ואם היא קודמת בטבע מפני צורך הלומדים אליה תחלה, אין מן הזריזות

שחזק: חכמי התורה. המוליאים ענינים מהמורה ע"י המדות שהמורה נדרשת בהם ומזכירם על הקבלה, כי אין להם דן נ"ט מעלמו: שדומה. למה שזכר למעלה: ושדשיהן. הם עניני האמונה ומוה"ל: ופרכיקין. פרכיהם: אומר. אני אומר: צמה שנוכל. בכל מה שנוכל: הראי'. שהשכל מציח ראי' עליהם: והסמך. שקומוך על רצו שמוסר לו חכמה: הקדים. לפי שהיא קודמת צמעלה: ואם היא. אע"פ שהיא: תחלה. פתח"כ למעלה שפשיע על דעתך אחר שהעמוד עליו אלד הקבלה:

שיסמוך עליה לברו מי שיוכל לדעת ברורה בדרך הראיות.
ומן הדין לעיין במה שיושג מדרך השכל, ולהביא עליו
ראיות במופת ששקול הדעה עוזרו למי שיש לו יכולת
לעשות כן:

אמר המחבר וכיון שעמדתי על חיוב מצות הלכות
ושאנחנו חייבים בהם ממה שזכרנו, וראיתים
שהונחו ולא חובר בהם ספר מיוחד, והתבוננתי מה שהם
בו אנשי דורנו מקוצר דעתם להבינם כל שכן לעשותם
ולהתעסק בהם. והיה מחסד האלהים עלי שהעירני
לחקור על חכמת המצפון. וראיתי במעשי קדמונינו ז"ל
ובמה שקבלנו מדבריהם כי יותר היו זריזים ומשתדלים
בחובת עצמם, ממה שהיו משתדלים בתולדות הדינים
והשאלות הנכריות המסופקות. ושהשתדלותם היתה בכללי
הדינים ולברר ענין אסור והתר, ואחר כך היו מתעסקים
ומשתדלים לברר מעשיהם וחובות לבוחם. וכשהיתה
באה לידם שאלה נכרית מהולדות הדינים היו מעיינים
בה בעת ההיא בדרך הסברא, ומוציאים את דינה מן
העיקר שהיה בידם; ולא היו מטרידים דעתם עליה קודם
לכן, מפני שהיו עניני העולם נקלים בעיניהם, וכשהיו
צריבין לפסוק את הדין בענין ההוא, אם היה הדין ברור
להם מן היסודות שקבלו משם הנביאים ע"ה, היו פוסקים
אותו על הדרך ההוא; ואם היתה השאלה מן התולדות
שמוציאים דינם מן היסודות ההם, היו מעיינים בה דרך

שיושג. בדבר שיוכל להיות מושג: ששקול. ר"ל אע"פ שאין המופתים מכריחים
רק מתקבלים על הדעה שא"ל בענין אחר: שעמדתי. ממה שזכרנו בלתי
על אמתת חיוב כו': שהונחו. שנעזבו: מה שהם. המלכ שאנשי דורנו
כו': להצינם. מעלמם: בחובת עלמם. מה שהם בעלמם חייבים כו':
תולדות. להוליד דינים חדשים: הנכריות. שאינם רגילים בצבע העולם:
המסופקות. אשר הן צפוק אם תקרינה כלל: לזכר. העוב מן הדע:
מתולדות. שנולדה שאלה חדשה צדין: מהיסודות. שהשאלה היא מהיסודות

סברתם. ואם יסכימו כלם לדעת אחת, היו פוסקים; ואם היו חולקים בדן, היו פוסקים כדעת הרוב. כמו שאמרו על הסנהדרין נשאלה שאלה לפניהם, אם שמעו אמרו להם, ואם לאו עומדים למנין, רבו המטהרין טהרו, רבו המטמאים טמאו, מעיקר שבידים יחיד ורבים הלכה כרבים. וחברו במסכת אבות מוסרם ויושר מדותם המקובלות מהם, כל איש בזמנו ובמקומו. ואנשי התלמוד אמרו על רבותיהם מה שזרה על עומק חכמתם ורב השתדלם לברר את מעשיהם. והוא מה שאמרו בשני דרב יהודה כוליה תנויי בניזקין הוה, ואנן קא מהנינן טובא; ואלו רב יהודה כד הוה שליף מסאניה הוה אחי מטרא, ואנן אלו מענינן ואזלתן ומענינן ליכא דמשגח בן. אמרי ליה קמאי הוה מסרי נפשייהו על קדושת השם, אנן לא מסרינן נפשיין על קדושת השם. ואמרו אמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבר דומה כמי שאין לו אלוה, שנא' (ד"ס ז סו) וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת, אלא בתורה ובגמילות חסדים. והתברר לי כי כל שרשי המעשים שמחכוונים בהם לשמו ית', הם מיוסדים על בר הלב ורך המצפון. ואם יארע על הכוונה הפסד, לא יהיו המעשים מקובלים, ואם ירבו ויתמידו; כמו שאמר הכתוב (ישעיה ח) גם כי תרבו תפלה וגו', רחצו הוכו הסירו רוע מעלליכם וגו'. ואומר (דנחיש ל) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך

טלף: בזמנו ובמקומו. ידוע כי המדות ישחנו לדי הזמן והמקו' בזמקין, תשני שהוא מלוי תמיד, וגזל כפשו של אדם מתמדתו, חזל צשאר הלכות ספשיק להם מה שקבלו מהראשונים: מתניין טובא. אכחנו לומדים הרבה: שליף תסאניה. חלץ נעלו: מענינן. מתענין והולכין ומתענין: מקרי. הרי שאע"פ שהאחרונים ערכו צלפול ותולדוס הדינים יוסר מהראשונים, אע"כ עוצים הראשונים מהאחרונים, כי התעסקו יוסר צוה"ל עד דהוי נוכרי נפשייהו כו': צחורה וגמ"ח. וגמ"ח נחוה"ל הוא להשכיל אל דל ולהדגיל"ע צמדס הסעלה והכחענות: ואס ילצו. אע"פ שרנו: כי תרבו.

לעשותו. ואומר (משלי כג) חנה בני לבך לי ועיניך דרכי הצורנה; ואמר קדמונינו ז"ל בזה אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת דילי. ואמר הכתוב (צמדנר טו) ולא תהור אהרי לבככם ואחרי עיניכם וגו'. ואומר (מייס ו) במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום האקדמנו בעולות וגו', והיתה התשובה הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך וגו'. ואומר (ימייס ט) כי אם בואת יתהלל הטתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' וגו'; ופי' ענין התשובה הזאת שצריך המתהלל להתהלל בהכנת דרכי והכרת חסדי, להתבונן בכריאתי ולהכיר גבורתי וחכמתי מחיך מעשי. וכל מה שהבאתי מן הפסוקים, הם ראיות על חיוב מצות הלכות ומוסר הנפשות. וצריך שחדע כי הכוונה והתועלת במצות הלכות הם שיהיו גלויינו וצפונינו שוים ושקולים בעבודת השם, עד שחיה ערות הלב והלשון והאברים שוה, וצריך כל אחד מהם את חבירו ויעיד לו, ולא יחלוק עליו ולא יסתור דבריו. והוא אשר יקראהו הכתוב תמים, באמרו (דכריס יט) תמים היה עם ה' אלהיך. ואמר (צלאשית ו) תמים היה בדורותיו. ואמר (תהלים טו) הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו. ואמר (שס קא) אשכילה בדרך תמים מתי הבא אלי אהלך בתם לבבי בקרב ביתי. ואמר במי שאין תוכו כבוד (מלכיס א יא) ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו. ואמר (תהלים עט) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולכם לא נכון עמו וגו'. ומן הידוע שכל מי שהולק קצתו על קצתו ומכזיב קצתו את קצתו בדבור

ההתנדה, כי א"ח להכנות תפלה כ"ח צמטך זמן: צזה. ר"ל פירשו הפ' הזה: דורש מונך. ומוקיים, להבת חסד, והלנע לכת, והס הס חזה"ל: ומוסר הנפשות. צמדות: עדות וכו'. כוונת הלצ' ודבור הפה ומעשה האזנים שזה: הולך חמים. ופועל לדק ודובר וכו' הס פי' לתמים: אשכילה. למען הקיץ בדרך חמים אכניל א"ע להסתלק וכו': שחולק. שאנו כואים שעושה

או במעשה, אין מאמינים בצדקו ואין הנפשות מתישבות על אמתו. וכן אם יחלוק גלויינו על נסתרנו וכונת לבבנו על דבורנו ותנועת אברינו על מצפוננו, לא תהיה עבודתנו לאלהינו שלמה; מפני שאינו מקבל עבודה מזוייפת, כמו שנאמר (ישעיה ח) לא אוכל אין ועצרה. ואמר (שם סא) כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה. ואומר (מלכי ח) וכי תגישון עור לזבוח אין רע וגו'. ואמר (שמואל ח טו) הנה שמוע מזבח טוב וגו'. ומפני זה תהי' מצוה אחת שקולה כמצות רבות כפי הלב והכונה, ועבירה אחת שקולה כעבירות רבות. ואפשר שתהיה המחשבה במצוה והכוסף לעשותה מיראת אלהים, שוקלת מצות רבות מזולתה. כאשר אמר ה' לדוד (ד"ה ז ו) יען אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי וגו'. ואמר (מלכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו, ואמרו ז"ל בפירושו מאי ולחושבי שמו? אפילו חשב לעשות מצוה תאנם ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה:

ובאשר עמדתו על מה שהזוהר עליו השכל והכתוב והקבלה ממצות הלכות; החילוהי להרגיל את נפשי בהם, ועמסתי עליה משא ידיעתם ועשייתם. וכל אשר נגלה אלי מהם ענין, גלה לי את הסמוך לו, והסמוך לו את הסמוך לו, עד אשר רחב הענין והיה לי קשה לזכור אותו תמיד

פעם כה ופעם להפך: בלדקו. חף כשהוא עושה טוב חף מחזיקין אותו ללדיק: חמתו. כשהוא חלאת לנו דבר לא נוכל להחזיקו שהוא איש חמת: גלויינו. מעשינו בין ז"א: נסתרנו. מעשינו בסתר: לא אוכל. לקבול: חון. בלבס: ועלרה. שבגלוי מחלאים כיראי ה' ונאספים לבה"מ לחשלה, המעשה הוא חולקת קלחה על קלחה: שמוע. כל הטוב הנמלא בזבח הוא רק השמיעה בקול ה' כמש"כ ריח ניחוח שאמרתי ונעשה כלוני, הרי שכלל כוונה איננה טוב: והכוסף. החשוקה לעשותה ח"ע שלא עלתה צידו המעשה: מזולתה. בלי מחשבה: יען. סיעת דקרא העינות כי היה עם לבבך רק חסה לא חנה, הרי ח"ע שלא עלתה צידו המעשה נתקבלת

מלבי, ויראתי השכחה עלמה שעלה במחשבותי מהם, והתכת
 מה שקפא ברעיוני מעניניהם, עם מעוט העוזרים מאנשי
 דורנו עליהם. והסכמתי לכהבם על ספר ושאחברם בחבור
 שיהיה כולל שרשיהם וסיבב פרקיהם והרכבה מתולדותם, כדי
 שאבקש את נפשי המיד לדעת ואחייבנה לעשותם. וכמה
 שיהיה מהם פעלי שוה עם רבורי, אודה לאל העוזר אותי
 עליו והמורה לי את שביליו. וכמה שיהיה מהם חולק עליו
 ומקצר מהגיע אליו, אאשים את נפשי ואוכיחנה ואטעון
 עליה ממנו עד שיתבאר לה עוולה מצדקי, ונטיתה מיושרו,
 ועוונה מתקונו, וקיצר מעשיה מחמותו. וראיתי לשומו דבר
 קיים ומטמון צפון, ונר שיאיר לבני אדם ויורה להם הדרך
 אשר ילכו בה. וקיימי שחהיה חועלת זולתי בו מחועלתי,
 והוראת בלעדי מהשלמת חפצי. ואמרת בלבי שאחבר בענין
 הזה ספר שיהיה מתחלק על שרשי חובות הלבכות ומצות
 המצפונות, ולשומו מאסף לכל, ושיהיה מספיק בענין ומורה
 הדרך הטוב והישר, ומנהיג במנהגי הקדמונים ומוסר החסידי,
 ומעיר משינת הפחיות, ומעמיק בדקדוקי החכמה הזאת,

לרלונו ית' : מלבי. שלח מן הכתב : ויראתי. מפני השכחה : והתכת : שלא
 יוספו ייטקו מה שנקרא וכתב ברעיוני : עם מעוט. מלורף לזה קצת
 מצוט עתרים, כי ארוב עתרים לא ישכת כ"כ, כמש"ל שחברך יקיימוה
 צידך : שרשיהם. כלליהם : פרקיהם. פדעיהם : מתולדותם. פדעים
 המתחדשים לפי העת והמקום : שאבקש. אהצננה לדעת אותם, ועל ידי
 הידיעה אחייב אותם לעשותם : עם דבורי. ג"ל חבורי : העוזר. צלמוץ
 כחי ורצונו : שיהיה מהם. פעלי חולק עליו על חבורי צל"ם : ומקלר.
 צמ"ע : אאשים. אהלה האשם. צנפשי על מיעוט שקידתה : ואטעון. אערוד
 טענות נגדה : ממונו. מחבורי : עוולה. העול שלה : מלדקו. מלדק המבואר
 בחבורי : תמותו. שלימותו : לשומו. לעשותו : לפון. השוצ : מחועלתי.
 יחד מחועלת שלי והוא דרך עונה : שאחבר. למעלה דבר על ההסכם על
 עיקר המעשה, וכאן מדבר על איכות המעשה : מתחלק. תספר שערי
 הספר יהיו כמספר השרשים, למשל צמחון הוא שורש לכמה ענינים, וכן
 הכניעה וכולם : אאסף. לאסוף צו כל חלקי חוה"ל : תעמיק. מוצא די

ומזכיר דעת האלהים ותורותיו, וגורם להצלח הנפש, ומרזו העושה, ומעורר המהעלם, ומישר המקדי', ומרגיל המתאחר, ומאשר המתחילים, ומראה הדרך לנבוכים:

ובאשר זממתי לעשות מה שהסכמתי עליו מחבור הספר הזה, ראיתי כי אין איש כמוני ראוי לחבר חבור כמוהו, ושערתי בנפשי כי כחי קצר מחלק מחלוקותיו כפי הצורך לו, מפני כובד הדבר בעיני וקוצר דעתי וחלישות שכלי מהשיג הענינים, ושאניני בקי בצחות לשון הערבי אשר בה חברתי אותו מפני שהיא קרובה להבין לרוב אנשי דורנו. ויראתי שאטרח בדבר שיראה בו קוצר כחי, ושאעבור בו את המדה הנכונה; עד שאמרתי בנפשי לשוב ממחשבתי ולהשיבה ממה שהסכימה עליו:

ובאשר זממתי להסיר משא הטורח הזה מעלי ולהניח לי מחברו, שבתיו וחשדתי את נפשי על בחרה במנוחה, ולשכון במעון העצלה בהשקט ובבטחה. ויראתי שיהיה רצון התאווה להניח המחשבה הזאת, ושהוא יטני אל דרך המנוחה והשלוה ולהסכים על ההנחה ולשבת במושב העצלות; וידעתי כי כמה שכלים (ס"א סכריס) אברו בעבור המורא, וכמה חסרונים גרם אותם הפחד. וזכרתי דברי האומר, מן הוהירות שלא תרבה להזהר. ואמרתי שאם היה כל מתעסק בענין

הטוב; ונישר המקדים. כי לריך להסתמך לעבודה מדכנה אחר מדכנה, והמקדים מדכנה האחרונה לפני הראשונה נכשל: המתאחר. המתעלל: ומאשר. לשון הדרכה, כמו ואשר צדק לצד: לנבוכים. חושים, כמו נבוכים הם צלח: זממתי. חשבתי: מחלוקותיו. לשרשים וענפים ופולדות להיום דבר דבור על לפניו: בעיני. היכל ליר צעיני עומק המושג: ושאיני. ומפני שאיני: מפני שהיא קרובה, יען היא קרובה: הנכונה. שמה נכונה היא לאדם להכיר את מקומו, ולא להחיל מלאכה אשר קלה ידו: לשוב. לחזור ומחשבתי: ולהשיבה. להשיב גם המחשבה עלמה ממה שהסכימה: ולהניח. ולעמוז מלחברו: המאווה. רק ללון המאווה: כמה שכלים. כמה מושכלות צדעות נאצדו מצעליהם ומאעולם: וכמה ספרותים. צועשה ידעתי שגם אותם הפחד: מן הוהירות. אחד ממאלי

מעניני הטובה או להורו' הדרך הישרה והנכונה שותק ועומד עד אשר יגמר לו כל רצונו; לא היה אדם מדבר דבר אחרי הנביאים ע"ה אשר בחרם השם לשליחותו ואמצם בעזרתו. ואלו היה כל מי שרוצה למלאח לו כל מדות הטוב ולא יכול להשיגן, מניח מה שיודמן לו מהן; היו כל בני אדם ריקים מן הטובות, וחסרים מן החמורות, ושכים במרוצת תוחלת נכזבה, והיו שבילי הטוב שוממים ומעונות החסד נעזבים. והבינותי כי הנפשו' תאותן רבה להשיג תכלית הרע, ומתרשלות לעסוק בדרכי החסד ומתעצלות להקדי' אל הטובות, והולכות תמיד בדרכי השחוק והשמחה. ואם נראה אליהן מראה תאוה שיקרא אתהן, כודות דברי שקר לנטות אליו, וסומכות את טענותיו להעמיד נטייתו ולחזק אודותיו ולחבר פרודותיו. ואם יאור להם נר האמת לקרוא אותן, כודות דברים בטלים להמנע מנטות אליו, וטוענות עליו ומחטיאות את שביליו וסותרות את עניניו, להפריד חבורו ולהפרד ממנו. וכל אדם אויבו בין צלעיו, אלא אם יהיה לו עזר מאלהיו ומוכיח מזומן לנפשו, ושלטון גובר אשר יקשור אוהה בתבק העבודה ויבלמנה ברסן הצדק, ויכנה בשוט המוסר. וכאשר יחשוב

הזהירות הוא שלא להזכר הרצה: כל רלונו. להשלמת הדבר לא היה אדם אחרי הנביאים כו' ומדבר דבר: מניח. הי' מניח: שחזמן. עד שישיג כולם: ושבים. אפילו היו טורחים מאלד להשיג כולם לא היו רק נלים ושבים במרולח תוחלת כחצת אשכ לא תצוא: הנפשות. נפשות ז"א: שיקרא. כי התאוה ע"י שמלייכת בנפש ערצותה הרי הוא כאלו קוראות אותה: צדוה. ומליאות: וסומכות. הנפשות תומכות צדיהם עטנות השקר; אודותיו. עניניו: פרודותיו. כי כל דברי השקר מתפרדים הם צהשקפת עין האמת ולא קרצ זל"ז: וטוענות. מחפזת עליהן עטנות: מחע יאות. ומליאות חסרון צדרכיו: חבורו. מה שהם צלמת מחבורים ומתוקנים: אויצו. הילך הרע: אלא כו'. א"ל לעמוד אלא חס כן יהיה לו עזר: מזומן. מוכן תמיד להורות לו הדבר הטוב: ושלטון. ממשלה לכוף נפשו לעשות הטוב: צחצק. הוא החגור שקושרים בו האוכף על הסוס או המשא על החמור: ויצלמנה. מל' סביכה ומסימה: נשוע. צשנט:

לעשות טובה אל יאחר, ואם ישיאהו לכו לדרך אחרת יגער
 בו ויחגבר עליו. על כן ראיתי להכריח את נפשי לסכול טורח
 חבור הספר הזה, ולבאר עניניו בכל לשון שאוכל וככל
 מליצה שתזדמן לי שיוכן הענין מהם. ואזכור מתולדות חובות
 הלבכות מה שיבא לידי, ולא אטרח להביאם כלם כדי
 שלא יארך הספר, אך אזכור מן הדברים הצריכים לכל
 שרש משרשיו בשער שלו מה שראוי לו. ובאלהים האחד
 האמת אעזר ועליו אבטח, וממנו אשאל להורות אותי בו
 את הדרך הישרה אשר הוא רוצה בה, ושהיא מקובלת
 בעיניו כדבור ובמעשה בסתר ובגלוי:

ובאשר נגמרה עצתי והסכמתי לחברו תקנתי אשיותי
 והצעתי מכונותי, ובניתי אותו על עשרה שרשים
 מקבצים כל חובות הלבכות. וחלקתי אותו לעשרה שערים,
 כל שער מהם מיוחד לשרש אחד משרשיו כולל את גבוליו
 ומחלוקותיו והענינים החלויים בו והפנים המפסידים אותו.
 ואני אוחז בו הדרך הקרובה להעיר ולהורות ולהשכיל בלשון
 המבואר הקרוב והנוהג, כדי שיהיה מה שאני רוצה לבארו
 קרוב להבין. ואניח הלשון הענוק והמלות הנכריות, והמופתית
 ההולכים על דרך מלאכת הנצוח שקורין אותה אנשי חכמת
 הדבר בלשון ערב אלגד"אל, והמחקרים הרחוקים אשר
 לא יתכן להתישב עליהם בספר הזה; מפני שלא הבאתי

אל יאחר. לאמר כשאפנה אשנה: ישיאשו. יקיתו לעצירה: טורח. הוא
 נגד מה שאמר תחלה שיכח מפני כוזה הדבר: בכל לשון. בכל מיני סגנון
 הלשון נגד מה שאמר שאינו זקי בלשון ערב: ואזכור וכו' רק מה שיבא לידי.
 נגד מה שאמר שיטעיה דבר שיכחה קולך כמו, וגם ממה שיבא לידי לא
 אטעם להביא כולם: אשיותי. כהליו: מכונותי. יקודותי ושכשיו של
 הסבור: גבוליו. גדריו שהוא מובדל בהם מזולתו: ומחלוקותיו. לכמה
 חלקים הוא נחלק: והפנים. האופנים: מלאכת הכוזה. הוא לכלל אה
 המחנגד בהקשים לקוחים מן המפורסמות (עי' מלות הביין שער ח'):
 חכמת הדבר. היא חכמת הסגיון: מפני שלא הבאתי. פי' ולא הבאתי בו:

בו אלא הראיות המספיקות אשר התיישב הרעת עליהן על משפטי החכמה האלהית. וכמו שאמר הפילוסוף אין ראוי שנבקש בהשגת כל מחקר המצאה שהיא על דרך המופת, כי אין כל מחקר שכלי נמצא במופת, ולא שנבקש בחכמת השמוש הדבר המספיק, ולא בחכמת האלהות להרגיש ולהמשיל ולא בתחלת החכמה היצורית (פ"א הטבעית) מופת, ולא בראשית המופת מופת. כי כאשר נשמר מן הדברים האלה, יקל עלינו להגיע אל בקשותינו. ואם לא נעשה כן נטעה מדרך עניננו, ויקשה עלינו למצוא מה שהייתה כוונתנו אליו. ומפני שהיה ספרי זה מן החכמה האלהית, נשמרתי בו מן הראיות שהן הולכות על דרך חכמת הדבר וחכמת השמוש אלא בשער הראשון ממנו, כי אפשר שידחקנו הצורך אליהן מפני דקות מחקרנו בו. ושמתי רוב ראיותי מן הדברים המושכלים, וקרבתי כדמיונים הקרובים אשר אין בהם ספק. וסמכתי להם מה שמצאתי כחוב בספר הנביאים, ואחר כך סמכתי להם דברי הקבלות שקבלנו מרבותינו ז"ל, ומן החסידים והחכמים שבכל אומה שהגיעו דבריהם אלינו; מפני שקייתי שיהיו הלבבות נוטים אליהם ומקשיבים אל חכמתם, כמו דברי הפילוסופים ומוסרי הפרושים ומנהגיהם המשובחים. וכבר אמרו רבותינו ז"ל כחוב אחד אומר (יתקאל יא) וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם, וכחוב אחד אומר (טס ט) לא עשיתם,

החייט. שלא הצלחו ראיות מופתיו' כ"א הנתישבו' על הדעת הטע"פ שהנחתקש יוכל להתעקש נגדם: על נשפטי. ע"פ כללי החכמה האלקות טע"פ הכוב חין עליה ראיות מופתיות רק ראיות נספיקות ומתישבות על הלז: נמלא צנופת. חותך: השמוש. ונבואר לעיל: המספיק. כ"א מופתים סוחכים: בחכמת האלהות. לא כובל להצינו בהרגשה ומשל: בתחלת. כי חין לנו יודעים מהות הטבע עלמה, רק שאנו דורשים טבעי הצדושים לפי מה שאנו רואים מנבעיהם: בראשית וכו'. המה המושכלות הראשונות שכל המופתים צריים עליהם: הדבר. חכמת ההביון: הקדושים. לדעת האדם לקרב צהס

הא כיצד כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם
 עשיתם, ואמרו כל האומר דבר חכמה אפילו באומות
 העולם נקרא חכם. ואמרו בהבאת המשלים לקרב הענינים
 הקשים כהם, אנמרה בסימנין ואסברה בדרמי לה. והתכם
 אמר (משלי"ח) להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידוהם:
 אמר, המחבר, כאשר הסכמתי לחבר בספר הזה חלקי
 חובות הלכות, כוונתי את מחשבתי לבחור אותן
 שתהיינה כוללות את זולתן וסובכות את שאריתן, ושמתי
 שרשן העליון ויסודן הגדול יחוד האל בלב שלם. ואח"כ
 עיינתי במה שאנחנו חייבין לחבר אל יחודו מהחובות הנזכרות
 הראו' לו ממנו, וידעתי דעת ברורה כי הכורא ית' מפני
 שהוא אחד אמתי, ולא ישיגהו שום עצם ולא מקרה, ואין
 מחשבתנו משגת דבר שאינו עצם ולא מקרה, נמנעה ממנו
 השגתו מצד עצם כבודו יתכרך, והוצרכנו לדעתו ולהשיג
 מציאותו מצד בריאותו, וזה הוא שער הבחינה בכרואים;
 שמתי הבחינה שרש שני לכלל מחובות הלכות. והתכוונתי
 במה שראוי לאהר האמת מן האדנות ומה שחייבי' בריותיו
 בו מעבודתו; שמתי קבל' עבודת האלהים שרש שלישי לכלל
 מחובות הלכות. ואחר כך נתבאר לי מה שראוי לאחד
 האמת מהתייחדו בהנהגת הכל, ושהתועלת והנוק אינה כי
 אם ממנו וברשותו ולכדו התחייבנו לבטוח עליו ולהמסר אליו;
 שמתי הבטחון שרש רביעי לכלל מחובות הלכות. ואח"כ
 חשבתי בענין האהר האמת מהתייחדו בכבודו, ושאיננו
 משתתף עם דבר ואינו דומה לדבר, הוצרכנו לחבר אל זה
 שנעבדהו לכדו וניחד כל המעשים לשמו, כי איננו מקבל
 הענינים הקשים: לומן. לצמוד דווקא לומן המצות: הכלויות. לו ית'
 וילתנו: ולא ישיגהו וכו'. ונצטרך צעור היחוד: שכלו. מלד השכל:
 האדנות. להוכות שהוא אדון לנו: שחייבים. ע"פ המורה: מהתייחדו.
 שהוא יחיד בהנהגות הכל: מננו ונצרותו. התועלת ממנו והנוק בנשותו
 ע"י שליח: ולהמסר. לקבל בזה גם הרע ח"ו: ונייחד. כל המעשים

המעשה המשתחף בו זולתו עמו; שמתו המעשה המיוחד לשם האל שרש חמישי לכלל מחובות הלככות. וכאשר שוטטו רעיוני לחשוב כמה שאנו חייבים לאחד האמת מספר רוממות וגדלו מפני שאין כמוהו, הוצרכנו לחבר אל זה שנכנע לו כפי יכולתנו; שמתו את הכניעה שרש ששי לכלל מחובות הלככות. וכאשר הבינותי מה שהוא עובר על בני אדם שהם מתעלמים ומקצרים כמה שהם חייבים בו מעבודת האל יתברך, והדרך שיכולין להקן בה מעוותם וקצורם היא התשובה ובקשת הכפרה; שמתו התשוב' שרש שביעי לכלל מחובות הלככות. וכאשר חפשתי להשיג אמת מה שאנו חייבין לאל ית' מן החובו' הנגלות והנסתרות, וידעתי כי לא יתכן לנו לקיים אותן עד שנחשוב עם נפשותינו בעבורן לאל יתברך ושנדקדק עליהם; שמתו החשבון עם הנפש שרש שמיני לכלל מחובות הלככות. וכאשר השיבותי אל מחשבתי בענין האמת, ראיתי כי יחודו בלב שלם לא יתקיים בנפש המאמין בשלבו שכור ביין אהבת העולם ונוטה אל תאוותיו הבהמיות, ואם ישתדל לפנות את לבו ולסלק את מצפונו ממותרי העולם ולפרוש ממערגיו, יתקיים היחוד השלם בלבו ויעל אל מעלהו; שמתו הפרישות שרש חשיעי לכלל מחובות הלככות. ואח"כ חקרתי על מה שאנו חייבים לכורא ית' אשר הוא הכלית כל האוהו וקץ כל תקוה כי ממנו התחלה ואליה תכלה, ומה שראוי לו ממנו מאהבת רצונו ויראת חרונו אשר המה תכלית הטובה והרעה, כמו שאמר הכתוב (תהלים ל) כי רגע באפו חיים ברצונו וגו'; שמתו אהבת האל ית' שרש עשירי לכלל מחובו' הלככות; וכאשר עלו בידי מדרך הסברא, חקרתי עליהם מן

ולא נשתחף צם פניה לדבר אחר: עובר. וזה שנקרה לרוב צ"ח: תכלית.
 נהשיג אותו ית' כחש"כ ועמה עיני דלתך ע"כ לאמאם ונחונתי כו': וקץ.
 חן יקוין עוד על שם דבר: המחלה. הוא עשה לנו את הגשם: הסכלה.

הכתוב אצלנו והמקובל בידנו ומצאתי בהם במקומות רבים. ואני עתיד לכאר כל דבר מהם בשער המיוחד לו בעזרו ית'. וקראתי לספרי זה שם מענין כונתו בו והוא:

ספר תורת חובת הלבבות

וכונתי בו להתחכם ולהעיר הפתאים והמקצרים מאנשי תורתנו ונחלי חוקי דתנו, במה שיספיק להם מן הראיות אשר יעיד השכל בכרוזן ואמתתן, ולא יכחש בהן כי אם אנשי החונף והשקר, מפני שהאמת ככד עליהם ושהם מבקשים להקל על עצמם. ולא אטרח להשיב עליהם, מפני שלא היתה כונתי בזה הספר להשיב על החולקים על עיקר תורתנו, אך כונתי לגלות מה שהוא חקוע בשכל הצלול משרשי דתנו, וטמון בנפשותינו מקטבי תורתנו, וכאשר נעורר מחשבותינו לחשוב בהם, תתברר אמתתם במצפוננו ויראו מאוריהם על אברינו, וזה דומה לאחד מחכמי החזים שנכנס בחצר אחד מאוהביו והרגיש שיש בה מטמון, חקר עליו וימצאהו כסף שחור נשתנית צורתו מן החלודה שעלתה עליו, לקח ממנו מעט ומרקו במלח ובחומץ ושטפהו ויפהו, עד ששב הכסף אל צורתו הנאה ואל הדרו וזויו; ואחר כך צוה בעל הבית לעשות בשאר המטמון כן, ואני כונתי לעשות כן במטמוני הלבבות, לגלות אותם ולהראות פניוהר מעלותם; כדי שיעשה כן מי שרוצה להתקרב אל האלהים ולהדבק בו, וכאשר תקרא אחי את ספרי זה ותעמוד על עניניו; קחהו אליך לזכרון, ודון על נפשך דין אמת; והפך בו וילדהו, והדבק אותו אל לבך

אליו תשוב במלחם לצהה על הארץ: להתחכם. לעלמו: אנשי החוקף. הצובעים צמעטיהם: כד עליהם. להסתהג על פיו: הללול. הזכור: ותעמוד. חצונן: לזכרון. להעלות על זכרוןך דכך: דין אמת. ואל תחפה עליה שום דבר לשהנתך אומה: והפך בו. חקור עליו ועיין בו: וילדהו. הולא עמנו תולדות ענינים שלא נזכרו בו:

ומצפונך, ואם תראה בו שום טעות תקנהו, או חסרוך השלימהו, וכיון בו כונת המעשה במה שיורה עליו וינהיג אליו, ואל תכוין לקנות השם ולהתפאר בחכמתו, ודונני לזכות במה שתשקיף עליו מטעות אומשגיאה, ובמה שיראה מקוצר ידי בעניניו ובמליו, מפני שמהרתי לחברו ולא התמהמהתי. כי יראתי שימהרני המות וימנעני ממה שקויתי בו. וחדע כי הכח הבריית קצר מהשיג, והטבע האנושי חסר מהשלים, כמו שאמר הכתוב (תהלים סג) אך הכל בני אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהכל יחד. וכבר הקדמתי להתודות על קוצר כחי במה שיש בו כופר לטעות ולשגיאה שתהיינה בו. וראוי שחדע כי כל חובות הלבבות ומוסרי הנפשות, נכנסים תחת אלה העשרה שרשים אשר חברתי בספר הזה, צווייהם ולאוייהם. כהכנסת הרכה מן המצות תחת (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך, ותחת דבריה הכתוב (תהלים טו) לא עשה לרעהו רעה, ותחת מה שנא' (סס לד) סור מרעועשה טוב. הדבק אותם אל מחשבתך, והשיבם אל רעיוןך תמיד, ויראו לך תולדותיהם בע"ה, כשיראה מלבך שאחה חפץ בהם ונוטה אליהם; כמו שכחוב (סס כה) מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר, נפשו בטוב תלך חרעו יירש ארץ, סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. וראיתי לחתום פתיחת הספר הזה במשל נאה ירח אותך לעמוד על עניניו, ויעירך לדעת מעלת המין הזה מן המצות משארתן, ומעלת שאר החכמות הטבעיות

המנענה. שיציאך לידי מנענה: שיוכה. צלחה ענין שיוכה: וינהיג. וילמדך איך הם האמלעים להגיע אליו: ולהתפאר. שחמה בקי בחכמה סספר הזה: הנשרי. כח צטר ודס: מהשלים. ואמי' הדצר שהשיג אינו צשלימות: כופר. כפרה והתכללות: לווייהם. מ"ע: ולאויהם. מל"ת: דעיוניך. עומק מחשבותיך, ואע"פ שח"א להעמיק בהם תמיד, מ"מ השיגם ללכך תמיד לחכ שהקמת מהם דעהך: יבחר. אשר יבחר: המין הזה. חוה"ל: ושחיתתם. מחצות האיברים: ואעלת. מדכנת:

והמוסריות והדבריות מחכמת התורה; והבינהו בקראך
 אותו והשיבהו ברעיוניך, תמצא מה שאתה חפץ בע"ה.
 והוא שאחד מן המלכים חלק אל עבדיו להי המשי
 לבחוק בהם את דעתם. הוריו מהם והנלכב שבהם
 בחר מחלקו הטוב שהיה בו, ומן השאר גם כן בחר
 הטובשבו, ועשה מחלקו שלשה מינים, טוב ובתוני ופחות.
 ועשה מכל מין לבדו הטוב במה שראוי לעשות ממנו,
 ועשה ממנו אצל האומנים הבקיאים בגדי חופש מענינים
 שונים זה מזה, וצבעונים שאינם דומים זה לזה, וילבשם
 לפני המלך בכל זמן ובכל מקום כראוי לו מהם. והכסיל
 מעבדי המלך עשה מכל חלקו מן המשי מה שעשה הוריו
 מהמין הפחות שבו, ומכרו במה שנודמן לו מן הרמים,
 וימהר ליהנות בו כמאכל טוב וכמשתה טוב וכדומה לו.
 וכשהגיע הדבר אל המלך רצה את מעשה הוריו הנלכב
 והקריבו אליו והעלהו אל מעלת אנשי סגולהו, וירע בעיניו
 מעשה הכסיל ויגרשהו והרחיקו אל שוממות ארצותיו
 והשכינו עם אנשי קצפו. וכן האלהים יתברך נתן ספר
 תורתו האמת לעבדיו לבחון אותם; המשכיל הפקח כשהוא
 קורא אותו ויבינהו הבנה ברורה, יחלקהו לשלש חלקים.
 האחד מהם לדעת הענינים הדקים הרוחניים אשר הם
 מחכמת המצפון, כחובות הלכבות ומוסרי הנפשות, ויחייב
 את נפשו לעשותם תדיר. ואח"כ יברור ממנו חלק שני
 והיא חכמת חובות האברים בזמנם ובמקומם. ואחר כך
 ישמש בחלק השלישי כעניני דברי הימים לדעת כחות בני

המורה. כמה הם פחותות מדרכי המורה: לחי. פקעיות: והנלכב. חיט
 לבב: הטוב שהיה. שכלפטר ליהיות: הטוב כמה שראוי. בין כמה דברים
 שראוי לעשות תמכו צמר לעשות הטוב שבהם: חופש. שלוששים השמים
 וחפשים: שמדמן. שלא דקדק לקחת שויו: והשכינו. נתן משכנו:
 קצפו. אשר קלף עליהם: ובמקומם. שהרבה מלות תלויות בזמן ובמקום:

אדם והולדותם על סדר הדורות שעברו, ומה שאירע מן הדברים והח דוח בימים קדמונים. וישמש בכל ענין ממנו בזמנו ובמקומו ובראיו לו כפי הצורך אליו. ויעזר על השתמשו בכל אהר מהם בחכמה השמוש ובחכמת המופת אשר בחכמה הדבר שמהם ההינה ההקדמות לחכמה האלהית. כי מי שאינו בקי בהם, אינו מכיר סימני חכמת הכורא בברואותיו ולא ידע עניני גופו כל שכן וולתו. כאשר זימן העבד הזריו כלי בעלי המלאכות להשלים מה שכיון לעשותו מן המשי של המלך; והפתי הנמהר בעמדו על ספר האלהים, הוא משמש בו לדעה חידות הראשונים ודברי הקדמונים וימהר ליהנות בו בעניני העולם, ויביא ראיה ממנו לרדוף אחרי התאוה, ולהניח דרך הפרישות, לעשות כרצון איש ואיש, וללכת אחרי רצון כל מין ומין מכני האדם כדעתם וכחפצם, והוא כמו שאמר הכהוב (ונשלי ס) הוא ימות באין מוסר וכרחב אולתו ישנה. בחון אחי המשל הזה והשיבה אל מחשבתך, והתבונן מספר תורת אלהיך מה שהעירוהיך עליו. והעזר להשיג אותו בקריאת ספרי הגאון רבינו סעדיה ז"ל, שהמה מאירים השכל. ומחדדים הבינה, ומורים הפתי ומזרוים העצל. והאלהים יורנו דרך עבודתו כאשר שאל ממנו משיחו, (תהלים טז) תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח:

והולדופס. והרצה הועליות יולאוח גם וזה כונו שהעיר ע"ז הללצ"ג ז"ל: ויעזר. ויהיה כעזר ע"י החכמות: זיוק. הכין: הננוכה. העושה צלי ישוב הדעת: ונוכים הפמי. הדק היסרה: ונוכרים העלל. לעשות טוב:

וזאת הסדרת שערי הספר הזה על סדריהם.

- השער הראשון בכאור אופני חיוב יחוד האל בלב
שלם.
- השער השני בכאור אופני הבחינה בכרואים ורב
טוב האלהים עליהם.
- השער השלישי בכאור אופני חיוב קבלת עבודת
האלהים עלינו.
- השער הרביעי בכאור אופני חיוב הבטחון באלהים
יתברך לברו.
- השער החמישי בכאור אופני חיוב היות כל מעשינו
מיוחדים לשמו ולהזהר מן החונף.
- השער השישי בכאור אופני חיוב הכניעה והשפלות
מפניו.
- השער השביעי בכאור אופני חיוב התשובה וגבוליה
והדברים התלויים בה.
- השער השמיני בכאור אופני חיוב חשבון האדם עם
נפשו לאל יתברך.
- השער התשיעי בכאור אופני חיוב הפרישות ומה
שראוי לנו ממנה.
- השער העשירי בכאור אופני חיוב אהבת האלהים
ומעלותיה.

השער הראשון

בנאור אופני חיוז יחוד הכלל יתצדך כלל שלם.

וזו פתח השער

אמר המחבר כאשר חקרנו על מה שהצורך אליו יותר
 מפנות דתנו ושרשיה, מצאנו יחוד האלהים בלב
 שלם שרשה ויסודה שהוא השער הראשון משערי התורה.
 וביחוד יפרד המאמין מן הכופר, והוא ראשאמתת הרה,
 ומי שנטה ממנו לא יחנלו מעשה ולא תקי"י לו אמונה.
 ומפני זה היה תחלה דברי האלהים אלינו על הר סיני
 (שמות כ) אנכי ה' אלהיך, לא יהיה לך אלהים אחרים וגו',
 והזהירנו אחר כן על ידי נביאו באמרו (דברים ו) שמע
 ישראל ה' אלהינו ה' אחד. וצריך שתבין הפרק הזה של
 שמע ישראל עד סופו, וחראה היאך נעתקו בו דברי
 מענין לענין, וכלל עשרה ענינים כנגד עשרת הדברות.
 והוא שצונו להאמין בבורא ית' באמרו שמע ישראל ה',
 ולא התכוון בכאן באמרו שמע לשמע האון, אך התכוון
 לאמונת הלב. כמו שאמר הכתוב (שמות כד) נעשה ונשמע.
 (דברים ו) ושמעת ישראל ושמרת לעשות וגו'. וכל מה
 שבא על הדרך הזה בלשון שמיעה לא התכוון בו כי אם
 להאמין לקבל. ואחרי אשר חייבנו להאמין באמת מציאותו,
 חייבנו להאמין שהוא אלהינו כמו שאמר אלהינו. ואחרי
 כן חייבנו להאמין כי הוא אחד אמת, כמו שאמר ה' אחד.
 ואחר שחייבנו להאמין ולקבל שלשה הענינים האלה
 אשר זכרנו, נעתק מהם אל מה שאנו חייבין לחבר אליהם;
 והוא אהבת האל בלב שלם בסחר ובגלוי בנפשנו ובמאדנו,

שהצורך חליו. היסוד והשטח שללך לצעל דת ישראלית לחקור לדעת
 לאמתו יותר וחולתו ואל"ל לו צלעדה: מפנות. פנה לשון
 יסוד, כמו היתה לדאש פנה: וציחוד. צמכן מהות היסוד: אמונה. גם
 שאני שרשי הדת לא יתקיימו צידו, שאם אין יסוד נוסף הצנן: להאמין
 בצורה ית'. צלמחת ומילוחו כמו שצמח להלן: שהוא אלהינו. בקבלת

כמו שאמר (סס) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. ואני עתיד לבאר הענין הזה בשער אהבת האל בעזר הצור. ואחר כן נעתק מהם להזהיר על חובות הלכות, באמרו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך; רוצה לומר שתדביקם אל לבך ותאמין בהם במצפונך. ואחר כן נעתק מהם אל מצות האברים שהם כוללים הידיעה והעשייה, כמו שאמר ושננתם לבניך ודברת בהם; שאם לא יהיה לך בן אל תשים הבן עילת קריאתך אותם, ואחר כן אמר בשבתך בכיתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, שאין נמנע מן הלב ומן הלשון מה שהם חייבין בו, כמו שאפשר לימנע משאר האיברים; כאשר הקדמנו מחיוב מצות הלכות הדיר בפתיחת הספר הזה. וכל זה להזהיר על מה שהקדים במאמר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, שחיה רגילות לשוננו בהם תמיד מביאה לידי זכרון הלב, ולא יפנה לבבו מזכור האלהים המיד, וזה דומה למה שאמר דוד ע"ה (תהלים נח) שויתי ה' לנגדי המיד, ואמר הכתוב (דנכ"ט ל) כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו. ואחר כן נעתק מחובות האברים אל מה שיש בו מעשה בלבד, ושמהו ג' חלקים באומרו וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפות בין עיניך, וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך; והם תפלה של יד ותפלה של ראש והמזוזה, וכלם גורמים לזכור את הבורא ולאהבו בלב שלם ולכסוף לו, וכמו שאמר הכתוב בחקי זכרון אהבת האוהבים (ס"ט ט) שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך וגו', ואמר (ס"ט ט) צרור המור דודי לי בין שדי ילין. ושם אותם

עול מלמדי: הידיעה והעשיה. ש"ח ללמד לאחרים חס לא קדמה לו הידיעה בזוכה, והעשיה היא מעשה צלמוד לאחרים: עלת קריאתך. חונם למודך: ולכסוף לו. להסתוות אליו: בחקי זכרון וכו'. צניעותי ומתנאי, וי"ג בחקו כמו בחקו חונ, ופי' בחוקקו או צליקו: בין שדי.

שלשה, כדי שיהיו חזקים וקיימים יותר, כאשר אמר החכם (קהלת ד) והחוט המשולש לא במהרה ינתק. והפרק הזה כולל עשרה ענינים, חמשה מהם רוחניים, וחמשה מהם גשמיים. והרוחניים החלהם שהבורא נמצא, והשני שהוא אלהינו, והג' שהוא אחד, והרביעי שנאהבהו, והה' שנאהב אותו בלב שלם (וי"ג טענדלו). והחמשה הגשמיים החלהם ושנתם, והשני ודברת בם, והשלישי וקשרתם לאות וגו', והרביעי והיו למוטפות וגו', והחמישי וכתבתם על מזוזות וגו'. וארז"ל למה קדמה שמע לוהיה אם שמע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות; ועל כן ראיתי להקדים שער היחוד על שאר שערי הספר הזה. וצריך שאבאר עתה מענין היחוד בלב שלם. והשני על ענינים: הראשון מה גדר היחוד בלב שלם. והשני על כמה חלקים מתחלק ענין היחוד. השלישי אם נתייב לחקור עליו בדרך העיון אם לא. והרביעי איך דרך מחקרו, ומה אנו צריכין לדעת תחלה קודם שנחקור על היחוד. והחמישי לברר ההקדמות אשר יתברר מהן כי יש לעולם בורא בראו מאין. והששי היאך נביאם לקיים מציאות הבורא. והשביעי להביא ראיות שהוא אחד. והשמיני לבאר עניני האחד העובר והאחד האמת. והחשיעי שהאל יתברך אחד אמת ואין א' אמת זולתו. והעשירי במדות האלהיות המושכלות והכתובות, והפנים אשר יתברר מהן לקיימם לו ולהרחיקם ממנו:

סרָק א אמר המחבר שגדריחוד האלהים בלב שלם הוא, מקום ושכן הלז: שנאמרהו בלב שלם. חלק האהבה לשמים וקשה להולמו, ומכ"ץ כולם להביא פה שכעצדו ולפסדו על הסמוכה בלב, ע"ד שאמר המחבר בהקדמתו לעיל: השיב את כל העבודה אל הלז וגו'. ועיין בדבריו: כצ"ח. איך נשתמש צם לראיות על קיום וכו': העוצר. שנקרא א' רק בהעצרה בעלמא ולא ע"ד האמת: המושכלות. המוחיצות מלד השכל: והכתובות. כקפרי חל"כ: והפנים. האופנים והדרכים: בלב שלם. ע"פ

שהיו הלב והלשון שוים ביחוד הכורא יתברך, אחר אשר יבין בדרכי הראיות ברור מציאותו ואמתת אחרותו מדרך העיון; מפני שיחוד האלהים מתחלק במדברים כפי התחלקות הכרתם והכנתם. מהם מי שמיחד אותו בלשונו בלבד, והוא שישמע בני אדם אומרים דבר, והוא נמשך אחריהם מבלי דעת ענין מה שהוא אומר. ומהם מי שמיחדהו בלבו ולשונו, ויבין ענין מה שהוא אומר מדרך הקבלה שקבל מאבותיו, ואיננו יודע ברור מה שקבל מהענין ההוא. ומהם מי שמיחדהו אחר שיבין מדרך הראיות אמתת הענין, אך יחשבנו במחשבתו כשאר האחרים הנמצאים, ויבוא להגשים הכורא ולהמשילהו בצורה ובדמות; מפני שאיננו יודע אמתת יחודו וענין מציאותו. ומהם מי שמיחדהו בלבו ולשונו אחר שיבין ענין האחד האמת והא' העובר, ויביא ראיות על ברור מציאותו ואמתת יחודו; וזהו החלק השלם בענין היחוד, על כן אמרתי בגדר היחוד השלם, שהוא שווי הלב והלשון ביחוד הכורא; אחר שידע להביא ראיה עליו, ולדעת אופני אמתת אחרותו מדרך העיון:

פרק ב אמר המחבר אך על כמה פנים מתחלק יחוד הכורא, אומר מפני שפשטה מלת יחוד בדברי אנשי היחוד, הרגילו בה הרבה בלשונם ובמלותם תמיד, עד אשר שבה אצלם ממלות חתימה על הטוב ועל הרע. והם משתמשים בה בחרדתם לצרה גדולה, להגדילה ולהפליא ענינה. ואינם מעלים על מחשבתם להבין אמתת ענין מה שיעבירו על לשונם, מפני הסכלות והעצלנות, והם

ראיות צרוכות מלד השכל: צמדצרים. צ"ח, כמבואר לעיל: — פשטה, כשפטה והוכנה: חנסי היחוד. מאמיני האחדות הפך המשנים דלהלן: שנה. כהימה, חגבל כעשה טבע: ממלות חתימה. כשמתמיהים על מעשה יולל מן המורגל ונשתנושים בה לאמר שהנפשעה הוא יחיד להפליג הענין,

חושבים כי ענין היחוד נגמר להם כאשר נגמרה מלחו. ולא ירגישו כי לבותם ריקים מאמתו, ומצפוניהם נעורים מענינו; מפני שמיתדים אותו בלשונם ובמליהם, ויחשבוהו בלבבם יותר מאחד, ודמוהו במצפונם כדמות שאר האחדים הנמצאים, ויספרו אותו במדות לא תאוננה לאחד האמת; בעבור שאינם יודעים ענין הא' האמת וענין האחד העובר, אלא הסגולה מאנשי היחוד שהעמיקו בחכמה והבינו ענין הכורא והנכרא, וחוקי האחד האמת ומה שהוא מתבודד בו. ואמת אמר הפילוסוף כאמרו לא יוכל לעבוד עלת העלות והחלת ההתחלות, אלא נביא הדור בטבעו, או הפילוסוף המובהק כמה שקנהו מן החכמה; אבל זולתם עובדים זולתו, מפני שאינם מבינים נמצא אלא מורכב. ובעבור זה מתחלק היחוד כפי התחלקות דעות בני אדם ויתרון הכרתם, על ארבעה חלקים. תחלתם יחוד האל בלשון בלבד; והמעלה הזאת היא המעלה אשר יגיע אליה הקטן והפתי אשר איננו יודע ענין האמונה ואין אמתתה קבוע בלבו. והחלק השני הוא יחוד האל בלב ובלשון על יד הקבלה, מפני שהוא מאמין במי שקבל מהם, ואיננו יודע אמתת הענין מצד שכלו וחכונתו. והוא בעור הנמשך אחרי פקח, ואפשר שיקבל ממקבל כמותו. והוא כחכרת עורים, שם כל אחד מהם ירו על שכם חברו, עד שהגיעו אל הפקח אשר בראש החבורה שמנהיגם; שאם יפשע הפקח הוה בהם ויתעלם מהם ולא יזהר משמירתם, או אם

ונפרע בחכמתם וכו': ענין סימוד. גדל עלמותו: מלמותו. מלמותם הנמו: ויפסרו. וימלכו. (כן דרך הנושיתק הזה להשתמש בו תמיד למוקד זה. והקדמתי זאת פה למועלת הקובל והנושיתק וסיה בזכוננו תמיד): לא סלוחתה. בלתי לאויות, מל' בזהא נאות לכס: הסגולה. חנשי סגולת ומעלות: מתבודד. כדל ומופסש מזולתו, והוא ל' דד: בטבעו. משיג בנצואה כדנר מושט בטבע: טקולו. טעלתה צידו מן חקיקתה בחכמה: זולתו. לא סל' האמיסי: ענין האמונה. ליכות סימוד: טס כ"א וכו'.

יכשל אחד מהם או יקרהו מקרה, יקרה לכל המקרה ההוא ויתעו מני דרך, ואפשר שיפלו בבור או בגומץ, או שיכשלו בדבר שימנעם מלכת. ובן המיוחד מצד הקבלה אין בוטחין בו שלא יבא לידי שיהוף; שאם ישמע דברי המשנים וטענותם, אפשר שהשתנה דעתו ויטעה ולא יכיר. ומפני זה אמרו רז"ל הוי שקוד ללמוד חורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס. והחלק השלישי מחלקי היחוד הוא יחוד הבורא בלב ובלשון, אחר שיוכל להביא עליו ראיות על אמתת מציאותו בדרך העיון, מבלי דעת ענין האחד האמת והא' העובר. וזה דומה לפקח שהוא הולך בדרך והוא רוצה ללכת אל ארץ רחוקה, והדרך מתחלקת לדרכים רבים מסופקים, ואיננו יודע ומכיר הדרך הנכונה אל העיר אשר שם מגמתו אליה, אע"פ שהוא יודע אותה הצד ואותה הפאה, והוא יגע למאד ואיננו מגיע אל חפצו מפני שאינו יודע הדרך; כמו שאמר הכתוב (קהלת י) עמל הכסילים תיגענו כי לא ידע ללכת אל עיר. והחלק הרביעי הוא יחוד האלהים בלב ובלשון אחר אשר ידע להביא הראיות עליו, ולעמוד על אמתת אחרותו מדרך העיון והסברות הנכונות השכליות, וזהו החלק השלם והחשוב שבהם. והמעלה הזאת, היא אשר הזהיר עליה הנביא באמרו (דברים ד) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו':

פרק ג אך לדעת אם אנו חייבין לחקור על היחוד בדרך העיון אם לא, אומר כי כל מי שיוכל לחקור על הענין הזה והדומה לו מן הענינים המושכלים בדרך הסברא השכלית, חייב לחקור עליו כפי השגתו וכת הכיח כ"ח וכו': בגומץ. שם נכדף לצור ונמלא צחצוח תופר גומץ (קהלת י): המשכים. צ' חלחול פועל עוז ופועל רע: מגמסו. דעסו ופסלו: אורו הכל. יודע ד"מ שהעיר היא צלד מזרחו של עולם: סגלה. שלכל לז יש צ' פלוח מזכחים לפניה ומזכחים דכומית וזס יודע גם הפסלה ולעפ"כ הוא יגע וכו': — אומר. אני מחליע:

הכרתו. וכבר הקדמתי בחחלת הספר הזה מן הרברים
המראים חיוב הענין מה שיש בו די; והמתעלם מחקור
הרי זה מגונה, ונחשב מן המקצרים בחכמה ובמעשה.
והוא דומה לחולה שהוא בקי בחליו, ובדרך רפואתו סמך
על רופא שמרפא אותו בכמה מיני רפואות, והוא מתעצל
לעיין בחכמתו וסכרתו ברפואות הרופא, לדעת אם הוא
מתעסק בענינו על דרך נכונה אם לא; והיה יכול לעמוד
על זה מבלי דבר שימנעהו. וכבר חייבתנו התורה בזה,
כמו שכתוב (סס) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'.
והראיה שההשבה אל הלב הוא עיין השכל, הוא מה
שאמר הכתוב (ישעיה נד) ולא ישיב אל לבו ולא דעת
ולא חבונה וגו', ואמר דוד ע"ה (ד"ס ח כג) ואתה
שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש
חפצה כי כל לבבות דורש ה' וגו', ואמר (תהלים ק)
דעו כי ה' הוא אלהים וגו', ואמר (סס לא) אשגבהו כי
ידע שמי, ואמר (יחזקאל ט) כי אם בזאת יתהלל המתהלל
השכל וידוע אותי. ואמרו רבותינו ז"ל הוי שקוד ללמוד
תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס. ואמרה תורה (דנכ"ד)
ושמרתם ועשייתם כיהיא חכמתכם וכינתכם לעיני העמים
וגו'. ואי אפשר שיודו לנו האומות במעלת החכמה
והבינה, עד שיעידו לנו הראיות והמופתים ועדי השכל
על אמתת תורתנו ואומן אמונתנו. וכבר הבטיחנו יוצרנו
לגלות אור כבודו על כל בשר, ושיראה כבודו הבהיר
לאות לנו על אמתת תורתנו, כאשר אמר (ישעיה ס)
והלכו גוים לאורך וגו'. ואומר (סס ז) והלכו עמים רבים
ואמרו לכו ונעלה אל הרה' וגו'. וכבר התבאר מן השכל
ומן הכתוב ומן הקבלה שאנו חייבין לעיין במה שנוכל
להשיג ברורו ברעתנו:

לפנינו נזכרו. להנץ ולדעם נחליות נזכרות: —

פרק ד אך איך דרך המחקר על אמתת היחוד ומה שאנו צריכין לדעתו קודם שנחקור על היחוד, אומר כי כל דבר שמבקשים לדעת אותו כשמסתפקים במציאותו, צריך לשאול עליו תחלה אם הוא נמצא אם לא. וכשתברר אמתת מציאותו, צריך לחקור עליו מהו ואיך הוא ולמה הוא. אך הבורא יתעלה אין אדם רשאי לשאול עליו, אלא באם הוא בלבד. וכשתברר מציאותו בדרך העיון, נחקור עליו אם הוא אחד או יותר מאי. וכאשר יתברר לנו שהוא אחד, נחקור על ענין האחד, ועל כמה פני' יאמר אחד. ובוה יתקיי' לנו היחוד השלם, כמו שאמר הכתוב (דנ"ס ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. על כן אנחנו חייבין לחקור תחלה היש לעולם הזה בורא, אם לא. וכאשר יתברר שיש לעולם בורא בראו וחדשו, נחקור עליו אם הוא אחד, או יותר מאחד. וכשתברר כי הוא אחד, נחקור על ענין האחד העובר, והאחד האמת, ומה שצריך לספר בו על הבורא מענינו; ובו ישלם ענין היחוד בלבנו, ויגמר במחשבתנו בע"ה: פרק ה אך ההקדמות אשר יתברר מהן כי לעולם הזה בורא בראו מאין, הן שלש הקדמות. אחת מהנה כי הדבר אינו עושה את עצמו; והשנית כי ההתחלות יש תכלית למספרן, וכיון שיש תכלית למספרן יש להן ראשון שאין ראשון לפניו; והשלישית כי כל מחובר מחודש. וכאשר תחקיימנה אלה השלש הקדמות, תהיה התולדה מהן למי שידע להשתמש בהן ולחברן, כי יש לדיק לחקור וכו' אך הבורא וכו'. כ"ל ש"ל חף כי דרך החוקרים לחקור על כל נמצא בד' חקירות אלה, והם א) מה. מה חומר? ב) חיד. מה מחנן לורחו וחבניתו? ג) מי. מי פעלו ועשהו? ד) למה. לחמה סכלית הוא? חנל על הבורא ית' אין אדם רשאי וכו': — צנלו. כ"ל צנלו, וק דרכו חמיד להשמיט ש"ן השמוע: מאין. להוליא מדעפ החמינים צמוט קדום: הסמלות. העילום או הסנוס: להשתמש צתק.

לעולם בורא בראו מאין; כמו שיחבאר ממה שאנו עתידין לבארו בע"ה. והראיה על ברור אלה השלש הקדמות היא מה שאספר: והוא שנאמר כי כל נמצא אחר שלא היה, איננו נמלט מאחד משני דברים. אם שהמציא הוא את עצמו, או שהמציא אותו זולתו. וכל מה שנחשוב עליו שהוא עשה א"ע, לא ימלט ג"כ מאחד משני דברים, אם שעשה את עצמו קודם היותו או אחר היותו, ושניהם אי אפשר. כי אם נאמר שעשה את עצמו אחר היותו, לא עשה כלום; שלא היה צריך לעשות את עצמו מפני הקדמת היותו למעשהו, אם כן לא עשה כלום. ואם נאמר שעשה את עצמו קודם היותו, בעת ההיא היה אפס ואופס, והאפס לא יהיה ממנו מעשה ולא הנחה, כי האפס לא יעשה דבר, ונמנע שיהיה הדבר עושה את עצמו בשום פנים. והחבררה ההקדמה הראשונה אשר הקדמנו; — וברור ההקדמה השנייה הוא על דרך הוה. שכל מה שיש לו תכלה יש לו תחלה, כי כבר נתברר שכל מה שאין לו תחלה אין לו תכלה, מפני שאי אפשר להגיע בדבר שאין לו תחלה אל גבול שיעמוד האדם אצלו. ומה שנמצא לו אחרית נדע כי היה לו ראשון אין ראשון לפניו, ותחלה שאין לה תחלה; וכל אשר נעמוד על תכלית מהתחלות הנמצאות בעולם, נדע כי היה להם ראשון

ע"פ דרכי הסיקש: היותו. מלייתו: הקדמת היותו. שכבר היה ונמלא קודם המעשה: אפס ואופס. אפס ואין, ויש מוחקין מלת ואופס לנמרי: הנחה. דבר נמלא וקיים: תכלה יש לו תחלה. ר"ל כל תקוצב יש לו קנה קודמת לה, ואף אם גם היא תקוצבת מקצות קודמות לה, מ"מ לא יעלו הקצות לחמור עד אין קץ, כ"א יבואו עד קנה ראשונה אשר אין עוד קנה לפניו: כתזכר. במושכל ראשון: להגיע וכו'. אל גבול שיעמוד וכו'. סינייר לו סוף בדבר שאין לו ראשית והתחלה: ומה שנמלא לו וכו'. אם נראה לנו תקוצב אחרון, ע"כ שנעלה ונגיע עד הקנה הראשונה שאין ראשית לפניו, וק"ל: וכל אשר נעמוד וכו', ר"ל א"כ כל אשר נראה לו

אין ראשון לפניו, ותחלה שאין לה תחלה, כי אין התחלות
 מבלי תכלית לתחלתם. ועוד מן הידוע כי כל מה שיש לו
 חלק יש לו כל, כי אין הכל כי אם כלל חלקיו, ולא
 יתכן להיות חלק למה שאין לו תכלית, כי גדר החלק
 אינו כי אם שעור נפרד משעור, כי השעור הקטן סופראת
 הגדול, כאשר זכר אקלידס בראש המאמר החמישי מספר
 השעור. ואם נעלה במחשבתנו דבר שאין לו תכלית בפועל
 ונפריש ממנו קצתו, יהיה הנשאר פחות ממה שהיה
 קודם בלי ספק; ואם יהי' השאר מאין תכלית, יהיה דבר
 שאין לו תכלית גדול מדבר שאין לו תכלית, והוא מה
 שא"א. ואם יהיה לשאר תכלית, אם נוסיף עליו החלק
 המופרש ממנו והוא יש לו תכלית, יהי' הכל דבר שיש
 לו תכלית, וכבר הי' בהחלת דברנו מאין תכלית; וא"כ
 יהי' בתכלית ומאין תכלית, וזה הפך שא"א להיות. ולא
 יתכן להפריש ממה שאין לו תכלית חלק, כי כל מה שיש
 לו חלק יש לו תכלית מבלי ספק. וכשנחלק ממה שיוצא
 אל גדר ההוי' בעולם מן האישים מימי נח עד ימי משה
 ע"ה במחשבתנו, יהי' חלק מכל אישי העולם, והוא מגיע
 עד תכלית, א"כ הכל הוא מגיע אל תכלית מספר.
 וכיון שכל העה"ז מגיע עד תכלית, צריך שיהיו תחלותיו
 סוף ותכלית מה גדע וכו': אין התחלות וכו'. אינו נופל עליהם שם
 התחלה בלחם כ"א בשאין לפניהם התחלה אחרת: ועוד מן הידוע, ג"ל
 מושכל לחשון; ולא יספך להיות חלק. מה שהוא צ"ס. אינו מורכב
 מחלקים אחרי שכל חלק מוגבל משעור ידוע; ואם יהיה השא"ר וכו'. ר"ל
 וא"ס גם אחר שלוקח אחר חלק מצ"ס יהיה הנשאר עוד צ"ס: יהיה
 דבר וכו', א"כ יחלא צ"ס גדול וצ"ס קטן, כי ערס לוקח ממנו חלק
 הים גדול מאשר הוא עתה: מה שא"א וכו'. וצ"ס לא יכול תחת השעור:
 וכבר היה וכו'. ולחננו הנחנו בתחלה שהוא צ"ס: הפך שא"א. הוא צ'
 הפכים בנושא א' מה נמנע: וכשנחלק. כשנבדיל: ועסה ישוב להוכיח
 מזה חדוש העולם: שילא אל גדר ההוי'. שנמלאו והיו: עד תכלית לרף
 שיחיו תחלותיו וכו'. ר"ל אחרי שנמלא לו סוף ומספר, א"כ ע"כ יש לו ג"כ

מגיעות עד הכלית מספר. והדין נוהג שיהי' לעה"ו ראשון
 אין ראשון לפניו. וצריך בעבור זה להגיע התחלות
 בראשיתן כאשר הקדמנו: וברור ההקדמה השלישית
 שנאמר כי כל מחובר מורכב מבלי ספק מדברים יותר
 מא', והדברים ההם אשר חובר מהם הם קודמים לו
 הקדמה טבעית, וכן צריך שיהיה מחברו קודם לו הקדמה
 זמנית וטבעית. והקדמון הוא שאין לו עלה, ומה שאין לו
 עלה אין לו תחלה, ומה שאין לו תחלה אין לו תכלה.
 ומה שיש לו תחלה איננו קדמון, וכל מה שאינו קדמון
 הוא מחודש, מפני שאין בין הקדמון והמחודש אמצעי
 שיהיה לא קדמון ולא מחודש, א"כ כל מחובר איננו
 קדמון, ועל כל פנים הוא מחודש. וכיון שנתבררה ההקדמה
 השלישית אשר זכרנו נחקיימו השלש הקדמות:

פרק ו' אך על איזה פנים נשתמש בהקדמות אשר זכרנו
 בברור מציאות הבורא ית' הוא. כאשר נסתכל
 בעולם הזה נמצאנו מחובר ומורכב, אין חלק מחלקיו מבלי
 חבור וסדר. כי אנחנו רואים אותו בהרגשותינו ושכלנו,
 כבית הבנוי אשר זומן בו כל הצריך לו. השמים ממעל

תחלה וקצה ראשונה, וא"כ הדין כותן ומכניס וכו' להגיע הסתכלות
 בראשיתן. פי' ע"כ שנגיע אל התחלה וקצה ראשונה שאין עוד לפניו:
 קודמין לו הקדמה טבעית. חלקי המורכב ע"כ קדמו בצבע וצמליחות למורכב
 מהם, ד"מ השעוה והפסילה קדמו בצבע למליחות הכר המורכב מהם: ומחברו.
 המרכיב ומחבר את החלקים להיות מורכב א': הקדמה זמנית וטבעית. כי
 המורכב ומחבר לא נמצא עדס נמלא לו מחבר ומרכיב; וקודם לו ג"כ בצבע,
 כי מליחת ההרכבה הלו' מליחת המרכיב ומחבר ואין מליחת המחבר תלויה
 במליחת ההרכבה: שאין לו עלה. אין לו קצה קודמת, כי לולא זאת אינו
 קדמון: אין לו תכלה. לא יכלה ולא יפסק לעולם: שיש לו תחלה. ע"כ הוא
 מקובצ ומקצה קודמת לו וא"כ איננו קדמון: הוא מחודש. מקצתו הקודמת
 לו: כל מחובר איננו קדמון. כי כצד קדמו לו חלקי חבורו והמרכיבו: —
 צדדו. לצדד צדאיות מזהשום: מחובר ומורכב. מחלקים רבים ושונים,
 ושכ"ז אין חלק וכו' מצלי חבור וקדמון, וכאשר הולך ומצדד: זומן.

כתקרה, והארץ מתחת (פ"ל מתוסה) כמצע, והכוכבים מסודרים כנרות, וכל הגופות צבורות בו כמכמנים, כל דבר למה שצריך לו. והאדם כבעל הבית המשחמש בכל אשר בו, ומיני הצמחים מזומנים לתועלתו, ומיני החיות משחמשים להנאתו, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים ט) תמשילוהו במעשי ידיך כל שחה תחת רגליו, צונה ואלפים כלם וגם בהמות שדי, צפור שמים ודגי הים עובר ארחות ימים. וסדר זריחת השמש ובואה להעמיד עתי היום והלילה, ועלייתה וירידתה להמציא הקור והחום והקיץ והחורף מעניני הזמנים ותועלותיהם. ושנותם חמיד על סדור אחד מבלי הפסק, כדכתיב (איז ט) האומר לחרם ולא יזרח ובעד כוכבים יחחום, וכתיב (תהלים קד) תשח חשך ויהי לילה וגו'. וסבוב הגלגלים אשר תנועותם מחלפות, והכוכבים והמזלות על הנהגה משוערת ומשקל מכוון, לא יזח ולא ישחנה. והכונה בכל דבר ממנו, כונת תועלת ותקנה למדברים, כמו שאמר שלמה עליו השלום (קהלת ג) את הכל עשה יפה בעתו גם את העולם נחן בלבם וגו', ואמר לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים, וכל זה תבורו והרכבתו נראים בכלו ובמקצתו. וכשנעיין בצמחים ובבעלי חיים, נמצאם מחוברים מהיסודו הארבע, והם האש והרוח והמים והעפר, והמה נחלקים ונפרדים, ואין בנו יכולת לחברם החבור הטבעי, מפני שקצתם משחנה אל קצתם, וקצתם כנגד קצתם, ואם נחבר דבר מהם, הם ממהרים להשתנות

הזק: כתקרה. כספון ומכסה ומעלה: כמלע. יליע הקרקע: כמכמנים. כאלוהות: ועלייתה. צדום הגלגל צקץ: וירידתה. צשפל הגלגל צחוקף, והכל הוא מעניני וכו': ושנותם, מה שחחרים וקוצצים כה שנה שנה ולא ישנו אם תפקידם, מורה צע"כ על מנהיג ומושל: ולא יזח. כלילה: יחחום. ואינם נראים ציוס: מתחלפות. צמהיות ואיחוד הפנועה. או זה ינוע ומזרח למערב וזה לחסך וכדומה: משוערת. כנצלח צשעור וקלצה: לא יזח. לא יעקק ומקומו: נחלקים ונפרדים. כמלח גם

ולהתחלף. אך החבור שחברה אותם התולדה, הוא חבור מתוקן וקיים עד עת קץ. וכבר חשבו קצת הפלוסופים, כי הגלגלים והכוכבים והאישים העליונים הם מחולדות האש, ודומה לזה מה שנאמר (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לזהט. ובוה ראי' על המתשב' הזאת, ואיננה תולדה חמישית כאשר חשב אריסטו:

וכיון שהנמצאות הוות מן היסודות ומחבורות מהם, ידענו כי לא נמזגו סאליהן ולא נתחברו בטבען, מפני המחלוקת שביניהם; עלה ברעתנו ונתברר בנפשותינו כי מחברים זולתם, וקושרם בלעדיהם, ומרכיבם כנגד טבעם על כרחם, הוא בוראם ית' אשר תקן קשורם ותכן חבורם. וכאשר נחקור על היסודות הארבעה, נמצאם מחוברים מחמר וצורה, והמה העצם והמקרה. והחמר שלהם הוא החמר הראשון, אשר הוא שרש היסודות הארבעה והחמר וההיולי שלהם; והצורה היא הצורה הראשונה הכללית, אשר היא שרש כל צורה עצמית וכל צורה מקרית, כחום וכקור, וכלחות וכיובש, והכובד והקלות, והתנועה והמנוחה והדומה להם. וההרכבה והחבור נראים בכל העולם ובכל חלקיו, בשרשיו ובענפיו בפשוטו ובמורכבו בעליונו ובתחתונו. וצריך ממה שהקדמנו שיהיה כלו מחודש, כאשר התברר לנו כי כל מחובר מחודש, והדין חייב שנאמין כי העולם מחודש. וכיון שכך הוא ונמנע שיהיה הדבר עושה את עצמו, צריך שיהיה לעולם עושה שהתחילו וחדשו, ומפני שהתברר כי החחלות א"א שיהיו מאין הכלית לחחלתם, מן הדין שיהיה לעולם חחלה אין חחלה לפניה, וראשון שאין לו כל יסוד לבדו: החולדה. הטבע: וקיים. יש לו קיום: תולדה חמישית. יסוד או גשם חמישי: לא נמזגו. לא הורכבו ונמסכו: העלם. הוא החומר: והמקרה. היא הלוחה כי כל חומר מוכן לקבל לוחות שונות: וההיולי. הוא החומר הכלשון כל' המילוקופים: לוחה עלמית. ליסודותיהם, כחום לאש וקור למים, יש דברים אשר קור וחום מקדים להם: ממה שהקדמנו.

ראשון, והוא אשר יצרו וחדשו מאין דבר, לא בדבר, ולא על דבר, וכמ"ש הכתוב בענין הזה (ישעיה נד) אנכי ה' עושה כל נוטה שמים לכדי רוקע הארץ מאתי, ואמר (ליוצ כו) נוטה צפון על תהו תולה ארץ על בלימה. והוא הבורא יתעלה אשר אותו דרשנו, ולמצאו כווננו במחשבותינו ושכלנו, הוא הקדמון הראשון אשר אין ראשית לראשיתו, ואין תכלית לקדמותו, כמו שאמר הכתוב (ישעיה נד) אני ראשון ואני אחרון. ואמר (סס נא) אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא. ויש בני אדם שאמרו שהעולם נהיה במקרה מבלי בורא שהתחילו ויוצר שיצרו. ומן התימה בעיני, איך תעלה בדעת מדבר בעודנו בבריאותו כמחשבה הזאת! ואלו היה בעל המאמר הזה שומע אדם שיאמר במאמרו, בגלגל אחד של מים שהוא מהגלגל להשקות חלקה אחת של שדה או גנה, וחושב כי זה נתקן מבלי כונת אומן שטרח בחבורו והרכבתו, ושם כל כלי מכליו לעומת התועלת; היה לול הפליא ולהגדיל הרבה עליו, ולחשוב אותו בתכלית הסכלות, וימהר להכזיבו ולרחות מאמרו. ובין שידחה המאמר הזה, בגלגל קטן ופחות ונבזה, שנעשה בתחבולה קטנה לחקנת חלקה קטנה מהארץ, איך יתיר לעצמו לחשוב במחשבה הזאת, בגלגל הגדול הסובב את כל הארץ וכל אשר עליה מן הברואים, והוא בחכמה הקצרנה דעות כל בשר ושכלי המדברים להשיג הויחה, והוא מוכן לתועלת כל הארץ וכל אשר עליה; ואיך יוכל לומר שיהיה מבלי כונת מכין ומחשבת חכם בעל יכולת! ומן הירוע אצלנו כי הרברים אשר הם מבלי כונת מכין, לא ימצא במאומה

שהכל מורכב וכל מורכב מחודש, ח"כ הדין חייב וכו': מאך דבר. מאסם ואף: לא דבר. לא בכלי: ולא על דבר. כמו שמצא להלן בפ' מילה ח"ץ על בלימה: צרכי אומן. צעוד שכלו צריך ולא נעשה דעמו: לעומת. מקיים ומכון אל התועלת וכו': לחקנת. לתועלת:

מהם סימן לחכמה וליכולת. והלא תראה אם ישפך לאדם דיו פתאום על נייר חלק, שא"א שיצטייר ממנו עליו כתב מסודר ושיטות נקראות כמו שיהיה בקולמוס. ואלו הביא אדם לפנינו כתב מסודר ממה שאי אפשר להיות מבלי מצוע קולמוס, ואומר כי נשפך הדיו על הנייר ונעשתה צורת הכתב עליו מעצמה; היינו ממהרים להכיבו על פניו שאיננו נמלט מכונת מכיון. וכיון שזה בעינינו דבר שא"א להיות בצורות רשומות בהסכמת דעתנו, איך יוכל לומר בדבר שמלאכתו יותרדקה, וחקונו יותררחוק, ועמוקבענינו עד איןתכלית, שיהיה מבלי כונת מכיון וחכמת חכסויכולת יכול. וכל מה שהבאנו להעמיד מציאות הבורא ית' מצד מעשיו, די למי שיבין ויודה על האמת, ומספיק בתשובת אנשי הקדמות שאומרים כי העולם קדמון ורחיית דבריהם. ואתה דע לך:

פירק ז אך הראיה שהבורא ית' הוא אחד. היא, מפני שנחברר לנו בדרך הראיות כי יש לעולם בורא, התחייבנו לחקור עליו אם הוא אחד או יותר מאחד, וצריך שנבאר אמתת אחדותו משבעה פנים: —

האחד מהם מצד בחינתנו לעלות הנמצאות. כי כאשר נתבונן בהן נמצא מספרן פחות מעלוליהן, וכל אשר נחקור על עלות העלות ההן למעלה, נמצא מספרן פחות מהן, וכל אשר תעלינה, יהמעט מספרן עד שיגיע אל עלה אחת, והיא עלת העלות. ובאור זה כי אישי הנמצאים אין תכלית למספרם, וכאשר נתבונן במיניהם הכוללים אותם, יהיה מספרם פחות מן האישים אשר תחתיהם, כי כל מין מן המינים כולל אישים רבים, והמינים

מנוע. חלוצות: 'הסכמת וכו'. לכת|האחריות רק מוסכמות חלק פעם למה ככה ולא זולת; והעד כי לכל לשון אחריות כתיבתן משוכות: תשנות כו'. חספיק להשיב למחמיני *קדמות: פחות מעלוליהן. מסמך

יש תכלית למספרם; וכאשר נערוך המינים אל סוגיהם הכוללים אותם, יהיה מספר הסוגים פחות ממספרם; כי תחת כל סוג מהסוגים מינים רבים, וכל אשר יעלו יהיה מספר הסוגים פחות עד אשר יגיעו אל סוגי הסוגים. וכבר אמר הפילוסוף כי סוגי הסוגים הם עשרה, והם עצם וכמה ואיך ומצטרף ואנה ומתי ומצב וקנין ופועל ונפעל. וכאשר נחקור על עלות אישי מיני עשרת הסוגים האלה; נמצאם חמש. התנועה, והיסודות הארבעה שהם האשוהרוח והמים והעפר. וכאשר נחקור על עלות היסודות הארבעה, נמצאם החמר והצורה, והם שנים. וכאשר נחקור על עלתם יהיה מספרם פחות מהם, והוא רצון הכורא ית', ואין מספר פחות משנים אלא אחד, אם כן הכורא ית' אחד על כל פנים. וכן אמר רוד ע"ה (ד"ה לט) לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש וגו', רוצה לומר כי הוא רם על כל רמים ועליון על כל העליונים, וראש כל תחלה ועלת כל עלה ועלול: והשני מצד סימני החכמה הנראים בכל העולם הזה, עליונו ותחתונו, קפאיו וצמחיו, ובעלי חיים אשר בו. וכאשר נשתכל בו יורנו כי כלו מחשבת חושב אחד ומלאכת בורא אחד. והוא שאנו מוצאים אותו על מחלקותיו בשרשיו ויסודותיו, מתדמה בתולדותיו, ושוה בחלקיו, ואותות חכמת הכורא יתברך נראות בקטני היצירות וגדוליהן, מעידות כי הם לכורא אחד חכם. ואלו היה לעולם יותר מכורא אחד, היתה צורת החכמה מתחלפת בחלקי העולם, ומשתנת בכלליו ובחלקיו. ועוד כי אנחנו מוצאים אותו, כי הוא צריך בקיומו וחקונו קצתו אל קצתו, ואין חלק ממנו נגמר אלא

העלות והפחות פחות ומספר המספרות: ט"ז, מין, סוג וסוגי הסוגים, וכן עלם וכמה ואיך ומצטרף וכו'. כולם מנוחלים בארכיות צ"ס' רוח חן שער י"ד וצ"ס' מלות הגיון שער ע' ע"ס: כלון הנורא ית'. הש"י בעלמו, ולחז המהצר דרך חונקלק המהצגס לקצב שמו ית' בכבודו ובכלונו נודע: קפאיו.

כחלק אחר; כצורך קשקשי השריון וחלקי המטה ואברי גוף האדם ושאר המחוכרים קצתם אל קצתם בתקונם והשלמתם. הלא תראה צורך הירח והכוכבים אל אור השמש, וצורך הארץ אל השמים ואל המים, וצורך בעלי חיים קצתם אל קצתם, כי מקצת מיניהם אוכל מקצתם, כדורם מן העופות והדגים וחיות השרה, וצורך האדם אל הכל והקנת הכל באדם, וצורך הארצות והפלכים והחכמות והמלאכות קצתם אל קצתם. והחכמה הנראית בקטני היצירות וגדוליהן; כי כח החכמה הנראית ביצירת הפיל לפי גדול גופו, איננו יותר נפלא מכח החכמה הנראית ביצירת הנמלה לפי קטנותה. אך כל אשר הקטן היצירה, יהיה כח החכמה והיכולת נראה בה יותר, וחקן הבורא יותר נפלא ונראה ממנה. וזה יורה כי כלם מחשבת חושב אחד ובורא אחד, מפני שהם מתרמים ושוים, ונכונים להשלמת סדר העולם והעמדתו כלו בכל חלקיו. ואלו היה לו יותר מבורא אחד, היתה צורת החכמה מתחלפת בקצת חלקיו, ולא היה צריך קצתו אל קצתו. ומפני שהוא חלוק בשרשיו ויסודותיו שזה בתולדותיו ומחברותיו, הראה כי מחדשו ומחברו ומנהיגו וחושבו אחד. ואמר הפילוסוף אין במה שברא האלהים יותר נפלא ממה שברא, ור"ל כי החכמה בקטן ובגדול מחלקי העולם מתדמה ושוה, כמו שאמר דוד ע"ה בספרו מיני עניני העולם והכונת ישובו (תהלי' קד) מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייך, ואמר (סס לא) מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך:

הוא הדומם: קשקשי השריון. שלחזים זה בזה: אור השמש. לד"ק גם הכוכבי'
 מקבלים אורם מהשמש: אל השמים. להמער עלים, או להחזיקה על קוטב
 תנועה: והשכלים. מחוזות או מדינות: והעמדתו. וקיומו: שוה וכו'. ל"ל
 אפי"פ שהוא חלוק וכו' ועכ"ל הכל הולך אל חכמת ה' מכוון, בזאת ה' אלה
 וכו': אין צמח וכו'. אין צמח ה' יותר פליאה מאשר צמח אחר: צמחו.

והשלישי מפני החדוש הכולל את כל העולם. כי הראיות למדו על חדושו, והצורך בעבור זה שהיה לו מחדש, מפני המנע היות הדבר מאליו. וכשאנו מוצאים הוזה, ויתברר לנו כי היה אחר שלא היה, נדע בעדות השכל השלם שזולתו בראו והמציא היותו ויצר אותו. וכיון שהחקיים כי לעולם בורא שכראו וחדשו, אין ראוי להעלות על דעתנו שהוא יותר או פחות מאחד, שא"א למציאות העולם מכלי בורא אחד. ואלו היה אפשר שיעלה בדעתנו שיתקיים העולם בפחות מבורא אחד, היינו מעלים על דעתנו כן; אך מפני שלא יכולנו להשכיל דבר שיוכל לעשות את זולתו פחות מאחד, ידענו ידיעה שא"א לדחותה כי הוא אחד. כי הדברים אשר יתבררו מצד הבאת הראי' עליהם, וחהיה מציאתם מציאה שא"א לדחותה; אין אנו צריכין להעלות על דעתנו שהם יותר ממה שהצורך מביא אליו בהשלמת הדבר שהוא לראיה עליהם. והדמיון כי בעת שנראה כתב שוה בחבורו וצורת המכתב אשר נכתב בו צורה אחת, יעלה בדעתנו מיד כי כותב אחד כתבו וחברו, כי הכתב לא יתכן בפחות מכותב אחד. ואלו היה יכול להכתב בפחות מכותב אחד, היינו חושבים כן; ואע"פ שאפשר שיכתבנו יותר מאחד, אין ראוי להעלות על דעתנו כן, אלא בראי' שתעיד על ברור הדבר, מהתחלף צורה המכתב במקצתו והרומה לזה. ואם היה הדבר כן, אין אנו צריכין לדעתו פנים בפנים אם א"א לעמוד עליו מן הצד הזה, ועמדו לנו הראיות עליו ממעשהו בסדור כתיבתו, במקום ראותנו אותו; וידענו ידיעה ברורה כי כותב אחד נמצא, יודע

צמחותו: החדוש הכולל וכו'. מפני שכל העולם מחדש מוכח מזה שהכולל אחד: למדו. הוכיחו: מפני המנע. לפי שכל המנע דבר ח"ע: היינו מעלים וכו'. כי כל הממעיני בהתחלות הכי זה מצדו וקצת אל האמת:

סכתב ויכול לכתוב ככתבו; ולא השתתף בו עמו וזולתו מפני
 סדר חבורו והשוואתו. מפני שמעשה שני עושים מתחלף,
 ואיננו שוה ומסודר על ערך אחד, ומשתנה בתקונו ותכונתו.
 וכן נאמר בבורא ית', כי מפני שהיו אותות החכמה
 בכריאותיו מתדמות ושוות, הוצרכנו להאמין כי בורא אחד
 בראם. שא"א למציאות המחודשים מבלעדיו, ושאין
 דבר נראה כעצם וכמקרה. ומפני שאיננו נראה, א"א
 למצאו ולדעתו, אלא בדרכי הראיות והבחינות המורות
 עליו מצד בריאותו, או תעמוד לנו אמונתנו שהוא נמצא,
 ושהוא אחד קדמון היה ויהיה ראשון ואחרון גבור חכם
 חי, ועמדו לנו הראיות עליו במקום עמדנו עליו וראותנו
 אותו ית', מפני שאיננו מהענינים הנראים. ע"כ הוצרכנו
 להעלות על דעתנו שבורא א' בראם, כי א"א בלעדיו
 במציאות המחודשים. אך יותר מאחד אפשר בלעדיו
 ואין צורך אליו; על כן מי שיטעון שהוא יותר מאחד,
 לא יתקיימו דבריו אלא בראיה זולת הראיה שהבאנו.
 ואי אפשר להעמידה מפני שהראיות שהן מדרך השכל
 אינן מכחישות זו את זו. אך כל הראיות מעידים על
 אחדותו, ומרחיקות ממנו ענין הרבוי והשתוף והדמיון,
 כאשר אמר הבורא ית' (ישעיה מד) היש אלוה מבלעדיו
 ואין צור בל ידעתי, ואמר (סס) אני ראשון ואני אחרון,
 ואמר (סס נח) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים
 קורא אני אליהם יעמדו יחדו, ואמר (סס נח) צדיק
 ומושיע אין זולתי:

והרביעי שנאמר למי שהוא חושב כי הבורא ית' יותר
 מאחד, לא ימלט שיהי' עצם הכל עצם א' או
 שלא יהי' אחד. ואם יאמר כי העצם אחד, א"כ הענין א',

במקום עמדנו וכו'. תחת אשר תעמוד אללו ונכלהו: להעמידה.
 להניח כלים עומדת ע"ז וכו': עלם הכל. מהות כל הנכלים:

הבורא איננו יותר מא'. ואם יאמר כי לכ"א מהם
 עצם איננו עצם האחר, נצטרך עכ"פ שיהי' ביניהם
 הפרש מפני מחלקותם והשתנותם. וכל נפרש מוגבל, וכל
 מוגבל יש לו תכלית וכל אשר יש לו תכלית מחובר, וכל
 מחובר מחודש, וכל מחודש יש לו מחדש. ומי שחושב
 כי הבורא יותר מאחד מצריך שיהי' מחודש; וכבר הקדמנו
 כי בורא העולם קדמון, והוא עלת העלות ותחלת התחלות
 והוא עכ"פ אחד. והוא כמו שאמר הכתוב (נחמיה ט)
 אתה הוא ה' לבדך:

והחמישי מצד ענין הרבוי והאחדות. והוא שאקלירם
 גדר האחדות בספרו, ואמר כי האחדו' היא
 אשר בה יאמר לכל דבר אחד, ר"ל כי האחרות קודמת
 לאחד בטבעה, כאשר נאמר כי החום קודם לכל דבר
 חם, ולולי האחרות לא הי' נאמר על דבר מן הדברים
 אחד. והענין אשר אנחנו צריכין להעלות על דעתנו מן
 האחדות, הוא יתירות גמורה ובדירות שאין עמה חבור
 ולא דמיון בשום ענין, ולא רבוי ולא מספר בשום פנים,
 ולא התחבר אל דבר ולא התפרד מדבר. וענין הרב הוא
 כלל אחדים, ולא יתכן שיקדים הרב לאחדות אשר ממנה
 נתרבה. ואם נמצא בשכלנו או בהרגשותינו שום רבוי,
 נדע דיעה ברורה כי האחדות קדמתו, כקדימת האחד
 המניני לשאר המנין. ומי שיחשוב כי הבורא יותר מאחד,
 יש לו לומר על כל פנים כי האחד קודם לכלם מפני
 הקדמת הא' למנין והאחדות לרב. א"כ הבורא אחד
 עכ"פ קדמון אין קדמון זולתו, כמו שנא' (ישעיה נג) לפני
 לא נוצר אל ואחרי לא יהיה:

הלכך. מחייב ומכניח: לכל דבר אחד. הנושא עליו מקרה האחדות ומחולק
 בשם אחד: ובדירות. מל' צדד, והוא כדקדק אל אחדות: כלל אחדים. הכוונה
 אין אחדים רבים: המניני. הא' אשר נמנה כע"כ הוא קודם לשאר המנין:

והששי מצד המקרים הרבקים אל כל מתרבה. והוא שהרבויו והכלל מקרה נכנס על העצם והוא הכמות, והוא יתברך הבורא העצם והמקרה לא תשיגנו מדה ממדותם בעצם כבודו. וכאשר התברר כי הבורא התעלה מכל דמיון וערך אל דבר מבריאותיו מן השכל ומן הכתוב, והיה הרבויו הנכנס על עצם המתרבה מקרה; לא יאות שתשיג עצם כבוד הבורא מדה ממדות הרבויו, ואם לא יסופר ברוב הוא אחד עכ"פ, מפני שאין בין הרב והאחדות אמצעי. א"כ אין הבורא יותר מאחד והוא אחד עכ"פ, כמו שאמרה חנה (ס"ח ז) אין קדוש כה' כי אין בלחך וגו'.

והשביעי כי הבורא אם הוא יותר מאחד, יהיה כל אחד מהם יכול לברוא העולם, או לא יוכל אלא בעזר חברו. ואם כל אחד מהם יכול, הבורא הא' נוסף מפני שהאחד יכול ואינו צריך לזולתו. ואם לא ישלם הדבר כי אם בהתחברם, אין לאחד מהם יכולת שלמה ולא כח גמור, מפני שכל אחד מהם נלאה ומקצר וכל אחד מהם חלש, וכל חלש יש תכלית לכחו ולעצמו, וכל אשר יש לו תכלית יש לו גבול, וכל אשר יש לו גבול מחובר, וכל מחובר מחודש, וכל מחודש יש לו מחדש. א"כ החלש א"א שיהיה קדמון, מפני שהקדמון לא תקצר ידו מדבר, ולא יצטרך לעזר זולתו; א"כ אין הבורא יותר מאחד. ואלו היה אפשר להיות יותר מא', היה אפשר שתהיה ביניהם

נכנס. נוסף על עלמותו: מן השכל. כי אין לדמות לורה ליוצרה: ומן הכסוד. ואל מי דמיון אל, וזולתו רבים: ואם לא יסופר. כ"ל ואחרי שלא יזויר צרכו מפני שהיא נקרה, א"כ אין ליחס לו כ"א האחדות, וא"כ הלא גם האחדות היא נקרה וכמו שמצאנו בצ"ח החמישים לעיל ע"ש, ואך יחולק השם ית' באחדות? הנה זה הוא רק ע"ד העצרה והגות הלשון, וכל רק לשלול ממנו הרבויו כמצאנו להלן סוף פ"ח ע"ש, וכן מצאנו צמורה ח"א פ' נ"ז ע"ש: נוסף. אך למוחק: נלאה. תשש כחו: ולעלמו. פי' וליכלתו:

מחלוקת בכריאת הברואים, ולא היתה נגמרה מהם יציאת
 הברואים; ובמצאנו כל העולם הזה על סדר אחר, ותנועה
 אחת נמצאת בכל חלק מחלקיו לא נשתנה עם הדורות,
 נדע שיוצרו ומנהיגו אחד, לא ישנה מעשהו ולא יחליף
 הנהגתו וזלהו. כמו שאמר (ישעיה וד) זמי כמוני יקרא
 ויגידה ויערכה לי וגו', ואמר דוד (תהלים קיט) לעולם
 ה' דברך נצב בשמים לדור ודור אמונתך כוננת ארץ
 ותעמוד. ומה שאנו רואים הנהגת הכורא השלמה בכרואים,
 כי ההנהגה לא היתה שלמה מתמדת על ענין אחד, אלא
 בהתיחד אחד בעצה ובהנהגה כמלך במדינה והנפש בגוף.
 ואמר ארסטו בספרו בענין היחוד אין טוב ברכות הראשים
 אך הראש האחד, ואמר שלמה (משלי כח) בפשע ארץ
 רבים שריה וגו'. וכמה שהבאנו בענין הזה די למבין,
 ומספיק בתשוב' על הנחת הרבוי. כי בהעמידנו האחדות
 לכורא העולם, תדחה טענת מי שיאמר שהוא יותר מא'.

ואתה דע לך:

פרק ה אך באור אופני האחד האמתי והא' העובר, הוא
 שהאחד שם נגזר מן האחדות, והוא נאמר על שני
 עינים. הא' מהם מקרי והוא העובר, והשני עצמי קיים והוא
 האמתי. והא' המקרי נ"כ הוא על שני עינים. הא' מהם נראה
 בו הרבוי והכלל והקבוץ כסוג האחד אשר הוא כולל מינים
 רבים, וכמין האחד הכולל אישים רבים, כאיש האחד
 המחובר מתלקים רבים, וכצבא האחד הכולל אנשים רבים;
 ובאמרנו כור אחד והין אחד ורובע אחד וליטרא אחת,
 וכל א' מהם כולל דברים רבים, יאמר על כל א' מהם א'.

ובמלאכו. ואחרי שאנו מולאים: ולא יחליף וכו'. לא ישנה חלוה אחר
 סבהגמו כי אין בלחו: אין טוב וכו'. אין טוב למדינה צמושלים רבים:
 סכחת. מניחי: — שם נגזר. כל שם הנעשה מחיזה פעל או מקרה
 יקרא שם נגזר: כראה צו. כמלא צו: וכלצא. כגדוד אנשי לצא:

וכל א' ממה שהזכרנו נקרא אחד על דרך העברה, והוא מפני שהדברים ההם אשר יקבץ אותם השם ההוא שוים בענין אחד. ונקרא רב מפני שכולל דברים רבים. וכאשר יתפרדו הדברים ההם ויתבודדו, יאמר על כל א' מהם אחד; והאחד בכמו הענינים האלו אשר זכרנו מקרה, והוא אחד מצד ורב מצד. והענין השני מהא' המקרי הוא האחד הנאמר על האיש האחד, לא מתרבה ולא כולל דברים רבים כנראה ממנו, אך הוא רב בעצמו מצד חבורת מחמר וצורה ועצם ומקרה, והוא מקבל ההווה וההפסד, והחלוק והחבור, והפרירה והשנוי, והחלוקה והשחוף; אם כן הרבוי ישיג הדבר הנאמר עליו אחד מכל מה שספרנו מפני שהם כנגד האחדות. כי הא' הנאמר על הדבר אשר ישיגנו בעצמו ענין מעניני הרבוי והשנוי, הוא מקרה מבלי ספק, והוא א' על דרך העברה לא על דרך האמת. שים לבך להבין:

אך האחד האמת יאמר גם כן על שני פנים. הא' מהם במחשבה, והשני בפעל. והמחשבי הוא האחד המניני אשר הוא שרש כל מנין ותחלתו. וטעם האחד המניני שהוא אות וסי' לתחלה שאין תחלה לפניו, כי כל תחלה אמיתית הקרא אחד, כמו שנא' (צלאשית ח) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, במקום יום ראשון הוציאו בלשון אחד, מפני שהאחד שם לתחלה שאין לפניו תחלה. וכשהוא שונה יקרא שני, וכשהוא משלש יקרא שלישי, וכן עד עשרה. ואחר כן ישוב אל האחד, ואח"כ ישוב אל מאה ואל יקבץ. יכול: ויתבודדו. ויהי' כ"ח לצדו: ח' מלד ורב מלד. ח' מלד הכלל ורב מלד פרטיו הכלולים בו: הליש' ח'. פי' עלם אחד פרטי ולאו דווקא לדם: הרבוי ישיג. ייוחס אליו או מאלף בו: כנגד. מתנגדים: שרש כל מנין. שלישי מנין צפ"ע כ"ח התחלת וראשית כל מנין: ועטס. ופי' עשירי: הוליו. פי' השתמש, ופרס זה קושיית רש"י ז"ל ע"ש: וכשהוא טובה. כשהוא רב וטוב וכו': ישר אל האחד. כי תספר העשרה הוא ח' בטעמו

אלף אין תכלית למנין; וע"כ היה גדר המנין כלל מורכב מן האחדים. והטעם שקראתיו מחשבי, מפני שהמנין אינו נכנס תחת החושים הגשמיים אבל יושג במחשבה; אך המנין הוא מורגש בחושים הגשמיים החמשה או במקצתם. והענין השני אשר הוא א' אמתי נמצא בפעל, הוא ענין אשר לא יתרבה, ולא ישתנה, ולא יתחלף, ולא יספר במדה ממדות הגשמיים; ולא תשיגהו לא הויה ולא הפסד ולא תכלה, ולא יעחק ולא ינוע, ולא ידמה אל דבר ולא ידמה אליו דבר ולא ישתתף עם דבר, כי הוא עכ"פ א' אמת והוא שרש לכל מתרבה, כאשר עבר מדברינו כי האחדות עילת הרבוי, ואין לאחד האמתי תחלה ולא תכלית; כי כל מה שיש לו תחלה ותכלה, מן הדין שתכנס ההויה וההפסד עליו; וכל מה שתכנס ההויה וההפסד עליו, משתנה; והשני כנגד האחדות; א"כ יהיה יותר מאחד, כי הוא קודם ההתחלה לזולתו אחרית, וזה מחייב לו הרבוי. וכן הדמות במחדמה מקרה, וכל אשר ישיגנו מקרה, מתרבה; והאחד האמת לא ישיגהו שום מקרה בעצם כבודו בשום פנים. ואם יאמר אומר שהאחדות באחד האמת מקרה, נאמר כי ענין האחדות באחד האמת הוא הרחקת הרבוי והרב ממנו; וכאשר נספר הא', לא נספרהו כ"א בענין אפיסת הרבוי והרב; והאחד האמת לא יסופר במדה שמחייבת לעצם כבודו ורבויו ולא שנוי ולא חלוף בשום פנים. ובוה נשלמו כל דברינו באחד העובר והאחד האמת. ואחה

דע לך:

עד מלה: המנין. הדבר הכונה: ולא יעחק. מוקום למוקום: ינוע. מל' נוע הכוונת ארץ: שרש לכל מתרבה. ממנו הכל: עבר מדברינו. הוכחנו בזה: כנגד. הפך ומתנגד: ההתחלה וכו'. רוב המפגשים הגיהו של"ל והתחלת, ור"ל אחרי שנמלל בו כח להשמות אל דבר לחכ א"כ הוא מורכב, ואף צמלכו הוכחי אינו א' פשוט כי נמלל בו גם כח השנוי, חס משייב לו סרבו: החקת. שלילת: לא נספרהו. לא נכוין בזה וכו': אפיסת. שלילת

פרק ט אך הראיה שהבורא ית' אחד אמת אין אחד
 אמת זולתו, נאמר כי מפני שכל מחובר לא
 חגמר היותו אלא בהשתתף חלקיו אשר חובר מהם; והוא
 התאחד קצתם עם קצתם, ועיקר השתוף האחדות. וכן
 לא יתכן מציאות המחובר, אלא בהחלק חלקיו אשר
 מהם חובר; כי החובר לא יהיה כי אם מדברים שהם
 יותר מאחד, ועיקר המחלוקת הרב. וכיון שהיה סימן
 החבור וההרכבה והסדר נמצא בעולם הזה, בכלליו ובפרטיו
 וחלקיו ושרשיו וענפיו, צריך שימצא בכלם ענין השתוף
 והמחלוקת, ועיקרם האחדות והרב. ומפני שהאחדות קודמת
 לרב בטבע, בקדימת האחד לשאר המנין; מן הדין שיהי'
 עלת כל מתרבה בלתי מתרבה בראש התחלות, מפני
 הקדמת ענין האחדות לכל מתרבה. וכיון שהיו העלות
 מגיעות בתחלתן ונמנע שיפעל הפועל בעצמו, לא יהיה
 אפשר שיהיה עלת האחדות והרב כמוהן רב ואחדות;
 וכיון שאין עלת ההיות הרב בלבד ולא רב ואחדות,
 מן הדין שיהיה עלת ההויה אחד אמת. וכבר הקדמנו
 בדברינו כי העלות כל אשר תעלינה למעלה, תחמעטנה
 בתחלתן, ער אשר תהיין נגיעות אל שרש המנין, והוא
 האחד האמת והוא הבורא ית'. ומן הידוע עוד, כי כל מה
 שימצא בשום דבר מקרה, א"א שלא ימצא בדבר אחר
 עצמי אמתי, אין לו העתקה ממנו כי אם בהפסדו, כחום
 במים החמים שהוא מקרה במים, והוא באש עצמי קיים.
 ומן הידוע עוד כי כל מה שימצא בשום דבר מקרה, אין
 הדבר ההוא אשר יקרה בו המקרה, מקבל אותו המקרה
 מל' חסך. — ועיקר השתוף וכו'. עיקר שם שתוף הונח על ענין שהתאחדו
 בו שנים או יותר: כהחלק. אם צפועל או חף רק צלוי: ועיקר המחלוקת
 הרב. כמו שהאחדות הוא יסוד החבור והשתוף, כן הרבוי הוא עיקר הפסוד
 והחלוקה: קדמת לרב. כי כל רב מחובר מאחדים רבים: מגיעות בתחלתן.
 עלות ומגיעות עד דלא העלות שאין עוד לפניו: אין לו העתקה כו'. חסך

אלא מן הדבר אשר הוא בו עצמי. כמו שאנחנו רואים
 בחוס המים שהוא מקרה בהם, נאצל עליהם מן האש
 שחומה עצמי בה; וכאשר אנחנו רואים מלחות הדברים
 הלחים במקרה, שנאצל עליהם מן המים שהלחות בהם
 עצמית; וכן שאר כל ההוויות כאשר נסתכל בעניניהם. ועל
 ההקשה הזאת ננהיג דברינו בענין האחדות. כי כיון שהיתה
 בכל אחד מהברואים מקרה כאשר הקדמנו, מן הדין הוא
 שתהיה בעלת הברואים עצמית קיימת אמתית, וטמנה קבלו
 כל ההוויות ענין האחדות בדרך המקרה כאשר בארנו. וכאשר
 חקרנו על ענין האחדות האמתית בברואים, לא מצאנוה
 לאחד מהם קיימת אמתית. ואם יאמר (על כל א' מן הסוגים
 והמינים, והאישים והעצמים והמקרים והגרמים העליונים
 והגופים הרוחניים, וכל מנין ומנוי וכל אשר לו תכלה וגבול) א',
 ומיחסים אליו ענין האחדות, לא יאמר לו אחד אלא ע"ד
 העברה, מפני שהוא כולל דברים שנקראו א' מדרך הדמותם
 והתחברותם בענין אחד, והוא רב בעצמו מפני שמקבל
 הרבוי והשנוי, והחלוקה והמחלוקה, והחבור והפרידה, והחוס'
 והחסרון, והתנועה והמנוחה, והדמיון והצורה, ושאר המקרי'
 המיוחדים והכוללים לכל אחד מהברואים. והאחדות האמתית
 אינה נמצאת ולא נאמרת באמת על דבר מן היצירות.
 ומפני שהיה הא' נמצא בברואים בדרך המקרה, והורה האות
 והמופת כי הבורא אחד; ידענו דעת ברורה כי האחדות
 אשר אמרנו על כל אחד מהברואים ע"ד העברה, נאצלת
 מענין האחד האמת. והאחדות האמתית היא הנאמרת
 על בורא הכל ית', והוא האחד האמת ואין אחד אמת זולתו
 כמו שהקדמנו, וכל חקי האחד האמת אשר זכרנו, לא
 יאותו כי אם לו לבדו. וכן כל עניני הרבוי והמקרים והשנויים

לא יפדו וכו': ועל הקשה. ועד": והגרמים. עלם הגלגלים:
 נאלצת. כשאלת, ע"ד טעמאמטין נטם המושאל לחיה דכ: —

והתנועות והדמיונים, וכל מה שלא יאות לא' האמת, רחוקים ממנו ית', כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים נ) רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך וגו', ואמר הכתוב (ישעיה נ) ואל מי תדמיך אל ומה דמות הערכו לו, ונאמר (תהלים פו) אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך, ונאמר (ירמיה י) מאין כמוך ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה וגו'. וכבר התבאר והתברר כי בורא העולם ית' א' אמת, ושאינן אחד אמת זולתו. כי כל מה שיפול עליו שם האחד זולת הבורא, אם הוא אחד מצד א', הוא רב מצד אחר כאשר זכרנו; אך הבורא אחד מכל פנים כמו שבארנו. ובמה שהבאנו בענין הזה די למכין:

פרק י אך באור המדות האלהיות המושכלות והכתובות המסופר בהן הבורא ית', הכונות בהם רבות מאד, כפי רוב הברואים והטובות הכוללות אותם, והן מתחלקות לשני חלקים עצמיות ופעליות. וטעם אמרנו עצמיות, שהן מדות קיימות לאל יתעלה קודם הברואים ואחריהם, תאונה לו ולעצם כבודו. והן שלש מדות; והן, שהוא נמצא, ושהוא אחד, ושהוא קדמון אין לו ראשית. והטעם שאנו מספרים אותו באלה המדות, להורות על ענינו ואמתת מציאותו, ולהעיר על כבודו, ולהבין המדברים כי יש להם בורא שחייבין בעבודתו. והוצרכנו לספר אותו בנמצא, מפני שהראיות הורו על מציאותו בעדות סימני מעשיו בעולם, כמו שאמר (ישעיה נ) שאו מרחם עיניכם וראו מי ברא אלה המוצי' במספר צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמיץ כח איש לא נעהר, ע"כ נתחייבנו לספר אותו בנמצא, מפני שההקיים בשכלנו כי הגעדר לא יהי' ממנו פעל ולא שום מעשה; וכיון שהתבררו מעשיו ובריאותו,

המושכלות. המחויבו' מלד השכל: והכתובות. נקציית' תנ"ך: הכוללות אותם. ר"ל המגיעות להם: ופעליות. לפי פעולותיו: ולהבין המדברים.

התברר בדעתנו מציאותו. אך מה שאנו מספרים אותו בו מן הקדמות, מפני שהראיות הורו כי לעולם הזה ראשון אין ראשון לפניו, ותחלה שאין תחלה לפניו. והתברר כי ההתחלות א"א שתיק מאין תכלית מנין בתחלתו, והדין נוחן עכ"פ שהבורא ית' ראשון אין ראשון לפניו; והוא ענין הקדמות כמו שאמר (תהלים ז) ומעולם עד עולם אתה אל, ונאמר (ישעיה נג) לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה. אך מה שנספר עליו שהוא אחד, כבר בארנו זה באר היטב בראיות ידועות, והחקיים בעדיות ברורות, כי ענין האחדות האמתי דבק אל עצם כבודו, וענין האחד ריחוק הרבוי מעצם כבודו, והמנע השנוי והחלוק והמקרה וההויה וההפסד והחבור והפרידה והרמיון והשחוף מאמתת עצם כבודו, ושאר גדרי הרב:

וצריך שתבין מן המדות האלה שהן לא תחייבנה לעצם כבוד הבורא שנוי וחלוק, אך ענינם להרחיק זולתם ממנו ית'; והעולה על דעתנו ושכלנו מענינם, כי בורא העולם ית' לא מתרבה ולא נעדר ולא מחודש. וכן צריך שתדע כי כל אחת מאלה המדות השלש אשר זכרנו, מחייבת שאריהם כאשר נתבונן בעניניהם. ובאור זה כי האחד כשהוא דבק וקיים בשום דבר, צריך על כל פנים שיהיה נמצא קדמון; מפני שהתברר כי הנעדר לא יסופר באחד ולא ברב, וכשיאות לשום דבר ענין האחד האמת ויחקיים לו, דין הוא שיאות לו שם המציאות וענינה. וכן ענין הקדמות דבק לו; מפני שהאחד האמת לא יהיה ולא יפסד ולא ישתנה ולא יתחלף, וא"כ הוא

להוכיח לבני אדם: מאין תכלית מנין. מוספר בלי תכלית: להחמיק זולתם. לשלול הפסד: לא מתרבה כו' ולא מחודש. שהם הפך אחדות מליאות וקדמות: מחייבת כו'. אמתת כ"א תכנסת גכ אמתת הכ' האמת: דבק וקיים. מנולך נמופת:

קדמון כיון שאין לו תחלה; ומי שהתקיים לו ענין האחרות
 ואמנות, כבר התקיים (פ"ט המזכיר) לו ענין המציאות
 והקדמות. וכן נאמר כי מדת המציאות התמידה כשהיא
 נאותה לדבר, תאות לו עמה מדת האחד האמת ומדת
 הקדמות; אך מה שראוי לו ממדת האחד, מפני שהנמצא
 תדיר לא יתכן שיהיה נמצא אחר אפס, ולא ישחנה מענין
 המציאה אל אפס מציאה ולא מאפס מציאה אל מציאה;
 ומה שהוא במדה הזאת איננו רב, מפני שהרב לא ימצא
 מציאה תדירה מפני הקדמת האחד לו, וכל הנמצא תדיר
 איננו רב, א"כ הוא אחד. וכן ראויה לו עוד מדת הקדמות,
 כיהנמצא תדיר אין לו תחלה ולא תכלה; א"כ ענין הקדמות
 דבק לו עכ"פ. וכן נאמר כי מדת הקדמות מחייבת למי
 שהיא ראויה לו מדת האחד האמת ומדת המציאות
 התדירה. ומה שראוי לו ממדת האחד האמת, מפני
 שהנמצא תדיר הוא שאין לו תחלה, ומה שאין לו תחלה
 איננו מתרבה, שכל מתרבה יש לו תחלה והוא האחד;
 א"כ אין המתרבה. קדמון, והקדמון לא יתכן שיהיה אלא
 אחד. והתחייבה מדת האחד בחיוב מדת הקדמון, וכן
 צריך שתתחייב מדת המציאות בהתחייב מדת הקדמות;
 כי האפס לא יסופר לא בקדמון ולא בחדש:

ובברר התבאר כי המדות האלה השלש, ענינם אחד
 והנראה מהן אחד, ושאינן מחייבות שנוי לעצם
 כבוד הבורא ית', ולא הכנסת המקרים עליו ולא הרבוי
 על ענינו; מפני שהענין אשר נבין מהם הוא שהבורא
 ית' איננו נעדר ולא חדש ולא מתרבה. ואלו היינו יכולין להליץ
 על ענינו במלה אחת שכוללת אלו המדות בבת אחת
 כמו שכוללת אותם השכל, כדי שיעלו אלה השלש ענינים
 בדעתנו בה, כאשר הם עולים כשלש אשר זכרנו, היינו
 נמלא חסד ואפס. מחדש; וכבר התבאר. וא"כ התבאר: להליץ.

מליצים בה עליו. וכיון שלא מצאנו כמה שאנו מדברים בו מן הלשונות, מלה שתורה על אמתת ענין הבורא יתברך; הוצאנו הענין ביותר ממלה אחת, והרבו הנמצא במדות הבורא ית' איננו מצד עצם כבודו, רק מצד קוצר כח מליצת המספר מהשיג ענינו במלה אחת שתורה עליו. וצריך שתבין מענין הבורא שאין כמוהו דבר, וכל אשר חספר אותו בו מן המדות, צריך שתבין מהם ריחוק שכנגדם ממנו. כאשר אמר אריסטו, השוללות במדות הבורא יתב' אמתיות מן המחייבות. מפני שכל מה שמחייבין לעצם כבודו מן המדות, איננו נמלט ממדות העצם או ממדות המקרה, וכורא העצם והמקרה לא תשיגהו מדה ממדותם בעצם כבודו, וכל המרוחקות ממנו מן המדות הן אמתות בלי ספק והנה נאותות לו. כי הוא נעלה מכל מדה ותאר, ומרום מכל דמות ודמיון. וע"כ אתה צריך שתבין מן המדות האלה השלש אשר זכרנו הרחקת שכנגדם מעל הבורא ית':

אך המדות האלהיות הפעליות הם המדות אשר יסופר בהן הבורא ית' מצד פעולותיו, ואפשר שישתתף בספורם עם קצת ברואיו. והתרנו לספר אותו בהם, מפני הרחק המצריך אותנו להודיענו ולעמוד על מציאותו, כדי שנקבל עבודתו. וכבר מצאנו שמשחמשין במין הזה ממדות הבורא בספר התורה ובספרי הנביאים הרבה מאד ובתושבתות הנביאי' החסיד', והם על שני דרכים. הדרך האחר מדות שהן מורות על דמות וצורה גשמית. כמו שאמר הכתוב (צלמית א) ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו, (סס ט) כי בצלם אלהים עשה את האדם, (צמדז ט) על פי ה', (ישעיה נה) אני

לדבר ולהשתמש: הולחנו. משפה ולחון, השחמשנו צדנכיכו נו: והוהכנו, והוספ לנו: להודיענו. להכינו וכו':

ידי נטו שמים, (צמדצ יא) כאוני ה', (תסלי' כד) אשר
 לא נשא לשוא נפשי, (צלשית ו) בעיני ה', (סס ס)
 ויאמר ה' אל לבו, והקומה לזה מן האברים הגופיים.
 והשני מדות שהן מזרות על הנועות ומעשים גשמיים,
 כמו שנאמר (סס) וירח ה'. (סס ו) וירא, (סס) וינחם,
 (סס) ויהעצב אל לבו, (סס יא) וירד ה', (סס ס) ויזכור
 אלהים, (צמדצ יא) וישמע ה', (תכליס עת) ויקץ כישן ה',
 ורבים כאלה ממעשי המדברים. אלא שקדמונינו ז"ל
 בפרשם כחבי הקדש, תרגמו לנו המין הזה מן המדות,
 ודקדקו בו כפי יכלתם להבינם דרך כבוד, ויחסו הכל אל
 כבוד הבורא יתברך. כאשר תרגמו (צלשית כס) והנה
 ה' נצב עליו, והא יקרא דה' מעתה עלוהי. (סס ו) וירא
 ה', וגלי קדם ה'. (צמדצ יב) וירד ה', ואחגלי יקרא
 דה'. (סס לט) ויעל מעליו אלהים, ואסתלק מעלוהי יקרא
 דה'. והוציאו את הכלדרך כבוד, והרחיקו אותם מהבורא
 ית', כדי שלא ישיגוהו שום הגשמה ולא שום מקרה.
 וכבר האריך בכאור הענין הזה הגאון הגדול רבינו סעדיה
 ז"ל בספר האמונות, ובפירוש סדר בראשית וכפי' סדר
 וארא ובספר יצירה מה שיש בו די, ושלא נצטרך עמו
 לפרשם ולבארם בספר הזה. ואשר נסכים עליו כלנו,
 כי הרחק הביאנו להגשים הבורא יתברך ולספר אותו
 במדות הברואים, כדי לשער ענין שיקיים מציאות
 הבורא יתברך בנפשות. והוציאו אותו ספרי הנביאים
 לבני אדם במלות גשמיות, שהם קרובות לשכלם ולהכנתם.
 ואלו היו מספרים אותו בענין שראוי לו מן המלות
 הרוחניות והענינים הרוחניים, לא היינו מכינים לא המלות
 ולא הענין; ולא היה אפשר שנעבוד דבר שלא נדע,
 כי לא יתכן עבודה דבר שאינו נודע. על כן היה צריך
 שתהיינה המלות והענינים כפי כח בינת השומע, כדי

שיפול הענין על לבו על דרך הגשמות המיוכן מן המלות
 הגשמי' בתחל'. ואחר כן נתחכם לו ונרדק להבינו ולהודיעו,
 שכל זה ע"ד הקרבה ומליצת הספר, ושהענין האמתי הוא
 יוחר דק ומעולה ומרומם ורחוק מאשר נוכל להבין אותו
 על חכונת דקות ענינו. והמשכיל הנלכב ישתדל להפשיט
 קליפות המלות וגשמותם מעל הענין, ויעלה כמחשבתו
 ממדרגה אל מדרגה, עד שיגיע מאמתת הענין הנדרש
 אל מה שיש בכח יכלתו והשגתו. והכסיל הפתי יחשוב
 הבורא ית' על דרך הנראה ממליצת הספר, וכשהוא
 מקבל על עצמו עבודת אלהיו והוא משתדל לעשות
 לכבודי, יש לו טענה גדולה מצד פהיותו ומעוט הבנתו,
 מפני שאין האדם נתבע אלא כפי יכלתו והשגתו כשכלו
 והבנתו וכחו וממונו. אלא שהכסיל כשאפשר לו ללמוד
 החכמה והתעלם ממנה, הוא נתבע עלי' ונענש על אשר
 קצר ועמד מללמוד. ואלו היה נוהג הספר כשמתרגם הענין
 הזה המנהג הראוי באמתו, אשר לא יוכל להבינו כי אם
 המשכיל הנלכב לבד; היו נשארים רוב המדברים בלי דת
 ובלי תורה, מפני קצר שכלם וחלישות הכרתם בענינים
 הרוחניים'. כי הדבר שיוכן ממנו ענין גשמי לא יזיק המשכיל
 מפני שהוא מכיר בו, ומועיל הכסיל כדי להתישב בלבו
 ובדעתו כי יש לו בורא שהוא חייב בעבודתו:

וזה דומה לאדם שבא אל אחד מאוהביו מן העשירים
 והיה חייב בארוחתו, והיו לו בהמות שחייב לתת להם
 מספוא; ושלה אליו הרבה שעורים לבהמותיו, ושלה מן
 המאכל הראוי לו מעט כפי הצורך והמספיק למזונו בלבד.

שיפול. שיוכן: ונדקדק. ונשתדל: הקרבה. לשנר את האהן: הנלכב.
 אשר לו לצ מצד: שיגיע. שישיג: נחצע. וחזוייב: וחמונו. להוליא על
 למודו: הוא נחצע. נדרש לתת דין וחשבון: קלל ועמד. השעלל ומדל:
 הספר. כותב הס': צלחותו. במזונותיו:

וכן הרחיבה לשה"ק וכל ספרי הנביאים דברי החסידים
 במדות הבורא ית' במליצות הגשמיית אשר זכרנו, כפי
 הבנת ההמון ובלשון שמדברים בו ב"א איש אל רעהו. ועל
 כן ארז"ל בדומה לענין זה דברה תורה כלשון ב"א. ורמזו
 הספרים במעט מן הענינים הרוחניי' אשר יבינם אנשי
 השכל והלבכות, להיות הכל שוים בדעת מציאות הבורא
 ית', ואם תחלק אמחת עצם כבודו בדעתם. וכן נאמר
 בכל ענין דק שיש בספר תורת האלהים, כמו גמול העוה"ב
 וענשו. וכן נאמר בבאור החכמה הצפונה אשר כווננו
 לבארה בספר הזה, כי התורה קצרה בבאור ענינה מפני
 שסמכה בו על השכל, ורמזה ממנה ברמזים להעיר עליהם,
 כבר זכרנום בתחלת הספר הזה, להתעורר אליה כל מי
 שיוכל לחקור עליה ולדרוש אותה כדי שיגיע אליה ויבינה,
 כמו שנאמר, (תסלי כח) ומבקשי ה' יבינו כל. וכבר
 הזהירנו הנביא שנשמור מחשוב שיש לה' צורה או דמיון,
 כמו שנאמר (דצריס ד) ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי
 לא ראיחם כל המונה, ואמר (סס) והמונה אינכם רואים
 זולתי קול; ר"ל הוהרו במחשבותיכם ורעיוניכם שלא תמשילו
 לבורא ית' תבנית, ולא תדמוהו בדמות ולא דמיון, מפני
 שלא נפלו עיניכם על דמות ולא על צורה בעת שדבר
 עמכם. ואמר (ישעיה ו) ואל מי תדמיון אל ומה דמות
 תערכולו, ואמר (סס) ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש,
 ונאמר (תהלים פט) כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה'
 בבני אלים, ואמר (סס פו) אין כמוך באלהים ה' ואין
 כמעשיך, והרבה כזה. ומפני שנמנע לדמותו בשכל ולהמשילו

הרחיבה. הרצתה להשתמש במלות גשמייות: ורמזו כו' הרוחניים.
 חזל צעניקים הרוחניים המעיטו ולא דברו גם כ"א צרמו: ולאם תחלק.
 וחשילו אם חלוקים צדיעתם: דק. עמוק וקשה להשיג: לדמותו
 ולהתעטלו. לליירו לנו צדמיון ועטל:

ברעיון, מצאנו הספר הזה שהוא מיחס רוב שכחיו ותהלותיו אל שם הבורא, כמו שאמר (נמתי' ס) ויברכו שם כבודך, (דנריס כח) ליראה את השם הנכבד והנורא, (תהלים לט) יהו שםך גדול ונורא, ואמר (תלכ"ג) ומפני שמי נחת הוא, (ססג) זרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וגו', (תהלים סח) שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו. וכל זה לגדל ולרומם עצם כבודו ית', מפני שאין מתברר במחשבתנו מענינו אחר מציאותו, זולתי שמו הגדול בלבד; אבל עצם כבודו ואמתת ענינו אין לו דמות ותמונה במחשבתנו. ועל כן שנה במקומות רבים בספר התורה שמו וכן בספרי הנביאים, כי לא נבין ממנו בלתי שמו ומציאותו. וכבר צרפו שם כבודו אל השמים ואל הארץ ואל הרוחות, כמו שאמר אברהם (צלח"ט כד) ואשבעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ, ואמר יונה (צס"ג ח) את ה' אלהי השמים אני ירא, ואמר משה רבינו ע"ה (צמדכז) יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר, ואמר הכתוב (יחמ"ג לז) אני ה' אלהי כל בשר. והעלה בזה כי הוא נודע אלינו מן הצד אשר ממנו ידענוהו והשכלנו ענינו, ומציאותו נודע אלינו הרבה; מצד אבותינו כמו שאמר (סמות ג) ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעולם. והעלה בזה שנודע אלינו מן הצד שעמדנו עליו והוא קבלת אבותינו אשר ירשנו מהם דרכיו, כמו שאמר (צלח"ט יח) כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. ואפשר שנודע אליהם בעבור התיחדם בעבודתו בדורם, מפני שהיו אנשי דורם עובדים

הספר הזה. חנ"ך: מענינו. מנהגו. אחר מציאותו. אחר שהונכר לנו מציאותו: סנה. כפל ושלם: לרצו. חנכו. והעלה. והטעם: שעמדנו עליו. שנודע לנו: התיחדם. שהיו יחידים:

לאלהים אחרים. וכן נאמר בהקראו (סמות ג) אלהי העברים,
 (זכרסית לג) אלהי ישראל, וכמו שאמר הכתוב (יחזקאל י)
 לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, ואמר דוד (תהלים
 עח) ה' מנת חלקי וכוסי אתה חומיך גורלי. ואלו היינו
 יכולים להשיג אמתת ענינו, לא היה נודע אלינו בזולתה.
 וכיון שנמנעה משכלנו השגת אמתת ענינו, ספר עצם
 כבודו שהוא אלהי מבחר יצוריו מדברים ושאינם מדברים.
 ועל כן אמר למשה רבינו עליו השלום בעת ששאלו (סמות
 ג) ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, ויאמר כה תאמר
 לבי ישראל אהיה שלחני אליכם. וכיון שידע שהשם
 הוה לא יבין העם ממנו אמתת ענינו, הוסיף באור
 ואמר כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם
 אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה
 שמי לעולם זה זכרי לדור דור. והיה רצונו בזה אם לא
 יבין העם המלות האלו וענינם בדרך שכלם, אמור להם
 שאני הוא הידוע אצלם מצד הקבלה שקבלו מאבותם;
 מפני שלא שם הכורא דרך לדעת חזולתי אלה השני דרכים:
 האחד מה שהשכל מראה מדרך אותות פעולותיו הנראו
 בבריאותיו; והשני מצד הקבלה מן האבות, כמו שאמר
 הכתוב (איז קו) אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם:
 ומפני שהיתה השגתנו לכל נמצא על אחד משלשה
 צדדים: הא' מהם התגשותינו הגשמיים, כראות
 וכשמע וכטעם וכריח וכמשוש; והשני בדרך שכלנו, והוא
 שער הראיה על הדבר הנמצא מסימניו ומעשיו, עד
 שתחקיים לנו אמתת מציאותו וענינו ממנה בקיום השגתנו

ספר עלם כבודו וכו' מדברים וכו'. מאז חת ה' יתנדך להודיעו לזני
 חסם צעם אלהי האצות אלהי עמים אלהי הכחות וכדומה: המלות
 האלו. אהיה אשר אהיה: שער הכחיה. לשון שער ולומדנא, וי"ל
 שהשכל משער הכחיות ומציאותו ומעשי הנמלא וכו', וי"ל מל' פתח ומצנא:

בהרגשותינו, והוא הנקרא בס' דעת ומוסר השכל; והג' ההגדה האמתית והקבלה הנאמנה. ומפני שנמנעה השגת הבורא מצד הרגשותינו, לא יכולנו להשיגו אלא מצד ההגדה האמתית, ומצד הראי' עליו מאותות מעשיו בלבד. וכיון שעמדו לנו הראיות מצד אותות פעולותיו בכרואים ורכו מספריהם, רכזו ספורי מדותיו יחי' בעבורם, וספרוהו הנביאים והחסידים בספורים שאין דומים זה לזה. אמר מרע"ה (דברים לב) הוצר תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, ואמר עוד (סס י) הוא אלהי האלהים וארוני הארונים האל הגדול הגבור והנורא וגו', עושה משפט יתום ואלמנה וגו', ואמר הוא יחי' בספור מדותיו (טנות לד) ה' ה' אל רחום וחנן ארך אפים ורב חסד ואמת, נוצר חסד לאלפים וגו'. וכל אלה המדות הראי' עליהם מסימני מעשיו בבריאותו, והחכמה והיכולת הנראית במעשיו. ואם נחקור על הענין הזה בשכלנו והכרתנו, נלאה מהשיג הקטן שבקטנים מחלקי מדותיו ושבחיו, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים נ) רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וגו', ואמר (סס קו) מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו, ואמר (נמניס ט) ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה. וכבר אמרוז"ל שהוא שליחא דצבורא דנחית קמיה דרבי חנינא, אמר האל הגדול הגבור והנורא העוז החזק האמיץ; אמר ליה סיימתניהו לכלהו שבחי' דמרך, ומה האל הגדול הגבור והנורא אי לאו דמשה אמרנהו, ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה, לא הוה אמרינן להו; ואת שבחתי' כולי האי! משל למלך ב"ו שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו!. ואמר (תהלים סס) לך דומיה תהלה אלהים בציון, ואמרו קדמונינו ז"ל סמא דכולא משתוקא; משל

פמח. קמונין, וז"ל מנחם הדבורים היא השמיקה:

למרגניתא דלית בה שימי כל כמה דאת משבח לה את
 מגנה לה. על כן אתה צריך להטריח נפשך עד שהדע את
 בוראך יתעלה מצד סימני מעשיו ולא מצד עצם כבודו. כי
 הוא קרוב מכל קרוב מצד פעולותיו, ורחוק מכל רחוק מצד
 דמות עצם כבודו והמשלו, כי לא נוכל למצאו במחשבתנו
 מן הצד הזה אשר הקדמנו, וכשתגיע להוציאו ממחשבותיך
 והרגשותיך מפני שאיננו נמצא, ומצאת אותו מצד סימני
 פעולותיו כאלו אינו נפרד ממך. זאת היא תכלית ידיעתו
 אשר הוהיר הנביא עליה, באמרו (דנריס ד) יודעת היום
 והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו'. ואמר אחד מן
 החכמים היודע את הבורא דעת יתירה, הוא נבהל בענינו
 יותר. ואמר אחר, החכם שכבני אדם בדעת הבורא, הוא
 יותר סכל באמתת עצם כבודו, ומי שאינו יודע אותו הוא
 סבור שיודע עצם כבודו:

ונשאל קצת החכמים על הבורא מהו, ואמר אלוה אחד.
 אמר לו השואל ואיך הוא, אמר לו סלך גדול.
 אמר לו ואנה הוא, אמר לו בצפיה. אמר לו השואל לא
 שאלתיך על זה, אמר לו שאלתני במלות האלה שמורות
 על המדות הראויות לנברא ולא על בורא. אך המדות
 שצריך להבין מבוראנו ית' מה שאמרתי לך, מפני שא"א
 לנו זולת זה. ונאמר על קצת מן החכמים שהיה אומר בתפלתו
 אלהי אנה אמצאך אך אנה לא אמצאך, נסתרת ולא
 תיראה והכל ממך מלא; דומה למה שאמר ית' (יכמיה
 כג) את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. ותכלית
 דעתך אותו, שתודעה ותאמין שאחה בתכלית הסכלות באמתת
 עצם כבודו; וכשתדמה לו צורה במחשבתך או המשל ברעיוניך,

למרגניתא דלית בה שימי כל כמה דאת משבח לה את
 מגנה לה. על כן אתה צריך להטריח נפשך עד שהדע את
 בוראך יתעלה מצד סימני מעשיו ולא מצד עצם כבודו. כי
 הוא קרוב מכל קרוב מצד פעולותיו, ורחוק מכל רחוק מצד
 דמות עצם כבודו והמשלו, כי לא נוכל למצאו במחשבתנו
 מן הצד הזה אשר הקדמנו, וכשתגיע להוציאו ממחשבותיך
 והרגשותיך מפני שאיננו נמצא, ומצאת אותו מצד סימני
 פעולותיו כאלו אינו נפרד ממך. זאת היא תכלית ידיעתו
 אשר הוהיר הנביא עליה, באמרו (דנריס ד) יודעת היום
 והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו'. ואמר אחד מן
 החכמים היודע את הבורא דעת יתירה, הוא נבהל בענינו
 יותר. ואמר אחר, החכם שכבני אדם בדעת הבורא, הוא
 יותר סכל באמתת עצם כבודו, ומי שאינו יודע אותו הוא
 סבור שיודע עצם כבודו:

השתדל לחקור על ענינו, אז תחברר לך מציאותו ותדחה ממחשבתך דמותו, עד שלא תמצאהו אלא בדרך הראיות בלבד. והדמיון בזה על דרך הקירוב, מצאנו אמתת הנפש מבלי שנשיג ממנה צורה ולא דמות ולא מראה ולא ריח, אף ע"פ שפעולותיה נראות ומעשיה נכרים בנו. וכן השכל שפעולותיו וסימניו נכרים ונראים לא נשיג ממנו דמות ולא צורה ולא נמשילהו ברעיונינו כ"ש יוצר הכל אישר אין כמיהו ית'. ואמר הפילוסוף אם הדברים יגיעים בענין הנפש ק"ו בענין הבורא יתעלה. וכיון שהגענו עד הנה מדברינו, אין צורך לבאר הענין הזה יותר מפני שאנו חייבין לרהות ולירא ולהזהר ממנו; כמו שאמר קצת החכמים במופלא ממך אל הדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשת התבונן ואין לך עסק בנסתרו' ואמרו ר"ל כל מי שלא חס על כבוד קונו ראוי לו כאלו לא בא לעולם. ואמרו (איוז לו) בהיסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יכולע, אם בא אדם לספר גבורתו של מקום מתבלע מן העולם. ואמר הכתוב (שמואל א' ו) ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה'. ואמר (משלי כה) כבוד אלהים הסתר דבר, רצה לומר להסתיר סודו מבני אדם שאינם חכמים. ואמר (תהלים כה) סוד ה' ליראיו: ובמה שצריך שחדע ויתבאר אצלך מענין החושים הגשמיים אשר זכרנו, והחושים הנפשיים אשר הם הזכרון והמחשבה והרעיון והזמם וההכרה, שכלם מגיעים עד ענין אחר, והוא השכל הנותן להם כח להשגת הענינים, ולכל חוש מהם ענין מיוחד להשיג מוחשו לא יושג בזולתו, כמראים והצורות אשר לא נשיגם כי אם כחוש הראות בלבד, וכקולות והנגונים אשר לא נשיגם כי אם כחוש השמע בלבד, וכן הריח ומיני המורחים כחוש האף,

במחשבה: ע"ד הקירוב. קרוב לזה אע"פ שאינו עולה בקנה אחד: יגיעים. ר"ל היגיעה לריק בענין הנפש ק"ו וכו': לכהות. ליכל. כמו אל תמחדו ואל תבאו: בהיסופר לו. כפי היקוסר לו וכו': והוא. המצפה: הצורמים.

וכן מיני המטעמים כחוש הטעם בלבד, והחוס והקור והרבה
 מעניני האיכות בחוש המשוש. ולכל חוש מהם כח להשיג
 מוחשו עד גבול ידוע מניע אצלו, ואחר יעמוד בתכלית
 הנכול ההוא; כראות שהוא משיג הדבר הנראה מקרוב,
 וכל אשר ירחק ממנו תחלש השגתו אותו, עד שתעמוד
 ולא ישיגהו; וכן חוש השמע וכן שאר החושים, וא"א
 להשיג מוחש מבלעדי חושו המוכן לו, ומי שיטרח להשיגהו
 בוולתו לא יגיע אל חפצו, כמו מי שיטרח להשיג הנגון
 בחוש ראותו, והמראים בחוש שמעו והטעמים בחוש
 משושו, לא יוכל למצאם ולהשיגם, ואם הם נמצאים;
 מני שמבקשים מבלעדי האברים אשר בהם יושגו. וכן
 נאמר בחושים הנפשיים אשר זכרנו שיש לכל חוש מהם
 כח מיוחד להשיג מוחש מיוחד לא יושג בוולתו, והגבול
 אשר יגיע החוש אליו יעמוד אצלו, כמו שזכרנו בחושים
 הגשמיים. וכן נאמר בשכל שהוא משיג הדברים המושכלים
 בעצמו ובדרך הראיות, מה שהוא קרוב אליו ישיגהו
 באמתת עצמו, ומה שהוא רחוק ונעלם ממנו, ישיגהו
 בדרך הראיות המזרות עליו. וכיון שהבורא ית' נעלם ורחוק
 מכל נעלם ורחוק מכל רחוק מצד עצם כבודו אצלנו, לא
 השיג השכל זולתי ענין מציאותו בלבד. ואם ישתדל להשיג
 אמתת עצם כבודו או לדמותו, תהיה מציאותו נעדרת ממנו
 אחר המצאו, מפני שהשתדל בדבר שאיננו ביכלתו; כמו
 שספרנו מהעדר המוחש הגשמי, כשמבקשים אותו בכלתי
 החוש המוכן לו. ועל כן אנחנו צריכין לבקש מציאת הבורא
 ית' מצד סימני מעשיו בברואים ויהיו לנו לראיות עליו,
 וכשתחקיים לנו מציאותו מן הדרך הזה, אנחנו צריכין

הכנסת מיני ריחם ונעשה רוקח: כאלות. כחוש הכלות: שתעמוד.
 שתכלה ותסוף: ואם הס. אע"פ שהס: לדמותו. לזיכרו לו בדמיונו:
 אחר המלוא. כי ערס לזיכרו לו בדמיונו היחס מלואותו ית' דעתו כפי

שנעמוד ולא נבקש במחשבותינו לדמותו, ולא ברעיונינו לשום לו הכנית ולהמשילו, ולהשיג היות עצם כבודו. ואם נעשה כן ואנו חושבים להקריבו אל בינתנו, אז העדר ממנו מציאותו; כי כל המתדמה במחשבותינו הוא ענין זולתו. ואמר הכתוב (משלי כה) דבש מצאת אכול דרך פן חשבענו והקאותו: — וראיתי לקרב לך הענין הזה בשני דמיונים קרובים. האחד מהם יורד כי כל חוש משיג מוחשו ואחר יעמוד, ויתחיל חוש אחר סמוך לו ואחר יעמוד גם הוא וכן שאר החושים. וכשיעמדו יתחיל השכל להשיג מה שיש בכחו להשיג; וכל זה בענין א' בעצמו. והוא שהחשוב באבן מושלכת מרחוק עשתה צליל והכתה אדם אחד, השיג בחוש ראותו מראה האבן ודמותה, והשיג בחוש שמעו צליל אבן, והשיג בחוש מישו קרירותה וקשויה, ואחר עמדו החושים הגשמיים ולא השיגו מענין האבן יותר מזה, ואח"כ השיג השכל כי לאבן משליך השליכה; מפני שהתברר כי האבן לא נדחה ממקומה מאליה. כי מה שדרכו שיושג בחושים הגשמיים, ימנע מהשכל להשיגו מבלעדיהם; כל שכן שימנע מהחושים הגשמיים, מה שדרכו שיושג בשכל בלבד. וכיון שנמנע משכלנו להשיג היות עצם כבוד הבורא ית', איך יהיה לנו רשות להמשילו או להגבילו ולדמותו לשום דבר ממושגי חושינו הגשמיים? וזה דבר נמנע. והדמיון השני יורד כי הענינים הרוחניים כאשר נעמוד על ברור מציאותם, אין מן הזריזות לדקדק בהם ולחקור על גופם; כי זה מפסיד את שכלנו. וזה כמי שטרח להשיג השמש מצד אורה וניצוצה וזריחתה ורוחק האופל ממנה, יעמוד על מציאותה ונהנה ממנה ומשחמש לאורה, ומגיע אל הענין המבוקש

הידיעה האמיתית צהוק האדם, ועתה ע"י הדמיון כערכה ונמנו: עשתה
לליל. נחמה קול: גופם. עליונות:

שער היחוד

ממנה. ומי שיטרח למצאה מצד עגולה, וכיון בעיניו להביט אל עין השמש; הכהינה עיניו ויעדר אורם ולא יהנה מהשמש. וכן יקרנו כשנשיג מציאות הכורא יחב' מצד אותיותיו וחכמתו בהם ויכלתו בכל ברואיו, נשכיל ונבין ענינו; אז יאיר שכלנו בידעתו, ונשיג כל מה שיש בכח שכלנו להשיגו, כמו שכתוב (ישעיה נס) אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך חלק. ואם נטריח שכלנו להשיג ענין עצם כבודו ולדמותו ולהמשילו במחשבותינו, נפקד שכלנו והכרתנו ולא נשיג בהם שום דבר מן הידוע לנו; כמו שיקרה עינינו בהביטנו אל עין השמש. וצריכים אנו להזהר בענין הזה ולזכרו בחקרנו על ענין מציאות הכורא יח', וכן אנו צריכים שנוהר במדותיו אשר סופר בהם עצם כבודו ואשר ספרוהו בהם נביאיו, שלא לחשוב אותם כנראה מהמלות ומה שיורה עליהם פירושם הנשמי; אך צריך שנדע ידיעה ברורה, כי הם על דרך העברות ומליצות כפי כח הכרתנו ויכולת חבונתנו ושכלנו, מפני דוחק צרכנו לדעתו ולרוממו, והוא יהברך גדול ומרומם מכל זה עד אין תכלית, וכמו שאמר הכתיב (נחמיה ט) ומרומם על כל ברכה ותהלה. ואמר אחד מן הפלוסופים מי שקצר שכלו להבין ענין הפשיטות, החזיק בשמות אשר דברו בהם הסופרים הנחונים מאת הכורא, ולא ידע כי המליצה בספרי התורות לא תהיה אלא כפי בינת מי שנתנו להם, לא כפי מה שמליצין בו על המדבר אליהם; אך הם כמו השריקה לבהמה בעת שתות המים, שמביאתה לשתות יותר ממה שהיה עושה הדבור הצח והנכון. וכאשר תעמוד על המעלה הזאת מן היחוד בשכלך ותבונתך, יחד נפשך לכורא יחברך, והשתדל להשיג מציאותו מצד חכמתו וגבורתו וחנותו ורחמנותו ורוב השגחתו על ברואיו, והתרצה נפקד. כאצד ונחפז: החזיק בשמות. ל"ל וחזיק בשמות כפשוטן וגשמיותן:

אליו בעשות רצונו; או תהיה ממבקשי ה', ואז חשיג ממנו העור והאומץ להבינו ולדעת אמתת ענינו, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים כה) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. ואני עתיד לבאר לך דמיונות בשער השני מן הספר הזה. כשתתנהג בהם ותלך בנתיביהם, יקל עליך הדבר בעזרת האל ית':

אך מפסידות היחוד בלב שלם הרבה, מהם לשחף הבורא והוא על כמה פנים: מהם בהנחת הרבוי; ומהם בעבודת הצורות ועבודת השמש והירח והמזלות; מהם השחוף הנעלם, והוא החונף בעניני הדת לבני אדם, והוא על כמה ענינים אני עתיד לבאר אותם בשער החמישי מן הספר הזה בע"ה; ומהם הנטיה אל תאוות הגופית המגונות כי הוא שחוף נעלם, מפני שמשחף האדם עם עבודת אלהיו ועבודת האותו, והכתוב אומר (סס פא) לא יהיה בך אל זר, ואמרו רבותינו ז"ל אי זהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע. — ושמה הכסיל הפתי כשיקרא הספר הזה ויעמוד על מה שזכרנו בשער הזה, ואמר בלבו היעלם ענן היחוד ממי שלמד דף אחד מן התורה, עד שיעיר אותנו המחבר הזה עליו ויורנו אותו? אומר בתשובתו כמו שצוה החכם (ונשלי כז) ענה כסיל כאולתו וגו', כי האומר זה הכרתו חלושה להבין כלל הענינים הנאמרים על מינים נחלקים, וקבולם מתחלק כרב ובמעט ובחזק ובחלש. והדומה לזה תועלת אור השמש שכוללת כל ב"א, ומצאנו אותה מתחלקת לשלשה חלקים; האחד מהם למי שעניניהם מאירות ונצלות מכל חולי, שהם

בהנחת הרבוי. חלוקת הרבה או הא' מולכב: החונף וכו'. לצבוע צמעשו ויחשקד לעיני צ"ח ובעבודתו חס ה' עובד לצ"ח למלוא חן צעניניהם: כן. ע"פ דרשה רז"ל הוא כמו צקצק: היעלם וכו'. וזה צא המהבז להודיענו? וקצולם. הצנח הענינים:

נהנים מן השמש ומשתמשים לאורה, ומגיעים לכל הנאתם ממנה; והחלק השני העורים אשר נעדר אור עיניהם לגמרי, אין השמש מועילה אותם ולא מזקת אותם, אבל תועלתם ממנה תהיה על ידי שליח; והחלק הג' ב"א שנחלשו עיניהם מהשתמש בהם כנגד השמש, והשמש מזקת אותם אם לא יסתירום מאורה; שאם ימהרולרפא עיניהם בכחלים וברטיות ובחקון מאכלם, עם שמירת עיניהם מהשתמש בהם לאור השמש, אפשר שיגיעו אל הבריאות והנו בשמש שהיתה מזקת אליהם; ואם יתעכבו לרפא עיניהם, ויגיעו אל כח העורים במהרה ויעדר מאור עיניהם לגמרי. ועל הדמיון הזה יתחלק ענין היחוד הנכתב בספר התורה לקהלת המדברים, אחר שכלל אותם ככלול אור השמש לכל בעלי העינים כאשר זכרנו, ומתחלקת הבנתם לשלושה חלקים. הא' מהם אנשי השכל הצלול והחבונות הזכות. והחלק השני בני אדם ששכלם חלש מהבין מה שיש בספר התורה לגמרי. והחלק השלישי בני אדם שקצר שכלם מהשיג כמו הכת הראשונה, אך יש בהם כח להכיר הענינים הקרובים הקלים. והכת הראשונה שהם אנשי השכל השלם הנמלט מכל פגע, כשהם משימים אל לבם להבין מה שהגיע אליהם בספר התורה, יבינו אותם ויכנס עיניו בלכם בכח הבנתם וזאת שכלם; ואלה הם שאינם צריכים אל הספר הזה, אלא להזכיר דבר שהתעלמו ממנו. אך הכת השניה אינה יודעת ספר תורת אלהים כ"ש היחוד אשר בו, והם שומעים את שמעו ואינם מבינים ענינו, אין להם תועלת בספרי זה כלל. והכת השלישית שמובינים היחוד אשר בספר תורה

יקחיוס. את עיניהם: בכחלים. צמחי נזיר לזיכרה: שכלל אותם.
 שהזכיר על היחוד צדק כלל: כונו הכת וכו'. כונו שמשנת הכת וכו':
 שהתעלמו. ששכחו:

אלהים קצה הפנה, ואין בכח הכרחם להבין ענינו ולעמוד על אמתחו; אם יורה אותם מורה ויכנס ענינו על דרך המופתים האמתיים והראיות השכליות, יתברר להם ענינו ויגלה להם סודו ויגיעו בכח הראשונה. ואם יתעלמו מחקור ויתרשלו מעיין כמה שיחזק הכרחם וילטוש שכלם ירדו אל מדרגת הפתאים. וספרי זה מועיל לכת הזאת תועלת גדולה וכוללת, מפני שיכולים לחקור ויהיה להם הספר הזה ככחלים המועילים לבעלי העינים החלושות, שמקוים הארוכה ברפאם אותם. וכבר המשיל הספר האדם הכסיל בעור והחכמה כאור והסכלות בחשך: (קבלת 3) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות ביהרון האור מן החשך, ואמר (סס) החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך, ואמר (ישעיה נג) החרשים שמעו והעורים הביטו לראות. והמשיל החכמה והמוסר בעץ החיים, ככתוב (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה וגו'. ואמר (סס ד) כי חיים הם למוצאייהם. ואלהים יורנו דרך ידיעתו וישיירנו לעבודתו ויפק לנו רצונו ברחמיו ובחמלתו אמן: וילנוש. ויחדד:

נשלם שער היחוד בעזרת האל האחד הקדונון.

דברי המתרגם

אמר המתרגם מן הידוע אשר השכל מעיד עליו, כי כל מלאכה לריכה ידיעה וכל מעשה לריק למחשבה. ואם ישאל שואל מה היא הידיעה? כאמר כי הידיעה היא הפגרות הדבר והתבוננותו כאשר הוא. ואם כאמר המדה אשר חודענה זה הידיעות יהיה ג"כ ככון. וכן אם ישאל מה היא המחשבה? כאמר כי המחשבה היא כח שכלי ישוע בדברים, והוא כח מבהות הנפש המדברת, ועל כן כל מחשב מדבר. וכן מן הידוע שהמחשבה היא קודמת למעשה, כאשר אמרו החכמי' תהלת המעש' הוא סוף המחשבה. ואע"פ שמה שאמרנו הוא תקוע בשכל, וכוונתו בדברי החכמים; התורה ג"כ מעידה עליו בזה שאמרה במלאכת המשכן, מלא אותם חכמה לצ לעשות כל מלאכת חרש ומוטב, ואמרה ולתשוב מחשבו' לעשות בזה ובכסף ובנחושת. ויחרי אשר הידענו זה המלצה, כאמר כי כל מעשה שיהיה ללמד צ"ל, לריק

שיעשה עושהו באמונה ובהירות, אחר שיחשוב עליו ותבאר לו כי ייעזר
 תנעה לעשותו על אופניו, כ"ש מעשה שהוא ללורך תורחם ואמונתם שהיא
 מלאכה שמים ומלאכה ה'. ובקשר מבחר הפנינים כחוב, אין דבר שמועיל
 לאדם כדעת מעלתו והגעה שכלו וחכמתו, וידבר כשיהם. ויש צו כחוב
 מי שמתחכם מצלי חכמה, הוא כחמור הרחיים סובב סובב ואינו: ומקומו.
 ויש צו כחוב אל האמר כמה שלא הדע הדע, פן תהפך כמה שחדע. ואמר
 החכמים מי שסכל וחשב שידע, סבלותו כפולה. והבחי הדברים האלה
 צעזור ויה שחירע לנו בהעמקת הקשר הזה. והוא שהרב הגדול החכם רבנא
 משולם בר יוקב זל"ל שאל ממני להעתיק לו ממנו השער הראשון שהוא
 שער היסוד. והעתיקו לו אע"פ שהיה קשה צעיני שהכניסני בזה, מפני
 הענינים אשר זכרתיים בהתיחה אשר כתבתי לו על השער ההוא; אך בטלתי
 רלוני מפני רלונו. ונא אחר כן רבי יוקב קומחי הספרדי להעתיק לו שער
 הקשר, והעתיק מהשער השני והלאה. ועמה שאל ממני החכם הגדול הרב
 רבי אברהם ברבי דוד זל"ל להשלים לו כל הקשר מהעתיקתי, והיה גם
 כן קשה צעיני צעזור שקדם זולתי להעתיקו, שלא יחשוב אותי כנחמד
 בקלונו. ופייסתי אותו להניח לי שלא יציאני אל הדבר הזה, וגליתי את
 אזנו שצעזור כבוד ר' יוקב שקדם להעתיקו לני עושה; ולא שיה לי עמו.
 וכאשר ראיתי הסכמתו החייבתי לבעל דעתי מפני דעתו כדי להפיק רלונו
 והאחרו. ונלעזרתי לזכור את זה בתחלת הקשר הזה, שלא יחשוב אדם עלי
 כי מרלוני בלתי צעקצי ההעמקה היא. ויודע מחשבות אדם ידע כי לא
 למה מאלה כנכסתי בדבר, וכי לא לרלוני החילותי אותו. אך הבהרתי
 דלון מי שכתביבתי לעשות רלונו על רלוני, והוא עדי ובהדי על זה; ודי
 בזה לנקות את עלמי. ואחרי אשר החילותי להעתיק לא יכולתי לשקר
 באמונתי, לנעות מדרך האמת והכונה ולעשות מלאכה ה' ברמיה, ולאחזיק
 עלמי כפתי וסכל צעזור כבוד אחרי, והעתיקתי כאשר נראה לי וכפי הבנתי.
 ומפני שהקשר הזה עמה צשתי העמקה ועל ג' ענינים, אני מפייס כל מי
 שיבא לכחוב ואלו זה מהם ומשציעו צאלהים שיכתוב שם המתרגם תחלה
 על הקשר, כדי שלא תושע עליו תעלת צאשר לא כואלנו ולא העלנו. ודי
 לנו צשגילוקתו העמוס עלינו משל אחרים, ומהוסוף על חטאיהינו פשעי
 זולתנו; ורז"ל הזהירו על זה ואמרו כל האומר דבר בשם אומריו מציא
 גאולה לעולם. ומה שאמרתי כי הקשר הזה צשתי העמקות ועל שלשה
 ענינים, מפני שיש ממנו ציד קלה בני אדם קשרים, שהשער הראשון בהם
 מהעתיקתי בלבד, ולא"כ העתיק ר' יוקב גם הוא השער הראשון והשלים
 הקשר משלו וישנו ציד אחרים כלו מהעתיקו. וגם אני השלמתיו כלו
 בהעתיקתי, כאשר שאל ממני הרב החכם הנזכר נר"ו. ומי שמתקן צמלותיו
 צמקיס הראוי לתקן וידיני לזכות כמה שקלרתי, יזכהו יולרו לכרות צטובו.
 וזה החלי בדבתי הנוחבר בשם האל האחד:

צצור אופני הכחמה צצוראים ורצ טוצ סאלהיס עליסס.

זה ספס השער

אמר המחבר מפני שהקדמנו בשער הראשון אופני יחוד האלהים בלב שלם, והיה הכחמה כחכמה הנראית כבריאת הבורא יחברך, הדרך הקרובה אל בירור מציאותו והנתיב הסלול לדעת אמחתו; החחייבנו להדביקו אליו כדי לסמוך כל שער אל מה שהוא הומה לו מן השערי, ולהבי' אחר כל ענף מה שיאות לו מן הענינים אשר בהם נתחייב בעבודה האל יחברך אשר בראנו לה, כמו שאמר החכם (קס"ג) והאלהים עשה שיראו מלפניו. ונאמר החלה כי טובות האל יחברך על ברואיו, ואם הן כוללות את כלם כמו שאמר הכתוב (תס"ג קמ"ג) טוב ה' לכל; רובם בעושים מהבירם ומחבין גדל מעלותם, ואינם משבילים ענינם מפני ג' דברים;

אחד מהם רוב ההעסקם בענף העולם ותענוגיו והתאוותם מה שלא יגיעו ממנו, והתעלמם מהביט אל טובות הבורא עליהם, מפני שלבם חלוי בעוצם מה שהם מקוים מסלאת האותם והשלמת משאלותם. כי כל אשר יגיעו ממנו אל מעלה, מבקשי' מה' שהוא למעלה ממנו ודורשי' מה שאחריה, והמעטנה בעיניהם הטוב' הרבות, ותקטנה אצלם המתנות הגדולות; עד שהם חושבים כל טובה שיש לזולתם כאלו נשללה מהם, ומה שהגיע אליהם מומנה רעות מציאות אותם. ולא יבינו אל פעולות ה' המטיב בהם

והכחמה הסלול. דרך קלילה וכבושה: להדביקו. להצטו: צראנו לה. כי תכלית צבולת האדם הוא לעבודתו ית': ולא הן כו'. א"ע"ש סקן: רוצם כעורים. עכ"ז רוצ צ"א טח מראזה טיניהם: שלא יגיעו ממנו. שלא יסיגסו לעולם, כמש"ל ח"ך אדם תת וחלי' האיות צידו: צעלם. צעלם הדצק, או חל' עוז ועלמה: מה שחחיה. ד"ה אס העשירו ידעו גם אחר הכבוד: אליהם תמונה. לזולתם מן הטובה חושבים כללו

אליהם, כמו שאמר הכתוב (תהלים י) רשע כגובה אפּו
 בל ידרוש אין אלהים כל מזמותיו :
 והשני צאתם אל העולם הזה והם נמשלים כבהמות
 סכלות וכעיר, כמו שאמ' החכם (איוני יא) ועיר
 פרא אדם יולד, והתגדלם בטובת האלהי העודפּו' והתגלגלם
 בהם, עד ששבו אצלם רגילות וידועות, כאלו הם עצמיות
 להם בלתי סרות מאהם ולא נפרדות מהם כל ימיהם.
 וכאשר ישכילו והתחזק הכרתם יסכלו טובות הבור' עליהם,
 ואינם משימים על לבם חיוב ההודאה עליה, מפני שאינם
 יודעים מעלת הטובה והמטיב בה אליהם. ומשלם בזה
 לתּוֹק שמצאו איש אחד מאנשי החסד במדבר, וחנל
 עליו ויאספהו אל ביתו ויגדלהו ויאכילהו וילבישהו ויתנדב
 עליו בכל הטוב לו, עד שהשכיל והבין אופני דרכי טובתו.
 ואח"כ שמע האיש ההוא על אסיר שנפל ביד שונאו,
 ורגיעהו אל תכלית הצער והרעב והעירום ימים רבים;
 ונכמרו רחמיו על צערו ופייס לשונאו עד שהתירו ומחל
 לו את דמיו, ויאספהו האיש אל ביתו והטיב לו במקצת
 הטוב אשר הטיב בו לחינוק. והיה האסיר מכיר בטובת
 האיש עליו ומודה עליה יותר מן התינוק שגדל בה, מפני
 שיצא מענין העוני והצער אל ענין הטובה והשלוה בעת
 שהכרתו בה גמורה, ע"כ הכיר טובת האיש החסיד וחסדו
 מאד. והתינוק לא הבין מעלת הטובה עליו אע"פ שהתחזק'
 הכרתו והחישב בדעתו, מפני שהיה רגיל בה מימי נערותו.
 ואין איש מאנשי השכל מסתפק שחסדו וטובו על התינוק
 כוללים ונראים יותר, ושהוא חייב בהתמדת ההודאה
 והישבח עליהם יותר. וזה רומה למה שאמ' הכתוב (סוּסעי יא)
 ואנכי תרגלתי לאפרי' קחם על זרועותיו ולא ידעו כי רפאתי':

מלאכת רעה: וכעיר. חמור מדברי: יסכלו. לטון סכלות, ור"ל יסכחו:
 והשליש צזה. ונמשלים צזה: ונסתפק. ונסופק:

והשלישי מפני מה שמוצא אותם בעולם ממיני הפגעים
 ומה שמגיע אליהם מעניני ההפסד בגופם
 ובממונם, ולא הבינו סכות אופני טובתם בהם ותועלות
 הסייון והמוסר להם, בדבריהם הכתוב (תכליס לד) אשרי הגבר
 אשר חיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ושכחו כי הם וכל אשר
 להם טובות שהטיב להם הבורא, נדבה וחסר, וגזר בהם
 בצדק כפי מה שחייבה חכמתו; וקצו בהראות צדקו בהם
 ולא שבחוהו בהגלות חסדו עליהם, והביאה אותם סכלותם
 לכפור בטובה ובמטיב בה להם, ואפשר שתביא הסכלות
 רבים מהם להתחכם עליו במעשהו ובמיני הבריאות אשר
 בראם להקנותם. ומה נדמו בזה אל אנשים עורים הובאו אל
 בית מדין להם בכל תועלותיהם, והושם כל דבר בו על
 מכונתו הטובה, והותקן על התקין הנאה והנאות לתועלותם
 וכונה הקנותם, חומן להם בו עם כל זה כחלים מועילים
 ורופא חכם לרפאם בהם כדי שייטיב ראותם; והם התעלמו
 מעסוק ברפואת עיניהם, ולא שמעו אל הרופא אשר היה
 מתעסק ברפואתם, והיו הולכים בבית בענין רע מעורונים,
 וכל אשר הלכו בבית נכשלו בדברים המוכנים לתועלתם
 ונפלו על פניהם, והיה מהם מי שנפצע ומי שנשבר ורב
 צערם ונכפלה רעתם; והיו מתרעמים על בעל הבית והבינה
 אותו וגנו את מעשהו והיה בעיניהם כמקצר וכמנהיג רע,
 וחשבו כי לא כיוון בהם כונת טובה וחסד כי אם כונת הצער
 והנזק, וגרם להם זה לכפור בטובה בעל הבית וחסדו כמו
 שאמר החכם (קטלת י) וגם בדרך כשסכל הולך לבו חסר
 ואומר לכל סכל הוא. וכיון שהוא כן התחייבו אנשי החכמה
 והמדע להעיר מי שלא הבין טובות הבורא, ולהורות בני

נדבה. רק נדבה וכו': קלו. וכל קלתי צחי: להתחכם וכו'. לגנות
 מעציו: כחלים. קמי מזור: צענין רע מעורונים. צדוק לצ ונחמה עורונים:
 רב לערס. ונחרכה לערס: וגנו. שמו דופי: כווקלר. כאש קלר יד:

אדם לדעת יתרונם בדרך שכלם, כי כמה טובות מנע בעליהם ליהנות מהם וערכב שמחתו בהם חסרון הכרתו אותם וידיעתו מעלותם. וכשמעירים את בעלי הטובות להכיר אופני יתרונם, ומגלים להם מה שנעלם מדעתם מהם; יגדל שבחם ותרכה הודאתם למטיב להם, וישגו בזה אל התענוג וההנאה בהם בעולם הזה ולשכר טוב לעולם הבא. וכבר אמר החכם בענין הזה (סס יג) דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות, דמה החכם דברי חכמים לדרבונות בענין ההערה, ודמה אותם למסמרות נטועים בעלי אסופות בעבור קיום עניניהם בלבבות וקיום אופני החכמה בהם. וכבר פירשו בבעלי אסופות בעלי החבורים בהסתרת דברי אשר בתחלת הפסוק, והטעם וכמסמרות קבועים דברי בעלי אסופות; כי הספרים המחוברים במיני החכמה קיימים עומדים אין תועלתם נפסקת, ועל כן דמה אותם למסמרות נטועים. וצריך שנבאר עתה מענין הבחינה ששה ענינים: הראשון מהם מהות הבחינה ואמחיתה. והשני אם אנחנו חייבין לבחון בכרואי' אם לא. והשלישי איך אופני הבחינה בכרואים. והרביעי כמה מיני סימני החכמה בכרואים אשר נוכל לבחון מהם. והחמישי איזה מהם קרוב אלינו ואנחנו חייבין לבחון בו יותר משאריתם. והששי כמפסירי הבחינה והדברים התלויים בה:

פרק א אמר המחבר אך מהות הבחינה היא התבונן בסימני חכמת הבורא בכרואים, ושערם בנפש כפי כח הכרות המבחין. כי החכמה ואם סימניה נחלקים בכרואים היא ביסודה ועיקרה אחת, כשמש אשר היא אחת בעיקרה ועצמה, ומהחלקות מ'אית נצוציה בשמשות

יסודם. מעלות הטובות: צעלי הצדקים. ומצדדי ספרים: צהקת וכו'. מלג דברי צדאש הפאוק נחמה וחסרה פה מושכת עלמה ולחמ עמה: — החנון. לחנון; ושערם. ולשער לחום: ואם סימני'. ואע"פ וכו': צהקת.

הנעשות מן הזכוכית הלכה והשחור והאדום והירוק, ומשהנה אורה כפי השתנות צבעי הזכוכית; וכמים שמשקין מהם הפרדס שפרחיו שונים זה מזה, במראה שהם נראים עליהם במראיהם, ע"כ התבונן בכריאות הכורא מקטנם ועד גדולם והתישכ בנעלם ממך מהם, תמצאם כאשר ספרתי לך בע"ה. ומפני שהם מתחלקות בכרואים התחייבנו להתבונן ולחשוב בהם, עד שיהי' שב ענינה בנפשותינו וינוח ברעיונינו, ואלו היו סימניה על דרך אחת בכרואים בלם, לא היה ענינה מסתפקת על א' מהם, והיה המשכיל והכסיל שוה בהכרחם. והעילה בזה שהדבר שהוא עושה מעשה אחד חדיר, מורה שמעשהו אינו לרצונו אך הוא עושה בטבעו שהוטבע עליו בלבד, ויש לו מכריח שמכריחו על המעשה ההוא ואין לו יכולת לשנות ממנו, כאש אשר כחה השרפה בלבד, וכמים אשר הם מקררים בטבעם בלבד; ואשר הוא עושה בחפצו, יראו ממנו מעשים משתנים בעתים משונים. ומפני שהכורא יתברך חפץ במעשהו ואיננו מוכרח ולא צריך ולא מוטבע, עשה הדברים משתנים זה מזה כפי שמחייבת חכמתו בכל עת, כדי שיוזרה השתנותם על אחדותו ועל חפצו בפעלו, כמו שאמר (תהלים קל"ב) כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ. והאלהים יודע אם בעבורה לא היו כל הכריות בדמות אחד ותמונה אחת, והדין נותן בעבור זה השתנות סימני החכמה בכרואים, וחכמתו יתברך נעלתה מהשיג. אך זכרנו אחד מהרבה פנים שלא הגענו אליהם, ולו ית' החכמה המגעת ואין אלוה מבלעדו:

חלונות: נרלים נליהם צמחיהם. המים נרלים על הפרחים כמראה הפרחים: והמישצ צנעלס מנך מהם וכו'. ולחיה מהם שנעלס מנך בהשקפה לחשוכה המישצ עליהם ותחללס וכו': שהם. סימני החכמה וכו': והשקפה מקוצק: אם צענור. אם צענור זה: המגעת. עד חכליתה:

פרק ב אך אם אנו חייבין לבחון בברואים אם לא,
 נאמר כי הבהינה בברואים והבאת ראיה מהם
 לחכמת הבורא יתברך, אנו חייבין בה מן המושכל ומן
 הכתוב ומן הקבלה. מן המושכל כי השכל מעיד שיתרון
 המדבר על שאינו מדבר הוא, בעבור יתרון הכרתו והכנתו
 וקבלתו דעת סודי החכמה המקיימים בכל העולם, כמו
 שאמר הכתוב (איוב לב) מלפני מכהמות הארץ ומעוף
 השמים יחכמונו. וכשאדם חושב ומחבונן ביסודי החכמה
 ובחן סימניה, יהיה יתרונו על הבהמה כפי הכנתו; ואם
 יתעלם מהם לא יהיה דומה לבהמה אך יותר גרוע ממנה,
 כמו שאמר הכתוב (ישעיה ח) ידע שור קנהו וחמור אבוס
 בעליו ישראל לא ידע וגו', ומן הכתוב מה שאמר (סס ו)
 שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, ואמר (תהלים ט)
 כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וככבים אשר
 כוננתה, ואמר הכתוב (ישעיה ו) הלא תדעו הלא השמעו
 הלא הוגד מראש לכם וגו', ואמר (סס וז) החרשים שמעו
 והעורים הביטו לראות, ואמר (קס"ג ז) טוב ללכת אל
 בית אבל מלכת אל בית משתה כאשר הוא סוף כל
 האדם והחיי יתן אל לבו, ואמר (סס ז) החכם עיניו
 בראשו והכסיל בחשך הולך, ואמר (מס"ג ד) ואורח
 צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום, דרך רשעים
 כאפלה לא ידעו כמה יכשלו. ומן המקובל מה שאמרו ז"ל
 כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו מחשב, עליו הכתוב
 אומר (ישעיה ה) והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משהיהם
 ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו, ואמרו מנין
 שחייב אדם לחשוב בתקופות ומזלות, שנאמר (ל"ג ד)
 ושמתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים

וקבלו וכו'. שהוא כלי מחן לקבל וכו' : המקיימים. האלוהותים :
 מצהות וצדק. האמין"ן המה וכו' היסודן, ופי' יחד מצהות וצדק :

אשר ישמעון וגו', איזו היא חכמה וכינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חשבון תקיפות ומזלות; ואמרו הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה; ואמרו אלמלא נתנה תורה לישראל למדנו צניעות מחתול ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול וגול מנמלה, וכבר התבאר חיוב הבחינה בברואים והבאת הראיות מסימני החכמה, ואתה דע לך:

פרק ג אך איך אופני הבחינה בברואים, נאמר כי הבחינה בברואים היא העיון בפנות העולם ותולדותיהם המחוכרות מהם ובתכונת חלקי כל מורכב, ואופני העולות וסימני החכמה בבריאתו ובמתכונתו ודמותו ועלתו השלמה אשר לה נברא, והדרה רוחניות העולם הזה ועולליו ומעולליו ותקנתו התמימה שנברא בעבודה, ולדעת רוחניות העולם הזה ונשמותו ומדברו ודוממו ונחו ונעו וקפאיו וצמחו ועליונו ותחתונו, ושהבורא ית' הרכיבו הרכבה נכונה וסדרו סדור מתוקן חלק אותו חלק מכואר, ושמהו רומו אליו ומורה עליו כאשר תורה המלאכה על עושה והבניה על בונה (ס"א וס"ב על צינור). וראוי שתדע כי כל העולם מחובר מגשמיות ורוחניות נמוגו ונתערבו, עד ששב קצתם מעמיד את קצתם כנפש וכגוף בחיים. וסימני החכמה בכל זה על ג' ענינים; האחד מהם סימנים מכוארים וגלויים אינם נעלמים מן הכסילים כ"ש מן המשכילים; כהנועת גלגל השמש ממעל לארץ ביום להאיר פאת הישוב ויהנו בה הברואים, כמו שאמר הכהוב מחסול. ש"הינו הטיל רעי צפני צ"ח ועוד שזכקה לואמו: מיוכה. ש"הינה זקקה אלל לזם זוגה: אסרכנגול. ש"היפייס ואחר כך צועל: זכמלה. ש"הינה כועלל נרעין של רעותה: — צפנות. ציבודות: ועלמו כו' אשכ לל כנרל. ותכליתו אשר צעצורו כנרל: ופדחת. לשון הוד ופדכ: ועלוליו. קצומי: ומעולליו. מקובצומיו: ודוממו. ש"ח זולת האדם: וקפאיו. כ"היני הממכות והסבן: כוות אליו. על מליחותו יתנכך: והננייה.

(תהלים קד) חורח השמש יאספון וגו', יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית וגו'. והשני סימנים נעלמים מן הכרואים אשר לא ידע קשרם כי אם המשכיל המבין יושרם, כמות הכולל כל בשר ובו תקנת העולם, כמו שארז"ל (נחלשית ח) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד והנה טוב זה המות, ואמר החכם (קבלת ד) ושבח אני את המתים שכבר מהו מן החיים אשר המה חיים עדנה. והשלישי סימני החכמה שהם נראים מצד אחר ונעלמים מצד אחר, ולא יכירם מי שבינתו מעוטה אלא לאחר שהחישב בהם וירדק עליהם, כהשתנות עניני השנה בארבע תקופותיה והדומה לזה. והחכם המבין יברור לו מן העולם דעת רוחניותו ודקותו, וישימם כסולם להבאת הראיות על בורא הכל יתברך, וידבק בעבודתו כפי גרלו ורוממותו בלבד, וכפי הכרתו סימני טובותיו וחנותו אל כל מעשיו; ואת אשר חננו מרוב הטובות ואת אשר נשאו, מבלי מעשה שקדם לו ולא מדה יתרה התחיל בה, התחייב לו בעבורם הגמול הטוב מאת האלהים. ואח"כ יברור לו מגשמי העולם מה שיש בו הנאה גופו והקון ענינו בעולם כפי הצורך והספק בלבד, ויעזוב שאר מותרי העולם ומשכיותיו המטרדיים את הלבבות מן האלהים, וישתדל לעשות לאחריתו ולאשר הוא הולך אליו לאחר מותו, ויחשוב העולם וקנינו צידה מגעת ליום מועדו ולאחריתו, ויקח ממנו מה שילך עמו בנסיעתו בלבד. והסכל בדרכי העולם ובסימני החכמה בו, יחשבהו בית עולמים ומכון שבתו ומשחדל בו בכל יכלתו וישים כל לבבו אליו וכל עמלו. והוא סובר כי הוא

הצנין: קשרם. חזרום: יושרם. חועלתם ועוצם: כמות. כמו המות: תקנת העולם. נחלשית ח: כחולס. לעלם אחריהם: כחולס. לעלות נעיונו מעלה מעלה: וחנותו. לשון חנינה: והספק. הקפוק: ומשכיותיו. חזודותיו: לעשות לאחיותיו.

רץ לתקנת נפשו; ואיננו שוער כי עמלו ומותר קבוצו יחד
 לזולתו בחייו ואחרי מותו והתעלם מענין אחריותו;
 ומה נדמו בזה לשני אחים ירשו מאביהם אדמה שצריכה
 לעבדה, וחלקו אותה לשנים ולא היה להם דבר
 זולתה; והיה האחד מהם דעתן זורזו והשני הפכו. הדעתן
 ראה כי עסקו כאדמתו בלבד ימנע אותו מעסק בפרנסתו
 ומהגיע אל טרפו, והשתכר לעבוד באדמת אחרים כדי
 שיחיה משכר עמלו יום יום; וכשהיה נפטר מן העבודה
 לערב, היה עושה באדמתו שעה אחת בהשתדלות וחריצות,
 וכשהיה נותר לו משכירות ימים כדי מזון יום אחד על
 מזונותיו או יותר, היה מניח לעשות בשל אחרים בעת
 ההיא, ועושה בשלו בהכלית השתדלותו וחריצותו, ולא
 סר לעשות כן עד שנגמרה עבודת אדמתו כהוגן; ובהגיע
 עת פירותיו וזמן הבואתה, קבצם ואספם והתפרנס מהם
 בשנה השנית, והיה עובד אדמתו כרצונו והולך ומוסיף
 בה אילנות, עד שהיתה הבואתה מספקת לפרנסתו והוחירה
 לו מה שהוסיף בו אדמה על אדמתו. והאח הכסיל כיון
 שידע שעבודתו באדמתו תמנעהו מהתעסק בענין מזונותיו,
 עזבה לגמרי; והיה משתכר לבני אדם בעבודת האדמה,
 ולוקח שכרו ומתפרנס ממנו ולא היה מותר כלום. וכשהיה
 נשאר בידו מזון יום אחד, היה משים אותו יום מנוחה
 ובטלה ושעשוע ולא היה חושב בענין אדמתו; והעתות
 אשר היה נפטר מן העבודה בימי עבודתו, היה הולך בהם
 אל המרחץ, ונשארה אדמתו שממה לא הצמיחה דבר,
 ותעל כלה קמשונים ונהרס גדרה ונשאז השטפון את אילניה,
 כמו שאמר החכם (ושלי כד) על שדה איש עצל עברתי
 ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כלו קמשונים כסו
 פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה. והמשכיל כאשר יעיון

פ"ט לטו"ב: שוער. השער: דעתן. איש דעת: הפכו. כסיל ועלל: שטפון.

במשל הוזה יתבונן ממנו עניני אחריתו אשר היא ביתו
באמת ויעשה לה בכל יכלתו, וכשהוא עושה לעולמו יעשה
לו כמי שעושה בשל אחרים כדי הצורך והספק בלבד.
והכסיל עושה בשני דברים בהפך משתדל בעניני עולמו
ומתעלם מעניני אחריתו, כמו שאמר החכם בבחינתו בכסיל
(ס"ה) ואחזה אנכי אשית לבי ראיתי לקחתי מוסר:

פרק ד אך כמה סימני חכמה כברואים אשר נוכל לבחון
בהם, נאמר כי פנות החכמה המקויימות כברואים
לרוב מיניהם ואישיהם, שבע: — אחת מהנה סימן החכמה
הנראה בשרשי העולם ויסודותיו, בראותנו עמידת הארץ
באמצע והמים סמוכים לה למעלה ממנה, והאוויר סמוך
להם והאש למעלה מכלם על משקל ושעור לא ישתנה
ממנה דבר. כל אחד מהם שוקד על מקומו המתוחד בו
והמוגבל לו, והים עומד והמים אסורים בתוכו לא יעבור
את גבולו ואם יהמו גליו ויסתערו רוחותיו, כמו שכתוב
(חיוז ל"ח) ואשבור עליו חקי ואשים בריח ודלתים, ואומר
עד פה תבא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליך. ואמר
בעמידת השמים והארץ (תהלי' קי"ט) לעולם ה' דברך נצב
בשמים, לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד, למשפטך
עמדו היום כי הכל עבדיך. וכמו שזכר דוד ע"ה מהענין
הזה במזמור ברכי נפשי את ה': — והפנה השנית סימן
החכמה הנראה במין האדם אשר הוא העולם הקטן,
אשר בו השלמת סדרי העולם ויזונו ותמימותו, ואליו
רמו דוד ע"ה באמרו (ס"ט) ה' אדונינו מה אדיר שמך
בכל הארץ: — והשלישית סימן החכמה הנראית בהרכבת
שני חלקים: לעולמו. לעוה"ז: — פנות. מל' פנות העם, ר"ל
חלשי קיימני החכמה: לרוב ויניקין וכו'. ר"ל חכ"ם שרבו ויניקין ולישיהן
חד, עכ"ז יוכלו בנ' סוגים כוללים: שוקד על זקומו. כשומר את
משמרתו: המחיד לו זמנה הנצחית: והיס. שטח היס: ולא
יהמו. ואף אם יהמו וכו': ויסתערו. מל' קעקע: וזיונו. ל"ל תיוו: ומימותו.

האדם וחבור גופו וכחות נפשו, ואור השכל שיחד אותו
 בו הבור' ושם לו בו יתרון על שאר החיי' שאינם מדברים,
 והוא רומה לעולם הגדול ונמשל אליו בשרשיו ויסודותיו;
 ואליו רמו איוב באמרו (איוב י) הלא כחלב התיכני וכגביני'
 חקפיאני, עור ובשר חלבישני ובעצמות וגידים הסוככני
 חיים וחסד עשית עמדיו ופקודתך שמרה רוחי: — והרביעית
 סימן החכמה הנראה במיני שאר החיים מקטנם ועד
 גדולם. מהם המעופף והשוחה והזוחל וההולך על ארבע,
 לפי התחלקות צירוחם ומדותם ושמושם והנאותם ותועלתם
 בעולם, כמו שנזכר במענה שהוכיח בו הבורא את איוב
 כדי להעיר אותו (סס למ) מי יכין לעורב צידו וגו' ושאר
 מה שספר בו ממיני החיות המדבריות והימיות: —
 והחמ שית סימן החכמה הנראה בצמחים ובמוצאי' המוכנים
 לחקנת האדם, ואופני תועלותיו בהם על התחלקות טבעיהם
 ומזניהם וכחותם. וכבר הזכירו הקדמונים בספריהם מן
 הענין כפי השגתם, וכמו שכתוב (וילכיס א ד) וידבר על
 העצים מן הארץ אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר
 וגו': — והששית סימן החכמה הנראה בחכמות ובמלאכות
 ובפעולות, אשר הכינם הבורא יחברך לאדם להשלמת
 תקנתו ופבות טרף חקו, ושאר תועלותיו הכוללות
 והמחבורה; ועל זה רמו הכתוב באמרו (איוב למ) מי
 שית בטוחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה, ואמר (ושלי
 ז) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה: — והשביעית
 סימן החכמה הנראה בקביעות התורה והחקים לעבוד
 בהם הבור' ית' להגיע בהם השוקד עליה' להנאות העוה"ז
 מיד ולגמול העולם הבא באחרית, כמשה"כ (ישעיה נט)

שבו נשלמה הצריחה: והשומה. צמים: והזוחל. על הארץ:
 ובמולאים. מיני מתכות ואבנים: והנהגות. והשפיעות: צמות.
 כנוי לכליות: לשכוי. כנוי לשכל: השוקד. העוסק במעלות:

שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדרשן נפשכם, ואמר (סס) הטו אזנכם ולכו אלי שמעו וחחי נפשכם וגו'. ותלוי בזה עניני המנהגים אשר בהם סדר הנהגת שאר האומות ותועלותם, והם עומדים להם במקום התורה בעניני העולם בלבד. וכבר נאמר כי מדרגת הטבע מן התורה כמדרגת העבד מאדוניו, כי כחות הטבע הם נוהגים בהנהגת העולם כפי מה שיאוח לתורה, כמו שאמר (שמות כג) ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, ואמר (סס טו) ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרי' לא אשים עליך כי אני ה' רופאך, ורבי' כאלה. ויש מי שסובר כמאמר החכם (נשלי ט) חכמות בנזהה ביתה חצבה עמודיה שבעה, שכיון אל אלה השבע פנות אשר זכרנו:

פרק ה אך איזה מין קרוב אלינו ואנו חייבין לבחון בו יותר, נאמר כי הבחינה ככל אחד מהם ואם הצורך אליו גדול ואנו חייבין לבחון בו יותר, הקרוב אלינו יותר והגלוי לנו הוא סימן החכמה הנראה במין האדם אשר הוא העולם הקטן, והוא הסבה הקרובה להיות העולם הגדול הזה. וחייבין אנו לעיין בהתחלת האדם ומולדתו וחבור חלקיו והרכבת אבריו ותועלתו בכל אחד מהם, והצורך המביא לעשותו על הצלם אשר הוא, ואחר כן נעיין בתועלותיו ובכל מדה ממדותיו וכחות נפשו ואור שכלו, והדברים העצמיים והמקריים אשר בו ותאוותיו ותכלית

הנהגת שאר האומות. במנהגים ישרים: — כי הבחינה בו' ואנו חייבין בו' הקרוב אלינו וכו'. ר"ל אע"פ שחובת הבחינה בכ"א מהם הוא לורך גדול, עכ"ז חובת הבחינה ביותר על הקרוב אלינו והגלוי לנו יותר וכו': הקצבה סקרונה וכו'. שהוא תכלית הבחינה כמשאלת"ל ע"פ כי זה כל האדם: בהתחלת. צדאשים ילדתם האדם: חלקיו. גוף ונפש או חלקי וזגו: על הללם.

Ex Libris, Telf.

ענתו; ובעמדנו על מה שזכרנו מן האדם, יתבאר לנו מסוד העולם הזה הרבה מפני שהוא דומה אליו. וכבר אמרו קצת החכמים שהפילוס'פיה היא ידעת האדם את עצמו, ר"ל ידעת מה שזכרנו מענין האדם כדי שיכיר הבורא ית' מסימן החכמה בו, כמו שאמר אהב (צפיון יע) ומכשרי אחזה אלוה. וכיון שהוא כן ראוי לנו להזכיר מכל מה שזכרנו מענתי האדם מעט מזער מכל ענין, להעיר המפעלם על מה שהוא חייב לזכרו תמיד, ויביאהו לחקור על מה שלא זכרתי; ואז יבנע לבורא על חב חסדו וטובו עליו ותהגדל הודאתו לו, כמו שאמ' דוד ע"ה (תהל' קלט) אודך על כי נוראות נפילתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד, לא נבחר עצמי ממך אישר עושיתי בסתר רוקמהי בתחתיות ארץ, גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים יוצרו ולא אחד בהם. ותחלת מה שראוי לך שהעלה במחשבתך אל תחלת האדם ואל ראשית היותו, ואז תראה כי חסד האלהים עליו. המציאו אחר אפסו, והיא צאתו מתכונה היסודות אל תכונה הצמח, ואח"כ יעחק מתכונת הצמח אל תכונה המזון, וממנו יעחק אל תכונת הזרע יחדם, וממנו יעחק אל תכונת החיים, ואח"כ יעחק ממנה אל תכונת האדם והוא התי המדבר המת, והוא הולך בשנויים וגלגולים וסבות מתחלפות ומצועים מתמידים מחוכרים במחשבה נכונה וחבור מחוקן. וכאשר תחבתן בזה תראה סימן המובה והחכמה והיכולת בכל; השחבל יחשוב בשרשי חבורו הנראים, ר"ל נפשו וגופו. תראה גוף האדם מורכב מיסודות חלוקות ושכעים שאינם דומים חברים הבורא יתברך בגבורתו וקשרם בחכמתו, והתחבר

על התבנית: וצמודנו על זה וכו'. וכאשר נשיג דעת כל הכ"ל: יתנשיר. וידועה עלונו: אחר אפסו. אחר שלא היה: הנה. בן פתוחה, ואם דלא נכסי לה כלל: ומלוועים. חמלעים:

מהם גוף עומד מתאחד במראיתו מהחלק בטבעיו. וחכר
אליו עצם רוחני אורי דומה לרוחניות האישים העליונים
וזה העצם הוא נפשו אשר קשרם בו באמצעים ראויים
לשתי הקצוות, והם רוח החיים והחום הטבעי והדם והגידים
והעצמים והעורקים, ושם להם סבות לשמרם ולהגן עליהם
מהפגעים, והם הבשר והעצמות והמיתרים והעור והשער
והצפרנים, וכלם מגינים ומחמים להגן עליהם מהפגעים.
ואח"כ חשוב בהנחת הבורא ית' בהנהגתו את האדם,
אשר שם לו בטן אמו למצע בתחלת ענינו, כדי שיהיה
במזון שמור ומבצר נצור, מקום שלא תשיגהו יד ולא יגיע
אליו לא חום ולא קור, עם המגן החזק והמחסה הנכבד
ועם המזון המזוין: והוא הולך וגדל עד שיחזק על התנועה
והתנועה, עם הגעתו אל מזונו מבלי יגיעה וטורח, הוכן
לו במקום אשר לא יוכל אדם להגיע אליו בשום פנים,
וכל אשר יגדל גופו ירבה מזונו עד עת קצוב. ואח"כ יצא
מבטן אמו אל דרך צר, מבלי תחבולה שיתחכם בהלצאה;
ולא דבר שיעשה לסייע לו בו, אלא ביכולת החכם הרחום
וחנון המרחם על בדידותו, כמו שאמר לאיוב (סס לט)
הידעת עת לדת יעלי סלע חולל אילות השמור, הספור
ירחים המלאנה יודעת עת לדהנה. ואח"כ יצא הולד אל
העולם הזה והוא חליש בחושיו וולתי חוש המשוש והטעם
וזמין לו הבורא ית' מזונו משדי אמו, ויהפוך הדם אשר
היה מזונו במעי אמו לחלב בשדיה ניגר ערב ומתוק כמעין
הנובע בעת הצורך אליו; איננו רב שיכבד על אמו משאי

גוף עומד. ותקיים: אורי. כדף לרוחני כדף הוחצר והמעתיק ככל
הקצר: לשתי הקצוות. גוף ונפש: והעלמים. כ"ל של"ל והעלמים
(ווסקעלן): והטורקים. גידי הדפק: והמיתכים. גידים דקים (כערשען):
בחנות. בחכמה: לנלע. ילוע ושכב: נלור. כדף לשמור: המזון.
כושארז"ל אוכל וינה שאנו אוכלת: והתנועה. כדף לתנועה: נגר. נג

ויגר מבלי מיץ, ולא מעט שיגע הילד בהוציאו מוצאו מן השד. ומחנותו בזה ששם נקב השד כפי מחט, לא רחב שיגר החלב מבלי מיץ, או שיחנק בו הילד בעת מצצו את השד, ולא צר הרבה שיטרח בהוצאתו במיץ:

אחר כן יחזק גופו לראות המראים ולשמוע הקולות ויתנהו האלהים לחן לחסד ולרחמים בלב יולדיו, כדי שלא יכבד עליהם גדולו, וירגישו עליו יותר מעצמם במאכל ומשהה, ויקל בעיניהם כל טרחו ועמל גדולו מרחיצה וחתול וכיוצא בהם, ולנהלו לאט ולדחות מעליו כל נזק על כרחו. ואח"כ יעתק מענין הילדות אל הנערוה, ולא יקיצו בו אבותיו ולא יתקצפו לרוב צרכיו ומעוט הכרתו מה שהם סובלים מטרחו וכפוקי ומשאו; אך תגדל הדאגה לו מלבם עד שיגיע לימי הבחירות, וכבר למד לדבר על סדר ודלוג, ויחזקו כחות חושיו וכחות נפשו ויקבל החכמה והדעה, ויכיר קצת המוחשים מקצתם בחושיו הגשמיים וקצת המושכלים בחושיו הרוחניים, כמו שאמר החכם (ונכלי 3) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת וחבונה. ומרוב הטיבה על האדם שאיננו משכיל ולא מכיר הטוב והרע בעת ילדותו; שאם היו שכלו והכרתו שלמים בעת גדולו, ויכיר יחרון בני אדם עליו בהנהיגם עצמם ומהירות הנזעתם ונקיותם ויראה עצמו בהפך כל זה, היה מתמן הדאגה והיגון. ומן הטימה בענין בכייתו כי הילד יש לו הועלת בה, כפי מה שאמרו חכמי הרופאים כי במזחי הילדים ליחה כשהיא נשארת על ענינה מהדשת עליהם חרושים

ולשון וכחיים המוגרים: ויגר ונכלי מיץ. ויחזק ונעלמו: ומהנחמו. מהנינת הצורח: וחתול. הוא הלפוף, מלשון הכחוש והחלל לא חלל: על כרחו. כי לא ידע שמויק לו: ומעוטי הכרחו. שאיננו מכיר צטוצה: על סדר ודלוג. מדבר בסדר ויודע להשמיט מוחרי דברים: קלח המוחשים ויקלחם. ונזיל בין מוחש למוחש: ונקיותם. מל' נקי יהיה לביטו, ויכיר ששם צרכות עלמם, ויחללים עם הקודם:

רעים, והבכי מתיך הליחה ההיא ממוחיהם וינצלו מרעת מאורעיה. ומרוב חנות הבורא ית' על האדם שהוא מחליף את שניו זו אחר זו, שלא ימנע מאכל כל ימי צמיחה מה שנפל מהם. ואח"כ יעברו עליו חלאים ומקרים מכאיבים, כדי שיכיר העולם ולא יעלם ממנו ענינו, שיבטח בו וימשלו בו תאוותיו ויהיה כבהמות לא ישכיל ולא יבין, כמו שכתוב (תהלים לז) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין. ואח"כ ישיב אל לבו וישתכל בתועלות איברי גופו ואיפני תקנתו בכל אחר מהם, הידים לקחת ולתת, והרגלים ללכת, והעינים לראות, והאזנים לשמוע, והאף להריח, והלשון לדבר, והפה לאכול, והשנים ללעוס, והאסטמוסכא לבשל, והכבד לזקק המזון, והסמפונות להוציא המותרות, והכיסים (ס"א וסמעי"ס) לסבלם. והלב משכן החום הטבעי ומבוע החיים, והמוח משכן הכחות הרוחניים ומבוע ההרגש ושרש העצבים, והרחם לקיים הזרע, וכן שאר אברי הגוף ואשר יעלם ממנו מהועלתם יותר ממה שנראה לנו. וכמו כן תראינה פעולות הטבע בתיך הגוף למתבונן בהם, בהגיע המזון אליו בחלקו אותו על כל חלק מחלקי הגוף, ויראה מסימני החכמה מה שיזרח אותו להודות לבוראו ולשבחו עליהם, כמו שאמר דוד ע"ה (סס לה) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. והוא שהמאכל הולך אל הבטן אל העלה מוכנת על קו

אחד. מוחה ומניח: מאורעיה. מקריה: זו אחר זו. ולא כולן צעם אחת: ענינו. שכל מורכב מניב ורע, והוא עדה"כ והא' להיס עשה שייראו מלשכיו: ללעוס. לעתון ולהדק (קוינן): והאסטמוסכא. הקיבה (מאגנן): לבשל. לעכל (פענדוינן): לזקק המזון. מצולל להין: והסמפונות. קנים הלולים: לסבלם. לקבל אחס זמן מה: שפננים. הם מיני גידים (שלעכטנן), ועיי' מורה נבוכים ח"ב ע' ל"ז: ואשר יפלס כו' יחס וכו'. אשר לא ידענו דכו יחס אחד מאשר ידענו ונראה לנו: שזרו אותו. שייירר לצו: העלה, צריכה (קאחאל):

ישר, אין בה עקום ולא עוות והוא הושט, אח"כ טוחן
 אותו הבטן יותר מן הטחינה שטחנו איתו השנים כחחלה,
 ואח"כ ישלחנו אל הכבד בגידים דקים נוגעים בינתיים
 הושמו כמסננת למזון שלא יגיע ממנו שום דבר עכה אל
 הכבד ויהפכהו לדם, ויחלקהו על הגוף וישלחהו אל כל
 חלקיו בתעלות מוכנות לזה כתעלות המוכנות למים, וישלח
 מה שנשאר מן הפסולה אל תעלות הוכנו להם; מה שהוא
 מן המרה האדומה הולך אל כיס המרה, ומה שהוא מן
 המרה השחורה הולך אל הטחול, ומה שהוא מן הליחה
 והרוטב הולך אל הריאה, ומה שהוא מתמצית הדם ילך
 אל השלפוחית. התבונן אחי בחכמת הבורא בהרכבת
 גופך, ושמו אלה האברים בו במקומותם לסבול הפסולות
 ההם, שלא התפשטנה (פ"א תשפכנס) בגוף ותחלינה
 אותו. ואח"כ התבונן בחכמת כלי הקול ומוצאי הדבור,
 הקנה נבוב (פ"א כלצוב) להוצאת הקול, והלשון והשפתים
 והישינים לחתוך האותיות והטעמים. ובאלה האברים תועלו
 אחרות, האויר הולך אל הריאה בקנה, והלשון לטעום
 בו המטעמים ויש בו עם זה עזר להעביר המאכל והמשתה,
 והישינים ללעוס המאכל, והשפתים לעכב המשהה כדי
 שיהא הנצוק ממנו בשעור ובכונה; וכן בשאר האיברים
 תועלת מקצתם ידועות ומקצתם אינם ידועות לנו. ואח"כ
 תתבונן אחי בכחות הארכעה שהמה בגוף ומעשיהם בו,
 הכח המושך הוא המקבל המאכל והמניעו אל האצטומכא,
 והכח המחזיק הוא המעכב המאכל בו עד שיעשה בו הטבע
 מעשהו, והכח המבשל הוא המבשל אותו מוציא הוך שבו

כמסננת. כצרה דקה משער עץ (זייעט): האדוניה. וי"ג סיכוקה:
 השלפוחית. הוא כיס השמן (אורכינבלאזע): ותחלינה. מל' חולה: נצוב,
 חלול: להעביר המאכל. הנלעס ולדחוטו אל הוך הנקב: האשמה.
 המשקה: הנלוק ממנו. הנשך וכן המשקה:

ומפרידו מן הפסולת הבלתי נאות ומשלח אותו אל הגוף
 והכח הרוחה הוא הרוחה הפסולת הנותרת אחר שיקח
 הכח המבשל צרכו מן המזון. ראה היאך הופקדו אלה
 הכחות על הגוף לשמש אותו במה שיש בו תקנתו, והוא
 כחצר המלך שיש בו עבדים ונציבים פקידים על ביתו;
 אחד מהם עומד לצרכי העבדים ולהגנעם אל גזבר המלך,
 ופקיד שני לקבל מה שיביא הראשון ולאצור אותו בבית
 עד שיוכן ויתוקן ופקיד שלישי להכין מה שנאצר ולתקנו
 ולזמנו ולחלקו על העבדים, ופקיד רביעי לכבר מה שיש
 בבית מן הזבל והלכלוך להוציאם ממנו:

אחר כך חשוב בכחות הנפש ומקומותם מהועלה האדם,
 כמחשבה והזכרון והשכחה והבושת והשכל והדבור,
 הראה אם יחסר לאדם מאלה המדות הזכרון לבדו היאך
 יהיה ענינו, וכמה הפסד יבא לו בכל ענינו כשאיננו זוכר
 מה שיש לו ומה שיש עליו, ומה שלקח ומה שנתן
 ומה שראה ומה ששמע ומה שאמר ומה שנאמר לו,
 ולא יזכור מי שהטיב לו ומי שהרע לו ומי שהועילו ומי
 שהזיקו; ועוד שאיננו יודע הדרך אם דרך בה פעמים
 רבות, ולא יזכור חכמה אם יהגה בה כל ימיו, ולא יועילנו
 נסיון ולא ישקול דבר במה שעבר ועל מה שעתיד להיות
 במה שיהיה, אך הוא קרוב להתפשט מן האנושות.
 ומתועלות השכחה כי לולי השכחה לא היה נשאר האדם
 מבלי עצב, ולא היה טורדו ממנו שום דבר משמחת עולם,
 ולא היה נהנה במה שמשמח אותו כשהוא זוכר פגעי
 העולם, ולא היה מקוה מנוחה ממקנא ולא התעלם ממלך;

לכבוד. לטעם ולנתיבות. ונקומותם. העודתם לנוה שנתחדו: אם דרך בה.
 ח"ש"ס דרך בה וכו': ולא יפקוד וכו'. לא ישפוט וכן העבר על הסוד:
 ועל מה וכו' בזה שיטה. וכן הסוד לא ישפוט על העתיד, או ש' בלתי
 דבר שיטה: קרוי להתפשט וכו'. כוננו שיחלל מלכות: מתקבל. כל"ז וכן
 הוא בדפוס וננוצח ש"ע: ולא התעלם מאלך. לשון וימלך לצי. וכו'.

הלא הראה איך הושם באדם הזכרון והשכח' והמה מתחלפי' ושוני' זה מזה, והושם לו בכל אח' מהם מיני' מן התועלו'. ואח"כ חשוב במדת הבושת אשר יחד בה האדם, מה גדלה מעלתה ורבה תועלתה ותקנתה! ולולי היא לא היו מאכסנים אכסנאי ולא מקיימי' דבר ולא ממלאים משאל, ולא גומלים חסד ומתרחקים מן הרע בשום דבר, עד כי דברים רבים מדברי החורה עושים בעבור הבושת, כי רוב מכני אדם לא היו מככרים את אבותם לולי הבושת כל שכן זולתם, ולא היו משיבין אבדה ולא נמנעין מעבירה; כי כל אשר יעשה מכל אלה הדברים המגונים שזכרנו, אינו עושה אותם אלא לאחר שיפשוט כסות הבושת מעליו, כמו שאמר הכתוב (ירמיה ו) גם בוש לא יבושו גם הכלם לא ידעו, ואמר (לפני' ג) ולא יודע עול בושת. ומן החימה הגדול שהוטבע האדם על הבושת מב"א, בעבור מה שזכרנו מתועלותיו בה ויותר ממה שזכרנו, ולא הוטבע על הבושת מבוראו המשקיף עליו המיד? כדי שלא יהי' מוכרח על עבודתו אותו ויחלש חיוב הגמולו עליה. אבל אנחנו חייבין להתבושש מן הבורא מדרך הבחינה, ובידיעה מה שאנו חייבין מעבודתו ודעתנו השקפתו על נגלותינו ונסהרותינו, כמו שאמר הכתוב (יחזקאל לו) בושו והכלמו מדרכיכם בית ישראל. אך רב טוב האלהים עלינו בשכל ובהכרה אשר בהם יחדנו משאר בע"ח, אין תועלת לנו נעלמת ממנו בהנהגת גופנו והסדרת תנועותינו; מבלעדו מי שפקדם ממנו לפגע שאירע את מוחו. אך המדות אשר נגיע אליהן בשכל רבות מאד. מהן שבו נדע שיש שלא היה חזל מדחוג כל ימיו: יחד זה. שמיחד ונבדל זה האדם משאר ב"ח: ומן החימה וכו' ולא הוטבע וכו'. ר"ל לכאורה יפלא כי הוטבע שחטוטש אדם מאדם ולא יבוש מצולאו וכו': שחטוטש צללו כדי שלא יהיה מוכרח וכו' שלא לשלול ממנו הצמיחה וימנע שכחו אם הוא מוכרח: ומלעדי וישפקדם ממנו. חוץ ממי שחטו לו ע"י חקרה ופגע וכו':

לנו בורא חכם קיים אחר קדמון יכול, לא יכולהו זמן ולא מקום, נעלה ממרו' הברואי' והתרומם ממחשבו' הנמצאי', רחום וחנון ומטיב לא ידמה אל דבר ולא יהדמה אליו דבר; וגם מהם שאנחנו מבינים בו החכמה והיכולת והרחמים המקיימים בעולם, וחיוב עבודתו לאשר יאות לו ובעבור טובתו הכוללת והמיוחדת. ובשכל יאמן אצלנו ספר תורת האלהים הנאמנה הנתונה למשה נביאו ע"ה, ומפני שכל האדם והכרתו הוא בא לידי חשבון ומדקדק עליו בוראו ית', ומי שפקד שכלו מסתלקו' מעליו המעלות האנושיות כלן והמצות והגמול והעונש. וממעלות השכל שבו ישיג האדם כל מושגיו המוחשים והמושכלים, ובו יראה מה שנעלם מחושיו הגשמי' מן הנראו', כנסיעת הצל ומעשה הטפה האחת מן המים בצור החלמיש, ובו יבדיל בין האמת והשקר ובין היחר והחסר והטוב והרע והמשובח והמגונה, ובין הראוי והאפשר והנמנע, ובו יעביר שאר מיני חיים בתועלותיו והנאותיו, ויכיר מקומות הכוכבים, ויעמוד על מרחקיהם ותנועות גלגליהם, ויבין הערכים וההקשות שבחכמת השעור וצורות המופת אשר בחכמת הדבר ושאר החכמות והמלאכות שיארך זכרם. וכן שאר

לידי חשבון. ועליו להשכיל להעניב ויקבל גמול מעשיו: מן הנראות. חע"פ סגולות: כנסיעת הלל. תנועת הלל לא נראה צחוש הראות, וכן מעשה העשה האחת וכו'. שיוצרת טפה טפה על הלור וצרכו הימים ניקב מהם הלור מעבר אל עבר ולין כח צללות להבחין כמות הטשטוש של כל טפה, כ"א מושג מן השכל: היחס והחסר. בשלימות חיזה דבר: המשובח והמגונה. שלא יחכן לומר עליו עוב ורע כמנהגי צ"ח בשני המקומות ורובם רק מלד הסכמה: הראוי. הודאי ומחויב: יעביר. ירדה צם וכנסם: בתועלותיו והנאותיו. כשור לעול וממור לנשא והלאן והצקר למחלל ומלבוש: מקומות הכוכבים. בחיזה גלגל: על מרחקיהם. מהלכין ורומק זה מזה: ותנועות גלגליהם. צמחיות ואיחור ולחיזה לד: הערכים. עבך ומספר אל מספר צחשבון: והקשות. עבך מדה אל מדה צמידדה, ושניהם מחכמת השעור: ולורות המופת. אופני ההקשים אשר מחכמת ההגיון:

כל מדות האדם כאשר תבחנם המצאם בתכלית התקנה והתועלת לו כאשר זכרנו בשכל. ואח"כ חשוב כמה שהטיב בו האלהים לאדם בדבור והסדרת הדברי אשר יליץ בהן על מה שיש בנפשו במצפוניו ויבין בהן עניני זולתו, והלשון קולמוס הלב ושליח המצפון, ולולי הדבור לא היה לאדם צוות בחבירו והיה ככהמה, ובדבור יראה היתרון בין בני אדם, ובו תהיה ברית כרותה ביניהם ובין האלהי ועכריו. ובדבור ישוב האדם ממעוותיו ויבקש כפרת עונותיו, והוא הראיה על חשיבות האדם וגריעתו. וכבר נאמר כי האדם הלב והלשון ובו השלמת גדר האדם, ר"ל הדבור; כי גדר האדם חי מדבר מת, ובו נבדל מן הבהמו'. ואח"כ חשוב במעלות אותיות המכתב והכתיבה, אשר בהמה מחברים מעשי העוברים והנמצאים ועניניהם לבאים אחריהם, ומגיעים דבריהם אל מי שאינו נמצא עמם, ויודעים דברי הרחוקי מהם ועניני קרוביה אשר בארץ אחרת, שאפשר שבהגיעם אליהם חיי רוחם והצלחם מרעתם ושחיתותם. ובו החקייטנה החכמות בספרי, ויתחברו העניני המפוזרי בלבבות, ובו כותבין מה שיש ביניהם מעניני משא ומתן וסחורה והלואה וקנין ונשואין וגירושין; והענין רב מהשלי'. ומהשלמת הטובה על האדם שהוכן לו כף ואצבעו לחקן בהן הרושם והמכתב והרקמה וקדיחת האש ושאר המעשי והמלאכות הדקות, מבלעדי שאר מיני החיים מפני

בשכל. מוסק לעיל, ר"ל כאשר תבחן כל שאר המדות בשכל תמצאם צרכות וכו': יליץ. ימליץ מהשמות לצד לזולתו: לווה. חבור וכיעות: היסוקן. בין איש לרעהו: צדית כדומה וכו'. צאלה ושנועה בין צ"א זה עם זה ובין וכו': ישוב. יתוודה וכו': והוא הראיה וכו'. ע"י הדבור ניכר מעלתו וערכו: וצד נבדל. ר"ל רק ע"י הדבור לצד הוא נבדל מן הבהמות, ולולא צדיים ומות הוא מוסתף עמם: והכתיבה. קשור המלות והלשון: חיי רוחם. חלוי צד: שחיתותם. השחתתם: רצ מהשלים. רצו מוסק כל העליותיו: וקדיחת האש. להוליח אש ע"י צדל עשות ולווד חלמיש,

שאינם צריכין להם. ואומר כי אין אבר שזכרתי תועלותיו שאין סימני החכמ' נראים בהרכבתו ותכונתו וחבורו למי שמתבונן בהם, ועדותם חזקה וראייתם גלויה על חמלת הבור' עלינו, וכבר באר גלינו"ס בכמה ספרים תועלות האברים באר היטב, ואלו היינו מכונים לבאר את זה באבר אחד לבדו, היינו יוצאים בדברים מגבול הדרך הקצרה. ובמה שהבאנו די להעיר מי שזורהו הבורא דרך הצלתו בע"ה:

אך הבהינה בשאר מיני החיים והנהגתם ומחיתם, איננה נעלמת ממי שמשתכל בהן ומתבונן סימני החכמה מהם; וע"כ שונים אותם הספרים בזכרם פליאות הבורא ית', כמו שאמר לאיוב (סינון לח) מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו, ואמר (תסליס קנוז) נוהן לכהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו, והרבה כאלה. וכן כשהוא מעיין במרוצת הגלגלים החלוקים בתנועות משהנות והמאורים החלוקים לסדר ענין הכל, בהם יראה מסימני היכולת והחכמה מה שלא תכילהו מחשבת אדם וילאה לספרם בלשון, כמו שאמר דוד ע"ה (סס יט) השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע, ושאר המזמור, ואמר (סס ח) כי אראה שמין מעשה אצבעותיך ירח וככבים אשר כוננתה. ומן המופלא שבמה שנופלה עליו עין האדם מבריאות הבורא יתכרך הגדולות, השמים; כי בכל מקום שהוא עומד מן הארץ יראה חצי הגלגל הסובב את הארץ, וכשמסתכל בו האדם ע"ד הבהינה, יראה כי הבורא אותה בחפצו אין חכלית ליכלתו וחכמתו וגדלו. כי כאשר אנחנו רואים ממעשי בנין בני אדם הקדמונים מאומה, נתמה על יכלתם לעשות כמוהו, ויורנו על חזקת גיפם

וק"ח לא נכסי להו כלל: שאינם לריכין להם. ח"ל למלכות חלה ע"כ לא נתנו להם כף וחלצעות: דרך הללמו. להכלל ונמשול בשום לב על דרכיו: שונים וכו'. נשנים פעמים רבות: ענין הכל. כללית הנריאה: השמים. הוא

ויקרת נפשם לעשותם מבצר חזק לעצמם; וכאשר יגדל בעינינו זה המעט המזער והמעשה הנבזה הזה שאינו מוסיף על מעשינו אלא מעט, כמה אנו חייבין שתגדל תמידתנו על בורא שמים וארץ וכל אשר בהם, מכלי יגיעה וטורח ולא ליאות ועמל מאן דבר ולא על דבר אלא ברצונו וחפצו, כמו שנא' (שם לג) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. ומן הטובות על האדם כי כל אשר תסתכל בסימני החכמה כברואים, תמצא עם מה שהן מעידים בו לכורא מן האלהות ומן האחדות, אינם נמלטים להיות כם לאדם אופני תועלת וכונת תקנה, אלא שקצתם גלויים וקצתם נעלמים; ומהם האור והחושך כי תועלות האור נגלות ונראות אינם נעלמות, אך החושך תועלותיו נעלמות, מפני שבני אדם משתוממים בו ונפסקים מעשיהם ותנועותם בבואו, ולולי חשכת הלילה היו גופי רוב בעלי חיים כלים בהתמדת יגיעתם ועמלם ואורך תנועתם, ובלילה יבדל קצת הזמן מקצתו, ובו יודעו הזמנים שאינם יודעים ואורך ימי החיים וקצרותם. ואלו היה הענין הולך תמיד על צורה אחת, לא היתה מצוה תלויה בזמן כשבתות וכמועדים וכצומות, ולא היה בק בני אדם מועד לעת קצוב, ולא היו יודעין רוב הידיעות החלויות בזמן, ולא היה נגמר בשול המאכל בכטן אחד מבעלי חיים כראוי. ומפני שהיה האדם צריך לאור בלילה לעשות בו קצת מעשיו ולהיות בו צוות לחולה, העמיד לו הכורא במקומו מאור האש, להשתמש בו הלילה בכל עת שירצה ויכבהו בכל עת שירצה. ומן החימה שיהיה מראה השמים מן המראים המחזיקים את אור העינים שהוא נוטה אל השחור, ומכחו המיוחד לו שהוא מקבץ אור העינים

השמים, וי"ג הגדלת השמים, ור"ל גדול כמות השמים; ויקרת נפשם. לעשות להם שם לדור אחרון; משמחומיים. כשנתיים וכו', ועפ"ז כנו תועלתו כמו שמבאר והולך: לוח, כיעות כ"ל;

ומחזקו, ואם היה מראהו לבן היה מויק לעיני בעלי החיים ומחלישם, וכן שאר החכמה בשאר הבריאות;
 ומרב טוב האלהים על האדם ששם מוראו על שאר החיים המזיקים, כמו שנאמר (צלאשית ט) ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וגו'. כדי שיהיה התינוק בטוח מן החתול והעכבר והדומה לו; וכשהאדם מת איננו בטוח מהן, כמו שארז"ל תינוק בן יומו חי אינו צריך לשמרו מן העכברים, עוג מלך הבשן מת צריך לשמרו מן העכברים, שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית וגו'. וממה שראוי לך להבין מכל הבריאו' העליוני' והתחתוני' מקטנם ועד גדולם, הענין הנעלה אשר בו סדר הכל והשלמתו ואיננו מושג בחושים הגשמיים, והיא התנועה הרבקה לכל מחובר ואין חוש מהחושים הגשמיים משיג אותה. אך השכל משיג אותה באמצעות הנע אשר ישיגוהו החושים, ולולי התנועה לא היתה נגמרה היות שום דבר מן הנמצאות ולא הפסדם; ואמר אחד מן הפילוסופים רוב הטבעים עם התנועה. וכשתבין סוד התנועה ותשכיל ענין אמחתה ורוחניותה, ותדע כי היא מפלאי החכמה האלהית ותכיר רוב חמלת הבורא על ברואיו; אז יתברר לך כי כל חנועותיך נקשרות בחפץ הבורא יתברך והנהגתו ורצונו, הקטנה והגדולה שבהם והגלויה והנסתרת, חוץ ממה ששם ברשותך מבחירת הטוב והרע. וכאשר יתברר לך זה תפקוד עצמך בכל חנועה שתנוע, וזכור הקשר אשר קשרך הבורא

וחתכם. דכשו כז"ל כמו וחייחכם, ור"ל צעוד נשמתו צו אז מוראו וכו' על כל חית וכו': הנע. התנוע' והסנוי: רוב הטבעים. לומח חי ומדבר, כי הדומם והוא הארץ לעולם עומדת ולא חנוע ממקומה לפי דעתם: ורוחניותה. כל חנועה היא מלך הרוחניות שבחנותו וק"ל: נקשרות בחפץ וכו'. כי הוא הנכיע הכלשון: חוץ ממה ששם וכו'. לצד הבחי' צבור מרע ועשה טוב, כי לולי כן אין מקום לשכר ועונש: תפקוד. תפקוד ותחזוקן: קשרך הצור' צו. שאלה קשור לכלונו ית' וחסלו והנהגתו סו':

בו, והתבושש ממנו תמיד ותירא אותו, ותמסר לדינו ורצה
 בגזרותיו, הגיע אל רצונו ותהי' אחריתך לטוב, כמ"ש הכתוב
 (תהלים לב) ובוטח בה' חסד יסובבנו. וממה שראוי לך
 לבחוק בו מעניני העולם שתסתכל תמיד באחרית הדברים
 שהם מתקשים עלינו ומזדמנים לנו, ותראה בהם פליאה
 גדולה כי הרבה דברים באים על כרחנו ושבת אחריתם
 ובהפך. וכבר נאמר כי חכורה אחת מעוברי דרכים לנה
 אצל כותל אחד, ובא כלב והשתק על אחד מהם ונעור
 וקם לרחוץ עצמו מן השתן וכשהרחיק מחבריו נפל הכותל
 עליהם ומחו וניצל הוא; והרבה פעמים יקרה כזה והפכו.
 ומן הגדול שבדברים שראוי לך לבחון בהם כלילת מתנות
 האלהים לבעל חיים וצמח האדמה בגשמים בעת הצורך
 אליהם וירידתם בעתם, כמו שאמר הכתוב (יחזקאל יד) ה'יש
 בהבלי הגוים מגשימים ואם השמים יתנו רכיבים הלא
 אתה הוא ה' אלהינו ונקוה לך כי אתה עשית את כל אלה,
 ואמר (סס ס) ולא אמרו בלבכם נירא נא את ה' אלהינו
 הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו שבועות חקות קציר ישמר
 לנו. ותמצא הכתוב מגדיל ענינם מאד באמרו (חיוז ס)
 עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר, הנותן מטר
 על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות, לשום שפלים
 למרום וקודרים שגבו ישע. ומן התימה בסבת המזונות מן
 הזרעים כי גרגיר אחד מוציא אלף ויותר כשיניצל מן הפגעי,
 וכבר נאמר כי ימוצא בגרגיר אחד של חטה שלש מאות
 שבלים ובכל שבלת יותר מעשרים גרגרים, ונמצא אילנות
 גדולים אשר יהי' שרשם גרגיר אחד וגדול אחר על ההקשה

ותמסר לדינו וכו'. לקבל צהבה כל הנח עליך, כי כל מה דעבד
 רחמנא לטב עבד: ומתקשים עלינו. קשים לסבול: על כרחנו. שלא
 כדרכנו: ושנה אחריתם. ואחריתם אך עוז וחסד: כלילת וכו'. ונתנה
 ויבנה כוללת גם לצע"ח גם ללמה האדמה: וגדול אחר. למחיס אחרים

אשר זכרת־מן הכפל. ישחבח החכם החונן המסבב להיות
 הדברים הגדולים מן הקטנה והחלושה שבסבות, כאשר
 אמר הכתוב (סנואל א 3) ולו נתכנו עלילות. אך הנרפים
 המיוחדים לאישי מיני החיים רבו מספר, והחכם באשר
 יתכונן בהם ויבין סכותם יכיר חכמת מחשבת הבורא ית'
 בהם, ועליהם אמר דוד (תסל"ס קד) כלם אליך ישברון
 לחת אכלם בעתו, חתן להם ילקוטין הפתח ירך ישבעון
 טוב, ואמר (סס קנ"ה) פותח את ירך ומשביע לכל חי
 רצון. ואני עתיד לכאר הענין הזה יותר בשער הבטחון בע"ה:
 והגדולה שבסבות שהיטיב בהם הבורא לאדם והראיה
 החזקה עליו, התורה הנחתה למשה נביאו ע"ה
 והראות האותות על ידו, ושנות המנהגים והטבעים והראות
 המופתים הנוראים כדי להאמין בבורא יחברך ובנביא, כמו
 שאמר (סנ"ט יד) וירא ישראל את היר הגדולה אשר עשה
 ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו,
 ואמר (דנ"ס ד) אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים
 אין עוד מלבדו, ואמר (סס) מן השמים השמיעך את קולו
 ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך
 האש. ואם יבקש אדם בזמן הזה לראות מה שהוא דומה
 לענינים ההם, יביט בעין האמת עמדתו בין האומות מעת
 הגלות וסדור עניניו ביניהם, עם מה שאנו בלתי מסכימים
 עמהם בסתר ובגלוי והם יודעים בזה, כמו שהבטיחנו יוצרנו
 ית' (ויקרא כו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא
 מאסתים ולא געלתים וגו', ואמר עזרא (צמ"ג י) כי עבדים
 אנחנו ובעבדותנו לא עזבנו אלהינו, ונאמר (תסל"ס קכד)
 לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל בקום עלינו אדם, ושאר
 המזמור. ואני עתיד להרחיב בשער קבלת עבודת האלהי'

זולת חזוה ואלילות: על הסקפה. על הדמיון המכר צננני אחר
 שנכפל הכנה מחד: שחדנו. ל' קיום כמו ויכלת עמוד:

מכרך רב טוב האלהים עלינו כבודתו אשר נתן לנו מה שיש בו די בע"ה. וממה שראוי לתת אל לבך ולבחון בו הסכמה ב"א והתחברות לבותם עם רוב התחלקות מדותם, למנות עליהם איש מהם ומקבלין עבודתו ושומעין בקולו כמה שהוא מצוה ומוזהר אותם ויראים אותו, והוא שומר אותם וחומל עליהם ודן בצדק ביניהם ומנהיגם על מה שיש בו תקנת כלם, כדי שלא יתקלקלו עניניהם ולא יוכל האויב להם. ואלו היה כ"א מבני אדם חושש לעצמו ולדחות מעליו, לא היו מסכימים על בנן מגדל ולא חוסה והיו עניניהם מופקרים, ועכ"ז שהמושל בהם שומר חקי התורות ומנהיגם במשפטים צדיקים ובדרכים טובים וישרים והוא משרת לתורה ושומר מנהג הצדק ובהם חקן ממשלתו ותחמיד ממלכתו, כמו שאמר (ושלי כ) חסד ואמת יצרו מלך, ואמרורו"ל הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את את רעהו חיים בלעו. ומה שצריך לך לבחון בו ולהבין סימני החכמה העליונה והיד הטובה ממנו, הוא הסכמת בני אדם על המקח ועל הממכר בזה ובכסף והשתדלם להרבות מהם בחמלת הבורא עליהם שיהיה בהם תקון ענינים; ואם לא יעשה להם חפץ בנפשם; כי כל מי שימצאהו רעב או צמא מחסרון המזון והמים לא יועילהו רובם ולא ימלא מחסורו, וכן אם ימצאהו באחד מאבריו כאב לא ירפא בזה ובכסף, והרבה משתמשים בשאר המוצאים בסיני הרפואות ומעט שמשתמשים בזה

עם רוב התחלקות וכו'. אע"פ שנחלקו ונספרו צמדוטיה' לרוב: חושש לעלמו ולדחות מעליו. חלו לא דאג כ"א רק לחועלת עלמו ונשדל לדחות רק חזק עלמו: מופקדים. ספרים ונל' ולא נפקד מוננו איש, וי"ג מופקדים, פי' מוצים אל הספקר, והענין א': ועכ"ז שהמושל צם וכו'. ר"ל ועל כל זה גם המושל צם שומר חקי התורות ועל פיהם ונהלם ומנהיגם וכו': תקון ענינים. לתקן עסקיהם: חפץ בנפשם. אע"פ שאין בזה ובכסף חועלת לאדם מלד עלום: ומעט שמשתמשים וכו'. רק

וכסף. ומפלאי סימני החכמה בהם שהם הרבה אצל קצת
 ב"א מצד שאינם ריקים מהם והם מעט אצל רובם, ואלו
 היה הרבה אצל כלם לא היו מגיעים בהם אל חפץ. ומהם
 מעט מצד והרבה מצד, וכן הם יקרים מצד ונמכרים מצד
 מפני שאין תועלת בעצמם, וזה מן המחשבה המעולה
 אשר בחכמה העליונה. ואחר כך עיין בדברים אשר בהם
 קיום הגופות והשארם על ענינם וגבולם עד קצם, תמצאם
 ברב וכמעט כפי רוב הצורך אליהם. וכל אשר יהי הצורך
 אליו גדול יהיה מזומן ונמצא, וכל מה שאפשר לעמוד
 בלעדו ולהתעכב וולתו, תהי' מציאותו יותר קשה והודמנותו
 מעוטה. והדמיון בזה האויר הנשאף מפני שא"א לעמוד
 בלעדיו שעה אחת בשום פנים, המציאו הבורא ית' בעולם
 והזמינו הזמנה שאינה נמנעת משום אדם באיזה מקום
 שיהיה ובכל עת וזמן. ומפני שהצורך גם כן למים, אלא
 שהם יכולים לעמוד בלעדיהם יותר ממה שיכולים לעמוד
 בלתי האויר, שלחם הבורא על פני הארץ וקבצם במקום
 מיוחד שהולכים בעלי חיים אליו איננו נמנע מהם אלא
 שאינם בכל מקום כאויר, ומביאים אותם בדמים לקצת
 בני אדם מה שאין כן באויר, והם מזומנים לקצת החיים
 יותר מקצתם, והאויר שוה במציאותו והשגתו לכלם תמיד
 על ענין אחד. ומפני שהצורך גם כן אל המאכל אלא
 שאפשר לעמוד בזולתו ולמצוא תטורתו יותר ממה שאפשר
 באויר ובמים הרבה, היתה השגתו יותר קשה ומציאותו
 יותר יקרה מן המים, אלא שהוא עכ"ז נמצא הרבה ואיננו
 למעט רמאות ומשתמשים בזה וכסף: שאינם ריקים והם. שנמלא להם
 חדיד: מעט אלל רוצם. רוב העם עניים ודלים: לא היו מניעים
 וכו'. לא היו משיגים מחסורם כי אין מוכר, או שלא היה נחשב צענייהם
 כלום: מעט מלד וכו'. מעט מלד הכמות והרבה מלד המועילות: יקרים.
 מלד תועלתם: ומצויים. כצאים: שלחם. נחם: לעמוד בזולתו. קלח
 זמן: ולמלא תמורתו. למלא מקום מאכל זה באחר וכ צבדים להב:

נמנע כלל מב"א. וכן אודות המלכושים מן העורות והצמר והצמחי' יש מהם תמור' יותר מן המאכל והשגתם יותר מעוטה אלא לאחר זמן, מפני שיוכל אדם לעמוד זולתם ולהסתפק מהם במעט בזמן ארוך יותר ממה שיוכל בזמן. אבל האכנים היקרות והותב והכסף ושאר מיני המוצאים מפני שהיה הצורך אליהם בעצמם מעט ותועלתם יותר רחוקה אלא מצד ההסכמה עליהם, לא נמצא מהם אצל המון בני אדם מה שנמצא מן המאכל אצל אחד מהם; וזה בעבור העילה אשר זכרנו שיוכל אדם לעמוד זולתם. ישתבח הבורא החכם החומל והמרחם על עבדיו אשר עינו עליהם לטובה בכל מה שיש בו תקנתם אין אלוה מבלעדיו, כמו שאמר ליונה (צפיון ד) אתה חסת על הקיקיון אשר לא עמלת בו ולא גדלתו וגו' ואני לא אחוס על נינה העיר הגדולה וגו', ואמר דוד ע"ה (תקלים קמה) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו:

פרק ו אך מפסידי הבחינה והדברים התלויים בה, אומר כי כל הדברים המפסידים אתה היחוד אשר הקדמנו זכרם בשער הראשון כלם מפסידים הבחינה; והשלשה פנים אשר הקדמנו זכרם בתחלה השער הזה גם הם מפסידים. ומהם הגאות בטובות הבורא שיחשוב הכסיל הפתי כי הוא ראוי להם וליותר מהם, ואיננו בוחן בטובות האלהים ולא יחייב את נפשו לשבח עליהם ולהודות לבורא, ובכמהו אמר החכם (משלי טז) תועבת ה' כל גבה לב. אך הדברים התלויים בבחינה, מהם שיבין האדם טובות האלהים עליו ושיקבל עבודה ובעבודה, ומה שישב אל לבו תמיד סימני חכמה ובורא, ולא יעמוד מחשוב בהם ומחקור עליהם בכל אשר יגיע אליו מן המוחשים והמושכלים,

והלמחים. כשתתן וקצום ולמל נקן: לאחר זמן. כי יש מקומות שלא נמלא חמיד לקנותם: ההסכמה. חשיבותם וערכם זה אל זה אינו מלד עלמם כ"א

ואיננו פוסק מראות סימן חדש בכל יום, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים יט) יום ליום יביע אומר. ומה שראוי לך לדעתו בעת קריאתך מה שהעירותך עליו בשער הזה כי הוא מעט מהרבה, ממה שהגיע אליו בכינתך מסודי החכמה שנגלו לך בכור לבבך וזכות נפשך. וכאשר חגיע מזה עד התכלית אשר ביכלתך, ראוי לך לדעת כי כל מה שעמדת עליו מחכמת הבורא ויכלתו בעה"ז איננו נחשב למאומה לנגד יכלתו וחכמתו, כי אין נראה אלא מה שהצורך אליו בעבור האדם בלבד, לא כפי הגעת יכלתו כי אין לה קץ. וראוי שיהיה בלבך מיראתו וגודל יכלתו כפיהו, לא כפי מה שתבין ממנו בלבד. אך דמה עצמך בעולם אל ילד שיוולד בכור מאסר המלך, וחמל עליו המלך וצוה לו בכל הטוב לו וכל הצריך להקנתו, עד שגדל והשכיל ואיננו יודע מאומה חוץ מן הבור ומה שיש בו; והיה שליח המלך בא אליו תדיר בכל מה שצריך לו מנר ומאכל ומשהה וכסות, והודיעו כי הוא עבד המלך וכי הבור וכל אשר בו וכל אשר יביא אליו מן המזון של מלך הוא, וחייבו להודות לו ולשבתו; ואמר אני משבת בעל הבור הזה אשר לקחני לעבד לו ויחדני בכל טובותיו חשם עיני ולבו עלי, אמר לו השליח אלתאמר כן פן תחטא, כי אין הבור הזה לברו ממשלת המלך, כי ברחבי ארצותיו מכפלי הבור הזה מה שלא יספר מרוב, וכן אין אתה לברך עבדו כי עבדיו רבו מספר, וכן מה שהגיע אליך מטובותיו וחסדיו אינם נחשבים למאומה לנגד טובותיו על זולתך, וכן השגחתו עליך איננה נחשבת לנגד השגחתו על זולתך. ואמר הנער אינני יודע מה שזכרת, אך הבינותי מדבר המלך כפי מה שראיתי טובתו וממשלתו בלבד. אמר לו

מלך הסכנות צ"ח: — ולא יעמוד. לח יפסוק: כפיהו. כפי יכלתו: וזהו לו, לזה צעזערו: ויחדני וכו'. ויחד לזתי להעניב לי צל וכו':

השליח אמור אני משבח המלך העליון אשר אין קץ למלכותו ולא תכלית לטובתו וחסדו, ואני כלא חשיב בין רובי חייליו ועיני איננו כלום לפי גודל יכלתו. והבין הנער מענין המלך מה שלא היה מבין, וגדלה מעלתו בנפשו ונכנסה אימתו בלבו ותגדל בעיניו טובתו ומה שהגיע אליו ממנו מפני גודל מעלתו ומעוט חשיבות הנער במלכותו ויגדלו מהנתתו אצלו. ואתה אחי שים לבך אל הרמיון הזה כשתשחכל בגלגל הסובב את הארץ, כי אין אנו מבינים מה שיש בבקעה קטנה מן הארץ כ"ש בכולה וכ"ש מה שיש אחרי הגלגל. התבונן אחי המשל הזה ובחון אותו והבן מענין הבורא ית' כפיהו, ויגדל בעיניך מה שחננד מטובו וחסדו אשר שם עליך עינו לטובה בכלל בריותיו, והבט אל ספרו ומצותיו וחקיו בעין הגדולה, והעבר על מחשבתך רוב המורא והגדולה אשר תמצא בלבך, למי שתמצא ידו מן הטוב יותר ממך מב"א, כי כפי יתרון מעלתו על מעלתך ומעוט צרכו אליך תהיה גדולתו וטובתו אצלך. וכן תהיה למצותיו ואזהרותיו מעלה בלבך כפי זה והשתדלך וטרחד בעניניו, בין והתבונן תמצא בע"ה. והאלהים ישימנו מאנשי עבודתו המבירים עיני טובתו ברחמיו וחסדיו אמן:

נשלם השער השני, אל ה' הקדש ויעניי.

השער השלישי

צאור לופני חיוז קצלת עצודת האלסיס יתנדך.

זה פסח השער.

אמר המחבר מפני שבארנו כמה שעבר חיוביחוד האלהים בלב שלם ואופני בחינה טובותיו על האדם, התחייבנו

כלא. כאין: צעין הגדולה. צעין ונגדלת: למי שתמלא ידו וכו' ונבני
 אדם. כ"ל למי שתמלא ידו מן הטוב יוסר מונך:

לזכור אח"כ מה שהאדם חייב לנהוג בו כשהתברר אצלו, והוא קבול עבודת האלהים כפי אשר יחייבהו השכל למטיב על מי שהטיב לו. וראוי להקדים בפתחת השער הזה באור אופני הטובות וחיובי ההודאה עליהם מב"א קצתם לקצתם, ונעלה מזה אל מה שאנו חייבין בו לבורא יה' מן השבח וההודאה על רוב חסדו וגודל טובו עלינו. ונאמ' כי מן הידוע אצלנו כי כל מטיב אלינו אנו חייבין להודות לו כפי כונתו להועיל לנו; ואם יקצר במעשהו לדבר שיקרהו ימנעהו מהטיב אלינו, הודאתו חובה עלינו כיון שנתברר לנו כי דעתו עלינו לטוב וכי כונתו להועיל לנו. ואם הגיע לנו שום טובה על ידי מי שלא כיון בה אלינו, יסתלקו מעלינו חיובי ההודאה לו ואין אנו חייבין בה. וכאשר נתבונן בטובות בני אדם קצתם על קצתם, אינן יוצאות מאחד מחמשה פנים (ס"א יניינס): האחד טובת האב על הבן, והשני טובת הארון על עבדו, והשלישי טובת העשיר על הרש כדי לקבל שכר שמים, והרביעי טובת בני אדם קצתם לקצתם לקנות השם והכבוד ולגמול העולם, והחמישי טובת החזק על החלש בעבור חמלתו עליו, ושהוא כואב על ענינו. וצריך שנעיין עתה בכונת כל אשר ספרנו אם אינה תלויה בדבר כ"א להועלת מי שמטיבין אליהם אם לא. ותחלתם נזכרה האב על בנו, ומן הידוע כי הוא מכויץ להועלת עצמו בו, כי הבן נחם מהאב עם עוצם תקותו (ס"א משוקמו) בו, והלא תראה כי הוא מרגיש עליו יותר מגופו במאכלו ובמשהו ובכסותו ולדחות כל נזק מעליו, ונקל בעיניו סבל הטורח והיגיעה בעד מנוחתו,

כשיהביר אללו. היחוד והצמיחה כנ"ל: למטיב על מי שהטיב לו.

חיוב העבודה למטיב המוטל על מי שקיבל הטובות: וזכ"א

קצתם לקצתם. כשז"א תקבלים טובה זה מזה: אלינו. כמו לנו: ואם.

ואע"פ: לדבר. מפני דבר: כפי כונתו. כי הכוונה הוא העיקר: ולגמול

העולם. לקבל גמול או טובה אחרת בעבור זה: כואב. מלעשר: נחם.

שער עבודת האלהים

סב

עם מה שהוטבעו עליו האבות מן הרחמים והחמלה על בניהם; ועכ"ז חייבה להם התורה והשכל על הכן העבודה והכבוד והיראה כמו שאמר הכתוב (ויקרא יט) איש אמו ואביו היראו, (וטלי ח) שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן, ואמר (וטלכי ח) בן יכבד אב ועבד אדוניו, ואם האב מוכרח זה בדרך הטבע והטובה לאל והוא שליח בה בלבד. אבל טובת הארון על עבדו ידוע כי הוא מכויין לתקן ממונו בממונו עם צרכו לעבודתו, והוא אינו מכויין בזה כי אם תועלת עצמו; ועכ"ז כבר חייבו הבורא יתברך בעבודתו והודאתו, כמו שאמר בן יכבד אב ועבד אדוניו. אבל טובת העשיר על הרש לקבל שכר שמים, הוא כסוחר שהוא קונה הנאה גדולה קיימת יגיע אליה אחר זמן, בטובה קטנה ואבודה ונבזית יתננה מיד; ולא נתכוון אלא לפאר נפשו באחריותו, בטובה שהפקידה האלהים בידו לתתה למי שיהיה ראוי לה. ומן הידוע כי ראוי להודות אותו ולשבחו אע"פ שהיתה כינתו לפאר את נפשו באחריותו, ועכ"ז נחתיבה לו ההודאה, כמו שאמר איוב (צסימן כט) ברכת אובד עלי תבא, ועוד אמר (סס לא) אם לא ברכוני חלציו ומנו כבשי יהחמם. אבל טובת בני אדם קצתם אל קצתם בעבור אהבת השבח והכבוד וגמול העולם, הוא כמו שאוצר דבר אצל חברו או מפקיד אצלו טמון מפני יראתו שיצטרך לאחר זמן, אע"פ שכינתו לתועלת עצמו בהטיבולולתו כמו שאמרנו חייב לו השבח וההודאה עליה, כמו שאמר החכם (וטלי יט) רבים יחלו פני נדיב וכל הרע לאיש מהן, ואמר (סס יח) מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו. אך טובת החומל על העני הכוזב

חלק: ואם האב וכו'. ואע"פ שהאב מוכרח לזה צמצע ועיקר הצוה לחל ית' שהטעמו ע"ז: לתקן ממונו בממונו. להרויח ולהוסיף על ממונו ע"י המתיין שקנהו: עס לכבו. לכו לככו וכו', או ע"י לכבו לעבודת העבד: לשלח. לקשט:

לו, הוא מכויין בה לרחות צער מעל עצמו אשר מצאהו מעגמת נפשו וכאבו למי שחמל עליו, והוא כמי שמרפא כאב שמצאהו בטובת ה' עליו ואיננו נשאר מבלתי שבח, כמו שאמר איוב (צפיון לא) אם אראה אוכל מכלי לבוש ואין כסות לאביון, אם לא ברכוני חלציו ומגו כבשי יתחמם. וכבר נראה ממה שהקדמנו כי כונת כל מטיב לזולתו מבני אדם היא לתועלת עצמו תחלה ולקנות קשיט נאה לעה"ו או לעה"ב, או לרחות צער מעל נפשו, או להקנת ממונו. ואין כל זה מונע משבחם והודאתם ומיראה ומאהבה אותם ומהשיב להם גמולם, אע"פ שהטובה ההיא שאולה בידם והם מוכרחים להטיב בה כאשר זכרנו, וטובתם אינה המידית ולא נדיבותם נמשכת, וחסינותם מעורבת עם כונת תועלת נפשם או לרחות ההיזק ממנה. א"כ כמה האדם חייב מן העבודה והשבח וההודאה לבורא הטובה והמטיב בה אשר אין הכלית לטובתו, אך היא מתמדת ונמשכת מבלתי כונת תועלת ולא דחיית נזק, רק נדבה וחסר ממנו על כל המדברים:

וממה שראוי לעמוד עליו כי כל מטיב לזולתו מבני אדם מכל המינים אשר זכרנו, אין לויתרון עלמי שמטיב לו אלא במקרה מן המקרים; אבל באנושוותם (ס"א ציטוט) ועצמם הם נמשלים וקרובים זה לזה בעצם וכרמות וכחבורם ובצלמם וטבעיהם וברוב מקריהם, ועכ"ז חייב מי שמטיבים לו מן העבודה למטיב מה שספרנו. ואם היינו חושבים כי מי אשר מטיבין לו בהכלית החסרון והגריעה ובהרכבתו וחבורו ודמותו, היה חייב בעבודה יותר. וכן כאשר נחשוב כי המטיב בטובה טוב ושלם מכל נמצא, ומי שמטיבין לו גרוע מכל נמצא וחלוש מכל נכרא, השכל מחייב בתוספת העבודה למטיב עד אין תכלית. וכאשר נבחן על ההקשה הזאת דבר הבורא ית' וב"א בשכלנו נמצא הבורא ית'

סג שער עבודת האלהים

נעלה ונשא ומרומם על כל נמצא וכל מושג בהרגשה ובשכל, כפי אשר התבאר בשער הראשון מן הספר הזה. וכן נמצא האדם בהקשתו אצל שאר מיני החיים שאינם מדברים חסר וחלש מכלם. ויראה לך זה בג' ענינים. אחד מהם בענין גדולו ועוללותו, כי נמצא שאר מיני החיים חזקים ממנו ויכולים לסבול הצער יותר ולנשא את עצמם, ואינם מטריחים אבותם בגדולם כאדם. והענין השני כשנעיין במה שיש חוק גוף האדם מן הלכלוכים והטנופים, ומה שיראה עליו מחוץ ממה שהוא קרוב מהם כשהוא נמנע מן הרחיצה והנקייה ימים רבים וכן כאשר ימות; כי זוהמתו יותר כבדה מכל זוהמת כל נבלות שאר ב"ח, וצואתו יותר מסרחה מצואת שאר בעלי חיים וכן שאר טנופיו. והענין השלישי מה שהוא נראה מחולשת החבולותיו כשיחסר כח הדבר אשר נתן בו הבורא בו יתרון על שאר החיים שאינם מדברים למאורע שיארע במוחו, כי בעת ההיא יהיה נעוה ונתעה משאר ב"ח, ואפשר שישחית עצמו בשחיתו' ובתמותות, ונמצא רוב ב"ח שיש להם מן ההכרה ברכי טובותם והתחבולה בהשגת מוונותם, מה שמקצרים רבים מן המשכילים שבבני אדם מכמותה, כ"ש מי שיפקד שכלו מהם. וכאשר נעמוד במחשבותינו על גדולת הבורא ית' ועוצם יכלתו וחכמתו ועשרו, ונשתכל בחלישות האדם וחסרונו ושאינו מגיע אל השלמות ורוב צרכו ורישו לדבר שימלא מחסורו, ונבחן רוב טובות הבורא יתברך וחסדו עליו, ושבראהו כמו שבראהו מן החסרון בעצמו והיא רש וצריך אל מה שיש בו תקנתו ולא יגיע צקשתו. צערכו ודמיונו: ועוללותו. ל' עולל ויונק: ולנשא ח"ע. סהולכים חיקף צלי עזר חסר: כח הדבר. השכל: נעוה. ונבלכל: ובשחיתות ובתמותות. יחזול נעלמו לו ימים ח"ע: והתחבולה וכו' ונכמותה. כמו שצרכה' למשל מעשה קורי העכביש ודגש הדבורים ודגים ז"ז: ורישו. ועניותו: כמו שצרכהו. צחכותה חסרון דוקא: —

אליו כי אם ביגיעת נפשו, וזה מחמלת הבור' עליו כרי שיכיר את עצמו ויבחן בכל עניניו וידבק בעבודת האל על כל פנים. ויקבל על זה גמול העול' הבא אשר לו נבר', כמו שהקדמנו מן הדבריו' בשער השני מן הספר הזה; כמה האדם חייב לו ית' מן העבודה והיראה והשבח וההודאה והתמדת התהלה, עם ברור חיוב כל אשר הקדמנו מן שנח ב"א והוראתם קצתם לקצתם! ואם יש איש סכל שחולק בחיוב כל זה לבורא ית' על האדם, כשהוא מכחין ומתכוון בענין הזה ומוד' באמת על עצמו, הלא יעור הישן ויקיץ המתעלם ויבחין הכסיל וישכיל המשכיל בירור חיוב קבלת עבודת האלהי' עם ברור הראוי ופרסום העדי' ואמתת המופתיו', וכמו שאמר הנביא ע"ה למי שהתעלם מעיניו בקבלת עבודת האלהים ית' (דברים לז) הלה' חגמלו זאת עם נבל ולא חכם; א"כ כבר נתברר חיוב קבלת עבודת האלהים על בני אדם מצד התמדת טובותיו עליו. וצריך שנבאר מענין השער הזה עשרה ענינים: אחד מהם ההערה על העבודה וחלקיה. והשני בצורך המביא אל כל חלק מחלקיה. והשלישי בגדר העבודה וחלקיה ומעלותיה. והרביעי בצורת ההערה התורה וחלקיה ומעלות אנשים בדיעת ספר התורה והבנת ענינו. והחמישי בצורת ההערה השכלית ולהירות עליה על דרך השאלה והתשובה. והששי במיני חיובי העבודה כפי מיני הטובות ומחלקותיה. והשביעי בכאור הפחות מה שחייב בו מי שמטיבין לטובה מן הטובות למטיב בה. והשמיני במחלוקת החכמים בהכרח ובצדק והדעת הקרובה אל האמת מן הדעות כזה. והתשיעי בספור סוד יצירת המין האנושי בעולם הזה בדרך קצרה. והעשירי בספור דרך השמוש בכלמדה ממדותינו במקומה: **פרק א** אמר המחבר אך הצורך אל ההערה על עבודת ה' וחלקיה הוא, מפני שהאדם חייב בעבודת ה'

שער עבודת האלהים

סד

יה' מדרך השכל וההכרה. ויש בין עת הראות הטובות על האדם ובין עת שישכיל ויכיר מה שהוא חייב על הם מן העבודה זמן ארוך; היתה הערת האדם על מה שחייב בו מן המעשים ואמונות הלככות אשר בהם השלם לוהעבודה לאל ית' חובה, כדי שלא ישאר בלי דת עד שיגמר שכלו. וההערה על שני ענינים; אחד מהם תקיע בשכל נטוע בהכרת האדם ניצ- עליו בשרש בריאותו ולרחו. והשני קנוי בדרך השמע, והיא החורה אשר יגיענה הנביא אל בני אדם להורותם דרך העבודה אשר הם חייבין בה לבורא יתכרך: פרק ב אה הצורך המבי' אל כל חלק מחלקי ההערה הוא, מפני שההערה החקועה בשכל נחלשת מג' פנים התחייבנו לחוקה בהערה התוריה. והאחד מהג' פנים הוא מפני שנברא האדם מדברי' שונים זה מזה ומבעי' מתגברי' זה ע"ז ומעצמים זה הפך זה והם נפשו וגופו, ונטע הבורא ית' בנפשו מדות וכחות יכסוף בהם לדברים, כאשר יתנהג בם האדם יגדל בהם גופו ויתחזק על ישוב העולם הזה' וישאר המין האנושי על ענינו ואם יפסדו אישיו; והמדה הזאת היא התאוה להנאות הגופיות, והיא כוללת כל מיני החי הגדל. והרכיב הבורא ית' בנפש האדם עוד מדו' וכחות, יכסוף בהם כאשר ישחמש בהם למאוס בעמידתו בעה"ז ויחפוץ להפרד ממנו והיא החכמה (ס"א ספכרה) השלמה. ומפני שהיו ההנאות הגופיות קודמות אל נפש האדם מנעוריו, וצוותו בהם מתחלת ענינו חזק וגדול ונחויץ בם יותר; הגבירה מדת התאוה על שאר מדותיו, עד שגברתה על השכל שנוצר עליו האדם ומחה מראות עינו ואברו סימני חמודותיו, והוצרך האדם בעבור זה

עת הכלות וכו'. הוא מיום הולדו: השמע. מדכך הקבלה: —
 יכסוף. ימלוא: ולא יפסדו. ולקף על פי שיפסדו: ולווסו.
 וינחיו: ונחון צם. תמכר וזכיו לכדוף לחכיהם: ונחה. נקמה:

לדברים שהם חוץ לו לעמוד בהם כנגד מדתו המגונה
 והיא התאוה להנאות הבהמיות, ולהחיות בהם סימני
 מדתו המשובחה והוא השכל; והדברים ההם עניני התורה
 אשר הורה בהם האל ברואיו דרך עבודתו על ידי שלוחיו
 ונביאיו ע"ה. והשני שהשכל הוא עצם רוחני נגזר מן
 העולם העליון הרוחני והוא נכרי בעולם הגופים העבים.
 והתאוה אשר באדם מהוכרת מכחות הטבע ומוג היסודו,
 והיא בעולם יסודה ומעין שרשה מושכים אליה המאכלי'
 כח ומחזקים אותה ההנאות הגופיות, והשכל מפני שהוא
 נכרי אין לו מחזק ולא חבר והכל כנגדו, ומן הדין היה
 שיחלש ונצטרך לדבר שידחה בו מעליו גובר התאוה
 ושיחזקה עליה, והיתה התורה רפואה לחלי כזה מחליי
 הנפשות ומדוי המדות; וע"כ המצא התור' מזהרת מהרבה
 מאכלים ולבושים ובעילות וקנינים ומעשים שהם מחזקים
 כח התאוה, וכן הוא כמצווה במה שהוא עומד כנגדה
 מהדברים שהם הפכה, והם התפלה והצום והצדקות
 וגמילות חסדים ולהחיות בהם סימני השכל ולהועיל האדם
 בהם בעה"ז ובעה"ב, כמו שאמר דוד (תסל"י קיט) נר לרגלי
 דברך ואור לנתיבותי, ואמר (וטל"ו) כי נר מצוה ותורה
 אור, ונאמר (קס"ג) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה
 מן הסכלות כיתרון האור מן החשך. והג' כי התאוה
 שמשתמשים בה הדיר במזון הגוף לא תרפה מהעבודה
 לילה ויום, והשכל אין משתמשים בו אלא במה שהוא
 מפיך לתאוה. ומן הידוע שהכלים שמשתמשים בהם
 המיד ע"ד הטבע מוסיף הקונם ומתחזקים מעשיהם, וכאשר
 ימעט שמושם יפכרו ויחלשו מעשיהם. והדין נותן שתחזק
 התאו' מפני שמשתמשי' בה הדיר, ויחלש השכל מפני מעוט
 השמוש בו והנהגתו על מה שהוטבע עליו; והצריך הדוחק
 העצים. הנקיס: כנגדו. מתנגד לו: ומדוי. כלצי: מפיך. ממלא:

שער עבודת האלהים

סה

למציאות ענין שאין משתמשים באמתחו מאברי האדם ותאוותיו הבהמיות מאומה, אבל משתמשים בה בשכל הנצל מגובר התאויות עליו, היא התורה אשר בהשתמש השכל בה יחזיק ויזך ויזהיר, וידחה מעל האדם הסכלות הגוברת על נפשו המונעת אותו מראות הדברי' על אמתתם ומהניחם על מכוניהם, כמו שאמר (תהלים יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש, עדות ה' נאמנה מחכימת פתי, פקודי ה' ישרים משמחי לב, מצות ה' ברה מאירת עינים. והתחייבה מאשר זכרנו הערת האדם בדרך התורה הכוללת המצות השכליות והשמעיות, לעלות בהם אל העבודה אשר האדם חייב בה מדרך הראיה השכלית, אשר היא חכלית הענין המכוון בו בכריאת המין האנושי בעולם הזה: **פרק ג** אך גדר העבודה ובאור חלקיה ומעלות כל חלק מחלקיה, הוא שגדר העבודה כניעת מי שמטיבין לו למטיב בטובה שיגמלהו על טובתו כפי יכלתו. והכניעה נחלקת לשני חלקים, האחד כניעת רהות ויחול והכרת וחזקה, והשני כניעת חובה ודין לגרל ולרומם למי שנכנעין לו. אך החלק הראשון הוא הכניעה לאל שהיה מצד ההערה הקנויה אשר זכרנו, שחיובה מדרך הגמול והעונש בעה"ז ובעה"ב. אבל החלק השני הוא הכניעה אשר תהיה מצד ההערה החקיעה בשכל, והנוצרה בטבע האדם בהקשר נפשו עם גופו. ושתי הכניעות משובחות מביאות אל דרך ההצלה בעולם המנוחה, אלא שאחת ומהנה גורמת לחברתה, ומעלה שעולים ממנה אליהם, והיא הערת התורה. והכניעה שהיה מחמת הערת השכל ודרך הראיה קרובה אל האלהים ורצויה יותר לשבעה פנים: — אחד מהם שהעבודה שחהיה מהערת התורה אפשר שהיה האדם מכוין בה לשם שמים, ואפשר שהיה כונתו לחנופה וי"ד. ל' זך וללול: השמיעים. הנוקבלום. — מיום. פחד: ומזקה.

ולשבח בני אדם וכבודם בעבודה, כי שרשה מוסד על התחלת והרהות. אך העבודה שהיא מצד הערת השכל לא תהיה כי אם מיוחדת לשם שמים, לא יתערב בה שום חונף ולא זיוף מצד שיהפאר בה, כי אינה מיוסדת על תחלת ועל רהות, אך היא מצד החכמה והידיעה במה שהנברא חייב לבורא מן העבודה: — והשני כי העבודה שהיא מהערת התורה לא תהיה אלא אחר היחול בגמול והרהות בעונש, ואשר תהיה מהערת השכל לא תהיה כ"א לנדיבות הנפש ורצונה להשתדל בכל יכלתה בעבודת אלהיה לשמו אחר ידיעה והבנה, כי הנפש לא תהנרב במה שיש לה אלא אחר שיתברר לה שהחמורה עורפת עליו, והוא רצות האל אותה: — והשלישי כי העבודה שהיא מן התורה בלבד יהיה הנראה ממנה על האברים מן המעשים הטובים, יותר ממה שהוא צפון בלב מעבודת האלהים; והעבודה שהיא מן השכל הצפון בלב, כפלים ממה שנראה ממנה על האברים והם חובות הלכות: — והרביעי כי העבודה שהיא מן התורה כמבוא אל העבודה אשר היא מן השכל, והיא כגרגיר הזרוע והתורה לה בעבודה לאדמה וחרישתה ונקותה, והעזר שהוא מן האלהי' כמטר המשקה אותה, ומה שהיא מסציאה ומצמחת במה שיתקיים בלכות מעבודת האלהים לשמו לא ליחול ולא לרהות, כמו שהזכירו חז"ל עליו אל תהיו כעכרים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו' ויהי מורא שמים עליכם: — והחמישי כי מצות התורה יש תכלית למספרן והן מגיעות עד סך ירוע והוא הרי"ג מצות, אך מצות השכל כמעט שאין להם תכלית, כי בכל יום יוסיף האדם דעת בהן,

כדף להכנס: זיוף. טקד: לא תתנדב. לתם מה שיש לה ללא וכו' והעזר וכו' כוונתו. ע"ד שאמרו רז"ל הנאל לטוב וקייטין חופו:

וכל אשר חוסיף הכרתו ויבין טיבות האלהים ועוצם יכלתו ומלכותו יוסיף להכנע לו ולהשפל לפניו; וע"כ אתה רואה דוד ע"ה מתחנן אל האלהים להעיר אותו עליהם ולהסיר מסך הסכלות מעל עיניו, כמו שאמר (תסליס קיט) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, הורני ה' הדרך חקך וגו', הדריכני בנתיב מצותיך וגו', הט לבי אל עדותיך וגו', ואומר (סס) לכל חכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, ר"ל כי כל מה שאנו חייבים מעבודתך על התמדת טובותיך אין קץ לו מפני שאין קץ לאופני טובותיך עלי. וכבר נאמר על קצת הפרושים שהיו כל ימיהם בתשיבה, מפני שהיו מחדשים בכל יום השובה בעבור תוספת הכרתם בגדולת האלהים בכל יום, וקצורם במה שהם חייבים לו מן העבודה בשעבר, כמו שאמר דוד ע"ה (סס יט) יום ליום יביע אומר וגו', ואמר (סס קיט) פלגי מים יררו עיני על לא שמרו תורתך: והששי כי העבודה שהיא מן התורה היא ביכולת האדם כשהוא מכין בה ומזדמן אליה אגנה נמנעת ממבקשה, אך העבודה שהיא מן השכל לא הגמר לאדם אלא בכח גדול ועזר מאת האלהים ית' כי יכולת האדם קצרה מהשיגה; וע"כ אתה רואה דוד ע"ה משיב חמיר החחנה לאל לעזרו עליה באשרי חמימי דרך: — והשביעי כי העבודה כשהיא מן התורה בלבד אין אדם בוטח בעצמו שלא יכשל בה, כי כח התאוה אורב לה ומצפה העחות שהוא מתעלם ממנה; אבל העבודה שהיא מהערת השכל בטוח הוא מהכשל בה ומחטא, כי הנפש אינה נמשכת אליה אלא לאחר המית תאות הנופות והגברת השכל עליה ושמוש בה כחפצו ורצונו. וע"כ היא עבודה מובטחת מהכשל בה ובעלה שמור מן החטא, כמו שאמר הכתוב (נעלי יג) לא יאונה לצדיק כל און:

והזדמן. חכך נפשו להשיגה; המית. הכניע;

אך מעלות התורה צריך שאבאר מהם שיוזמן לי. ואומר כי העניני המצריכי להערת התור' ג"כ הם שבעה: — אחד מהם כי האדם מחובר (ס"ח עורכב) מנפש וגוף, ובמדותיו מה שיביאהו להתמכר להנאת ולשקוע כתאוות הבהמיות ולנתק קשר השכל מעליו; ויש בו מדות שיביאהו למאוס בעולם ולהניח ישובו, מפני התהפכות עניניו בו והתמדת הפגעים והיגונות עליו, ולנטות אל עולם השכל העליון. ושתי העצות אינם משובחות, מפני שהאחד מביאם להפסדת סדר העולם, והשנית מביאם להפסדת עניני האדם בעולם הזה ובכא. ומחמלת הכורא יתכרך ועוצם טובתו על האדם, שחננו מה שיחקן בו ענינו ויכנו בו דרכיו בשני העולמים בסדר אמצעי בין השכל והתאוה, והיא התורה הנאמנה השומרת הצדק בגלוי ובנסתר שמרחקת האדם מתאוותיו בעה"ז ושומרת לו גמולו באחריתו, כמו שאמר הכהוב (ונסלי כז) הט אונך ושמע דברי חכמים וגו' כי נעים כי תשמרם בכטנך וגו', להיות בה' מבטחך וגו' הלא כתבתי לך שלישים וגו' להודיעך קושט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך: — והשני כי הערת השכל איננה גוררת חיובי מעשה עבודת האלהי' מחפלה וצום וצדקה ומעשר וגמ"ח, ואין אדם מגיע בה לידעת גכולי העונשין אשר יתחייב בהן המקצר בעבודה, והוצרך למעמד וגבול בכל זה כדרך התורה והוראת הנבוא', כדי שיסדר לנו הענין המכוון ממנו בהתקבצם והיא עבודת ה' יתברך כמו שנאמר (קס"ג ג) והאלהים עשה שייראו מלפניו: — והשלישי כי ההערה השכלית איננה כוללת כל המצווים מפני קיצר מחשבת קצתם ויתרון הכרת קצתם על קצתם, וההערה התוריה כוללת כל מי שהגיע לתנאי הצווי על דרך שוה ואם הם חלוקים בהבנתם אותו, כמו להמנכר. למקור עלמו: כל המלווים. כל ז"ח: ולא הם חלוקים. ולא ע"פ

שהקדמנו בסוף השער הראשון מן הספר הזה. ויש שיהי' האדם מקצר בקצת עניניו ומוסיף בקצתם ומתחלפת הערת השכל בו כהתחלף הכרחו, וההערה התורי' אינה מתחלפת בעצמה, אבל צורתה צורה אחת לנער ולבחור ולישיש ולזקן ולמשכיל ולכסיל, ומתחלף המעשה שיהיה מחמהו בכל אשר זכרנו (פ"ט זאטז ספרנו) כמו שאמר הספר בכלילת זוהערה התוריה לכל העם (דנכיס לא) הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך וגו', ואמר (עס) תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם: — והרביעי כי מן הידוע כי עבודות ב"א חייבין בהן כפי מעלות הטובות עליהם, ובכל דור ודור מתחדשות סבות לעם זולתי עם אחר מביאות ליחדם בטובה מאת ה' יתברך, וצריך בעבורה שיתחדו גם הם בתוספת עבודת הכורא מבלעדי שאר העמים. ואין דרך לדעת זה מצד השכל לבדו, כאשר כחר בנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים ובקיעת ים סוף ומה שסמוך להם מן הטובות, אשר אין צורך לזכרם בעבור שהן ידועות ומפורסמות. ויחדנו הכורא ית' משאר האומות בעבודה חייבנו בה להודות לו, ויעד אותנו על קבלתה מהגמול בעה"ז ובכא מה שלא יסופר מרוב חסד וטובה ממנו ית'. וכל זה לא יתברר כי אם בתורה, כמו שאמר הכתוב (סנוות יט) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי, ועתה אם שמוע השמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו', ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וגו': — והחמישי כי ההערה התוריה היא הקדמה ומבוא אל הערת השכל וראיה עליו, בעבור צורך האדם בנערותו אל חנוך והנהגה ולמנוע תאוותיו עד שיחזק ויכון שכלו, וכן הנשים וקלי הדעת מן האנשים אינם נמשכים אחר הנהגת השכל מפני חלישות פהם חלוקי' וכו': ומתחלף. ל"ל ומשמה לו ולינו נמתחלף: מתחמה. מתחמה זה:

איסורו בהם וקשורו אותם, והצריך הדוחק להנהגה בינינית שיסכלוה ולא יבצר מהם לעמוד בה; וע"כ נוסדו התורות על קטבי היחול ודרהיה. ומי שאינו מקצר בחיובי העבודה, יהיה במדרגת הזכים ויהיה ראוי לגמול העה"ז והבא; ומי שעולה ממנה אל העבודה שהיא מדרך הערת השכל, יגיע אל מדרגת הנביאים ובחירי עליון החסידים ויהיה גמולו בעולם הזה השמחה במתיקות עבודה ה', כמו שאמר הנביא (ירמיה טו) נמצאו דבריך ואוכלם ויהי דברך לי לששון ולשמחת לבבי וגו', ואמר (תהלים קד) ישמח צדיק בה' וחסה בו ויתהללו כל ישרי לב, ואמר (שם לז) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. וגמולו לעולם הבא להגיע אל האור העליון אשר לא נוכל לספרו ולא לדמותו, כמו שאמר (זכריה ג) אם בדרכי הלך ואם את משמרת השמור וגם אתה הדין את ביתי וגם השמור את הצרי ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, יאמר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד ב"א, ואמר (ישעיה קד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו; — והששי כי התורה כללה ענינים לא יוכל השכל (פ"ח הספר) לבאר אופני חיובם, והם המצות השמעיות וכללים משרשי השכליות. וזה היה בעבור שהיה העם שנתנה להם התורה בעת ההיא בענין גובר התאוות הבהמיות עליהן ונהלשו מדעם והכרתם מהבין הרבה מן השכליות, ונתנה בהם התורה בזה מנהג א' ושבו השכליות והשמעיות אצלם שוים בהערה עליהם. ומי ששכלו והכרתו חזקים יתעורר אליהם ויקבלם על עצמו לשני הפנים, ומי שנחלש שכלו מדרך חיובם יקבלם מצד התורה בלבד וינהג בהם מנהג השמעיות, והיתה בזאת

שער עבודת האלהים

סה

הקנה הכל כמו שאמר (ונשלי ג) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום: — והשביעי כיהתורה נניע אל ה במציעות אדם שיראו על ידו אורות ומפתים כל ב"א שוים בהם מצד הרגשותם לא יוכל לדחותם, ויהכרר להם מה שהוא בא בו משם הכורא במופתים מורגשים ושכליים, וזאת תוספת על מה שהוטבעו אליו בשרש הכריאה והיצירה מן ההערה השכלית. ומי שיבחן טובות האלהים עליו אשר ישחזה בהן עם כל ב"א, יאמין בחיוב קבלת עבודת האלהים בכל מיני השכליות. וכשיבחן טובות הכורא עליו אשר יחד בהן עמו: משאר העמים, יאמץ בחיובו במצות השמעיות מבלעדי שאר האימות. וכן כאשר יבחן טובות האלהים עליו אשר יחד בהן שבטו מבלעדי שבטי שאר עמו ככהונה ולויה, יאמץ בחיובו במצות אשר יחד בהן האלהים שבטו. ועל כן תמצא תורות כהונה ארבעה ועשרים, כנגד ארבעה ועשרים טובות שהטיב בם הכורא לכהנים והם כ"ד מתנות כהונה. ועל ההקשה הזאת כל מי שיחד האלהים אותו בטובה מבלעדי שאר ג"א, צריך שיחייב את עצמו עבודה שיתיהר בה מבלעדיהם, עם השתדלו בעבודה הכוללת אותו עמהם כפי יכלתו והשגתו להודות ה' ית' על מה שיחדו בו מן הטיב, ויהיה גורם התמדתם ולהוסיף לו עליה ולגמול על עבודתו בבא, ולא יהיה כמי שנאמר בו (סוטע 3) ובסוף הרבתי להם חזק עשו לבעל. ומי שמקצר בעבודה על מה שיוחד בו מן הטובה, יגרום לו לקצר במה שיחדה בו משפחה, ואח"כ במה שיוחד בו עמו ויניח את התורה. וכיון שאינו מקבל את התורה אינו מקבל חיובי השכליות, וכשאינו מקבל מה שמחייבו השכל עם המצאו לו והתעורר עליו, יצא לו מתכונת החי המדבר ויהיו הבהמות מבינות הרך

חלד התורה והשכל יחד: תקנת הכל. הועלת הכל: צוליעות. חוליעות. סוכיה
כהונה. עבודת המונולוח על הכהנים: 33 א. צנוס"ג: ויניח. ויניח: —

תקנתם יוחר ממנו, כמו שאמר (ישעיה ח) ידע שור קונוה
 וחמור אבום בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן, והיה
 דרכו כדרך מי שנאמר עליו (תהלים לז) כי רשעים יאכדו
 ואויבי ה' כיקר כרים כלו בעשן כלו:

פרק ד וראוי לנו לבאר צורת ההערה התוריה וחלקי התורה
 ומעלות אנשי החכמה ותכונתם ואמינתם בה
 וקבלתם אותה. ואומר כי ההערה התוריה היא חזון מאת
 האלהי' על ידי איש מכני אדם כמה שהוא טוב בעיניו מהם
 מעבורתו, לגמלם על קבלתה גמול בעוה"ז ובעוה"ב חסד ונדבה
 וטובה. והתור' חולקת מעשי ב"א לג' חלקי'. צווי ואזהרה
 ומותר. והצווי מתחלק לב' חלקי'. אחד מהם מצות הלכבו'
 והם הדברים אשר יתכנו באמונת הלב, כיחוד האל והיות
 הלב שלם עמו ובטוח עליו והמסר אליו ורצות בגזרתו והאמן
 בנביאיו ובתורתו, וירוא אותו ושמור מצותיו ובמחשבה
 בפליאותיו והכחינה בטובותיו והרבה כזה ממה שיארך
 ספורם; ומהן מצות הלכבות והאברוי' יחריי, כיחוד הלישון
 עם הלב וקריאת ספר התור' ולמודו והתפל' והצום והצדקה
 והשכיתה מן המעשים בשכחות ובמועדים ועשות סוכה
 ולולב וציצית והדומה לזה. והאזהרה מתחלקת גם כן לשני
 חלקים, אחד מהם חובת הלכבות והשני חובת האברוי'.
 והאזהרה שבחובות הלכבות כשתוף עם הבורא בסתר
 ובחונף ואהבת עשות מה שהזוהר האל מלעשותו, והגאווה
 והגובה והגאון וכזות בני אדם ולעונ לנביאים ולדברים
 הבאים מהאלהים על לשונם, ומאוס בטיב ואנשיו ומציא
 קורת רוח במרעים והקנאה והחמדה ואהבת הרע לב"א,
 והתקצף על גזרות הבורא והרבה כזה; אך חובות האברוי'

טוב בעיניו מהם, וזה הוא דורש מהם, וי"מ דקלי על הכניא והצדק
 יצטר: ומותר. הפרשת לב"א להפנהג צם כללנו: כשתוף וכו' ובחונף.
 מנזלר בשער היסוד בסושו: ולעשותי. לכלתי עשומ: בנרעים. אכשם

סמ שער עבודת האלהים

המזהר מהם השתוף עם הכורא בגלוי ושכועת שקר והכוב
והרכילות ואכילת האסור והבעילות האסורות ושפיכות
דמים והרבה מזה. והמותר מתחלק לג' חלקי, די הספוק
והרבו והקצור. ודי הספוק הוא מה שא"א לאדם לעמוד
בלעדיו בתקנת גופו והנהגת עניו, כמו המזון במאכל
ובמשתה והמלבוש ובמכסה, והדבור מה שהוא צריך אליו
בסדר עניו ופעולותיו וסחורתו והשתמשו בכל מיני תנועותיו,
ושיקח מהם כדי הספוק והנכונה אשר בהם יכון עניו,
כמו שאמר הכתוב (תהלים קיג) טוב איש חונן ומלוה
יכלכל דבריו במשפט. והחלק השני שהוא הרבוי, והוא
עבור גבול די הספוק אל החוספות אשר אין צורך בהם
לאדם, כמו הרבוי מן המאכל והמשתה, וכבר הזהיר
ממנו החכם באמרו (משלי כג) אל תהי בסובאי יין בווללי
בשר למזן; וכן שיפליג להתקשט במלבושים ומרחיב במשכנים
ללא דוחק, ומיתרי הרברים אשר איננו בוטח שלא יכשל
בהן, כמו שאמר החכם (סס י) ברב דברים לא יחדל פשע;
ורב הבעילות ובו אמר (סס כט) זרעה זונות יאבר הין,
ואמר (סס לא) אל תחן לנשים חילך, ואמר במלך (דנכיס י)
לא ירבה לו נשים; והשתדלות ברוב הקנן וקבוץ הממון
ובה נאמר (משלי כג) אל תיגע להעשיר מבינתך חרל, ואמר
במלך (דנכיס יז) וכסף וזהב לא ירבה לו מאד, וכל מה
שזכרנו בתקנת הגופות והנאותם מגונה באחרונה, מפני
שמביא האדם אל מה שהזהיר הכורא ממנו ואסר אותו.
והחלק השלישי מן המותר הוא הקצור, והוא שלא יגיע
האדם אל גדר די הספוק במאכל ובמשתה ובמלבוש ובדבור
בעסק בצרכי המזון והדומה לזה. וזה יחלק לשני חלקים,
שיהיה חסידות או לענף העולם. ומה שיש ממנו לחסידות
ולתקרב בו אל ה' על דרך הפרישות הוא משובח ויש עליו

רעים: שיפליג. שיכנה מלך: ללא דוחק. צלח הכמה:

גמול, כמו שאמר החכם (קס"ג ז) לב חכמים בבית אבל
 ולב כסילים בבית שמחה. ומה שיש ממנו לענין העולם והוא
 להותיר ממנו (ס"ו ונוניו) או לשבח איתו שהוא פורש מן
 המותר ומסתפק מן העולם בפחות ממוזנו זה מגונה, מפני
 שהוא יוצא מנתיב הבחינה והוא חומס את גופו וזה מפני
 רוב אהבתו בעולם; ואמר קצת החכמים מי שפורש מן
 העולם לאהבת העולם כמו שמכבה האש בהכין. אבל הדבור
 והשינה הקציר בהם משובח. הדבור מפני שהשתיקה אחריתה
 יותר טובה כמו שאמר החכם (ע"ס ה) אל תבהל על פיד
 ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כיה האלהים בשמים
 ואחה על הארץ ע"כ יהיו דבריך מעטים; אבל השינה כמו
 שאמר (מסליו) מעט שנות מעט תנומות מעט חבוקידים לשכב:
 וכבר החבאר במה שזכרנו שכל מעשי האדם אינם יוצאים
 מצווי ואזהרה ודי הספוק, כי כל מה שיוצא מגדר
 די הספוק או אל התוספות או אל החסרון, איננו נמלט מהשיג
 בצווי אם יהיה לשם שמים, או באזהרה אם לא יהיה לשם
 שמים. וכאשר נחקור על די הספוק להגיע מן העולם אל
 המזון, נמצאנו מצווה בו כמו שאמר בראשית היצירה
 (נלמ' ט) ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו
 ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה, ואמר אחר כך הנה נתתי
 לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ, א"כ
 די הספוק במזון נכנס בשער הצווי; וכיון שהוא כן כבר
 התברר כי כל מעשי ב"א אינם יוצאים מן הצווי ואזהרה.
 באור זה כי כל העושה מעשה אם הוא מן הצווים הוא
 מעשה טוב, ואם יניח מעשותו וחזא יכול לעמוד בחובתו
 הוא מקצר; וכן מי שעושה דבר מן האזהרות הוא חוטא,
 ואם יניח מעשותו הוא צדיק כשיניחנו בעבור יראת ה',
 כמו שאמר הכתוב (תהלים קי"ט) אף לא פעלו עולה בדרכיו
 הלכו. ואם יעשה מן המעשים המותרים ע"ד שוה ונכונה

שער עבודת האלהים

ע

הוא צדיק, כאשר אמר (סס קיז) טוב איש חונן ומלוה
 יכלכל דבריו במשפט. ואם יהיה מרבה ועובר די הספוק
 הוא מקצר, מפני שהוא מביא למה שהזהיר מנה האלהים.
 ואם יקצר מדי הספוק עם וכלתו עליו ותהיה כונתו ליסר
 נפשו בעבודת ה' ולמשול בהאוותיו, כדילתהקרב אל האלהים
 או לפרוש מן העולם ולנטות אל העוה"ב, הוא צדיק ומעשהו
 טוב; ואם אינו לשם שמים, הוא מקצר ומעשהו מגונה:
 והנה נחלקו מעשי ב"א אל טוב ואל רע, והמשכיל מי
 שישוקל את מעשיו קודם עשייתם כמשקל הזה ויבחן
 אותם במחשבתו הטובה וכת הכרתו, ויבחר בטוב מהם
 ויעזוב זולתו, כמו שאמר רוד ע"ה (סס קיז) חשבתי דרכי
 ואשיבה רגלי אל עדותיך, חשתי ולא התמהמהתי לשמור
 מצותיך. והראיה על ברור מה שזכרנו מהמעשים הטובים
 והרעים, מה שאמר החכם (קבלת יז) כי את כל מעשה
 האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע;
 והנה הכנים המעשים כלם החת טוב ורע, והוא מהשזכרנו
 מענין המשובח והמגונה. וכבר התבאר כי מעשי ב"א יחלקו
 לשני חלקי התורה, ר"ל הצויים והאזהרות לבר. ומפני
 שהיתה התורה מלות וענינים נחלקו ב"א בחכמה התורה
 על עשר מעלות: תחלתם אנשים למדו החומש והמקרא,
 והספיק להן בגירסת הפסוק מבלי הבנת ענין ואינם יודעים
 פי' המלות ושמוש הלשון; והם בחכמה חמור נושא ספרים. —
 והב' אנשים בקשו לברר קריאתם ולשמור התנועות, ושמו
 רוב השתדלותם בידיעות מקימות הנקוד; והם בעלי הנקוד
 והמסורה. — והג' אנשים ראו חסרון מי שקדם זכרם
 והשתדלו לדעת עלות הנקוד והטעמים, וחברו אליהם דעת
 שמוש הלשון ודקדוקו, ודעת הישמות והפעלים ותיבות הטעם

שמוש הלשון. צמין ונוקסל וכדומה: ובינות הטעם. סס המלות שלמים

והפסוק והנפחד, וכפור העבר בלשון עתיד והצווי בלשון המקור, והשלם והחסר והנח והכפול והנראה והנסתר, והרוכה לזה. — והד' אנשים שהוסיפו על מה שהקדמנו זכרם בפירוש המלות המסופקות בספרי הקדש והנראה מן הפשט, וחקרו עם זה על ידיעת העובר והאמיתי בלשון העברית, והשמות הדומים ושאינם דומים והנגזרים ושאינם נגזרים והזרים, וכן בתארים וכפעלים והדומה להם. — והה' אנשים שהוסיפו על מי שהקדמנו זכרם ברעת עניני ספרי הקדש ולהכין שרשיו ולחקור על העובר והאמיתי מעניניו כגשמות הנזכרות בו, והם המפרשים כספרי האלהים בנראה ממנו ואין סומכים על הקבלה. — והששי אנשים סמכו על הקבלה הקדמונית שהיא המשנה, והגיעו לקצת חיובי התורות והמצות והדינין מבלי עיון בתלמוד. — והז' אנשים שהוסיפו על כל מה שזכרנו בענין התלמוד והשתדלו בגרסות וקריאת הלכותיו, מבלי פרוק קושיותיו ופחת סזימותיו. — והח' אנשים לא הספיק להם מחמת התורה מה שהספיק למי שקדם זכרו, עד שהטריחו את עצמם להבין דברי אנשי התלמוד ולהתיר ספקותיו ולפתוח סתומותיו לקנות בזה השם והתפארת, והם מתעלמים מחוכת הלכות ואינם מתעוררים למפסירי המעשים, כלו ימיהם כידיעת הענינים הנכרים מתולדות הדינין והזר הקשה מפסקי הדינין וזכרו מתלוקת בעלי התלמוד בחדושין הנופלים בדינין;

לא שם ולא פעל כ"ח לקשור וחבור הענין: והפסוק וכו' והנראה והנסתר. הכל ידוע ומצולזר בספרי הדקדוק ואכמ"ל: ידיעת העובר. הבל ע"ד העצרה והשאלה: והשמות הדוניים. יש שם א' לזוננים שונים והוא הנקרא שם נוסף q: ושאינם דוניים. יש שמות רבים לזונן א' והוא הנקרא שם כדד q: והנגזרים. שם הנגזר נשם אחר או משעל, כמו משק וכן שקן נזכר וכן גזרה וכדוונה: והזרים. היולאים וכן הכלל וזכרים בדקדוק הלשון: כגשמות וכו'. כענינים נשמים המואלים גם השי"ת, כמו וירא ה' וירד ה' וכדוונה: מצלי עיון. ולא עסקו בתלמוד:

והתעלמו מעיין כמה שאין להם רשות להתעלם ממנו מעניני נפשותם אשר הם חייבין לחקיר עליו, מאמת אותה הנביא ע"ה והקבלה ותנאיה אשר בהם תחבר, ומה שחייבנו בו הכורא מהבאת הראיות עליו בשכלנו ולעבדו בלב שלם, והרבה בזה ממה שאני עתיד לכארו מאשר יושג בדרך השכל בשער הזה. — והט' אנשים שהוגיעו נפשותם לדעת חובות הלכות והאברים ומפסדי המעשה, והבינו פשט דברי הקדש ומצפוני ענינו, ועמדו על אמתת הקבלה מן הכתוב והמושכל, וסדרו הדין וחלקו חובות המעשים כפי הראוי לעניני כל זמן, והתחלקו מדיני כל מקום, אחר שהבינו שרשי ספר התורה ונהרו בהם והוהירו עליהם עם הפקת האמת בסתר ובגלוי ונטות עם האמת כאשר הוא נוטה, והן בעלי הגמרא והגאונים הנוהגים מנהגייהם אחריהם. — והעשירית אנשים שירשו חכמת התורה מהנביאים בכל פירושיה ותולדות שרשיה, והן אנשי כנה"ג ומי שקבל מהם מן התנאים והם בעלי המשניות והברייתות כמו שזכור במסכת אבות, משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנה"ג, ואנשי כנה"ג לשמעון הצדיק ושמעון הצדיק לאנטיגנוס ואנטיגנוס ליוסי בן יעזר ויוסף בן יוחנן איש ירושלים, והן מסרוה ליהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי והן מסרוה ליהודה בן טבאי ולשמעון בן שטח והם מסרוה לשמעיה ואבטליון, ומהם לשמאי והלל ומהם לרבן יוחנן בן זכאי ורבן יוחנן בן זכאי לרבי אליעזר ור' יהושע ור"ג ור' אלעזר בן ערך ור' יוסי הכהן ושמעון בן נתנאל, ומהם לרבי עקיבא ור' אלעזר בן עזריה ור' טרפון ורשב"ג, ומהן לר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' יהודה הנשיא

והתחלקו מדיני כל מקום. לפי חלוקות המדינות והמקומות כמו שלמדו רז"ל על כל זמן וזמנה: הַפְּתָה. הסתגלות ע"פ האמת:

והוא רבינו הקדוש אשר קבץ עניני המשנה וסדרם וחלקם
לפרקים וחברים. והוא עיקר כל הקבלה שסומכים
עליו בתורתנו:

אך דעות אנשי התורה באמונתם וקבלת עבודת ה' יתברך
הם על עשר מדרגות. החלתם אנשים נשא אותם
הסבלות גם גובר התאוות עליהם למאוס בתורה, וחשבו
אותה כמנהגים שמנהיגים בהם הכסילים מפני גובר
התאוה על שכלם ועובי טבעם, ואינם נכנסים תחת
עול התורה ולא נמשכים בעבודתה השכל מפני שהן חפצים
בהפקר, ובכמותם אמר החכם (ונשלי ית) לא יחפוץ כסיל
בחבונה כי אם בהתגלות לבו. — והמדרגה השנית
אנשים לא יוכלו לדחות האותות ולהכחיש המופתים אשר
נראו על ידי הנביאים מפני פרסומם, אלא שנסתפקו
באמת התורה ואמרו דברים קרובים לדעת מי שהקדמנו
זכרם שהאלהים רצה להורות את בריותיו דרך שיתקן בו
ענינם בעוה"ז, והעיר הנביא להנהיגם כמה שצריך להם
מן החקים ונתן לו אותות ומופתים לשמוע דבריו ולקבל
חקיו; ואינם מאמינים בגמול ועונש. ואני רואה לכאר
מה שיש עליהם מן התשובות בקצרה על דרך המניעות
וההסכמה. על דרך המניעות, כי הבורא נעלה ומרום
לשנות מנהג למי שמכוב עליו ויאמר בשמו מה שלא אמרו
ואם הוא מישר אותם בכזבו על אלהים, כי אין החוון
הנראה אל הנביא יותר נפלא וקשה משנות המנהג לו.
ועל דרך ההסכמה, אלו היה מתברר בראיה כרורה שהוא
כן היה מן הדין להמשך אחריו, כי אין הבורא ית' משנה
מנהג ולא מראה מופת על ידי מי שאינו יודע הדרך הטובה
והישרה, ומי שבחרהו הבורא ית' להורות לנו הדרך הטובה
והישרה ולהנהיגנו אחרי שנראו האותות על ידו, ראוי

כשא. הקים ופתח כמו הכתוב פשיטא כי: גונל הסלופ. הסגנות וכו':

שער עבודת האלהים עב

הוא שנסמוך עליו בהרכבהו והנהגתו ואנו חייבים בזה
 למלך או לשלטון מאין חכמה כמו שאמר (סס כד) ירא
 את ה' בני ומלך וגו' וכ"ש מי שנראה מופת על ידו. ועל
 שני הפנים הם חייבים בקבלת התור', ובכמותם אמר החכם
 (סס ט) הבינו פתאים ערמה וכסילים הבינו לב. —
 והמדרגה השלישית אנשים שנתבררה אצלם אמתת התורה
 וחשבו כי הוא מחסד האלהים לישר בה בריאותו בעולם
 הזה ולהנהיג אותם בו בלבד; לא לגמול בעוה"ב ולא לעונש,
 והטעם בזה מה שהושב פעמים בספרי הנביאים מן הגמול
 והעינש בעוה"ז ולא בעוה"ב, וכבר האריך רבינו סעדיה
 ז"ל בפרשת אם בחקותי מה שיחברר בו בטלדות האנשים
 האלה, ובספרי הנביאים סימנים חזקים בעניני השכר
 והעונש בעוה"ב; מהם מה שאמר (קפלת יג) כי את כל
 מעשה האלהים יביא במושפט על כל נעלם אם טוב ואם
 רע, ומהם מה שאמר (וללכי ג) ועסוהם רשעים כי יהיו
 אפר חחת כפות רגליכם וגו', ואמר (סס) ושבתם וראיתם
 בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו, ואמר
 (יטעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי
 תילעתם לא חמות ואשם לא חכמה והיו דראון לכל בשר
 ואמר (תהליס לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת
 לחוסים בך נגד ב"א, ואמר (זכריה ג) ונתתי לך מהלכים
 בין העומדים האלה, ואמר (יטעיה סד) עין לא ראתה
 אלהים זולתך יעשה למחכה לו, ואמר (דניאל יג) ורבים
 מושגי אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות
 לדראון עולם; ומהם מה שאמר (יטעיה נח) והלך לפנך
 צדקך כבוד ה' יאספך, והרבה כאלה מה שיארך זכרם. —
 והמדרגה הרביעית אנשים החקיים בנפשותם בירור התורה

מאין חכמה. מצלי המכמות: והטעם בזה. מה שהביאם אל הטעות
 הנה, הוא מה שהושב וכו', מה שכתב ונשלט פעמים בנות וכו':

ואמהת הגמול והעונש בעולם הבא. אלא שנפשותם הטו
 אותם אל אהבת העולם ותאוותיו ולקחו מעשי העבודה
 למצודות יצודו בהם העולם, וקבלו התורה בגלויים ולא
 במצפונם ובלשונים ולא בלבבם, ובכמותם נאמר (יחזקאל ט)
 בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו, ונאמר
 (ישעיה כט) בפיו ובשפתיו ככדוני ולכו רחק ממני. —
 והמדרגה החמישית אנשים נתברר להם כל מה שהקדמנו
 מענין התורה זאמתת הגמול והעונש בעוה"ב, אלא שהטו
 אותם נפשותם לאהבת העולם וקבלו התורה וכווננו בקבלתה
 להגיע לגמול האלהים ולשבח בני אדם וכבודם בעוה"ז
 עליה, והוא שער משערי החונף והוא השחף הנסתר. —
 והמדרגה הששית אנשים כווננו במעשיהם גמול הבורא
 בעולם הזה בלבד מאהבתם אותו ובחרם בנעימותיו,
 ואינם מבינים גמול העוה"ב ונעימותיו. — והמדרגה
 השביעית אנשים התברר להם כל מה שהקדמנו זכרו, אלא
 שהיתה כונתם בעבודתם לאלהים תיחלת הגמול בעוה"ז,
 ובעוה"ב, ולא ידעו אופני עבודת ה' לשמו לגדלו ולכבדו
 ולרוממו למה שיאות לו בלבד, ועליהם אמרו רז"ל אל
 תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס
 אלא הו' כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל
 פרס ויהי מורא שמים עליכם. — והמדרגה השמינית
 אנשים התברר להם בנפשותם כל מה שקדם זכרו אלא
 שהם מקבלים עבודת ה' מיראתם את עונשו בעוה"ז ובבא,
 וכבר בארנו גנות שתי הדעות האלה כמה שקדם לנו. —
 והמדרגה התשיעית אנשים האמינו בתורה ובגמול ובעונש
 עליה בשני העולמים וכווננו בעבודת ה' לשמו ולמה שיאות
 לו, אלא שלא נשמרו ממפסדי העבודות ונכנסם ההפסד
 עליהן ולא הכירו מאין, דומה למה שנאמר (קבלת י)

במה שקדם לנו. צפ"ג משער זה:

שער עבודת האלהים

עג

זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד
 סכלות מעט, ואמר (סס ט) וחוטא אחד יאכר טובה
 הרבה. ואמר קצת החסידים לתלמידיו אלו לא היה לכם
 עונות הייתי מפחד עליכם ממה שהוא גדול מן העונות;
 אמרו לו מה הוא גדול מן העונות, אמר הגבהות (ס"ח
 הסוף) והגאווה, כמו שאמר הכתוב (מסלי טז) תועבת
 ה' כל גבה לב. — והמדרגה העשירית אנשים התבררה
 אצלם אמתת החור' וכל מה שהן חייבין מן הגמול והעונש
 עליה בשני העולמים, ונתעוררו מהתעלמותם וראה לבם
 מה שחייבים בו לבורא לגדול טובו וחסדו עליהם, ולא
 שמו לבם אל הגמול והעונש, אך מהרו אל עבודת האלהי'
 לשמו לגדל ולרומם בכוסף ובלבב שלם בעבור ידיעתם
 אותו והכרתם את ענינו; וזאת המעלה הרמה שבמדרגת
 אנשי התורה, וזאת מעלת הנביאים והחסידים אשר נמסרו
 אל האלהים וכתרו עמו ברית וסחרו עמו והסכימו עליו,
 ונתנו לו נפשותם ובניהם וקנינם ועמדו באמונתם כמה
 שקבלו לו על נפשותם, ועליהם אמר הכתוב (תסלי ט)
 אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח. וזאת צורת ההערה
 התוריה ומדרגות אנשי החכמה בספרי התורה ותכונות
 ומעלות המאמינים בה. ואפשר שימצא במדרגות אנשי
 התבונה בהורה זולתי מה שספרנו, אך זכרנו הנמצא
 עליו רוב המון האומה, ובזכרנו אותה תועלתו מוכיח למבקש
 הדרך הישרה. והוא כאשר תמצא בו מעלה שהוא קרוב
 אליה וידע מה שסמוכה לה מן התכונות וישתדל לעלות
 אליה, ויתבאר מה בינו ובין התכונה העליונה מן התכונות
 וישתדל לעלות אליה מדרגה אחר מדרגה ויהי' יותר קל עליו:
פרק ה וראוי לנו עתה לבאר אופני ההערה השכלית
 ע"ד השאלה והתשובה עד סוף השער בעבור

כ"ט. צחק וסאה: וסחרו עמו. התעסקו בתוכחה מוכיח. גלוי ונוחל:

מה שיש בזה מן הבאור והגלוי למחקרנו. כי ההערה השכלית היא הזכרת האלהים את האדם באמצעות שכלו לדעת אותו ולהכיר סימני חכמתו; והיה זה מאת האלהים למי ששם התורה אור לנתיבתו כשהוא מגיע אל תכלית שכלו וברור הכרתו, ויהיה נכסף להגיע לרצון האל ולעלות במעלות החסידים ופנה לבכו מדאגות עוה"ז וטרדותיו. אך הדברים אשר יגיע בהם האדם לענין ההערה השכלית שיתברר אצלו מה שנטע הבורא בשכל בשבח האמת וגנות הכזב ובחור בצדק וסור מעיל, וגמול בעלי הטובה בטוב והודותם וגמול אנשי הרעה ברע וגנותם, ולהשלים עם בני האדם ולהטיב אליהם, ולשקול הטובות בשבח והצדקות בגמול והרעות בעונש, ויתרון גמול על גמול ועונש על עונש, והמחילה לפושעים בשובם באמת. וכאשר חתברתה אלה הידיעות כנפש האדם בדרך שכלו והכרתו יהיה שכלו שלם והכרתו חזקה. ואם יזכרהו האלהים דרך טובתו יעירר רעיוני נפשו ומחשבתו להכין טובותיו עליו ויחזק הכרתו בהם. וכאשר ישתדל לספרם ולעמוד אליהם בשכלו ולא ישג את זה בעבור כלילתם ורוכס והתמדתם ומשיכתם, יתבע את נפשו כמה שהתברר חיובו בשכלו מגמול בעלי הטובות בטוב ובחור בצדק, ויבחר לגמול האלהים ית' על רוב טובותיו אצלו. וכאשר יראה בענין לבבו שאין לו יכולת לזה עם שאין הבורא צריך לו, יתחייב להכנע ולהיות שפל ונקל אצל עצמו. ואח"כ יתבע את שכלו במעשים אשר בהם יתכן לגשת ולהתקרב אל

הבאור והגלוי. כל ענין הצדק ע"ד שו"ת מצואר יוסף מהתבוננות צו לצדק והודות. להודות להם חסד, וי"מ לשבחם ולהללם: ולשקול הטובות וכו'. מוכה והולך מה שנטע בעצב צ"ח צועציהם איש אל אחיו, ומהם ישפוט לכוון דרכיו לצדקו: יזכרהו. יחוננו בעונה: כלילתם. יש טובה אחת שכוללת הכנה: והתמדתם וכו'. תמידות ונמשכות זמן רב: יחנע. יעורר: צעקן לצבו כו' עם שאין וכו'. מלדו קלמה ירו מהשיב

שער עבודת האלהים

עד

האלהים, כדי שיהיו תמורת גמולו ויעירהו שכלו על הדרך הישרה בזה: — ויאמר לנפש האם התברר אצלך והתקיי' בדעתך שאת חבולה בטובות בוראך וקנויה ברב חסדיו ועוצם חנותיו? ותאמר כן. אמר לה השכל האם דעתך לפרוע קצת מה שאת חייבת לבורא? אמרה הנפש כן. אמר לה השכל והיאך יתכן לך זה עם רפיון כוספך אליו ואיננו סובל מרירות הרפואה אלא מי שהוא נכסף לבריאות, אבל מי שאינו נכסף לבריאות לא יסבול קושי הרפואה. אמרה הנפש כוספי חזק וצערי גדול לפרוע מה שתשיג ידי ממה שיש לאלהי עלי ואחה זרו אותי עוד. אמר לה השכל אם האמרי אמת באשר ספרת אפשר שתצליח בך הרפואה, ואם איננו אמת כאשר אמרת למה תפתי נפשך? כי החולה כשהוא מכוב לרופא איננו מונה כ"א עצמו, ומפסיד הרופא טרחו ויכפיל על החולה חליו. אמרה הנפש והיאך יהיה ממני הכוסף לו או הרפיון בו? אמר לה השכל אם יהיה כוספך לו אחר ידיעה ברורה בעוצם מה שאת חייבת לאלהים מן הגמול ומעוט מה שיש ביכלתך ממנו, וכי בהתרפותך בו מפלתך, ובהשתדלותך בו הצלתך וחיותך, כוספך אמת וחפצך נחוץ; ואם לאו הוא שקר. אמרה הנפש לא פסק חפצי מהיותי רפה וכוספי כוזב מעת העירו אותי דברי הימים הקדמונים שחלפו, עד אשר נתבאר לי בדרך החכמה אמת מה שזכרתו, ונתברר אצלי מדרך הערת התורה תחלה ואח"כ בדרך הראיה השכלית, עד ששב כוספי אמת וחפצי ברור. אמר לה השכל אם מה שזכרת אמת התאפקי על צער הרפואה

גמול, וכוסף לזה אין הצורך לך לזה: תמורת גמולו. ייעיז מעשיו והיפה ל' כגמול: חבולה. ל' משכון כמו אס חבל חבול: לפעוט, להשיב ולשלבס: חפסי. לשון פחוי והסתה: מונה, מעטע, כמו אל תוכו איש חת חיו: נחוץ. ודאי ונלכך: התאפקי. הכיני עלמך:

וסבלי מרירות הסם ורוע טעמו, אחר אשר תמנעי מן
 המאכל הרע שהיית רגילה בו. אמרה הנפש ומה הוא
 המאכל הרע אשר הייתי רגילה בו ונוהגת? אמר לה השכל
 היא המדה המגונה שגברה עליך מראשיתך, וכחותיה
 המחזיקים אותה מתחלה גדולך. אמרה הנפש ואיזו מדה
 היא המדה הזאת, ומה הם הכחות המחזיקים אותה?
 אמר השכל המדו' המגונות שבך רבות אבל שרשם ועקרם
 שתיים מקות: אחת מהן אהבת ההנאות הגופיות מן הטאכל
 והמשחה והמשגל ושאר צרכי גופך, והמדה הזאת קנית
 אותה מן שכנך הרע והוא גופך: והמדה השנית אהבת
 השררה והגדולה והגאות והגבהות והקנאה, והיא מביאה
 אותך למעט בשילום הגמול לבעל הטובה אצלך, והמדה
 הזאת היא קנויה לך משכניך אשר התגדלת ביניהם והם
 אחיך וקרוביך. אמרה הנפש ומה הן הכחות שאני צריכה
 למנעם ממני? אמר השכל כחות המדה הראשונה הן
 מותרים המאכל והמשתה והלבוש והתנומה והמנוחה והשלוה
 והרומה להן, אבל כחות המדה השנית הן מותרים הרב
 ורב חברת ב"א והתנאות להם ואהבת המהלל והכבוד
 מהן, והקנאה בהם בקנינים העולמיים והכריחם באשר
 בידם, וכזות אותם וזכור גנותם והרומה לזה. ואם מה
 שזכרת מכוספך ורב חפצך לפרוע טובות האלהים עליך
 אמת, הרחיקי מעליך מה שזכרתי לך מן הכחות והמדות
 בכל יכלתך, ואח"כ אעלה אותך אל שער אחד מן הרפואה.
 אמרה הנפש זה יקשה עלי להפרד ממנו מפני אורך
 רגילותי בו. לכן הורני באיזה פנים יקל עלי בחסדך. אמר
 השכל הלא ידעת כי המשכיל יקל בעיניו לכרות נתח אחד
 מנתחיו ולפקוד אבר א' מאבריו כשיארע לו בו חולי ומפחד

והתנאות להם. למולד מן צעיקהם: והכריחם וכו'. חמי' על הדברים
 שהכריחם שיש להם: ולפקוד. להמשיך:

שער עבודת האלהים עה

מהתפשטו בשאר אבריו, כשהוא מבין מה שיש בין שני העינים ומכיר מה שיש בין שתי הרעות; וכן את אם הרצי שתקל בעיניך פרידה מה שפרידתו קשה, שימי אל לבך והשתמשי בכינתך בשקול מה שיש בין הטובה אשר תגיע אליך בהפרדך ממנו והרעה אשר תמצא אותך בהתמך בחברתו, ואז יקל בעיניך פרידת מה שיקשה עליך ממדותיך המגונות. אמרה הנפש ומה היא הטובה שהגיע אלי בפרידתך, והרעה אשר תמצא אותי בהתמדתך? אמר השכל הטובה שלות נפשך ומנוחתה ממאפל קדרות העולם שהנאותיו מעורבות בעצבים ותאותיו נפסקות, והביאך להכיר באחרית חזקת הכרתך בבית מרגועך וששתהדל לו ותחוש עליו; והשער הזה משערי הטובות אשר הצלתך וחייתך בהם. אך הרעה משיבת דאגתך והכפלת יגונך והתמדת אבליך בהעדר משאלותיך בעוה"ז, אשר אם תגיע אליהם תגיע אל ההבל אשר אין לו קיום ולא התמדה, כי הוא הולך אל זולתך בלי ספק ולא ישאר בידך העוה"ז ולא תגיע אל הבא, כ"ש שלא תגיע בו אל משאלותיך עם אורך השתדלותך בהם. אמרה הנפש הבינותי מה שזכרת ואני מקוה שיקל בעיני בעבורו פרידת מה שהיה עלי קשה קודם לכן. אך הוסף לי שער שני מאופני הרפואה יורני מה שחפצתי מעבודת האלהים. אמר השכל ממשלת הדבר וכללו של ענין הוא שתקבלי עליך ממי שלמעלה ממך, מה שאת רוצה שיקבל ממך עליו מי שהוא למטה ממך עם השתוות הערכים, ומה שהיא טוב בעיניך ממנו וירע לך ממעשהו, קבלי ממי שלמעלה ממך כמוהו. אמרה

והתפשטה. פן יתפשט: צין שרי הפנינים. צין חזוד חצר ח' להספד כל גוש: תמאפל קדמות. ל' חושל ושחור: צעלנים. דאגות: ארנועך. מנוסתך והוא העוה"ז: עה יוכך וכו'. חע"פ שעתלת זמן רב להשיג: ומאלת. שש ויסוד, לו ל' משל: השתוות הערכים. לו יהי' משלעך האדם

הנפש הוסיפה לי פירוש ובאור. אמר השכל העלי על דעתך טובות האלהים עליך כמה שכולל עם זולתך ומה שאת מיוחדת בו, ואח"כ העלי על מחשבתך שאת הטיבות ככמותם לעבדך מקנת כספך, והפנים אשר ייטבו בעיניך ממנו קבלי אותם עליך מבוראך, ומה שהוא בעיניך רע ממנו ירע בעיניך גם כן ממך לבוראך. אמרה הנפש הבינותי מה שזכרת לי בכלל, אך עשה עמי חסד ובאר אותו לי בפרט. אמר השכל הענינים שהם טובים מאחד מעבדי העולם שיהנהג כם לפני אדוניו, כשיגמלהו מן הטוב קצת מה שגמלך בוראך. מהם שיכבדהו (פ"א ס"א ס"ב) לברו בדבור ובמעשה, ושיהיה נאמן ומשתדל בעניניו בגלוי ובסתר, ושיירא אותו ויפחד ממנו כל זמן שהוא עומד לפניו כמו שאמר קצת החסידים אל המרה את אדוניך והוא רואה אותך. ומהם שישפלו ויכנע לאדוניו בנראה ממעשיו ובסתר מצפונם, ושינהג בשפלות לפניו במלבושו ובמדותיו, ויכבדהו וירוממהו בלשונו ובלבבו, וישבח ויודה אותו ביומו ולילו, ושיזכור טובותיו בסתר ובגלוי, ויספר מהללו ושבתיו כפי שראוי לו, וירוש לעבודתו בשמחה ובטוב לבב ומאהבתו שימצא חן בעיניו, ויתקרב אל רצונו ויתחנן לו תמיד לרצות אותו ולכפר לו ויאהבהו. ויפחד שיהיה מקצר כמה שצוהו וישמור מצותו ויתרחק ממה שהזהיר ממנו, וישיב אל לבו מה שחלף לו מן העונות, וירבו בעיניו טובותיו ויגדלו, ויבז מעשהו בצד מה שהוא חייב בו וימעט אצלו טרחו לנגד מה שראוי לו, ויודה בקטנות מעלחיו בעיניו אצל גדולת אדוניו בנפשו. וירבה להשתחוות ולכרוע לו כריעה וכניעה ושפלות, ושיבטח בו בכל צרכיו, ושירצה

אל השם כעך ח"ט אל רעהו: מיוחדת. ש"ט לך לצדך ואין לזולתך: והפנים. האופנים: ייטבו בעיניך. שדרכו לעשות לך: שיהיה מקלך. אולי לא ילא י"ט כדלוי: שאלך. טענך: ויבז. ויקטן: ויודה. יהיה מודה:

שער עבודת האלהים

עו

בכל ענין שיעתיקנו אליו. ואם ירעיבהו ירצה ויסכול, לא יחשדנו בדינו ולא יעולנו בנזרתו, ויהיה די לו במה שחננו ויצדיקנו ביסרו אותו. וממה שהוא טוב ממנו עוד להראות סימני העבודה והמקנה עליו (פ"ח טיפוס מקנל עליו) בכל הנועות אבריו ובמדותיו, ולא יהגה כ"א בזכרו ולא יביט כ"א אל דרכיו, ולא ישמע כ"א אל דבריו, ולא יאכל אלא מה שהטריפו, ולא יחשוב אלא בנדולתו, ולא ישמש אלא ברצותו אותו, ולא ישמח כ"א בעבודתו, ולא יבקש כי אם רצונו, ולא ירוץ כ"א בשליחותו, ולא יעמוד כ"א מהמרותו, ולא ישב כ"א בכיתו, ולא יקום כ"א באמונתו, ולא יקרא כ"א ספרו, ולא ילבש כ"א סות יראתו, ולא יישן כ"א על יצועי אהבתו, ולא יתדמה לו כ"א תמונתו, ולא יעור אלא במתיקות זכרו, ולא ימצא קורות רוח כ"א עמו, ולא יברח כ"א מהמרותו, ולא יאבל כ"א בעת כעסו, ולא יפחד כ"א מפחדו עליו, ולא יקוה כ"א חסדו, ולא יבעוס כ"א במה שמחייב רצונו, ולא ירצה אלא במי שעושה רצונו, ולא יקח כ"א ברשותו, ולא יתן אלא למי שצוה אותו לתת לו. וכן בכל תנועותיו לא יעתיק רגל ולא יניע עפעף אלא אחר הפקת רצון אדוניו בהם. אך הענינים שהם רעים מן העבד, הם הפך כל הטובים בעיני אדניו ממנו ובהפכם יוברו הדברים. וכבר הכינותי וקבצתי לך מהם כלל, שיש בו די יורה אותך על שאריהם ועל הפכם. וכיון שהטוב מעבדי העולם בעיני אדוניהם כמו שספרנו, וכבר ידעת קטנות מעלת טובתם עליהם; כמה את חייבת לאלהים ית' מכפלי מה שזכרנו, בתשלומי לו מה שיש לו עליך מרוב הטובות!

המקנה. שהוא קנוי לו: ולא יעמוד וכו'. לא ימנע כ"א מאשכ ימאן לדונו: שמחייב. כלן האדון לכעוס ע"ז: עשעף. עשעפי עיניו: הפקת כלן וכו'. למלא כלן לדוניו: —

פרק ו' אמרה הנפש כבר הבינוחיה שזכרת וכמה שפרשת
 די. אך באר לי על כמה פנים אני חייבת בתוספת
 העבודה לאלהים ית'. אמר השכל כי תוספת העבודה על
 אנשיה מתחלקת מדרך הכלל והפרט בטובה עליהם. והטובה
 על המדברים על ארבעה ענינים. הראשון טובת הבורא
 הכוללת כל האדם והוא המציאם אחר שלא היה דבר
 נמצא, והדיווחם והטובה להם בכל אשר הקדמנו זכרו
 בשער השני מן הספר הזה. וע"כ חייבים לבורא ית' עבודה
 כוללת, והם כל התורות השכליות אשר נהג בהם אדם
 וחנוך ונח ובניו ואיב וחבריו עד יסוה משה רבינו ע"ה. ופי
 שדבק בהם כלם לעבודת האלהים, ייטיב לו האלהים
 בטובה מיוחדת משאר ב"א ויהן לו מעלה יתירה בעוה"ז
 והגמול הגדול בעוה"ב, כמו אברהם שאמר לו האלהים
 (צלחית טו) אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה
 מאד. ופי שימרה האלהים בטובותיו ופולט מדרגתן המדברים
 ומעלותם אל שפל מדרגת החי שאינו מדבר, ויהיה דינו
 כדין הבהמות בעולם כמו שנאמר (תהלים לז) ואויבי ה'
 כיקר כרים וגו'. ודינו בעה"ב הרעה שאין למעלה ממנה
 כמו שנא' (ישעיה לג) רוחכם איש תאפלכם. והענין השני
 טיבות הבורא על עם מן העמים ואומה מן האומות. כמו
 שהטיב לבני ישראל בהוציאם מארץ מצרים והביאם אל
 ארץ כנען, וחייבם בזה עבודה יתרה על העבודה הראשונה,
 והיא התורות השמעיות אחר שהזהיר והעיר על התורות
 השכליות. ומי שקבלה לכבוד האלהים יחדו האל בטובה
 וחייבו עליה עבודה זולתי עבודת אומתו ושאר שבטו, כמו
 שמצאנו שבט לוי כשאמר משה (שמות לב) מי לה' אלו
 ויאספו אליו כל בני לוי, הוסיף להם האל טיבה יתרה ובחר
 מהם לשרת כבודו אהרן ובניו וצוה אותם בתורות יתרות
 דבר נמלל. המליחם מן האין אל טיב: והמיוחס. טמיה לאחס:

משאר האומה ויעד אותם בנמול הגדול לעה"ב. ומי שימרה
 הבורא ית' מהם יפול משהי המעלות ויענש בשני העולמים,
 כמו שאמר החכם (קבלת ח) וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך
 ימים. והענין הג' טובת האלהים על משפחה נזמשתחות
 האומה בכהונה ולויה וזרע המלוכה כבית דוד, וחייבם על
 זה עבודת יתרוה; ועבודת הכהונה והלויה ידועות ומבוארות
 בספר תורת האלהים, אך תורת בית דוד כמו שכתוב
 (ירמיה כג) בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו
 גזול מיד עושק. ומי שהשלימם לאהבת רצון האלהים
 ייחדוהו האל בטובה בעה"ז ובנמול הגדול לעה"ב. ויהיה
 נדיב נבחר או מורה צדק, כמו שאמר הכתוב על פנחס
 (תהלים קו) ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה, והחשב
 לו לצדקה לדור ודור עד עולם, ואמר (יחזקאל מד) והכהנים
 הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי וגו'. ומי
 שהמרה האלהים מהם נפל מכל המעלות העליונות בעה"ז
 ויגיע לו צער גדול בעה"ב כמו שירעת מדבר קרח ועדהו.
 והענין הרביעי טובת האלהים על איש מאישי כ"א נתיחד
 בה משאר משפחתו ועמו ושאר המדברים, כנביא מוכחר
 או נגיד (ס"ח נציח) מצוה להנהיג אומה, או חכם העיר
 האלהים את רוחו בחכמה ותבונה ועצה והדומה לזה, ועל
 כל טובה מהם יחייב בעבודה יתרה לאלהים. ומי שהשלימה
 מתמידות לו כל ו טובות הכוללות והמיוחדות בעולם ויוסף
 לו האלהים כח עליהם ודעה בהם, כמו שנא' (תהלים קלג)
 נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטןך אשית
 לכסא לך אם ישמרו בנך בריתי ועדותיו אלמדם גם בניהם
 עדי עד ישבו לכסא לך; והגמול לעה"ב כמו שכחוב (ססכז)
 לולי האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים. ומי שימרה
 האלהים בטובה אשר ייחדוהו כה יפול מכל המעלות היחרות
 וידקדק עליו הבורא כחשכון יוחר בעוה"ז, כמו שנא' (ויקרא י)

הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם
 אכבד וידום אהרן, ואמר (עמוס ג) רק אחכם ידעתי מכל
 משפחות הארמה ע"כ אפקוד עליכם; ויהיה עוד עונשו
 בעה"כ יוחר קשה, כמו שנא' (ישעיה ל) כי ערוך מאחמול
 הפתה גם היא למלך הוכן העמיק הרחיב וגו'. ועל אלה
 ארכעה הענינים חייבים ב"א בעבודת האלהים. וכל אשר
 יוסיף הכורא טובה לאדם חייב עליה עבודה, ומן הראיה
 על זה כי החבואות חייבות במעשר שנא' (דברים יד) עשר
 תעשר את כל תבואת זרעך; ומי שנתן לו האלהים מאה
 כור של תבואה חייב ממנה עשרה כורים לאלהים, ומי שנתן
 לו האלהים עשרה כורים חייב לאלהים מהם כור אחד,
 ואם יוציא האחד תשעה וחצי והשני אחד, יהיה הראשון
 ענוש והשני מקבל שכר. וכן אומר במי שלא היה לו בן
 בטלה ממנו חובת המילה ולימוד התורה, ומי שהוא פיסח
 בטלה ממנו חובת החג, ומי שהוא חולה בטלו ממנו מן
 המצות מה שאינו יכול לעשותם; ועל ההקשה הזאת יתחייב
 מי שיחדהו הכורא ית' לטובה בתוספת עבודה עליה. וע"כ
 היו החסידים הראשונים כשהיתה כאה להם טובה מטובות
 העולם מתפחדו' לה משני פנים: אחד מהם שלא יקצרו
 מהשלמת העבודה עליה וההודאה בעבודה ותשוב להם
 לרעה, כמו שאמר יעקב אבינו (צדלסית לז) קמנתי מכל
 החסידים; והשני שלא תהיה גמול הכורא על עבודתם ויגרעו
 מגמולם לעוה"ב, כמו שפירשו הקדמונים בענין (דברים י)
 ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, ודי לך בזה. אמרה
 הנפש כבר הבינותי מה שזכרת, ואינני מוצאה את עצמי
 יכולה לשלם חובות הבירא על טובותיו הכוללות המדברים,
 כ"ש מה שיחד אותי בו מהם. ואם אפצי ורצוני לשלם מה
 שאני חייבת עליהם, מיד קודמת למחשבותי בהשלימות וחלחל
 ענוש. יענש אע"פ שנתן כמעט עשר פעמים יוה"כ, אבל עתה ודי חובתו:

שער עבודת האלהים

עח

טובה עתידה ממנו. וכן בהודותי לאל כשאהורנו אודנו כמלותי על גודל טובועלי, ומחשבתיו וכינתי בהודאה לבקש על התמדת הטובה ולהוסיף עליה; לא כונת הנואש מתוספת הטובה והתמדתה, וכשאני על הדרך הזה בעבודתי והודאתי לאלהים ממעוט הכונה הכרורה לחובת טובתו, איך אניע לשלם שאר עבדתו על טובותיו המיוהדות? ואני צריכה שתורני מה שאני חייבת בו עליהם מעבודת האלהים, על המעוט שאהיה ראויה להתמדתם. אמר השכל מה שהתרעמת ממעוט כונתך בעבודתך והודאתך לאלהיך, וכי דברי פיד דברי מודה וכונתך בהם כונת מבקש ולבך להוסיף על הטובה ולשאול התמדתה, הוא מפני שלש מדות: המדה האחת רוב אהבתך את נפשך וחפצך למשוך הנעימות אליה, ולא תפסעי פסיעה לעבודת האל ולא לזולתה אלא שכונתך בה להתענג בהנאות; וכבר הקדמתי לך בתחלת רפואותי שתשחרלי בכל יכלתך להרחיק המדה הזאת ממך ובוה אקוה לך הטוב. והמדה השנית מפני שאינך מבינה חסד הבורא עליך, ויעלה במחשבתך שאינך מגעת אל הטובה אלא בבקשתך עליה, וכבר הטיב לך כמה שתדעי ובמה שאינך יודעת, ואת לא תשכילי בבקשתך מי עשה לך כל זאת בתחלה? אם היית מרחקת ממך המחשבה הזאת היית עבודתך בכונה שלמה והודאתך לו במצפונך, ומה שתקוי ממני אז יהיה ראוי ומחוייב לך יותר. והמדה השלישית שאינך מכרת א"ע ולא ענין הנהגתך, ואת רואה אותך ראויה לגדולה שבכל הטובות ואינך פוסקת לבקש אותם, וכל אשר הגיעי מהם על דבר מחשבתך עולה למה שלמעלה ממנו, ואינך רואה הבורא ית' ראוי לגדולה שבעבודת ממך, וכשהיה ממך עבודה תחשבה חסד

על המעוט. לכל השמות: דברי מודה. כמודה ומשבח: במלפונך. כללך:
שחקי אצלו. ולא מה שחקי אצלו וכו' : —

ממך עליו עם ידיעתך מחסורך אליו ושאינו צריך לך. ואלו היית מגלה הסכלות הוזה מעליך ותעיניני בעין פקוחה, והיית יודעת כי הכורא אשר בראך חושב עליך ויודע בטוב לך ובמה שאינו טוב יוחר ממך; היית רוצה במה שיגיעך מהם ותגרל הודאתך לו עליהם בלב שלם, ולא היית תולה תקוותך במה שיטרידך מהכרת מה שהגיע אליך מהם ופרוע חובות האלהים עליהם. ומה שאת ראויה לו אי אפשר שלא חגיעי אליו כשיחייב לך בעבודתך, לא שתקוי אותו בחלות דעתך בו:

פרק ז ומה ששאלת על המעוטה שבעבודות האלהים שאין אדם יוצא ידי חובתו בפחות ממנה ותחתיה לו בה התמדת טובתו עליו הם עשרה עינים: מהם שלא ישימנה סבה להמרוחו. (ס"א שלל ישימה סיבה ועלה למטלתיו ולהכעיס זולתו, כי מרוז עסקיו צדצות הטובה לו יהלשל צדצת וצדולסה וצנצולה). ומהם שזוכר טובות האלהים בלשוננו המיד וירכה להודות לו ולשבחו בלבו עליה ובנראה מדבריו. ומהם שלא תהיה נמכזה ומעוטה בעיניו. ומהם שלא יתלה בזולתו אם תהיה על ידי אמצעי, שיודה האמצעי ויתעלם מהודות הבורא עליה. ומהם שלא יתפאר בה ויעלה על דעתו כי בכחו לקחה וכחכמתו במה שהוא ראוי להם. ומהם שלא יעלה במחשבתו שיחמידה בהשהדלותו בה, ושתאכר ממנו אם יתעלם ממנה. ומהם שלא יבזה מי שחסר הטובה והיא ויראה את עצמו טוב ממנו לפני האלהים, ושמא האלהים מנסה אותו בה להראות מה שנסתר בו מרוע המצפון ותשיאהו הטיבה זיהיה כל חסר

ויחייב לו צד וכו'. שעי"ז זכה להחמדת וכו'. ומהם. אחד מעטרה הענינים, וכן כל ומהם דלהלן: שלל ישימנה וכו'. שלל ישתמש בעשרו למטות ולהמרות את רוח הצדקה: כצדק ונקלה: שיודה. פן יודה וכו': צדקה. צענוק: ותשיאהו וכו'. מתיחה ומדיחה להרע

טוב טוב ממנו לפני האלהים. ומהם שיהיה לבבו שלם עם האלהים בכונתו ובהכנעו. ואם לא יוסיף במעשהו על מה שהיה בתחלה ולא הוסיף בהודאה ובשבח, יתמיד על מה שהיה בו וישתדל לכיין את לבו במעשהו לאלהים, ואל תהיה הטובה גורמת לקצר ממעשהו הראשון ולטרוד אותו מהוסיף בכונתו לאלהים. ומהם להיות עינו חמיד על מי שהוא למטה ממנו ברוב הטובות לא על מי שהוא למעלה ממנו, וכן ראוי לו להיות עינו חמיד על מי שהוא מרבה בעבודת האלהים יותר ממנו כדי שישתדל לעלות אל מעלתו, ואל יביט למי שהוא ממעט בה יותר ממנו ויתגאה במעשהו ויתעלם ממנו. ומהם שלא ישיארו אורך סחר הכירא ית' עליו ואורך אפיו לו כדי שיהיה בטוח מקצפו וימרה אותו, כי כל מי שהגיעו דבריהם אלינו מן הקדמונים שעברו וראינו מן הנמצאים עמנו שהטיב להם האלהים במיני הטובות ונטו מעבודת האלהים אל המרותו, לא נכשלו אלא במה שספרתי לך. וזה גלוי ומפורסם בספרי הנביאים ע"ה בכל דור ודור, והם כל מפסידי השער השלישי הזה אשר כוונתנו בו באור חיוב קבלת עבודת האלהים. ומי שלא יכול להוסיף בעבודת האלהים ברבות טובותיו ויוכל לקבל מה שזכרתי לשם שמים, יהיה ראוי להתמדת הטובה לו המיוחדת לו. ואם יסירנה ממנו יהיה לאחד משני דברים, או למחות בזה עין שקדם לו, או לשלם בו לעולם הבא תמורתה מה שהוא גדול ויקר ממנו ועודף עליה הרבה:

פרק ח אמרה הנפש התעסקת ברפואתי והעלית ארוכותי וכו' כל חסר טוב ועני טוב מוננו כי אין לנו תכשול: ואם לא יוסיף וכו' יתוויד וכו'. ואע"פ שלא יוסיף וכו' לא יגרע לכל הפחות מאשר הי' מקודם לכן וכו': ויתעלם מוננו. יתקפה צעזעדותו: אורך כתר וכו'. שאין הצרכא מעניש תיקף ולא יאמר אין ה' כואה וכו', כי רק ארך אפים הוא: ויוכל לקבל וכו'. אם את כל חלה יעשה לש"ש אף שלא יוסיף יהיה ראוי וכו': ואם יסירנה. ואם נראה שתפסוק מעליו הטובה: ועודף. ויחס: —

והוכחתני והגדלת והשקפת באורך אל רפואתי וגלית חשכת האולת מעלי, אלא שנשאר עלי עדיין ממפסידי עבודת האלהים ענין אחד, אם תרפאני ממדוהו ותסיר ממני דאגתו, אנצל מן הגדול שבמדוים ואהיה קרובה לרפואה מכל נגעי. אמר השכל ומה הוא הענין שהוא אצלך כאשר זכרת. אמרה הנפש מזה שמצאתי בספרים מענין ההכרח והגזרה והממשלה והחפץ שהכל לאלהים בכל מה שברא מקופא וצומח וחי ומדבר, כמו שנא' (תהלים קל"ט) כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ, ואמר (ש"ל ז) ה' ממית ומחיה מורוד שאול ועל, ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם, ואמר (איכה ג) מי זה אמר ותהי ה' לא צוה, מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, ואמר (ישעיה נ"ה) יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע, ואמר (תהלים קכ"ז) אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידיו שנא. והרכה ממה שדומה לזה מה שזורה כלו כי האדם ושאר החיים הכינם הבורא לזיון העוה"ז, ואם יניעם יניעו ברשותו ויכלתו ואם יניחם ינחם מעשיהם, כמו שאמר (איוב לד) והוא ישקיט ומי ירשיע, ואמר (תהלים קד) תסתיר פניך ויהלון תוסף רוחם יגעו ואל עפרם ישובו. וכל דברי הראשונים בכל ספר מודים מכל הענין הזה מבלי מחלוקת בו. ונמצא בספר התורה מה שחולק עליו מה שמורה כי המעשים הנראים מן האדם נתונים ברשותו והוא בוחר בהם כחפצו והם הווים ברצונו ובחירתו, וע"כ החחייב בגמול ובעונש על העבודה

והוכחתני, זכרת לי הענין: באורך. בהתבוננות כז: ממדוהו. מכלאו וחליו: ההכרח והגזרה. שהכל מוכרח ונבצר מן הבורא ואין בחירה לאדם: מקופא. דומם: לזיון. ל' מיליו ושלימות: שחולק עליו. קופא הדעת הזאת: על העבודה וכו'. הגמול על מע"ע והעונש על פעברה:

ועל העבירה; והוא מה שאמר הכתוב (דנ"ס ל) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע, ואמר (ס"ס) ובחרת בחיים, ואמר (נ"ל כ"א א) מידכם היתה זאת, ואמר (א"י"ז לד) כי פעל אדם ישלם לו, ואמר (נ"ש"ל י"ט) אולת אדם תסלף דרכו, וכל מה שיש בספרנו מתורה ומצוה ומוסר מורה על כירור הענין הזה, וכן מה שיש בו מגמול העבודה ועונש העבירה הכל מורה כי מעשי האדם מונחים אליו, וכי כבוד האלהים נקי מטובתו ורעתו וצדקותיו ומעוותיו, והענין אצלי קשה, והפק בין שני הענינים קשה מאד. ואם יש רפואה למדוה הזה ירפאני האל ממנו על ידך. אמר השכל אין כמה שזכרת מקושי ההפקה בין שני אלו הענינים הנמצאים בספרים, גדול ממה שימצא ממנו בפעל בדרך הבחינה. והוא מה שאנחנו רואים ממעשי האדם שיהיו כפי דעתו וחפצו בקצת העתים, ויהיו שלא כרצונו וכונתו בקצתם. והם יורוך כי יש לבורא ית' ממשלת עליו ושהוא תחת מאסרו, יתיר לו מה שיחפוץ וימנעהו ממה שאינו חפץ, ויראה לך ממנו גם זה בתנועת לשונו ושמעו וראותו. ואני רואה אח"כ שהגמול והעונש עומרי' עליו כפי מעשהו ותנועתיו לעבודה האלהים ולהמרותו. וכבר ארכו מחלוקות החכמים באופני ההפקה בין ההכרח והצדק, מהם מי שאמר כי כל המעשים האנושיים הולכים כחפץ האדם בהם ויבלתו וכחו, מסר האלהים בידו עניניהם והשליט בהם וכי כבוד האלהים נקי מהם, וע"כ התחייב עליהם הגמול והעונש. ומהם מי שמשיב המעשים האנושיים וזולתם אל הבורא ית' ואומר כי כל תנועה המתחדשת בעולם ממדבר דומם היא ברשות הבורא ית' וגורתו ודינו ותחת מאסרו,

מונחים אליו. נחניס צידו: נקי. אין לו חלק ועסק: והפיק. לנשות עשר ולהסיר הסמירה: תחת מאסרו. נקשר לכלונו ית': צלופני הספקה וכו'. צשכר הסמירוש:

אין נמלט מהם כשערה לא פחות ממנה ולא למעלה הימנה. וכאשר הקשו עליהם בדרך הגמול והעונש אמרו ענין הגמול והעונש אין אנו יודעים צורתו ולא מהלכי דיניו, והאלהים צדיק ולא יעול ונאמן במה שיעד מן הגמול והעונש ולא יעבור, נחלשו דעותינו מהשיג כח היית חכמתו וצדקו יותר גלוי וחסדו נראה יותר ממה שנחשדהו בדיניו אין אלוה מבלעדיו. ומהם מי שראה להאמין בשתי הדעות ההכרח והצדק, ואמרו כי המעמיק בהם אינו נצול מחטא ומכשול על איוה דרך שיסבור אותם, ואמרו הנכון שנעשה מעשה מי שיאמין כי המעשים מונחים לאדם יגמולו וענש עליהם, ונשחדל בכל אשר יועילנו אצל הבורא בשני העולמים, ונבטח באלהים בטחון מי שהתברר אצלו כי ממשלת כל המעשים והתנועות והתועלת והנזק בגזרת ה' ורשותו ובמאמרו, וכי לאל ית' הטענה הנצחת על האדם ואין טענה לאדם על האלהים ית'. והרעת הזאת קרובה אל דרך ההצלה מכל אשר קדם זכרו, כי מן האמת והנכונה שנורה בסכלות בדבר הזה מחכמת הבורא ית' מפני חלישות דעתנו ומעוט הכרתנו ובסכלותינו בו פנים מאופני הטובה ולזה נעלם ממנו, ואלו היחה לנו בעמדנו על הסוד הזה תקנה היה הבורא מגלה אותה לנו. והדמיון הקרוב בזה מה שאנו רואים מענין חלש הראות שאין לו תועלת באור השמש עד שישים מסך דק בינו ובין עיניו, וכל אשר יהיה החולי בעיניו יותר גדול תהיה תקנתו במסך יותר עבה, וכל אשר יקל החולי מעיניו יהיה המסך הדק יותר ראוי לו. ועוד כי אנורואים כרוב המלאכות

והצדק. לפי שחלדיק ע"י הצחירה במול ועונש קרא לו דק: וחולתס. מעשי כל שאר הצדואים: לורתו. ענינו ודרכו: ולא יעול. לא יעשה עול: ולדקו יותר וכו' מזה שנחשדהו וכו'. לדקו וחסדו גלוי וידוע כ"ב עד אין מקום לחשדו דליניו: הטענה הנלחת. שלא נכרח כ"א להטיב ולעשות אשר הוא מלווה: דרך ההלכה. מכל נגובה בחקירות אלה: ובסכלותנו וכו'. ולפי

הגופניות פעולות, אלו לא היינו רואים אותם בעינינו והיה דברם מגיע אלינו היינו ממהרים להכזיב המגיד בו עליהם, כמו האינסטרולבי"ו שהוא מאזני החזים שאלולא השגנוהו בראותנו ויגיד לנו מגיד צורתו ודמותו, ומה שיושג בו מתנועת הגלגלים ומקומות הכוכבים וכיוון השעות של כל עת ועת מעתי השנה, וידעת מרחקי הדברים החלוקים והרכה מן הדברים שאינם ידועים לא נתבררה במחשבתנו ולא עלה ברעיונינו צורתו. וכן מה שהוא יותר קרוב אלינו מן הכלים שמשתמשים בהם המון ב"א, הפלס; כי לולי השגת חוש ראותנו אותו לא היה מתקיים בנפשותינו שישקול שקל הצדק במאזנים שאחד מחלקיהם יותר ארוך מן השני, ומן התימה שישקלו בו שקלים רבים נחלקים בחסר וביתר באבן אחת. ומה שמשתמשים בו בני אדם יותר תנועת האבן העליון מאבני הרחים בסבוב שוה באמצעיים חלשים מניעים אותם המים, וכשאנו משליכים אבן קטנה בשטף המים הנגרים לא היה מהעכב שעה עד שהי' מגיע לתחתיהם; וברחים ממשקל האבן כפלים רבים וכח האמצעיים שינועו הרחים בעבורם פחות מכח השטף הרבה. ואלו הגיד לנו מגיד ולא היינו רואים הדבר בעינינו היינו ממהרים להכחיש ולהשיב על דבריו, וזה מפני מעוט ידיעתנו בסודי היצירה וחלישות הכרתנו בשרש הנמצאים ותולדותיהם וטבעיהם וכחותם המתבודדי'. ומי שהוא בסכלות אשר ספרנו בדבר שהוא בין ידיו הדיר, אין מן התימה שלא ידע מהלכי

שחקרון ידיעתנו גם הוא לעוצ לנו ע"כ נעלם ממנו: חקקה. חועלת: החולי. המחלה: דברם מגיע אלינו. ע"י מגיד ומספר: וכיון השעות של כל עת ועת וכו'. וידעת השעות נעמים צדיוק מכוון ומלומס: הפלס. הוא מאזני משקל הנקרא כל"א (שנעללוואנע): צאלמעיס חלמים. ע"י שיני אופנים קטנים ודקים וגם המים קלים וחלשים מהם, שהרי כשאנו משליכים וכו': שעה. ר"ל רגע: המתבודדים.

הגזר והצדק ממשפטי הכורא ית' אשר הם נעלמים ונעלים
ממה שזכרנו עד אין קץ, וכבמותו אמר דוד ע"ה (תהלים
קלח) ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני וגו', ואמר אחר זה
מה שדומה לו מהמסר אל האלהים בטאמרו, אם לא
שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי:

פרק ט אמרה הנפש כבר נחמתני במה שיאשחתי מהשיג.
סוד הדבר הזה לדקותו ועימק ענינו; אך גלה לי
סוד עניני והכונה בהעמדתו בעוה"ז וקרב לי צורת ההכרח
והצדק בכל יכולתך מן הדרך הקצרה, ולא יהיה עניני כענין
מי שלא הבין אופני טובתו מן המלכים כאשר הגיעני.
והוא שבקצת איי הודו מדינה אחת הסכימו יושביה למנות
עליהם איש נכרי בכל שנה, וכאשר תשלם לו השנה
יוציאוהו מביניהם ויחזור על הענין אשר היה עליו קודם
שיתמנה עליהם. והיה במתמנים עליהם איש אחד סכל
לא ידע סודם בו, וקבץ ממונות וכנה ארמונות וחזקם ולא
הוציא ממדינתם דבר, והשתדל להביא כל אשר היה לו
חוץ למדינה ממון ואשה ובנים אליה; וכאשר נשלמה לו
השנה הוציאוהו אנשי המדינה ההיא נעור וריק מן הכל
והפרידו בינו ובין כל מה שכנה וקנה תחלה וסוף, ולא
מצא בצאתו מאומה מכל מה שהיה לו בעיר וחוצה לה,
והיה מתחרט ומתאבל על טרחו והשתדלותו במה שכנה
וקבץ והיה לזולתו. ואח"כ הסכימו דעתם למנות עליהם
איש נכרי גלכב ונבון, וכאשר נתמנה עליהם בחר מהם

לשון דד, וכ"ל המיוחדים לכל חו"ל ואין לזונתו: כגמול עלי אמו, שאינו
יודע לשפוט על חסדי אמו אבל הוא צוטה זה כן האדם ציחם אל אלהיו:
— שיאשחתי. שהכוננה את רוחי להנחם על חקרונ השגת סוד ענין זה
מעני דקותו וכו': סוד עניני, תכליתי: וקרב לי וכו'. קרב אל שכלי:
ולא יהיה עניני. שלא יקרני: הגיעני. הנד וקושר לי: קודם. משפטים
למנות עליהם איש אחר ככל שנה: נעור. נכדף לריק ופירושו משולל
וחסר: כלבב. צעל לב ונבין:

שער עבודת האלהים

סב

איש אחד והטיב אליו ושאל אותו על מהני העם ודהיהם עם מי שנחמנה עליהם קודם, וגלה לו סודם ודעתם בו; וכאשר ידע הדבר לא נחעסק במאומה ממה שנתעסק בו הראשון אשר זכרנו, אך השתדל וטרח להציא כל דבר יקר שהיה במדינה ההיא למדינה אחרת ושם כל מכמניו ומחמדיו בזולתם, ולא בטח בגדולתם ובכבודם והיה בין האבל והשמחה כל ימי עמדו במדינה, מתאבל במהירות יציאתו מאתם ועל שמעט בעיניו מה שמוציא מן החמורות כ"א הי' עימד הי' מוציא יותר, והי' שמח כצאתו מהרה ממנה להתישב במקום אשר שם שם חמורותיו וישתמש בהם באופני תועלותיו ומיני הנאותיו בלב שלם ונפש בטיחה והתמדת ענין. וכישלמה שנתו לא דאג על צאתו מאתם אך מהר לדבר בשמחה לב וסכר פנים משבת מעשהו והשתדלותו, והלך לטיבה רבה וכבוד גדול בשמחה מתמדת, ושמת בשני הענינים והגיע אל תאותו בשני המקומות. ואני יראה שיקרני מקרה הכסיל אשר יגע בשני הענינים והפסיד בשני המקומות: וכיון שחנני האל אותך הורני והראני עניני ומה שעמדת עליו מסוד דברי ואופני תקנתו. אמר השכל כבר ספרת במשל שהבאת צורת עמך בעולם וכי ענינך בו כענין המלכים אשר זכרת, וכבר התברר אצלך גרוחק ומהירות יציאתך, ואת צריכה שהעשי מה שעשה הנלכב הנבון שהי' ענינך בענינו, ואם חטי ממנו אצלך תיעלת כדברי ולא הנאה במליצתי. אמרה הנפש לולי חפצי בדבר לא הייתי חוקרת על מה שנעלם ממני מעניני. אמר השכל אבל סוד דברך שהבורא בראך מלא דבר בכלל מה שברא מן הגרמים הרוחניים. ורצה לנשאת ולהרים מעלתך עד מעלות סגולתו ובחיריו ובריו

ודתיהם. הנהגתם: צולתם. הוץ לנדינתם: והתמדת ענין. שלח יפקק: גרוחק, שלח רק כגד צלחן ככניה: סוד דברך. עיקר ענין צריאותך: וצריו.

מן הקרובים אל אור כבודו לטוב לך ולחסד עמך, ולא היית ראויה לזה אלא אחר שלשה דברים: אחד מהם הסר מסך האולה מעליך והאיר לך בדעתו. והשני נסותך ובחנך אם תבחר בעבודתו או בהמרותו. והשלישי מיסרך בעוה"ז בסבלך עול עבודתו בו להעלותך אל מעלת העליונים הסובלים שנא' בהם (תהלים קג) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו, ולא יחנן לך זה ואת על ענינך הראשון. ומחכמת הבורא יתברך ברא לך העולם הזה ככל אשר בו מקופא וצימח וחי על סדר מהוקן והנהגה נכונה והכל מהוקן לתיעלותך, ובזר לך מסגולת יסודותיו היכל מהוקן דומה לעולם כשרשיו ותולדותיו ותכונותיו, ופתח לך בו חמשה שערים אל העולם, והפקיד עליהם חמשה שוערים מנאמניו. והשערי' הם כלי החושים העינים והאזני' והאף והלשון והידים, והשוערים הם החושים החמשה המשתמשים בהם והם חוש הראות וחוש השמע והריח והטעם והמשוש, אשר בהם חגיעי אל כל תועלותך בעולם הזה. והכין לך בתוך ההיכל ארבע מעלות לארבעה נגידים להנהיגו והם המוח והלב והכבד והביצים, והקן בתוכו עוד ארבעה אוצרות לארבעה פקידים, ר"ל הכח המושך והכח המחזיק והכח המעכל והכח הרוחה, ואוצרותם ומשכנותם הם שתי מרירות השחורה והאדומה והליחה הלבנה והדם לתקנת ההיכל. ופור העבדים מכיה ומבחוץ לעבדו ולשמרו; הפנימיים המעים והגידים והמיתרים והעצבים והעורקים,

לשון ל צרי ל צ צ: צדעתו. שחלק לך מהכמותו. ובחנך. יצחן אומך: ואח כל ענינך וכו'. כל זמן שלא נצחא: מקופא. דומם: דומה לעולם. הגוף הוא עולם קטן, ועיין צמו"ל ח"א פ' ע"ג: שוערים. שומרים לפתחם או לקגרים: המוח. משכן השכל. והלב. משכן החיים: והכבד. משכן הנפש הנומחה: זהבילים. משכן כח המוליד. הכח המושך וכו'. עיין בשער הצחיה פ"ה כי שם שנאס המחבר לנו אוחס וכל כליהם: ומזר העבדים וכו'. חלקם למשמרותם ולעבודתם:

שער עבודת האלהים

פג

החצונים הידים והרגלים והלשון והרחם והשנים והצפרנים
הדומה להם, והכין לך אח"כ קשרים ומצועים בין הרוחנית
בין הגשמית, והם הים הנובע והחום הטבעי והרוח החיוני.
ואח"כ חברך אל ההיכל הזה חבר מהוקן וקשרך אליו
קשר מסודר ביכלתו והכמתו יחברך, כדי שישלמו לך
השלשה דברים אשר זכרתי לך. והכין לך לצרכך שנים
יועצים והפקיד עליהם שני סופרים, ונתן לך מן העבדים
והשמשים כצרכך בעולם הזה. והשני יועצים האחד מהם
הוא השכל המורה אותך מה שיש ברצון האל, והיועץ
השני האותך אשר השיאך והסיתך במה שהקציף ה'
אלהים, כוראך בו. והשני סופרים אחד מהם כותב מעשיך
הטובים בסתר ובגלוי ובמצפון ובנראה על ידי המשתמשים
בו מכל מי שקדם זכרו מן השוערים והנגידים והפקידים
והעבדים והיועצים והמשרתים והשמשים; והסופר השני
הוא כותב המעשים הרעים על הדרך הנזכר במעשים
הטובים. והמשרתים והשמשים הם המדות הנפשיות,
כשמחה והדאגה והששון והיגון, והזכרון והשכחה, והחכמה
והסכלות, והגבורה והמורד, והנדיבות והכילות, והצדק
והרשע. והבושת והעוזה, והתקוה והיראה, והאהבה
והשנאה, וההנא' והצער, והגאווה והענוה, והשררה והשפלו'
והרבה כאלו ממה שאה משתמשת בהם במצפונך. והבירא
ית' צוה השוערים והנגידים והפקידים והעבדים והיועצים
והמשרתים והשמשים לשמוע לך ולעמוד למצותך עד קץ
ידוע, אלא בענינים מיוחדים באדם להם בעת התחברותם
אליך והם ענין ההכרח ומקום הגזרה. והתיר לך להשתמש
בכלם בתקנות גופך ובכל מה שהשליטך לעשותו בעוה"ז

והרחם. כנוי לכלי ההולדה: שנים יועלים. יל"ע וילה"כ: שני סופרים.
כמלינת חז"ל הפנקס פתוח והיד כותבת: המשתמשים וכו'. מעשיך
אשר עשית ע"י וכו': עד קץ ידוע. יום הנוח: אלא. הוץ:

שער עבודת האלהים

על פנים ידועים ובענינים מיוחדים, והם כל המצות השכליות
 והשמעיות והמוותרות. ואמר לך כל אשר שמתו בידך
 והשלטתך להשתמש בו בעוה"ז אל ישיאך, כי לא יוסיף
 לך בעצמך מאומה ולא יגרע, ולא תגיע אליך ממנו הנאה
 ולא צער; אך הם דברים מחדשים על גופך מבית או
 מחוץ אין דבר מהם לצרכך, והם ממך כשליא מן הולד
 ובקליפת הביצה מן האפרוח. ואם תביני ותשכילי כונתי
 בדוטובתי עליך וחבתי בעבודתי ותרחקי מהמרותי בהנהגת
 כל מה שהשלטתך בו, אעלך אל הגדולה שבמעלות
 בחירי וסגולתי ואקרבך אל רחמי ואלבישך זיו כבודי;
 ואם תכחרי בהמרותי, אענשך עונש גדול ואענך ענוי
 ארוך. ואם תסכלי אופני השמוש בהם כאחד מן הדברים
 אשר חייבתך בהם בעבודתי, מפני טרדתך בגופך ועסקי
 אשר נסיתך בהם, הנה יחדתי לך יועץ חכם נאמן
 כשחשאלני עצתו יורה אותך ואם התעלמי יעירך, והוא
 השכל; התיעצי עמו בכל דברך כי הוא יצווק להשתמש
 בכל העומדים לפניך באופני עבודתי, ותשובנה המדות
 המגונות משוכחות כאשר יעשה הרופא החכם שמשחמש
 בסמים שדרכם להזיק בתועלת הגופות בסמים הממיתים
 חולתם. ואם תהיי על הדעת הזאת ותנבירי שכלך והשמעי
 לעצתו, יכתוב סופר המעשים הטובים כל הנועותך המותרות
 בכלל מעשך הטובים: תהיינה נוספות עליהם ויהיו כל
 שמשך עוזרים לך בעבודתי. ואם תמרי את עצתו ותטי
 לדעת היועץ השני שהוא כנגדו בכל עניניו ותשתמשי בהם
 כאשר ייעצך, תשובנה מדותך המשוכחות מגונות כרופא
 הכסיל אשר ימית בסמים המועילים מפני סכלותו באופני
 שמושם, ויכתוב סופר הרעות כל הנועותך המותרות

אל ישיאך. אל יפת לנך לחשוב שהם בעלמם כלככים לך אך הם כלים ואמצעים
 להשגת הסכלית וכנוו שנבאל והולך: ואם תסכלי וכו'. שלא תבזבזי לך

שער עבודת האלהים

פד

בכלל רעותיך וזהיינה נוספות עליהם. ותמצאי עיוריק
 ושמשך ומשרתיך וכל מי שתפגעי בו, מסכימים
 על רצונך ומפיקים הפצך והוסיפי בהם שמחה וששון;
 וכל זה צדק מכוראך. על בחרך המרוחו מעבודתו או עבודתו
 מהמרוחו במצפונך ובכונהך בסחרך כי הנגלה והנסתר ממך
 שוים אצלו, והוא יגמלך על מה שהשקיף עליו ממך מכל
 זה ואם נעלם מב"א. הלא תראה כי הדין הוא דן כפי מה
 שנתקיים אצלו אם בעדים או בחושיו, ואם היה מהקיים
 אצלו מה שיש במצפונים היה דן עליו; והבורא ית' שידיעתו
 בכל שוה מן הדין הוא שישפוט כפי ידיעתו, כמו שאמר
 הכתוב (דברים כט) הנסתרות לה' אלהינו וגו'. וכשירצה
 הבורא להעיר אותך ולהוכיחך, יצוה אחד מן המשרתים
 להסתלק מעבידתך ויהלה האבר ההוא מגופך או שנים או
 כלם, ויחלה וידוה עד עת ידוע; ואם הקיצי וחשובי אליו
 יצוה לשוב לעבודתך וירפא גופך וישוב לענינו הראשון, כמו
 שאמר הכתוב (תהלים קז) אוילים מדרך פשעם וגו' כל אוכל
 תתעב נפשם וגו' ויזעקו אל ה' וגו' ישלח דברו וירפאם וגו'.
 וכאשר ישלמו ימי נסיונך בעיה"ז יצוה הבורא ית' כל מי
 שזכרנו מן השערים והשוערים והעבדים והמשרתים לשוב
 מעליך וינתקו הקשרים והמצועים אשר בינך ובין גופך והשובי
 אל ענינך הראשון, וישאר גופך אין תנועה לו ולא הרגשה
 וישוב גם הוא לענינו הראשון, כמו שאמר ההכם (קהלת
 יג) וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח השוב אל האלהים
 אשר נתנה. ויראו לך פנקסי מעשיך ומחשבאחך והפציק
 ומה שבחרת וטרדת נפשך בו בעולמך ויהיה הנמול כפיהו.
 וכבר הזהירך על זה והתרה בך ע"י שלוחיו ונביאיו ותורתו

להשתנות צם: ותחללי עזתיך וכו'. כ"ל הכה נמלא לך הכל מוכן לרצונך
 חס להרע לו להטיב, ואל"כ גם כל הצל עליך חס לשטט ואם לחסד לך
 וכו' וכו': ואם נעלם, ואע"פ שנעלם: כפיהו. לפי מעשיו צוה"ז: —

הנאמנה, כמו שאמר החכם (משלי כג) הט אונך ושמע דברי חכמים כי נעים כי תשמרם בבטנך וגו' הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת להודיעך קשט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך:

פרקי אמרה הנפש כבר הבינתי מאמרך והקשנתי לכל מה שזכרת. ואני מתחננת אל כבודך שתבאר לי המקומות אשר אשתמש בהם במשובח וכמגונה במדותי, אשר בהשתמשי בהם שם ישבחוני עליהם ויודו שמושי בהם: אמר השכל מדותיך רבות איכור לך מהם מה שזנודמן לי בקצרה. והוא שבמדותיך שתי מדות הם השמחה והאכל והם זה כנגד זה, ואופני השמוש בשמחה כשתכטחי בהנאה קיימת תמיד ולא תהערב בה הוגה ולא יארע לך פגע; התירי המדה הזאת. אבל מקום השמוש באכל כי יפגשך דבר מצער קיים תמיד, אין בך יכולת לדחותו ולא פנים להתפרד ממנו; התירי גם כן מדה האנל והשתמשי בה. ובכלל מדותיך שתי מדות והם המורא וההקוה, ומקום המורא שחהיה בענין שמביא אל הענין שיצטרך ולא תהיה לך אחריתו טיבה, ואין בך כח ויכולה לדחותו מעליך. אך מקום ההקוה שתשתדל בהקדמות המביאות הטובה אליך ומחייבות לך הנעימות מבלי מונע שימנע מהם ולא דבר שיכדיל בינך וביניהן בעשות המצות שציה האל לעשותו מפני טוב אחריתו. ובכלל מדותיך שתי מדות הנכורה והמורך, ומקום השמוש כגבורה בפגוע באויבי ה' להלחם בהם, וסבול כל עצב וכל נסיון ברצון הכורא ית' ורצון הסידי, כמו שאמר (תהלים ננד) כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה,

המקומות. בלזיה ונקוס וזמן: טס. במקומס וזמנס: ויודו. יסכימו על שמושי גס צמנונות: כשתצטחי צהכלה וכו'. שדעי צצור שהיה הכלה קיימת וכו': הסיני. מוחתה לך להשתמש צה: יענשך. יקלך: שילעךך. ל"ל שילעךך: צעשות המלות. כמו צעשות המלות שדלי שכתן טו: והמויךך. כותס הלצ: וכלון חקידיו. שהחווירו צקייגיס וגדכיס:

שער עבודת האלהים

פה

ואמר (סס קמ"א) יהלמני צדיק חסד ויוכיחני. אך מקום המורה בפגוע באוהבי ה' שלא להלחם כם ובאנשי עבודתו, ושחת אחרי מעמיד כנגד מוכיחך כמה שיש בו טיבך, כמו שאמר (ולכיס ז כז) יען רך לבבך ותכנע מפני ה'. ובכלל מדוחך שתי מדות הכשת והעזות, ומקום הכשת בהמרות המטיב לך כטובתו על פניו ובין ידיו, ובהוכיחו אותך בעדיו הטובים והרעים ופגיעת נביאיו, כמו שכתוב (יחזקאל וג) בן אדם הגד את בית ישראל את הבית יכלמו מעונותיהם וגו', ואמר (עזרא ט) אלהי בושתי ונכלמתי וגו'. ומקום מדת העזות בפגיעת הרשעים ואנשי העבירות והחולקים על האמת, ולצוות בחסד ולהזהיר מן הגנות, ולהוביש החטאים ולהוכיח הקטנים והגדולים, כמו שכתוב (יסעיה כ) שמתי פני כחלמיש וגו'. וכן שתי מדות הכעס והרצון, ומקום הכעס בנטות מדרך האמת ומדין הצדק והנכרת השקר על האמת ואנשיו. ומקום הרצון בהפיל כל הדברים על אופניהם ובהניחם על מכוניהם, ובלכת בדרכי האמת בהם. וכן שתי מדות הרחמים והאכזריות, מקום הרחמים על הדלים והזעניים והחולים והפורשים מן העולם, ומי שאינו מכיר אופני טיבותיו ומי שאינו יודע להנהיג עצמו, והאסור ביד אויבו ומי שפקד טובה רבה, והמתחרט על עונותיו והבוכה על מה שעבר חטאיו מיראתו את עונש האלהים. ומקום האכזריות בהפרע מן הרשעים והנקם מן המשחיתים בארץ, כמו שאמר הכתיב (דברים יט) לא תחוס עינך עליו וגו'. וכן שתי מדות הגאווה והענוה, ומקום הגאווה והגובה כשחפצני ושחת אחרי. שחדלי: בהמרות. שלא תנני: על פניו. להכעיקו: וזין ידיו. בעודו לכנגד ובקגון לשון זה השמות הנועתיק גם לעיל: בעדיו. ע"י יעודיו: ופגיעת. תוכחות: וללות צפד. ללות לעשות חסד: ולהוציא וכו'. לבייש החוטאים: בענות וכו' והגברת השקר וכו'. אם תכלי נועים מדרך האמת וכו' ואם תכלי כי השקר גובר על האמת וכו': בהפיל וכו'. צדק כל דבר צדק כסון: שצד טובה רבה. שאכל הונו ויכל נכסיו:

שער עבודת האלהים

בכופרים באלהים ובנוטים מעליו, אל השפלי ואל חכנעי להם, שלא תראי כמצדקה אותם ונוטה אהר דעיתם המושחיתות; אך התירי מדת הגאווה והגובה המורה על הפך דעתם ומעוט רצונך בהם, כאשר ידעה מענין מרדכי והמן. ומקום השמוש בענוה כפגיעתך אדם חסיד ונכר וירא אלהים וחכם בתורתו ומתעסק בעבודתו, ומי שיש לו עליך טובה וחסד את חייבת לגמלו עליה כ"ש מי שגדלו ועצמו טובותיו מגמולך עליהם, וכן שתקחי הדין לאלהים מעצמך כמו שנא' (ויקרא כו) או אז יכנע לבבם הערל וגו'. וכן שתי מדות האהבה והשנאה, מקום האהבה למי שמסכים עמך על עבודת האלהים ועל מי שישמחך באהרית ענינך. ומקום השנאה למי שעובר על רצון האלהים ועמד כנגד אנשי האמה והביאך אל מה שמקצף בוראך, כמו שאמר (משלי כט) עזבי הורה יהללו רשע ושומרי חורה יתגרו בם. וכן שתי מדות הנדיבות והכילות, ומקום הנדיבות לשים כל דבר במקומו ולהת לכל בעל מדה המורה מן הממון והחכמה כפי מה שראוי לו, כמו שאמר (סס ג) אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ירך לעשות, ואמר (סס ה) יפוצו מעינותיך חוצה. ומקום הכילות על האכזרים והפתאים ומי שאינם מכירים את עצמם ולא ערך הטובה עליהם. כמו שאמר (סס ט) יוסר לך לוקח לו קלון ומוכיח לרשע מומי; ואמרו ז"ל כל העושה טובה למי שאינו מכיר כאלו זורק אבן למרקולים. וכן שתי מדות העצלה והחריצות, ומקום השמוש בעצלה בתאוות הבהמיות אשר הנאותיהם חולפות מן האדם, וישאר עליו חרפתם בעולם הזה ועונשם לעוה"ב.

ונכר. לדיק וצר לזכר. ומגמולך. קלרה ירך להטיב גמול וכו': שתקחי הדין וכו'. שתקבלי גזרות השם ודינו בזהב: בלחריט ענינך. לעולם הבא: והכילות. קמלנות: מצעליו. ונלשר לחוי לו: ערך הטובה עליהם. אינם מכירים מעלת הטובה וכו' וכו' וכו': והכילות. החריצות: חולפות.

ומקום החריצות בהנאות הרוחניות וכמעשיהם שמחכוונים בהם להגיע אל רצון האלהים ית', כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט) חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך. ומה שזכרתי בשער הזה די לבוחר בדרך הישרה ומבקש האמת לעצמו וחפץ בחכמה למענה. והאל יפק אותנו אל דרכי עבודתו ברחמי אמן:
 נסלם השער השלישי צע"י.

השער הרביעי

צטטמון על אלהים יתצדך.

זה פתח השער

אמר המחבר מפני שקדם מאמרנו בחיוב קבלת עבודת האלהים, ראיתי להביא אחריו מה שהוא צריך יותר מכל הדברים לעובד האלהים ית', והוא הכטחון עלי בכל דבריו; בעבור מה שישבוטמן התועלות הגדולות בענין התורה ובענין העולם. והועלותיו בו בחורחו מהם מנוחת נפשו וכטחונו על אלהיו ית' כמו שהעבד חייב לבטוח על אדוניו, מפני שאם איננו בוטח באלהים בוטח בזולתו, ומי שבוטח בזולת ה' מסיר האלהים השגחתו מעליו ומניח אותו ביד מי שכתח עליו, ויהי' כמו שנאמר בו (ירמיה ז) כי שתי רעות עשה עמי אותי עזבו מים חיים לחציב להם בורות בחבנות שור אוכל עשב, ואמר הכתוב (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר יכטח בה' והיה ה' מבטחו, ואמר (תהלים נז)

עזרות וצלמי ומקיימות: לעלמו. צעזר האמת עלמו: למענה. למען

החכמה ולא לכונה אחרת: יפק. יגיע ויציל:

בענין התורה. אם רולה להחכב צדך התורה ולקנות שלמות נקל לו על ידי הצטחון; ובענין העולם. להתעסק צו"מ: צוטה בזולתו.

אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים
 ושטי כזב, ואמר (ירמיה ז) ארור הגבר אשר יבטח באדם
 ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו. ואם יבטח על חקמתו
 ותחבולותיו וכח גופו והשתדלותו, ייגע לריק ויחלש כחו
 ותקצר תחבולתו מהשיג חפצו, כמו שאמר הכתוב (איוב כ)
 לוכד חכמים בערמם, ואמר (קהלת ט) שכתי וראה תחת
 השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגו',
 ואמר (תהלים לד) כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו
 כל טוב. ואם יבטח ברוב עשרו יוסר ממנו וישאר לזולתו
 כמו שאמר הכתוב (איוב כז) עשיר ישכב ולא יאסף עינו
 פקה ואיננו, ואמר (משלי כג) אל תיגע להעשיר מבינתך
 חדל, ואמר (סס) ההעיף עיניך בו ואיננו וגו', ואמר (ירמיה
 יז) בחצי ימיו יעזבנו וגו'; או תמנע ממנו הנאתו בו, כאשר
 אמר החכם (קהלת ו) ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו
 וגומר. ויהיה אצלו פקדון ששומר אותו מן הפגעים עד
 שישוב למי שהוא ראוי לו, כמו שכתוב (סס ז) ולחוטא
 נתי ענין לאסוף ולכנוס לתת לטיב לפני האלהים, ואמר
 (איוב כז) יכין וצדיק ילבש וכסף נקי יחלוק, ואפשר שיהיה
 הממון סבת רעתו ואכזרן נפשו, כמו שכתוב (קהלת ה) יש
 רעה חולה ראיהי תחת השמש עושר שמור לבעליו לרעהו.
 ומהם שהבוטח באלהים יביאנו הבטחון עליו שלא יעבוד
 זולתו ושלא יקוה לאיש ולא ייחלל ב"א, ולא יעבדם להתרצות
 אליהם ולא יחניף להם ולא יסכים עמהם בבילתי עבודת
 האלהים, ולא יפחידהו ענינם ולא יירא ממחלקותם; אבל
 יתפשט מבגדי טובותם וטורח הודאתם וחובת חגמולם,

באדם אחר או בעשרו וכדומה: בערמם. ע"י ערמתם עלמה: תאנע
 מנונו. גם אם יתקיים העושר צידו: שמונר אותו. שהאדם שומר
 את העושר: להתרצות אליהם. להיות לכוף להם: בצלתי עבודת וכו'.
 מה שאינו לעבודת האלהים: ענינם. והוא, וכו' שלא יגור מפניהם:
 יתפשט וכו'. כ"ל שלא יקבל מהם שום טובה לצלתי יחייב להודות להם

ואם יזיח אותם לא יזהר בכבודם, ואם יכלימם לא יכוש מהם ולא ייפה להם השקר, כמו שאמר הנביא (ישעיה נ) וה' אלהים יעזר לי ע"כ לא נכלמתי על כן שמתי פני כחלמיש ואדע כי לא אכוש, ואמר (יזקאל ז) אל תירא מהם ומדבריהם אל תירא, ואמר (סס) מדבריהם אל תירא ומפניהם אל תחת, ואמר (יחזקאל ח) אל תירא מפניהם, ואמר (סס) אל תחת מפניהם, ואמר (יזקאל ג) כשמיר חוק מצור נחתי מצחך וגו'. ומהם שהבוטח באלהי' יביאהו בטחוננו לפנות את לבו מעניני העולם וליחד לבו לעניני העבודה, ויהיה רומה במנוחה נפשו ורוחב לבו ומעוט דאגתו לעניני עולמו לבעל האלכ"מיאה, והוא היודע להפך הכסף לזהב והנחשת והברזל לכסף על ידי חכמה ומעשה. ועוד כי הבוטח באלהים יש לו עליו יהרון בעשרה דברים: — תחלתם שבעל הכימ"אה צריך לדברים טיוחדים למלאכה, לא יגמר לו דבר זולתם ולא ימצאם בכל עת ובכל מקום. והבוטח באלהים טרפו מובטח לו מכל סבה מסבות העולם, כמו שאמר הכתוב (דנריס ס) למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם וגו'. כי הסכות אינן נבצרות ממנו בכל עת ובכל מקום, כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים ועם האשה האלמנה ועוגת רצפים וצפחה המים, ודבר עובדיהו עם הנביאים שאמר (תלכיס ח יח) ואחביא מנביאי ה' מאה איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים. ואמר (תהלי' לד) כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב, ואמר (סס) יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו: — והשני כי בעל הכימ"אה צריך למעשים ולמלאכות לא

ולגמולס עוזה כנגדה: ולא יכלימם. בהוכיחו אותם: ולא ייפה וכו'. ל' זשי, ור"ל שלא יוכיחם בהנחל צנלמל: לדברים. קמים ידועים וכלים: עלתם. צנלמל: חכמה ונעדרות:

ישלם לו חפצו זולתם, ואפשר שימיהו ריחם ועשנם עם
 התמדת העבודה ואורך היגיעה בהם לילה ויומם; והבוטח
 באל כבטחה מהפגעים ולבו בטוח ממצוא הרעות, וכל
 אשר יבואנו מאת האלהים יהיה לו לששון ולשמחה וטרפו
 בא אליו במנוחה והשקט ושלוה, כמו שכתוב (סס כג)
 בנאות דשא ירכיציני על מי מנוחות ינהלני: — והשלישי
 כי בעל הכימי"אה אינו מאמין על סודו זולתו מראתו על
 נפשו; והבוטח באלהים איננו ירא משום אדם כבטחונו
 אבל הוא מחפאך בו, כמ"ש דוד המלך ע"ה (סס נו)
 באלהים בטחתי לא איראמה יעשה אדם לי: — והרביעי
 כי בעל הכימי"ה אינו נמלט מהזמין מהזהב והכסף הרבה
 לעת צרכו, או שלא יזמין מהם כלום אלא כפי שיספיק
 לזמן מועט. ואם יזמין ממנו הרבה יהיה כל ימיו מפחד
 על נפשו שלא יאבד ממנו בעניני סבות האבדה, ולא ישקוט
 לכו ולא תנוח נפשו מפחדו עליו מהמלך והעם. ואם לא
 יזמין מהם אלא למלאת מחסורו זמן מועט, אפשר שיבצר
 ממנו המעשה בעת הצורך הגדול אליו מפני המנע סבות
 מסכותיו ממנו; והבוטח באלהים בטחונו חזק באלהיו
 שיטריף אותו כרצונו בעת שירצה ובמקום שירצה, כאשר
 יטריף העובר ברחם אמו והאפרוח בחוך הביצה אשר אין
 בה מקום מפולש להכנס אליו ממנו דבר מחוצה, והעוף
 באויר והדגים במים והנמלה הקטנה עם חלישותה; ויבצר
 הטרף מהארי עם תקפו בקצת הימים, כמו שנא' (סס
 לד) כפירים רשו ורעבו וגו', ואמר (משלי י) לא ירעיב ה'
 נפש צדיק וגו', ואמר (תהלים לז) נער הייתי גם וקנתי ולא

עם הסומה. נוסף לזה התמדת וכו': בצעקה. הוא בטוח: ממלוא הכנות.
 שלא תאונה אליו רעה: אינו מאמין וכו'. אינו עומין לזולתו לבלות לו סודו;
 מפחדו עליו. מפחד על ממוכו מפני המלך וכו': שיבצר ממנו המעשה, שלא
 יוכל לעשות מלאכתו לפגעים: מפולש, פתוח: ויבצר. ויחפר: עם תקפו.

ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: — והחמישי שבעל הכימאי"ה תחת יראה ופחד על מלאכתו מן המלך ועד הקטן שבעם, והבוטח באלהים ירצוהו המלכים ונכבדו ב"א אף החיות והאבנים מבקשים רצונו, כמו שנאמר במומר יושב בסתר עליון (ס"ט ל"א) עד אחריתו, ואומר (ליו"ב ה) בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע ברעב פדך ממות, עד סוף הענין: — והששי שבעל הכימאי"ה אינו בטוח מהחליים והמדויים שמערבבין עליו שמחתו בעשרו ואינם מניחין אותו ליהנות ממה שיש לו ולא להתענג במה שהשיגה ידו. והבוטח בה' בטוח מן המדויים והחליים אלא על דרך הכפרה או ע"ד התמורה, כמו שכתוב (ישעיה נ"ג) ועפו נערים ויגעו ובחורים כשול יכשלו, ואמר (ס"ט) וקוי ה' יחליפו כח וגו', ואמר (תהלים ל"ז) כי זרועות רשעים תשברנה וגו': — והשביעי שבעל הכימאי"ה אפשר שלא יגיע אל מזונו במה שיש אצלו מן הזהב והכסף, מפני שלא יהיה האוכל נמצא בעירו בקצת העתים, כמו שכתוב (יחזקאל ז) כספם בחוצות יחליכו, ואמר (לפניה ח) גם כספם גם זהבם לא יוכל להצילם. והבוטח בה' לא יבצר ממנו מזונו בכל עת וככל מקום עד סוף ימיו, כמ"ש (ליו"ב ה) ברעב פדך ממות תו', ואמר (תהלים כ"ג) ה' רועי לא אחסר וגו', ואמר (ס"ט ל"ז) לא יבושו בעת רעה ובימי רעבן ישבעו: — והשמיני שבעל הכימאי"ה איננו מתעבב בשום מקום, מיראתו שמא יחגלה סודו. והבוטח באלהים בבטחה

א"ב ש"ס חזק: ספ"ג יב"א וכו'. הנוכח תמיד על ראש: ילכו וכו'.
 סוף ברנ"ה למלכים וכו': ערך תמות. ואמר ש"י כי עם א"ב כ"י השדה
 ז"ר יתך וחסים השדה השלמה לך: והמדרש. חליים ונכא"ב: אלא
 ע"ד הכפרה, ואם צדיק עליו יקורים הם רק לכפרה עונות שעברו: ע"ד
 התמורה, בעון הדור עדה"כ א"כ חל"י"נו הוא נש"א וכו', או ר"ל
 להגדיל גוולו בעוה"ז: צ"ב: צוה ש"ש, עם י"ה ש"ש וכו':

בארצו ובמנוחת נפש במקומו, כמו שכתוב (סס) בטח
 בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה, ואמר (סס)
 צדיקי' יירשו ארץ וישכנו לעד עליה: — וההשיעי שבעל
 הכימיא"ה לא הלוינו הרמיה (ס"ח ככיני"אס) שלו באחריתו,
 ולא ישיג בה זולת הבטחון מן הריש והצורך לב"א. והבוטח
 בה' ילוינו גמול בטחונו בע"הז ולע"הב, כמ"ש (סס לז)
 והבוטח בה' חכד יכונבנו, ואמר (סס לא) מה רב טובך
 אשר צפנת ליראיך וגו': — העשירי שבעל הכימיא"ה
 אם יודע ענינו הדיה סיבת מוחו, מפני שמה שהוא
 משהדל וטורח בו הפך הנהגת העולם, ומנהיג הכל ישליט
 עליו מי שימיההו כשאינו יודע להעלים את סודו. והבוטח
 בה' כאשר יודע בטחונו יגדל בעיני הבריות ויכבדוהו בני
 אדם ויהברכו בקרבהו ובראייתו, ויהיה גורם להקנת עירו
 ולדחות הפגעים מעל אנשי מקומו, כמו שכחוב (ונשלי י)
 וצדיק יסוד עולם, וכענין לוט בצוער. ומתועלות הבטחון
 בה' בענין החורה כי הבוטח בה' אם הוא בעל ממון
 ימהר להוציא חובות האלהים וחובות ב"א ממנו בנפש
 חפצה ורוח נדיבה, ואם איננו בעל ממון יראה כי חסרון
 הממון טובה מטובות המקום עליו, מפני שנכהלקו מעליו
 החובות שהוא חייב בהן לאלהים ולבני אדם בעבורו
 ומעוט טרדת לבו נשמירתו והנהגתו. כמו שנא' על א'
 מן ההסידים שהיה אומר המקים יצילנו מפזור הנפש,
 אמרו לו מה הוא פזור הנפש? אמר שיהיה לי ממון
 בראש כל נהר ובראש כל קריה. והוא מה שאמרו ז"ל
 מרבה נכסים מרבה דאגה, ואמרו איהו עשיר השמח
 בהלקו. ומהם כי הבוטח בה' לא ימנענו רב הממון מכטות

חלוינו. ל' לוינו וז"ל שלל חלק אמו במומו. הכיש. עניות: יודע. יסבלה:
 צענין המורה. לקי ס המלות: להוליח וכו' ונמנו. לקיים המלות כחלוות
 צוממן: יראה. יחזון כונו ול צי כאס: צלאש כל נהר ונלאש כל קריה.

כה', מפני שאיננו סומך על הממון והוא כעיניו כפקדון צווה להשתמש בו על פנים מיוחדים ובענינים מיוחדים לזמן קצוב, ואם יתמיד קיומו אצלו לא יבעט בעבורו ולא יזכור טובתו למי שצוה לתת לו ממנו, ולא יבקש עליו גמול הודאה ושבח, אבל הוא מודה לבוראו יהברך אשר שמהו סבה לטובתו. ואם יאבד הממון ממנו לא ידאג ולא יאכל לחסרונו, אך הוא מודה לאלהיו בקחתו פקדונו מאתו כאשר הודה לו בנתינתו לו, וישמח בחלקו ואיננו מבקש היזק וזולתו ולא יחמוד אדם בממונו, כמו שאמר החכם (סס יג) צדיק אוכל לשובע נפשו;

אך תועלות הבטחון בעולם, מהם מנוחת הלב מן הדאגה העולמיות, והשלווה מנדנוד הנפש וצערה לחסרון תאוותיה הגופיות, והוא בהשקט ובבטחה ובשלווה בעוה"ז כמו שכחוב (ילמ"ס יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, והי' כעץ שחול על מים ועל יובל ישלח שרשיו וגו'. ומהם מנוחת הנפש מלכת בדרכים הרחוקים אשר היא מכלה הגופות וממהרת השלמת ימי החיים, כמו שכתב (תהלים קג) ענה בדרך כחי קצר ימי. ונאמר על אחד מן הפרושים כי הלך אל ארץ רחוקה לבקש הטרף בתחלת פרישותו, ופגע אדם אחד מעובדי כוכבי' בעיר אשר הלך אליה. אמר לו הפרוש כמה אתם בתכלית העורון ומעוט ההבנה בעבודתכם לכוכבים. אמר לו האמגושי ומה אתה עובר? אמר לו הפרוש אני עובד הבורא היכול המכלכל האחד המטריף אשר אין כמוהו. אמר לו האמגושי פעלך

באכיות על הים ובערים הגדולות: לא יבעט. לא יגאס ולא ינרס אה מי ה': סבה לטובתו. שליח לכטיב לזולתו: ולא יחמוד אדם בממונו. פענע ב"א להתקרב אל כל גדול אס בחכמה או בעושר: מנדנוד הנפש. כדנוד הוא הפך המנוחה: השלמת וכו'. תשלום החיים וכו' מן קלחת ימיו: האמגושי. שס לכת עובדי כוכבים בלחץ הקדם: המטריף. המפנק:

סותר את דבריו. אמר לו הפרוש והאיך? אמר לו אלו היה מה שאמרת אמת היה מטריפך בעירך כמו שהטריפך הנה, ולא היית טורח לבא אל ארץ רחוקה כזאת; ונפסקה טענת הפרוש ושב לארצו וקבל הפרישות מן העת ההיא ולא יצא מעירו אח"כ. ומהם מנוחת הנפש והגוף מן המעשים הקשים והמלאכות המיגעות את הגופות. והבוטח בה' הוא תובע מסבות הטרף מה שיש בו יותר מנוחה לגופו ושם טוב לו ופנאי ללבו, ומה שהוא מפיך יותר לחובות חורתו עם יתר אמונתו; כי הסבה לא תוסיף לו בחקו ולא תחסרהו ממנו מאומה אלא בגזרת האלהים ית', כמו שאמר (סס עה) כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים, כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים, ואמר (סס כג) בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני. ומהם מעוט צער נפשו במסחר אם יתעכב אצלו או פרקמטיא או אם לא יוכל לגבות חובו או אם יפגעהו חולי בגופו, מפני שהוא יודע כי הבורא ית' מתקן ענינו יותר ממנו וביותר לו טוב יותר ממה שהוא בוחר לעצמו, כמו שאמר (סס קג) אך לאלהים דומי נפשי כי ממנו תקותי. ומהם שמחתו בכל ענין שיעתיקו אליו ואם יהיה כנגד טבעו, מפני בטחונו באלהים שלא יעשה לו אלא הטוב לו בכל ענין, כאשר תעשה האם החומלת לבנת ברחיצתו וחתולו וקשירתו והחרתו על כרחו, כמו שאמר רוד ע"ה (סס קלח) אם לא שויתיה והוממתני נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי. וכיון שבארתי מתועלות

ונפסקה וכו'. לא יוכל להשיב על דבריו: המיגעות. הנחלישות: תובע מסבות הערך. נתקש ונחר לו תמיני מו"מ ומלאכות וכו': ושם טוב לו. שאינה מלאכה בזויה: ופנאי ללבו. אינו ערוד צה חמיד: מפיק יותר וכו'. עוזר אחר לקיום חובות המורה: עם יתר אמונתו. עם האמונה היתרה שבו: חלל בגזרת וכו'. כדחז"ל אין עשירות נין האמונות וכו' חלל יתפלל וכו': צמחור וכו'. שלל יוכל לעכור סחורו מיד: ערקמטיא. עסק: שיעתיקו אליו. שיצב ה' לידו: ואם יהיה. ואע"פ שיהיה וכו': וסחורו.

הבטחון באלהים והנאותיו בחורה ובעולם מה שנודמן לי, אבאר עתה מענין הבטחון שבעה דברים: אחד מהם מה הוא הבטחון. והשני בסכות הבטחון על הברואים. והשלישי בבאור ההקדמות אשר בעבורם יתחייב הבטחון באלהים וחיוב העסק בסבות. והרביעי בבאור הדברים אשר בהם יהי' הבטחון וחיוב שבחו וגנותו בהם. והחמישי בהפרש שיש בין עסק הבוטח באלהים בסכות הטרף ובין עסק מי שאינו בוטח באלהים בהם. והשישי בבאור אפני חיוב גנות דעת האמרים באריכות התאוות בעולם, ומיחלים נפשותם בקבלת עבודת האלהים כשיגיעו לחפצם בו והם בעלי המשכונות. והשביעי במפסירי הבטחון באלהים וכל מה שצריך לדבר בענין הבטחון ולקצר בחלקיו:

פרק א אך מהה' הבטחון היא מנוחת נפש הבוטח, ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו שיעשה הטוב והנכון לו בענין אשר יבטח עליו כפי יכלתו ודעתו במה שמפיק טובתו. אבל העיקר אשר בעבורו יהיה הבטחון מן הבוטח ואם יפקד לא ימצא הבטחון, הוא שיהיה לבו בטוח במי שיבטח בו שיקיים מה שאמר ויעשה מה שערב, ויחשוב עליו הטוב במה שלא התנה לו ולא ערב עשוהו שיעשהו נדבה וחסד:

פרק ב אך הסכות אשר בהן יתכן הבטחון מהבוטח על הברואים הן שבע: אחת מהן הרחמים והחמלה, כי האדם כשהוא יודע בחבירו שהוא מרחם וחומל עליו, יבטח בו ותנוח נפשו עליו בכל מה שיטריחהו מעניניו: —

סמטוטין סוכרין צם התינוק: צצצות הצעקון וכו'. חיו סיצות יכיעו חם האדם לצעוק צצרוחיס: העסק צצצות. להמעק צלחה סכנסה: וחיוב צצחו וכו'. צלחה חופן הצעקון משוצח וכו': צלריכות החלות וכו'. צמלחת להם כל לזכס אז יענו לצס לצצודתו: צעלי המשכונות. לוקחי משכון: — סעזיק. סנלנך לו; יסקד. יחסר: שלל חתנה לו ולא ערב וכו'. שאינו

והשנית שיהיה יודע בו עם אהבתו שאיננו מחעלם ממנו ולא מתעצל בחפצו, אבל הוא יודע בו שהוא משתדל ומסכי' לעשותו; כי אם לא יתברר ממנו כל זה לא יהי בטחונו עליו שלם, מפני שהוא יודע התעלמותו ורפיונו בחפצו. וכאשר יתקבצו לכוטח ממי שבטח בו שתי מדות אלה גודל רחמנותו עליו ורוב השגחתו על עניניו, יבטח בו מבלי ספק; — והשלישית שיהיה חזק לא ינוצח באשר הוא חפץ, ולא ימנעהו מונע מעשות בקשת הכוטח; כי אם יהי' חלש לא ישלם הבטחון עליו אע"פ שנתברר שהוא מרחם ומשגיח, מפני המנע דברים ממנו ברוב הענינים. וכאשר יתקבצו בו שלש המדות האלה יהי' הבטחון עליו יותר ראוי: — והרביעית שיהי' יודע באופני תועלת הכוטח עליו ולא יעלם ממנו מה שהוא טוב לו כנסתר וכנראה ומה שייטב בו ענינו, כי אם לא ידע כל זה לא תנוח נפש הכוטח עליו; וכאשר יתקבצו לו בו דעתו כתועלותיו ויכלהו בהם ורוב השגחתו עליהם וחמלתו עליו, יחזק בטחונו בומבלי ספק. — והחמישית שיהיה מתיחר בהנהגת הכוטח עליו מתחלת היותו וגדלו וינקותו ונערותו וכדורותו ושישיותו וזקנתו עד תכלי' ענינו, וכשיתברר כל זה ממנו לכוטח יתחייב שתנוח נפשו עליו וישען אליו, בעבור מה שקדם לו עליו מן הטובי' העודפות והתועלות המתמידות, ויהיה זה מחייב חזקת בטחונו בו: — והששית שיהי' ענין הכוטח מסור בידו ולא יוכל אדם להזיקו ולהועילו ולא להטיב אליו ולא לדחות נזק מעליו זולתו. כעבד האסור אשר הוא בכית הבור ברשות ארוניו; וכשהיה הכוטח ברשות מי שבטח עליו על הענין הזה, יהיה יותר ראוי לבטוח עליו: — והשביעית שיהיה מי שבטח עליו בתכלית הנדיבות והחסד למי שראוי לו ולמי

מלך חז' וערכו: — עם להבטח. מלך להבטח: המנע וכו'. שחטו לו כמה דברים נכו': עד תכלית ענינו, עד יום מותו: זולת המנע: :

שאינו ראוי לו, ותהיה נדיבותו מתמדה וחכרו נמשך לא יכרת ולא יפסק. ומי שנקבצו בו כל המדות האלה עם כל מה שזכרנו קודם לזה נשלמו הנאי הבטחון בו, וההחייב היודע זך ממנו לבטוח בו ושתנוה נפשו עליו בגלויו ובנסחרו בלבו ובאבריו, ולהמסר אליו ולרצות בגרותיו ולדון אוהו לטוב בכל דיניו ומפעליו. וכאשר נחקור על אלה השבעה הנאים לא נמצאם כלל בברואים ונמצאם כלם כבורא יתברך. שהוא מרחם על בריוחיו, כמו שכתוב (תהלים קג) רהום וחנן ה' וגו', ואמר (יונה ד) ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה וגו'. ושאינו מהעלם, כמש"כ (תהלים קכז) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ושהוא הכם ולא ינוצח, כמו שכתוב (איוב ט) הכם לבב ואמין כח מיהקשה אליו וישלם, ואמר (ד"ה א כט) לך ה' הגדולה והגבורה וההפארת והנצח וההוד וגו', וכתוב (לפני ג) ה' אלהיך בקרבך גבור וישע. ושהוא מתיחד בהנהגת האדם מהחלת ענינו והתחלת גדולו כמו שכתוב (דברים לז) הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך, ואמר (תהלים עא) עליך נסמכתי מבטן ממעי אמי אחה גווי, ואמר (איוב י) הלא כחלב חתיכני וכגבינה חקפיאני, ושאר הענין. ושחועלתו והזקו אינם ברשות אדם כ"א ביד הבורא ית' לברו, כמו שנא' (איכה ג) מי זה אמר ותהי ה' לא צוה, מפי עליון לא הצא הרעות והטוב, ואמר (ישעיה ו) יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם, ואמר (סס) אכן חציר העם; וכבר התברר הענין הזה במאמר השלישי מן הספר הזה במה שיש בו די. ושנדיבותו כוללת וחסרו סובב, כמו שכתוב (תהלים קמ"ג) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ואמר (סס קלז) נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו, ואמר (סס קמ"ג) פותח את ירך ומשביע לכל חי רצין. והשכל גזור כמש"כ. כ"ל קיים תמיד. וכדף למתמיד: וכשכל נזח וכו'. כ"ל ונאמט

בהקבץ צלה השבעה ענינים בבורא יח' מבלתי הנבראים,
 לכן הבאתי אלו הפסוקים מן הכתוב לזכרון בלבד. וכאשר
 יתברר זה לאדם יתחזק הכרחובאמתת הסד הכורא, יכטח
 בו וימסר אליו ויניח הנהגתו עליו ולא יחשדהו בדינו ולא
 יתקצף על בחירתו לו, כמו שאמר דוד ע"ה (סס קיז) כוס
 ישועות אשא ובשם ה' אקרא, ואמר (סס) צרה ויגון אמצא
 ובשם ה' אקרא:

פרק ג אך ההקדמות אשר בכרוון ואמתהן ישלם לאדם
 הבטחון באלהי', הן חמש:— אחת מהן שיאמין ויתברר
 אצלו התקבצת השבעה ענינים באלהים אשר בהקבצם
 במי שבוטחין בו יתכן לבוטח לבטוח עליו, וכבר זכרתים
 והעירתי עליהן כמה שנודמן לי מן הכתוב והם: הראשון
 שהבורא יח' מרחם על האדם יותר מכל מרחם, וכלרחמים
 וחמלה שיהיו מוולתו עליו כלם הם מרחמי האל וחמלתו,
 כמו שאמר הכתוב (דנריס יג) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך.
 והשני כי הבורא יח' לא יעלמו מומנו אופניתועלות האדם,
 והדין נותן זה מפני שהוא אחד ממעשיו, ואין מי שיודע
 באופני חקנות העשוי והפסדו וכפגעים המשיגי' אותו ובאופני
 מחלתו וארוכתו יותר מעושהו. ואם יהיה זה נמצא בעושים
 מב"א אשר לא יחדשו במעשיהם זולתי צורה מקריח, אך
 השרש והצורה עצמית אין להם בהם שום תהבולה ולא
 יכולת לחדשם; ואשר חדש שרשי האדם וצורתו ותכונתו
 וסדר חבורו, הוא החכם היודע בעניני העולותיו ונקויו והטוב

גם השכל לצד מחייב בהקבץ וכו': מבלתי הנבראים. שאין צנכראים:
 על צמיתתו לו. באשכ יבחר ה' להציא עליו: — מחולתו. שיחמלו
 צ"א עליו: וסדין כותן. והשכל מחייב: שהוא. שהלדס: ואם יהי'
 וכו' צעושים וכו' לורה מקריח. ר"ל ואם הדבר קן צלומניס מצ"א
 אשר לא יהנו כ"א לורה מקריח אל חמה חומר הנמלא כצר, למשל מעץ
 ואבן יעשו כלים שונים. אבל לא יוכלו לעשות עץ ואבן עלמנו: לחדשם.
 לצראס: ולאשכ חדש וכו'. ומכ"ש מי שנכל לה חומר האדם וכו' הוא

לו בעולמו ואחריתו בלי ספק, כמו שכתוב (יסעי' נוח) אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריךך בדרך חלק, ואמר (זשלי ג) כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו'. והשלישי כי הבורא ית' חזק מכל חזק ודברו נגזר מכל דבר ואין משיב את דינו כמו שכתוב (תהלים קטו) כל אשר חפץ עשה, ואמר (יסעי' נה) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם וגו': והרביעי כי הוא משגיח על הנהגת ב"א כלם לא יניחם ולא יהעלם מהם, ולא יסתר ממנו דבר כמו שכתוב (סס ו) למה האמר יעקב והדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומאלהי משפטי יעבור, הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר להבונתו; והחמישי שאין ביד א' מהברואים להועיל את נפשו ולא להזיקה ולא לזולתו כי אם ברשות הבורא ית', כי העבד כשזיהיה לו יותר מאדון אחד ויהיה כ"א מהם יכול להועילו, לא יתכן לו לבטוח על אחד מהם מפני שמקוה התועלת מכל אחד מהם. ואם יהיה אחד מהם יכול על הגדלתו יותר משאריהם, יהיה חוזק בטחונו בו כפי יכולתו אף ע"פ שהוא בוטח בשאריהם. ואם לא יוכל להועילו ולהזיקו כ"א אחד מהם בלבד, על כרחו יבטח עליו לבדו מפני שאינו מקוה תועלת מזולתו. וכן כשירגישה אדם שלא יועילנו ולא יזיקנו אחד מהנבראים אלא ברשות הבורא ית', ישוב לבו מיראתם ותקותם ויבטח על הבורא לבדו, כמו שכתוב (תהלים קנז) אל הבטחו בנידיבים בכן אדם שאין לו חשועה: והששי שידע רב טוב האלהים על האדם ומה שהתחיל אותו בו מרוב החסד והטובה,

ידע צדתי צעניכי תועלוסיו ומקיו וכו': ודברו נגזר. גזירמו קיינמס: לא יניחם. לא יענה: ולא ישיחיהו וכו'. לא ישכח דבר מעטרתם דבר אחת: יכול על הגדלתו יוסי. יכול להועיל יותר צעזר טגדול מן האחרים: ישו לצו וכו'. ען מהם ולא יירא מנזקם ולא יקוה למשועמס ויבטח וכו': שהתחיל אותו צו.

מבלי שיהיה ראוי אצלו לכך ולא לצורך שיהיה אליו אך נדבה וטובה וחסד, כאשר בארנו בשער הבחינה מן הספר הזה, וכמו שאמר הוד ע"ה (סס נ) רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך אנידה ואדברה עצמו מספר: והשביעי שיהברר אצלו כי יש לכל ההוויות שבעוה"ז מעצם ומקרה גביל ידוע, ולא יוסיף ולא יגרע על מה שגזרו הבורא ית' בכמותו ואיכותו וזמנו ומקומו; אין מרבה למה שגזר במעוטו ולא ממעט ממה שגזר ברבותו, ולא מאחר למה שגזר להקדומו. ולא מקדים למה שגזר לאחרו. ומה שיהיה מן הדברים על הדרך הזה הוא הנגזר אשר קדם כתחלת הידיעה, אלא שלכל הנגזרות הקודמות בידיעת הבורא סבות ולסבות סבות. וסי שאינו מבין עניני העולם יחשוב כי הסבה המתחדשת מחייבה שנוי הענינים והתהפכותם מענין אל ענין, והסבה חלושה ונקלה מהיות ממנה שנוי או חלוף בעצמה. כאשר נראה הגרגיר האחד מן החטה מצמיח שלש מאות שכלים וככל שבולת שלשים גרגיר, ויהיה הגרגיר האחד סיבה לעשרת אלפים או קרוב להם; היעלם כי כח הגרגיר חלוש מעשות כמות זה? וכן שאר הגרגירים הנורעים והנטועים, וכן נאמר בהיות האדם ושאר החיים מטפת הזרע, וכמו כן היות הדג הגדול מביצת הדג עם קטנותה. שהתחיל להטיב לו: ומה שיהיה. וכל מה שנולד: הוא הנגזר וכו'. כפי מה שנולד כן נגזר עליו להיות ומוקצ למעלה. ולפטר לפטר שמוקצ למטה ומהובר לחמור חמורו חלל שלכל הגזרות וכו', ור"ל אם עיניך יראו זכות בטבע וחלשות כולדו ונעמה אל חמור ראה זה מדע הוא צביריאה או בטבע הטבע, לא קן! הן חמור כצר כלה ונחללה צבירה קדומה ועלה במחשבה לפניו ית' צבאשית הצבירה, אלא שלא כל יומו ללכת אל הפועל כ"א אחרי תפוצינה סבות רבות עכס הקצה הראשונה וע"י הקצה האחרונה ילא עתה אל הפועל, והכל היא בחוק הטבע ואין כל מדע. לזכר הצל ע"ד הכס והמופת צדכר ה' ע"י נבואיו וצביריו, שעל כונו אלה אלו"ל תנאי הכמה הקב"ה בנעשה צבאשית וכו': והקצה חלושה וכו'.

וטרדת הנפש להקדים מה שאיחר הכורא ית' ולאחר מה שהקדים, ולהרבו' מה שהמעייט ולהמעייטמה שהרבה מקניני העולם, מבלי סבב אל קיום מצות עבודתו וקבול תורתו; חלישות ההכרה באמתת ידיעתו וסכלו' מהבין טובת הנהגתו. וכבר רמז החכם אל הענין הזה באמרו (קפלת ג) לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים, ואח"כ זכר מהם שמנה ועשרים ענינים, והוא מה שאמר עת ללדת ועת למות וגו' עד אמרו עת מלחמה ועת שלום. ואמר (שס ט) כי עת ופגע יקרה את כלם, ואמר (שס ס) כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם. והליכות דיני הכורא יתב' יוחר נעלמות ועמוקות ועליונות מהגיע אל ידיעות חלקיהם כ"ש כללם, וכבר אמר הכתוב (ישעיה נס) כי גבוה שמים מארץ כן גבוה דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם: — וההקדמה השנית שידע ויתברר אצלו כי הכורא ית' משקיף עליו ואין נעלם ממנו נגלהו זנסתרו וצפונו ונראהו, ואם בטחונו באלהיו בלב שלם אם לא, כאשר אמר הכתוב (תהלים לד) ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל, ואמר (משלי כד) הלא תוכן לבות הוא יבין, ואמר (מ"ח ט) כי אתה ידעת לברך את לבב כל ב"א. וכשיתברר זה לבוטח אין ראוי לו לטעון שהוא בוטח באלהים ית' בדבורו מבלי שיבטח עליו בלבו ובמצפונו, ויהיה במעלת מו' שנאמר עליהם (ישעיה כט) בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני: — וההקדמה השלישית שיחדר אלהיו בבטחונו בו במה שהוא חייב לבטוח בו. ואל

אצל הקצה היא חלושה: וטרדת הנפש וכו'. כ"ל ומה שהאדם עומל ויגע להקדים וכו' הוא רק מפני חלישות ההכרה וכו': מצלי קצב וכו'. חוץ מה שנוגע לקיום העולות והמורה שהוא משוכל, ע"ד שארז"ל זריזין מקדימין לעולות: והליכות דיני וכו': ודרכי ה' ומשפטיו נעלמים ועמוקים והשיב חף ידיעת חלק ח' מהם כ"ש כולם: חף ראוי לו לטעון וכו'. יבין בעלמו כי לא יקרא צוטח כ"ח כשיבטח בו גם בלבו: שייחד. ל' יחוד:

שער הבטחון

ישתף זולתו עמו ויבטח עליו או על אחר מהברואים ויפסד בטחונו באלהיו בהשתתף זולתו עמו. וכבר ידעת מה שנאמר באסא עם חסידותו עת שסמך על הרופאים דכתיב (ד"ה ז' טו) בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים ונענש ע"ז, ואמר הכתוב (יחזק' יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. ומן הירוע כי מי שימנה מב"א שני ממונים או יותר לעשות דבר, מנוי מופסד, כ"ש מי שבטח על האלהים וזולתו שיסתר בטחונו, ויהיה זה הסבה החזקה להמנע ממנו מה שבטח עליו בו, כמו שכתוב (סס) ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו: — וההקדמה הרביעית שהיה השגחתו חזקה והשתדלותו גדולה לקיים מה שחייבו בו הבורא מעבודתו ולעשות מצותיו ולהזהר מאשר הזהירו ממנו כפי מה שהוא מבקש, כדי שיהיה הבורא מסכים לו (פ"א ט"ו) סכול מנקט טיהיס סכולא לו) במה שהוא בוטח עליו בו, כמו שאמרו רז"ל עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך, ואמר הכתוב (תהלים לו) בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה, ואמר (איכה ג) טוב ה' לקוויו לנפש תדרשנו. אבל מי שיבטח על הבורא והוא ממרה אותו, כמה הוא סבל וכמה דעתו חלושה והכרתו! כי הוא רואה כי מי שנחמנה לו מב"א על דבר כשהוא מצוה אותו להתעסק בצורך מצרכיו או מזהיר אותו מדבר, ויעבור על מצותו ויגיע לממנה עברו על מצותו כי יהיה הסבה החזקה להמנע ממנו העשות מה שבטח עליו בו; כ"ש

שימנה. ילום כמו וימן ה': מנויו. נעשהו אשר לוס לעשות: מופסד *
 נפסד ע"ד שאלח"ל קדיחא דבי שותפי וכו': שיקפד. ל' הליקה ושכירה:
 שכתמנה. סכולא ממונה: ויגיע לממנה עברו וכו'. וישמע המלוא
 שער הממונה על מלוהו: להמנע ממנו וכו'. להפסיד שכרו:

מי שעבר על חקי האלהים ומצותיו אשר יעדר והועיד עליהם, שחיה תוחלת הכוטח עלי נכובה כשימרהו ולא יהיה ראוי להקרא בשם בוטח באלהים, אך הוא כמו שאמר הכתוב (ליוז כז) כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו, הצעקתו ישמע אל, ואמר (ירמיה ז) הגנוב רצוח ונאוף והשבע לשקר וגו', ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו וגו', המערת פריצים היה הבית הזה אשר נקרא שמי עליו: — וההקדמה החמישית שיתברר אצלו כי השלמת הדברים המתחדשים בעוה"ו לאחר היצירה היא בשני דברים: אחד מהם גזרות הכורא ית' וחפצו ביציאתם אל גבול ההויה, והשני סכות ומצועים מהם קרובים ומהם רחוקים ומהם נגלים ומהם נסתרים, וכלם רצים להשלים מה שנגזר היותו והראותו בעור האלהים להם על זה. ודמיון הסכות הקרובות כהוצאת המים ממעמקי הארץ בגלגל הכלים המעלים את המים מן הבאר, וסבתו הרחוקה האדם שהוא קושר הבהמה אל הגלגל ומניעתו להעלות המים מתחתיות הבאר אל פני הארץ. אך הסכות אשר בן האדם והכלים מצועים בן שני הדברים והם הבהמה והעגולים שמניע קצתם את קצתם והחכל, ואם יקרה פגע לאחת מן הסכות הנזכרות לא יגמר הענין המכוון בהם. וכן שאר המעשים היוצאים אל גבול ההויה לא יחקבצו מן האדם זולתו כ"א בגזרת האלהים והזמנתו הסכות אשר בהם הגמרם, כמו שאמר (ע"א ז) ולו נתכנו עלילות, ואמר (ירמיה לז) גדול העצה ורב העליליה, ואמר (מ"א יז) כי היתה סבה מעם ה'. ואם תהיינה הסכות נעדרות בכלל לא תגמר יציאת דבר מן הפעולות הטבעיות אל גדר ההויה. וכאשר נסתכל

יעד. סכר על קיומם: והועיד. הזהיר צעוקש על צעולם: כלים. יתהרים וחשים: בהם הגמרים. שנגמרו על ידם:

בצורך האדם לסכב ולהתגלגל לגמור עניניו, נמצאה בראות העין כי הצורך אל המזון כשיושם לפניו המאכל כראוי לו, אם לא יתגלגל לאוכלו בהגבתו אל פיו ולעסו לא ישבר רעכונו, וכן הצמא בצרכו אל המים. וכ"ש אם ימנע המאכל ממנו עד שיתגלגל לחקנו בטחינה ולישה ואפ"ייה והדומה לזה, ויותר גלגול מזה וקשה אם יצטרך לקנותו ולחקנו, ויותר מזה עוד אם לא יזדמנו לו הדמים שיקנה אותו בהם ויצטרך לגלגול ולסבוב גדולמה שזכרנו קודם, שישחקר בדמים או שימכור מה שהוא צריך לו מחפצים וקנינים וכיוצא בהם. והעלה אשר בעבורה חייב הכורא את האדם לחזור ולסכב על סכות הטרף ושאר מה שהוא צריך אליו לשני פנים: אחד מהם מפני שחייבה החכמה בהינת הנפש בעבודת האלהים ובהמרחו, כחן אותה במה שמראה זה ממנה והוא הצורך והחסרון אל מה שהוא חוץ לה ממאכל ומשהה ומלבוש ומעון ומשגל וצוה אותם לחזור עליהם להביאם בסכות המוכנות להם על פנים מיוחדים ועתים ידועים; ומה שגזר הכורא שיגמר לאדם מהם יגמר וישלם בהשלמת הזדמנות הסכות, ואשר לא גזר לו להגמר בהם לא יגמר וימנעו ממנו הסכות. ונתחבר ממנו העבודה והעבירה בכונה ובבחירה לאחה מהנה מבלתי האחרת, ויתחייבאח"ז הגמול והעונש ואפי' ו לא גמר בהם המעשה. והשני כי אלו לא הוצרך האדם לטרוח ולחזור ולסכב להבאת טרפו, היה בועט ורודף אחר העבירות ולא היה משגיח על מה שהוא חייב בו על טובת האלהים עליו, כמ"ש (ישעיה ס) והיה כנור ונבל חוף וחליל ויין משתיהם ואת פעלה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו, ואמר (דברים לז) וישמן ישורון ויבעט שמנת

ולעמו. להדקו ולעמו צטינו (קויען). שמחלה זה וכו'. שמחלה סיכף בליזה מהן במרה: ואפי' לא גזר וכו'. כי מחשבה טובה ונלענע למעשה,

שער הבמחון

צה

עבית כשית ויטוש אלוה עשהו. ואמרו ז"ל יפה תלמוד
 תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל
 תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון, כ"ש
 מי שאין לו חלק באחת מהן ולא שם לבו על אחת מהן;
 והיה מחמלת הבורא ית' על האדם שהטרידו בעניני
 עולמו ואחריתו, להתעסק כל ימי חייו בזה ולא יבקש מה
 שאינו צריך לו ולא יוכל להשיגו בשכלו, כמו עניני ההחלה
 והתכלה, כמו שאמר החכם (קהלת ג) גם את העולם
 נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר
 עשה האלהים מראש ועד סוף. ואם הוא מגביר עבודת
 האלהים ובוחר ביראתו ובוטח בו בעניני תורתו ועולמו
 וסר מן הדברים המגונים וכוסף למדות הטובות, לא יבעט
 במנוחה ולא יטה אל השלוח לא ישיאדו היצר ולא יפת
 בכשפי העולם; יסתלק מעליו טורח הגלגול והסכוב
 בהבאת טרפו מפני הסתלקות שני הפנים מעליו הבחינה
 והכעיטה בטובה, ויבואהו טרפו בלי טורח וכלי יגיעה
 כפי ספקו ומזונו, כמו שכחוב (מסלי י) לא ירעיב ה'
 נפש צדיק:

ואם יאמר האומר הנה אנחנו רואים מקצת צדיקים לא
 יזדמן להם טרפם אלא אחרי העמל והיגיעה, ורבים
 מאנשי העבירות בשלוח וחיהם בטוב ובנעימים? נאמר
 כי כבר קדמו הנביאים והחסידים לחקור על זה הענין.
 מהם מי שאמר (ירמיה יג) מדוע דרך רשעים צלחה, ואמר
 האחר (מצוקק ח) למה תראני און ועמל תביט ושוד וחמס
 לנגדי ויהי ריב ומדון ישא, ואמר (סס) כי רשע מכתיר את

יש פזירה שהתחשבה זה כמעשה כדרי"ל: שאין לו חלק וכו'. אין צו לא
 תורה ולא מלאכה ולכן היה טרפו מוכן לפניו צודאי היה צועק וכו': התחלה
 והתכלה. וזה לפניו מה לאחור בצריחה: במנוחה. כשהוא במנוחה: יפת.
 'תשחה: בכשפי העולם. בתאוות ותענוגי העולם המעוורת עיני בני אדם

הצדיק, ואמר (סס) חחריש כבלע רשע צדיק ממנו, ואמר
אחר (תהלים עג) הנה אלה רשעים ושלוו עולם השגו חיל,
אך ריק זכיתי לבכי וארחץ בנקיון כפי, ואהי נגוע כל היום
והזכחתי לבקרים, ואמר אחר על אנשי דורו (מלאכי ג)
גם בחנו אלהים וימלטו והרבה כזה; אך הניח הנביא
החשוכה בכאור עלת זה. ומפני שעלת כל אחד מן הצדיקים
הנבחרים וכל אחד מן הרשעים שהם בטובה בעולם הזה
זולת עלת האחר, לכהעיר ע"ו באמרו (דברים כט) הנסתרות
לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו, ואמר החכם בדומה לזה
(קבלת ס) אם עושק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה
אל תתמה וגו', ואמר הכתוב (דברים לז) הצור חמים פעלו
כי כל דרכיו משפט. ועם כל זה ראיתי לבאר בענין הזה
מה שיהיה בו מעט הספקה. ואומר כיהפנים אשר בעבורם
ימנע מהצדיק הודמנות טרפו עד שיטרח עליו ויבחן בו,
אפשר שיהיה לעון שקדם לו התחייב להפרע ממנו עליו,
כמו שאמר (משלי יא) הן צדיק בארץ ישולם. ויש שיהיה
על דרך התמורה בעוה"ב, כמו שאמר (דברים ט) להטיבך
באחריתך. ויש שיהיה להראות סבלו והסכרתו הטובה
בעבודה הבורא ית' כדי שילמדו ב"א ממנו, כמו שידעת
מענק איוב. ויש שיהיה לרשע אנשי דגרו ויבחנהו הבורא
ית' בעוני וברישי ובחלאים להראות חסידותו ועבודתו לאלהים
מבלעדיהם, כמו שכחוב (ישעיה נג) אכן חליינו הוא נשא
ומכאובינו סבלם. ויש שיהיה מפני שאיננו מקנא לאלהים
לקחת הדין מאנשי דורו, כמו שידעת מענק עלי ובניו שאמר
בהם הכתוב (ש"ל ז) והיה כל הנותר בביחך יבא להשתחוח
כמעט כשוק: הניח וכו'. לא אמר הנביא תשובה ע"ו: מעט הספקה. צלור
מספיק מעט: ע"ד התמורה. להכנות שכרו צוה"ב: סבלו והסכרתו.
סבול הלכות והיסורין כסדר פנים יפות צלי תרעומות על השי"ת: לרשע
אנשי דורו. שאנשי דורו רשעים: מצלעדיהם. אשר לא כמוהם שהם צלור
ומוכדים צו, והכונה שילדיקו משפטו עליהם צום שקודה: לקחת הדין וכו'.

לו וגו'. אבל טובת האל ית' על הרשע יש שתהיה בעבור טובה שקדמה לו יגמלהו האלהים עליו בעוה"ז, כמו שכתוב (צדקיים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבדו ותרגמו בו הראשונים ומשלם לשנאוהי זכוון (פ"א טזן) דאינון עבדין קדמוהי בחייהון לאובדיהון. ויש שתהיה על דרך הפקדון אצלו עד שיתן לו האל ית' בן צדיק יהיה ראוי לו, כמו שכתוב (חיוז יז) יכין וצדיק ילבש, ואמר (קבלת ז) ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לחת לטוב לפני האלהים. ואפשר שתהיה הסבה הגדולה שבסכות מוחו ורעתו, כמו שכתוב (טס ה) עושר שמור לבעליו לרעתו. ואפשר שתהיה להאריך הבורא ית' לו עד שישוב ויהיה ראוי לה, כמו שידעת מענין מנשה. ויש שתהיה לחסד שקדם אביו והיה ראוי להטיב לבנו בעבורו, כמו שאמר ליהוא בן נמשי (מ"ז י) בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל, ואמר (וטלי כ) מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו, ואמר (תהליס לז) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. ויש שתהיה לנסות אנשי התרמית והמצפונים הרעים כשהם רואים זה ממהריק לסור מעבודת הבורא וחשים להתרצות אל אנשי הרשע וללמוד ממעשיהם. — ויתברר הנכר לאלהים ויראה הנאמן בעבודתו בסבלו עת ששולטין בו ומביישין אותו ויקבל שכר מהבורא ית' על זה, כמו שידעת מענין אליהו עם איזבל וירמיהו עם מלכי דורו:

ובין שהתברר חיוב הגלגול על הסכות עלב"א, נבאר עתה כי אין כל אדם חייב לחזור על כל סבה מסכות הטרף כי הסכות רבות. מהן נקלות שטרחם מעט כסחורה בחנות לענוש הפושעים או שיכול למחות צידם: והמלפונים הרעים. אנשי לב רע, ומלת אנשי מושכת עלמה ואחר עמה: כשהם רואים. שהרשע מלליח: ומשים וכו'. מל' מי יחוש, ור"ל משתדלים להיות רלוי אל אנשי הרשע וכו': ויתצרך הנכר וכו'. ועי"ז יתצרך מי שהוא צר לצד וכו' צקצלו וכו': וכין שהתצרך וכו'. ולפי שהוכחנו שחייב האדם לעסוק בצדקה עסק להמליח

או מלאכת יד שטורחה מעט כתפירה וכאחוי והספרות ואצור המסחרים ושכיר האריסים והפועלים והשמשים בעבודת האדמה. ומהן סבות יש בהן יגיעה וטורח, כעבוד העירות והוצאת הברזל והנחושת מן מוצאיהם וזקוק הכסף בעופרת ונשוא המשאות הכבדות ולכת בדרכים רחוקים חמיר ועבודת האדמה וחרישתה וכיוצא בהם. ומי שהוא מב"א חזק בגופו חלש בהכרתו ראוי לו מהם מה שיש בו מן היגיעה כפי שיכול לסבול; ומי שהוא חלש בגופו והכרתו חזקה, אל יבקש מסבות הטרף מה שמיגע גופו, אך יטה אל מה שיהיה קל על גופו ויוכל להתמיד עליו. ולכל אדם יש חפץ במלאכה או סחורה מבלתי זולתה כבר הטביע האל לה בטבעו אהבה וחבה, וכן בשאר החיים כמו שהטביע בטבע החתול צידת העכברים, ובטבע הנץ צידת מה שראוי לו מן העוף ובטבע האיל צידת הנחשים, וכן יש מן העופות שיצודו הדגים לבד. וכן בטבע מין ומין ממיני החיים נטיה ותאוה אל מין ממיני הצמחים והחיים, הוטבע עליו להיות סבה למזונו ותכינת גופו ואבריו ראויין לדבר ההוא. כפה הארוך והשוק הארוך לעוף שהוא צד את הדגים, וכשן והצפורן החזק לארי, והקרנים לשור ולאיל; ואשר תוכן מזונו מן הצמח לא נתן לו כלי הציד והטרף. ועל הדמיון הזה חמצא מדות ב"א וגופותם מוכנות לסחורות ולמלאכות. ומי שמוצא במדותיו ובטבעו כוסף אל מלאכה מהמלאכות ויהי' גופו ראוי לה ויוכל לסבול את טרחה, יחזור עליה וישים אותה סבה להבאת מזונו ויסבול מתקה ומרירותה ואל יקיץ כשימנע ממנו הטרף בקצת העתים; אך יבטח באלהים שיספיק לו טרפו כל ימי חייו, ויכוין בטרדת לבו וגופו בסבה

לו עקף: כתפינה וכאחוי. שניהם ענין ח': והספרות. תלככת סופר, וי"מ ג' צוח טענות: וללזר המסחרים. קנין סחורות: ושכיר האריסים. לשכור ולהשכיר אריסים וכו' לעבודה: יש חפץ וכו' מעלמי זולתה. תכונת

מן הסכות והסכוב עליה לעמוד במצות הבורא, שצ ההארם
 להתעסק נסכות העולם כעבודת האדמה וחרישה ווריעתה,
 כמו שכחוב (נלסית 3) ויקח ה' אלהים את האדם וינחהו
 בנן ערן לעבדה ולשמרה. ולהשחמש בשאר בעלי חיים
 בתועלותיו ומווניו ובנין המדינות והכנת המזונות, ולהשחמש
 בנשים ולבעיל אותן להרבות הורע ויהיה נשכר על כונתו;
 בהם לאלהים בלבו ומצפוניו, בין שיגמר לו חפצו בין שלא
 יגמר לו חפצו, כמ"ש (תסליס קנת) יגיע כפיך כי תאכל
 אשריך וטוב לך, וארז"ל וכל מעשיך יהיו לשם שמים. ויהיה
 בטחונו באלהים שלם, ולא יזיקנו הסכוב על הסכות להבאת
 טרפו בהם מאומה כשהוא מכין בהם בלבו ומצפוניו לשם
 שמים. ואל יחשוב כי טרפו מועמד על סכה ידוע ושאם
 חסנע הסכה ההיא ממנו לא יבא בסכה אחרת, אבל יבטח
 על האלהים בטרפו וידע כי הסכות כלן אצל הבורא שוות,
 יטריפהו במה שירצה מהן כעת שירצה מאי זה ענין שירצה,
 כמ"ש (ט"ז יד) כי אץ לה' מעצור להושיע ברב אובמעט,
 ואמר (דנכיס ט) כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ואמר
 (זכריס ד) לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות;
 פרק ד אבל הדברים שחייב המאמין לבטוח בהם על
 הבורא ית' כוללים אותם שני מינים, אחד מהם
 דברי העוה"ו והשני דברי העוה"כ. ודברי העולם הזה יחלקו
 לשני חלקים, אחד מהם עניני העולם לחועלות העוה"ו,
 והשני עניני העולם לחועלות העולם הבא. ועניני העולם
 לחועלות העוה"ו יחלקו לג' חלקים: אחד מהם חועלות גופו
 בלבד, והשני חועלות טרפו וסיבות הונומיניקנינו, והשלישי
 חועלות בני ביתו ואשתו וקרוביו ואוהביו ואויביו, ומי שהוא
 למעלה ממנו ולמטה ממנו מכתות ב"א. ועניני העולם

נפשו וטבעו נועה יומר למלכסה או לעסק זה ולא לזולתס כידוע: והסינוס
 עליה וכו'. כוונתו מהיה לקום העולם שהוא כלן האל צבאיה: —

לחועלות העולם הבא יחלקו לשני חלקים: אחד מהם חובות הלככות והאיברים שהוא מתיחד בהם לכדו ואין מעשהו יוצא בהם להנאת זולתו ולא להזיקו, וחלק השני חובות האיברים אשר לא יוכל לעשותם אלא בהשחתפות זולתו עמו בפעל ובהפעל, כצדקה וגמ"ח ולמוד החכמה ולציות בטיב ולהזהיר מן הרע. ועניני העוה"ב יחלקו לשני חלקים: אחד מהם הגמול הראוי, והשני שהוא מחד הכרא ית' על החסידים והניבאים לעוה"ב. והנה כל הדברים שכוטחים בהם על הכרא ית' שכעה חלקים: אחד מהם עניני גוף האדם בלבד, והשני עניני הונו וסבות טרפו. והשלישי עניני אשתו ובניו וקרוביו ואוהביו ואויביו. והרביעי חובות הלככות והאברים שהוא מתיחד בחועלותם והזקתם. והחמישי חובות האברים שהועלתם והזקתם מתעכרות אל זולתו. והששי גמול העוה"ב אשר יהיה כפי המעשה בעוה"ז. והשביעי גמול העולם הבא אשר יהיה מהבורא ית' על דרך החסד על סגולתו, כמו שכתוב (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים כך נגד בני אדם:

ובין שפירשתי ההקדמה אשר בעבות יתכן הבטחון מן הבוטח באלהים ית', יש עלי לסמוך להן פירוש אופני ישר הבטחון בכל אחד מהשכעה דברים אשר בהם יבטח כל בוטח על אלהים ועל זולתו אחד אחד: — ואומר בפירוש החלק הראשון מהם והוא בעניני גוף האדם בלבד, והם חייו ומותו וטרף מזונו לעצמו ומלבושו ודירתו ובריאותו וחליו ומדותיו. ואופני היושר בבטחון על אלהים בכל ענין מהם שישליך את נפשו בהם להליכת הגזר אשר גזר לזהבורא מהם, וחבטח נפשו באלהים ית' וידע כי לא יגמר לו מהם אלא מה שקדם בדעת הבורא שהוא הנכון לעניניו בעה"ז

צדעל ובהפעל. טלחד ויהס עושה והשני מקבל העושה: הגמול טלחוי. לפי מעשיו כעושים: מתעכרות. עוצרות ויוללות אל זולתו:

ובעוה"ב ויותר טוב לאחריהו, ושהנהגת הכורא לו בכלם
 שזה אין לשום בריה בהם עצה ולא הנהגה אלא ברשותו
 וגזרתו ודינו, וכמו שאין ביד הברואים חיו ומותו וחלוו
 ובריאותו, כן אין בידם טרף מזונו וספקו ולבושו ושאר עניני
 גופו. ועם כירור אמונתו כי ענינו מסור אל גזרת הכורא
 ית', ושבחירת הכורא לו היא הבחירה הטובה; הוא חייב
 להתגלגל לסבות תועלותיו ולבחור הטוב בנראה לו מן הענין,
 והאלהים יעשה מה שקדמה בו גזרתו. והרומה לזה כי האדם
 אע"פ שקצו ומדת ימיו קשורים בגזרת הכורא ית', יש על
 האדם להתגלגל לסבות החיים במאכל ובמשהה ובמלבוש
 ובמעון כפי צרכו, ולא יניח את זה על האלהים שיאמר
 אם קדם בגזרת הכורא שאחיה ישאיר נפשי בגופי מבלי
 מזון כל ימי חיי, ולא אטרח בכקשת הטרף ועמלו. וכן אין
 ראוי לאדם להכנס בסכנות בבטחונו על גזרת הכורא,
 ושהה סמי המות או שיסכן בעצמו להלחם עם הארי
 והחיות הרעות ללא דוחק, או שישליך עצמו בים או באש
 והרומה לזה ממה שאין האדם בטוח בהם ויסכן בנפשו,
 וכבר הזהירנו הכתוב מזה במה שאמר (דברים ו) לא תנסו
 את ה' אלהיכם וגו'. כי איננו נמלט בזה מאחד משני
 דברים: או שימות ויהיה הוא הממית את עצמו והוא
 נהבע על זה כאלו המית זולתו מב"א, אע"פ שמותו על
 הדרך ההיא בגזרת האלהים וברשותו, וכבר הזהירנו שלא
 להמית שום אדם בשום גלגול באמרו (שמות כ) לא
 תרצח, וכל אשר יהי' המזמת קרוב אל הממית יהי' העונש
 יותר ראוי, כמו שכתוב (ענוש ח) על רדפו בחרב אחז
 ושחת רחמיו וגו'. וכן מי שהמית את עצמו יהיה עונשו

ועם צדק אמונתו וכו'. ואלע"פ שאלמך צדקו שענינו מסור וכו' ככ"ז
 חייב לחזק על הפנות כי על ידיהם יעשה האלהים וכו': ללא דוחק. אם
 איננו מוכרח: כתב ע"ז. צדק שמים לעונש כדלמא נפש: בשום גלגול. בשום

גדול בלי ספק, מפני שמשלו בזה כעבר שצותו אדוניו לשמור מקום לזמן ידוע והזהירו שלא יפרד ממנו עד שיבא שליח אדוניו אליו, וכיון שראה שבושש השליח לבא נפרד מן המקום קודם בואו, וקצף עליו אדוניו והענישו עונש גדול. וכן הממית את עצמו יוצא מעבודת האלהים אל המרותו בהכנסו בסכות המות, ועל כן אתה מוצא שמואל ע"ה אומר (ט"ז טז) ואיך אלך ושמע שאול והרגני, ולא נחשב לו לחסרון בבטחונו על האלהים; אך היתה התשובה מהאלהים לו כמה שמורה כי וריותו בזה משוכחת, ואמר לו עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באחי ושאר הענין. ואלו היה זה קצור בבטחונו היתה התשובה אליו אני אמית ואחיה וגו' או הרומה לו, כמו שאמר למשה ע"ה עת שאמר לו (שמות ד) כי כבד פה וכבד לשון אנכי, מי שספה לאדם וגו'. ואם שמואל עם תום צדקתו לא הקל להכנס בסכה קטנה מסכות הסכנה אע"פ שהיה נכנס בה במצית הבורא ית' כשאמר מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי, כ"ש שיהיה זה מגונה מזולתו סבלתי מצות הבורא ית'. או שינצל בעזרת הבורא ית' לו ויאבדו זכויותיו ויפסיד שכרו, כמו שאמרו רז"ל בזה הענין לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר שעושיך לו נס שמא אין עושיך לו נס, ואם עושיך לו נס מנכין לו מזכוריו, ואמר יעקב אבינו ע"ה (צלאסי' לז) קטנתי מכל החסדי' וגו', ואמר המתרגם בפירושו זעירין זכוותי מכל חסדין ומכל טבוון: וכמו שאמרנו בחיים ובמות כן נאמר בחיוב חביעת סכות הבריאות והמוון והמלבוש והדירה והמדות הטובות, ולהרחיק שכנגדם, עם בירור אמונתו כי הסכות אין מועילות אותו בזה כלום אלא בגורת הבורא ית', כאשר

אופן: או שכלל. הוא הסלוקה הז' מזה שאומר לנעלה שהמכניס עלנו צרכה איננו נולע בזה ואל' ונשני דברים: בחיוב חביעת וכו'. חיוב

יש לבעל האדמה לחרוש אותה ולנקותה מן הקוצים ולזרעה ולהשקותה אם (פ"ח חס"ל) יודמנו לו המים, ויבטח על הבורא ית' להפרותה ולשמרה מן הפגעים ותרכב הבואתה ויברך אותה הבורא, ואין ראוי לו להניח האדמה מבלי עבודה וזריעה, בבטחוננו על גזרת הבורא שתצמיח האדמה בלתי זרע שקדם לו. וכן בעלי המלאכה והסחירה והשכירות מצווין לחזר על הטרף בהם, עם הבטחון באלהים כי הטרף בידו ורשותו ושהוא ערב בו לאדם, ומשלימו לו באיזו סבה שירצה. ואל יחשוב כי הסבה תועיליהו או תזיקהו מאומה. ואם יבא לו טרפו על פנים מאופני הסכות אשר התעסק בהם, ראוי לו שלא יבטח על הסבה ההיא וישמח בה ויסיף להחזיק בה ויטהלבו אליה, כי יחלש בטחוננו באלהיו. אך אין ראוי לו לחשוב כי הועילנו יותר ממה שקדם בדעת הבורא ואל ישמח בהדבקו בה וסבובו עליה, אך יודה הבורא אשר הטרפנו אחר יגיעתו ולא שם עמלו וטרחולריו, כמו שכחוב (תהלים קכט) יגיע כפיך כי האכל אשריך וטוב לך. ואמר אחד מן החסידים אני חמיה ממי שנותן לחברו מה שגור לו אצלו הבורא, ואח"כ זכור לו טובתו עליו בו ויבקש להודות אותו עליו. ויותר אני חמיה ממי שקבל טרפו על יד אחד מוכרת לתתו לו ויכנע לו ויפייסהו וישבחהו; ואם לא יבואהו הטרף על הפנים אשר סבב עליהם, אפשר שטרף יזמו כבר קדם אצלו והוא ברשותו, או שבא לו על פנים אחרים ועל איזה פנים שיהיה ראוי לו להתעסק בסכות ואל ירפה מחזר עליהם כשהם ראויות למדותיו ולגופו כאשר קדמתי, ויבטח עם זה על אלהיו שלא יעזבהו ולא ירפהו ולא יתעלם מסנו, כמו שכחוב (נמוס ח) טוב הי

השמלות לנדוש אחרי קנות זכו': ושהוא עכז וכו'. שלא יכנע לדיק: ועשלימו לו. נוספו נדוש בטליות: ע"י אחד מוכרת וכו'. ע"י ח' שהוא

למען ביום צרה וגו'. וכן נאמר בענין הבריאות והחולי כי על האדם לבטוח בבורא בזה, ולהשתדל בהתמדת הבריאות בסבות אשר מטבעם זה ולרחות המדוה במה שנהגו לדחותו, כמו שצוה הבורא ית' (שמות כל) ורפא ירפא; מבלי שיכטח על סבות הבריאות והחולי שהן מועילות או מזיקות אלא ברשות הבורא, וכאשר יבטח בבורא ירפהו מחליו בסבה ובלתי סבה כמו שנ' (תהלים קז) ישלח דברו וירפאם וגו'. ואפשר שירפאהו בדבר המזיק הרבה, כמו שידעת מענין אלישע במים הרעים שרפא היזקם במלח, וכן (שמות טו) ויורהו ה' עץ וישלך אל המים ואמרו הקדמונים שהיה עץ של הרדופני, וכמוהו (ישעיה לפ) ישאו רבלת תאנים ומרחו על השחין ויחי. וכבר ידעת מה שהיה מענין אסא כשבטח על הרופאים והניח בטחונו באלהים בחליו. ואמר הכתוב (איוב ה) כי הוא יכאיב ויחבש וגו': — ופירוש החלק השני הוא בעניני קניני האדם וסבות טרפו ואופני עסקיו מסחורה ומלאכה והליכת דרכים ומינוי ושכירות ועבודת המלכים וגזברות וקבלנות ואמנה וספרות ומינוי העבודות והליכת המדברות והימים, והדומה לזה ממה שמתעסקין בו לקבץ ממון ולהרבות מותרי המחיה. ואופני יושר הבטחון בהם על האלהים שיחעסק במה שזימן לו הבורא מהם לצורך ספקו ומזונו ולהניע אל מה שיש בו די מן העולם, ואם יגזור לו הבורא בתוספת על זה הבואהו מבלי טורח ויגיעה כאשר יבטח על האלהים בה, ולא ירבה לחזר על הסבות ולא יסמך עליהן בלבו, ואם לא יגזרו לו יותר

מוכרח בגורם ה' לחסו לו: הרדופני. מן עץ נר: ויחי. ולח"ל שטבע הסלסה לפעם גם נצר ציח וכ"ס שחין: ומיניו. הסמנוס: ושכירות. שכיב בעסק: וגזברות. סוקן בקניני סוחר: וקבלנות. שמקבל עליו לחזור פסוקים אחר נצטר ערמתי: ולמנה. לוקס לשלם לשאר זמן: ופנחיה.

מן המזון אם היו משהדלים בלאשר בשמים ובארץ להוסיף
 עליו לא היו יכולים בשום פנים ולא בשום סבה. וכאשר
 יבטח באלהים ימצא מנוחת לבו ושלוח נפשו כילא יעברנו
 חקו אל זולתו ולא יקדים ולא יאחר מעתו הנגזר לו בו;
 יש שמנהג הכורא טרפי רבים מב"א על ד איש א' מהם
 להבחין בנה עבודתו לאלהים מהמרותו, וישים את זה
 מן הסכות החזקות שבסבות הנסיון וההסחה לו. כמלך
 שהוא מטריף חילו ועבדיו וכן השרים ורואי המלך והסגנים
 אשר סביבותיהם כהות מעבדיהם ושמשיהם ופקידיהם
 ונשים וקרובים ומשהדלים בעבורם לחזור על סכת קבוץ
 הממון מפנים טובים ורעים, והסכל מהם יטעה בשלשה
 פנים: אחד מהם בקבצו הממון כי הוא לוקח מה שגזר
 לזהכורא לקחפו על פנים מגונים ורעים, ואלו היה מבקש
 אותו על אופניו היה מגיע אל חפצו ורצונו והיה מתקיים
 בידו ענין תורתו ועולמו, ולא היה חסר לו ממה שגזר
 דבורא מאומה. והשני כי הוא חושב שכל מה שהגיע
 אליו מן הממון הוא טרף מזוני, ולא יבין כי הטרף מתחלק
 לשלשה חלקים: אחד מהם טרף מזוני והוא כלכלת
 גופו בלבד, והוא המובטח מן האלהים לכל אשר בו רוח
 חיים עד תכלית ישויו. והב' טרף מזון זולתו מאשה ובנים
 ועבדים ומשרתים והדומה להם, ואינו מובטח מן האלהים
 לכל הכרואים אלא לסגולה מהם בתנאים מיוחדים, והוא
 במקרה מזדמן בעת אחת ואין מזדמן בעת אחרת כפי
 שמחייבת הליכות דיני הכורא מן החסד והמשפט. והג'
 טרף קנין, והוא הממון אשר אין בו תועלת לאדם והוא
 שומר עליו ונוצר אותו עד אשר יורישנו לזולתו או שיאבד
 ממנו, והסכל יחשוב כל אשר גזר לו הכורא מן הממון,

פללכה סופר צמ"ט: חקו. שהוקצב לו לא יעבור לזולתו: שמנים.

ישימים ודרכים: כלכלת. מזון:

שהוא טרף מוזנו וכלכלת גופו, והוא ממהר אליו ומשחדל עליו, ואפשר שיקבצנו לבעל אשתו אחריו ולחורגו (פ"ט ו'להורגו) ולגדול שבשונאיו. והשלישי שהוא ניתן הטרפים לבעליהם כמו שגזר להם הבורא על ידו, והוא זכר טובחו להם כהם כאלו הוא הטרופס כהם וכלכל אותם ומתחסד כם עליהם, והוצה שיהיהו וישבחוהו הרבה עליהם ושיעבדוהו בעבורם, ויהגאה ויגבה וירום לבנו ויניח הודאתו עליהם, ויהשוב שאם היה מונע אותם מהם היונשארים אצלו, וכי לוליהוא היו נפסקים טרפיהם; והוא העני אשר ייגע לריק בעוה"ז ויפסיד שכרו לעוה"ב. והמשכיל נוהג בשלשה הפנים על הדרך הנכונה לתורתו ולעולמו, ובטחוננו במה שיש ביד האלהים מטרפו וקנינו, יותר חזק מבטחוננו במה עיש בידו מהם; מפני שאינו יודע אם היא טרף מזון או טרף קנין, ויגיע לכבוד העה"ז ואל הגמול הטוב בעה"ב, כמו שאמר (תהלים קי"ג) במזמור הללויה אשרי איש ירא ה' עד סופו:

ויש מב"א כחות שאינם משחדלים לקנות הממון ולהרבות ממנו אלא לאהבת הכבוד מב"א ולעשות להם שם ואין מספיק להם ממנו שום דבר, וזה סכלות מהם בסבות הכבוד בעולם הזה ובעוה"ב. וגורם להם זה מה שראוים מכבוד עמי הארץ לאנשי הממון, וכבודם להם לתקותם מה שיש אצלם ולמשוך מאשר בידם. ואלו השכילו והבינו כי אין ביכולתם ולא בכחם לא לתת ולא למנוע למי שגזר לו הבורא אצלם, לא היו מקיים לוולתו, ולא ולחורגו. בן אשתו: ונתחמד. כעוה חמד: ויניח וכו'. ונייל עליהם להודות לו, לו כ"ל שלא יודה לה' על כל חגמולוהי עליו להשעי' ע"י לזולתו: והוא העני וכו'. וצאנת הוא הוא העני צדעת אשר ייגע וכו': ולין נוספיק וכו'. לין להס שום הנאה צס זולת זה: וזה סכלות וכו'. אינם יודעים הקצות המציאות אל הכבוד וכו': וכבודם להם לתקופם וכו'. ולמה נכבד'ס עמי הארץ להנשי העונון? לפי שהם חאזיב

היה ראוי אצלם לכבוד אלא למי שייחדהו הבורא כמעלות
 משובחות ראוי בעבורן לכבוד הבורא ית', כמש"ב (ט"א ז)
 כי מכבדי אכבד. ומפני שסכלו עמי הארץ בכבדם בעלי
 המזון בסכות הכבוד, הוסיף להם הבורא סכלות בסכות
 בקשותם, ונפלו בהשהדלות גדולה ויגיעה רבה כל ימיהם
 והניחו מה שהיו חייבין להשהדל בו ולמהר אליו מהשלים
 חובות הבורא אשר עליהם ולהירוח על טובותיו אצלם,
 ותהיינה בקשותם יותר קרובות אליהם בדרך הזה בלי ספק,
 כמו שאמר הכתוב (משלי ג) אורך ימים בימינה בשמאלה
 עושר וכבוד, ואמר (דב"א כט) והעושר והכבוד מלפניך
 וגו'. ויש שימצא בכלל מבקשי המזון מי שגיע ממנו
 אל הכלית האותו בדרך הסכות אשר זכרנו. ומהם מי
 שגיע אליו בדרך הירושה והדומה לזה, ויחשוב כי הסכות
 חייבו לו את זה ולולי הם לא היה מגיע אליו ממנו,
 ומשכח הסכה מבלעדי המסבב. וכמה הוא דומה בזה
 לאדם שהוא במדבר הכביד עליו הצמא, ומצא מים שאינם
 מהוקים בכור אחר ושמח בדם שמחה גדולה ורוה מהם,
 וכאשר הלך מעט מצא מעין נובע מים מחוקים וראג על
 מה שקדם משתוחו המים הראשונים ורותו מהם; וכן
 בעל המזון שהגיע אליו בסכה ידועה, אלו היחה נמנעת
 הסיבה ההיא ממנו היה משיג אותו בסכה אחרת כאשר
 הקדמנו. (טעו"ל א יד) כי אין לה' מעצור להושיע ברב
 או במעט. וממה שראוי לכוטח על האלהים בטרפו
 כשיהעכב ממנו הטרף יום מן הימים, שיאמר בלבו כי
 אשר הוציאני אל העולם הזה בזמן ידוע ועת ידועה,
 ולא הוציאני אליו לפניהם ולא לאחריהם, הא שמעכב

ומקום להעשי כג"כ או למשך אליהם לזה האסא מן העשירים: והניחו
 וכו' מהשלים וכו'. מצנו ולא השלימו מה שחייבין להודות לצרכו וכו':
 וצלעדי המקצב. ולא יודע לה' המקצב הכל: וכו'. השקט לאחזו:

ממני בה טרפי לעת ידועה ויום ידוע, לרעתו מה שהוא טוב לי. וכן כאשר יבואהו טרפו מצומצם לא יותיר על מזונו מאומה, ראוי לו לחשוב בלבו ולומר אשר הכין לי מזוני בשדי אמי בתחלה עניני כפי צרכי ודי כלכלתי יום יום עד אשר המיר אותו לי בטוב ממנו ולא הויק לי בואו בצמצום מאומה, כן לא ידק לי בו הטרף הזה אשר העתיק אותי אליו עתה מצומצמת כפי צרכי עד תכלית ימי מאומה. ויהיה נשכר על זה כמו שאמר הבורא על אבותינו במדבר (שמות מז) ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו, ואמר (ירמיה 3) הלוד וקראת באוני ירושלים וגו'. וכן אם יבאהו טרפו בסבה מבלי סבה ובמקום מבלי מקום וע"י איש מבלתי איש אחר, יאמר בלבו אשר יצרני על צורה ותכנית והכונה ומדה מבלי שארה הצורות והחבונות והמדות לחקנת עניני, הוא בחר לי שיבוא טרפי על הפנים המפיקים לעניני מבלי שאר הפנים. ואשר הוציאני אל העוה"ז במקום ידוע וע"י שני אישים ידועים מבלי שאר אישי דעולם, הוא בחר לי בו טרפי בארץ ידועה וע"י איש ידוע שם אותו סבה לטרפי לטוב לי, כמו שאמר הכתוב (תהלים קמ"ג) צדיק ה' בכל דרכיו: — אבל פירוש החלק השלישי והם עניני אשתו ובניו ובני כיתו וקרוביו ואוהביו ואויביו ומיודעיו ומכיריו, ואשר למעלה ממנו ואשר למטה ממנו מכתות בני אדם, אופני ישר הבטחון על האלהים בהם כאשר אכפר, והוא שאין אדם נמלט מאחד משני דברים: שיהיה נכרי, או שיהיה בתוך משפחתו וקרוביו. ואם יהיה נכרי יהיה צוותו באלהיו בעת השתוממותו ויבטח עליו בגבורתו, ויעלה על לבו גרות הנפש בעוה"ז וכי אנשי הארץ כמו הגרים בה, כמו שאמר הכתוב (ויקרא כ"ג)

לדעתו. מצני שהוא יח' ידוע: נשכר. יקבל שכר על צמחמו זה: המפיקים. המוכשים: לוטו. הסחבצמו: צעז השסועמוסו. צעלוס על לבו שבו

כי גרים ותושבים אתם עמדי. ויחשוב בלבו כי כל מי
 שיש לו קרובים בו, עד זמן מועט ישוב נכרי בודד, ולא
 יעילהו קרוב ולא בן ולא יתחבר עמו אחר מהם, ויחשוב
 אחר כך בהסתלקות כוֹבֵד משאם וחובותם מעליו ויחשוב
 זה טובה מטובות הבורא עליו, מפני שאם יהיה הודף
 אחר עניני העולם וצרכיו, היתה יגיעתו יותר קלה עליו
 מבלי אשה ובנים וחסרונם מנוחה לו וטובה; ואם יהיה
 מבקש עניני אחריתו, יהי לבו יוחר ריק ופנוי בעת התבודדותו
 מבלי ספק. ועל בן היו הפרושים בורחים מקרוביהם
 ומבתיהם אל ההרים, כדי שיפנו לכותם לעבודת אלהים.
 וכן היו הנביאי' בזמן הנבואה יוצאים ממעונותיהם ומתבודדים
 לחובות הבורא עליהם, כמו שידעת מענין אליהו עם
 אלישע שנאמר עליו (ו"ל יט) שנים עשר צמדים לפניו
 והוא בשנים העשר, וכיון שרמז לו אליהו במעט רמז
 הבין אותו ואמר אשקה נא לאבי ולאמי ואלכה אחרך,
 ואמר וילך אחרי אליהו וישרתהו. ואמרו על אחד מהפרושים
 שנכנס למדינה אחת להורות את יושביה עבודת האלהים,
 וימצאם לובשים צבע אחד במלבושיהם וחכשיטיהם, וראה
 קבריהם אצל פתחי בתיהם ולא ראה ביניהם אשה ושאל
 אותם ע"ז. ואמרו לו מה שאנו לובשים צבע אחד שלא
 יהיה ניכר בנו העני מן העשיר, ושלא יבא העשיר
 להתנאות ולהתפאר בעשרו ויבא העני להתכונן אצל
 עצמו, וישידמה ענינו על האדמה בענינו תחתיה. ונאמר
 על אחד מהמלכים שהיה מתערב בין עבדיו ולא היה
 ניכר ביניהם, מפני שהיה נוהג מנהג השפלות בהכשיטו
 ובמלבושיו. ומה ששמנו קברות מתינו אצל פתחינו, כדי
 שנוכח מהם ונהיה נבונים לטות ונזמין לנו הצידה המגעת

777 ונלמוד: זמן מועט. יום מוטו: בהסתלקות וכו'. סוף עליו וכו':
 יספרונם. הסתון סוף לו אשה ונביא הוא לטובהו: סחסי, בקנז: סוכה.

אותנו למקום המנוחה. ומה שראית שפירשנו מן הנשים
 והבנים, דע כי יחדנו להם קריה קרובה מכאן כשיצטרך
 אחד ממנו על דבר מדבריהם ילך אליהם וישלים צרכו
 וישוב אלינו, מפני שראינו מה שיכנס עלינו מטרדת הלב
 ורוב ההפסד וגודל היגיעה והטורח בקרבכם, והמנוחה
 מכל זה בהרחקתם לבחור בעניני העולם הבא ולמאוס
 בעניני העה"ז. וייטבו דבריהם בעיני הפרוש ויברך אותם
 ויאשרם בעיניהם. ואם יהיה הבוטח באלהים בעל אשה
 וקרובים ואוהבים ואויבים, יבטח באלהים בהצלחתו מהם
 וישתדל לפרוע מה שחייב להם ולעשות חפציהם, ולהיות
 לבו שלם עמהם. וירף ידו מהזקתם ויסכב על מה שיהיה
 טוב להם, והיה נאמן בכל עניניהם ויורם אופני תועלותם
 בעניני התורה והעולם לעבודת הבורא, כמו שנאמר
 (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך, ואמר (ט"ז) לא תשנא
 את אחיך בלבבך. לא ליחל הגמול מהם ולא לקדם
 אצלם ולא מאהבתו נכבודם ושבחם ולא להשהיר
 עליהם, אך לקיים מצות הבורא ולשמור בריתו ופקודיו
 עליהם. כי מי שתהיה דעתו בעשותו חפציהם על אחד
 מהדברים שזכרנו תחלה, לא ישיג רצונו מהם בעוה"ז
 ויגיע לריק ויפסיד שכרו לעוה"ב; ואם הוא נוהג כזה
 לעבודת האלהים בלבד, יעזרם האלתיים לגמול אותו
 בעוה"ז וישים בפיהם שבחו ויגדל ענינו בעיניהם ויגיע אל
 הגמול הגדול בעה"ב כמ"ש האלהים לשלמה (מ"א ג) וגם
 אשר לא שאלת נחתי לך וגו'. אבל אופני בטחוננו על
 אלהיו בעניני מי שהוא למעלה ממנו ומי שהוא למטה
 ממנו מכחות כ"א, הפנים הישרים לו כשיביא אוהו הצורך

שנקח מוסר מהם: ויאשרם. ויהללם: בהללנו מהם. ונאויביו:
 לקדם הללם. ככל ענין יחול גמול שלפני זה, מל' מי הקדימתי ואללם:
 הפנים הישרים לו. הדרך הנכון כזה:

לבקש חפץ ממי שהוא למעלה ממנו או למטה ממנו
 שיבטח בו על אלהיו וישימם סבה בהשלמתו כאשר ישים
 עבודת הארץ וזריעתה סבה לטרפו, ואם ירצה להטריפו
 ממנה יצטח הזרע ויפרה וירבה ואין להודות הארץ על
 זה אך ההודאה לכורא לבדו; ואם לא יחפוץ האלהים
 להטריפו ממנה, לא תצמיח הארץ או תצמיח ויקרה
 הצמח פגע ואין להאשים הארץ. וכן כשיבקש מאחד
 מהם חפץ, שיהיה אצלו החלש מהם והחזק שוה בעשותו
 ויבטח בהשלמתו על האלהים ית'. ואם ישלם ע"י אחד
 מהם יודה הכורא ית' אשר השלים חפצו, ויודה למי
 שנעשה על ידו על לבו הטוב לו ושהכורא הביא תועלתו
 על ידו. ובידוע שאין הכורא מגלגל טובה אלא ע"י
 הצדיקים ומעט הוא שמתגלגל הפסד על ידיהם, כמו
 שאמרו חז"ל מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה ע"י
 חייב, ואמר הכתוב (נשלי יצ) לא יאונה לצדיק כל און.
 ואם לא ישלם לו על ידיהם אל יאשימם ואל יתלה בהם
 קצור, אך יודה לאלהים אשר בחר לו הטוב בזה, וישבחם
 כפי שירע מהשתדלם לעשות חפציו אע"פ שלא נשלם
 כרצונו וכרצונם לו. וכן ינהג במיודעיו ואזהביו ובמי שנושא
 ונותן עמהם ושמשיו ושוחפיו. וכן אם יבקש ממנו מי שלמעלה
 ממנו או שלמטה ממנו חפץ, יסבב לעשותו בכל לבו
 וישתדל להשלימו במצפוני אם ירמז לו, ויהיה מי שבקשו
 ראוי להשתדל לו בו, ואח"כ יבטח על האלהים בהשלמתה;
 ואם ישלימהו על ידו וישימהו סבה לטיבת זולתו יודה ע"ז,
 ואם ימנע ממנו ולא ירמז לו לעשותו אל יאשים נפשו
 ויודיע את חבריו שלא קצר אחר שיטרחו וישתדלו בו בעצמו.

על לבו הטוב וכו'. יודנו על טוב לבו שהואיל לזולת חסדו: אשר צחק לו
 וכו'. שזולתו הוא לטובתו שלא נשלם חסדו: ראוי להשתדל לו. שיהיה הנון
 לטובת עבדו. שלא קלר וכו'. אשר שטתו והשתדל ולא עלתה לו יודיע לו

אבל עניני אויביו וחומדיו ומנקשי רעהו יבטח בעניניהם על הבורא ית' ויטבול חרפתם ואל יגמול להם כפעלם, אך יגמלם חסד ויעשה להם כל מה שיוכל לעשות מן הטוב, וזכור בלבו שתועלתו ונזקו ביד הבורא ית', ואם יהיו סבה להזיקו יחשוב עליהם טוב ויחשוד את עצמו ומעשיו ברע הקדמותו אצל אלהיו, ויהחנן אל האלהים ויבקש מלפניו לכפר עונותיו, ואז ישובו אויביו לאהבתו כמו שאמר החכם (משלי נז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו: — ופירוש החלק הרביעי בעניני חובות הלכות והאברים שהאדם מתיחד בתועלתם ונוקם, וזה כצום וכהפלה וכסיכה וכלול וכציצית ושמירת השבת והמועדי' והמנעמן העבירות, וכל חובות הלכות לא העבורנה אל זולתו, ותועלתם ונוקם מיוחדים בו מבלי שאר בני אדם ואופני יושר הבטחון בכלם על האלהים ית' מה שאני מבאר אותו, ומאלהים אשאל להורות אותי האמת ברחמי. והוא כי מעשי העבודה והעבירה לא יהכנו לאדם כי אם בהקבץ שלשה דברים: האחד הבחירה בלבו ומצפוננו. והשני הכוונה וההסכמה לעשות מה שבחר בו. והשלישי שישהדל לגמור המעשה באבריו הנראים ויוציאו אל גדר המעשה. ומה שאינו נעלם ממנו בהם כבחירת העבודה והעבירה והכוונה וההסכמה על המעשה, הבטחון על האלהים כזה טעות וסבלות, כי הבורא ית' הניח ברשותנו בחירת עבודתו והמרותו, כמו שאמר (דברים ל) ובחרת בחיים; ולא הניח ב שיתנו השלמת המעשה בעבודה ובעבירה אלא בסכות שהם חוץ לנו מזדמנות בקצת העתים ונמנעות בקצתם, ואם יבטח על האלהים בבחירת עבודתו ויאמר לא אבחר

שלא הפעלל: כדוע הקדמותיו. צעונותיו שקדמו לזה: מתיחד. שלא נלכד לזולתו צעונותו אחר: ומה שאינו נעלם וכו'. מה שהוא צדקותו, והוא בחירת המעשה וההסכמה לעשותו לא שייך צד צדק: ולא הניח וכו'.

ולא אכין לעשות כלום מעבודת הבורא עד שיבחר לי הטוב ממנה, כבר תעה מדרך הישרה ומערו רגליו מאופני הנכונה, כי הבורא ית' כבר צונו לבחור במעשה העבודה ולכוין אליה בהשהדלות והסכמה ובלב שלם לשמו הגדול, והודיענו שהוא אופני הנכונה לנו בעוה"ז ובעוה"ב. ואם יודמנו הסבות ויתכן גמר המעשה בעבודתו אשר קדמה בחירתנו בה, יהיה לנו השכר הגדול על הבחירה בעבודה ועל הכונה לעשותה ועל השלמת מעשיה באברים הנראים. ואם ימנע מן האברים גמר המעשה יהיה לנו שכר הבחירה והכונה כאשר זכרנו במה שקדם, וכן העונש על העכירה. והפרש שבין עבודת הבורא ושאר מעשי העולם בענין הבטחון באלהים ית', ששאר עניני העולם לא נגלו לנו אופני הטוב והרע בסבה מן הסבות מכלעדי שאריהם, ולא אופני ההפסד והרע בקצתם בלתי קצתם, כי לא עמדנו על איזו מלאכה מן המלאכות טובה לנו ויותר ראויה לבקשת הטרף והבריאות והטוב, ולא באיזו סחורה ובאיזו דרך ובאיזה מעשה מן המעשים העולמיים נצליח כשנתגלגל בהם. ומן הדיו עלינו שנבטח באלהים בבחירתנו והשלמתה לעזרתו על מה שש בו טובתנו אחר שנתגלגל אליהם, ונתחנן אליו להעיר לבבנו לבחירת הטובה והראויה לנו מהם. אבל עבודת הבורא ית' איננה כן מפני שכבר הודיענו אופני הנכונה בה וצונו לבחור בה ויעד אותנו בנמול עליה, ואם נתחנן אליו בבחירתה ונבטח עליה בהראותינו אופני הטוב לנו נהיה טועים בדברינו וסכלים בכטח ננו, מפני שכבר קדמה הודעתו אותנו דרכי העבודה אשר יועילוננו בעולם הזה ובבא, כמו שכתוב (דנריס ז) וצונו ה' לעשות את כל החקים האלה וגו' לטוב לנו כל

לכל השלמת המעשה הלוי בסבות ובה שייך בטחון: ומעודו. נשמעו וננו: הטוב והרע. פ"ח והריוח: כשנתגלגל. כשנתעסק: הודעתו.

הימים, ואמר בגמול העוה"ב (סס) וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות. ועוד כי עניני העולם יש שחשוב הסבה המשובחת מגונה והמגונה משובחת, אך העבודה והעבירה אינם כן כי המגינה והמשובח מהם לא יעקב מענינו ולא יתחלף. אבל מה שראוי לבטוח עליו הוא גמר מעשה העבודה אחר בחירה בלב שלם ונאמן, והסכמה והשתדלות בכר לבב וכונה לשמו הגדול, ובוה אנחנו חייבין להתחנן אליו לעזור אותנו בו ולהורות אותנו עליו, כמו שכתוב (תהלים כה) הדריכני באמתך ולמדני, ואמר (סס קיט) הדריכני בנתיב מצותיך וגו', ואמר (סס) דרך אמונה בחרתי וגו', ואמר (סס) דבקתי בעדותיך ה' אל חבישני, ואמר (סס) ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד וגו'. וכל זה ראיה שבחירתו היתה במעשה העבודה, אך התפלל אל האלהים על שני דברים: אחד מהם ליתר לבבו ולחזק בחירתו בעבודתו בהרחקת טרדות העולם מלבו ועיניו, כמו שאמר (סס פו) יחד לבבי ליראה שמך, (סס קיט) גל עיני ואביטה וגו', (סס) העבר עיני וגו', (סס) הט לבי אל עדותיך וגו' זהרומה לזה. והשני לחזק אבריו על השלמת המעשים בעבודתו, והוא מה שאמר (סס) הדריכני בנתיב מצותיך, (סס) סעדני ואושעה, והרכה כמוהו. ואני עתיד לבאר אופני מפסידי החלק הזה ואיפני השלמתו והדרך הנכונה בו בעזרת השם: — אבל פירוש החלק החמישי והוא חזכות האברים אשר תועלתם ונוקם מתעבדים אל זולתו, כצדקה והמעשר ולמוד הוזכמה וצוות בטוב והזהיר מהרע ולהשיב האמנות ולהסתיר הסוד ולדבר טוב לעשות הטוב וכבוד אבות והשבת הרשעים אל האלהים והורות ב"א דרכי טובתו ולחמול ענייהם ולרחם עליהם, ולסכול חרפתם כשמעיר אותם אל העבודה ומיחל אותם ומיראם

שכנר הודיע ה' אומנו וכו': ותעצרים. עוצרים: האונות:

בגמול וכעונש. ואופני יושר הבטחון כזה שיהיה האדם צופן בלבבו כל המעשים האלה והדומה להם, ויבחר עשותם ויסבב אליהם כפי מה שהקדמנו בחלק רביעי מחיוב הבחירה עלינו להתקרב אל האלהים בלבד, לא לקנות שם וכבוד ביניהם ולא לקוות הגמול מהם ולא להשתרר עליהם; ואחר כך יבטח על האלהים בהשלמת המעשה שכיון לעשותו מהם כפי מה שהוא רוצה בו ממנו אחר שיסבב עליו, ויזהר כפי יכלתו בכל זה להסתירו ממי שאין צריך לו להודיעו, כי כהיותו נסתר יהיה שכרו יותר גדול ממה שיהיה אם יהיה נודע; ומה שלא יוכל להסתירו יזכור בו השרש אשר הקדמנו כי התועלת והנוק לא יהיה מן הברואים כי אם ברשות הבורא ית', וכאשר יגלגל הבורא על ידו מצוה, יחשוב בלבו כי היא טובה מאת הבורא ית' שהטיב בה אליו, ואל ישמח בשבח אותו ב"א עליה ואל יחפוץ בכבודם בעבורה, ויביאהו זה להתגאות במעשהו ויפסד לבו וכוונתו לאלהים ויפסיד מעשהו ויאבד שכרו, ואני עתיד לבאר זה בשערו בע"ה: — אבל פירוש החלק הששי והוא בגמול העוה"ו. והעוה"ב אשר יהיה האדם ראוי לו במעשה הטוב בעולם הוא שהגמול על שני פנים: גמול בעוה"ו בלבד, וגמול בעוה"ב בלבד. ויש שיהיו ראויים שניהם על מעשה א' ולא פורש לנו באור זה באר היטב, אך ערב הבורא לעמו גמול כולל על מעשה הכולל ולא חלק הגמול על העבודות בעולם כמו שעשה בעונש על העבירות בעולם, כמו שפירש המעשים שעושיהם חייבין סקילה שרפה הרג וחנק ומלקות ארבעים, ומיתה וכרת ותשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה ונוק שור ובור ושן ואש, ונותן מום באדם ושולחת יד במבושיו והמוציא שם רע והדומה לזה. אבל

מה שכתבנו לו בהלואה או מקדון: לופן וכו'. ר"ל יחשוב לעשותם כשיגיעו לידו: להשמר. ל' סכנה: שהם כולם וכו'. ככלון ה' מן האדם: עכ"ל.

גמול העוה"כ ועונשו לא פירש מהם הנביא מאומה בספרו בעבור כמה פנים: מהם כי צורת הנפש בלעדי הגוף אינה ידועה אצלנו כ"ש מה שחתענג בו או חצטער בענין ההוא, אך פירש אותו למי שהיה מבין הענין הזה כמו שאמר ליהושע (זכריה ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. ולא יהיה זה בעוד נפשו קשורה בגופו, אבל רמז למה שיהיה אחר המות שתשוב הנפש כצורת המלאכים בענין פשיטותה ודקותה ועובה להשחמש בגופה, כשתזדכך ותזהיר והיו מעשיה טובים בעוה"ז. ומהם שגמול העה"כ ועונשו היה מקובל אצל עם הארץ מהנביאים ומושכל אצל החכמים, והניחו לספרו בספר כמו שהניחו לזכור הרכה מפירוש המצות והחובות מפני שסמכו על הקבלה. ומהם שהעם היו מן הסכלות ומעוט ההבנה בענין שאיננו נעלם ממה שכתוב בתורה, ונהג הבורא עמהם מנהג האב החומל על בנו הקטן כשהוא רוצה ליסרו בנחת ולאט, כמו שכתוב (יוסע יח) כי נער ישראל ואוהבהו; והאב כשרוצה ללמד את בנו בנערותו החכמות אשר יעלה בהם אל המעלות העליונות אשר לא יבינם הנער בעת ההיא, אלו היה מפיים אותו עליהם ואומר לו סבול יגיעות המוסר והלמוד בעבור שתעלה בהם אל המעלות החמודות, לא היה סובל את זה ולא שומע מפני שאינו מבין אותו; וכאשר ייעדרו על זה במה שהוא ערב לו מיד מטאכל ומשתה ומלבוש נאה ומרכבת נאה והדומה לזה. ויעידהו במה שיצער אותו מיד מרעב ועירום ומלקות והדומה להם, וישב דעתו על מה שיבטח עליו מן הראייה והמורגשות והעדויות הגלויות האמתיות, יקל מעליו לסגול יגיעת המוסר ולשאת טרחו. וכאשר יגיע לימי הבחרות ויחזק שכלו יבין הענין המכוון

הנטיח: צננין שאיננו נעלם וכו'. ידוע וכתוב בתורה כמה זכו ועלנו בגקיונות ופלונוס: ויעידהו. והזכירו:

אליו במוסרו ויכין אליו, וחמעט בעיניו הערכות אשר היה
 רץ אליה בתחלת עניניו; והיה זה לחמלה עליו. וכן הבורא
 ית' יחל עמו והפחדם בגמול ועונש ממהרים, מפני שידע
 כי העם כאשר יתקנולעבודה הגל מעליהם סכלותם בגמול
 העולם ועונשו וריותו בעבודה אליו ויתנהגו בה עריו, וכן
 נאמר בכל מה שכספרים מהגשמת המרא ית'. ומהם
 שגמול העוה"ב אין אדם ראוי לו במעשהו הטוב בלבד,
 אך יהיה ראוי מן האלהים בשני דברים אחר המעשה
 הטוב: האחד שיוה בני האדם עבודת הבורא יחברך
 וינהגם לעשות הטוב, כמו שכחוב (לניאל יז) ומצדיקי
 הרבים ככותבים לעולם ועד, ואמר (תסלי כד) ולמוכיחים
 ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. וכאשר יתקבץ למשתדל
 גמול הצדקתו אל גמול צדקתו וגמול אמתת לבו וסבלו
 יהיה ראוי לגמול העוה"ב באצל הבורא. והשני חסד מאלהים
 ונדבה וטובה, כמו שכחוב (תסלי סג) ולך אדני חסד
 כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. והעלה בזה כי אם היה
 מעשה האדם כחול הים כטספר לא יהיה שקול בטובה
 אחת מטובות הבורא ית' עליו בעוה"ז, כלש אם יהיה
 לו חטא; ואם ידקדק הבורא עם האדם בחביעת הודאת
 הטובה, יהיה כל מעשהו נכחד ונשקע בקטנה שכטובות
 הבורא עליו, ומה שיהיה מגמול הבורא לו על מעשהו
 הוא מחסד הבורא עליו. אך העונש בשני העולמים
 הוא באמת ובדין וחוב שחייב בו האדם, אלא שחסד
 הבורא יתגבר בשני העולמים כמו שכחוב ולך אדני חסד,
 (סס עמ) והוא רחום יכפר עון וגו'. ומהם כי המעשה
 הטוב מהחלק לשני חלקים: ממנו נסתר אין משקיף עליו
 זולת הבורא בחובת הלכבות והדומה להם. וממנו נראה

לחמלה. מפני חמלה חזיו עליו: עוה"כ. חכפ צנה"ז: עדיו.
 לליו: הלקטו: שולדיק וצכה לחסרים: נכחד ונשקע. כמו לשק ולין:

על האברים איננו נסתר מן דברואים והם המצות הנראות
 על האברים; והבורא ית' גומל על המעשה הנראה על
 האברים בגמול נראה בעולם הזה, וגומל על המעשה
 הצפון והנסתר בגמול נסתר והוא גמול העוה"ב. וע"כ זכרו
 דוד ע"ה במלה שמורה על הענין, כמו שאמר (טס לז)
 מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'. וכן דרך העונש
 הנראה והנסתר כדרך הגמול; והראיה על זה כי האל ית'
 ערב לעמו על העבודה הנראית על האברים גמול נראה
 מהר בעוה"ז והוא המפורש בפרשת אם בחוקותי, וכן ערב
 להם על העבירות הנראית הגלויות עונש נראה מהר בעוה"ז,
 לפי שאין להמון העם אלא מה שנראה מהמעשים לא מה
 שנסתר, והוא מה שאמר (דכ"ט כט) הנסתרות לה'
 אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם, ואמר הכתוב (ויקרא
 כ) ואם העלם יעלימו עם הארץ וגו' ושמתי אני את פני
 באיש ההוא וגו'. אך העבודות והעבירות הצפונות בלב,
 דין גמולם על הבורא ית' בעוה"ז ובעוה"ב, על כי הניח
 הספר פירוש גמול העוה"ב. ומהם כי הגמול והעונש
 הנזכרים בספר דבר הנביא בגמול העוה"ז ועונשו לאנשי
 העולם, ומפני שהיה יהושע בן יהוצדק בעולם המלאכים
 אמר לו (זכריה ג) ונחת לך מהלכים בין העומדים האלה
 כי זה דרך היחול וההפחדה שיהיה כראוי לזמן ולמקום,
 ואתה הבן. ומהם שגמול העוה"ב אין הכליתו אלא להדבק
 באלהים ולהתקרב אל אורו העליון, כמו שכתוב (ישעיה
 נט) והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספק, ואמר (דניאל יג)
 והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע וגו', ואמר (איזב לג)
 לאור באור החיים; ולא יגיע אליו אלא מי שרצה הכירא
 בו, ורצון הבורא שורש הגמול, כמו שכתוב (תהלים ל)
 כי רגע באפו חיים ברצונו, ואמר בפרשת אם בחוקותי
 בעולם המלאכים. במדרגת המלאכים:

רמזים שמורים על הרצון מאלהים והוא מה שאמר ולא חנעל נפשי אחכם, ואמר ופניתי אליכם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם: והבטחון על האלהים במה שיעד בו הצדיקים מגמול העוה"ז והעוה"ב על העבודה שישלמהו למי שראוי לו וכן ישלם העונש למי שראוי לו, מן הדין על המאמין. ובטחנונו על האלהים בזה מהשלמה האמונה באלהים, כמו שאמר (נלסית טו) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, ואמר (סכליס כז) לולי האמנתי לראיה בטוב ה' בארץ חייב. ואין ראוי לבטוח על מעשהו הטוב ויבטיח נפשו בגמול העוה"ז והעוה"ב על מעשהו, אך יטרח וישתדל בהודאה לטובות הכורא החסידות עליו לא לחקות גמול עתיד שיתחייב לו במעשהו, אך יבטח על האלהים בו אחר ההשתדלות לפרוץ הודאת הכורא על גודל טובותיו עליו, כמו שארז"ל אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הווי כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם. והיה אחד מן החסידים אומר לא יגיע האדם אל גמול העולם הבא במעשהו אם מרדקים עמו בחשבון במה שהוא חייב לאלהים על טובותיו עליו אבל בחסד האלהים עליו, ע"כ אל תבטחו במעשיכם. ואמר דוד בזה (טס סג) ולד אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו: — אבל פירוש החלק השביעי והוא בחסד האלהים על בחיריו וסגולתו בעולם הבא ברוב הטובות אשר לא נוכל לספרם, איפני הבטחון על האלהים בו שיתעסק בסבות המגיעות אותו אל מדרגות החסידים הראויים לזה מאת האלהים ית' בחסדו, והיא שנהג במדות אנשי הפרישות המואסים בעוה"ז, ולהוציא אהבתו ובחירתו

ולא חנעל. לא חנעל: מן הדין על המלונין. לנעוה צה' צלילוס הגמול וכו' שאמר לפני זה: ולהוליל אהבתו וכו'. לגרש אהבת העוה"ז וכו':

מלכו וימיר זה באהכת הכור' ית', ולהמסר אליו ולהשהעשע בו ולהשתומם מהעולם ויושביו, ויתנהג במנהגי הנבא'ם והחסידים, ויהיה לבו בטוח באלהים שיתחסד עמו במה שהתחסד בו עמם בעיה"כ. אבל מי שיבטח על האלהים שיוזכו לו זה מכלי מצוע מעשה, הא הכסיל הפתי והוא דומה למי שנאמר עליהם עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס. ומסימני אנשי המעלה הגדולה הזאת שיוזרו עבדי הבורא אל עבודת הבורא והסבל בעת הנסיק והצרה, ושקל בעיניהם כל דבר אצל קיום מצות הבורא ית', כמו שידעת מן הענין (נלמדת כז) והאלהים נסה את אברהם. וענין חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש, ודניאל בטוב האריות ועשרה הרוגי מלכות, ומי שבחר בטוח בעבודת הבורא מן החיים בהמרותו, והריש מן העושר והחול' מן הבריאות והצרה מן השלוח ונמסר לדף הבורא ורצה בגורלו, ראוי הוא לחסד הבורא עליו בנועם העוה"ב אשר אמר עליו הכתוב (ונסלי ת) להנחיל איהבי יש ואוצרותיהם אמלא, ואמר (ישעיהסד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. ואמר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך:

פרק ה' אבל ההפרש שבין הבטח על האלהים חולתו בענק התעסקו בסכות, אומר כי הבטח באלהים יבדל מזולת הבטח עליו בשבעה ענינים: — אחד מהם כי הבטח באלהים רצה בדינו בכל ענינו ומודה לו על הטובה ועל הרעה, כמו שכתוב (שס קא) חסד ומשפט אשירה, ואח"ל אם חסד אשירה ואם משפט אשירה, ואמר חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה ואשר איננו בטוח באלהים מתהלל בטובה, כמו שנאמר

ולשפעשע צו. שיהיו כל שפעועי ועסקי צו: ולהשתומם. להשתד ולהסנדוד: עלווע. חללעות: שיוזו ענדו הכוכח. שירלו להם הדך זכד': — זולתו.

(שס י) כי הלל רשע על תאות נפשו וגו', ומתקצף על הרעה כמו שנאמר (שעניס ס) והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו: — והשני כי הבוטח באלהים נפשו במנוחה ולבו שלו מצד הגרות לדעתו כי הבורא ינהיגם לטובתו בעולמו ואחריתו, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים סג) אך לאלהים דומי נפשי כי ממנו הקויתי. ואשר איננו בוטח באלהים הוא בטובה כצער הדיר ודאגה ארוכה ואבל ועצב להוסיף להרבות ולכנוס, וברעה מפני שהוא קץ בה והוא כנגד תאוותו וטבעו ומדותיו, ובו אמר החכם (משלי טו) כל ימי עני רעים וגו': — והשלישי כי הבוטח באלהים ואם יתעסק בסבות לא יסמך בלבו עליהם ולא יקוה מהם תועלת ולא נזק בלתי רצון האל, אך מתעסק בהם לבחור בעבודת הבורא אשר צוה להתעסק בעולם לישכחו ולווינו; ואסתגיעהו תועלת או ידחה מהם הנזק ידה האלהים לברו על זה ולא יוסיף בהם אהבה וחבה יתירה ולא תנוח נפשו עליהם יותר, אך יחזק בטחונו באלהים ויסמוך לבו עליו מכלערי הסבות. ואם לא יעילוהו הסבות ידע כי יביאהו טרפו כשירצה ה' מאי זה ענין שירצה, ולא ימאס בהם בעבור זה ולא יניח להתעסק בהם לעבודת הבורא. ואשר אינו בוטח באלהים מתעסק בסבות לבטחונו עליהן שהן מועילות אותו ודוחות הנזק מעליו, ואם הן מועילות אותו ישבח אותן וישבח השתדלותו בהן ובחירתו אותן ולא יפנה אל זולתן; ואם אינן מועילות לו יניח אותן וימאסם וישוב חפצו מהן, כמו שאמר הכהוב (מזקוק ח) על כן זכח לחרמו ויקטר למכמתו: — והרביעי כי הבוטח באלהים כשיותר לו דבר על מזונו יוציאנו כמה שמפיק רצון הבורא ית' בנדיבות נפשו וטוב לבבו, כמו שכתוב (ד"ה ח' כט) כי ממך הכל וגו'.

שלישי צוה נז: בטובה צלע וכו'. חף כשהוא בטובה שריו צלע וכו':
ימי עני. והוא העני צדעה: ולזינו. ל' תקון ומלוי: יזכה לחנונו.

ומי שאיננו בוטח באלהים איננו רואה העולם וכל אשר בו די פרנסתו וספק צרכו, והוא חס על ממונו מהשלים חובות הבורא וחובות ב"א ממנו, ואיננו מרגיש בו עד שיאבד ממנו ממונו וישאר זולתו, כמו שאמר החכם (משלי יא) יש מפור ונוסף עוד וחושך מיושר אך למחסור: — והחמישי כי הבוטח באלהים הוא מתעסק בסנות העולם להכין מהם צידה לאחריתו וספק לבית מועדו, ומה שיחבר לו בו הצלת תורתו ועילמו מתעסק בו, ומה שהיה בו שום הפסד בתורתו או מביא להמרות הבורא איננו מתעסק בו שלא יביא לעצמו מדה תחת הארוכה. ומי שאיננו בוטח באלהים בוטח על הסכות ותנח דעתו עליהן ולא ירחק מדבר מהם ויתעסק במשובח ובמגונה מהם ולא יחשוב באחר' ענינו, כמו שאמר החכם בהם (שם יד) חכם ירא וסר מרע: — והששי כי הבוטח באלהים הוא אהוב לכל כחות ב"א ודעתם נוחה עליו, מפני שהם בטוחים מהזקתו ולכם שלם מחמתו ולא יפחדו ממנו על נשיהם ועל ממונם, והוא ג"כ בטוח מהם מפני שידע שתועלתו ונזקו אינם ביד נברא ולא ביכולתו, וע"כ איננו מפחד מהזקתם כאשר אינו מקוה הנאתם, וכשהוא בטוח מהם והם בטוחים ממנו יאהבם ויאהבוהו, כמו שכחוב (תהלים לב) והבוטח בה' חסד יסובבנו. ומי שאיננו בוטח באלהים אין לו אהב מפני שהוא בכל עת חומד אותם ומקנא בהם, וחושב כל טובה שהגיעה אליו, הם סרה ממנו ושטרפיהם לקוחים מטרפו, וכל מה שנמנע ממנו מתאוותיו הוא בעבורם ובידם להגיעו אל תאוותיו, ואם תבואהו רעה או פגע בממונו ובניו יחשוב כי הוא מאתם ושבידם להעביר הנזק ולרחות הרעה מעליו, וכיון שקדמו אלה ההקדמות בנפשו יבא בעבור זה למאוס אותם

משנה אם הקצות ולא הנוקט: זולמו. צלי מונו: וספק. ל' ספוק: מדה תחת הארוכה. כלל צנוקס הפעולה:

ולדבר בהם ולקללם ולשנוא אותם, והוא הנמאס בשני העולמים והמגונה בשני המעונים, כמו שכתוב (משלי יז) עקש לב לא ימצא טוב: — והשביעי כי הבוטח באלהים לא יאבל בהמנע בקשה ולא בהפקד אהוב ולא יאצור הנמצא ואיננו דורש (מ"ח מוסס) ליותר מטרף יומו ולא יעלה על לבו מה שיהיה למחרתו, מפני שאיננו יודע עת בא קצו ובוטח באלהים להאריך לו בו ולהזמין טרפו ומזונו בו ואיננו שמת בעתיד ולא יאבל לו, כמו שאמר הכתוב (סס כז) אל תחלהלל ביום מחר כי לא הדע מה ילד יום, ואמר בן סירא אל תצר לצרת מחר כי לא הדע מה ילד יום מחר יבא ואיננו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו; אבל דאגתו ואכלו על מה שהוא מקצר בו מחוכמת הכורא, ומשחדל לפרוע מה שיוכל לפרוע מהם בנראהו ובנסתרו, מפני שהוא חושב במיתחוזבוא יום האסיפה ופחדו שיבואהו המות פתאום ביומו יוסיף לו השתדלות חריזות להרבות לאחריתו ושלא ירגיש על מה שיזמין לעוה"ז, והוא מה שאמרן שוב יום אחד לפני מיתחך ופירשו בו ישוב היום שמה ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה כדכתיב (קהלת ז) בכל עת יהיו בגדיך לבנים. ואשר איננו בוטח באלהים ירבה אבדו להתמדת פגעי העולם עליו, ויפקד אהביו וימנעו ממנו בקשותיו וזמן מהון העולם הרבה כאלו בטח מן התליפה וסרה מעליו אימת המות כאילו ימיו לא יתמו וחיייו לא יכלו, איננו זוכר אחריתו ומתעסק בעולמו איננו מעיין בעניני תורתו וצידתו ובית מועדו, והי' בטחוננו באריכות ימיו בעולם סבה לאורך תאותו בעניניו וסבה לקוצר תאותו בעניני אחריתו; וכאשר יוכיחנו מוכיח ויורנו מורה ויאמר לו עד מתי תתעלם מחשוב בצידתך ועניני בית מועדך?

צנני המעונים. כדף לשני העולמים: לא יאלו. לא יעריד עלמו לאסוף ולאלו: אל תלך. אל מדגב: האסיפה. כני למוט וכן הסליפה

יאמר עד שיהיה לו די פרנסתי וספוקי ולכל אשר אתי
 מאשה ובנים עד סוף ימינו, הנוח נפשי מדאגות העולם ואפנה
 לפרוע חובותי לכורא, ואחשוב בסבות הצידה ליום המועד:
פרק ו וראיתי להראות פני סכלותם וטעותם בדעת הזאת
 בשבע עינים, אגלה בהם גודל טעותם ואם יארכו
 דכרינו, בעבור שיש בזה מן הכיוש והחוכחת לבעלי הדעת
 הזאת והם כת בעלי המשכונות; עינים בזה כענין הסותר
 שהוא מוכר באשראי למי שאינו מאמינו, וימשכנהו בעת
 המכר מפני יראתו ממעוט אמונתו ושלא תמצא ידו לפרעו.
 והראשון מאופני החשוכה עליו שנאמר לו, אהה האיש
 המסחפק בגורת הבורא ושאינו מאמין בגודל עצמותו אשר
 חשך אור שכלו וכבה נר חכמתו בגבור אפלת האוחז עליו;
 הטוב לך לבקש משכון וקחתו אלא מרעד וחבירך אשר
 אין לו רשיח עליך ולא מצותו עוברת עליך, אבל השכיר
 כשהוא משתכר אצל ב"א אין טוב למשכן שוכרו בשכרו
 קודם עבודתו, וכ"ש העבד שלא ימשכן אדוניו קודם עבודתו
 לו, ק"ו הנוצר שלא ימשכן יוצרו קודם עבודתו לו. ומן
 החימה כי עבודת העבד לאדוניו ע"מ שיפרע לו שכרו אחר
 עבודתו גנאי הוא, כמו שאמרו אל תהיו כעבדים המשמשי'
 את הרב על מנת לקבל פרס וגו', כ"ש שיעז פניו לבקש
 משכון בפרנסתו קודם עבודתו, וכדומה לזה אמר הכתוב
 (דברים לב) הלה' הגמלו זאת וגו'. והשני שכל המקבל משכון
 מחבירו יש לו קצבה ולבקשתו חכלה, אך בעל הדעת הזאת
 אין קץ לבקשתו, כי אינו יודע מה יספיק לפרנסתו ופרנסת

דלהלן: — ודליתי להצלות וכו'. כלן נסתחיל צדור הס"ו מז' דברים
 שחשב צפתיחהו בענין הצטחון בגנות בעלי המשכונות: ואם ילכו. ואף
 ג"פ טילדכו: בלשכאלי. בלחנה והקפה: הנקחפק. המוספק: בגבור
 אפלת וכו'. משני טגנדה חסכת החלוה עליו: העוז לך וכו'. הס"א
 צפת"ח ופי' הן עוז ופה לך לבקש משכון וכו': חכלה. גבול וקלצה' לפי

אנשי ביתו ממזון ומותרים עד יום מותם, ואלו היה לו ממון כפלי כפלים ממה שיספיק לו לא הנוח נפשו מפני שקצם נעלם ומדת ימיהם אינה ידועה, והוא סכל במה שבקש מפני שאין לו תכלית אצלו ולא שעור. והשלישי שהממשכן את חבירו אינו ממשכן אותו אלא אם לא קדם לו עליו חוב שהוא חייב בו, ואינו משה בו משאת מאומה והדין עמו, אבל אם קדמו לחברו עליו חובות שהוא חייב בהם וידע שיש לו עליה חובות ראויות, אין לו לבקש ממנו משכן בשום פנים ולא יהיה ראוי לקחתו ממנו אפילו אם יתנדב בו הממושכן. כ"ש הבורא שיש לו על האדם מן החובות הראויות מה שאלו היו מקבצין מעשי כל ב"א בכל ימות העולם לאיש א' מהם, לא היה מספיק הכל לגמול טובה אחת מטובות הבורא עליו, ואיך לא יתבייש זה העו פנים לבקש מן הבורא שיקדים טובות גדולות על מה שקדם לו אצלו ויכבד החוב עליו, ושמא לא ישלם מה שנדר לו מן העבודה בעבור כלות ימיו ובא קצו. והיה אהר מן החסידים אומר לב"א: בני אדם היתכן שיחבע אתכם הבורא בחובות מחרת ביום הזה, וכן במה שאהם חייבין אחריו בשנה ושנים? אמרו לו האיך יתכן שנהיה נתבעים בחובות ימים שאין אנו יודעין אם נחיה עד שנגיע אליהם ויחייבנו בהם, אבל אנו חייבים עבודה ידועה בזמן ידוע וכאשר נגיע לזמן נתחייב בעבודה. אמר להם וכן ערב לכם הבורא ית' לכל זמן ידוע טרף ידוע ועליכם בו עבודה יתרה, וכאשר איננו חובע אתכם בעבודה קודם חיוב עתה, כן ראוי שיהיה בפניכם בושח ימנע אתכם מלבקש טרף שלא הגיע עתו; ומדוע אני רואה אתכם מבקשים ממנו טרפי שנים באות אינכם יודעים אם ימיכם יגיעו אליהם? ותבקשו להקדים לכם טרף מי שלא נברא עדיין מאשה ובנים, ולא יספיק

חובו לו שכיחותו: ואינו נמש בו וכו'. אינו מייצ לנותן המשכון כלום:

חובו עתה. זונטה:

לכם המזון לברו אלא שאחם מקדימים המזון ומותריו לזמנים
 שאינם ידועים ולא ערוכים לכם, ולא די לכם שאינכם
 מקדימין לו עבודה לזמן עתיד, אלא שאינכם מחשבים עם
 נפשותיכם כמה שהתעלמתם מן העבודה כמה שעברו מן
 הימים אשר לא התעלם מהשלים לכם טרפם כס. והרביעי
 כי הממשכן את חבירו הוא ממשכן אותו לאחת משלש
 עלות: אחת מהן שמא יעני ולא תשיג ידו, והשנית שמא
 יקפוץ ידו על מה שיש לו אצלו ולא יוכל להפרע ממנו, והשלש
 מפני שהוא ירא שמא ימות או שלא ימצאהו, והמשכון
 רפואות המדוים האלה בק"א; ואלו היו בטוחים ב"א קצתם
 בקצתם מאלה השלש מדות, היה גנאי להם למשכן מבלי
 ספק. והבורא יחברך אשר לא יאותו לו אלו חסדות יותר
 הוא גנאי גדול ומופלא שימשכנו אותו, וכבר אמר הכתוב
 (סגי 3) לי הכסף ולי הזהב וגו'. והחמישי כי הממשכן
 את חבירו תנוח נפשו במשכון מפני שהוא מקוה להפרע
 ממנו וליהנות בו או כתמורתו; אבל מי שיחשוב כי כאשר
 יקדים לו הכורא די ספקו תנוח נפשו מצד העולם, טעותו
 שקר מפני שאיננו בטוח בהשאר המזון אצלו, שאפשר
 שיקרהו פגע מן הפגעים וזמבדילים בינו לכינו כמו שאמר
 הכתוב (ירמיה יז) בחצי ימיו יעזבנו. ומה שטענו ממנוחת
 נפשם בהגיעם אל חפצם מהן העולם כוב וסכלות מהם
 בבקשותם, כי אפשר שיהיה סבה חזקה לטרודת לכם
 ולצער נפשם, כמו שארז"ל מרבה נכסים מרבה דאגה.
 והששי כי המקבל משכן מחבירו אלו היה ברור לו שיפרעהו
 קודם זמנו ויגמלהו חחת המחנתו כפל מה שיש לו אצלו
 לחסד עליו, לא היה ממשכן אותו בשום פנים; והבורא
 ית' אשר ידענו מנהגו הטוב עמנו וטובו הגדול עלינו חרשם
 גם ישנים, ושהוא גומל על מעשה הצדקה והעבודה כמה
 יקפץ. יסנו ידו ולא ילכה למנוע:

שאינו עולה בדעת כל שכן שיסופר, כמו שאמר (יטעני סד) עין לא ראתה אלהים וולתך יעשה למחכה לו; יותר הוא גנאי גדול שנמשכן אוחו. והשבעי כי הממשכן את חבריו אינו ממשכנו אלא אחר שהוא יכול למלא את מה שמשכנו בעבורו מהיו העולם, אבל הממשכן הבורא ית' בהקדמת הטובות אין לו יכולת לשלם העבודה עליהם, ולא מוכתח לפרוע מה שיש עליו מן החובות הישנות כ"ש החדשות, שהארם הצדיק אינו פורע חובת טובת האלהים עליו אלא בעזרת האלהים לו, כמו שאמר אחד מן החסידים בתושבתותיו: ואף המשכיל היודע אוחך לא במעשהו יתהלל, כי אם בשמך וברחמך אשר הכינות את לבנו לדעת אוחך, כי כך יצדקו ויתהללו זרע ישראל לאמר באלהים הללנו כל היום ונו':

פרק ז וכיון שהשלמנו בשער הזה מה שהיה ראוי לו מן הדברים כפי השגתנו, ראוי לנו עתה לכאר מפסדי הבטחון באלהים. ואומר כי מפסדי השערים הקודמים בספר הזה כלם מפסדים הבטחון. ומפסדיו עוד הסכלות בענק הבורא ובמדותיו הטובות, כי מי שאינו מבין רחמי הבורא על ברואיו והנהגתו עליהם והשגחתו ומשלו בהם ושהם קשורים באסוריו, לא ינוח ולא יסמך עליו. ומהם סכלותו במצות הבורא ית' ר"ל תורתו אשר הזהיר בה לסמוך עליו ולבטוח בו. כמו שאמר (ולאכי ג) ובחנוני נא בזאת, ואמר (יטעני כז) בטחו בה' עדי עד. ומהם נטותו אל הסכות הקרובות אשר הוא רואה אוחם, ולא ידע כי העלות כל אשר תקרבנה מהמעולל תמעט יכלתם להועיל למעולל ולהזיקו, וכל אשר תרחקנה יהיה כח יכלתם להועילו ולהזיקו יותר חזק ונראה. כמו המלך כשהוא רוצה לענות אחד

שיסופר. שלק לקסד: — השערים הקודמים וכו'. היחוד הנמיכה וענודת האלתיים: ותשלמו: לא ינוח. לנצנו: ולא יסמן. לנעוה צה': המעולל.

מעבדיו מצוה משנהו לעשות, והמשנה מצוה השר, והשר מצוה השוטר, והשוטר מצוה לסרדיוט, והסרדיוט מצוה הנגשים, והנגשים מקיימים המעשה ככלים סיכנים לו. ואשר יכלתו מעיטה מכלם להקל מצערו ולהוסיף עליהם הם הכלים מפני שאין להם חפץ, והנגשים יותר יכולים מהכלים, וכן הסרדיוט יותר מהנגשים. והשוטרים יותר מן הסרדיוט, והשר יותר מן השוטר, והמשנה יותר מן השר, והמלך יותר מכלם מפני שאם ירצה ימחל לו. וכבר נראה לך כי חלישות העלות וחזקתם להועיל למעולל, חתיינה כפי קרבחם ורחקם ממנו. והבורא ית' אשר הוא תכלת העלות ברוחק מן המעוללים, ראוי לבטוח בו ולסמוך עליו לחזק יכלתו על תועלותם ונוקם כאשר קדמנו מן הדברים. וכללו של דבר בענין הבטחון, כי יתרון הבטחון מהבוטחים באלהים כפי יתרון ידיעתם אותו ואמונתם בהגנתו עליהם ורוב השנחתו על טובותם:

והגה הילך בתחלת ענינו בוטח על שדי אמו, כמו שאמר (תהלים כג) מביחי על שדי אמי. וכאשר תחזק הכרתו משיב בטחונו על אמו לרוב השנחתה עליו, כמו שאמר (שם קלח) אם לא שויחי ורוטמתי נפשי כגמול עלי אמו וגו'. וכשתחזק הכרתו עוד ורואה כי הנהגת אמו אל אביו, משיב בטחונו אליו למעלת הגנתו עליו. וכאשר יחזק גופו ותחזק לו תחבולה במחיתו במלאכה אוסחורה והרומה להם, משיב בטחונו אל כחו ותחבולתו מפני סכלותו בכל אשר קדם בטיבת הנהגת האלהים. ואמר אחד מן החסידים שהיה לו שכן סופר מהיר היה מתפרנס משכר ספרותו. אמר לו יום אחד היאך ענינך? אמר לו בטוב בעוד די שלמה. ולערב היום ההוא נגרעה ידו ולא כתב בה שאר ימיו, והיה זה עונשו מהאל ית' על אשר בטח על ידו. ואם סמקונג ומקנל הפעולה: סרדיוט. סקיד על סוגים המודים נוקל לו

יתכן לו טרפו על ידי זולתו מן הבריות, ישיב בטחונו אליהם
 ותנוח נפשו עליהם. וכשתחזק הכרתו ויראה חסרונו וצרכם
 אל הבורא יח', ישיב בטחונו אליו ויסמוך עליו בענינים
 שאין לו יכולת בהם ולא זכל להמלט מהמסר בהם אל גזרת
 הבורא, כמו ירדת הגשמים בעת הזרעה והליכת הים
 והליכת המדברות מאין מים ובכא שטף ובנפול הדבר בחיים,
 והדומה לזה מן הענינים אשר אין בהם לאדם שום תחבולה
 בשום פנים, כמו שנאמר (ירמיה ז) ובעת רעתם יאמרו
 קומה והושיענו. ואם תחזק הכרתו באלהים עוד יבטח בו
 ג"כ במה שיחזק לו בו קצת תחבולה, כמו הבאת הטרף
 בסכות המסוכנות והמלאכות המתענות את הגופים וניחם
 לבטחונו באלהים שיטריפוהו במה שיהיה קל להתעסק בו
 יותר מהם. ואם תחזק הכרתו באלהים יותר ישיב בטחונו
 אליו בכל הסבות הקשה מהם והקלה, ויכוין בהתעסקו בהם
 לעבודת האלהים ולשמור מצותו. וכאשר תחזק הכרתו יותר
 מזה בחמלת הבורא על כרואיו, ירצה במה שיהיה מגזרת
 האלהים לו בלבו ובחושיו ובנראהו ובנסתרת, וישמח בכל
 אשר עשה לו האלהים ממות וחיים וריש ועושר ובריאות
 וחולי, לא יכסוף לזולת מה שבחר לו האלהים ולא ירצה
 אלא מה שרצה לו, תמסר אל האלהים והשליך נפשו וגופו
 אל דינו, ולא יביר ענין על ענין ולא יבחר על זולת מה
 שהוא בו מעניני עולם, כמו שאמר אחד מן הביטחים לא
 הסכמתי מעולם בענין והתאויתי לזולתו. וכאשר תחזק הכרתו
 באלהים יותר מזה, וידע הענין המכוון אליו בכריאתו ויצירתו
 אל העוה"ז הבלה; ויביר מעלת העולם האחר הקיים, ימאס
 בעוה"ז ובסבותיו ויברח במחשבתו ובנפשו וגיפו אל האלהים
 יח', וישחשע בזכרו בכדירות וישתומם מכלתי המחשבה
 לנעוה: ויניחם. ויניחם: לנעוהו. ויניחם: לנעוהו. ויניחם: לנעוהו.

בגדולתו. ואם יהי' במקלות לא יתאוה כי אם לרצונו ולא יכסוף
 כי אם לפגיעתו, ותפרידו שמחתו באהבתו משמחת אנשי
 העולם בעולם ושמחת אנשי העוה"ב בעוה"ב. וזאת העליזנה
 שבמדרגות הבוטחים מהנביאים והחסידים וסגלת האלהים
 הזכים, והוא כמו שאמר הכתוב (יפעי' כו) אף אורח משפטך
 ה' קיינוך לשמך ולזכרך תאוה נפש, ואמר (תהלים מז) צמאה
 נפשי לאלהים לאל חי. אלה עשר מדרגות הבטחון אשר
 לא ימלט ביטח מאחת מהנה. ומצאנו ענין הבטחון בלשון
 הקדש מליצים בעדו בעשר מלות כנגד עשר המדרגות האלה.
 והם טבטח, ומשען, והקוה, ומחסה, ותוחלת, וחכוי, וסמיכה,
 וסבר, ומסער, וכסל. האלהים ישימנו מן הבוטחים עליו
 הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמן:

ויהיה שם וכדל מכל מחשבה אחרת שאינה בגדולת הש"ת: בתקלות.
 בקצוץ ג"ח: לכלונו. לעשות רלף הש"י: לפגיעתו. להשיק רלף מה':
 משמחת. יומר משמחת וכו': ושמחת אנשי העוה"ב וכו'. ויחמר משמחת
 הלידיקים בעוה"ב, ע"ד שחז"ל יפה שעה אחת בזה שעה ומע"ע בעוה"ב
 מכל חיי העולם הבא: הכינס. יחידי סגולה זכי הלז: עליזים בעדו.
 מדברים עליו וכו':

אמר בעל המהבר

ואחר זה השער הלכתי לכבוד צו מה שפירש החכם ר' אשר ז"ל בזה
 שחז"ל חץ מזל לישראל, ומלאנו במקום אחר חיי בני ומוני לא
 בזכותם הליא מילתא אלא במלא תליא מילתא. ולרץ לישב אלו הערמים
 כדי לישר הלז ולהקיר טעות בני אדם הצועטים על המזל לרוב צנייהם
 ולעושם ובאורך חייהם, ואינם ידעים מעונש הבורא ומשעם על זה;
 ובאמת הם טועים כי אינם נלולים במזל משגעי העולם, וכחצנו זה
 להראות חסרון דעתם וננותם. ר' חנינא אומר מזל מחכים מזל מעשיר
 יש מזל לישראל. ר' יוחנן אומר חץ מזל לישראל. איכא דקשיל ליה
 הכא עובא היכי פליגי אמוראי בהא מילתא, שהרי דבר זה כתוב בתורה
 ושנוי בצנזאים ומשולש בכתובים, ונחקר וכדכש היעב צנזאים גמורה
 בשקול הדעה הנכונה? כתוב בתורה והפיקותי אצלתי מקרבך, ועוד כתב
 והפיק ה' מן כל חולי וגו', וכתיב לא תהיה משכלה ועקרה צאלך,

וכתיב כי לא יהיה צד אציון וגו', וכתיב רק אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך וגו'; הכי נחשאר מן החורה שהנריאות והחולי והעקור וההולדה ומלאה הימים ופארונס והעושר והעוני, אינס תלויים כי אם בעבודת ה' ושומר תלוותיו ולא במל. ושנוי צנביאים כמו שאמרה חנה בצפלתה כי אל דעות ה' ולו נחכנו עלילות, ואמר ה' תמית ומתיה מוריד שאול ויעל ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרוזם, ועוד כתיב הכני יוסף על ימך חמש עשרה שנה. ומשולם צמחוצים דכתיב יראה ה' חוסף ימים ושנוק רשעים תקטורנה. ונמלא צטקול הדעה שאם אמת הוא שכל הדברים תלויים במל, למה ישפיל אדם לפני צוראו להליל אמות נפשו ולחיוהם צרעז ולתת מפר על פני האדמה; וא"כ רוב תפלותינו הם ללא תועלת וללא לורך. חלילה חלילה לומר כדברים האלה ליראי ה' ולחושני שמו! כי דבר ידוע הוא מן הכחוצ ומן הקצלה ומן הנראה לעין כי יש אנשים שקוראים לה' והוא יענם. ואם תשיצ ותאמר כל מה שגא בחורה וצנביאים צענין הזה הוא בזמן שישראל יושבים על אדמתם ושכינה שורה בישראל, אבל אם חסרו שני הדברים האלה יש מחלוקת צדצר; א"כ היכי מייחי כ' יוחנן רחיה מהאי קרא בה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו, והלא בזמן שאמר הנביא דבר זה לא חקר מישראל דבר משני הדברים האלה? ועוד רב היכי מייחי רחי' מאצרהם והלא אצרהם שלם היה בכל? ועוד הא כ' חנינא גופיה תשמע דסבירא ליה אף אזל לישראל, מדגרסינן בחולק בפ"א היחא איתתא דהוות מהדרא למשקל עשרא מחותי כרעי' דר' חנינא, אמר לה שקולי לא נקסייעא מילתך אף עוד תלדו כתיב; ומקסינן והא א"כ יוחנן למה נקרא עמם כשפים שמכשיפן עמליה של מעלה; ומשני שאני כ' חנינא דנפשי זכוותיה. אלמא ישראל דנפשי זכוותיה לא זיקו לו כשפים אעפ"י שיש להם כח גדול, והוא הדן למזל דהא אף עוד כתיב: על כן אני אומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. דרבי חנינא מייירי בישראל דלא נפשי זכוותיה, ורבי יוחנן מייירי בישראל דנפשי זכוותיה דומיא דאצרהם, וקרא נמי בשומר תורה כתיב. וכי אמרינן אף מזל לישראל בישראל דנפשי זכוותיה, הני מילי למעט מרעה המזל, אבל אף חסידות מועלת ולא זכות מקייע, שיהיה מי שנוול צמערבת שלמה בשלשתן. ורחיה של דבר א"א ע"ה שלא זכה להרצות צנים משרה כמו שהרצה מקעורה. והיינו דקא אמר רבא צמועד קפן חיי צני ומחזי לא צובותא תליא מילתא אלא צמולא תליא מילתא. דהא רבא רב חסדא תרווייהו לדיקי במורי הוו, מר עללי ואפי מערס ומר תללי ואפי מערס; ועכ"ז לא הועיל לו לרבא להיות שלם בשלשם הדברים האלה כרב חסדא שהיה שלם בשלשם. אבל הועילה לו זכוותא למלאת ידיו פשי מערכת מולדו, דכתיב לה מקפס יומך למלא; וכן

הועילה לו זכותו להוליד, ואם לא הרבה צנים. וכי אמרינן שאין הזכות
 הועילה לבטל כח החול לגמרי, הני מילי מזל כללי כמו מערכת מולדו,
 כדאמרינן בתענית פ"ח לך דאחריב עלמא והדר אצרייה ואפשר דמחילתא
 בשעתא דמוזני, אבל מזל פרטי כמו העקרוב המתחדשים כמו החלאים
 ועליהם גשמים ומימה בלא עמו ובלא יומו והדומה להם, יש כח בזכות
 לבטל אותם. ע"כ אפילו חרב חדה מונחת על גואחו של אדם אל יתנוע
 עלמו מן הרחמים והלדקה. ומדרב נחמן בר יצחק נמי אין מזל לישראל,
 דאימיה דרב נחמן בר יצחק אמרו לה כלדאי בריך בכחא להוי, לא שנקסי'
 גלי רישי אמרה ליה לא תגלי רישיך כי היכי דהווי אימתא דשמיא עלך,
 דהא קיימא לן הבל צדי שמים חוץ מיראת שמים, וליכא מיין דפליג
 בהא. ולא שפסוי הראש גורם ליכחא שמים, אלא גלות הוא לתזהר
 ולהזכיר. ועוד שפסוי הראש מונע אותו מהצטע לכל דבר. ואמר החכם
 אין חולץ צמני הסלואות כעליעם העיניים.

גשלים השער הצטחון. לאל אחרון וראשון:

השער החמישי

בצאור אופני חיוב היות כל מעשינו מיוחדים לשעו ולהזהר
 ען המונק.

זה שפת השער.

אמר המחבר מפני שקדם מאמרנו בבטחון על האלהים
 ית', ראינו לסמוך לו באור אופני חיוב היות כל
 מעשי העבודה מיוחדים לאלהים לכוון; בעבור מה שיש
 בדבר זה מזכות המצפונים ובר הלבכות מן הערבוב
 המפסיד אותם, וההצלה ממיני היפוי המביא אל החונף
 ולהתרצות בחלקית לברואים, כמו שאמר אליהוא (חיוב
 לב) אל נא אשא פני איש ואל אדם לא אכנה, כי לא

בעבור מה שיש בדבר זה וכו'. מן הערבוב וכו'. כלומר למי שיכול
 להיות צמעה העבודה גם פנימה ומחשבות זרות המעשיות
 אותו, לכן כל לבאך חונם יחוד המעשה לחלשים לבדו לכל דרכיו ומשקטיו
 ואין להזהר ממעשיותיו; וכו'. טוסר חנוך: פערנב. ר"ל מחשבות זרות
 סימיו. להסיפוס ולמלוט מן צמיני צ"ל: בחלקים. שפת מלקות חקד צקת

שער יחוד המעשה

קיד

ידעתי אכנה. וראוי עתה שנבאר מעניני יחוד המעשים לאלהים ששה ענינים: אחר מהם הוא יחוד המעשה לאלהים. והשני במה יהיה. והשלישי באי זה מעשה חייבין בו. והרביעי כמה מיני מפסידיו. והחמישי איך אופני הרחוקים מן הנפש, עד שיתכן לב"א ליחד כל מעשה שיעשו לשם האל. והששי שיהיה נזהר במחשבה ונשמר ממנה ומושל בה:

פרק א אבל מה הוא יחוד המעשה לאלהים, הוא הכונה בנראה ובנסתר במעשה עבודה האלהים לשמו, להגיע אל רצונו בלבד מבילתי רצון הברואים:

פרק ב אבל במה יהיה יחוד המעשה לאלהים לברואי? בעשה ענינים, כאשר יחקיימו בלב האדם ויתברר אצלו כי הם אדני עבודתו ושרשי מעשהו; ישלם יחודו בהם לשם האל ולא יפנה אל זולתו ולא יקיה בלעדיו, ולא יכין בהם זולתי רצונו. הראשון יחוד האלהים בלב שלם, כאשר קדם בתחלת ספרי זה. והשני הבחינה בטובות האלהים והתמדתן עליו, כאשר בארנו בו. והשלישי שיקבל עליו העבודה לאלהים כאשר זכרתי בו. והרביעי שידה בכטחון עליו מבילתי הברואים. והחמישי שיאמין כי התועלת והנוק אינם ביד נברא ולא ביכלתו מבילתי רשות הברא. והששי שיהיה שוה אצלו אם ישבתוהו ב"א או תגדוהו. וחשביעי שיעזב היפוי לב"א. והשמיני לפנות לבו מעסקי העולם בעת שהוא עושה לעוה"ב. והחשיעי שיירא מאלהים ויבוש ממנו. והעשירי שיועץ עם השכל בכל הרזהורי היצר בלבו, ולקבל עצתו מבילתי עצת יצרו:

ואחד בלב: — מבילתי רצון הברואים. צלי המצוות כחכה להשיק רצון הברואים: — שיהיה. ל' ודאי, ופי' שיהיה נכון לצו מצוות נס' לצדו ולא על זולתו: [שיעבוד היפוי]. לפני זה חמץ שיהיה שיה אצלו שיה צ"ח וננוסם ולא יפעל מתעטעס עליו, וזוה חמץ שלא ישים לצ אל אשש צ"ח כלל ויהיו נציינו כללו חץ חיש אהו דו"ק: —

פרק ג אבל המעשים אשר ישלמו ביחדם לאל בעת עשותם, הם מעשי העבודה שמקיים בו רצון האלהים והם כל המצות הנראות על האברים, שאפשר שתהיה הכוונה בהם לזולת האל ותהיה כונת עושיהם להודיין בהם אצל ב"א, ולקוות כבודם ושבחם על עשותם. אבל חובות הלכבות לא יתכן בהם חונף ולא כבוד ולא שבח למי שמקיים מהם דבר, מפני שאין ב"א יודעים את לבבו; אך הוא מכין בהם לשם המשקיף והוא הבורא ית' בלבד, כמו שאמר (יחזקאל יז) אני ה' חוקר לב בוחן כליות, ואמר (דברים כט) הנסתרות לה' אלהינו וגו':

פרק ד אבל מפסדי יחוד המעשים לאלהים הם שלשה דברים: אחד מהם שלא יבין את האלהים ואת טובתו. והשני שלא יבין מצות האלהים ואת הורותיו. והשלישי הרדור היצר ורמיזתו לאדם כמה שיחבב אליו העולם הזה וירחיקהו מדרך העוה"ב, אבל איפני הפסד הסכלות מדעת האלהים למעשה העבודה הוא, מפני שכל מי שאינו יודע את אדוניו לא יעבדהו בלבו, אבל יעבוד מי שיודע ענינו ויתכן ממנו התועלת והנוק, ואם יעשה מי שאינו יודע את האלהים מעשה ממעשי העבודה, בוונתו בהם מי שיירא ויקה מב"א בלבד ועובד ב"א ולא הבורא אותם מפני שאיננו יודע ולא מכיר ענינו, וכן נאמר בעובד הכוכבים כי מביאו לזה סכלותו באלהים ית'. ויש יתרון לעובד הכוכבים על החנף בארבעה דברים: אחד מהם כי עובד הכוכבים בזמן שאין חזון, איננו מחזר על ידי נביא שיכיר

ילמו ביחדם וכו'. שנשלמים כשמיזקדים לחל וכו': להזדיין צהם. להחקשע ולהסנאוח צהם: — הסכלות מדעת. חסרון דעת וכו': מי שידע. חס מי שידע וכו': וחס יעשה וכו'. וככה חס יעשה וכו': מי שייחל ויקה וכו'. חס מי שייחל מנזקו ומקוה לפועלתו: וכן נאמר וכו'. כ"ל ואין להסתכל לפי שאינו יודע את האלהים כי ח"כ גם עובד הסוכנים יוכל להסתכל, ועוד לו יתכן צד' דברים כדשיצ וחזיל: שאין חזון. קודם

אצלו הפסד מחשבתו באותות ובמופתים; אבל המחניף בתורת האלהים יש עליו טענה במה שקבל מן המצות בעבודת האלהים, וההזהרה מעבודת זולתו. והשני כי עובד הכוכבים עובד מי שאינו ממרה את האלהים; אבל המחניף בתורת האלהים עובד מי שממרה את האלהים ומי שאינו ממרה אותו. והשלישי כי עובד הכוכבים הוא עובד דבר אחד בלבד; והחנף אין תכלית לנעבדיו. והרביעי כי עובד הכוכבים אין ענינו נסתר מביא, והם נשמרים ממנו מפני פרסום כפרנותו באלהים; אבל החנף אין כפרנותו נראה וכ"א בוטחים בו, ויחכן לו להזיקם מה שלא יחכן לזולתו, והוא הגדול שבמרוי העולם, ונקרא בלשוננו חנף ויהיר ומפתה. אך מי שאינו מבין מצות האלהים ותורתיו אין מעשהו מיוחד לשם האל בעבודתו, שכיון שאינו מבין אופני העבודה שהם התורות, כל שכן שלא יבין אופני השלמתם ביחד לבכו בהם לאלהים; וכל מה שהוא עושה ממעשי העבודה כונתו בו לזולת האלהים, מפני שהוא כמסתפק באמתת חיובו בהם, ואינו יודע מה שיפסיד יחוד לבבו בעשותו לאלהים, ואם הוא יודע האלהי וטובתו. אבל ההרור היצר מתחלק לשני חלקים: אחד מהם מחשבות מספקות עליו האמתות ומשבשות עליו אמונתו, עד שלא ישלם לו מעשה לאלהים. החלק השני שהוא בא עמו מדרך הטענה והראיה, כי מה שהוא רץ אליו ומשתדל בו מן המעשה לאלהים, אינו חוכה ולא מדרך הזריוות; אבלמורה אותו לעשות לעולם הזה וליושביו:

מהן תורה: מי שאינו מורה. כמו לשמש ולירח וכו': דבר אחד. אותו דבר שיבחר לו: לנעבדיו. עובד לכל אדם כי תקומו רק לקבל תועלת ותועה: לזולתו. העובד כוכבים: ויהיר. צעל גלזה: ואם הוא יודע. ואף ע"פ שידע: כמסתפק. כאלו הוא מסופק: מספקות. ומעלות צו ספקות: ומשנשום לשון שנוש ושגילה: —

פרק ה וראיתי לכאר לך מן הענין הזה דמיונים יורה
 על מה שלא זכרתי מהם, כדי שזדירו מהם
 ב"א והיה לבכם שלם לאלהים, כמו שאמר החכם
 (משלי ח) ישמע חכם ויוסף לקח וגו'. והוא שאומר: בן
 אדם ראוי לך לדעת כי השונא הגדול שיש לך בעולם,
 הוא יצרך הנמסך בכחות נפשך והמעורב במזג רוחך
 והמשתחף עמך בהנהגת חושך הנופיים והרוחניים, המושל
 בסודות (פ"ט צמדות) נפשך וצפון חונך, בעל עצתך בכל
 חנועותיך הנראות והנסתרות שתהיינה ברצונך, האורב
 לפתות פסיעותיך (פ"ט לעמות פסיעתך). אהה ישן לו
 והוא ער לך, אהה מחעלם ממנו והוא אינו מהעלם ממך.
 לבש לך בגדי חידיות וערה עדי האהבה לך, ונכנס
 בכלל נאמניך ואנשי עצתך וסגולת אוהביך. רץ אל רצונך
 כנראה מרסיוותיו וקריצותיו, והוא מורה אותך בחיצו
 הממיתים לשרשך מארץ חיים, כמו שאמר הכתוב במי
 שענינו כך (סס כו) כסתלהלה היורה זיקים חצים ומות
 כן איש רמה את רעהו ואמר הלא משחק אני. ומן החוק
 שבשלוותו אשר יורה אותך וילחם אותך בהם במצפון
 עניך, שישתדל לספק עליך אמתותך ולשבש מה שנתברר
 לך, ולערכב את נפשך במחשבות כזבוטענות שקר, יטריד
 אותך בהם מתועלותיך ויספק עליך מה שנתכרר לך
 מאמונתך ויחך. ואם תהיה נזהר ממנו ותזמין לו שלוחי
 שכלך להלחם אתו בהם ותסלק חציו מעליך, הנצל ותמלט
 ממנו בע"ה יח'; ואם השליך עניך אליו ותמשך אחר
 דמיונים יורה וכו'. משלים ודוגמאות שאזכור יזכור על לשר לא אזכור מהם:
 הנמסך. צלול ומעורב: ולפון חונך. עמון בקרבך: צלונך. צבחימתך:
 לפתות פסיעותיך. לפתותך לרצונו בכל פגיעה ופגיעה שלך: אהה ישן לו
 וכו'. איך משיים לב להשאר ממנו והוא מתככל לך: לבש לך וכו'. מתחלה
 לך כלוהב לאמן: וקריצותיו. רציחות עיניו: מורה. ל' ידיית חן: לשרשך.
 לעקור אותך: שבשלוותו. מתנולמותיו: לספק. להטיל ספק: ומסלק. מסחיק:

רצונו, לא ירף ממך עד שיאבדך בשני העולמים וישרשך משני המעונים, כמו שאמר בסעיף מסעיפיו ואיש אחד מחיליו (שם ז') כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה, דרכי שאול ביתה וגו': ע"כ אל הטרידך מלחמת זולתו ממלחמתו וקרב בלתי קרבו; והחרב עם מי שהוא רחוק ממך, מן החרב עם מי שלא יפרד ממך; ורחות מי שלא יגיע אליך כי אם ברשות, מרחות מי שאינו שואל רשות בהמצאו עמך. ואמרו על הסיד שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים ושללו שלל אחר מלחמה חזקה; אמר להם שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שלל, ההעתה למלחמה הגדולה, אמרו לו ומה היא המלחמה הגדולה? אמר להם מלחמת היצר וחיליו. ומן התימה אחי כי כל אויב שיש לך כשתנצח אותו פעם ושנים ירף ממך ולא יעלה על לבו להלחם כך, לדעתו יתרון כחך על כחו, והוא מתיאש מנצוח אותך ומגבור עליך; אבל היצר אין מספיק לו ממך נצוח פעם ומאה פעמים בין שנצח איחך בין שנצחהו, כי אם ינצח אותך ימיהך ואם תנצחהו פעם אחת יארוך לך כל ימך לנצח אותך, כמו שארז"ל אל תאמן בעצמך עד יום מותך. ואינו מקל בקטנה שבקטנות ענינך לנצח איחך בה, כדי שהיה לו מדרגה לנצח אותך במה שלמעלה ממנה, וע"כ ראוי לך שחיה נזהר ממנו ואל תמלא ממשאלותיו כך מאומה, רק יגדל בעיניך המעט שבמעט מנצוחו והמצער מהתגברותו, כדי שיהיה לך מדרגה אל מה שלמעלה ממנו, כי כמדהיה חיה השוקתו אליך ולא יעמוד לפניך בעמך כנגדו, כמו שכתוב (צלאסית ד) ואליך השוקתו ואחה תמשל בו, על

צקעיק מסעיפיו. צענף ח' מענפיו, ור"ל צענף עזירה אחת: וקצב והחכב. כרדפים למלחמת: צרשות. צגזיח הצורח: הפעמחו. הכינו עלמכס: הילר. סיקית חכס להפגלות: יקף מונך. יעוז חותך: לדעתו. לפי שידוע: וחינו וקל וכו'. לפי' לעזירה קלה יסיפך וכו': והמלכר.

כן אל יכהילך דברו ואם עצמו חייליו, ואל יפחידך ענינו
 ואם רבו עוזריו, כי עיקר כינתו לאמת השקר ומגמת חפצו
 להעמיד הכוב, וכמה היא קרובה מפלתו ואבודו מהר אם
 הרגיש לחולשתו, כמו שספר עליו החכם באמרו (קהלת ט)
 ומצא בה איש מסכן חכם. ספר על האדם בעיר קטנה
 מפני שהוא העולם הקטן. וספר על כלי גופו ומדות נפשו
 באנשים מעט, ומעטו אצלו כנגד גודל לב האדם ואורך
 מאוייו בעוה"ז וחסרוק כחו והזשגתו אותם. וספר על היצר
 במלך הנדול, לרוב חיילותיו ואנשיו וצבאותיו. ואמר וסכב
 אותה, מפני שהוא מקיף כל עניני האדם כנראהו ונסהרו.
 ואמר ובנה עליה מצודים גדולים, לרוב הרהוריו הרעים
 ומחשבותיו הרעות ומקרו המגונים שמשתדל להמית
 האדם בהם, כמו שאנו עתידין לבאר בע"ה בשער הזה.
 ומה שאמר ומצא בה איש מסכן חכם, ר"ל על השכל.
 ומה שספר עליו במסכן, מפני שאנשיו ועוזריו מעטים
 כמו שאמר עליו ואדם לא זכר, ואמר וחכמת המסכן
 בזויה. ועם חולשתו כבר ספר מהירות חשוקת היצר אליו
 בהלחמו בו ושהוקחו מסתלקות מעל האדם בנקלה, כי
 המעט מן האמת ינצח הרבה מן השקר כאשר המעט
 מן האור דוחה הרבה מן החשך. ויש בזה הערה על
 מלחמות התאוות, ולעמיד כנגד היצר בהשתדלות וחריצות.
 כי כבר נחבררה חלשתו מעמוד לפני השכל ומהירות הנגפו
 לפניו, כמו שאמר הכתוב (משלי יד) שחורעים לפני טיבים:

ל' מעט: ולא עלמו. ולע"פ שעלנו זכח: ולא רצו. ולע"פ שרצו צמקספר:
 ומגמת חפצו. כל כוונתו: להעמיד. לאמת ולקיים: שספר עליו. רוח
 עליו: ספר על האדם. כנה אותו: כלי גופו. חיביו: ומעטו אללו.
 צעירי החכם: מאוייו. חשוקסיו: לרוב חיילותיו וכו'. רוב מחשבותיו
 ועממותיו ללודד נפשות: מקיף וכו'. מקצב מכל לז וידו בכל מעשי האדם:
 ומקרו המגונים. שאינו צד לשום מחצלה להכשיל את האדם: מהירות.
 ורצום: ויש בזה הערה וכו'. צמקל הזה יש די להעיר לז האדם וכו':

ותחלת מה שיספק אותך בו היצר וישתדל לברר אותו
אצלך הוא, שנפשו אין לה קיום מבלי הגוף ושהיא
נפסדת בהפסד גופך ושאף לה מציאו' אחר המות. בדמיונ' ^ל
שאנים מתקיימות כשיתבונן בהם האדם, כדי שתהיה סבה
לבקשת ההנאות הכלות והתאוות האובדות, ושתאמר כמו
שאמר הכתוב על אנשי הד'עת הזאת (יטע' כג) אכול ושתה
כי מחר נמות. ואם תתעץ עם שכלך בזה, ירחיק ממך
הדעת הזאת בראיות אשר זכרו אותן הקדמונים וכדברי
הנביאים ע"ה: — וכאשר יתיאש מספק אותך בזה ישתדל
לספק אותך בכורא ית', ויאמר לך כי העוה"ז אינו חושש
ולא נברא ולא סר כאשר הוא עתה ולא יסור כן, ואין
דבר ממנו יותר ראוי להיות בורא מנברא, ואין דבר ממנו
חייב בעבודת זולתו שהכל ישן קדמין, וכאשר יקרך בזה,
שוב לשכלך ויראה אותך הפסד הדעת הזאת ממאמר היחוד
מן הספר הזה, במה שימציאך לעוה"ז בורא בראו מלא
דבר: — וכאשר יתיאש מספק הענין הזה עליך, יפילך
במיני השתוף כמו דעת מניחי הרבוי ודעת אנשי התולדות,
ודעת הפתאים מחזי הככבי' כפי החלוקה דעותם. וכאשר
יחברר לך כי הבורא ית' אחד קדמון במה שקדם לנו מן
הדברי' בתחלת הספר הזה, יסורו כל אלו הספקות ממך: —
וכאשר יתיאש ממך בפנים האלה, ישתדל לפתוחך מצד
חיוב עבודת הבורא. ויאמר לך כי העבודה מן העובד לנעבד
תהיה בעת צרכו אליו; והבורא ית' איננו צריך לבריותיו
ולא חסר לשום עבודה, ועבודתך לו אין לה טעם ולא פנים.
וכאשר תשקף בשכלך על מה שקדם לנו בשער הבחינה
לטובת האלהים עלינו, ובשער חיוב קבלת העבודה לאלהים

כדי וכו'. וכוונתו בזה כדי שהיה וכו': ולא סך וכו' ולא יסור כן. לא
כשתגה מכלשכ הוא עמה ולא יסוף מהיות כן: יקרה. יפגעך ויזדמן לך:
אנשי התולדות. האומרים שהעצב הוא ג"כ חלוה:

בעבורה: יסור הספק הזה, וחייב את נפשך בעבודת האלדים: — וכאשר יתיאש מפתוחך בפנים האלה, ישתדל לספק עליך בענין הנבואה והנביאי' ובחורה, ובאופני אמיתה וחיובה. ואם תעמוד כנגדו בשכלך ותלחם בו בטענות הקודמות בספר הזה בשער השלישי ממנו; יסורו כל הספקות האלה מלכך, ויתאמת אצלך ענין הנבואה וצורך חיוב החורה ושליחות הנביא בה ואופני ההערה עלי': — וכאשר יתיאש ממך בענין הזה, יספק אותך בקבלה ויאמר לך כי המושכל והכתוב שניהם אמת, אך מה שאמרו רז"ל אינו עיקר ולא קבולו חובה. וכאשר תשתכל בשכלך תראה כי המושכל והכתוב צריכין אל הקבלה צורך גדול, כי אין אחד מהם יכול להגמר מבלתי הקבלה. כי המושכל אם לא תגדור לנו הקבלה כמותו ואיכותו וזמנו ומקומו ושאר עניניו, לא יחכן לנו מצד שכלנו בלבד; וכן הכתוב אם לא יפורש לנו אלא מן הספר בלבד, כמו שאמרו בו רז"ל בשלש עשרה מדות החורה נדרשת, ואמרו מסורת סייג לתורה. ועוד כי החורה השיבה אותנו בכל תולדותיה אל הקבלה. כמו שכתוב (דנריס ז) כי יפלא ממך דבר למשפט וגו', ואמר (טס) ודרשת והגידו לך את דבר המשפט, ואמר (טס) והאיש אשר יעשה בדרך וגו'. וכאשר תעמוד על כל זה, יסור הספק ותחבר לך הידיעה המושכלת והכתובה והמקובלת: — וכאשר יתיאש לפתוחך מן הפנים האלה, ישתדל בזה מצד הגמול והעונש. ויאמר כי אינם הולכים בעולם על דרך הצדק ואלו היו הולכין ע"ד הצדק לא היו מטיבין לרשע ומריעין לצדיק, כמו שאמר. מי שהקדמנו לזכרו בשער הרביעי מן הספר הזה. וכאשר יגלה לך השכל איפני הצדק בשני הענינים אשר קדם וזכרנו אותם בשער

המושכל. מה שהשכל מחייב: והכתוב. בחורה: אינו עיקר. ולא נלכך כ"כ: תגדור. תגביל: מסורת. מה שמצד צד"ע: השיבה. שלמה:

שער יחוד המעשה

ק"ח

הבטחון, יסור הספק הוה וינוח לבנו משובשו: — וכאשר
 יהיאש היצר מגבור עלינו מן הפנים האלה, יספק עלינו
 מול העה"ב וענשו, וישתדל לערבב ולשבש עלינו מצד
 מעוט מציאותו מכואר בספר תורתנו ומעוט הראה עניו.
 בו. וכאשר נסתכל כמה שיש בספרי שאר הנביאים מן
 הענק הזה, כמו (קהלת יג) והרוח תשוב אל האלהים אשר
 נתנה, (זכריה ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה,
 (ספלים לא) מה רב סובך אשר צפנת ליריאיך, (ישעי' סד)
 עין לא ראתה אלהים זולתך, (שס נט) והלך לפניך צדקך
 וגו', והרבה כאלה עם מה שזירו עליו דברי ר"ל ומה שישג
 סמנו בדרך השכל; תנחם נפשנו, ותבטח בברור חיוב הגמול
 והעונש בעה"ב: — וכאשר יהיאש היצר מספק אותנו
 בכל מה שקדם זכרו, ישתדל לעצל אותנו במעשי העבודה
 ויטרדנו בעניני עולמנו ממאכל ומשהה ומלבוש ומרכב,
 וליהנות במיני הנאות הגופיות. וכאשר נשמע אליו במזון
 אשר לא יתכן לעמוד בלתי, ייפה לנו המותרות שהם
 טפלה למזונות ויחכב לנו השמחה והתענוג ולקנא במלכים
 באנשי עבודתם, להדמות אליהם ולנהוג מנהגם וללכת
 בחקיהם בבקשת התענוגים. וכאשר יראה חפצנו ורצוננו
 בזה, יאמר שנס מחניך חשוף ורועך האיש הנפתה והשתדל
 ככתך הגבר המוסת, ועבוד העולם ועבוד אנשיו אולי תגיע
 לקצת מחפצך בו, ואל תתעסק במעשה ממעשי העולם
 אלא מה שיהיה לך בו עזר על העולם הזה, ותהיה מרוצה
 בו לאנשיו ומנהיגו מן המלכים אל שאר העם. ואל תטרוד
 לכתך בדבר מן החכמות אלא מה שתחכבד בו אצל אנשי
 דורך, ותתמצה בו אל גדולי בני זמנך משר ושומר וקצין
 ובעל מעלה, כחכמת הלשון ותוכן המשקל ושרשי הדקדוק
 שנס. חבור מחניך: הנבד המוסת. האיש הנפתה: מן המלכים וכו'. פי' מגדול
 ועד קטן: כחכמת הלשון. לדבר לחות: ותוכן המשקל. לשקול כל מלה ולמדה
 בדבור כלאוי והיא מלאכת ההגיון וי"מ משקלי השמי' והשעלי': ושעשי הדקדוק.

והיזיר והחדות החמדות והמשלים המופלאים והמליצות הנכריות, והחמיד לשבח עם אנשי הצחות ולמד לדבר עם כל כה מכתות ב"א, ואל תשתוק שלא תחשב אויל וכסיל, והנח שאר החכמים כי יגיעם רבה ותועלותם מעוטה. — ואם לא נפתח פתח לתאוות בתחלה למלא משאלותם להתנהג במוותרים ולרדוף אחריהם, ונשיבהו כי המותרים אין צורך אליהם, וכמה שאנו מעיינים בו מעניני מזונותינו מטרדת נפשיתנו בהם די, ואם יתן לנו האלהי המותרים מבלי טרדת לבנו בהם ויגיעת מחשבותינו עליהם, נוציאם כמה שראוי להוציא וכמה שהדין נותן; ואם לא, נסתפק במזון ולא נצטרך אל זולתי. אז ישבר היצר וינגף. ואם נשמע אליו בהם, נצא ממדרגה אל מה שארריה עד שיביאנו לאברק בעוה"ז ובעוה"ב. זה הדמיון בחלק הראשון אשר יספק בו היצר את האדם, כשהיה חלש בחכמה ובדעת האלהים ותורתו. אבל אם יהיה האדם חכם בדעת האלהים ותורתו, ישתדל היצר להכניס ההפסד עליו והשבוש בחכמתו ובמעשהו מדרך הטענה והראיה מאי זה צד שיוכל מן המושכל והכהוב והמקובל, רביא מופת על מה שוירוהו עליו מן המופתים המהבילים, אשר אין הקדמותם אמתיות ולא תולדותיהם מחויבות, ואם יהיה שכלך זך וחכמתך חזקה בדרך המופת ואופני ההזרה בו בעת הדברים והמחלוקה; תראה אופני טעות יצרך בראיתו ומופתו, ויתברר לך האמת ותראה לך הנכונה וחמלט חכמתך מן הספק ומעשך מן הערכוב. ואם תקצר דעתך מזה, יהיה פתיווי לך יותר חזק וגברו עליך יותר מזדמן ומשלו בך והקיפו אותך כנראך ובנסתרך יותר נחוץ; מפני יסודי הדקדוק וכלליו: והשיר. מלכת השיר: המופלאים. המכוסים ולא כודע המשל מחוכם צלתי אם יודיעוס לנו הממשל בעלמו: והמליצות הנכריות. שכוונתם בעלמם ונקתרה (אללעגאריע): ואם לא וכו'. ואולם אם לא נפתח וכו': ומשלו. וממשלו: כחוף. זכיו:

שהוא בא עמך מצד החכמה, ומנהיג אותך בדרך המופת אשר תנוח דעתך עליו. וכאשר יפתה שכלך יטה מעליך ויעזר בו עליך, מפני שאתה סימך עליו במה שמסתפק לך, ובוטח בו במה שלא תבין ענינו. וכאשר יגבר עליך וימשול בך בעזר השכל לו וסיועו אותו במה שמטעהו בו ומדמהו בעיניו מן השקר בצורת המיפת, יעתיק איתך מן המדרגה ההיא שהיתה קרובה אל האמת ונסתרים בה פני השקר, אל מה שאחריו עד שיצאיך אל מדרגה שנסתרים בה פני האמת והיא השקר גמור, ויששש איתך ויפילך ממדרגות הגמול בעוה"ב, ותהי' חכמתך לרעה לך ושכלך סבה לאברך, כמו שאמר הכתוב (ישעיה ס) הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נכונים, ואמר (ירמיה ס) הנה בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם, ואמר (סושעיד) כי ישר' דרכיה' וגו': ונאמר כי החכמה בשמנהיגים איתה על דרכה תהיה רפואה לכל מדוה, וכשניטים בה מנתיבחה תהיה מדוה כולל שאין לה רפואה ולא ארוכה. ועל כן נמשלה החזירה כאש כמ"ש (ירמיה כג) הלא כה דברי כאש וגו', מפני שמאירה העינים באורה כמו שאמר (תהלי' יט) מצות ה' ברה מאירת עינים, ואמר (סס קיט) נר לרגלי דברך וגו'. ושורפת ביקודה מי שנוטה מנהיבה, כמו שנאמר (ישעיה סו) כי באש ה' נשפט, ואמר (תהלים יא) ימטר על רשעים פחים, ואמר (ירמיה כ) ואמרת' לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת וגו'. על כן הזהר שלא חטה אשרך מדרך האבות ונתיב הראשוני' אל הבריאות, ותסמוך על שכלך ותתיחד בעצתך ותתבודד

יעה מעליך וכו'. לא יטח עוד עמך ויטחהו שכלך המופת להוליכך מופת: כלום המופת. שמאלה לו הסקך כאלו הוא מנוול במופת: ויששש. יעקוב שרשך: לאנדך. בעוה"ב: ביקודה. במענעם חמוה: אל הנריאות. אל הנכונות כמו ויד צל, וי"ג הכדילות גדלת ופי'

בסכרתיך, ואל תחשוך אבותיך במה שמסרו לך מאופני
טובתך, ואל תסתור עצתם במה שהורו אותך; כי אין עצה
שחעלה בדעתך שלא קדמוך לדעתה, ועמדו על כל מה
שמביאה אליו מטיב ורע. ואפשר שקדם לדעתך אפן
ישר המחשבה ההיא בתחלתה, ונעלם ממך אופן ההפסד
אשר יהיה ממנה באחריתה, ואתה במעוטי ישובך תראה
ישרה ולא תראה טעותה. ואופני הפסדה. ואמר החכם
(משלי כג) אל תסג גבול עולם, ואמר (סס ח) שמע בני
מוסר אביך, ואמר במי שמאשים אבותיו (סס ל) דור טהור
בעיניו ומצואתו לא רוחץ דור אביו יקלל, ואמר (סס ט) עץ
תלעג לאב. אך אם תראה לקבל על עצמך מתוספת הרשות
במצות מה שתוכל עליו, אחר שתמלא חובותיך מן המצות
לאהבת חסד, אחר שיהי' מסכים עם שכלך ורחוק מתאוותיך;
יהיה טוב ואתה מקבל עליו שכר ואינך יוצא בו מדעת
הראשונים, כי כבר אמרו ועשו סייג לתורה. ואמרו מפני
מה חרבה ירושלם נפני שהעמידו דבריהם על דין תורה
ולא עשו לפנים משורת הדין, ואמרו אמר רב הונא כל
העוסק בתורה בלבד דומה למי שאין לו אלוה, שנאמר
(ד"ג טו) וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת, אלא
בתורה ובגמילות חסדים. ואמר אחד מן החסידים מי שאין
לו תוספת אין לו חובה, ואין התוספת מתקבלת עד שתפרע
החובה. וכבר התירו לנו וחייבו אותנו להתנדב בתוספת
המצות, כמו שאמרו מוסיפין מחול על הקודש, והתוספת
בצום ובתפלה ובצדקה ועזוב הרבוי ממותרי המזון המותרים
לנו. והזהירו על השבועה בשם אפי' על האמת, ומהרכות
הדברים אפי' אם הם נמלטים מן הכזב, ומזכרון עניני
ב"א אפי' אם הם נמלטים מן הגנות ומתפליג בשבת אדם

סנדויוס מל' גדל מלכו: ישובך. הסנדויוס: אין לו חובה. כי אין

שער יחוד המעשה

קב

ואם הוא ראוי לכך, ושלא יספר בגנות המקצרים וימאסם
 ואם הם ראויים לכך והרכה מן הרומה לזה:
ודאוי שנבאר עתה מן החלק השני הוזה רמזינים שילמדו
 מהם שאר הענינים, ויזהר האדם מהם בע"ה
 כשידע אותם. כי אין ענין מעניני הטובה אלא אם יש לו
 פגע שיפסיד אותה, ומי שעמד על אופני הפגעים המפסידים
 את המעשים יוכל לדעת להזהר מהם, ומי שלא ידע כי
 אם הטוב לבדו לא ימלט לו ממנו דבר לרוב הפגעים המשיגים
 אותו. והיה אחד מן החסידים מצוה לתלמידיו למדו הרע
 תחלה להברל ממנו ואח"כ למדו הטוב ועשוהו, כמו שאמר
 הכתוב (ירמיה 7) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים. ואמר
 רבן יוחנן בן זכאי בענין הונאת המדות והמשקלים אוי לי
 אם אומר אוי לי אם לא אומר, אם אומר שמא ילמדו
 הרמאים, אם לא אומר שמא יאמרו הרמאים אין תלמידי
 חכמים בקיאים במעשי דינו. ואמרו אחר כך אמרן או לא
 אמרן, ואמרו אמרן ומהאי קרא אמרן, (סוטה יד) כי
 ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם. ואומר
 כי כל מה שהקדמנו זכרו בשער הזה ממה שמספק אותו
 היצר על האדם, אם לא יוכל לספק אותו בהם, ידבר
 עמו עליהם בדרך הטענה והמופת לבטל עליו אמתותיו.
 ובשתעמוד על בטולו (פ"א צהולו) וחלשות ראיותיו, ולא
 יוכל לעמוד כנגדך ולא לבטל מה שידעה אמתתו וברוח
 ממה שקדם לנו בשער הזה, ישוב לפחותך ולהטעותך בנפשך
 ויאמר לך כמה אני שמח בעניתך על אמונתך הטובה ולבך
 השלם לאלהים, וכבר הגעת ממעלות החסד מה שלא
 לשער החזנה צלחוס: ואם הוא ראוי. ואע"פ שראוי זכר במקום: כי אין
 ענין וכו'. ר"ל אין ענין טוב צפולס שאין לו מפסידים: לא ימלט לו וכו'.
 שיחבד הכל מפני שלא ידע להזהר: ואמר ריב"ז. החללות המחבר שנגלה
 טענות היגר ולא יחוש פן יהיו לקלם צ"ל למוקש: ואמרו אח"כ וכו'.
 ושאלו מהי הוזה עלה וכו': ומפאי קרא. ומתך על הכמוז הזה: בנפשך.

הגיע אליו וזלחך כדורך, ויש בו יותר מראי מהודאתך לבורא על טובתו וחסדיו; וראוי לך להנהיג עצמך ג"כ לפרוע קצת חובות ב"א, כי יכבד ידעת כי הם סבות תועלתך והזקתך, וכבר נתברר לנו כי ברצותם אותך תהיה תפארתך ובהתקצפם עליך יהיה חסרונוך; על כן השתדל במה שפיקרצונם וחמצא חן בעיניהם, כמו שאר"ל כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו. השב עליו ומה יועיל לי בהתרצות אל חלש כמיני אשר אין ביכלתו להועיל לי ולא להזיק, ואמר הכתוב (ישעיה' ז) חדרלו לכם מן האדם וגו', ואפילו אם היה חובה איך אוכל לרצות כל בני דורי ואין ביכלתי לרצות בני ביתי כ"ש זולתם. ומה שזכרת מדברי רז"ל בענין הזה אינו מחייב להשתדל במשיכת רצון כל הבריות, כמו שכתוב (ונשלי נח) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. וכן מי שכל הבריות מקטנם ועד גדולם מודים ומשכחים אותו ורצים את מעשיו, ראייה היא כי האל ית' זרע לו אהבה בלבנות ב"א ושם לו שם טוב על לשונם וזה אין הבורא עושה אותו לשונאיו, והוא לראיה ברורה וגדולה על רצות הבורא אותו; אבל שיהיה האדם החסיד משתדל וטורח במה שישבחוהו ב"א על עבודתו לאלהים, אין זה ממנהגי החסידים, ע"כ הוהר מזה והדומה לו מפתווי היצר לך, כי הוא משתדל להדריכך בזה עד שיפילך במצודת החונף. והשב עליו בשבחו אותך, ומה הוא שתאשר אותי עליו מדעתי חובות האלהים עלי, וכי היא כ"א לטענה עלי לאלהים מפני שאיני סובל לעשות כפי דעתי. ואפילו אם הייתי עושה כפי דעתי, היספיק הכל להודאת הבורא ית' על הקטנה שבטובותי עלי? ומה

להגדיל כפוך צניניך: חובות ז"א. למלק ומעשיו גם להכהנת ז"א, (וזהו ההגדל מן הפנים שלח"ז): חלש כמוני. ילוד אשה: שמשל. שמהלל: מדעתי חובות וכו'. לפי קידעתי מה רצו חובותי לאלהים: לטענה עלי וכו'. סליכי סובל וכו'. ידעתי חובותי היא לטענה עלי

היא מרת ימי כמדת ימי העולם וכלם לא יספיקו לספר
 טובות הבורא עלי, ואיך אוכל לשלם מה שאני חייב עליהם
 לאלהים. וכבר אמר הכתוב (ישעיה נז) כל הבשר חציר
 וכל חסדו כציץ השדה, ואמרו חז"ל אם אין אני לי מי לי
 וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי: — וכאשר
 יתאש היצר מפתותך בפנים האלה, ישתרל לפתותך מצד
 אהבת השכח והשם טוב בעוה"ז. ויאמר לך שמח אני על
 עבודתך לאלהים עם בטחונך הטוב עליו והשבתך כל ענין
 אליו, ושפנית לבך מתועלת הברואים מבלעדי הבורא, ואתה
 הוא הבוטח באלהים באמת ובלב שלם, ואין ראוי שתסתיר
 מב"א מה שאתה עליו מן החסידות; אבל הנכח לך כיין
 שמשלת בעצמך וגברת על האותך, שתראה מעשיך לב"א
 וחגלה להם לכך, ויהיה לך בזה בעוה"ז כבוד מהם חזר
 טוב ושם טוב בהוכם. כמו שאמר הכתוב (סס ט) ונתתי
 להם בביתי וכחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות, ואמר
 (שמואל ב 3) ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ.
 ועוד שילמרו ממעשיך ותהיה נשכר עליהם, ע"כ אל תסתיר
 ממעשיך אלא מה שא"א לגלותו ולהראותו לב"א, ויהיה
 לך בזה כבוד ושם טוב בעוה"ז והגמול הטוב לעוה"ב. השב
 עליו ומה יעילני שבח ב"א והשם הטוב שיהיה לי בתוכם,
 עם דיעתי בקצורי כמה שאני חייב לבורא ית'. ומה הנאתי
 בכבודם והדורם ואין להם יכולת להועילני ולא לרחות הנזק
 מעלי, והלא הם בזה כמו הצמח ובעלי חיים שאינם מרכיבים.
 ואולי כשאתכוין לזה במעשי לא יתכן לי מהם הרצון המכוון
 אליו, ועלה בדעתם כי אני חנף במעשי ולא אהיה ראוי
 אצלם אלא למאוס ולגנות, ואז אהיה מפסיד מעשי ככונתי
 בהם בלתי האלהים, ולא יעלה בידי מה שקויתי מב"א

שדו"ק מקלל במעשי וכו': והשכח. שאלה חשיב: נשכר עליהם. מוכה
 ומכה את הנעים: והדורס. ל' הוד והדר:

בעולם הזה. ונאמר למלך אחר והיאך לא ערכה לך קריאת
 פלוני, והיה קולו ערב ובקי בטעמים של קריאה. אמר
 להם והיאך הערב לי קריאתו והוא אינו קורא אותה אלא
 כדי שתערכ לי וימצא חן בעיני בעבורה, אבל אם היתה
 כונתו בה לרצון הבורא בלבד היתה ערכה לי. וכן נאמר
 בכל מי שמכוון בחפלתו מהמחפלים בצבור ובעלי החזון
 בפיוטים החרשים למצוא חן בעיני ב"א מבלעדי האל ית'
 שאינה מקובלת אצל הבורא. ותאמר לו עוד שמא אם
 יהיה לי הכבוד בעוה"ז על מעשי, לא ישאר לי לעוה"ב מן
 הגמול עליז כלום מפני שקבלתיו מהרה בעוה"ז. ואמרו על
 אחד מן החסידים שנכנס לשוק לקנות חפץ ובא לחנות א'
 מן הסוחרים לקנותו ממנו, ואמר לו שכנו וזחר לו ועשה
 כרצונו כי הוא מאנשי היראה והתורה. אמר לו החסיד
 איני צריך לזיתוך כי לא באתי לקנות כי אם בממוני לא
 בתורתך, ומאן לקנות ממנו החפץ ובקשו אצל זולתו שלא
 היה יודע ענינו. ומה שזכרתי מענין ועשייתו לך שם הוא
 בשאר מאוי ב"א בעוה"ז מעושר וכבוד, אשר הבורא מטיב
 בהם לעבדיו כשחכמתו מחייבת להם זה, כמ"ש (נ"א ג)
 וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד, וכתוב
 (נפלי ג) אורך ימים בימינה בשטאלה עושר וכבוד. אבל
 החסידים אין כוונתם במעשיהם לדבר מהם אלא לשם
 הבורא ית' שהוא מטיב בהם למי שירצה מאנשי עבודתו
 וזולתם, מאמינם וכופרי', כפי שמחייבת חכמתו יתברך
 כמו שנאמר (דס"א כט) והעושר והכבוד מלפניך. ומה הוא
 העוה"ז אפילו אם יפשט זכרי בכלו! ומה מדת ימי ואם
 יצא בו שמי! כ"ש שזכרי לא יעבור בו חלק קטן מחלקי
 הישוב כשיגדל ויפשט, ולא יחמיד כי אם זמן מועט וישכח

זכנלי החזון. החזנים. זמר לו. מכור לו צדק. ונאמן. לא דעה: מלוי.
 שאות: פטיגל וכו'. ואפי' אם יגדל וכו':

כאלו לא היה, ואמר הכתוב (תהלים סג) אך הבל ב"א
 כזב בני איש וגו', ואמר (סס קנח) תצא רוחו ישוב לאדמתו,
 ואמר (קהלמ ח) אין זכרון לראשונים; אם כן טרוד נפשי
 בו וכונתי אליו פחיתות נראה וטעות מגונה ממני. וכבר
 אמרו על אחד מן החסידים שאמר לחבירו הנשתיית? אמר
 לו באזה ענין? אמר לו נשתיה בעיניך השבחה ודגנות? אמר
 לו לא. אמר לו א"כ עדיין לא הנעת. השתדל אולי הגיע
 אל המדרגה הזאת כי היא העליונה שבמדרגות החסידים
 ותכלית החמדות: — ובאשר יתיאש היצר מפתותך בפנים
 האלה, ישתדל לחבל את מעשך בטרוד לבך בעוה"ז ובאנשיו
 ובאורך מאוייך ושכחת קצך. וכאשר יראה כי אחה רוצה
 לפנות את לבך לעולמך הבא בתפלת חוכה או רשות, או
 בעת שאחה קורא בתורה או לומר שום חכמה מחכמות
 האמונה והמוסר; מבלבל אותך ומטריד לבך בדברי העולם
 בסחורות ומקח וממכר וריוח והפסד, ויאמר לך אח"כ יש
 לך לקבל עת הפנאי הזה בשמחה ושעת הבטלה הזאת אשר
 לא תוכל עליה בעת אחרת מפני רבות העסקים עליך, וחשוב
 עתה עם שוחפיך וברר מה שיש לך ומה שעליך ומה שקבלת
 מחובותיך ומה שנשאר לך, ומה שראוי לך להתעסק בו
 מסכות הטרפים ומה שאינו ראוי לך, ומה שקדם ממעשך
 ששמחת או שנתחרטת עליו; ואם יש לך דין עם אדם העבר
 על לבך כל טענותיו וטענותיך, וכל מה שתוכל להתחכם
 לו בו בעת דינך עמו והנצחתו. וכן אם יהיה לך ממון או
 צאן ובקר או אדמה לזרוע. או עבודת מלכים או עם הארץ
 או חשבון עם המלך או עם הארץ, או אם יש עליך
 חובות ואינך יכול לפרעם, או אם יש לך חברים שאחה
 צריך להרגיש על ענינם ולחשב עם נפשך עליהם, יעביר

טרוד נפשי. טרדה נפשי: הנשתיית. אם הכל שיה לך: אח"כ וכו'. כ"ל
 ש"ל הנח עיניי תפלה ולמוד לזמן אחר כי עתה טעם הכושר להמטק

על לבך בעת שחפנה לעבודה שמים איזה מין שיהיה מן המינים האלה להטרידך כוולהפסיד כו מעשיך, מפני שאהיה בעת עשותו מזומן כגופך ואינך מזומן בלבך ומצפונך. ואם לא יטרידך במה שזכרנו יעביר על לבך חידות ודברים ארוכים, ואם יהיה האדם מן המשחקים בקוביא או בפספסים והדומה להם מראה לו כאלו היא לפניו, וחושב כמה שצריך לו להקדים ולאחר כו ואופני החכולה לנצח. ואם ימלט מכל מה שזכרנו וידיה מאנשי החכמה והבינה, יעביר על לבו ענין קשה מעניני החכמה ויטריד אותו כשאלה ותשובה ובקשאי ובפירוק, ומה שנתעלם ממנו בעין כה שהיה צריך לעיין בו ומה שנשאר לו ללמוד מן החכמה, ויחשוב עם נפשו לעסוק בו ויטרידהו בזה בכל מעשי העבודה ויפסיד עליו כפלים מה שמחקן עליו. ואפשר שיכנס במעשה העבודה ויצא ממנו ויהיה המיד בטרדת לבו בזולתו מעניני העולם, ואפשר שיבקש כפרם המקום בלשונו והוא רץ במחשבתו ובמצפונו להמרחו, ומתחנן אליו באבריו ופונה מעליו בלבו ובחובו, דומה למה שאמר הכתוב (ישעיה כט) בפיו ובשפתיו ככדוני ולבו רחק ממני, ואמר (תהלים עח) ויפחיהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולכם לא נכון עמו. ואם יקץ בעת ההיא ויחשוב עם נפשו ויאמר לה; איך אהנהג עם הבורא כמה שאינו נכון לי להתנהג בו עם הברואים בעת שאני צריך אליהם או בעת שהם צריכים לי? כי מי שאלך אליו לבקש ממנו חפץ ואשאל אותו ממנו בלשוני ולבי פתה ממנו, אלו היה מכיר זה ממני היה מואם וגועל אותי כ"ש שימנע ממני חפציו; ק"ו אם היה יודע בי שאני מטריד לבי כמה שאינו מפיק רצונו אך במה שמקציפו עלי, שתהיה שנאתו אותי יותר גדולה ומניעתו ממני יותר ראויה.

צו"ת וכו': חידות, סחומות, להעניק ומשכחו צם: נקוניא לו בפספסים. ויני שחוק ושעשועים: ונפיקוק. מיחן: ונחונו, נקניו

וכן מפלי ספק הייתי עושה למי שהיה שואל ממני שום חפץ, והייתי יודע מלכו מה שידע בוראי מלכי. ואך לא אבש מבוראי שארצה לו מנפשי במה שלא הייתי רוצה לה מחלש כמוני ולא היה רוצה כו ממנה נברא, וכמו שאמר הכתוב (יחזקאל ט) גם בוש לא יבושו והכלם לא ידעו. אז ינגף היצר: — וכאשר יתיאש היצר מפחותך מן הפנים האלה ישתדל לפחותך בהנחת החונף. ויאמר לך לא יתכן שתהיה עבודתך לאל בלב שלם גמורה, עד שתרחיק החונף ממך מעוטו ורובו. והרחקת החונף לכ"א מעליך לא יתכן אלא בכסות כל מעשך מהם ובהראות הפך מה שיש בלבך להם, וכאשר תתפלל קצר ואל יראה ממך בה רצון ולא השתדלו, וכשתרצה ללמוד שום חכמה התיחד לכרך ואל ידע בזה זולתי הבורא, ואל תראה כך שום מדה טובה, והראה העצלה והכבודות במעשה העבודה כדי שלא יצא לך בה שם ותפסיד שכרך, ולא תצוה על הטוב ותזהיר מן הרע ואל תודיע חכמתך ואל תלמדה לזולתך, ואל יראה עליך סימן יראה שמים ולא אות מאותות העבודה, שלא יכבדוך ב"א בעבורם. וזה שלמת אופניו ריזותך (ס"א זסיכותך) שתתרע לכל כחות ב"א ותתנהג במנהגיהם ותלך בדרכיהם ובנתיבותם בענין דברי האמת והשחוק, ואל תשמר כל כך מן הכוב והשכמנה, והתחבר עמהם במאכל ובמשתה ובחדות וכמותרי הדברים ורוב השחוק, ולדבר בהם לזכור גנותם וכל אשר ירחיק ממך שם הפרישות בעולם הזה אצל אנשי. ואם תשמע לו בזה ישלול ממך אמונתך ולא

ותקטרו: בהנחת החונף. להפרכת מן החנושה: ועוטו ורובו. גם כן גם מעט, ור"ל שלא ימלא כך כלל: רצון. כונה: ומהשלמת וכו'. וגם זה נחזק לשלימות חזקתו: שפסדו. שפסדו: האמת והשחוק. אם עושים ומדברים באמת אז רק בשחוק (עכשיו אינני עושה): ובחזקתו. שפסדו: וכו'. וזהו שכל חזקתו לשפוט: וכל אשר ירחיק וכו'.

חרניש. ואסתשיבעליוותאמר לו כבר עזרת לאויבי כהלחמך
 בי והתחכמך לי להרוס כחי ולמהר מפלתי, ואיך אברח
 מן האש הקטנה אל האש הגדולה, ואני לא ברחתי מאהבת
 השם והכבוד אלא שלא להודיין לב"א, ואתה מצוה אותי
 להודיין להם בהנחת עבודת האלהים. אך מה שראוי להסתירו
 סמעישי, הוא כל מה שישלם ויגמר מבלי דעת ב"א בני.
 אבל להחפלה בצבור ולצוות בטוב ולהוהיר מן הרע ולמוד
 החכמות ועשות חסד ודדומה לזה, אין מן הוריוות
 (פ"ט הוסיפות) להניח אותו ולעזבו בעבור עילת החונף,
 אך אני חייב לעשותו לשם שמים ואם ישבחוני ב"א עליו
 או יכבדוני בעבורו לא יזיק לי בשכרי מאומה, מפני שלא
 היתה כונתי לו בעש המעשה. וכבר נאמר כשעשה מעשה
 שידעיים בו ב"א ותרצה לעמוד על ברור כוונתך, בחן נפשך
 בו בשני פנים: אחד מהם שחרע מה אתה מקוה כמעשה
 ההוא מן הגמול וממי אתה מקוה אותו, אם מן האלהים
 הוא שלם ואם מזולתו איתנו שלם. והשני שחרע מנפשך
 שאם היית מתיחד ההיית עושה המעשה ההוא על הענין
 ההוא, ואם יתברר לך זה מעשך שלם לאלהים, הרבה
 סמני, ואם יהיה פחות מזה הניחיהו עד שזכך לכך לשמים.
 או יעף היצר: — ואם לא ימצא היצר דרך לפתותך
 מהפנים האלה, יתחכם לך במה שהוא יזחר דק מזה והוא
 דרך הגמול והעניש בעוה"ז והעוה"ב. ויאמר לך הנה אתה
 מחסדי הבורא ומסגולתו, וכמדך הוא ראוי לגמול העולם
 הזה והבא. וצריך ששחרלכפי יכלתך אולי תגיע לזה במעשיך
 ובהמשכך אחרי עבודת האלהים בלב טוב ובשמחה רבה, כמו

ולעשות כל אשר יצוהיך וכו': עתה לאיני וכו'. בעלמך עתה לאויבי
 ואתה נלחם בי ומתחכם לי וכו': להזדיין. להפלאות: זהבס. בעוב,
 ואני שמים רעום חנופה ופזינם עבודת. ס': סכנס מננו. הוסף כעוהו:
 פגיע לזה. לטובת העוה"ז: וזהמשכך וכו'. ולז מוכל להישך וכו':

שאמר דוד (תהלים נז) אור זרוע לצדיק וליש"י לבשמחה. ואם תשמע אליו ותסמוך על דבריו יפילך במינמנין השהוף הנסחר, והוא ששמת נעכרך לנפאך ממה שאחה משתדל כמה שתמשך בו הנאת עצמך ושמתחה והדחה בו מעליה הדאגות והיגונות, ולולי תקיחת לזה היית בופר בטובות האלהים המתמידות עליך ולא היית מחייב את עצמך עבודה עליהם, עם שאינך רואה שהעבודה האות לו לגדולחו ועוצם יכלתו ואותות חכמתו. וזוה אמרו רז"ל אל תהיו כעבדים המשמשין את ה"כ על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס: — וכאשר ית'אש ממך מן הפנים האלה אשר זכרנו, ישליכך בים הספקות מעניני ההכרח והצדק. וכאשר יראה אותך מתעלם במעשה העבודה וניטה אל דרך העבירות, ישתדל לברר אצלך ענין ההכרח בטענות חזקות מן הכתוב ומן הקבלה כדי להרחיב האמתלאות עליך. ויאמר לך אלו היה רוצה הבורא שתעבדהו היה מכי"חך בזה ומורו אותך עליו ולא היה אלא מה שהוא נזר, וכי תוכל לעמוד כנגד גזרותיו ולנצח דיניו? אין לך לעשות אלא מה שגזר לך לעשותו, כי ממשלה כל הדברים ביד הבורא ית' כמו שכחוב (יסעיה מד) אנכי ה' עושה כל. ואם יראה אותך מחעסק במעשה מעניני העוה"ו ועסקיו יאמר לך הוזהר מן העצלה והרפיון ואל תסמוך על זולתך, כי הטוב והרע ביכולתך והמעשה וההנחה בכחך, השתדל בכחך וטרח בכל יכולתך תציע אל מה שתתאו מתענוגי העוה"ו. והוזהר מסככות הפגעים הרעים ככל כחך תמלט מהם, כמנושאמר החכם (משלי כג) צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק

בענדך לנפצך. שמעבוד אם נשך ולא אם ה': גש שליכך וכו'. נוסף
 לזו שליכך וכו': טלות. נלוי ומחויב: הספנת וסלדק. הכזיק והנמירה
 כמו נזכר בענין הנמחוג אלהתללות. העענות והכליות: וכי מוכל וכו'.

מהם, ואמר (טס יט) אולת אדם הסלף הרכו וגומר, ואמר
 (ונלכי ח) מידכם היתה זאת. והוא מהפך הטענות פעם
 בהכרח ובגורה ופעם בצדק ובכחירה, כפי מה שיאוח לו
 לפתותך ולרפוח ידיך. ואם תיקץ ותחן אל לבך מה שארז"ל
 הכל בידי שמים, חוץ מיראה שמים, השתדל בעניני
 החורה השתדלות מי שנתכרר לו כי כמעשו יהיה לו גפול
 ועונש, כמ"ש (איוב לד) כי פעל אדם ישלם לו וכאורח
 איש ימציאנו. ותתנהג בעניני העולם מנהג מי שנתכרר
 לו כי קשר כל תנועותיו והתהפכות עניניו בגורת הכורא
 יח' והוא כוטח עליו בכלם: — וכאשר יתיאש היצר
 מפתותך מהפנים האלה אשר זכרנו, משתדל בזה מצד
 הגאות והגאון ומעוט הענוה. ויאמר כבר הגעת אל המעלות
 הגדולות שהגעו אליהן החסידים והצדיקים כאמתת לבך
 ובמעשך השלמים בעבודת האלהים, ואתה יחיד ברורך
 ואחד באנשי זמנך, וראוי לך להראות יתרון עליהם במאוס
 אותם ובהפחיתם, וחזקור רעותיהם וחפרטס רוע לבכם
 וחכליסם וחזכיתם על זה עד שיכלמו וישובו אל האלהים
 ויחחרטו על מה שקדם להם, ותתנהג בזה מנהג הנביאי'
 כמו שכחוב (יחזקאל ונג) אהה בן אדם הגד את בית
 ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם. ואם תשיב עליו בזה
 ותאמר לו איך אמאם ואכלים מי שאיני יודע עניני לבכו
 ומצפוני לאלהים? ואם הוא כנראה סמנו נמאם, אפשר
 שאין מצפוני כנראהו. ואם הנביאים הכלימו והוכיחו בני
 דורם, עשו ברשות הכורא שהיה משקיף על לבכם ורוע
 מצפונם, אבל אין בכח חכמתי ודעתי לדעת מה שיש בלבנות
 ומצפונים, ושמא מצפון הנמאם בעיני טוב מגלויה הרכה,
 ואיני יודע בו ואולי מצפוני טוב משלי אצל הכורא, ואם
 הוא כנראהו רע אפשר שגרם לו זה ככלותו במה שהוא
 הלם שוכל? ומעוט הענוה. ולהאציט עמוך: ובהפחיתם. לצוותם

שער יחוד המעשה

קפה

חייב לבורא, ויש לו טענה יותר ממני מפני יתרון חכמתי על חכמתו כי הבורא איתנו תובע האדם אלא כפי חכמתו, ואני יותר ראוי שאהיה נמאס ממנו מפני יתרון קצורי כמה שאני חייב בו מעבודת הבורא עם דעתי אותו, על קצורו עם סכלותו בו. והוא ממרה את האלהים בסכלות ובשגגה, ואני ממרה אותו בדעת ובזדון, ואפשר שרעתו נראה ונגלה וטובתו צפינה נסתרת ואני כהפך זה, והוא ראוי לרחמי האל וכפרתו יותר ממני, חכות אחת ממנו שוקלת זכות רבות משלי, מפני שאין משקיף עליה זולתי הבורא ואין משכחים אותו עליה ולא יכובר בעבורה, ואני כהפך זה מפני שהנראה שלי הוא טוב מהנראה שלו. וכן בשער העבירות כי העבירה האחת ממני שוקלת עבירות רבות משלו, מפני שעבירתי מכוסה וצפונה ועבירתו נראית ומפורסמת, ובגנות ב"א אותו עליה מנכין לו מעונשו, ויחסר שכר מעשי בעוה"ב מפני פרסומם, וישאר לו שכר מעשי בעוה"ב; ויחסר עונשו על העבירה בעוה"ב מפני שמגנן אותו ב"א עליה, וישאר עלי עונש עבירות לעוה"ב. ועוד כשאטריד לבי לפקוד מומי ב"א ולעיין במדותם הרעות, ימנעני זה מעיין בחסרוני ומעמוד על מומי עצמי שהוא יותר צריך לי ואני חייב בו יותר, כמו החולה אשר יטרידהו מדהוה מפקוד מדהוה ב"א, ורפואת עצמו מרפואת זולתו. אז ישבר היצר וינגף לפניך:—ואם לא יגיעך חציז כמה שזכרנו יארוכ אותך בעתות הצלחתך ובצר לך. וכאשר יהיו ענינך הולכים כרצונך, יאמר לך זה פרי השתדלך ותחבולתך וחכמתך; ע"כ השתדל בעניני עולמך וטרח בהם יחמד לך הענין ולהפחית מעלתם: עם דעתי אופו. ואני ידעתי אופו: עם סכלותו. מפני סכלותו: ובגנותו ב"א אופו וכו' ויחסר שכר מעשי וכו'. כ"ל הכה יאל תבזבז וכשכר יוסר ממני, לפי שצ"י גווס ב"א אופו נפחם עונשו על עניניו וסכרו על מעשיו טלם לפוה"ב, ואני נגרש שכר מעשי ע"י החלם ב"א אופי בעוה"ב ועונש עבירותי ישאר עלי לעוה"ב: ותעמוד. ותהפוך:

הזה ותעלה למעלה ממנו, וקבל הימים האלה בשמחה והתנעם בהם, כי עוד מעט מזער ויקרא בשמך והענה אל מחשכי הקבר, מקום שאין חכמה ולא תנועה ולא הנאה ולא צער, וישים ראיתו על זה מה שאמר החכם (קבלת ט) כל אשר תמצא ירך לעשות בכתך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אהה הולך שמה. ובצר לך יעביר על לבך טובת הרשעים והצלחת הכופרים, כמו שכתוב (ליוז יב) שליו אהלים לשורדים ובטחות למרגזיו אל. ויאמר לך לא נכנס עליך ההפסד הזה אלא מפני שדבקת בעבודת האלהים ובמצותיו, ואין ביכלתך לעמוד בזה מפני כבוד משאו ורוחק תכליתו; ואלו היית מסיר הענין הזה מלבך ותנוח לו ממנו, היית שמח בענינך כמו שאתה רואה עליו הרשעי, הלא תראה מ"ש הכתוב (ויקרא י) בקרובי אקדש, ואמר (עמוס ג) רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם וגו' והדומה לזה. וכשהוא רואה שאתה מסכים לעשות מאומה שמעשה העבודה, יגדיל עליך ענינו ויפחידך ממנו: ואם יהיה מענין הצום, יאמר לך הוהר כי יחליש אותך ויחליאך וימנעך מעניני עולמך ואחריתך. ואם יהיה מענין תוספת חפלה בלילה, יעלה על לבך כי השינה טובה לך מן המזון ושומרת בריאותך ומחזקת גופך יותר מן המאכל והמשחה. ואם יהיה מעניני הצדקות, ירמה בעיניך אכירת ממונך וישים הריש לנגד עיניך, ויזכירך דלות המסכנות והחסרון. וכן בכל מין ממני המצות והחסדים, ישתדל להפחידך ולהגדיל הענין בלבך כדי שתרפה ממנו. וכאשר תחשוב לעשות עבירה, יחכב לך הנאתה וישכיחך עונשה ויזרז אותך לעשותה ולנטות

והתנעם. ל' נעימות: ויקרא. המוס יקראך צום: וסענה. ועל כסך מענה ומאמר הכני: והמוס: ונתנו: וכן המון. וכ"ש מן הספלה: דלות המסכנות.

אליה. ואם חרגיש לזה ולדומה לו ממנו, השב עליו כי כל צער שעבר עליך במה שקדם מימך לא נשאר ממנו כך אות, אך חלף מהרה ועבר, ושכרו עומד לך לעולם לא יתם ולא יכלה. והמתענה כשיצום ביום ויאכל כלילה, כאלו לא התענה וישוב אליו כחו וישאר לו שכרו שמור. וכן הנעור בקצת הלילה, כאשר יישן ישוב לקלות גופו וכאלו לא נעור וישאר לו גמול עמדו ושכר חפלתו לעולם. אבל ענין הצדקה כבר בארתיו בשער הבטחון באר הטיב. אך ענין העבירות צריך שתשיב אל לבך ותעביר על מחשבתך חליפות הנאותך מהרה, המותר והאסור שבהם, ותשאר חרפת המגונה מהם עליך ועונשה בעוה"ז ובעוה"ב; אז יהיה היצר נגף לפניך, ותחרץ למעשה הטוב ותרפה מכל מעשה מגונה: — וכאשר יאבד סברו ממך בפנים האלה, ועשית מה שהסכמת עליו ממעשי העבודה, ישחדל להכניס הדאגות בלבך ולהתמיד עליך היגונים כדי שתחזיר על מה שקדם לך מן המעשה הטוב, וימנעך מן הגמול עליו ושיקבלו הבורא ממך, ואם תעשה דבר עבירה, משחדל להכניס השמחה בלבך והששון במה שקדם לך כדי שתחזוק בדבר ותחרץ עליו. ואם חרגיש לתרמיותיו וחשים לבך למיני מצודותיו, תהיה נזהר מהם ותעזר באלהים להנצל מהם; ואם לא חרגיש להם, יפילך פתאום ויריק חציו כך בפחע, כמו שאמר (עשלי ז) עד יפלה חץ כבודו. ואם תעמוד כנגדו בכל זה ולא יוכל לפתוחך במה שזכרנו, ישחדל לך מצד חכמתך. ואם יראה ממך חריצות ללמוד החכמה, יאמר לך הלא יספיק לך מה שמספיק

שפלוס הטניוס: חלף. כדף לעבר שלח"ז: לא יחס. לא יסוף: סליפוס. שחולס ועונכת: וסמך. מזכר: סברו. מקומו: ועשה. והיה אם טעשה: וסיקלתו וכו'. ז"ל וימנעך שלא ילכה הלכהים את מעשך: ותחזן עליו. חזרו לעשותו: ויריק. ז"ל ויורה: נפתע.

לגדולי דורך חקניך לדעת תורתך הנאמנה, הלא ידעת כי
 החכמה אין לה קץ ולא תכלית, שים מגמתך אל עיקר
 האמונה ושרש התורה, ואח"כ למוד מה שהודיין בו אצל
 בני אדם מענין השיר והמקצב וצפוני הדקדוק והחידות
 הנכריות והמשל' הנהוגי', והנח לך דברי הדיני' ומחלוקת
 החכמים בהם, ואל תכניס עצמך בחכמת שרשי המופת
 ואיכות הדבור ומיני ההקשות ואופני הראיות, ואיכות הילוך
 העלה עם המעולל והתחברות החכמה הנראית עם החכמה
 וחסרת מפני עמקם ודקות ענינם, וסמך על אנשי
 הקבלה כמה שתוכל לעמוד על כירוריו כאשר חסמוך עליהם
 כמה שהוא נמנע מן. ואם לא תשמע לו ותשתדל
 ותתחזק, יורה אותך בחצי הקנאה בחביריך; ואם יגיעו
 לחכמה מבלעדיך, תטור אותם ותשתדל לחלוח בהם
 מומים ולהפחיתם ולדבר בנגותם, כאלו הם שללך בינתך
 וגולך חכמתך. ואם תחכם מבלעדיהם, יפחתו בעיניך
 ליתרון בינתך ותשנאם לסכלותם, ותראה זה לעמי הארץ
 ותתנאה לנפשך ותתהלל בחכמתך עד שתטען שאתה
 יודע מה שאיך יודעו, ויגבה רוחך מלמוד וירום לבבך
 עד שתלמוד, וחקיץ עד שיקשו עליך ותרכבה להחזיק
 עצמך כחכם, ותתכבד בסכל חביריך ותודיין בהכלים בני
 גילך, ותהיה שולל ממוסרי החכמים באלהים ובתורתו:—

טפאום: מנמתך. כוונתך: שתודיין. שתתקשט: והמקצב. מחלוקת השיר
 למיניו: ולפניו וכו'. כללי דקדוק הלפניו: והחידות וכו'. מליטום
 סתומות ועמקות: והמשלים וכו'. משל המוני: חכמת שרשי המופת וכו'.
 כולם ידועים בחכמת ההגיון והפילוסופיא ואין מקום להאריך מה צנאורם:
 הילוך העלה עם המעולל. התקשרות הקצה עם המקוצצ: החכמה הנכרית
 וכו'. חכמת הטבע עם חכמת האלקות: יורה אותך. מל' ירם ויור:
 מבלעדיך. ואם הם יחכמו ולא אמה: פטור אותם. הנעזר להם שאתה:
 מצלפדיהם. ואם אמת תחכם ולא הם: מה שאיך. אפי' מה שאיך
 יודע: מלמוד. מללמוד: ותקוץ וכו'. אם יצא איש להקשות עליך מקוץ
 זו: צקל. כאשר תסקל: שולל. מחוסר:

ואם לא ישלם לו מה שכיון לפתוחך בו בשער רעת האלהים ותורתו, ישתדל לפתוחך בשער מעשי העבודה. וכשתעשה לאלהים מעשה יגדילוהו וינשאהו בעיניך וישימך להתגאות בו ויקלה אנשי דורך אצלך ויקל עליך למאסם ולהכלימם ולביישם, ואפשר שהם טובים ממך לפני האלהים. ואם יהיה בחכיריך מי שיש לו יתרון עליך בעבודת האל, ומעשהו טוב ממעשיך והוא משתדל להחקרב אליו יותר ממך, יסיתך היצר בו ויאמר לך, כל אשר יראה מהשתדלות זולתך בעבודה הוא חסרון נראה ממך, ולולי הוא היית נראה בעיני ב"א צדיק מכל בני דורך, השיא עליו וקנא בו ושטום אותו וחקור על מומיו ונגותו וארוב למכשוליו, ואם תוכל להציא עליו דבת שקר כדי להפחית שמו אצל ב"א, עשה. אז השיב עליו ואידאמאס מי שאהבו האלהים ואננה מי ששבתו הבורא, ולא די לי עצלותי לקיים עבודתו כמוהו עד שאשטום מי שיעבדהו ואין זה גמול מה שאני חייב לכוראית', אבל חייב אני לאהוב את אוהביו לאהבתו ולכבד מכבדיו לכבודו, כמו שאמר (תהלים עז) ואת יראי ה' יכבד. וכבר ידעת מה שאירע את מרים בענין (צמדנצ יג) ותדבר מרים ואהרן במשה, ומה שהיה מענין קרח ועדתו בקנאם במשה ואהרן בקרבחם אל ה':

פרק ו אבל הוהירות במחשבה ושמירתה ראוי לך שלא תהעלם לפקוד מחשבתך ורעיוניך ושרעפי לבך, כי רוב ההפסד והתקון במעשים לא יהיה כי אם מחמתם כפי תקונם והפסדם, כמו שאמר הכתוב (משלי ד) מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים, ואמרה תורה (צדאסית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ואמר (דנדים לא) כי ידעתי את יצרו, ואמר (דה"א כט) כי כל לבבות

ויקלה. יצוא: הטיח. הסית: לפקוד. להשגיח: — ושרעפי. מזמות: מהחמס. על פיהם: מכל משמר. יוחר מכל הנשמר וכו':

דורש ה' וכל יצר מתשבות מבין, ואמר (דנריס ל) כי
קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו, ואמר (סס י)
סה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, וחיראה אינה
אלא בלב והרעיון והמחשבה. וע"כ יש לך אחי להשתדל
להיות כל מעשיך מיוחדים לבורא ית' ואל יהיה עמלך
לריק וטרחך לשקר, כמו שאמר (ישעיה נה) למה תשקלו
כסף בלא לתם וגו'. ואל תתעלם ממה שהעירוהך עליו,
כי כבר קבצתי לך בשער הזה כל שרשי מפסדי המעשים
המיוחדים לאלהים, ותחת כל שרש מהם ענפים כמעט
שאין להם קץ. ע"כ אתה צריך להשמר מהם בכל יכלתך
אולי יהיה מעשך שלם לאלהים ומיוחד לשמו, ויהיה רצוי
ומקובל אצל הבורא קבול טוב. ונהוג בו מנהגך בעניני
עולמך. כי אתה חושב על הטוב שתמצאם במיניהם ואשר
יהיה רחוק מן הפגעים בהם ומנוקה מן הזיוף וזך מן
הבלבול; וכיון שאתה עושה זה בעניני עולמך הכלה, כש"כ
שתעשה כפלים בעניני אחריתך הקיימת ובמה שתתקרב
בואל האלהים. והשתדל בכחך לזכך מעשיך ואם ימעט, יותר
ממה שתשתדל שיהיה רב בלתי זך. כי המעוט הזך הוא
רב, והרב בלתי זך הוא מעט ואין בו תועלת. וכ"ש
שיהיה מעשך עם מעוטו חעירותו בלתי זך לאלהים. והזהר
שלא יהיה ענינך במעשיך לאלהים כענין העוף שאמר
עליה הכתוב שהיא יולדת הביצה ומחממת אותה על פני
הארץ ממעוט שמירתה אותה עד שיפסידה שאר בעלי
חיים ולא תעשה אפרוח, כמו שאמר הכתוב (איוב לט)
כנף רננים נעלסה וגו', כי העוזב לארץ ביציה ועל עפר
החמם, ותשכח כי רגל הזורה ושאר הענין. וכבר שבח
החכם מי שהוא בהפך הענין הזה בורחותו והשתדלותו
הטובה בעולמו, וצונו לכחון בו וללמד ממעשהו ואם הוא
ולס ימעט. ולף על מי שימעט: מזכה. אצו: נה: ולס הוא

חלש שברמשים, באמרו (עשלי ו) לך אל נמלה עצל וגו',
 חכין בקיץ לחטה וגו'. והנה זכרנו לך מעט מהרבה ואל
 ירבה בעיניך. ואל תקוץ בו, כי כפי מעלות חשיבות המלאכות
 יהיו הפגעים הקורים אותם; ומחקרנו בספר הזה אין מעלתו
 וחשיבותו נעלמת ממי שמבין. האלהים ישימונו מן השלמים
 עמו והעושים לשמו הגדול ברחמי אמון:
 שלם השער הסניטי, בצורת אלהי קדושי.

השער הששי

צנחור אופני מיוצ כניעתנו. לאלהים יתנצח.

זה שם השער.

אמר המחבר מפני שקרם מאמרו ליחד המעשים לאלהים
 לכדו, והיתה הגאיה במעשים המיוחדים לאלהים
 משנת אח בעליהם יותר מהרה מכל הפגעים המשיגים
 אותם, והי' הפסדה למעשים הרבה מאד. ראיחי כי הנחויץ
 שבדברים שאני צריך להם הוא לסמוך לו מה שירחקנה
 מן האדם, והיא הכניעה. ומפני שנתברר לנו עוד שהיא
 שרש העבדות, ובה יתכן להבריל העבד ממדות האדנות,
 וההידאה לאלהים בהתידרו בהם לברו מבלעדי הברואים,
 כמו שאמר דוד ע"ה (לכ"א כט) לך ה' הגדולה והגבורה
 והתפארת והנצח וההוד ונהוד ונמר, ואמר (תהלים פט) כי מי
 בשחק יערוך לה' ידמה לה' וגו'. ומטיבה עיד כי היא
 מרחקת מן האדם הגדולה והגאון והגובה והתפאר' והשררה,
 וירוח בכל (פ"א ועלוט גדל) וחמוד מה שהוא גדול ממנו
 חלש. ואלע"פ שהוא חלש: כפי מעלות וכו' יהיו הפגעים וכו'. כל דבר
 נעלה ויקר עלול יותר אל הפגעים:

משנת וכו'. פוגעת ונלחמת צם יותר וכו': הנחוץ. הנלך יותר:
 והבודל וכו'. וכל אדם מודה כי האדנות הוא רק לאלהים
 לזד: ומטיבה עוד וכו'. מוסר על הכניעה: וזכות. ל' ממעלה: —

והדומה לזה מסעיפי הגאווה. וראוי עתה שנבאר מדבר
 הכניעה עשרה דברים: האחד מה היא הכניעה. והשני
 לכמה חלקים תחלק. והשלישי במה תהיה הכניעה. והרביעי
 באיזה ענין צריך להתנהג בה. והחמישי איך אוספי קנותה.
 והששי בתוכן המנהג שצריך הנכנע להתנהג בו. והשביעי
 מתי תחכן הכניעה מן הנכנע, ומתי לא תחכן. והשמיני
 שנבאר אם הכניעה סמוכה למדות הטיבות, או המדות
 הטובות סמוכות לה (פ"א ח"א) הכניעה תלויה צמודת לו המדות
 תלויות בה). והחשיעי אם יחכן להתקבץ בלב האדם הגאווה
 והכניעה אם לא. והעשירי באור תועלת הכניעה בעניני
 העולם הזה והעולם הבא:

פרק א אכל הכניעה היא שפלות הנפש ושחווה ומעוט
 ערכה אצלה, והיא מדה ממדות הנפש, וכאשר
 תתישב בה יראו אותותיה על האברים. מהם הלשון הרכה
 והקול הנמוך והענוה בעת הכעס, ומעוט הנקמה אחר
 היכולת עליה. כאשר נאמר על אחד המלכים שאמר למי
 שנתחייב אצלו לאחר שהביאוהשוט, חיה' לולי חזקת כעסי
 עליך הייתי נוקם ממך נקמה גדולה, ומחל לו. ואמרז עליו שהיה
 אומר איני יודע עון שהוא שוקל יותר מעונותי (פ"א מענותי):
פרק ב אבל באור חלקי הכניעה הוא שהכניעה תחלק
 לשלשה חלקים: אחד מהם כולל את האדם ורבים
 ממיני בעלי חיים שאינם מדברים, והוא דלות הנפש
 וסבלה הרחק אשר היחה יכולה לדחות, מפני סבלותה

ושחופה. ל' וישח אדם, ומי' כפיפות ושפלות: והיא מדה וכו'.
 שנקיפה ע"י ההגבל: היכולת עליה. שיכול להקנס: לאחר וכו' מי ה'.
 לאחר שהביאו השוע אחר מי ה' וכו': לולי חזקת כעסי וכו'. עוצ לי
 לכבוש כעסי מתח צד נקמת: איני יודע וכו'. מכל עונותי לא אדע עון
 א' ששוקל יותר מעון הכעס, וכמ"ש חז"ל כל הכועס כאלו עונד וכו',
 ולפי פ"א מענותי ר"ל הענוה היא מנג מכל עון והכעס הוא חולדות
 הגאווה כידוע לחוקרי בחוס הנפש: — דלות. עניות ושפלות: וסבלה.

באופני דחייתו. וזה יהיה מן הכסילים שבכני אדם ועמי הארץ מפני מעוט ידיעתם וחלישות הכרחם את נפשותם וערכיהם, וזה נקרא כניעה מדרך ההסכמה; אבל על דרך האמת הוא דלות (פ"ח דוות) הנפש ועורונה בסכלות הגובר עליה מראות מה שיש בו תקנתה, כמו שאמר (איזו ז') כי לבם צפנת משכל על כן לא תרוסם. אבל הכניעה היא אשר תהיה אחר רוממות הנפש והתנשאה מהשתתף עם הבהמות במדותם המגונות, וגבהותה מהרמות במדות פחותי ב"א ביתרוך חכמה ויקרת נפשו, וידיעה ברורה במדות הטובות והמגונות. וכאשר יהיה סמוך לזה כניעת הנפש ושפלותה, או תהיה מדה משוכחת; אבל זולת זה איננו נכנס במדות המשובחות ומעלות הנפש אך במגונות שבהן, כי ענינה בזה כענין הבהמות. והחלק השני הכניעה לב"א אם מפני משלם בו כמו האסיר ביד אויבו והעבד ביד אדוניו, או לחסרונו להם וגדל צרכו למה שיש אצלם, כשכיר לשוכרו והרש להענקת העשיר והתלמיד לרבו, או לחוב ראוי שאין האדם יכול לפרעו, והוא חייב להכנע ולהשפל לפניו לבעליו, כמו שכחוב (משלי כג) ועבד לזה לאיש מלוה. או לדעתו שהוא מקצר בעניני מוסרי העוה"ז והעוה"ב וסכלותו בדרך הישרה. וכאשר חמצא ידו נביא דורו או מורה צדק או קורא אל הדרך הטובה, יכנע לו וישפל לפניו כמו שארז"ל גדולה שמושה יותר מלמודה שנאמר (תלכים זג) אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו, אשר למד לא נאמר אלא אשר יצק מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה, ואמר (שמות לג) ומשרתו יהושע בן נון נער וגו', ואמר החכם על כלל עם הארץ

וקובלה: ההסכמה. שהוכנל לקרומה צעם כניעה אע"פ שאינו ק: סמוך.
מחוכר: לחסרונו להם. מפני מחסורו כל כך להם: להענקת. להשפעת:
למוכריו. חוב אמיסי מאין לטמץ עליו: לדעמו. צודע בעלמו: מנלל יג.

ועבד לזה לאיש מלוה. והחלק הזה מחלקי הכניעה. ואם הוא ראוי איננו חריר, מפני שאינו כולל את כל המדברים ולא ראוי בכל זמן ובכל מקום; כיהאסיר כשיצא ממאסרו והעבד כשיפדה את עצמו והלוה כשיפרע את חובו והתלמיד כשאיננו עם רבו והרש כשאיננו עם עשיר (פ"א פרק כשיעשר) אינם חייבין להכנע להם ולהשפל ולשוח לפניהם. והחלק הג' הכניעה לבורא ית', וחובתו כוללת כל המדברים והם חייבין אליו בכל זמן ובכל מקום, ואליו היתה כוננתו בשער הזה. והנכנע הוא הנקרא בספרי הקדש: עניו, ונבזה בעיניו, וצנוע, ודכא, ושפל רוח, ורוח נשברה, ונרכה, ורך לבב, ונכה רוח, ולב נשבר, ונפש שחה. ומה שנדבר בכניעה סתם אין כוננתו אלא החלק השלישי הזה אשר היא המדרגה העליונה שבכניעה, ומי שעלטה בידו אין רחוק ממנו ררך קרבת אלהים ולעמוד לפניו, ויהיה מקובל ורצוי אצל הבורא, כמו שכתוב (תהלים נא) זכתי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונרכה אלהים לא תבוה:

פרק ג אבל הסכות אשר תהיה הכניעה והשפלות בעבורם מן האדם אחר גאוהו, עשר. האחת כשיחלש כחו מחנועתו הטבעית מפני חלאים או מזג רע או חלשת הרכבתו, ויכנע בעבור זה ויחנן אל האלהים ולב"א כמו שאמר (שם קז) ויכנע בעמל לבם וגו'. והשנית כשימצאהו פגע או ריש ויצטרך לב"א אחר שלא היה צריך להם, ויכנע להם ותשבר רוחו מהתגאות בענינו, כמו שאמר (שמואל א' ז) והיה כל הנוחר בביתך יבוא להשחחות לו וגו'. והשלישית כשתהיה עליו לזולתו טובה עודפת ויראה חסדו עליו ויכנע לו, כמו שאמר (משלי יט) רבים

יפגוש ויזדמן לו: ולאס פוה לאוי. ולאע"פ שהפח לאוי: איכנו מדיכ. איכו מוטל על נושאו מניד: — אחר גאוהו. אחר שצטנעו כוניה אל בגאוה: מזג רע. שחלש מזגו: ריש. עניות: עליו לזולתו וכו'. שהטיב

יחלו פני נדיב תו'. והרביעית מי שנחתיב לחבירו דבר ואינו יכול לפרעו ויכנע לו, כמו שכתוב (סס כג) אם אין לך לשלם תו', והחמישי מי שהוא במאסר אויבו ויכנע לו זחשח נפשו, כמו שכתוב (תהלים קס) ענו בכבל רגלו וגו', ואמר (לוי לז) ואם אסורים בויקים. והששית העבד שאינו יכול לפרוח עצמו מד אדוניו ויכנע לו, במ"ש (תהלים קכג) הנה כעיני עבדים וגומר. והשביעית כשתמצאנה את האדם צרות ופגעים מעציבים חשבר רוחו ויכנע לבבו, ככתוב (ויקרא כז) או אז יכנע לבכם הערל. והשמינית כשיחשוב עם נפשו בהמרותו האלהים בטובתו ובעטו בה במקום השבח עליה ויכנע ויבוש ויכלם מן האלהים, כמו שאמר (עזרא ט) אלהי בשתי ונבלמתי. והתשיעית כאשר יזכחנו הכורץ ויכלימנו על המרותיו אותו יכנע ויפחד, כמו שאמר על אחאב (מלכים א כח) הראית כי נכנע אחאב מלפני. והעשירית כשירגיש בקרבת המות וכאז ימווידחשוב באימת המות ומעמד הדין והחשבון, ויכנע וישוח ותקל נפשו בעיניו, ויתחרט על חליפת ימיו ובלות חייו מבלי צידה ממעשים טובים יקדמם לפניו לעת נסעו, כמו שאמר (ישעיה לג) פחדו בציון חטאים:

פרק ד אבל באיזה ענין חייב להתנהג בכניעה ובשפלות?
אומר כי הכניעה חייב אדם להתנהג בה בשבעה ענינים. אחד מהם כמשאו ומתנו עם אנשי דורו ובמנהג הטוב עם בני מינו, ראשה אבאר במה שאני עתיד לדבר בו, ובו אמר הכתוב (תהלים פו) נבזה בעיניו נמאס. והשני

לו זולתו טובה רבה: יחלו. יבקשו: זחשח. ותסמל: ופגעים מעליצים. שאין צד אדם להוקיע, (חיה הסנדל טזין זה לשניה דלעיל): ובעטו זה במקום השבח וכו'. שחשטו צעונה סחת סהיה לו לשבח לאלהים עליה: בקרבה. בקרוב: חליפת. שחלפו ועברו: מבלי לידה ממע"ע יקדמו למנו. שלא הכין לו מע"ע לפני בואו סס: בני מינו. צ"ח

כשיפגע חכמים בדעה אלהים ובחורתו והחסידים הקרבים אל האלהים, כמו שנאמר (סס קמ"א) יהלמני צדיק חסד ויוכיחני, ואמר (ונשלי יד) שחורעים לפני טובים. והשלישי כשישבחוהו במדותיו הטובות חייב להכנע, ויעביר על לבו מה שקדמו לו מן העונות והחטאים אשר הבורא יודעם וכסה אותם עליו והאריך לו כדי שישוב מהם, ואל ישמח בטעות בני אדם בו אך יאבל, בעבור שהבורא ית' יודע באמת רוע מעלליו והתעלמותו מפרוע חובות האלהים וגמול טובתו, ויכנע בלבו כמו שאמר (תהלים לח) כי עוני אני אדאג מחטאתי. והרביעי כשמספרים בגנותו יכנע לבורא ויודה לו על אשר גלה לו מעט מהרבה ליסרו ולהיכיחו כדי שישוב אליו, כמו שאמר (איוב לו) ויגל אונם למוסר. והחמישי כשמטיב לו הבורא בעוה"ב מיני הטובות, יכנע לאל מפני כבוד משא חובות ההודאה עליהם וישפל לפניו מראקו שלא תהיינה לנקמה ממנו. כי רוב הממון בעולם יהיה לאחד מג' דברים: לטובה מאת הבורא ית', או לנסיון ומבחן, או לנקמה ומכשול. וסימן הטובה שיהיה בעליה טרוד בקיום חובות הבורא מהתעסק בה, וחהיה סבה להוסיף במעשה לאלהים, ולא ישים לבו לטוב' ההי' ולא יבטח עליה ויוציא' בחובות הבור'; דומה למה שמספר איוב ממנהגו בממונו והיאך היה מוציאו בחובות הבורא, ואמר במעוט בטחוני בו (סס לא) אם שמתי זהב כסלי ולכתם אמרתי מבטחי. וסימן הנסיון והמבחן שיהיה בעל הממון טרוד בהרגשתו על שמירות ממונו ולהוסיף עליו ולפחד עליו מן הפגעים, מקיום מה שהוא חייב מהודאת הבורא עליו; ובעליו מנוסה בו אין לו ממנו אלא

כמותו; והאריך לו. האריך אמו ולא יענישו: כדי שישוב. לופה לו שישוב גוהס: ויודה לו. יתן טבח לה': והתעסק בה. יתח' ומה שטרוד בעסקיו: נקיים וכו'. נחל ומה שטרוד בקיום וכו':

אורך הדאגה בעבורו ושמירתו ושיהיה בא עליו לירי חשבוני, ובכמותו אמר הכתוב (קס"ג ז) כי כל ימי מכאובים וגו'. ופי' הנקמה שיהיה בעל הממון טרד בחינוגו בו ובהנאה מפרוע חיבות הבורא וחובת ב"א שהוא חייב ממנו ושכח בעל הטובה, ולא ירגיש כמה שהוא חייב עליה מהעבודה, כמו שאמר הכתוב (יטע"ג כג) והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחוט צאן וגו', ואמר (ס"ה) והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם וגו', וזאת היא הנקמה בדמות הטובה. והמשכיל כשחבא לו טובה והעולם מקובל פחפצו בכל עניניו, יבנע מיראתו שלא יהיה נקמה מאת הבורא, כמו שנאמר (קס"ג ז) עושר שמור לבעליו לרעתו. והגשמי כשהוא קורא בתורה ובספרי הנביאים ורואה הגמול והעונש ויודע בנפשו כי קצר בחובות האלהים, התחייב להכנע ולהשפל לפני הבורא יתברך מיראתו את ענישו, כמו שאמר ביאשיהו (נ"ג כג) ויהי בשמוע המלך את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו, ואמר לו הבורא יען רך לבבך ותכנע מפני ה'. והשביעי כשהוא מתעסק במעשה ממעשי העבודה כצדקה וחפלה או מצוה או רשות או תוכחה, שלא יתעסק בו ובלבבו שום גאווה וגובה; אבל יכנע וישפל לפני הבורא כנגלהו ובנסתרו, ואל יחשבהו בנפשו למאומה אצל גודל מה שהוא חייב בו לאלהים מכפלי המעשה ההוא, כמו שאמר (וי"ב ו) כמה אקדם ה' אכף לאלהי מרום וגו', הירצה ה' באלפי אלים וגו', הגיד לך אדם מה טוב וגו': פרק ה אבל איפני קנות הכניעה והדרך שמקל אותה על האדם, הוא שתהיה מחשפתו ורעיונותו חמיד בשבעה דרכים: אחר מהם שורש היותו והתחלתו מן הכלונית

מסרוע וכו'. יוסף ומה שטורד לסרוע וכו': צדמות הטובה. רק לעינים כלאים כטובה וצדמת היא לעונש: מקובל כחפלו. עסקיו מללימים כלונו: — שמקל. שיוכל להשיגה עקל: הצלונית. ל' צלה ונפסד.

והרם אחר התעפשם וכאוש ריחם, ואח"כ הוא נוזן מרם
הטומאה כלימיעמדו בכטן אמו, ואח"כ יצא והוא חלוש ודל
בגופו ואבריו, ואח"כ יעלה מן המדרגה הזאת אלהסמוכה לה
עד שיגיע לרוב שנותיו, אח"כ יחלו ימי הזקנה עד שימלאו
ימיו. ואמר אחד מן החכמים אני חסיהממי שעבר במעבר
השתן והרם פעמים היאך יתגאה ויגבה לכו? כי המחשבה
זוה וברומה לו מענין האדם מחייבת הכניעה, כמו שאמר
דוד ע"ה (תהלים קמד) ה' מה אדם וחדעהו, ואמר (ליוז
יד) אדם ילוד אשה, ואמר (תהלים כג) ואנכי תולעת ולא
איש, ואמר (ליוז כה) אף כי אנוש רמה וכ"א תולעה.
והשני כשהוא חושב בעוצממה שיגיע אליו בעולם ממיני
הגסיסון, ברעב ובצמא בקור ובחום בחלאי' ובפגעים וכדאגות
אשר אין לו מנוחה מהם כי אם כמות. וכאשר יתן האיש
הנלכב אל לבו כל זה, ויבין חלשתו ומעיט השגתו וקצרות
ידו מדחות מעל נפשו כל זה; יכיר מצורת מעמדו כי הוא
אינו כמו אסיר בעוה"ז אבל הוא אסיר באמת, ויכנע
כניעת האסיר המושם בכור אשר אין לו תחבולה ולא
יכולת להחיר את עצמו מבלתי ארזונו, כמו שכתוב (תהלים
עט) תבא לפניך אנקת אסיר, ואמר (עס קמז) הוציאה
ממסגר נפשי. והשלישי כאשר יחשוב בחליפתו ובוא אליו
המות מהרה והפסק מאוייו ותקותו בעת ההיא, ועזבו כל
קניניו והתיאשו מקחת מהם מאומה לצידה ומהועיל בהם
בעמדו בקבר; וכבר חלף אור פניו ושחר מראהו וירם תולעים
ועפוש ומגלא, ויחלפו סימני יופי גופו ויחזק באוש ריחו

ויחזק נראה ש"ל הלצוניה והאודס כל' רז"ל חזיו מזריע לונן ואחז
מזרעה אודס: התעפשם וכד'. כי אין הולד כולך כ"א אחר שכתעפש הזרע:
וצאוש. קרחון: גודס הטומאה. דס נדה: ודל. כחוש: פעמים. בקבלת
סהרין וצלידה: הנלכב. המסבוק: מלוחה. מעין מעמדו, או הוא מל'
מלור ומלוק: בחליפתו. שחולף ועוצר בכל כגע: מסכה. פחאום: ומגלא.

כאלו לא רוחץ ולא מורק ולא הפיח ריחו הטוב. כי כאשר
 יעבור על לב האדם זה וכיוצא בו, יכנע בנפשו וישח ולא
 יתנאה ולא יגבה לבו ולא יתנשא ולא יתגדל, כ"ש (יט"ג' ז)
 חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב
 הוא, ואמר (תהלים סז) אך הבל ב"א כזב בני איש וגו'.
 והרביעי כאשר יעביר על לבו מה שהוא חייב בו מעבודת
 האלהים על רוב חסדו עליו, וגודל טובו אליו, והתעלמותו
 מן המצות השכליות והשמעיות וקצרו בהם, והפסק טענותיו
 ואמתלאותיו יום החשבון וחרטתו במעמד הגמול, יכנע
 ותשבר רוחו, כמו שאמר (נללכ"י ג) הנה היום בא
 בוער כתנור וגו', (סס) ומי יכלכל את יום בואו. והחמישי
 כאשר יחשוב בגדולת הבורא ית' ועוז גבורתו המשקף
 על נראהו ונסתרו, ויתן אל לבו הענין הגדול הזה; כמו
 שזכרו ח"ל על הרבה חסידים שהיו כדורות העוברים
 מן המורא והגדולה, והוא מה שאמרו נתן עיניו בו ונעשה
 גל של עצמות, ואמרו על יונתן בן עוזיאל כשהיה דורש
 בתורה כל עוף שהיה פורח עליו מיד נשרף, ואין ספק
 שמעלת הנביאים למעלה ממעלתם. ותמצא הנביאים
 כי היה כחם נמס וכורעים ומשתחווים בפגיעת המלאכים,
 כמו שאמר בדניאל ויהושע והרכה כמוהם; ותמצא
 בספרי הנביאים כי המלאכי כורעים ומשתחווים לבורא יתברך,
 כמו שאמר (נחמ"ג ט) וצבא השמים לך משתחווים,
 ונאמר (איוב ז) הן בעבריו לא יאמין וגו', (תהלים כט)
 ובהיכלו בלו אומר כבוד, ואמר (ישע"א ז) וקרא זה אל זה
 ואמר קדוש וגו'. ובמה שהוא נראה לדעתנו מצד ברואיו
 כמו השמש והירח והכוכבים והגלגל והארץ וכל אשר עלי'
 סמוצק וצמח וחי, די למי שיבק וישכיל; כמו שאמר (תהלים

ל"ח: מונק. כמש"ל לטון חמוקי הנשים; ולא הפים וכו'. לא נפן ריחו,
 כמו הפיסי גבי; צמעוד הגמול. ציוס הדק; ממולק. דומס:

(ל) מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך איש בער לא ידע וגו', ואמר (יטעיה ט) כל הגוים כאין נגדו, ונא' (לניחל ד) כל דיורי ארעא כלא חשיבין. וכאשר יחשוב הנלבב המבין בערך המדברים, וערך המדברים אל כדור הארץ, וכדור הארץ אל גלגל הירח וגלגל הירח אל הגלגל העליון, והכל אצל גדולת הבורא ית' כאין, יכנע בנפשו ושפל לפני בוראו, כמו שאמר (תהלים ט) מה אנוש כי תזכרנו וגו'. והששי כשקורא בספרי הנביאים ורואה חזק עונש הגאים והגבוהים, כמו שאמר בגאווה והגבהות (יטעיה ט) עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים ונשגב וגו', ואמר (סס) כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם ועל כל נשא ושפל, ואמר בשתי הכתות (תהלים קנח) סעודד ענוים ה' משפיל רשעים עדי ארץ וגו', ואמר (סס קלח) כי רם ה' ושפל יראה וגו', ואמר בשפלים (סס לז) וענוים יירשו ארץ, ואמר (יטעיה סח) יען משח ה' אותי לבשר ענוים, ואמר (תשלי טח) לפני שבר גאון, ואמר (סס יח) לפני שבר יגבה לב איש. והשביעי כשיראה תהפוכות עניני הברואים בעולם, ומהירות התחלפות הממלכות והממשלו בו, והעקקות אנשי מענץ אל ענין, והשחתת עם לתקנת עם אחר וסוף הכל אל הטות, כמו שכתוב (תהלים נט) כצאן לשאול שחו מות ירעם וגו'; יכנע ולא יחגאה במאומה מהוץ העולם ולא יבטח לבו על דבר ממנו, כמו שכתוב (סס ו) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים וגו'. וכשלא יהיה לב האדם ריק מאחד מאלה השבעה ענינים אשר זכרנו, יהיה חמיד נכנע ושפל עד אשר תהיה לו הכניעה טבע דבק, לא יפרד ממנו. וכאשר ידבק בכניעה תרחיק ממנו כל פנעי הגאווה והגובה והגדולה כאשר הקדמנו, וינצל בה מן החטא והמכשול, כמו שכתוב (סענות כ) ובעבור

שער הכניעה

קלג

תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. ואמרו חז"ל הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עכירה, דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון; מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה:

פרק ז אכל המנהגים שראוי לנהוג בהם בעל הכניעה הם עשרה. הראשון דעת האלהים ומדותיו הטובות והיתרון אשר נתן לאדם על שאר ב"ח, כמו שכתוב (תהלי' ס) תמשילוהו במעשי ידך. וכאשר יכיר גודל עצמת הבור' ורוממות גבורתו וחכמתו העליונה, יכנע לו וישפל לפניו וילמד ממה שצוה החכם (משלי כה) אל תתהדר לפני מלך; כ"ש לפני מלך מלכי המלכים וארוני הארונ' יתעלה מדמות ומהמשל, כמו שאמרה חנה (שמואל א ג) אין קדוש כה' כי אין בלתיך. והשני לדעת חיובי החורה והשכל ולקראו בספר תורת האלהים, ולעמוד על החכמה המושכלת והמקובלת ללמוד ממנה תנאי הכניעה ומקומות הנהגתה; והשלישי רחב הלב וסבלות מה שישראל מן הדברים ומן המעשים מן הקורא ית', כמו שאמר (תהלים ז) אם גמלתי שולמי רע וגו', ואמר (משלי כד) אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו וגו'; ואמרו רז"ל הנעלכין ואינם עולכין שומעים חרפתם ואינם משיבים עושים מאהבה ושמתים ביסורין, עליהם הכתוב אומר (סופטים ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, והוא הנקרא אצלם מעביר על מדותיו. והרביעי עשות הטוב לכני אדם ודבר טוב להם ולרונם לזכות ושלא יספר בנגותם ושימחול להם מה שידברו בו ויספרו בנגותו ואם אינם ראויים לכך, כמו שאמר (קהלת י) גם

וקבלות וכו'. ולקבל אף מה שהוא נגד ענינו: הנעלכין. המצויינים. ואם אינם. ואף על פי שאינם:

במדעך מלך אל הקלל, ואמר (תסלי' נ) פיק שלחה ברעה,
 השב באחיק הדבר בכך אמך תתן דופי. וממחילת הדבור הרע
 והגנוי מה שאמר הכתוב (צמדלכ יז) ותדבר מרים ואהרן
 במשה, ואמר (סס) והאיש משה עניו מאד מפני שמחל
 להם. ופזה מה שאמר החכם (קסלת ז) גם לכל הדברים
 אשר ידברו אל תתן לבך, ואמר (סס) כי גם פעמי' רבות
 ידע לבך וגו'. ואמרו חכמינו ז"ל מעשה בר' אליעזר שירד
 לפני התיבה ואמר עשרים וארבע רננות ולא נענה, ירד
 ר' עקיבא ואמר אבינו מלכנו ונענה. יצאת בת קול ואמרה
 לא שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו
 מעביר על מדותיו. ונאמר על אחד מן החסידים שעבר
 על נבלת כלב מסרחת מאד, ואמרו לו תלמידיו כמה
 מסרחת נבלה זאת, אמר להם כמה לבנים שיניה, ונחחרטו
 על מה שספרו בגנותה, וכיון שהוא טוב לשבח נבלת כלב
 מת כ"ש באדם חי; וכיון שהוא טוב לשבח נבלת כלב
 בלובן שיניה, כ"ש שהוא חובה לפי זה לשבח אדם משכיל
 ומבין. והיתה כוונתו להוכיחם שלא ילמדו לשונם לדבר
 רע וישוב להם טבע, וכן כשילמדו לשונם דבר טוב ישוב
 להם טבע קבוע, כמ"ש (תהלים טו) לא רגל על לעזו,
 ואמר בהפך זה (סס נג) הוות תחשוב לשונך, אהבת כל
 דברי בלע, ואמר (סס קל) מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון
 רמיה. והחמישי הבניעה בעניני עולמו כלם הנראה מהם
 הנסתר כדבורו ובמעשה ובתנועת אבריו ונוחם, לא יהיה
 תוכו בכל זה הפך ברו ולא מצפוניו כנגד נראהו, ותנועותיו
 שקולות ונכונות ושוות ומחדמות הולכות על דרך הבניעה
 והשפלות לאלהים ית' ולכ"א, כפי התחלקות מעלוחם וכפי
 הטוב לו מהם לחורתו ולעולמו, כמו שנאמר (סס קיג) טוב

ומוחילם וכו'. ומחזקת המחילת: אדם משכיל וכו'. כ"ל מין האדם
 שנצטק צשכל וצניח: ונוחם. ומנוחם:

איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט, ואמרו ח"ל היו
שפל רוח בפני כל אדם, ואמרו היו קל לראש ונוח לחשחורת:
והששי שיהיה יקר רוח וגבה נפש בעניני העוה"ב, שלא
יספיק לו מהם מה שזדמן, ולא יאמר די במה שתמצא
ידו מהם; אבל ימעט בעיניו מעשהו ויכלתו והשתדלותו
בעניניו, והגבה נפשו אל מה שלמעלה מזה חמיד, כמו
שאמר הכתוב ביהושפט (דכ"ג יז) ויגבה לבו בררכי ה'.
והשביעי שיקטן בעיניו מעשהו ויתרעם על נפשו על קצורו
בעניני חורתו לפני האלהים ולפני ב"א, ויבקש מהאלהים
עזר ואומץ ויניח הגבהות לכבוד הכורא ויעזוב הגדולה
והיקר בעת שהוא עושה לאלהים ית' בן לבדו בין בחוק
סקהלות ב"א, כמו שאמר הכתוב על אהרן על גדולת
מעלתו (ויקרא'ו) והרים את הרשן וגו', וחייבו הכורא להוציא
את הרשן בכל יום חמיד להשפל ולהסיר הגבהות מלבו,
וכמו זה אמר ברוד (שמואל' ז' ו) וחרא את המלך דוד
מפזו ומכרכר לפני ה' ושאר הענין, ואמר (תהלים קיט)
ואדברה בעדותך נגד מלכים ולא אבוש. והשמיני שישפיק
לו מסכות המזון מה שזדמן ומה שימצא מאשר תהיה
נפשו נמכוה ונקלה בעיניו, ולחנך אותה לעמוד מתאוותי'
הגופניות ולהפנות לפרוע חובות הכורא על גודל טובותיו
ורוב חסדו עליו, כמ"ש דוד (שם) דרך מצותיך ארוץ וגו',
והתשיעי שיקום מן הרשעים לכבוד הכורא ואל תשיאהו
מחילתו לב"א בצד עצמו למחול בדברי האלהים או למי
שידבר בנביאיו וחסידיו וסגולתו, ואל ינהג בעשק ב"א
איש את רעהו כמנהגו במחילתו להם בעשקם אותו; אך
יציל העשוק ויעזור להוציא מד העושק, כמו שכתוב
(ירמיה כח) דינו לבקר משפט והצילו גזול מד עושק,

למשחורת. לך בשמים: וגבה נפש. שואף לגדולות: ויניח. יעזוב: מאשר.
תמני: כמנהג ונקלה. צויה ושפלה: לעמוד. להכפו': בעשק. כשגזלו וכי' —

ואמר איוב (ליזכ כט) ואשברה מחלעות עול. יורה ב"א עבודת האלהים ויוכיחם ויכלימם, ויצווים על הטוב ויזהירם מן הרע' בידו ובלשונו כפי יכלתו, וימהר לקחת דיני האלהים ממי שחייב בהם ולא יכנע ולא ישפל בזה, כמו שאמר בפנחס (תכליס קו) ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה, ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם. והעשירי שיהי' מעט דברים וקילו נמוך ומעט שחוק, ומעט שבועות בשם על האמת, לא יעבור על לשונו כזב, ולא ישב בסוד משחקים ולא ישמח כמה ששמחים עמי הארץ מתענוגי העולם; זה מכניעה ושפלות לא מצד גדולה והתנשא, כמו שאמר הנביא (יחזק' טו) לא ישבתי בסוד משחקים ואעלז מפני ידך בדרד ישבתי כי זעם מלאחתי:

פרק ז אכל הסימנים שבהם חתברר הכניעה מן הנכנע כשיראו בו הם חמשה: אחד מהם בעת חזק כעסו על מי שמבזה אותו בין במאמר בין במעשה, שאם ימשול ברוחו וימחול אחר היכולת להנקם מעונו ושפלות, יורה על ברור כניעתו. והשני כשיפגעהו פגע בממונו או יקרהו מקרה בקרוביו, אם יגביר הסבל על החרדה וירצה כגורת הבורא ויצדיק את דינו, יורה על כניעתו הטובה ושפלתו לאלהי', כמו שאמר הכתו' על אהרן כמה שארעו במוח נדב ואביהוא (ויקרא י) וידום אהרן, ואמר דוד (תכליס לז) דום לה' והתחולל לו, ונאמר (עמוס ה) לכן המשכיל כעת ההיא ידום. והשלישי כשיתפרסם ענינו אצל ב"א בטובה או ברעה; שאם ישכחוהו על טובה שעשה וזו למשבתו עלי', וחהיה נקלה בנפשו וקטנה בעיניו מהיותה מקובלת ורצויה אצל הבורא, לקטנותה נגד מה שהוא חייב בו מכפלי הטובה ההיא. ויאמר למשבתו רב לך אחי! כי

וינחול אהר וכד'. אע"פ שיכול להנקם ועכ"ז ינחול מפניו וכו': יורה.
 הוא הסיק וכו': הקבל. קבלות:

אינה נגד עונותי אלא כנצוץ מן האש בים, ואפי' אם תהי' נחשבת למאומה, איך אדע אם היא נצלת מפנעי ההפסד המשיגים אותה עד שיקבלנה הבורא ממני ולא ישיכנה עלי וישליכנה בפני, כמו שכחוב (יטעיה א) כי תבואו לראות פני מי בקש זאת וגו', לא חוסיפו הביא מנחת שוא וגו'. כ"ש אם ישכחנו בשקר שצריך להרחיק הדבר ההוא מעצמו, ויאמר למספר די לי (פ"א לך) אחי בקצורי במה שאני חייב בו לכורא, אל תקכץ עלי עין קצורי ועין השבח במה שלא עשיתי, כי אני יודע עונותי ופשעי יותר ממך, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים נא) כי פשעי אני אדע. ואם זכור ברעה שעשה יודה על נפשו בקצורו ואל יחזר אחר אמתלאות להנקות מטנה ולזכות עצמו, כמו שאמר יהודה (נלאשית לס) צדקה ממני; ואל ישתדל להכלים (פ"א להכחיש) המספר, ואל יאשימנו על אשר גלה אותו, אבל יאמר לו אחי ומה שעור מה שהשקפת עלי מרוע מעשי, אצל מה שלא ידעת ממני אשר האריך לי הבורא סתרו בהם, ואלו הי' נגלה לך רוע מעשי ועונותי היית בורח ממני ומפחד מעונש הבורא עליהם. כמו שאמר אחד מן המשוררים, טטאי לו ירימון צס טכני, אזי נרמו ורמקו מן גבולי, ואמר איוב (טס לא) אם כסיתי כאדם פשעי. ואם מה שספרו עליו שקר, יאמר למספר אחי אין מן החימה מה שהצילני הבורא מעשות מה שחלית כי אצל רוב הטובות אשר גמלני, אך החימה סתרו עלי במה שהוא יותר סגונה וגדול מאד ממה שספרת עלי, הרף אחי וחמול על זכוותיך שלא תאכדנה ממך ולא תרגיש, כי כבר נאמר על אחד מן החסידים שזכרו אותו לרעה, וכיון שהגיעו הדבר שלח למדבר בו, כלי מלא

יודה על נפשו. יתודה ויאשים נפשו: ומה טעור וכו'. מה טעמים צי הוא לחץ נגד הנכסרות צעק: טעמים צי. טעמתיני: הקף. חדל לך: טעמינו.

מזמרת ארצו, וכחב אליו הגיעני ששלחת לי מנחה מזכיותך
 וגמלתך בזה, ואמר אחד מן החסידים הרבה ב"א יבואו
 ליום החשבון, וכשמרא"י להם מעשיהם ימצאו בספר זכיותם
 זכיות שלא עשו אותם ויאמרו לא עשינו, ויאמר להם עשה
 אותם אשר דבר בכם וספר בגנותכם. וכן כשיחסרו מספר
 זכיות המספרים בגנותם יבקשו אוחו בעת ההיא, ויאמר
 להם אכדו מכם בעת שדברתם בפלוני ופלוני. וכן יש מהם
 ג"כ שימצאו בספר חובותם חובות שלא עשו, וכשאומרים
 לא עשינום יאמר להם נוספו עליכם בעבור פלוני ופלוני
 שדברתם בם כמו שנאמר (תהלים עט), והשב לשכנינו
 שבעתים אל חיקם חרפתם. אשר חרפוך ה', ועל זה הנהירנו
 הכתוב באמרו (דברים כד) זכור את אשר עשה ה' אלהיך
 למרים בדרך. והרכיעי כשייטיב לו האל בטובה גדולה
 וכחכמה יחירה וחבונה רבה, או עושר גדול או כבוד אצל
 המלכות והדומה לזה ממה שנהגו בני אדם להתפאר בהם
 ולהתגאות בעבורם, ונשאר על ענף שפלותו קודם לכן
 ולא הוסיף אלא עגוה ושפלות לפני האלהים וכבוד וטובה
 לבני אדם, כמו שאמר אברהם עת ששכחו הבורא ואמר
 (גלגלית יט) המכסה אני מאברהם וגו' ואנכי עפר ואפר.
 ואמר משה (שמות יז) ונחנו מה, ואמר דוד ע"ה (תהלים
 כג) ואנכי תולעת ולא איש; או יתברר מצפוני ותאמן
 כניעתו. ואמר החכם בענין הזה (קהלת י) אם רוח המושל
 העלה עליך וגו'. והחמישי כשהוא מוכיח את נפשו ונותן
 דין הבורא מעצמו. אע"פ שאין יכולת לדין על זה וחתברר
 כניעתו לאלהים ושפלותו ושחוחו, כמו שנאמר (עזרא י)
 אנחנו מעלנו באלהינו וגו', ונאמר (סם) ויתנו ידם להוציא
 נשיהם. ועם המאורעים האלה והרומים להם, יתקיימו

שמוע: החנה אלו. ממוצח ומיעז אלו: למרים. מדנה נאשה:
 יכולת לדין. שאין יד ב"ד חקיעה למך על זה: —

סימני הכניעה לאל יחברך והשפלות מן הנכנעים ותראה
אמינה לבכם בהם:

פרק ה אבל אם הכניעה סמוכה למדות הטובות או
המדות הטובות סמוכות לה? ואמר בתשובה זה,
מן הדיע אצלנו כי תחלת מה שתתקיים בו העבודה לאלהי'
מן האדם הוא שיתנצל לו ממדות האדנות. כי משער
המצטרף אשר התחייב מציאת כל אחר במציאת האחר;
שהאדם אינו ראוי לשם עבד עד שיהי' לו אדן, והאדן
לא יהי' ראוי לשם הוה עד שיהי' לו עבד, וכל אחד מהם
בענין הקינה והקנוי איננו קודם את חברו בשם ובערך.
ולא תתקיים העבודה מן האדם לאלהים אלא עד שיקבל
על עצמו כל מדות העבדות והן הכניעה והשפלות לפניו,
ושיחנצל לו מכל מדות האדנות שהן הגדולה ודקדק והגובה
והתפארת והגאון והחוסה לזה. ואמר אחד מן החכמים
הגדולה מעטה הבורא, ופי שרצה להכנס עליו כמעטתו
הרפנו, ואמר דוד (תפלים ג) ה' מלך גאות לבש. ואין
מדה טובה למאמץ עד שיפרע החובה, כמו שאמ' הכתוב
(ט"ז מו) הגה שמוע טובת טוב. ולא תתקיים לו החובה
עד שיקבל עליו עבודת הבורא ויודה לו בכל מדות העבדות,
ולא תתקן ממנו העבדות אלא באומן כניעתו לאלהים
ושפלותו ושחיתו לפניו כאשר הקדמנו. וזה מחייב שתהיינה
כל המדות הטובות והחובות סמוכות לכניעתי, והיא ראש
ותחלה להן. והדן נחזן בעבור זה שלא תתקן מדה טובה
לפי שלבו ריק מהכניעה לאלהים, ויש בלבבו מאומה מן
הגאות והגדולה. וכן ראש התשובה השפלות והשחית

סמוכה. עיניה: שיפול לו. שיסתפק: משער המלטרף. ידוע בדקדוק
והניזון ועבדו פס: מעטה. לבוש: ופי גדולה וכו'. פי שחלה להפגמות:
יאצנו, ידמנו: לעלמין. שאם עבד לה': פחובה. לסלוח הכניעה:
יודה, וישעש בשמים: בלומן. בלומת, הי"ג בלומן וואל כנון: כלש.

והכניעה, כמו שאמר הכתוב (ד"צ ז) ויכנעו עמי אשר
נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וגו', ואמר (ס"ז)
נכנעו לא אשחיתם:

פרק ט אַבְלֵ אִם יִחַזְקוּ לְהִתְקַבֵּץ בְּלֵב הַמַּאֲמִין הַכְּנִיעָה
וְהַגְּאוּהוּ, אִם לֹא? אִימַר בְּתִשׁוּבַת זֶה כִּי הַגְּאוּהוּ
מִתְחַלְקֵת לְשֵׁנֵי חֻלְקִים: אֶחָד מֵהֶם גְּאוּת הָאָדָם כְּגֹפּוֹ
וּבְעֵינֵי גֹפּוֹ וְחֻקּוֹנֵי הַגּוֹפִיִּים, וְהַחֲלֵק הַשְּׂנִיגְאוּהוּ כְּמַעֲלוֹתָיו
הַרוּחָנִיּוֹת בְּחִכְמָה וְהַמַּעֲשֵׂה הַטּוֹב בְּעִבּוֹר עֲבוֹדַת הַבּוֹרָא.
וְכֹל גְּאוּהוּ שְׂתִהְיֶה מִחִמַּת הַגּוֹפִיִּים הִיא מִרְחֻקַּת הַכְּנִיעָה
מִן הַלֵּב, וּמִן הַנִּמְנַע הַקִּצְצִים בְּלֵב אֶחָד בְּעִבּוֹר הַרְחֻקַּת
כֹּל אֶחָד מֵהֶם אֶת חֲבִירוֹ. כִּי כֹאשֶׁר יִתְגַּאֵה הָאָדָם בְּדַבַּר
מִדְּבָרֵי הָעוֹלָם, אִין מְבִיאוֹ לִזֶּה אֵלָּא בְּזוּת אֶת כַּעַל הַטּוֹבָה
וּמַעֲוֹטָה אֲצִלוֹ, וּמַעֲוֹט יִדְיַעְתּוֹ בְּמַהֲרָתָה הַסֵּרְתָּה מִמֶּנּוּ
וְנִסְיַעְתָּה מֵאֲצִלוֹ. וְיִחָשׁוּב כִּי הוּא הַמְּטִיבָה לַעֲצֻמוֹ וְהַקּוֹנֶה
אוֹתָהּ בְּכַחוֹ וּבְחִכְמָתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאִמַּר סִנְחַרִּיב (יִשְׁעִיָּה י) בְּכַח
יְדֵי עֲשִׂיתִי, וְאִמַּר נְבוּכַדְנֶצַּר (דְּנִיֵּאל ד) הֲלֹא דָא הוּא בְּכֹל
רִבְתָּא, וְאִמַּר פְּרַעַה (יִחְזַקְאֵל כ"ט) לִי יְאוּרֵי וְגו'; וְכִכֵּר
יִדְעַת מַה שֶׁהִיָּה חֲכָף לְמַאֲרֵם מֵהֵרִיסַת מַלְכוּתָם וְהַשְׁחַחַת
מִמְשַׁלְתָּם. אֶךְ הַגְּאוּהוּ שְׂבַמַּעֲלוֹת הַרוּחָנִיּוֹת מִתְחַלְקֵת לְשֵׁנֵי
חֻלְקִים: אֶחָד מֵהֶם מְגוּנָה, וְהַשְּׂנִי מְשׁוּבָה. הַמְּגוּנָה שִׁיחְגָּאָה
הָאָדָם בְּחִכְמָתּוֹ וְהַצְדִּיק בְּמַעֲשָׂהוּ, וְגוֹרֵם זֶה שִׁירְבָה בְּעֵינֵי
וְיִסְפִּיק אֲצִלוֹ מַה שֶׁקָּרָם לוֹ מֵהֶם, וְלִחְשׁוֹב שְׂדֵי לוֹ בְּמַה
שִׁיֵּצֵא לוֹ מִן הַשֵּׁם הַטּוֹב וְהַשְּׂבַח אֲצֵל כ"א, וְלִבְזוּת ב"א וְלַגְּעוּל
אוֹתָם וְלַסְפֵּר בְּגִנוּחָם, וְלִהְיוֹת חֲכָמֵי דוֹרוֹ וְגִדְלוּיָהֶם פְּחוּתֵי
בְּעֵינָיו וְלִהְתַּפְּאֵר בְּקִצּוֹר חֲבִרָיו וְסַכְלֹתָם, זֶה הוּא הַנִּקְרָא
אַצֵּל רַח"ל מִתְּכַבֵּד בְּקִלּוֹן חֲבִירוֹ; וְזֶה לֹא יִהְיֶה נִכְנַע וְלֹא

יִסְוֹד וְנִיֶּקֶד: — בְּגוֹשׁוֹ. יִשָּׁה חֲלָר וְקוֹמָה וְכְדוּמָה: וּבְעֵינֵי גוֹשׁוֹ. כַּעַל מַעֲלוֹת
גּוֹפִיּוֹת: וְחֻקּוֹנֵי. כְּעוֹשֵׁר וְנִכְסִים וְכְדוּמָה: בְּזוּת וְכו'. שְׂמַנְזָה חֲפֵת הַסַּעֲיִב:
וְהַמַּעֲוֹטָה. שְׂחִיבָה כְּחַשְׁמַס חֲלָלוֹ: שִׁירְבָה. רַבָּה הִיא בְּעֵינָיו: וְלַגְּעוּל. וְלַמַּלְאוֹת:

עניו. והמשובח כשמתגאה החכם בחכמתו והצדיק במעשהו הודאה, לגודל טובת הבורא עליו בהם ושמחה בעבורם, וגורם לו להוסיף ולהשתדל בהם, ולהכנע לקרוביו ולשמוח בחבריו ולחוס על כבודם ולכסות סכלותם ולדבר בשבחם, ולאהוב אותם ולהליץ בעדם ולהוהר בכבודם. וימעטו בעיניו כל מעשיו הטובים, תמיד טורח להרכות מהם. נכנע, בעבור חלישותו מהשיג מאוייו בהם. משפיל עצמו, למי שמקוה תוספת על ידיו. מודה לאלהים על מה שחננומן המעלות, ומשבח אותו על אשר הפיקו לקנות החמורות. חאת הגאווה אינה מוקת לכניעה ולא מרחקת אותה, ובכמות אמר הכתוב (דס"ג יז) ויגבה לבו בדרכי ה'; אך היא מסייעת אותה ומוסיפה בה, כמו שכתוב (ושלי כג) עקב ענוה יראת ה':

פרק י אבל תועלת הכניעה בעניני העולם הזה והעה"ב הם ששה דברים, שלשה מהם בעניני העוה"ז ושלשה מהם בעניני העוה"ב. ואשר בעניני העוה"ז, אחד מהם שישמח בחלקו; כי מי שנכנסה בו הגאווה והגדולה אין העולם וכל אשר בו מספיק לו לכלכלתו לגובה לבו ובזותו מה שהגיע לחלקו ממנו. וכאשר יהיה נכנע אין לנפשו אצלו שום מעלה, ומה שמזדמן לו מן העולם הוא מסהפק בו למוזנותיו ולספקו; וזה יביאהו למנוחת נפשו ומעוט פחדו. יאכל מה שזדמן לו וילבש מה שימצא וישן באשר ימצא, והמעט מן העולם מספיק לו עם כניעתו. והכת האחרת הפך זה, ואם יגיעו למה שיגיעו אין מספיק להם, והנאה כלו לא ימלא מחסורו עם גובה לבו וגאותו, כמו שאמר החכם (ושלי יג) צדיק אוכל לשובע נפשו

סודאה. צהודאה לה': לקרוביו. הקרובים לאלהים: הדיקו. השלים לטובו ועזר לו: — לכלכלתו. ללכזיו: לגובה לבו וזחזו וכו'. שפני גאותו כזה בעיניו מה שיש לו: והנאה כולו. והעולם השפל כולו, וק צפוט

ובטן רשעים תחסר. והשני כי הנכנע סוכל בעת ביאת
 הפגעים אליו והתהפכות העינים עליו בעבור שפלותו
 ונמיכות רוחו; והגאה פחדו גדול וסבלו מעט בעת ביאת
 הפגעים עליו מפני גובה נפשו ורום לבבו ומעוט רצונו
 בעניניו, כמו שנאמר במי שהיה על הדרך הזה (יטעיה
 יד) איך נפלת משמים הליל בן שחר וגו'. והשלישי כי
 הנכנע יהיה מוצא חן יותר בעיני ב"א ואהוב להם וקרוב
 לדעתם ולהתנהג במנהגם. וכבר נאמר על א' המלכים
 שהיה ממחר בהליכתו כשהיה הילך. ושאלו אותו על
 עלת הדבר ואמר לפי שהוא יותר רחוק מדרך הגאווה
 ויותר ממחר להשלמת החפץ. ושאלו אחד מן החכמים
 במה היית אדון לכל בני דור, ? אמר מפני שלא פגעתי
 אחד מהם שלא ראיתי לו מעלה יתירה עלי? כי אם היה
 יותר חכם ממני הייתי אימר הוא ירא אלהים יותר ממני
 ליתרון חכמתו על חכמתי; ואם קטן ממני בחכמה אומר
 כי חשבונו יהיה קל מחשבוני ביום הדין, מפני שאני עובר
 במזיד והוא עובר בשוגג. ואם יהיה גדול ממני בימים,
 אומר כי זכיותו רבים מזכיותי מפני שקדמני לעולם;
 ואם יהיה קטן ממני, אומר כי עונותיו מעטים מעונותי;
 ואם יהיה כמוני בימים ובחכמה, אומר אולי לבו לאלהים
 טוב מלבי, לפי שאינו יודע במה שקדם לי מן העונות
 ואינני יודע מה שהיה ממנו. ואם יהיה יותר עשיר ממני,
 אומר כי מצאה ידו בעשרו לעבוד הבורא ולעשות צדקות
 ולהעניק לעניים יותר ממני, ואם יהיה דל יותר ממני,
 אומר כי הוא דכא ושפל רוח יותר ממני בעבור דלותו,
 והוא טוב ממני. ולא זותי לכבדם כלם ולהכנע להם. וכן
 אח"ל והוי דן את כל אדם לקף זכות והוי מקבל את כל
 אדם בסבר פנים יפות, ואמרו מאד מאד הוי שפל רוח,

ואמרו יהי אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז, לפיכך
 זכה קנה לחתוך ממנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה הפליץ
 ומזוחה: והרביעי שהוא בעניני העוה"ב, כי הנכנע קרוב
 להשיג החכמה בהמשכו אחרי החכמים והכנעו להם
 והליכתו אליהם, כמו שנאמר (משלי יג) הולך את חכמים
 יחכם, וארז"ל יהיה ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק
 בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם. והאלהים
 יעזר לו על החכמ', כמ"ש (תהי"ו כה) ידרך ענוים במשפט
 וילמד ענוים דרכו. ומי שהוא גבה לב לא תתקיים בידו
 חכמה על אמיחה ולא יגיע אל תכלית ידיעה ברורה, מפני
 שמתנשא מלכת אל אנשי החכמה והתור', כמ"ש (ס"ו י)
 רשע כגובה אפו כל ידרוש וגו': והחמישי כי הנכנע ממהר
 למעשה העבודה בחריצות ובזריזות, איננו מתגאה בהם
 ולא בווה שום דבר מהם, כמו שארז"ל הוי זהיר במצוה
 קלה כבחמורה; והמתגאה בעצמו מתאחר מעשות העבודה
 לרום לבבו ולגסות רוחו, ואיננו מרגיש עד אשר יפול
 וישפל כמו שאמר (ירמיה יג) אמור למלך ולגבירה השפילו
 שבו, ואמר (משלי ו) שש הנה שנא ה', ואמר (ס"ו עיני'
 רמות וגו': והששי כי מעשה הנכנע מקובל אצל האלהי,
 כמו שנאמר (תהי"ו נח) זבחי אלהים רוח נשברה, ועונו
 נמחל מהרה כשהוא שב ממנו כמו שאמר (משלי כה)
 ומודה ועוזב ירוחם, ואמר (איוב כג) כי השפילו ותאמר
 גוה ושח עינים יושיע: — ואלה עשרת שרשי הכניעה
 יתבאר לך מהם אחי שאר מעלות המדה החשובה הזאת
 העליונה הרמה אשר לא זכרתים בשער הזה. זכור מה
 שהעירו חידך עליו מהם, ושימנו נגד עיניך וחשוב בו תמיד
 והשתדל לקנותו, ופקדהו עם נפשך ומדותיך תדיר.
 והעזר באלהים עליו ושאל אותו ממנו להתקרב אליו
 ופקדהו. ל' חמש וזקוק אם עודנו עמך: והתזכור'. והאלהים ימנך עליו
 ברכו"ל הכל לטוב מפייעין אותו:

ולהגיע לרצונו, אולי יישירך לו ויכין לך הדרך אליו כמו שמתפללים החסידים אחר חפלתם, אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה. והזהר מהרהור לכך ופתוי היצר לך, במה שיביאך אליו מהגובה והגאווה והגאון ובקשת השררה והגדול' והממשלה. וכבר הזהיר אופני הדרך השווה לאדם בעולם באמרו (נשלי ל) שתיים שאלחי מאתך וגו', שוא ודבר כזב הרחק ממני, ואמר (סס) פן אשבע וכחשתי וגו' ופן אורש ונגנחתי. הקיצה אחי ואל תתעלם לרפא מדוה הגאווה מנפשך וממדוהך ברפואות אשר הוריתך, ואל ימנעך מזה מה שתראה עליו המון בי"א מתעלם לרפא נפשותם מן המדוה, ותאמר ימצאני מה שימצאם. כי העור כשזרמנו לו הכתלים המועילים שיכול להרפא בהם כשהוא מתעסק בה, אין מן הוריוות שיחאחר מזה ויאמר ימצאני מה שימצא חבירי העורים ואלו היה אחד מהם שומע אוחו אומר המאמר הזה, היה לועג למאמרו ומסכל עצתו. וכפי זה עיין לנפשך והשתדל לה בכל כחך, ואל תתעלם ממה שיועילך בעוה"ז ובעולם הבא; פן תמות מבלי השגת מאוייך מן המעלות החמודות אשר ביכלתך להשיגם, כמו שאמר החכם (סס כל) תאות עצל תמיתנו, ואמר (סס כד) על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, ושאר הענין. והאלהים יורנו ואותך דרך עבודתו ברחמיו ובחסדיו, אמן:

נשלים השער הששי, צה' תתהלל נששי:

השער השביעי

צנצור לופני חיוז התשובה וגבוליה והדברים המלוים צה'.

חה פתח השער.

אמר המחבר מפני שקדם מאמרנו בכניעה. והיא שרש

שער התשובה

קלמ

התשובה והתחלטה, ראיתי (ס"א כלוי) לסמוך לה באור גרירה ואופני השלמתה. ואומר תחלה בחיוב התשובה והצורך אליה, שכבר נתברר לנו מדרך השכל ומן הכתוב בתורה כי האדם מקצר מעשות מה שהוא חייב בו מחיכות הבורא. מדרך השכל מה שמצאנו עליו האדם מהתחלפות טבעיו והבדל שרשי הרכבתו והתהפכות מדות נפשו וסיבוי תנועתו, והתחייב בזה התחלפות מעשיו כפי החלוקה ההוא. מהם הנאה והמגונה והעול והצדק והטוב והרע, ועל זה יצטרך לקשר תורה ומסורת הנהגה. אבל מה שכתוב בתורה בענין הזה, מהם מה שאמר הכתוב (זכרתי ס) כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ונאמר (סו ו) וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, ונאמר (איוב יא) ועיר פרא אדם יולד, ונאמר (סס כה) הן עד ירח זלא יאהיל, ונאמר (סס) כי אנתש רמה, ונאמר (סס) ומה יזכה ילוד אשה. וכיון שהתברר אופני הקצור במעשי האדם, היה מחנות הבורא אותו שנתן לו יכולת לתקן טעותו ולהשיב אבידת עבודתו בתשובה, והעיר אותו עליה באהבתו ובחמלתו עליו. ואח"כ נחץ דברה והבטיח בה על ידי עבדיו הנביאים: והרחיב אמחלאותינו בנטינתו מדרך עבודתו, ויעד אותנו לקבל אותה ממנו ולרצות בנו מהרה, ואם ארך המרוחנו את דברו והפרתנו את בריתו, כמו שבאר (יחזקאל לג) בפרשת בשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וגו'. ולפי שהיו הצדיקים שני מינים האחד הנצלים

שרשי התשובה. הכניעה היא ראש לחכמה וכן העונות: מקצר מעשות. חיבו עושה וכו': והתחלפות טבעיו וכו'. לפי שהול מוככ מטבעיים שונים לכן גם מעשיו שונים לפי התגברות החושים זע"ז: הן עד ירח וכו'. הכונה על אור השכל שחשך זכרשיתו: מחנות. מחנינת: נחץ. עורר וזההיר עליה: והכניע אמחלאותינו. פתח לנו פנחי תשובה שלא נאמר נושא: ויעד. הצניח אותנו: ואם ארך ואע"פ שארך: והפכתנו. שהפכנו: הכללים וכו'. שלא חטאו ר"ל:

מן החטא והעון, והשני השכים מן החטא והיה רוב המון הצדיקי' בעלי התשובה; התחיל המשורר ואמ' (תהלי' 33) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. ואח"כ זכר הכת השנית הנצלת מן החטא ואם היא קודמת במעלה, מפני שכל שב כבר היה צדיק קודם שחטא ואין כל צדיק שב, ואמר עליהם (סס) אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון וגו'. וזכר הכת הזאת באחרונה מפני מעוט מציאתה בכל דור, כמו שכחוב (סס קל) אם עונות תשמר יה ה' מי יעמוד, ואמר (קבלת ז) כי אדם אין צדיק בארץ וגומר, ונאמר (נ"א ח) כי אין אדם אשר לא יחטא. וכעבור זה קבעו רבותינו בפתיוחת תפלתנו ענין התשובה והסליחה בהרוצה בתשובה והמרכה לסלוח. וראוי לנו עתה לבאר מדבר התשובה עשרה ענינים: הראשון מה היא התשובה. והשני לכמה חלקים תהלק. והשלישי כמה תהיה התשובה מן האדם. והרביעי בבאור גדריה. והחמישי בתנאי כל אחד מהם. והששי איך אופני ההערה לאדם על התשובה. והשביעי בבאור מפסירי התשובה. והשמיני הישתוה בעל התשובה עם הצדיק הניצל מן החטא, אם לא. והתשיעי אם יתכן לחוטא לשוב מכל חטא, אם לא. והעשירי מה אופני התחבולה למי שהתשובה מחטאיו קשה עליו. וזוה נשלים כל אופני התשובה וחיוביה, אשר בהם נקוה מחילת עונותינו בעזרח השי"ת:

פּרָק א ואומר בבאור מהות התשובה. שטעם התשובה הוא התקנת האדם לעבודת הבורא ית' אחר יציאתו ממנה וחטאו בה. והשבת מה שאבד ממנה; אם בעבור סכלותו באלהים וכעניני עבודתו, או שגבר יצרו

ואם היא קודמת במעלה וכו'. אע"פ שהמין הזה קודם במעלה לשב מפני שכל שב וכו', וא"כ היה ראוי להזכירו בכתוב קודם למין השני, וי"ב קודמת בזמן והוא נכון: — טעם התשובה. כלומר ענין התשובה ומינותה:

על שכלו, או להתעלמותו ממה שהוא חייב בו לאלהים, או בעבור התחברותו לחברים רעים פתוהו וחטא בעבורם וכיוצא בזה, כמו שאמר החכם (משלי ח) בני אם יפתוך חטאים אל האכה, ואמר (סס כד) ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל התערב. והיציאה מעבודת הכורא על שני דרכים: אם בעזיבת מה שצוה הכורא לעשותו והתעלמותו ממנו, או בעשות מה שהוהיר מעשותו וכיון בו להמרות את כוראנו. ואם תהיה יציאתו מן העבודה בעזיבת מה שצוהו הכורא לעשותו בלבד, אופן תשובתו מקצורו תהיה בהשתדלו במעשה הנכון, והדבקו בגררי התשובה אשר אני עתיד לכארם בזה השער. ואם היתה כמה שהוהיר הכורא מעשותו, אופן השגת קצורו יהיה בהשמרו מחזור אל כל מין המעשה ההוא, ושישתדל לעשות הפכו עם הדבקו בגררי התשובה ותנאיה אשר אני עתיד לכארם בשער הזה בעזרת האל ית', והדמיון בזה בענינים הטבעיים באדם שחלה גופו מחמת המזון, אם מפני שנמנע מאכול מה שיש בו התמדת בריאותו, או מפני שאכל מה שהזיקו והפסיד בריאותו. וכשיהיה חליו ממעוט המזון אשר התמיד בו בריאותו, אופן חזרתו אל הנכונה יהיה בהרכותו ממיני המזונות הראויים לטבעו עד שישוב אל הגבול השוה; וכשיחזור אל ענינו הראשון הטבעי ינהג במזונו המנהג השוה. ואם יהיה חליו מפני שהתנהג במה שהזיקו מהמזון, אופן בריאותו יהיה בהשמרו מן המזון ההוא והרומה לו, ולהתנהג במה שהוא הפך מזונו וטבעו עד שישוב אל הענין השוה; וכאשר יבריא גופו ויעמוד על הגבול השוה לו, יאכל מן המאכלים השוים בין שני המאכלים והאמצעיים בין שני המזונים. וכבר דמה הכתוב

העונות במאכל הרע, כמו שכחוב (יכוני' לא) איש בעונו ימות האוכל הבוסר תקהינה שניו:

פרק ב אבל חלקי החשוב' הם ג', אחד מהם השב מחמת שלא מצא דרך לעכירה, וכשהוא מוצא גובר יצרו על שכלו ולא ימנע ממנה, וכאשר ישלים עשותה יראה גנות מעשהו ויתחרט על מה שעבר בה, וזה שב בפיהו לא בלבו ובלשונו לא כמעשהו, והוא חייב בעונש הבורא ית', ובו נאמר (סס ז) הגנוב רצוח ונאוף והשבע לשקר וגו', המערת פריצים וגו'. והחלק השני השב בלבו ובאבריו ועומד בשכלו כנגד יצרו ומתנהג להכריח נפשו ולהלחם עם האווחיה, עד שינצחה וימנענה ממה שישנאהו הבורא ית', אלא שנפשו רוצה להטותו חמיד אל הפך עבודת הבורא, ושואפת אל העכירה, והוא משתדל לחסום אותה ופעם תנצחהו ופעם ינצחנה; וזה אינו שלם בדרך התשובה שמחייבת לו הכפרה עד שיסור מן העבירות לגמרי, כמו שכחוב (ישעיה כז) לכן כזאת יכופר עון יעקב וזה כל פרי הסר חטאתו וגו'. והחלק הג' אדם שהתנהג ככל תנאי התשובה והגביר שכלו על תאוותו והחמיד לחשב עם נפשו, וירא את בוראו ובוש ממנו, והשיב אל לבו גודל חטאו ועונו, והכיר גדולת מי שהמרה אותו ועבר על דברו, והציב ענותיו לנגד עיניו ולנכחו ותמיד מתחרט עליהם ומבקש המחילה בהם כל ימי חייו עד בא קצו. וזהו ראוי אצל הבורא להנצל:

פרק ג אבל כמה תהיה החשוב' מהאדם? אומר בזה כי תתכן לו אחר הקדמת ידיעתו בשבעה דברים. הראשון שידע גנות מעשהו ידיעה ברורה, כי אם לא יתברר לו זה ויהי' מסתפק או שוגג בלתי מזיד; לא תתכן החרטה ממנו עליו ובקשת המחילה בו, כמו שכחוב (תהלים נא) לקסם. לקנור צעדה ולמענה: — שידע גנות. שגרו לו שעשה מעשה

כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. והשני שדע בחיוב רוע מעשהו ונגותו, כי אם לא יתברר אצלו כי מעשהו רע ומפעלו אעו טוב. לא יחרט עליו ולא יקבל תנאי התשובה ממנו, ודינו בו כדן השוגג ואמתלאתו רחכה כמו שכתוב (סס יט) שגיאות מי יבין וגו'. והשלישי שידע בחיוב הגמול על מעשהו, כי אם לא ידע זה אין צורך מביאו אל החרטה עליו, וכשיתברר אצלו כי הוא ענוש עליו יחרט אתר כך ויבקש המחילה, כמו שכתוב (ירמיה לז) כי אחרי שובי נחמתי וגו', ואמר (תהלים קיט) סמר מפחדך בשרי וגו'. והרביעי שידע שהוא שמור עליו ונכתב בספר עונותיו לא יעבור עליו העלם ולא שכחה ולא הנחה, כמו שכתוב (דברים לב) הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי, ואמר (איוב לב) ביד כל אדם יחתום וגו'. כי אם יחשוב כי הוא מופקר ואיננו שמור עליו, לא יחרט ולא יבקש המחילה בו מפני אחר עונשו עליו, כמו שכתוב (קהלת ח) אשר אין נעשה פתנם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע, והחמישי שידע באמת כי התשובה אופן רפואת מדותו והדרך אל הארוכה מרוע מעשהו ונגות מפעלו, ושבה יתקן טעותו וישיב אברתו; כי אם לא יתברר אצלו זה יתיאש מכפרת הבורא ית' ומרחמיו, ולא יבקש ממנו המחילה על מה שקדם לו מרוע מפעליו, כמו שכתוב (יחזקאל לג) כן אמרתם לאמור כי פשעינו וחטאתינו עלינו וכם אנחנו נמקים ואיך נחיה. והיתה התשובה על זה מהבורא ע"י נביאו, חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ כמות הרשע וגו'. והששי שיחשוב עם נפשו כמה שקדם לבורא עליו מן הטובות, ומה שקדם לו מהמרותו תמורת ההודאה עליהן ושישקול עונשי העבירה עם ערבותה וערבות גמול הצדקה

מנוכה: שידע בחיוב וכו'. שברור לו כי חייב עליה: הגמול. ר"ל עונש: שהיא שמוכ. שהעונש לפון לו להפרע ממנו: ושבה יתקן, וידע אשר זה וכו'.

עם צערה, בעוה"ז ובעוה"ב, כמו שאמרו רבותינו ז"ל הוי
 מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עביר' כנגד הפסדה.
 והשביעי חזק סבלו להמנע מן הרע אשר הרגיל בו, והסכמתו
 לסור ממנו בלבו ובמצפוניו, כמו שכתוב (יזלל ז) וקרעו
 לבבכם ואל בגדיכם, ובהתקדם בחרו אלו השבעה דברים
 בדעת החוטא, תתכן ממנו התשובה מעונותיו:

פרק ד אבל גדרי התשובה הם ארבעה: הראשון החרטה
 על מה שקדם לו מן העונות. והשני שיעזבם ויסור
 מהם. והשלישי שיתודה בהם ויבקש המחילה עליהם.
 והרביעי שיקבל על נפשו שלא ישוב לעשותם בלבו ובמצפוניו.
 והחרטה אות על גנות מעשהו בעיניו, כמו שכתוב (סס)
 מי יודע ישוב ונחם והשאיר אחריו ברכה. ואמר במי
 שהתמיד על חטאיו (ימיס ט) אין איש נחם על רעתו.
 ואנחנו רואים כזה בין ב"א כשמראה החוטא לחבירו החרטה
 על מה שחטא לו, הוא הסבה החזקה למחול לו. והעזיבה
 אות על בירור אמונתו בגמול ובעונש, כמו שכתוב (יסג'
 נה) יעזוב רשע דרכו וגו'; ואמר במי שהתמיד על חטאיו,
 (סס נז) בעון בצעו קצפתי ואכהו וגו'. וכמו זה נראה בין
 ב"א כי כאשר ימנע המריע לחבירו מהרע אליו אחר
 החרטה, אז יהיה ראוי למחול לו ולעבור על פשעו. ובקשת
 המחילה אות על כניעתו ושפלותו לפני האלהים, והתודותו
 בעונו סכת המחילה לו, כמו שנאמר (נשלי כח) ומודה
 ועוזב ירוחם; ואמר בהפך זה (ימיס ז) הנני נשפט אותך
 על אמרך לא חטאתי, ואמר (נשלי כח) מכסה פשעיו לא
 יצליח. וכזה נראה בין ב"א כי החוטא לחבירו כשיכנע לו
 ויודה שחטא לו והרע אליו ובקש ממנו המחילה, והכיר
 חבירו ממנו שהוא מתחרט על מה שקדם לו מן החטא,
 לא יתעכב מלמחול לו ומעבור על פשעו, ויסור מה שיש

חזק סבלו. שכונס את ילכו: וצחקקדס. כשקדס: —

שַׁעַר הַתְּשׁוּבָה

קמב

לו בלבו מן הנסירה. אבל הקבלה שלא ישנה, אוח על
 ידיעתו ברוע מעשהו וגדול חטאו, כמו שנאמר (ליז' לד)
 אם עול פעלתי לא אוסיף, ונאמר (סוטע יד) אשור לא
 יושיענו וגו', ונאמר בהפכו (ירמיה יג) היהפך כושי עורו
 ונמר חברברותיו וגו'. וכמו זה נראה בק בני אדם כשיקבל
 החוטא לחברו על עצמו שלא ישנה להרע לו, ויראה
 החרטה והעזיבה ויתודה, יהיה זה גמר סכות המחילה לו
 והסר האשמה ממנו ורחוח העונש מעליו וכשיחקצו בשב
 אלו הארבעה גדרים בתנאיהם אשר אנו עתידים לכארם,
 יכפר לו הכורא עונו ועבור על פשעו, ואם יהיה הקן ממה
 שנאמר בו (סמות כ) לא ינקה, כשבועת שוא ואשת
 איש; מקל הכורא עונשו בעוה"ז ומטיב לו בעוה"ב ויכנס
 בכח הצדיקים. כמו שנאמר (יסעיה נט) ובא לציון גואל
 ולשבי פשע ביעקב וגו', (ירמיה ד) אם תשוב ישראל נאם
 ה' אלי תשוב, ואמר (סס"ו) אם תשובו ואשיבך לפני תעמוד:
 פרק ה אבל תנאי גדרי התשובה רבים מאד. אך אזכור
 מהם עשרים תנאים, ונבאר ככל גדר מגדרי
 התשובה חמשה תנאים, ובהם יהיה כל גדר מגדריה
 הארבעה שלם. מהם תנאי החרטה חמשה. הראשון, היראה
 ממהירות עונש הכורא לחוטא על מוה שקדם לו מן העונות
 וחחוק בעבור זה חרטתו, כמו שנאמר (סס יג) תנו לה'
 אלהיכם כבוד בטרם יחשך וגו'. והשני, שבירת לבו והכנעו
 לאלהים על מה שהיה ממנו מן החטא, כמו שנאמר (דס"ג)
 ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם. והשלישי לשנות
 מלבושו ותכשיטו ולהראות סימני החרטה בדבריו ובמאכליו
 ובכל תנועותיו, כמו שנאמר (ירמיה ד) על זאח חגרו שקים
 וגו', ואמר (יונה ג) ויתכסו שקים האדם והבהמה. והרביעי
 ישנה. ישנו לעצמה: הנמירה. שנוער שאלה לו: אצל הקבלה.
 שמקבל על כפשו וכו': שצו. צמי ששז ולאס יסיה ולא"פ סיהיו וכו':

הבכי והצעקה והאבל מתחרט על מה שקדם לו מן החטא, כמו שנא' (תהלים קיט) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו חורחך, ואמר (יזל ז) בין האולם ולמזבח יבכו הכהנים משרתי ה'. והחמישי שזוכיח נפשו ויכלימנה במצפונו על מה שהיה מקצורו בחובות הבורא ית' עליו כמו שנאמר (סס) וקרעו לכככם ואל בגדיכם; ותנאי העזיבה גם כן חמשה: אחד מהם עזיבת כל מה שהזהיר הבורא ממנו, כמו שנאמר (עמוס ה) שנאו רע וזהבו טוב, ואמר (יסעיה נז) ושומר ידו מעשות כל רע, ואמר (סס נה) יעזוב רשע דרכו וגומר. והשני עזיבת המיזהר המביא לידי איסור כדברים המסופקים אם מותרים הם או אסורים, כמו שנאמר על קצת החסידים שהיו פורשים משבעים שערים משערי המותר מיראתם שער אחד משערי האסור, וכמו הסייגים שצוו עליהם רז"ל ואמרו ועשו סייג לתורה. והשלישי שתהיה עזיבתו העבירה אחר יכלתי עליהם והודמנותם לו, לא ימנע מעשותם כ"א מיראת עונש הבורא, כמו שנאמר (תהלים קיט) סמר מפחדך בשרי וממשפטך יראתי. והרביעי שתהיה עזיבתו העבירות מבשתו מן הבורא, לא מיראת ב"א ולא לחקותו אותם ולא לבשתו מהם, ולא יהיה כמו שנאמר בהם (יסעיה כט) ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, ואמר (ז"ז ז) ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן. והחמישי שיעזוב עשות הרע עזיבת היאוש ממנו שלא יתן אל לבו לשנות אליו, ויאמר בלבו ובלשונו כמו שאמר החסיד (איז זל) אם עול פעלתי לא אוסיף; אבל תנאי בקשת המחילה כמו כן חמשה. אחד מהם התודותו בעונותיו ושירבו בעיניו ובלבבו, כמו שנאמר (יסעיה נט) כי רבו פשעינו נגדך. והשני שזכור אותם תמיד וישימם לנגדו ונוכח פניו, כמו שנאמר (תהלים

פלאוש. שיפלאש ויזכר את הרע: לשנות. לעשות שנית:

(כא) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. והשלישי שיתענה ביום ויתפלל בלילה עת שלבו פנוי ואין לו טרדה בעסקי העולם, כמו שנאמר (איכה 3) קומי רני בלילה. ואני עתיד לבאר מעלת הפלח הלילה בע"ה. והרביעי שיתחנן אל האלהים ויעטוף אליו תמיד לכפר עונותיו ולמחול לו ולקבל תשובתו. כמו שנאמר (תהלים 33) חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי וגו', ואמר (סס) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא. והחמישי שיטרח וישתדל להזהיר ב"א מכמות עבירותיו וליראם מעונשה ולהזכירם בתשובה מהם, כמו שנאמר (יונה ג) מי יודע ישוב ונחם האלהים, ונאמר (תהלים כא) אלמדה פושעים דרכיך: וחנאי הקבלה שלא ישנה לעשות מה שהזהיר ממנו הכורא חמשה כמו כן. אחד מהם שישקול ערבות מהרה וכלה מעורבת, בערבות מתאחרת קיימת מחסרת זכה מכלי קדרות וערבוב; ושישקול צער מהר כלה אין לו קיימא, בצער מתאחר מחמיד אין לו הפסק, כמו שנאמר על הערבות (ישעיה סו) וראיתם ושב לבעם, ואמר על הצער (סס) ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו', ואמר (תלמי ג) כי הנה היום בא בער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה וגו', ואמר (סס) חרחה לכם יראי שמי שמש צרקה וגו'. וכאשר יתן החוטא אל לבו הדבר הזה, ראוי לו לקבל עליו שלא ישנה אל חטאו. והשני שיתן אל לבו בא יום המיתה, ובוראו קצוף עליו על מה שקדם לו מן הקצור בחובותיו, כמו שנאמר (סס) ומי מכלכל את יום בואו; וכאשר ישיב זה אל לבו חייב לירא מעונשו, ולהסכים עם נפשו שלא ישנה אל מה שיקציף אדוניו עליו. והשלישי שיתן אל לבו

ויעטוף. ל' כפיפה וענוי: מכמות עבירותיו. שלא יחטא כמותו: וליראם. להפחידם: מהרה וכלה. חולפת מהר ותכלה: לעב מהר כלה. שילטער בכניסה ילכו וכדומה: שלא יפנה וכו'. שלא יחטא שנים: —

הימים אשר נטה בהם מאחרי אלהי ולא השגיח לעבודתו
 עם התמדת טובותיו עליו בהם, כמו שנאמר (ירמיה 3)
 כי מעולם שברתי עולך נחקתי מוסרותיך ותאמר לא אעבור,
 ופי' לא אעבור לא אקבל עבודתך ולא אבא בכריתך, כאלו
 אמר לא אעבור בכריתך מענין (דברים 32) לעכרך בכרית
 ה' אלהיך. והרביעי ששייב הגולות וימנע מן העברות וירף
 מהזקת כל הברואים, כמו שנאמר (יחזקאל 18) חבול ישיב
 רשע גולה ישלם, ואמר (איוב 34) אם און בידך הרחיקהו
 וגו' כי אז תשא פניך ממום. והחמישי שיחן אל לבו גדולת
 הבורא ח' אשר המרה דברו ויצא מקשר עבודתו ומסורת
 תורתו, ויזיח את נפשו ויכלימנה על זה, כמו שנאמר
 (דברים 32) הלה' חגמלו זאת, ואמר (ירמיה 5) האותי
 לא תיראו נאם ה'. וכוה ישלמו גררי התשובה אשר הקדמנו;
פרק ו אבל אופן ההערה יהיה לאחד מארבעה דברים.
 האחד מחזק הכרת האדם את אלהי ובחינתו
 בהתמדת טובתו עליו, ומה שהוא חייב עליה מעבודתו
 ושמור מצותו והזהר ממה שהזהיר, והוא כעבד הבורח
 מאויזונו כשהוא חושב בטוב אשר גמלו, ושוב אליו
 לרצונו לבקש ממנו מחילה על מה שקדם לו מהמרותו
 וברחו מעבודתו, והוא העבד המפיק הדרך הטובה ומבין
 נתיב ההצלה, ובכמהוה נאמר (שם 7) אם תשוב ישראל
 נאם ה' אלי תשוב, ר"ל אם תשוב לרצונך קודם בא
 העונש עליך אקבל תשובתך ואבחר בך לעבודתי, ואם
 חסיר שקוציך מפני ולא חברח מעבודתי, ונשבעת בשמי
 באמת ולבך לשוב אלי באמונה יתברכו בך גוים וכך
 יתהללו. והתשובה על כל התנאי היא מה שאמר
 והתברכו בו גוים וכו' יתהללו, ואמר (מלאכי 2) שובו אלי
 ואשובה אליכם. והשני בעת שתבאנה תוכחת הבורא
 ושמור וזהבך. ולשמור ולהזהר: לכונו. כלון חפשי מצלי מכרים: המפיק.
 המוליד לפועל ולמעשה:

יח' והכלמתו על רוע מעשיו ומפעליו, בין על ידי נביא
 דורו אם יהיה בזמן הנבואה, או מתורת ה' הנאמנה או
 מפי מורה לעבודת האלהים אשר הוא טענת הבורא בארץ
 על ברואיו ואין דור מן הדורות ריק ממנו, כמו שארז"ל
 עד שלא כבחה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע
 חלמידו, עד שלא כבחה שמשו של עלי זרחה שמשו של
 שמואל הרמתי, עד שלא כבחה שמשו של אליהו זרחה
 שמשו של אלישע, יום שמת רבי עקיב' נולד רבינו הקדוש.
 ועל הדרך הזה ימצא בכל הדורות ובכל הארצות, לא
 יחסר קורא אל האלהים ואל עבודתו ומורה את תורתו.
 והשב הזה כעבד שברח מעבודת אדוניו ופגע עבד נאמן
 לאדוניו, הוכיחו על ברחו מאדוניו, ויעץ אותו לשוב אליו
 והבטיחו שימחול לו, והזכירו רוב טובותיו וחסדיו עליו
 ושב אליו ונכנע אליו. והשלישי כשהוא רואה נסיון הבורא
 וחזק עונשו למי שהלך בדרכו לצאת מעבודתו יוסר בו
 וישוב אל ה' מיראתו עונשו ונקמתו החזקה; והוא כעבד
 הבורח מאדוניו כשישמע מה שהיה מעונשו למי שברח
 ממנו כמוהו, ויוסר בו וישוב מתחנן אל אדוניו למחול
 לו ולסלוח עונו קודם שיבואנו העונש, וע"כ אמר הכתוב
 (ויקח ים) ולא תקיא הארץ אתכם כאשר קאה וגו'.
 והרביעי בבא עונש הבורא עליו במין מסיני הצרות,
 וכין שהרגיש בו נעור והקיץ משנתו ושב אל האלהים
 מחטאו; והוא כעבד הבורח מרבו אשר שלח אליו מי
 שייסרנו ויעננו על ברחו מעבודתו, וכאשר הגיע אליו
 ברח אל אדוניו מחודה מחטאיו ומבקש מחילתו וסליחתו,
 ובכמוהו נאמר (וטלי ח) כבא כשואה פחדכם וגו' אז
 יקראונו ולא אענה, ואמר (דס"ג לג) ובהצר לו חלה את
 פני ה' ויכנע מאד. והמצליח, השב אל האלהים בפנים
 טענם הצדק וכו'. שלא יוכלו לאמר שנגיס היינו וכדומה: והמללי. היוסר

הראשונים; ותחתיו בהצלחה ובקבול, מי שלא שב עד שבאתהו תוכחת הכורא והם הפנים השניים, ותחתיהם בהצלחה ובקבול, מי שלא שב עד שחלה הרעה על סביביו. ותחתיו בקבול והחזרה מי שלא שב עד שחל עליו העונש ונתיסר בו, והוא הרחוק שבשבים לקבל האלהים תשובתו ולמחול חטאו, עד שישב אל ה' ויראה מן החרטה והעויבה ובקשת המחילה בלבו ובלשונו ובחננועותיו, מה שיחייב למחול לו ולקבל תשובתו ולעבור על פשעיו:

פרק ז אבל מפסידי התשובה רבים מאד, וכבר זכרתי רובם כמה שקדם מן השער הזה. ומפסידיה עוד ההסכם על העבירה, והוא ההתמדה על עשותה והאיחור מהניח אותה; ולא תחכן תשובה עם זה. וכבר נאמר אין קטנה בעבירות עם התמדה ולא גדולה בהם עם בקשת המחילה. והוא שהתמדה מורה על בזותו דבר האלהים, ושהוא מקל במצותו והזהרתו ומומן עצמו לעונשו, ובו נאמר (צמדנר טו) והנפש אשר תעשה ביד רמה, כי דברה' בזה. ועוד כי התמדה על העבירה ואם היא קטנה הולכת וגדלה בהתמדתה עליה; והגדולה כשמבקש בעליה מחילה עליה ועזב אותה ליראת אלהים, הולכת הלך וחסור ומתמעט עד שתמחה מספר עונותיו וינקה ממנה בעליה בתשובה. הלא תראה החוט של משי כמה הוא חזק כשיכפל פעמים רבות, וכבר ידעת כי עקרו מחלוש שבדברים והוא ריר התולעת; ונראה החבל הגדול של ספינה כשממשמשין בו זמן ארוך, הולך הלך וחסור עד אשר יפתח (ס"א יפקק) וישוב חלוש מכל חלוש. וכמו כן ענין הקטנות והגדלות בעבירות עם ההתמדה ובקשת המחילה. וע"כ רמה אותם

מל"ט וטו וכולס: ובקבול. שחטובתו מקובלת: שחלה. שפגע: —
הסמדה. שמתמיד בה: וחזן עלמו. ומכין ח"ע: ואס היא, ואע"פ שהיא:

הכתוב בו כמו שנאמר (ישעיה ס) הוי מושכי העון בחבלי השוא. וכבר נאמר אל חביט לקטנות מה שעשית, אך חביט לגדלות מי שחטאת לו; ואל תשמח לסכלות ב"א ברוע מצפונך, וראוי שחאבל לידעת הבורא במה שאתה צופן והשקפתו על נסתרותיך ונגלותיך ושהוא זוכר אותם לך יותר ממה שאתה זוכר; מפני שאתה השכח והוא לא ישכח, ותתעלם, ולא יתעלם, כמו שנאמר (סס סה) הנה כתובה לפני, ואמ' (יחזקאל) חטאת יהודה כתובה. וממפס די' עוד החזרה אל העבירה אחר השלמת הנאי התשובה ממנה, כמו שכחוב (סס לד) בפרשת הדבר אשר היה אל ירמיהו לשלח איש את עבדו ושאר הענין ההוא. וממפסידה ג"כ, מי שיבטיח (ס"א סיימל) את נפשו לשוב באחרית ימיו, וחושב שיתרחק מן העבירות לאחר שיגיע אל רצינו וישלים תאוותו מהם; והוא כמרסה את אלהיו, ובו אמרו רבוהינו ז"ל האומר אחטא ואשוב אין מספיקן בידו לעשות התשובה. ובתוכחה אשר כתבתי בסוף זה הספר,

נפשי הכיני לידה לרוב ואל תנעימי צעוד צחיים חייתך ויש לאל ידך כי רב נמוך הדרך, ואל תלמדי מחס חקם לידה כי פנה היום, כי לא תדעי מה יולד יום. ודעי כי תמול לעד לא ישוב, וכל אשר פעלת בו שקול וספור ומשז, ואל תלמדי מחס לעשה, כי יום הנות וכל מי תכוסה. מהרי עשות בכל יום חקו, כי הנות בכל יום ישלח מנו וצדקו, ואל תתמהמי מעשות חק לצד יום ציומו, כי כלפוך נודדת תקנה כן איש נודד מנקומו.

וממפסידו התשובה ג"כ שיהיה השב שב מקצת עונותיו ומתמיד על קצתם. כמו, שיצא מן העבירות שבינו ובין המקום וישוכ מהם; ולא יצא ממה שיש בינו ובין ב"א מגול

לסכלות ז"ל. שאינם יודעים: —

ואונאה ונגבה והדומה לזה, ובוה נאמ' (איוניל) אם און כירך
 הרחיקהו. וארז"ל בענין הזה אדם שיש בידו עבירה ומחודה
 ואינו חוזר בו למה הוא דומה, למי שתופש שרץ בידו
 אפי' טובל בכל מימות שבועולם לא עלתה לו טבילה, זרקו
 מידו עלתה לו טבילה שנא' (ונשלי כח) ומודה ועוזב ירחם.
 ומה שהקדמנו ממפסירי השערים אשר קדמו בספר הזה
 כלם גם כן מפסירים התשובה, ואינני צריך לשנותם
 בשער הזה:

פרק ח אבל אם ישהה השב עם הצדיק? אומר כי יש
 מן השבים שישתוה אחר התשובה עם הצדיק אשר
 לא חטא, ומהם מי שיש לו יתרון על הצדיק, ומהם מי
 שיש לצדיק יתרון עליו אע"פ ששב. ובאור החלק הראשון
 הוא, שיהיה החוטא בקצורו במצות עשה שאין בה כרת
 כציצית וכלולב וכסוכה והדומה לזה, וכאשר ישוב המקצר
 בהם בלבו ובלשונו וישתדל לעשות אותם ולא ישנה קצורו
 בהם, ימחול לו הכורא וישתוה עם הצדיק אשר לא קצר
 בהם, ובכמו זה נאמר השב מן החטא כמי שלא חטא,
 וארז"ל עבר על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה,
 אינו זו ממקומו עד שמוחלין לו שנאמר (תלככי ג) שובו
 אלי ואשובה אליכם. והחלק השני והוא שיש לו בו יתרון
 השב על הצדיק. באור זה שיהיה השב חטא חטא קטן
 במצות לא תעשה שאין בה כרת, ואח"כ שב ממנה
 תשובה שלמה בכל תנאי, ושם עינו לעומתו ונכח פניו
 ומבקש תמיד המחילה עליו ונכלם מבשתו (פ"ח מנקהטו)
 מהכורא, ונכנס בלבו המורא מענשו ונשברה נפשו, והוא
 נכנע ושפל לפני האלהים תמיד, והיה הטאוסכה לכניעתו
 והשתדלותו לפרוע חובות הכורא, לא יתגאה במאומה
 ממעשהו הטוב ולא ירבה בעיניו ולא יתפאר בו, וישמר
 ולא ישנה קלומו. ולא יקלך כס שנית, מל' הכוזב שנו וישנו: —

בשאריות ימיו מן המכשול; וחוטא זה הוא שיש לו יתרון על הצדיק שלא חטא החטא ההוא והדומה לו, כי הצדיק אין בטוחים בו שלא יתגאה ויגכה לכו וירוס במעשהו. וכבר נאמר כי יש חטא שמועיל לשב יותר מכל צדקות הצדיק, ויש צדקה שמזקת לצדיק יותר מכל חטאות השב, כשיפנה לכו מן הכניעה ודבק בגאות ובחונף ואהבת השבח, כמ"ש אחד מן הצדיקים לתלמידיו אלו לא היה לכם עון הייתי מפחד עליכם ממה שהוא גדול מן העון; אמרו לו ומהו גדול מן העון? אמר להם הגאות והחונף. ובשב כזה ארז"ל במקום שנעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. והחלק השלישי שיהיה השב עובר עבירות גדולות ממצות לא תעשה שיש בה מיתה בידי אדם וזרת בידי שמים, כחלול השם (ס"ח כחלול שנת) ושבעת שקר והדומה להם מן הגדולות, ואח"כ שבמטעותו בהם והשלים חנאי התשובה וגדריה, כי המחילה לא תתכן לו עד שיניסה בעוה"ז ממה שיוכל לסבלו וינקה מעונותיו, וכו' ארז"ל עבר על מצות לא תעשה שיש בה כרת ומיתה בית דין תעשה תשובה, יסורין ממרקין ומיתה מכפרת שנא' (תהלים פט) ופקדתי בשבט פשעם וכנגעים עונם, וכחוב (ישעיה כג) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותן. והצדיק שלא עבר אלו העבירות יש לו יתרון על השב מהם בלי ספק:

פרק ט אבל אם תחכך התשובה מכל חטא אם לא? אומר בתשובת השאלה הזאת כי העונות שני מינים. אחד מהם עונות (ס"ח עזירות) שבין אדם למקום בלבד, ככחש באלהים והמחשבות הרעות והמצפונים הרעים ולאויזן שבחובות הלכבות, והרכה מחובות האברים אשר לא יחמוס החוטא בהם כ"א נפשו בלבד, ואין אשמה עליו

יחמוס. יגזל ויעשוק:

אלא להמרותו מצות אלהיו. והמין השני עונות (ס"ז)
 ענינות) שבין אדם לחבירו, והם שיש בהם ענין מעניני
 הרעה והחמס לב"א אם בנוסף אם בממונם או בזכרם,
 ומקבץ החוטא חמסו בנפשו בהמרותו את אלהיו עם חמסו
 ב"א. ומה שיהיה מן העונות והחטאים בין האדם לאלהיו
 בלבד, התכן לו התשובה מהם בעודנו בחיים כשיתעורר
 לקצרו וישתדל לשוב מעותו אצל בוראו, ומן הדין עליו
 שתהיה התשובה מן העון כמין שחטא בו אם יוכל, שאם
 יהיה החטא בחובות הלכות כלב הרע והמחשבה הרעה
 והנטירה והקנאה והשנאה והרומה לזה, התשובה ממנו
 ראויה להיות בהטבת הלב ואהבת הטוב לב"א והמחילה
 להם. ואם יהיה החטא באבר מאיברי הגוף, כאכילת מה
 שאסור הכורא אכילתו והבעילות שהזהיר מהם וחלול שבתות
 ומועדים ושבועת שקר, ראוי שתהיה חשוכתו ממנו באותו
 ענין ובאותו מין שהיה חוטא בו עם שתוף הלב ככוונה
 לאלהים. וכל הענין הזה יתכן לאדם בחייו ובעוד שהוא
 מאריך ימים, עם בירור כוונתו (ס"ח סכמתו) כשהוא מכין
 לתשובה ולטהר נפשו מעונו אצל בוראו, ובכמהו אמר
 החכם (ונשלי ט) אם חכמת חכמת לך. אבל מה שיהיה
 מן העונות לאלהים ולב"א, יקשה על האדם החשובה מהם
 לכמה פנים: מהם שלא ימצא העשוק או שימות או
 שמקומו רחוק, ומהם שיאבד הממון מיד העושק ואין לאל
 ידו להשיב העשק לבעליו, ומהם שהעשוק שמא לא
 ימחול לעושק כמה שעשקו מהזיקו בגופו וספרו בננותו,
 ומהם שלא יכיר העושק את העשוק או שלא ידע סך הממון
 אשר עשק, כמנ שעשק אנשי קריה או אנשי מדינה ולא
 הכיר אותם ולא נחברר אצלו מספר הממון שלקח מהם
 בעול ובחמס, ומהם שנטבע הממון האסור בכפליז מן

צרכים. שזכירים לרעה ומספר בננותם:

המוחר, ואיננו קל להוציא אוחו ממנו אלא בהפסד הרבה חלקים מן המותר. כמו שארז"ל גול מריש ובנאו בכירה בש"א מקעקע כל הבירה כלה ומחזיר מריש לבעליו ובה"א אין לו אלא דמי מריש בלבד מפני תקנת השבים. ומטה שחקשה עוד התשובה ממנו מה שנהג בו האדם עד ששב לו המעשה הרע דבק כהדבק המעשים הטבעיים אשר לא יקל להניחם, כמו שכתוב (ירמיה ט) למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו, ואמר (סס יג) היהפוך כושי עורו ונמר חברברוחיו וגו'. ומהם שפיכות דמים והריגת הנקיים בין בפגיעה בין בהליכת (פ"א זעלילת) רכילות, כמו שידעת מענין הואג בעיר הכהנים אשר גרם להרגם ברכילות חלה ופגע בהם אח"כ, כמו שנאמר (שמואל א כג) ויסוב הואג האדומי ויפגע הוא בכהנים. ומהם עוד מי שגורם לאבד ממון חברו ברכילותו, אין עולה לו תשובה עד שירצה אה חברו אם בממון אם בפיוס ובכניעה למחול לו ולנשוא חטאו, כמו שכתוב (מזכא ג) ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו. ומהם מי שבא אל הערוה והוליד ממנה ממזר כיהחרפה לא תמוש והשבת הטעית אי אפשר לו (פ"א והסגת הטעות הזאת אי אפשר לה), כמו שאמר איוב (איוב לא) כי היא זמה והוא עון פלילים, כי אשהיא עד אבדוק תאכל, ואמר הכתוב (סוטה ה) בה' בגדו כי בנים זרים ילדו. ומהם מי שהרגיל לשונו לכזב ולספר בגנות ב"א ולדבר בהם, ואיננו יכול לעמוד על זה מרובו (פ"א חואינו זוכר כל זה לרוב הכגלה שהרגיל בו) מפני שאין לו חכלית אצלו, וכבר שכח האנשים אשר דבר בהם והכל שמור עליו כתוב בספר עונותיו, וכו' נאמר (תהלים מז) ואם בא לראות שוא ידבר לבו יקבץ און לו, ואמר (סס כ)

מריש. קורה. צבירה. צלחון. מקעקע. הורסושובי. דבק. הכגל: חמוש.
ספור: והסגת הטעות. ולחקו הטעות ח"א: חרוב. שדכ על הכנה ז"א:

אם ראינו גנב וחירץ עמו ושאר הענק, והנה השוה הלשון הרע עם הגנבה והנאיף, ואמר (ירמיה ט) ואיש ברעהו יתחלו. וממה שתקשה התשובה ממנו, מי שהדיח בני אדם בדת שכרה להם והכריזם להאמין בה ותעה והתעה, וכל אשר יוסיף העם המאמינים בה יוסיף עונו ויכפל, כמו שאר"ל כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ואמרו ירבעם חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו, שנא' (ו"ח טו) על חטאת ירבעם אשר חטא ואשר החטיא וגו'. ומשיג במין הזה מי שאפשר לו לצוות בטוב ולהזהיר מן הרע לאנשים חועים, ועכבו מזה יחול ממנום או יראתם או בשחו מהוכיח אותם ותעו ולא הורה אותם הדרך הישרה, כמו שכחוב (יחזקאל לג) הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש:

פרק י אבל איך אופן התחבולה למי שקשתה עליו התשובה? נאמר בתשובת השאלה הזאת כי מי שעבר עבירה מן העבירות שיקשה לתקנה באופן התשובה המיוחדת בה, אינה נמלטת מאחד משני דברים: או שתהיה מן העבירות שבינו ובין בוראו, או שתהיה מן הגזלות והחמס והעול. ומאזה מהם שיהיה, ותהיה התשובה נמנעת עליו לאחד מן הפנים שהקדמנו שהתשובה מהם קשה; כשיקבל עליו גדרי התשובה בכל תנאיה אשר בכחו ויכלתו מהם, הכורא מקל עליו תשובתו ועובר לו על מה שנעלם ממנו ונמנע עליו, וישים לו מוצא קרוב מחטאו וירחיב אמתלאתו בו. ואם יהיה משער העריות אשר זכרנו במי שהוליד מאסורה, יכרית הבורא את זרעו.

שדה. המליץ ונלצו: ומשיג צמין הזה. וככנס חסם המין הזה: —
הסחבולה. למי שחפץ לשו: ועובר לו. ומוחל לו:

ואם הוא מצד אונאה וגזל בממונות, יתן לו האל ממון ויפרענו לחכירו וירצהו וימחול לו. ואם הרע לחכירו בגופו או בממונו, יכניס לו הבורא ית' בלבו רצון ואהבה עד שימחול לו במה שהיה מחטאו עליו, כמו שכחוב (תשליח) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו. ואם ירחק ממנו העשוק, ימנן הבורא התקבצם שיכנע לפניו העושק וימחול לו. ואם לא ידע האנשים העשוקים ומספר הממון אשר עשק, יפיק אותו האל להוציא ממנו כתועלת כוללת כבנין גשר וחפור בארות יהנו מהם ב"א, ועשות בורות בדרכים שאין המים מצויים בהם ומה שדומה לזה מחועלת ההמק, עד שחיה העלתי כוללת מי שעשק ומי שלא עשק. ואם ימות העשוק ישיב הממון לזרשיו. ואם הויק לו בגופו או שספר בגנותו, יחודה על קברו בזה במעמד עשרה ב"א וימחול לו עינו, כמו שאחז"ל בענין הזה מוליך עשרה ב"א ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוגי זה שחכלתי בו. ואין התשובה נמנעת על החוטא אלא מצד מצפוניו וחרמית לבו. אבל אם הוא רוצה להתקרב אל האלהים, לא יסגר שער התשובה בפניו ולא ימנעו מונע מהגיע אליו; אך הוא פותח לו שער הישרה ומורה אותו הדרך הטובה בחסדו ובטיבו, כמו שכחוב (תשליח) טיב וישר ה' על כן יורה הצאים כדרך. ואמר (דברי) ובקשחם משם אח ה' אלהיך ומצאת וגו', וכחוב (סס ל) כי קרוב אליך הדבר מאד, ואמר (תשליח קמ"ה) קרוב ה' לכל קוראיו וגו': וכבר בארתי לך אחי מחובות החשובה וגלית לך מאופני החורה מה שיש בו טענה עליך ונפסקו בו אמזלאותך. ומה תאמר מחר לאלהיך סכלתי, ולא סכלתי, או תאמר עשיתי מה שעשיתי ואיני יודע? ומה היה חשבת השאלה הנאת? ומבלי ספק נהיה נשאלים, כשקבלם. שיזענו יחד: יפיק וכו'. יתן לו נוקם: סכלתי ולא סכלתי.

הכן התשובה בעוד שמאריכין לך. ודע אחי כי התשובה על זה איננה יוצאה כי אם ממעשינו לא מדברינו, וחשוב עם נפשך חגיע לרצון בוראך. כי לא ישיג הטוב היום אלא הממהר אליו, ופרי הקצור החרטה, הקיצה אחי משנות פתיוחך וחמול על נפשך שהיא הנכבדת שבפקדונות הבורא אצלך. וכמה ועד מתי העכוב הזה? וכבר כלית ימך ברצון האותך כאשר יעשה העכד הרע, הלא חשוב לכלות שאר ימך ברצון בוראך, וכבר ידעה כי ימי האדם קצרים והשאר בלי ספק יותר קצר, כמו שארז"ל היום קצר והמלאכה מרובה. היתה לך אחי רוח יקרה נכבדת, כבדת בה העוה"ו הנכזה והכלה והנחת אחריותך הנשארת לך. הלא חנשא רוחך אל המקום הנכבד והמעון הרם, מקום אשר לא השפלנה הרוחות העולות אליו לעד, וחמהר בעוד שער התשובה פתוח והקבלה והכפרה מצויה, כמו שכתוב (יטעיה נה) דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב. מהר אחי ומהר קודם בא פהדך כי אינך בטוח (בחיי) יום אחד, ועיין לנפשך עיון שיאות לכמוך יהיה שקול עם שכלך. ומי שרוצה להגיע לרצון בוראו יכנס מן הפתח הצר שנכנסו ממנו החסידים הסובלים, וכלנו נקוה הטוב ולא יגיעוהו אלא הממהרים אליו הרצים עדיו, כמו שאחז"ל הוי עז כגמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמי', ואמר דוד (תהלים קיט) חשתי ולא החמהמהתי. חשוב עם נפשך ובוש מבוראך שמהנהג עמו, במדה שאינך רוצה לנפשך להתנהג בה עם נכרא כמוך. כי אחה יודע כי כשחקצף בעל מעלה קטנה מאנשי המלך על נפשך,

אך תלמד לא ידעתי ולמה ידעת: ופני הקלור הסמטה. וסוף שיתמרט על עללוהו: העבד הנע. שמתמרט אחר המעשה, כמו שארז"ל עבדין ציטין וכו': והנחם לחכותך וכו'. עתה נשואך הקיינות לעד: והקבלה. בתשובה: שיאות לכמוך. כלאוי ואפשר לך: שקול. נעקד: עדיו. עד ה':

שער התשובה

קמט

אינך מתעכב מהכנע לו והחחנן אליו למחול לך ולהבטיחך מעונשו עם חולשתו בזה; כ"ש אם יקצוף עליך הישר וכ"ש המלך, שהמהר לבקש מחילתו וחחיש בתשובה אליו ולרצותו, מיראתך מהירות עונשו. וכבר ידעת חולשתו מעשות דבר בלתי גזרת הבורא, כמו שאמר החכם (ונשלי כל) פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו. עם התחלקות לבו וטרדתו בקצת הדברים מקצתם, ועבור השכחה וההעלמה עליו ורוב מה שנעלם ממנו מן הדברים הנראים כ"ש הנסחרים. ועם ידיעתך כל זה אינך מחאחר לבקש ממנו למחול עונך, ולמהר אל מה שירצה ויקבלהו ממך; ואיך לא נבוש אחי מבוראנו. המשקיף על הנסחר ועל הנגלה ממעשינו ומחשבותינו, אשר לא חעבור עליו שכחה ולא העלמה ולא יטרדהו דבר מדבר, ואין מנוס מדינו ואין קץ למלכותו; שנטה מעליו ונתאחר מהננע לו ומשיב אליו, ואין אנו יודעים עת קצנו וחכלית מדת ימינו. ואלו היה אדם מזהיר אנשי קריה או אנשי מדינה, ויאמר ב"א היו נכונים לנסוע לעזה"ב כי איש אחד יפקד מכם בחדש הזה ואינני מודיע (ס"א יודע) אותו, האין מן הדין על כל אחד מהם שיהיה נכון למות, מיראה שמא יהיה הוא האיש ההוא? ואיך לא נהיה כלנו נכונים לו, ואנחנו רואים כי המות בכל חדש מכלה מספר רב מן החיים? הלא מן הדין עלינו שנראה על נפשותינו בכל חדש, ונחשוב על ענינינו וצידתנו ובית מועדנו קודם עת הצורך אליהם אפילו יום אחד, כמו שארז"ל שוב יום אחד לפני מיחתך, ונאמר (קסלת ט) בכל עת יהיו בגדיך לבנים. בחזן ביתרון שכלך והכרתך בירור זה במה שאתה רואה בעיניך, בבירור מה שיגיד לך זולתך. ואל תדחה שכלך ובינתך, כי כבר נאמר כי לבורא יח' על עבדיו טובות, אם יקבלו שנטה מעליו וכ'. מוסק למעלה ור"ל איך לא נבוש לנטות מעליו וכ': צנינו.

אותם ינחו כם (ס"ח ירומו: צס), ואם ישיבום עליו יהיו
 למטענות עליהם ואח"כ ישובו לנקמה. והבורא ית' הטיב
 לך בחכמה בחבונה ובדעה, שם לך בהם יהרון על זולתך,
 הוזהר והוזהר שלא ישובו למטענה עליך. וכבר העיר אותך
 אל הדרך הישרה, והורה אותך נתיב טובהך לחמלה עליך
 ולנהלך לאט, ולא רצה שתהמר על פתיותיך ותחזיק
 במרייך, ללכת עמך ע"ד החסד אשר לו ובחמלתו
 ורחמיו על ברואיו, כמו שכחוב (תהלים כס) טוב וישר ה'
 על כן יורה חטאים בדרך. וכבר קרא אותך לאט ובלשון
 רכה, ואח"כ תיכחת והכלמה ואח"כ הוזהיר אותך בעונשו,
 כדי שתשיב אליו ותמהר לחזור עריו. מהר אחי ומהר
 להאזין אליו ולשמע בקולו ולדבקה בו, ובחור לנפשך מה
 שבתר לה אלהיך ורצה לה מה שרצה ממנה בוראך, ואל
 תביאך העצלה להקל בה; כי אם חקל נפשך בעיניך, אי
 זה דבר יהיה נכבד אצלך? והוזהר פן ישיאך הרהור לבך
 ויאמר לך, עתה אחרי אורך התעלמותי ותליפות רוב ימי
 אשוב אל האלהים ואבקש מחילתו? וראוי שתשיב עליו
 כמה שאמר הנביא בענין הזה (יחזקאל יח) ובשוב רשע
 מרשעתו, ובשוב צדיק מצדקתו עד סוף הענין. וכבר
 המשילו זה הקדמונים לאדם שהיו בידו דרכמוני כסף והיה
 צריך לעבור בנהר גדול, וכאשר עמד על שפת הנהר,
 השליך הדרכמונים ההם בנהר מפני שקוה להפסיק הנהר
 בהם, והשליכם כלם חוץ מאחד שנשאר בידו ולא נפסקו
 המים בעבורם. וכאשר ראה כן אמר למלח אחד שהיה
 בנהר, קח זה הדרכמון אשר בידי והעבירני כספינתך
 בנהר, ועשה המלוז כן והגיעו לחפצו בדרכמון ההוא אשר

עם זיכור: ינחו צס ישנעו כחט צס: ישיבום עליו. להסכה צס נגד
 כלונו: לחמלה. מפני שחאל עליך: ולנהלך לאט. להכניג צנחם:
 אשוב וכו'. איך אשוב עסה אחרי וכו': לחלם. לנצל ספינה: דרכמון.

נשאר בידו, והשיג בו מה שלא הגיע אליו בכל הדרכמונים שאבד בנהר וכאלו לא אבד מאומה. וכן בעל התשובה אשר כלה רוב ימיו בזולת עבודת הבורא, כשיחזור בה שונה באחרית ימיו ימחול לו הבורא מה שקדם מרוע מעשיו כל ימיו, כמו שכתוב (סס) כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו, ואמר (סס לג) כל חטאתיו אשר חטא לא תזכרנה לו. ואל יכבד עליך אחי הערתי אותך לשמירת עצמך אשר ארכו ימי התעלמותך (ס"ח התעלמותי) ממנה, כי לא יחדתך בה מכלעדי נפשי, והכנע לאמת ואל חברח ממנו, והודה לאלהים אשר העיר אותך למה שלא ידעת. ואל תקח אורך התעלמות וזלחת המעיר לך, לטענה לך ולאמתלא; כי זה מתרמית היצר ומצודיו לאנשים אשר הכרתם חלושה. האלהים ישימנו מן הממהרים אליו והשבים עריו בלב שלם ברחמיו אמנו:

שלם הסער כשניעי צעזרת האל יתנך.

השער השמיני

צחצחון האדם עם נפשו לאלהים.

זה פתח הסער.

אמר המחבר מפני שקדם מאמרנו בגררי התשובה והנאיה, והיה החשבון עם הנפש מחנאיה; ראיתי לסמוך לו באור עניני החשבון עם הנפש, בעבור מה שיש בו מעניני ההערה לה למה שיש בה הקנתה בשני העולמים, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט) חשבת דרכי ואשיבה רגלי אל ערוותיך. וראוי לנו לכאר מדבר החשבון עם הנפש ששה ענינים; הראשון מה החשבון עם הנפש. והשני אם

יין מנצח: לא יחדתך וכו'. לא לך לצד אני דוכר כי גם לנפשי אומר כאלה:
הערה לפי, שעל ידי חצחון הנפש יתעורר לחזונה: —

חשבון כל ב"א שוה, אם לא. והשלישי על כמה פנים יהיה חשבון האדם עם נפשו. והרביעי מה תועלת החשבון הזה. והחמישי אם האדם חייב לחשב עם נפשו תמיד, אם לא. והשישי כמה שחייב האדם לסמוך לחשבון מן המעשים: **פרק א** אבל החשבון עם הנפש הוא השתדלות האדם בעניני תורתו ועולמו בינו ובין שכלו, כדי שידע

בזה מה שיש לו ומה שיש עליו מן החובות. וכבר הזהירנו על זה הנביא ע"ה באמרו (דברים 7) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגומר, ואמר דוד ע"ה (תהלים 137) טעמו וראו כי טוב ה', ואמר (דברים 10) דע את אלהי אביך ועבדהו, ואמר (תהלים 137) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין. ואמר במי שלא הסתכל בעניניו ולא חשב עם נפשו עליהם (ישעיה' 64) ולא ישיב אל לבו ולא דעת ולא חבונה, ואמר (תהלים 137) לא זכרו את ידו, ואמר (דברים 32) זכור ימות עולם, ואמר (תהלים קמ"ג) זכרתה ימים מקדם, ואמר (איוב 10) אשא דעי למרחוק:

פרק ב אבל אם חשבון כל ב"א שוה אם לא? נאמר כי החשובה בזה שהשתדלות ב"א בעניני תורתו ועולמו, יתחלף כפי התחלפות הכרתם ושכלם וזכות הבנתם, וכל אחד ואחד מהם מצוה לחשב עם נפשו במה שהוא חייב בו מעבודת הבורא ית' כפי הכרתו בטובות הבורא הכלולות והמיוחדות, כמו שאמר הכתוב (דברים 10) וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו וגו', כי עיניכם הראוהו וגו'. ר"ל כי טענת הבורא עליכם יותר חזקה ונראית, ממה שהיא על בניכם אשר לא ראו את מופתי הבורא כראותכם, מפני שאהם ראיתם אותם בעיניכם ואהם המיוחדים בטובות הגדולות מבלעדיהם, והנצלים ממכות מצרים וקרח ולא הם, וע"כ חייבין אתם חסד. מל' זך וללול: כלאותכם. כלאש לאיחם:

שער השבון הנפש קנא

בעבודה עליהם. וכן נאמר בשאר בני אדם כי מה שחייבים בו יתחלף כפי התחלפות הכרחם והתחלפות הטובות עליהם, ועל המאמץ לחשוב עם נפשו במה שהוא חייב לאלהים ית', וידקדק בדבר בחכלית יכולתו וכפי השגתו ממנו, ומה שיגיע אליו במעשה ישתדל בו ויטרח; ומה שלא יוכל להשיגו במעשה, ישיגהו בידיעה ויחאוהו, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט) אחלי יכונו דרכי. לשמור חוקך, ואמר (סס יט) הנחמדים טוהב ומפו רב וגו'. והבורא ידינהו לזכות, והוא חייב לצפות לעתות אשר תשיג ידו ויוכל בהם לשלם מה שיתכן לו מחובות הבורא ית', ואל ירחיב על עצמו האמתלאות בו ויזלזל בו ויניחהו ויתעלם ממנו; פן יהיה נעכר ביום החשבון הגדול, כמו שכחוב (משלי יג) בולדבר יחבל לו; פרק ג אבל על כמה פנים יהיה חשבון האדם עם נפשו לאלהים ית'? אומר כי אופני החשבון רבים בענין

הזה. אך אבאר מהם שלשים פנים יתבאר מהם מה שאדם חייב בו לאלהים, כשנותן אותה אל לבו ומקבל על נפשו לחשוב בהם ולזכור אותם חסיד; — הראשון כשיסחכל האדם בענין עצמו ויחשוב בתחלת היותו ויציאתו מלא מציאה אל מציאה, והעתקתו מאין ליש ללא יתרון שקדם לו, אך חסד אלהים וטובו ונרבתו; וראה בשכלו כי הוא חשוב בענינו ונשא במדרגתו, ומעולה במתכונתו מן הבהמה והצמח והמוצק, יתחייב להודות לבוראו ויחברך. וימשל בזה משל קרוב. יעלה במחשבתו אלו בעת ינקותו השליכתו אמו במסילה, ועבר אדם אחד וראה אותו וחמל עליו ואסף אותו אל ביתו ונטפל בגדולו עד אשר גדל והשכיל, היאך היה חייב לרחץ לרצונו וכל אשר יצוהו בו ויזהירהו ממנו, וכמה הוא חייב לו מן החובות. וכפי הגנת הבורא

צמטטה. צמנדה לה': ויתלוהו. ויחמד לו: נעכר. לשון השמחה וצנכול: — ויליאתו מלא. מלפס: והסקפתו. שנספיק לו:

עליו והספקתו בכל עניניו, צריך שיהיה המשכו אחר עבודתו וקבולו מצותו. וכבר הוכיח הנביא האומה בענין הזה, באמרו (דברים לז) הלוי' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם וגו', ובאר יחזקאל (יחזקאל טו) בפרשת ואעבור עליך ואראך מחבוססת בדמיק ושאר הענין; — והשני חשבון האדם עם נפשו בגודל טובות האלהים עליו בחבור גופו והשלמת צורתו ומותו (פ"ט ונינותו) ותבנית אבריו, והוצאתו מכטן אמו ביכולתו ית', והכנת טרפו קודם לזה ואחריו כפי הראוי לו וכשעור צרכו חסד מאלהיו עליו. ויחשוב בנפשו אלו היה חסר בתחלת בריאתו עינים או ידים או רגלים, ויהיה ביכולת אדם לעשותם לו עד שיהיה גופו שלם כהם; היאך הדיה הודאתו לו ושכחו והמשכו למצותו והדבקו בעבודתו. וכפי זה צריך שימשך אחר בוראו ית' אשר תקן גופו והשלים אבריו כלם בתכלית התקון והתכון, כמו שאמר (איוב י) זכר נא כי כחומר עשיתני וגו' ושאר הענין, ואמר (תהלים קלט) כי אתה קנית כליותי, ואמר (שם כז) כי אתה גותי מכטן; — והשלישי חשבון האדם עם נפשו והשתכלו בגודל טובות האלהים עליו, במה שהועילו מן השכל וההכרה עם הרבה מדות טובות וחמידות ונכבדות, יש לו בהם יתרון על החיים שאינם מדברים, כמו שכתוב (איוב לה) מלפנו מבהמות הארץ ומעוף השמים יחכמנו. ויחשוב אלו היה עירום מן השכל וההכרה, והועילו בהם אדם כמוהו והכיר יתרון מה שהוא בו על מה שהיה בו; הדיה מספיק לו כל ימי חייו ומדת ימיו להיות מחמיר בהודאתו ושכחו על זה תחת גמולו? כ"ש הבורא ית' אשר אין קץ לטובותיו עלינו ולא תכלית לחסדיו עמנו, כמו שכתוב (תהלים נ) רבות עשית אחה ה' אלהי תגו'; — והרכיעי חשבונעם נפשו בגודל טובות האלהי עליו, בהערתו

אל מה שיש בו חיותו בשני העולמים בחורה נכבדה, נאמנה להסיר עורונו ולבער סכלותו ולהאיר עיניו ולהקריבו אל רצון אלהיו, ותודיענו אמתה בוראו ומה שהוא חייב לו אשר תשלם הצלחתו בשני העולמים, כמו שכתוב (סס יט) תורה ה' תמימה משיבת נפש וגו' פקודי ה' ישרים משמחי לב וגו'. ויחשב בנפשו אלו היתה נעדרת ממנו אחר שהכיר מעלתה ואח"כ נודמן לו אדם שהועילו בה; היתה רואה השתדלותו ויכולתו מספיקות להשלים הודאתו ושבתו על זה? וכ"ש הבורא המעיר בה והמפיק להבנתה והעחר לו עליה. והטעם ממה שאנו חייבים לו מן ההודאה עליה, הוא שנרוץ להרבק בחורתו ונמחר לקבל מצותו והזהרזו, כמו שכתוב (סס קיע) חשתי ולא התמהמתי וגו', ואמר (סס) מה אהבתי תורתך, ואמר (סס) מה נמלצו לחבי אמרתך: — והחמישי שיחשב עם נפשו כהחאחרו מהבין ספר תורת האלהים, ומנוחת נפשו מכלתי עמוד על עניניו. ואינו עושה כן בספר שיגיעהו ממלך, אם הוא מסופק בהבנתו מפני הדמות הכתיבה או המלות, או לעומק עניניו ודקוּתם וההערבותם וצחות דבריו; אבל היה ניתן כל לבו ושכלו בו לעמוד על עניניו, והיה מצטער צער גדול עד שיבין כוונתו בו. וכשהוא עושה זה לעמוד על ספר אדם חלש ובן תמותה כמיהו; כמה הוא חייב לעשות מכפלי זה עד שיבין ספר אלהיו אשר הוא חייו והצלחתו, כמו שכתוב (דצ"ג ל) כי הוא חייך ואורד ימך וגו'. והיאך החרת לעצמך אחי להתעלם ממנו, ולהסתפק לך ממנו מה שהוא קרוב מעניניו ונגלה מפשוטו ותקל בזולתו; הלא תראה חסרונך ופחיתותך בדבר הזה. הלא זה רוטה למעש' והמפיק. המקייע: והמעט. והפחות: ומנוחת נפשו. כ"ל לא ישים לב להצין: והפערכות. שהם מעורצין, או מענין עריכות ונעימות: מכפלי זה. הרבה מאלד מזה: ולהסתפק. וממפיק לך: ותקל בזולתו. ולא תקן לב לעניניו העמוקים והנפחתיים:

שער השבון הנמש

מי שנאמר בו (דניאל ה) ולאֱלהי כספא ודהבא נחשא
 ופרזלא וגומר, ולאֱלהא די נשמחך בידיה וכל ארחתך
 ליה לא הררת: — והששי שיחשב בנפשו כשהוא מרגיש
 במדותיו שהן נוטות להמרות הבורא ולהפר בריתו, ויחשב
 בנפשו ויעביר על לבו כל מה שהשיג בחושי משרשי העולם
 וענפיו ופשוטו ומורכבו ועליונו ותחתונו, שכולו עומד בדבר
 ה' ושומר ברית ה'. האם ראה ממנו דבר יוצא מקשר
 עבודת האל ית' או שממרה דברו ומפר בריתו? ואלו היינו
 מעלים במחשבתנו שדבר מהם עבר ברית הבורא
 ונשחנה טבעו, או שהארץ סרה מן האמצע ויצאו מי הים
 ועברו גבולם וכסו פני הארץ, ההיה אדם נשאר על פני
 האדמה? ויותר נפלא מזה באיברי האדם, אלוהיו עוברים
 ברית הבורא באדם ויניחו אבריו הטבועים על התנועה או
 ינועו הנחים מהם, או אם לא היו מגיעים אליו החושים
 מה שנצטוו להגיעו אליו, היה חבורו נפסד והרכבתו נתקת
 ובטלה הנהגתו. והיאך לא יחבייש האדם לעבור ברית
 אלהיו, בעולם שלא עבר ברית אלהים בו, וכעוזרים
 שחיתכם בעבודתו וסכל כל ענינו והם איכריו. והדמיון
 הקרוב בזה למלך שצוה כת אחת מעבדיו, להעביר אחד
 משריו נהר גדול בחכלית השמירה אל מקום ידוע וזמן
 קצוב. ואח"כ צוה המלך לשר, לעשות להם בענין ההוא
 ובזמן ההוא דברים ידועים. וקיימו העבדים בשר מצות
 המלך, והתעלם השר ממה שצוהו בו המלך להם. ואמר
 לו אחד מן העבדים, השר המתעלם ממצות המלך! הלא
 תירא שיעשה אחד ממנו כך כמעשיך, ויעבור מצות המלך
 בשמירתך כמו שעברת בנו, ותפול בנהר הגדול הזה ותמות
 שיתיה רעה; חזור מטעותך בחשובה ובקשת המחילה, כי
 המלך צוה אותנו שנחלם משמירתך אם תחלם ממצותו

שער חשבון הנפש

הנג

עלינו. והקיץ מהחעלמותו וחזר מטעותו. ואתה אחי חשוב
אם עבר אחד מאברך על מצות הכורא כך בהשחמשך
בו, הלא אתה יודע כי הבורא ית' התנה בחורתו הנאמנה,
שיהיה ברשותך וכחפצך כל מה שבקולם אם תעבדוהו,
ושיעבור על רצונך כשתעבור על דברו, כמו שהוא
מבואר בפרשת אם בחקותי תלכו חולתה: — והשביעי
חשבון האדם עם נפשו לאלהיו בתנאי העבדות, ושיקבל
על עצמו חובות האדנות לבוראו. וכבר זכרנו רובם בשער
השלישי מן הספר הזה, ידרשם המבקש שמה. ויחשב עם
נפשו עליהן בעת שיכיר התמדת טובות הבורא ית' עליו,
בהזמינו תועלותיו וחמלתו עליו, והספיקו כל הצריך לו מן
המזון הדיר ולא הניחו לנפשו ולחלישות הכרתו בהנהגת
עניונו, והועילו בחכמה ובשכל ובבינה ינהיג בהם ענינו
יודע חובות אלהיו עליו, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט)
עבדך אני הבינני. וכשיכיר העבד מאדונו סימני טובותיו
העודפות בנפשו וגופו וכל תנועותיו, ושהוא משקיף עליו
חמיד ויודע נגלותיו ונסתרותיו, ושומר עליו כל הנועותיו
וקושר אותם באסוריו ומושל בהם, וצורת נסיונו ובחינתו
כמה שהתיר לו מהשתמש באבריו, והרשהו מהעברת
מחשבותיו ביצריו הטובים והרעים, ויחשב במסורת התורה
והערתה על מה שיש בו רצון אלהיו ומה שיקציפנו עליו.
משתמש בכל פנות גופו וכחות נפשו כמה שימצא בו חן
בעיני אדונו ויקריבהו אליו, ויסיר מסך הסכלות בו מעליו,
וילבש כסות המורא והבשת ממנו והאהבה בו והחפץ כמה
אם עבר וכו'. חשוב עם כפצך כי נשתמא האשמה פלויה נך, וכדח"ל
ישפט צמעשיו: ולא הכימו וכו'. לא עזב אורו: וקושר וכו': שמניעותיו
קשורים ואסורים לרלון הצולא יתנך: ולורם נסיונו. מלייך לו איך השי"ת
צותן ומנסה אורו צמה וכו': והרשהו. נחן לו רשות: צמסורת וכו'.
אע"פ שנתן לו רשות להרע ולהטיב עכ"ל מסך לנו התורה להוכות הדך
הטוב: משתמש וכו'. ואם משתמש בכל פנות גופו וכו':

שהוא רעה; ואז יבואוהו הטובות הגדולות והאורים הגדולים מהאלחים, כמו שכתוב (סס פט) ה' באור פניך יהלכון, ואמר (צמדצד ו) יאר ה' פניו אליך ויחנך. ועיקר הכל בהשלמתו חנאי העבדות, וביחדו אלהיו בארנות כלב שלם ונאמן; ובוה תהיה אהבתו באלהיו שלמה ואהבת אלהיו בו, כמו שאמר הכתוב (דנכיס כו) את ה' האמרת היום, וד' האמירך היום, ואמר (סס) ולתחך עליון, ואמר (סס כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. והטעם בזה כי ידוע שגדולת העבד ויקר מעלתו אצל בני אדם, הם כפי גדולת אדונו בין האדונים וכפי בחירת האדון בו והקרבתו אותו. ולפי ששם הכורא ית' גדול ועליון על כל עליונים אצל כל הגוים, כמו שכתוב (מלאכי ח) כי ממזרח שמש ועד מכווא גדול שמי בגוים, והיה הקרוב אליו בכל העמים והמיוחד בעבודתו מהם עם בני ישראל; היה ברך שתהיה מעלתו וחפארתו על שאר העמים כפי זה. וטעם כי שם ה' נקרא עליך, הוא שקראנו עם ה' ועם אלהים וכהני ה' ומשרתי ה' ועבדי ה' ובני ה', והדומה לזה מטלות הסגולה והבחירה. אבל ויראו ממך הוא לכבוד הכורא ומוראו, כמו שכתוב (יחמיס י) מי לא ייראך מלך הגוים, וכמו שאמר הכתוב כמה שאנו עתידים להגיע אליו מהתקרב אל הכורא והתיחדנו בעבודתו, (ישעיה מד) זה יאמר לה' אני וגו'. והתחלפות ערכם אצל הכורא, כפי התחלפות מעלותם בקרבנם אליו ועבדם אותו. ע"כ חשוב עם נפשך על הענין הזה אחי! ואל תטה בו אחר יצרך ולא תסכים עם תאוותך בהשתמשך כמחשבתך וכינתך ושכלך בו, ותן אל לבך השקפת הכורא ית' על חשבונך במצפונך, ותהיה כוונתך בו לשמו ותדקדק בו לכבודו ית' מבשתך מהשקפתו עליך בו, כמ"ש (מסליס לד) ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל; — והשמיני חשבון האדם עם

שער חשבון הנפש

קנד

נפשו כמה שהוא חייב בו מיחד לכוֹלֵאלֵהִים ית'. ויחוד הלב על שני פנים: אחד מהם יחוד הלב ביחוד האל, כאשר בארנו בתחלת הספר הזה. והשני יחוד הלב בעת שיעשה מאימה ממעשי העוה"ב חובה או רשות, לאלהים לכדו, כאשר בארנו בשער החמישי מן הספר הזה. ומתנאי יחוד האלהים שלא יהיה לו אלהי זולתו, ולא ייחס אליו צורה ולא חכונה ולא חנועה ולא העתקה, ולא האר מחארי הגופל ולא ענין מעניני העצם והמקרה, וידע שהוא אחד ואין אח' כאחרותו, ולא בורא זולתו ולא יוצר בלעדיו, ושאר שמותיו הסובלי ומדותיו העליונות. ומתנאי יחוד הלב במעשה לאלהי, שלא יכוין במעשהו אלא לשמו הגדול, לא מאהב' לשבת ב"א ולא מתקוה להם ולא מיראה אותם, ולא למשוק תועלת ולדחות נזק בעולמו ובאחריתו, כמו שארז"ל אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על סנת לקבל פרס אלא הוּו כעבדים המשמשים את הרב על ע"מ שלא לקבל פרס. ובחון זה אחי כמה שנוהגים בו ב"א באהבתם, כי האוהב כשהוא מרגיש מאוהבו שאין לבו שלם עמו, כ"ש האדון מן העבד, יקצוף עליו ולא ירצה במעשהו אפי' אם ישתדל בו ויהיה שלם וגמור בנראהו, אע"פ שהאדם מצטרך לחבירו וצריך לעזרתו ק"ו הבור' ית' שצורך הברואים כלם אליו ואין לו צורך אליהם ולא תועלת בהם, המשקיף על לבותם וצפון סודותם, איך נרצה לו מנפשותנו כמה שלא נרצה מהם לחבירנו ורעינו עם סכלותם במצפון לבותינו. עם התרמית והאון ומעוט שלמות לבנו עמהם. וכשמשתכל המבין ממנו בענין הזה, יכלם מבשחו מהבורא ית', ויחקן מצפונו ויחד לבו לאלהי' ביחודו ובעשותו מצוה ממצותיו ותורה מתורתיו בהשתדלות

החוכה. שער ומדה: העלם והעקרה. ונזכר בשער היסוד וכן כל מענינים שחשבו צוה: ולפון סודותם. ומחשבות לבם הנספרות: סכלותם.

וחריצות, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט) דרך מצותיך
 ארוץ וגו': — והתשיעי חשבון האדם עם נפשו כמיני
 מעשי העבודה והשתדלותו בהם למחלקותיהם, כהשתדלותו
 במעשי מלכו כשהוא מטיל עליו מעשה מן המעשים
 שיהיו בחנועת גופו, לא יניח מהשתדלותו ויכלתו מאומה
 שלא ישימהו בו; ואם יהי' ממעשי העיון והמחשבה והעצה,
 יזמן כל לבו ובינתו ושכלו והכרתו להשתדל בו ולהרגיש
 אליו: ואם בא לשבחיו ולהודות לו על טוב שגמלו
 או חסד שעשה עמו, בחרוז או במפורד או בכתב או
 בעל פה, לא יניח מצחנתו ומליצתו ודרך העברה ומשל
 ואמת ושקר, ממה שיתכן לו לספר עליו שלא יזמנהו
 ויראהו. ואלו היה יכול להראותו ככל איברו ונסתתר
 ונראהו הי' עושה, ואלו הי' יכול להטריח השמים והארץ
 וכל אשר בהם בהודאתו ושבחיו, מחפצו שיגיענו טוב
 מצפוננו לו; היה עושה זה עם חולשת האדם וזעירותו
 ומהירתו כלות ימיו. וכפי זה ראוי למשכיל שיהיה במעשי
 עבודה האלהים ית' כשהוא עושה מהם מאומה. והוא
 שכל מעשה שהוא לאלהים איננו נמלט מאחד משלשה
 חלקים: אחד מהם חובות הלבבות בלבד, והם שכיוננו
 לבארם בספר הזה. והחלק השני חובות הגופות והלבבות
 יחדיו, כמו התפלה ולמוד התורה והשבח והתהלה לאלהי'
 ולמוד החכמה וצוות בטוב והזהיר מן הרע והדומה לזה.
 והחלק השלישי חובות האברים בלבד, אין ללב בהם
 שום הכנסה אלא הכונה לאלהי' בתחלת המעשה, כסוכה
 והלולב והציצית והמוזזה ושמירת השבתות והמועדים
 והצדקה, והדומה לזה ממה שלא זיק העושה אותם טרוד

חקרין ידעחס: במפורד. מלילה פשוטה (פלאזה). וכך העצבה. הפלגה
 ובתמא: ויראהו. להכחות לו: ומפלו וכו'. ומשוקמו שיגיע למלך עוז לנו
 לו: עם חולשת וכו'. אע"פ שתיקום צ"ח מלשים:

שער חשבון הנפש

קנה

לכו בזולת מעשהו. אך בחובות הלכות חייב לפנות לכו
 מכל מחשבות העולם וטרדותיו, וליחד לכו ומצפוני לאלהי'
 לכו בעת ההיא. כמו שאמרועל אחד מן הפרושים שהי'
 אומר בחפילתו, לאלהים, אלהי יגוני בעבורך בטל ממני
 היגנות, וראגתי ממך הרחיקה מנפשי הראגות, ובוה יקבל
 האלהים מעשרו וירצהו, ובכמותם יתכן מה שארז"ל מצות
 צריכות כונה. ואם יתעסק במעשה מחובות הלכות
 והאברים יחדיו בתפלה ובשבח לאלהים יח', יפנה גופו
 מכל מעשי העוה"ז והעוה"ב, ויפנה לכו מכל המחשבות
 המטרדות אותו מענין התפלה, אחר שינקה עצמו וירחץ
 מכל הטנופץ והלכלוכין וירחק מכל ריח רע והדומה לזה.
 ואחר כך יעלה על לבו אל מי מכיין בחפלתו ומה (ס"ח
 ומי) מבקש בה, ובמה מדבר לפני בוראו ממלות התפלה
 וענינה. ודע כי המלות ההינה בלשון כקליפה והעיון במלות
 כלב, והתפלה בגוף והעיון כרוח (ס"ח כי המלות תסיינה
 זלשון והענין זמלות וזלז והתפלה זגוף והענין זרות);
 וכשיחפלה המתפלל בלשונו ולכו טרוד בזולת ענין התפלה,
 תהיה תפלתו גוף בלא רוח וקליפה בלי לב, מפני שגופו
 נמצא ולכו בל עמו עת תפלתו, ובכמותו אמר הכתוב
 (ישעיה כט) יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו ככדוני
 ולכו רחק ממני. ומשלו זה עוד לעבר שבא אדוניו לביתו
 וצוה אשתו ובני ביתו לכבדו ולעשות כל אודותיו, והלך לו
 הוא והתעסק בשמחה ובשחוק, ונמנע מעבוד אותו בעצמו
 ומהשתדל בכבודו ולעשו' מה שהיה ראוי לו, וקצף עליו אדוניו
 ולא קבל כבודו ועבודתו והשיב הכל בפניו. וכן המתפלל
 כשיהי' לכו ומצפוני ריק מענין התפלה, לא יקבל האל ממנו
 יגוני צעזוך. היגון טיש לי להשלים עבודתך ציטל ממני כל שאל היגנות,
 וכן ודאגתי מתוך וכו': והעוה"ב, שלא יעסקו חסי' צדק מלוה:
 והעיון. הכונה: ולזה. הענד: אודותיו. עניניו: והשיב הכל וכו'.
 השליך חזק לו סכל על פני:

שער השבון הנפש

חפלת אכריו ותנועת לשונו; הלא תראה מה שאנו
 אומרים בסוף תפלתנו יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי
 לפניך וגו'. וכשיהיה האדם חושב בשום דבר מדברי
 העולם במותר או באסור, ואח"כ יחזוק תפלתו ויאמר
 והגיון לבי לפניך, הלא זה גנאי גדול שיטען שדבר עם
 אלהיו בלבו ובמצפתו ולבו כל עמו, ושאל ממנו אחר כך
 לקבל אותה ולרצות בה ממנו, ודומה הוא למי שנאמר
 בו (טס נח) כגוי אשר צדקה עשה. ואחז"ל ימור אדם
 עצמו א"ז יכול לכזין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל.
 ואמר רבי אלעזר בשעת פטירתו בכלל מה שצוה בו
 לחלמדין, וכשאחם מתפללים דעו לפני מיהם מתפללים,
 ואמר הכתוב (עמוס ד) הכן לקראת אלהיך ישראל,
 ואחז"ל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים
 לפני המקום, ואמר (יונה ז) בהחטף עלי נפשי, ואמר
 (איכה ג) נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים. וראוי לך
 אחי שחדע כי כונתנו בחפלה אינה כ"א כלות הנפש אל
 האלהים וכניעתה לפניו, עם רוממותה לכוראה ושכחה
 והוראתה לשמו והשלכת כל יהביה עליו. ולפי שהוא
 קשה על הנפש לזכור כל זה כלי חבור וסדר, כתבו
 רז"ל הענינים שצריכים להם רוב כתות כ"א הנראה
 חסרונם בהם אל אלהים וכניעתם בעבורם, והם עניני
 החפלה על סדר ותקון שתקבל בה הנפש פני כוראה
 ולא תבוש בהתנפלה, ויראה ממנה בסדרה מעניני החפלה
 בלבה הכניעה והשפלות לאלהים. ולפי שהיתה מחדשת
 הלב מתהפכת הרבה, ואין לה קימה למהירות עבור
 ההרהורים על הנפש, היה קשה עליה לסדר עניני החפלה
 מעצמה; חקנו אותם רז"ל במלים מתוקנים יסדרם האדם

ימור זכו'. יטער צנפשו: כלות הנפש. מלות ותשוקת הנפש: יחזיק.
 משלה ולכניה: קימה: ל' קיום;

שער השבון הנמש

קנו

בלשונו, מפני שמחשבת הנפש הולכת אחר המאמר
ונמשכת אל הרבור. והיחה התפלה מלוח וענינים, והמלות
צריכות אל ענין, והענין אינו צריך אל הרבור כשאפשר
לסדרו בלב אשר הוא עיקר כונתנו ועליו משען מגמתנו.
הלא תראה מה שאח"ל בעת הדחק, בעל קרי מהרהר
בלבו ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה, והתירו לקצר
בעניני התפלה בתפלה קצרה. על כן תקן אחי ענין תפלתך
בלבך והשוהו עם דבורך, וכיון בהם כונה אחת לאלהים;
ופנה גופך מכל חנועותך וקשור חושך ורעיוניך מהתעסק
בדבר מדברי העולם עם התפלה. הקשה במה שאתה עושה
למלכך כשאתה מתעסק בהודאתו ושבתו וספור טובותיו
עם סכלותו במצפונך, כ"ש הבורא ית' המשקיף על גלויך
ומצפונך ונסתרך ונראך. ומן החימה שהתפלה אצלך
אמונת הבורא ופקדונו, כי מסר בידך ענינה ונתנה
ברשותך לא ישקיף עליה זולתו. ואלו התפלל אותה כמו
שצוה הבורא ית', יצאת ידי חובת האמונה ויקבלנה ממך
הבורא; ואם לא תהיה נאמן בה בלבך ובלשונוך, תהיה
בחזקת הקובעים אותו באמונתו, ואמר הכתוב בהם
(דצ"ס ל"ג) כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון בם, ואמר
כאנשי האמונות הנוהגים בהם כמשפטם וכדיניהם (תהלים
ק"א) עיני בנאמני ארץ וגו'. ואם יעשה מחובות הגופות
מאומה כסוכה וכלולב ושאר מה שזכרנו בחלק הזה, חייב
להקדים כונת הלב לאלהים קודם שיעשנה, כדי שיהיה
שורש מעשהו לשמוע למצות הבורא, לגדלו ולרוממו
ולהודות לו ולשבתו על גודל טובותיו ורוב חסדיו עליו,
ויגיע בה אל קץ גבוליה בתחלת המעשה ובאמצעיתו,

משען מגמתנו. כפל ענין למלות עיקר כונתנו שלפניו: וקשור. כמו
ועלת: הקשה. ל' הקשה ודמיון: עם סכלותו וכו'. אע"פ שאינו יודע
חס שנלכך: הקובעים. הגוזלים ועושקים:

ובסוף יראה מהאלוהים לחפץ כמה שיגיע לרצונו וירחיק מקצפו, כמ"ש דוד ע"ה (סס ט) לעשות רצונך אלהי חפצתי. וישא נפשו בזה על ההקשה אשר קדמתי בתחלת הפנים האלה מדבר המלך, ויהיה על לבו חמיד, ואז ימצא חריצות מאבריו למעשה העבודה בע"ה, כמו שהקדמנו מדברי דוד ע"ה (סס קיט) חשכתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך חשתי ולא התמהמהתי וגו': — והעשירי חשבון האדם עם נפשו בהשקפת הבורא על נגלהו ונסתרו, ושהוא רואה אותו וזוכר כל מעשיו ומה שעובר על לבו מן המחשבות הטובות והרעות, ויהיה מיוחד חמיד ממנו ומשתדל לחקן נגלהו ונסתרו לאלהים ית'. וימשל בזה אלו היה משקיף עליו אדם ושומר חנעותיו חמיד, הנכון היה לו לעשות דבר מה שמואס האדם ההוא? כ"ש שיהיה בוראו המשקיף עליו, כמה הוא חייב להכלם ולהתבושש לפניו ולהזהר מהמרותו ולמהר לעבודתו ולסבב רצונו ואהבתו! ועוד כי מן הידוע אצלנו שאנו מתקשטים במבחר מה שנוכל עליו מן המלבושים, כצאתנו לקראת מלכינו ושרינו וגדולי דורנו, מפני שהם משקיפים על גלוינו, כמו שאמר (אסתר ד) כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, ואמר (נחלשית מל) וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצוהו מן הכור ויגלח ויחלף שמלותיו; וכפי זה אנו חייבים להתקשט בעבודת האלהים כנראנו וכנסתרנו לאלהים, מפני השקפתו עליהם כשוה חדיר, ואלו היינו מעלים בלבנו כי השקפת המלכים על הנסתר ממצפונינו כהשקפתם על הנראה מגופינו, לא היינו מתעכבים לקשט מצפונינו כרצונם ממנו. הלא תראה כי רוב ב"א אין עלת השתדלותם ללמוד החכמות וללמדם, אלא להתגדל בהם אצל המלכים בלבד, וכן בהרבה

יראה מהאל. יכון ליראה את האל ולמלא לרצונו: וישא כפשו. והיו עיניו ולבו צמעה המלוה על הדמיון וכו': חכיות. זכיות:

מעניני ההורות, כי עם הארץ מצויים על דה מלכס; והאל
 יחברך יותר ראוי לו ויותר חוכה עלינו להתקשט בעבודתו
 במצפונים ובלככות ובאכרים, להשקפתו עליהם וראותו
 אותם תמיד לא יטרידנו דבר מדבר, כמו שאמר הכתוב
 (יזכיר יז) אני ה' חוקר לב בוחן כליות, ואמר (ונזלי טו)
 ככל מקום עיני ה', (זכיר ד) עיני ה' המה משוטטים
 בכל הארץ. ואמר הכתוב בענין היראה מהשקפה הבורא,
 (קלמ' ס) אל חדהל על פך ולבך אל ימהר להוציא דבר וגו',
 ואמר (תקליס יד) ה' משמים השקיף על בני אדם. וכאשר
 יהיה הענין הזה שב אל רעיון המאמין חמיד, ויחשוב
 המאמין הדיר עם נפשו עליו, יהיה הבורא ית' נמצא עמו
 במצפוניו, יראהו בעין שכלו ויהיה ירא אותו תמיד ומרוטמן,
 יבוחן במעשיו וחוקר פעליו כהנהגת כריאתיו, המעידות
 על גדולתו ודוממותו וחכמתו ויכלתו. וכאשר יחמד על
 זה, יניח הכורא לו מעצבו וירגיע לבו מפחדו, ויפתח לו
 שערי ידיעתו, ויגלה לו סודות חכמתו, וישים עיניו על
 הדרכתו והנהגתו, ולא יניחהו לעצמו וליכלתו כמו שאמר
 (סס כג) במזמור ה' רועי לא אחסר עד סופו. ויהיה
 במדרגה העליונה ממדרגות החסידים, ובמעלה הרמה
 ממעלות הצדיקים. ויראה מאין עין, וישמע מבלי און,
 ודבר בלי לשון, וירגיש בענינים מכלתי חושים, וישער
 בהם מבלעדי הקשה. איננו קץ במאומה מענינו, ולא כותר
 ענין יותר מענין ממה שבחר הבורא. חילה רצונו ברצון
 הבורא. ואהבתו באהבתו, והנאהב אצלו מה שאהוב לו,
 והנמאם אליו מה שמאמין לו, ובכמהו אמר החכם (ונזלי ט)
 אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתתי יום יום, ואמר
 (סס) כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה' — והאחד עשר
 חשבון האדם עם נפשו על מה שעבר מימיו, אם התעסק
 סמוכות. חקי סמלך: להשקפתו. וזני שמשן: יניחהו. יזכיר: הקשה. ל'

בהם בעבודת אלהיו או בעבודת יצרו. וימשל בזה כאלו המלך נתן לו ממון להוציאו בפנים מאופני הוצאותיו, והזהירו שלא יוציא ממנו מאומה בזולתם, והודיעו כי יחשב אותו עליו ככלות שנתו ולא ימחול לו ממנו מאומה. האין מן הזרזות לשיחשבעם נפשו בסוף כל חרש וחרש מחדשי השנה, לדעת מה שהלך מן הממון וכמה הוציאו, וידה נזהר בשאר הממון ובשאר הזמן קודם שיפגעהו החשבון פתאום, והוא אינו יודע מה שיש לו ומה שיש עליו. ועל דמיון הוזה אחי צריך שתפקוד את נפשך אם חוכל בכל יום מימך, ותחשב עמה על עבדת האלהים שהיא חובה עליך בו, ואם התעלמת מזה מה שעבר מימך, אין פחות משתחשב עם נפשך כמה שנשאר מהם. ואל תדלק אחר ההעלמה בהעלמה ותרוף ההנחה בהנחה; כי אין לפני אלהיך העלמה ולא הנחה זלא שכחה. וכבר נאמר כי הימים מגילות כתבו בהם מה שתהפצו שיזכר לכם, ואמר (תהלים לב) אל תהיו כסוס כפרד אין הבן, ונאמר במי שארך זמן ההעלמותו (הוסעז) גם שיבה זרקה בו והוא לא ידע: — והשנים עשר חשבון האדם עם נפשו בעת המיית לבו וחריצותו על העולם ככל השתדלותו וחכלית תחכולותיו וסוף יכלתו. וישקול עמה בזותו בעניני אחריתו ועותו (ס"ח ונטותו) מעבודת אלהיו, ואז ימצא מחשבתו בעניני עולמו הרמה שבמחשבות, ותוחלתו בו הרמה שבתחלות. כי לא יספיק לו ממני קניניו מאומה, אך הוא כאש כל אשר תוסיף עצים היא מוסיפה להבה. וכל לבו וכונתו מושכים דמיון והקש: בזולתם. בזולת הדברי' שזוהו להולילו עליהם: שהלך. שחקר: חקשחותו וכו'. לא תתעלם לכל הפחות נחשונ וכו': תדלק. תדוq: בהעלמה. שחשבו שהנורח תתעלם ממך: ההכחה. מן החשבון: בהכחה. שחשבו שכלל תחל לך השי"ת ויתחול עוד: המיית לבו וכו'. שלבו הומה ומשדל בכל חכילותו להשיג תנוקשו: בזותו וכו'. חך נבזו נענינו עניני העוה"ב: עותו. מה שעינת:

שער השבון הנמש

קנה

אלו יומם ולילה, איננו חושב לאוהב אלא מי שיעזרהו עליו, ולא ריע נאמן אלא המישרהו אליו. ויצפה לעתות אצור המסחרים ועתי מכירתם, וציפה עניני השער וחוקר על יוקר הסחורות וזלזותם ועלותם וירידתם בכל קצוי הארץ; ולא יעכבהו מלכת בדרכים הרחוקים חום ולא קור ולא סער הים ולא אורך הדרך במדברות, אך כל זה לתקותו שיגיע אל תכלית ואין תכלית לו. ואפשר שתהיה יגיעתו לריק, ולא יעלה בידו כ"א הצער הארוך והטורח והעמל. ואם הגיע אל קצת מה שקוה, שמא לא יהיה לו ממנו כי אם שמירתו והנהגתו והצנעתו מן הפגעים, עד שיהיה למי שנגזר לו בו; אם בחייו, כמו שנאמר (ירמיה יז) בחצי ימיו יעזבנו, או לאחר מותו, כמו שכתוב (תהלים מט) ועזבו לאחרים חילם. וכבר הזהירנו החכם מן החריצות וההשתדלות להרבות בממון, כמו שכתוב (ונשלי כג) אל תגיע להעשיר מבינתך חדל; וספר מדה הנמצא בו, באמרו (סס) התעייף עיניך בו ואיננו וגו', והורנו החכם האחר ואשר אותנו על השתדלותנו בענין המזון והספק בלבד, באמרו (תהלים קכט) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. וכן שאל החסיד מאלהיו לתת לו מן המזון די ספקו, ולהרחיק ממנו העושר המביא אל המותרים, והריש המביא אל אבדת המוסר והתורה, באמרו (ונשלי ל) שתים שאלתי מאתך ריש ועושר אל תתן לי הטרפני להם חוקי ושאר הענין; וכמוהו מצאנו יעקב אבינו ע"ה שאל מאלהיו ספוקו, באמרו (נלשית כט) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. הלא תקיץ אחי ותראה חסרון מה שחרצת עליו, ומרתת אליו להעמיד גופך על ענינו אשר לא תתמיד לך חברתו כ"א זמן מועט. לא יפרד ממנו צער, ולא ימלט

ולישכ לוהטו. הוכה לנו האושר והטוב: והכיש. עניות: שחלל. שחלל: להעמיד גופך וכו'. למקור נפסך למלא לכי נוסך: חזרתו. חזר

שער השבון הנפש

מפגע כעוד התחברותך עמו. אם ישכע יחלה, ואם ירעב יחלש, ואם תלבישנו יותר מצרכו יקוץ, ואם תניחנו עירום מצטער. ועוד שהנהגתו בכריאותו וחליו וחיייו ומותו איננה ברצונך ולא ברשותך, כי הכל להנהגת בוראך ית'. ואיה יחרון נפשך על גיפך, ומעלת עולמה על עולמו, ועלוהה מירידתו, ורוחניותה מגשמותו, ועמידהה מחליפתו, וקיומה מהפסדו, ופשיטותה מהרכבתו, ודקות עצמה מעביו, והבנתה מכהמותו, וקבולה המדות הטובות מקבולו המגונות? ואם אתה נוהג בחריצות הזאת וההשתדלות הזאת בתקנת גופך, עם פחיתותו ויגנותו ועם חלישותך מהויקוהו ועיולו; כמה אתה חייב שתתנהג בו מן ההריצות וההשתדלות בתקנת נפשך החשובה הנשארת לך, אשר צוית להנהיג ענינה ולעיין בתקוניה בקנות החכמות והבינות, כמו שכתוב (ונשלי כג) אמת קנה ואל המכור, (סס ד) קנה בינה, ואמר (סס עז) קנה חכמה מה טוב מחרוץ, ואמר (סס יד) כן דעה חכמה לנפשך, ואמר (סס ט) אם חכמת חכמת לך, כלומר שהקנינים הרוחניים הם שלך, לא ישלול אותם ממך וזולתך כאשר יקרה בקנינים הגופיים. ראה אחי מה בין שני הדברים ומה בין שני הענינים, ונטה ממתרות עולמך והשהדל במה שאתה צריך לו לאחריתך, ואל תאמר ימצאני מה שימצא הכסיל; כי אתה נתבע כפי הכרתך, ועונשך יותר חזק והחשבון על התעלמותך יותר מדוקדק, ואל תסמוך על דבר שאין לך בו זכות, ותנוח דעתך על טענה שהיא עליך ולא לך. והמאמר בהשלמת הענין הזה יארך, ודי לך ממני שהעירותך אליו והוריתך עליו, וכפי תבונתך

הגוף עם הכפש: מעביו, ונכותו; עם פחיתותו וכו': לע"פ שהוא פחות ומגונה: חלישותך מהזיקו וכו'. שאך צריך להזיק או להועיל לו: ומנות. ואל תנוח דעתך וכו': עליך. כגדך:

שער השבון הגפש

קנט

השתכל דברי והבן רמיוותי, וחקור עליהם בספר תורת האלהים ודברי רח"ל, יראה לך בירורם מן הכתוב ומן המושכל ומן הטקובל בעזרת האל: — והשלשה עשר חשבון האדם עם נפשו על מעשהו ותוספת הכרתו על השתדלותו בעבודת הבורא, והגעת יכלתו על מה שהוא משלם מחיובות הבורא על טובותיו עליו. וימשל בזה אל עבד שנתן לו אדוניו אדמה לזרוע ונתן הזרע כפי צרכו וזרע קצתהקדוציא שאר הזרע בצרכיו. וכאשר פקד אדוניו את האדמה, מצאה בלתי זרועה. וכששאלו על זה הודה בקצורו בענינה, וחשב עמו על מה שאמר כי זרע מן הזרע באדמה, ופקד הנזרע ממנה וחשב על מה שעלה בו עד הכלית, ותבעו בשאר הזרע וחייבו לפרעו: כל מה שהיתה האדמה עושה; וגדל מדוהו ונכפלה רעתו. וכן אחי ראוי לך לחשב עם נפשך על מה שחננך האלהים מהבנתך אותו ואח תורתו, ומה שנתן לך מן הכח והיכולת לפרוע מה שאחה חייב לו. ועשה בזה מה שיצא אל גבול המעשה ממך, ויראה לך כי אחה נחבע בכל זה ובא עליו לירי חשבון, כ"ש עת המשך הטובות אליך מאת הבורא. וראוי לך להשתדל בכל כחך ותטרח בכל יכלתך לפרעו ולהשוות מעשיך לחכמתך והכרתך עם השתדלותך, והותר כל טרחך לעשיה כפי חכמתך, ואל תחנהג במותר עולמך פן תלאה לשלם חובות תורתך. שהאל ית' נחן לאדם מן הכח כפי צרכו לתורתו ולעולמו; ומי שהוציא ממנו מאומה במותרים אשר יתכן לעמוד זולתם יפקדני בעת הצורך אליו בדבריו הצריכים. ואל תחלה עצצך בלו ואולי ותאמר

ותוספת הכרתו וכו'. שמכיר צרכי חיוציו ועושה מעט: והגעת יכלתו וכו'. שיכול לעשות יוסף ונאמר הוא עושה: ויראה לך. יהי נדמה צניק כאלו אחה נחבע וכו': עם המשך וכו'. אם הטיב לך בעושר ונכסים: והוסר. והשתדל להשאיר מכל טרמך וכו': יפקדנו. יסמך לו: צנו ולולי.

נ"ל של"ל ואלו והולך ומצולח כוונתו:

לו הגעתי למעלה כך וכך מן הממוקוהחכמה הייתי משלם
 כל מה שאני חייב מן העבודה לבורא ית' והדומה לזה מן
 הדברים כי הם דברי כזבים; יתעה מי שיחלה עצמו בהם
 ויפול מי שנשען עליהם. זאת היא הגדולה שבחעית בעלי
 המשכון, אשר זכרתי לך בשער הבטחון. השמר לך פן
 תקחנה לטענה לך ולאמתלא! כי אהה בזה ככל חוטא
 שיטעון בה, וכבר ידעת שאיננה מצלת איתו מן העונש,
 כמו שאמר שלמה ע"ה על הגנב (ונשלי ו) לא יבחו לגנב
 כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב ונמצא ישלם שבעתים.
 אע"פ שרחקו נראה וצרכו הביאו לקחה ממון אחרים, לא
 נצל בזה מן העונש ותשלומי כפל; כל שכן שאר החטאים.
 ע"כ שים לך האריכות הזאת לשלל, בעוד שהוכל לפרוע
 מה שאתה חייב בו לבורא יום יום. ואל תאחר מעשה יומך
 למחרתך, פן יכבד עליך לפרעו אם תגיע למחרת, ותהיה
 טנושיו (ס"א נאלטיו). וקשה מזה אם יבא קצף ותצר עליך
 האמתלא ותפסק טענתך, כי העולם כשוק שיחקבץ ואחר
 יפרד, ומי שסחר והרויח שמח ומי שהפסיד התחרט. וע"כ
 אמר החכם (קהלת יג) זכור את בוראך בימי בחורותיך
 וגו': — והארבעה עשר חשבון האדם עם נפשו בעת
 אהבתו ונטות נפשו וכלות רוחו אל כל מי ששוער ממנו
 שהוא אוהבו כמו כן, כמו שכתוב (ונשלי כז) כמים הפנים
 לפנים כן לכ האדם לאדם. וכ"ש אם יהיה האיש ההוא
 שר אונגיד. ויותר מזה כשיראה ממנו אות על זה מהקרבתו
 והבטחתו; ושהוא מטיב אליו ועושה עמו חסד לבלי צורך
 אליו; שלא יטרידנו דבר מאהבתו, ולא יניח מיכלתו (ס"א
 עזלתו) לנפשו מאומה, אבל יוציאנה כלה במצותו ועבודתו,

האריכות הזאת. זמן חייך: לשלל. לקנות לך זמ"ט: ששוער. שמשער:
 ולא יניח זכו'. לא יוסיף לנפשו אלומה מיכלתו:

שער השבון הנפש

קס

דחנדב בנפשו זבממונו וכניו בגמולו. וכיון שנעשה זה
 לנכרא חלש כמונו, כמה אנו חייבין מכפלי זה לבוראנו
 ית', אשר הודיענו הנביא כי הוא אהב אותנו, כמו שאמר
 (דנכיס ז) לא מרובכם מכל העמים וגו', כי מאהבת ה'
 אחכם וגו'. ועם מה שהודיענו בזה, ראינו אותה אהבתו
 אותנו ועזרתו לנו חדשים גם ישנים, עם הקרבתו והבטחתו
 לנו בכל דור ודור, כמו שכחוכ (ויקלל כו) ואף גם זאת
 בהיותם בארץ וגו', ואמר (עזראט) כיעבדים אנחנו ובעבודתנו
 לא עזבנו אלהינו. ומהשלמת הענין הזה, כי מן הידוע
 אצלנו שמי שהיה ריע אבותינו ואבות אבותינו, חייבים
 אנחנו לזכור לו את האהבה ככבודו ואהבתו, כמו שאמר
 החכם (נעלי כז) רעד ורע אביך אל תעזוב. והבורא ית'
 מזכיר לנו ברית אבותינו והשגחתו עלינו בעבורם ולהקים
 בריתו עמדם, כמו שכחוכ (דנכיס ז) ומשמרו את השבעה
 והרבה בזה. ואנו כאשר לא תכטח נפשנו עליו ותסמוך
 על חסרו ותנוע לאהבתו ולהרכק בעבודתו ולפני האלהים
 נשפוך שיחנו; כמה טבענו עבה וערפנו קשה ואמונתנו
 מעוטה! וכמה אנו קשים להמשך אחר האמת! לא אהבת
 אבותינו ואבות אבותינו נזכור, ולא לאהבת הבורא
 והשגחתו עלינו נגמיל, ולא בעבור הבטחתו והקרבתו לנו
 נעשה, ולא לגודל טובותיו אהנו ורוב חסרו עמנו נשמע,
 ולא בעבור בריאתו אותנו וזנהגתו הטובה לנו נבוש. הקץ
 אחי מן השינה הזאת וגול מעל לבך את מסך יצרך אשר
 נסך עליך עד שהבדיל בינך ובין אור שכלך. כעכביש
 אשר יארוג על מאור הבית, וכאשר יתמיד יעבה ויסתום
 עד שימנע הגעת אור השמש אל הבית, ובתחילת ארוגתו

יעם מי וכו'. נוסף על מה שהודיענו וכו': עם הקרבתו וכו'. בזה
 ש הקריבנו וכו': ומהשלמת הענין. וליתעך דבר צענין זה כל לפנו. ותנוע.
 ל' סנועה: וגול. הסך: נסך. פלש וכסה:

הוא חלוש ורק עד מאד, וכל אשׁ יחמיד הדבר יחוק ויעבה, וימנע אור השמש מעבור בו ומהגיע אל הבית. וכן מעשה היצר בלכך, יהיה בתחלה ענינו חלוש מאד לא ימנעך מראות האמהיות. ואם תרגיש בו כעת ההיא ותגלהו טעל לכך, יקל עליך הדבר. ואם תקל בו ותהעלם ממנו, יחזק מעשהו וימנע אור שכלך מסך, ויקשה לגלותו מעל הכרחך. ע"כ מהר להציל את נפשך והעזר באלהים לדחותו מעליך, וטרח והשהדל תאור באור החכמה, והראה אמחה הדברים בעין לכך. וכבר משלו קדמונינו ע"ה מעשה היצר באדם במשלים נחלקים מן הכתוב, באמרו (סנוולל 3 ינ) ויבא הלך לאיש העשיר, ואח"כ קראו אורח ואח"כ קראו איש. ואמר (מכלים ח) אשרי האיש אשר לא הלך וגו', ואח"כ עמד ואחר כך ישב והדומה לזה הרבה. חשוב עם נפשך אחי על זה והדומה לו, והכריח אותה על גיה שיש בו הצלחה. כי כבר אמר החכם במתעלמים מהשתכל, (משלי כט) אנשי רע לא יבינו משפט וגו' — והחמשה עשר חשבון האדם עם נפשו בהזמנתו כמוזנותו קודם הצורך אליהם, ואיננו יודע אם יעמיד ויחיה עד עת שיהנה מהם. וכן כשהוא צריך ללכת בדרך רחוקה, מוזמן עניני הליכתו קודם לכן בימים, ויעיין במה שהוא עובר במקו' שהוא הולך אליו מן המסחר'י, ואח"כ במה שירכב ובמה שגיעהו מן הצידה ובחברה ובמחנות אשר יחנה בהם בררכו והדומה לזה; ואיננו יודע במה שגור לו הבורא מזה, ולא באריכות ימיו. ועל הדרך הזה אחי, אנחנו חייבים להיות נכינים למועד ולהודמן לדרך הרחוקה אל העולם האחר, אשר אין לנו מברח מצנו ולא מנוס מפניו, ולחשב כצידה וכמה שנפגע בו בוראנו יום החשבון הגדול, שאמר עליו הכתוב (ונלככי ג) כי הנה היום בא בוער וכמהנות. צמלנות ולקטניות: מזכה. חוקים לצדק: שפיע.

כהנור. ואיך נחלם, והנסיעה מתמדת וההעסקה תדירה, והדרך ארוך והמרגוע רחוק. ומדוע לא שמנו אל לבנו, לזכור אחריתנו, ולא חשבנו על הצידה לביה מועדנו! התעסקנו בעילם הכלה, והנחנו הקיים. ובמדוי גופינו, ושכחנו מדוי שכלנו. ובעבודת רוע יצרנו, ועזבנו עבודת יוצרנו. ונעבוד את האווזיננו, ולא עבדנו את אלהינו. הה למבוכה הזאת כמה היא כוללת, ולשכרות הזאת כמה היא חזקה! כמו שאמר הכתוב (ישעיה עג) כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבוחם, ואמר (סס כט) שכרו ולא יין וגו': — והשישה עשר חשבון האדם עם נפשו על אורך זמן עמדו בעולם. ויעלה על לבו קרבת קצו ובא המית אליו, בעת שהוא רואה מיסת שאר החיים פתאום ממדבר חולתו, מבלי הקרמת ידיעה בדבר, ולא רמו ולא מועד ידוע שיהיה בטוח מהיותו בן. איננו מתעכב מאי בכל חרש מחדשי השנה ולא ביום מימות החדש ולא בשעה משעות היום, ואיננו בא בימי הזקנה מבלעדי הישישות והבחרות והנערות והילדות והינקות; אך הוא קורה (ס"ח קורל) את החיים בכל זמן ובכל עת ובכל מקום. וימשל בזה כאלו המלך הפקיד אצלו פקדון ולא קצב לו זמן להשכתו, וצוהו שיהיה מצפה לו בכל עת כדו שלא ילך למקום אחר, ושיהיה נמצא עת שבקשהו המלך; היתכן לו לדור חוץ ממקום המלך (ס"ח לסוד ממקום המלך) בעוד שהפקדון בידו? ויש שממשל במי שיש עליו חוב בלי זמן קצוב, והוא מצפה עליו בכל עת, לא תנוח נפשו עד שיפרענו. וכאשר יחשב

וכלה: והנסיעה מתמדת. כי יום הולך וקרצ האדם אל האות וכן וסהעסקה תדירה: והמרגוע רחוק. האנוסה הוא העולם הזה: הה. אוי: למבוכה ולשכרות. כנוי לטעות ודמיון שוא: ממדבר חולתו. ב"ח ושאר צע"ח: מפיתו בן, שלא יהיה המות בו: הזקנה מבלעדי וכו'. ד"ל שאינו כל כך ציני הזקנה ולא קודם: קודם. ל' מקרה וצנע:

האדם עם נפשו על אורך עמידתו בעולם, ויזכור כי קהל מחקריו נסעו אל העולם האחר קודם ממנו, בעת שהיתה תקותם חזקה לחברת העולם, ולא ראה לנפשו יחרון שיחייב לו התאחרו מהם; יקצרו ותחלתו בעול' ויוחיל לאחרייתו ויחשוב בצידתו לעת נסיעתו, ויחשוב עם נפשו קודם יום החשכון. ואמר אחד מן החכמים, מי שקדם המות לפניו תקן את עצמו, ואמר החכם (קס"ג ז) לב חכמים בבית אבל, ואמר (ס"ס) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה כאשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו, ר"ל בחי' מי שלכו חי כלומר המבין המכיר. ואמר (תהלים קמ"ד) אדם להבל דמה. — והשבעה עשר השתכלותו בעת שתטה נפשו לחברת ב"א ולהשתעשע בהם, במעלות הברידות והפרידה מב"א, זרוע חברת כסיליהם מכלי דוחק שיביאנו לכך. ומרעת חברתם מותרי הדברים, ואמר ונאמר ובלבול ארוך אין צורך אליו, ואמר החכם (תהלים י) ברוב דברי' לא יחדל פשע וגו'. ואמר אחד מן החכמים אצור מותר דבריך וחסום מותר לשונך. ומדבר בכ"א והזכיר רעותיהם וספר בגנותם, ואמר הכתוב בענין הזה (תהלים נ) השב באחך תדבר וגו'. והכוב ודברי השקר, ובוזה אמר (ס"ס נה) הוזה בקרבה, ואמר (ירמיה ה) הקשבתי ואשמע לא כן ידברו. ושבעת השקר והשווא שאמר הבורא עליהם (שמות כ) כי לא ינקה ה', ואמר אחד מן החסידים לתלמידיו התורה

לורך עמידתו. כמה חי עד הנה: יסרן שיחייב לו וכו'. אינו רואה צעלמו שום יסרון עליהם למה יאריך ימים יאמר מהם: שקדם המות וכו'. שנתן חל לבו עיני המות: צחי. צמלח חי: צמעות הצדירות וכו'. כשהטה נפשו לחברת בני האדם יסתכל צמעות הצדירות וכו': מצלי דוחק. צלץ הכרת: ויאמר ויאמר וכו'. זה יאמר פלוני אמר כן וזה יאמר על פלוני נאמר וכדומה: וצלבול ארוך וכו'. להג הכנה של הצל: אלוך. העומק והסמך: וחסום. וקנור: ומדבר צב"א וכו'. ומרעת חברתם גם זאת שנוכח לדבר צב"א וכו', וכן והכ"ז וכו' ושבעת וכו' וזולתם דנקמוך:

התירה לנו להשבע בשם הכורא באמת, ואני איעצכם שלא
 תשבעו בו לא באמת ולא בשקר; אמרו הן או לאו. והנאוה
 והלצנות ובוזת קצת היושבים והשחוק עמהם. וכבר יחדתי
 בהרחקת הענין הזה שער בספר הזה, והוא שער הכניעה.
 והעדר יראת האלהים מלבו בעת התערבו עם נ"א ושיחתו
 עמהם, עם מעוט ההצלה מהזקתם כממונו ודברם בו.
 והחונף ואהבת קנות השם להתנאות להם ולהתגדל אצלם,
 כמה שהוא יודע ובמה שאינו יודע ממיני החכמות והמעשים.
 ומהם חייב הציוי בטיב וההזהרה מן הרע, אשר צונו הכורא
 עליו באמרו (ויקלל יט) הוכח חוכיח את עמיתך. ואנחנו
 חייבים להזהיר מן הרע בשלשה דברים: אחד מהם בפגיעת
 הד, כמו שעשה פנחס בדבר זמרי וכזבי. והשני למחות
 בדברים, כמו שעשה משה (שמות ז) באמרו לרשע למה
 חכה רעך. והשלישי בלב, כמו שאמר ה' ד"ה (תהלים כו)
 שנאתי קהל מ'עים וגו'. ואם יוכל למחות הרשעים, על
 כל פנים ימחה, שאין עמי הארץ נמלטים מן הקצור. וכאשר
 התבודד, בטלה מעליך חובת הצווי בטיב וההזהרה מן הרע
 בלי ספק; והוא דבר קשה לקיים מציתו ולהשלים חובתו,
 כמו שאחז"ל העבודה אם יש ברור הזה מי שמקבל חובתו,
 ואמר קצתם העבודה אם יש ברור הזה מי שיודע להוכיח.
 ומהם הפסד העצה וחסרון הכרת השכל בחברתם וריעותם,
 והתלמד רוע מדותם, כמו שאמר החכם (משלי יג) והיעה
 כסילים ירוע. ועל כן אחז"ל שיחת הילדים ושיבת בתי
 כנסיות של עמי הארץ מוציאים את האדם מן העולם
 וכללו של דבר כי רוב העבירות לא יגמרו אלא בשנים,
 כמו הזנות ורוע משא ומתן ושבעת שקר ועדות שקר. וכל
 העבירות שיהיו בלשון לא יגמרו אלא בחברה ובהתערב

על כל ענין ימחה. בכל אופן שיוכל חייב לעמוד בידם: העבודה. ל'
 מנוחה: מנחה. מנחה: מנחה:

עם ב"א. אבל הבדידות והפרידה מב"א סבת ההצלה מכל מה שזכרנו מן העבירות, והיא מהחזק שבדברים המביאים אל המדות הטובות. וכבר נאמר כי עמוד בר הלכב אהבת הבדידות ובחירות היחידות. ע"כ השמר אחי פן ישיאך היצר, ויפה בעיניך החברה וההערכות עם ב"א, ויסיתך לבסוף בעת היחידות והבדידות להם ואח"כ השמר פני טעה אותך רעיון לכך, כי בחברה החכמים היודעים את האלהים ואת תורתו והתערב עם גדולי ב"א, העדר ענין הבדידות והנחת מעלות היחידו; ואך היא הבדידו הנמורה והיחידות השלמה. ובחכרת אנשי החסד והתורה מעלות רבות יתירות על מעלות היחידות יאריך ספורם, ואמר החכם (סס) הילך אז חכמים יחכם וגו', ואמר (סס כג) הט אונך ושמע דברי חכמים. ואמר במי שלא התחבר עם אנשי החסד (סס טו) לא יאהב לץ היכחלונומר. ואחז"ל קבוץ לרשעים רע. להם ורע לעולם, ולצדיקים טיב להם וטוב לעולם. פזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם, ולצדיקים רע להם ורע לעולם. ואמרו יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שוחה בצמא את דבריהם. ואמר (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע: — והשמנה עשׂ חשבון האדם עם נפשו בעת נכחותה וההגדלה ורוחק משאליה (פ"ח מלאייה) בעוה"ז, והוא שיתבונן ערכו בין העליונים והתחתונים, ויתבאר לו קטנותו ועירותו בין יצירות הכורא יחברך, כמו שבארתי בענין הזה בשער השישי מן הכפר הזה. וישתכל אח"כ במה שחלק הבורא מן הגדולה לאדם שהשליטו

עמוד בר הלכב. ונשען חזק לטוביך הלכב: ען יטעם חומוך וכו'. ען תלמוך כלכלך פ"כ גם בחכמת חכמים גרוע מבדידות וכו': צעת נבחותה וכו'. כשהטיב ה' לו בקניני עוה"ז: ורוחק משאליה. ועוד בשאל נפשו יחבר תלך כדכ"ז לץ חכם ונת וכו':

במיני החיים והצמחים והמוצאים, כמו שכתוב (תלמיס
 ס) תמשילהו במעשי ידיך וגו', ושהודיעו חקי תורהו והעמידו
 על כל מה שיש בו חקנתו מסודות עליון העוה"ז ותחתונו
 והרים - מעלתו בשבחו ובהודוהו לבוראו, ובקראו אליו
 בצרות, ובענותו בעת המצוקה ובחרובו ושלחו אל ברואיו,
 ומסרו אליו סידות גבורתו והראית המופתים על ידו, עם מה
 שארך ספורו מן הטוב והנסתר והנראות, הגופיו והרוחניו
 הכוללות והמיוחדות, חסד וטיבה עלינו. והשתכל אחי
 כמה ערכך נקלה וענינך נבזה, וכמה גדלך בוראך, עם
 מה שאינו צריך לך וגדל צרכך אל השגחתו והנהגתו.
 וחוס על העטרה הגדולה (פ"א המעולה) הזאת אשר עטרך
 בה, והמעלה הרמה שהרימך אליה בעה"ז, והגמול הגדול
 שצפנו לך בעוה"ב. והרבך בעבודתו ובהודאתו. ואל
 יביאך מה שנשאך הבורא בו כמה שזכרתי לך מחסדיו
 וטובותיו להתגאות כענינך וההגדל בנפשך ולהחרום בחסד
 הבורא עליך, והחשוב כי מן הדין היא לך ושאתה ראוי
 לו ויאת לך כמוהו. אבל הדבק בכניעה ובענוה ובשפלות
 שאתה ראוי לה, כשחידה באמת על ערכך בכריאות
 הבורא ית'; כמה שתייב בו העבד החלש הנבזה הנקלה,
 כשינשא אדוניו מעלתו וישימהו עם אנשי סגולתו, חסד
 ממנו עליו, מבוזת נפשו והייתה בעיניו כערכה הראשון
 קודם שיגביר אדוניו חסדו עליו. ואל יתגדל לפניו ואל
 יגבה לבו במה שהגיע אליו מן הגדולה והיקר. ואל יבקש
 ממנו משאליו דרך רגילות; אך יעוזב ענינו אליו ויבטח
 עליו ועל טיבו. ואמרו על אחד מן הצדיקים שהיה אימר
 אחר הפלתו, אלהילא נשאני לעמיד לפניך סבלי בפחיתות

וצמחו זו. שגמר כניא מקצבו: כוונה. כחמד הזה: הקד ונמנו עליו.
 רק מחמד אלוניו שגמר עליו: מנזום נפשו וכו'. כמו שמיצ העבד להיות
 צווי צעיוניו: דרך כנילות. כשאל מנ"א הדומה לו: כשאני. הקהתי: סכלי.

ערכי ומעוט ידיעתי בגדולהך ורוטמוחך; כִּי אַתְּ הָרַם וְנָשָׂא, וְאֵנִי נִקְלָה וְנִבְזָה וְקִטְן מִשְׁאוֹל מִמֶּךָ, וּמִקְרֹא אֵלֶיךָ שֶׁבַח וְהַלֵּל, וְקִדְשׁ שִׁמְךָ הַמְקוֹדֵשׁ בְּקוֹלוֹת הַמְּלֵאכִים הָעֲלִיּוֹנִים הַקְּדוּשִׁים; אֲבָל הַרְשֵׁנִי (ס"ח נְשִׁאֵנִי) עַל זֶה מֵה שְׂרוּמַמְתִּי. בְּצוּחֶךָ אוֹתִי לְקֹרֵא אֵלֶיךָ, וְהַרְשִׁיתֵנִי לִשְׂבַח אֶת שִׁמְךָ הָעֲלִיּוֹן כְּפִי הַכְּרַתִּי אוֹחֶךָ וְיָדִיעַתִּי בִּכְבוֹדְךָ, עִם הַרְאוֹתֵי עֲבוֹדָתִי לְךָ וְשִׁפְלוּתִי לִפְנֶיךָ, וְאַתָּה יוֹדֵעַ הַקְּנִיתִי וְאוֹפְנִי הִנְהַגְתִּי, וְלֹא הוֹדַעְתִּיךָ בְּצַרְכִּי לְהַעִיר אוֹתְךָ עֲלֵיהֶם אֲלֵא שְׂאֲרָגִישׁ בְּגוֹדֵל חֲסֵרוֹנִי אֵלֶיךָ וּבִטְחוֹנִי בְּךָ. וְאִם אֲשַׁאל מִמֶּךָ בְּסִכְלוֹתֵי מַה שְׂאִינוּ טוֹב לִי, וְאַבְקֵשׁ מִמֶּךָ מַה שְׂאִין בּוֹ הַקְּנִיתִי; כִּי חִירַחֶךָ הָעֲלִיּוֹנָה טוֹבָה מִכְּחִירַחֶיךָ, וְכִבֵּר הִנְחִיתִי כֹל עֲנִינִי אֶל גּוֹרְחֶךָ הַקִּיּוּמָה וְהִנְהַגְתִּיךָ הָעֲלִיּוֹנָה, כְּמוֹ שְׂאֵמַר דּוֹד עִ"ה (מַהֲלִים קִלְלָה) ה' לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בְּגִדְלוֹת וּבִנְפִלְאוֹת מִמֶּנִּי, אִם לֹא שׁוֹיֵתִי וְרוֹמַמְתִּי נִפְשׁוֹ כְּגִמּוֹל עָלַי אִמּוֹ כְּגִמּוֹל עָלַי נִפְשׁוֹ: — וְהַחֲשֵׁעָה עֵשֶׂר חֲשֻׁבוֹנוֹ עִם נִפְשׁוֹ כְּהַצֵּלַת הַבּוֹרָא אוֹתוֹ מִפְּגַעֵי הָעוֹלָם וְצָרוֹתָיו וּמִינֵי חֲלָאֵי בְּנֵי אָדָם בּוֹ, וְאוֹפְנֵי הַמְּאוֹרָעִים וְהַמְּצוּקִים מִמְּאֹסֵר וְרַעֲב וְצָמָא וְקוֹר וְחוּס וְסִמִּי הַמוֹת וְהַחַיּוֹת הַרְעוֹת וְהַצְרָעָה וְטְרוֹף הַדַּעַת וּמִינֵי בְּטוֹל הַהֲרַגְשׁוֹת וּמַה שְׂרוֹמָה לֹזֶה. עִם יָדִיעַתוֹ שֶׁהוּא רָאוּי לָהֶם וּמַחֲוִיב בָּהֶם עַל מַה שֶּׁקְדַּמּוּ לוֹ מִן הָעוֹנוֹת וְהַחַטָּאִים לִפְנֵי הַבּוֹרָא, וְגוֹדֵל מַה שֶּׁעֵבֵר מִהַמְרוֹחוֹ אֶת אֱלֹהָיו וּבִזְוָתוֹ בְּדַבְרָיו, וְעִזְבוּ הוֹדָאתוֹ וְשִׁבְחוֹ וְסוּרוּ מֵעֲבוֹדָתוֹ וְהִנְחַת הַחֲשׁוּבָה וְהַהוֹדָאָה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, מְאוֹרֵךְ זְמַן מְרִיו עִם הַתְּמִדָּה טוֹבוֹתָיו לוֹ וְחֲרִירוֹת חֲסָדוֹ עָלָיו. כְּשִׁישְׁתַּכֵּל הַמִּשְׁכִּיל בּוֹה וַיַּחֲשֵׁב בְּמַה שֶּׁמִּנְסָה הַבּוֹרָא בּוֹ אֶת כ"א בְּמַה שֶּׁסְּפָרְנוּ מִן הַפְּגַעִים

חֲסָדוֹ יָדִיעַתִּי: מִשְׁאוֹל מִמֶּךָ. מִלְּשִׁאוֹל מִמֶּךָ: וְקִדְשׁ. וְלִקְדֵשׁ: הַכֶּסֶף.
כִּתּוֹן לִי רְשׁוֹת: בְּטוֹל הַהֲרַגְשׁוֹת. הַפֶּסֶד הַחוֹשִׁים:

בעיה"ז, ובהצלתו מהם והמלטו מהמהם עם מה שהוא ראוי להם; יגדל שבחו על טובת האלהים עליו, וימהר אל התשובה ובקשת המחילה על מה שקדם לו מן העונות והחטאים, אשר הסתירם הכורא עליו זמן ארוך, ויריץ להדבק בעבודת הכורא ליראה מהם ולרחות אותם, כמו שכתוב (דברים כח) והיה אם שמוע חשמעבוקול ה' אלהיך, ואמר (ס"ז) והסיר ה' ממך כל חלי וכל מדוי מצרים וגומ'. ואמר אחד מחסידיו הקדמונים ז"ל ראו שאין ערוד ממת אלא חטא ממת: ואמר דוד ע"ה (תהלים לא) על שחל ופתן חדרוך תרמוס כפיר וחנין, כי בי חשק ואפלטוהו וגו': — והעשרים חשבונו עם נפשו אסיהיהלו ממון בפנים שקנהו מהם, ובאופני הוצאתו והוצאת חובות הכורא ממנו, ופרוע חובו ב"א כמו שהוא חייב בו ממנו; ואל יחשבנו מעמד עליו כלבד, וידע כי הוא אצלו כמו הפקדון, ישאר כל עוד (ס"ח עת) שירצה הכורא בידו ואח"כ יפקידנו אצל אחר בעת שירצה. וכאשר יחשוב בעל המסון בנפשו זה, לא יפחד מפגעי הזמן עליו. ואם ישאר הממון בידו, יודה הכורא וישבחהו; ואם יאבד ממנו, יסכול דינו וירצה בגורחו, ויקל בעינו להשתמש בו ולהוציאו בעבודת האל יח', ולעשות הטוב ממנו ולהחזיר האמנות ולהשיב. ולא יחמוד אדם בממונו ולא יבזה עני לעניו, ויהיה מן החזקות שכסבות המדות הטובות ודחיית המגונות, כמו שאמר (משלי ג) כבד את ה' מהונך וגו', ואמר (ס"ט) מלוה ה' חונן דל וגו': — והאחד ועשרים חשבונו עם נפשו על

מהמהם. כל הכתוב ציחקלל, וכ"ל מהם וע"ד הפלגה: עם מה וכו'.
 אע"פ שאזוי להם: ערוד. מין נחש: צפנים שקנהו וכו'. צלחה חופן צל
 לידו אם צהיח לו לא: ולא יחשבנו מעמד וכו'. אל יחשוב שיעמוד חמיד
 צידו בצדד, ולא יעבור לזולמו: האמנות. מה שפקד צידו: ולא יחמוד
 וכו'. לא יקנל בעל ממון אהכ:

מה שיש ביכלתו ממעשה העבודה, ולהרגיל בה ולהתמיד עליה, וירויץ ויחרץ לעשותה עד שחשוב לו למנהג. ואח"כ ישתדל להוסיף על מה שיש ביכלתו ויכסוף לו בלבד ויעלה אליו במתשבתו, וישאל מהאל לעזרו ולאמצו על יותר ממה שיש ביכלתו מן הידועה והמעשה בלבד ומצפון נאמן. וכשיחמיד על זה ימציא לו הבורא בקשותיו ויפתח לו שערי ידיעתו, יחזק שכלו ואיבריו לעמוד במצותיו אשר למעלה מיכלתו מדרגה אחר מדרגה, כמו שאמר (ישעיה נ"ח) אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריךך בדרך תלך. והדמיון כזה במלאכו' והלמוד. כי הלומד מלאכה בהתחלה יעשה מחלקיה כפי בינתו ופחות ממה שביכלתו, וכאשר התחזק בינתו ויחמיד עליה, יורהו הבורא שרשי המלאכה וכלליה ומילד מהם תולדות שלא למדס מזולתו מב"א. וכן בלמוד כי בעל חכמת השיעור לא יוכל ללמד תלמידו השיעור המחשבי בהחלת ענינו, אבל מלמד אותו השיעור המורגש המצוייר בצרו בצורות הרשומות אשר סדר אותם אקליד"ם בכפרו שחבר בשיעור. וכשיבין אותו תלמד היטב ויחפוץ לעמוד על תולדותיו בהשהדלות וחריצות, יורהו הבורא השיעור המחשבי ויחכן כלל מדעו, ויוכל להוציא ממנו צורו' מופלאות ומלאכה דקה, כמעט שתדמה לנבואה הבאה מאת האלהים. וכן כשאר ההכמית כי התלמיד ימצא בלבו כשהוא משתדל בחכמה, כח עליוני רוחני אין בכח אדם להועילו בו, ולזה אמרו רז"ל חכם עדיף מנביא, ואמר אליהוא (ח"ו ל"ג) אכן רוח היא באנוש. ועל ההקשה הזאת ראוי לך אחי שתבין כי רוב הענין המכון במצות שהם

ויחכן. יודעו: ומילד: ומוליד: חכמת המעול. חכמת הנוהגה הנקרא
 הכדכה: המחשבי. המסוער רק צוחשבה צלי לזרים וכלים: צלדו.
 צלד הספר שתלמד לזמו צו: ויחכן כלל מדעו. יחכונן ויחזק כלל ידיעתו:
 הסקסה. הדמיון:

בגופים ובאברים, הוא להעיר על המצות אשר תהיינה
 בלבבך ובמצפונם, מפני שעליהם משען העבודה והם
 שרש התורה, כמו שאמר (דברים י) את ה' אלהיך תירא
 וגו', ואמר (שם ל) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך
 לעשותו, ואמר (שם י) מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו'.
 ומפני שהיה זה למעלה מכח האדם, ולא יתכן לו עד
 שיפרד מרוב תאוותיו והבהמיות וכריח טבעיו ויקשור תנועותיו;
 העבד אותו הבורא בגופו ובאבריו במה שיש ביכלתו, עד
 שיקל עליו לעמוד בהם. וכאשר ישתדל בהם המאמין בלבו
 ובמצפוניו וגיע מהם כפי יכלתו, יפתח לו האלהים שער
 המעלות הרוחניות וגיע מהם אל מה שלמעלה מיכלתו,
 ועבוד הבורא ית' בגופו ובנפשו בנראהו ובנסתרו, כמו
 שאמר דוד ע"ה (תהלים פד) לבי ובשרי ירננו אל אל חי.
 וכבר משלו זה לאדם שנטע אילנות ונכש שרשיהם, ונקחה
 האדמה מן הקוצים ומן העשבים, והשקה אותם בעת
 הצורך ודמן אותם, ואחר כך הוא מיחל הפירות מאת
 האלהים ית'; ואם יחעלם מעבודתם ומעיין עליהם, לא
 יהיה ראוי שיתן לו הבורא ית' מהם פרי. וכן בעל מעשה
 העבודה אם ישתדל וימהר ויחרץ לעשות מה שיש ביכלתו
 יעזרהו האלהים לעשות מה שהוא למעלה מיכלתו, אשר
 הוא הפרי העליון והטובה הנכבדת מאת האלהים על
 סגולתו ואנשי אהבתו בעוה"ז, כמו שארז"ל כל המקיים את
 התורה מעוני סופה לקיימה מעושר, ואמר החכם (קהלת 3)
 כי לאדם שטוב לפניו וגו'. ואמרו חז"ל תורה מביאה לידי
 מעשה, מעשה מביא לידי זהירות, וזהירות מביאה לידי
 זנות, וזנות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי
 נקיזות, נקיזות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות,
 וחסידות גדולה מכלם שנאמר (תהלים פט) אז דברת בחזון
 נכס. עקד וחלש עשנים סלעים מקנינם: ודמן, לשון דומן וזבל: ומעיין.

לחסידך וגו', ואם יתעלם ממה שיש ביכלתו ויקל כמה שיש בכחו תרחק עזרת האלהים ואמצתו ממנו, כמו שכתוב (ונטלי עו) רחוק מרשעים ה', ואמר (ישעיה נט) עונותיכם היו מבדילים וגו': — והשנים ועשרים חשבוננו עם נפשו על התערבו עם ב"א בתקנו' העולם מחרישה וקצירה, ומקח וממכר, והענינים שנעזרים בהם קצת ב"א בקצתם על ישוב העולם; שיאהב להם מה שיאהב לנפשו מהם, וישנא להם מה שישנא לו מהם, ויחמול עליהם וידחה מהם כפי יכלתו מה שזיקם, כמו שנאמר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך. וימשל בזה כאלו אנשים הלכו אל ארץ רחוקה בדרך עקוב, ויש להם ללון במחנים רבים, ויש להם בהמות רבות טעונות במשואות גדולו', והאנשי' במתי מעט ולכל אחד מהם בהמות רכות שהוא צריך לטעון ולפרוק אותם פעמים. ואם יעזרו איש את אחיו לטעון ולפרוק, ויהיה חפצם בשלום הכל, ולהקל מעליהם, ושיהיו שווים בעזר ובסיזע ביניהם; יגיעו אל הטוב שבענינים. ואם יחלק לבם ולא יסכימו לעצה אחת, וישתדל כל אחד מהם לעזר לעצמו לבד; ילאו רובם. ומן הפנים האלה אחי כבוד העולם על יושביו, ונכפלה עליהם עבודתו וטרחו; מפני שרצו להתיחד כל אחד מהם בחלקו בו, וביותר מחוקו ממנו. ומפני שרצו ממנו יותר מחוקם, ובקשו בו אשר לא להם; מנעם העולם חוקם ממנו, ולא המציא להם חלקם בו. ע"כ אינם מרוצים ממנו, ואין אחד בהם שאינו מתרעם בו וזוכה עליו, כי בקשו בו מותרו המחיה, ומנעם הוא די הספק אלא לאחר הטורח הגדול והגיעה הרבה. ואלו היה מספיק להם דיספקם, ותהיה השתדלותם שדה לתועלת כלם ויהיו שווים בעניניהם, היו מנצחים עולמם ומגיעים

ומלעיין; ולאמלו. ל' אומץ; עקוב. עקום; צמחנים. צמלונה; פעמים.
פעמים רבות; ומן הפנים האלה. ומפני זס:

שער חשבון הנפש

קסז

אל יותר מחפצם בו. ולא די להם שאינם עוזרים זה לזה על עולמם, אלא מחלישים קצתם את קצתם ועכב (פ"ט ועטר) כל אחד מהם על תבירו ומרפה כחו, עד שלא יגיע אחד מהם אל בקשתו ולא ישיג חאוותו. על כן השתדל אחי לקנות רעים נאמנים ואוהבי' זכים, יהיו לך לעזר על תורתך ועל עולמך, בהיות לך שלם עמהם ומצפינך זך להם. ושהיו חביבין עליך כנפשך, כשחמצא ירך מי שהוא ראוי לזה מהם. ואל תפקיד סודך אלא אצל סגולה הסגולה מהם בלבד, כמו שאמר בן סירא רבים יהיו דורשי שלומך, ונלה סודך לאחד מאלף. ואמר החכם (ונסלי כז) שמן וקטרת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש: — והשלשה ועשרים הבחינה בכל מה שיש בעולם מקטני הבריאות וגדוליהם ומעלות המדברים בו, ומדרגות הברואים בתחתונן ועליונן, וחכונת הגלגלים וחנעות השמש והירח והכוכבים העומדים וההולכים, וירדת הגשמים ונשיבת הרוחות, וציאת הילד מן הרחם, ומה שהוא יותר נפלא מזה ויותר דק ויותר נראה ויותר נסתר מפלאי הבורא ית', המורים על חמימות חכמתו ויכלתו והנהגתו הטובה וחנינתו הכוללת ורחמיו ורוב השגחתו על הברואים. ואל ישיאך רוב ראותך אותם ואורך רגילותך בהם על עזיבת התימה מהם והבחינה בהם, ותהיה קדימת ידיעתך אותם מחייבת שתקל בהם, בעבור שהיית רגיל בהם. ואסימצא על דרך הזה ענין הנערי' כמה שהם רואים ומעדידי', כן ימצא רוב עמי הארץ והרכה מחשובי ב"א על הענין הזה. והוא שהם חמהים מדבר שהם רואים אותו ולא הרגילו לראותו, כקדרות השמש

(פ"ט ועטר. וקצב:) סגולת הסגולה, ונזכר מן המזכר: ועליונו. לבאות השמים: העומדים. מכני שנת שנבלבל היומי: וההולכים: ז' כוכבי לכת: עזיבת התימה וכו'. שאין לחמוה עליהם מפני חזקתם: ומעדידי.

שער השבון הנפש

והירח והכרקים והרעמים והזועות (פ"א וזיקות) והסערה והדומה להם, ואינם חמהים מתנועות הגלגלים וסבובם כשמש וירח וכוכבים, וצאת השמש ובואה וירידה הנשמי' ונשיבת הרוחות, והדומה לזה ממה שהוא נמצא עמם ורואים אותו תדיר. וכן יתמהו כשרואים הים וגליו וסעריו וריב החיות אשר בו. ולא יתמהו מהלך הנהרות והגרת המים מן המעיני' לילה ויומם לא ינחו ולא יעמדו, והרבה כזה. ע"כ ראוי לך אחי לבחון בכל מה שברא הכורא ית', מה שהיית רגיל בוומה שלא היית רגיל בו, ובמה שראית, ובמה שלא ראית. ואל תשיאך סכלותך מהשתכל בעניני' בנערותך בתחלת ראותך אותם, שתעזוב להתבוננם ולבחון בהם בעת חזקת הכרחך ובר לכך והגעת בינתך כשאתה גדול; אך הבט להם והסתכל בהם כאלו לא ראית כמותם ודמה בנפשך כאלו היית סהוס עינים קודם הפרתך אותם, ואחר כך פקחה עיניך וראית אותם והכרתם. הלא תראה אחי כי הכסיל כעור, וכאשר ישכיל יהיה כענין מי שנפקחו עיניו וראה, כמו שאמר הכתוב על אדם וחיה (נלמט ג) ותפקחנה עיני שניהם, וכבר ידענו כי עיניהם היו פקוחות קודם לכן. ואל תתעלם מנפשך שתפקוד אותה ותחפש על סלוחתה; ואז תראה מאמתות העינים, ותכיר מפלאי הכורא ית' מה שארכו סלוחתך בו ועורונך ממנו. כמו שאמר אחד מן החכמים, לבות החכמים יש להם עינים רואות. מה שאינם רואים הפתאים, כמו שאמר הכתוב (ישעיה ו) הלא תדעו הלא תשמעו: — והארבעה ועשרי' שתחשוב עם נפשך ותחכענה על כל ענין שנתישב אצלה מעניני ידיעת האלהים ותורתו, ודברי הראשונים וחידות

שכלו לו שגועו: והזועות. חכמה האלף: והגלה. כביעת ומילת: שתפקוד אופם. שחלום עליה: ותחפש וכו'. ומדכוש ותמקור על אשך לא ידעה עוד: ותחכענה. ל' תביעה לדק: שנתישב אצלה. שפצרה שידעה אותם ומכרה:

החכמים ועניני התפלו' אשר ידעת מעת נערוחך וברוב ימי גהלך ולמודך החלה. כי צורות העניני' הרקי' אצל מי שהכרתו חלושה, אינם כצורתם אצל מי שהכרתו חזקה. וכל אשר הוסיף הכרת האדם, יוסיף בירור בענינים ע"כ אל תנוח דעתך על מה שצטטיר בלכך בתחלת למודך מן הענינים המסופקי' והסברו' העמוקי', אבל ראי לך להתחיל בעת חזק שכלך והכרתך לעיין בספר תורת האלהי' וספרי נביאי, כמי שלא למד מהם ספר. ותרגיל עצמך לפרשם ולכארם ולהתבונן במלותם ובלשונם, ומה שסובלות מן הענינים, ומה שיש מהם כפשוטו ומה שאינו כפשוטו, ומה שיש מהם נראה ומה שהיא מהם נסתר, ומה שהסברא (פ"ל סהקסה) נמצאת בו ומה שאין הסברא (פ"ל סהקסה) נמצאת בו. וכן תעשה בתפלות ובתושבחות מהשכל במלותם ומגמת עניניהם, כדי שתהיה בעת שחדבר בהם לפני אלהיך, יודע מה שמיציא לשונך מן המלות ומה שמבקש לך בענין ואל תנהג בכל זה כמנהגי ימי הנערות, שתאמר מן המלו' בלשונך מה שזרמן לך ועל איזה דרך שזרמן, ואיך יודע הענין. וכבר קדם לנו בענין הזה מה שיש בו די. וכן תעשה בדברי החכמים והקבלה, שתתבונן בהם ותדינם לזכות. ואל תנוח דעתך על מה שנתכרר אצלך בתחלת למודך, אבל תכע עליו את נפשך כמי שמתחיק בו. ומה שיחברר אצלך, תזכרנו ותתישב בו. ומה שתסתפק בכירורו תחקור עליו מחכמי דורך שלא בדרך החקירה הראשונה; אז יראה לך מסודו' התורה וסודות החכמים, מה שאי אפשר להשיגו מצד למוד המלמדים אותך בתחלת עניןך. ואל תשיאך הגאווה שתחשוב שהכרתך לא הוסיפה על מה שהיתה עליך מנעורך, ושמה שעבר כדעתך בעת הנעורי',

והשתכל. מה שיש כשתכל: ומגמת. וכוונת: החקירה הנלשונה.
בלמודך כנעורך שלא ידעת עדן סף הספיקות על צורכיך:

לא יחזן להשתנות אצלך ולהיות נכרי אצל דעתך; כי זה מפיחיו היצר לך שירשל איתך מעיין ומהקור על אמתת הענינים, וירטה בעיניך שאתה חכם גמור, ולא החסר מאומה ממה שאתה צריך לו, כמו שאמר החכם (משליכו) חכם עצל בעיניו משבעה משיכי טעם, ואמר (סס) ראה איש חכם בעיניו הקוה לכסיל ממנו, ואמר (קסלג 3) החכם עיניו בראשו, ר"ל שהוא משתכל בתחלת עניניו ומה שהוא בו מעניני חירתו ועולמו, ופוקד איתם ומכין הטוב והרע מנפשו במה שעבר לו, ויוסיף להחזיק בטוב וישוב מן הרע. והכסיל מתעלם מכל זה כמי שהולך באפלת הלילה בדרך ארוכה, לא יביט אל מה שעבר ואם יחזיר פניו לא יחבאר אליו, אך כל דעתו על מה שיש לפניו, ועל זה אמר והכסיל בחושך הולך. ואמר (סס) וראיתי אני שיש יחרון לחכמה מן הסכלו' כי חרון האור מן החשך וגו': — והחמשה ועשרי' שיחשב עם נפשו על מה ששקע בהמאהבת העוה"ז והגברת תאוותיה על אהבת העה"ב. וישתדל להוציא אהבת העוה"ז מלבו ולהגביר אהבת העוה"ב עליה, בהשתכלו כאחרית שני העולמי' ומה שיהיה סוף ענינו בשני המעוני'. וישתדל להרחיק אהבת העוה"ז מלבו, ולקיים בו אהבת העוה"ב תמיד. וכבר אמר אחד מן החכמים כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כן לא תתחבר בלב המאמץ אהבת העוה"ז ואהבת העוה"ב. ואמרו העוה"ז והעוה"ב כשתי צרות, כאשר תרצה האחת מהן תקציף השנית. וכן אחי נפשך וגופך צריכות הנהגה ומחשבה. וחזוק הנפש ותקונה יהיה, בהרגילה במוסרי' ובחכמו' ולהנהיגה בדרכי חכמה וללמדה המדות הטובות, ולמנוע אותה מתאוותיה הבהמיות. אבל חזוק גופך ותקונו, שתפקדנו במיני המאכלי'

ולשם יחזיר פניו. ולפי' אם יחזיר פניו: ששקע. שנתעב: כשמי לרות.
כשמי כשם שהן לרות זו לזו:

הטובים הערבי' והמשקים הראויים למוגו, והרחיצה במים
 השוים ולהרגיש עליו הדיר בחועלותו וצרכיו. ואם תהיה
 מחשבתך על הקון גופך ותשים כל השגתך עליו, תתעלם
 מתקנת נפשך. וכן אם תטה מחשבתך להחיות את נפשך
 בהשגתך עליה, תתעלם מהרבה מעניני גופך. ומן הוריו'
 שתגביר את נפשך הקיימת לך, על גופך הכללה, ושחפקנה
 ותרגיש עליה, ואל תקצר בענינים הצריכים מאד לגופך
 ותכבד עליה ותחלישהו, ותהיה זאת סבה לחלישו' שניה';
 אבל תן לגופך המזון אשר יעמידנו על ענינו, ותן לנפשך
 מן החכמות והמוסרים יותר מיכלתה. ובוה אמר החכם
 (קבלת ז) אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר וגו', ואמר
 (טס) טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ירך;
 ר"ל אל תפליג בדרכי הצדיקים הפורשים מן העולם ותעבור
 את נתיבתם, פן תשוּמם, וכן אל תפליג בדרכי הרשעו'
 המגבירים את העולם, ותלמד תאותם יותר מן השיעור
 הראוי לתורתך ועולמך, פן תמות בלא עתך, ר"ל מות
 הנפש בתגורת התאוה עליה בטבעה בים התענוגים
 הגופיים. אך אחוה הדרך השוה והחזיק באחריתך, ואל תנח
 עולמך כי ממנו תקח לך צידה לעולם הקיימא ומקום המנוחה,
 כמו שאחז"ל העוה"ז דומה לפרח דור לפני העוה"ב תקון
 עצמך בפרח דור כדי שתכנס לטרקלין, זוהי אדרך החסידי'
 הראשונים היראי' את האלהים. ומה שאמר ואל תתחכם
 יותר ולא אמר ואל תהי סכל יותר, מפני שיש לחכמה
 אצלנו גבול ידוע לא יתכן לעבור אותו. והוא שכל מן
 ממיני החכמה שימשכנו לעבודת האלהים ולשמור מצותיו
 ולהראות חכמתו ויכלתו, מותר לנו וחייבך אנחנו לחקור
 עליו, כמו שאמר (איוז כח) הן יראת אדני היא חכמה,
 ואמר (מסלי ט) תחלת חכמה יראת ה' ודעת קדושים כינה,
 יסר מיכלתה. לפי דעיונה: מפליג. כל דבר היולא נשעור סלאו לו

ר"ל ודעת האלהים, ואמר (תהלים קי"א) ראשית חכמה יראת ה', ואמר (ירמיה ס) הנה בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם. וכל מה שהוא מן החכמה על זולת הדרך אשר זכרנו אסור לעיין בה ולחקור עליה, ועל כן אמר ואל תתחכם יותר. אך הסכלות וההוללות הזהיר ממעוטם, וע"כ אמר ואל תהי סכל ולא אמר יותר, מפני שמעוטה מפסיד הרבה מעלות טובות, כמו שכתוב (קבלת י) זכובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט: — והששה ועשרים חשבוננו עם נפשו כשהוא עומד במצות המלך, ויירא מעונשו אם יעבור על מצותו; ולא ירגיש למצות אלהיו ולא יירא מעונשו בעברו על מצותיו. ואיך לא יתבונן בשכלו מה בין שתי המצות, ויכיר מה בין שני הענינים, ויבין חולשת המלך לקיים גזרותיו והתאחרו מהפיל העונש בו, ורחקו מהשקיף עליו וטרדו בנפשו ממנו, וכבר אמר החכם (משלי כד) ירא את ה' בני ומלך, ואמר (שם כ) נהם ככפיר אימת מלך; ואיך לא יתבייש המשכיל מאלהיו שגזרתו קיימת, המשקיף עליו חמיד, ולא חטרידהו ממנו טרדה ולא ימנעהו ממנו מונע, ולא יירא ולא יפחד מעונשו וימרהו. והוא יודע שהוא משקיף עליו ורואה נגלהו ונסתרו, ולא יחזור אליו בתשובה על מה שקדם לו, ויאמר כמה ארך המרותי את דברו והחמיד סתרו עלי, אבקש מחילתו קודם שיעכרני בעולם הזה או יענני בעוה"ב. והוא מה שאמר דוד (תהלים י) רשע כגובה אפו כל ידרוש אין אלהים כל מימותיו: — והשבעה ועשרים חשבון האדם עם נפשו כשתבוא עליו רעה בגופו או בממונו או בענין מעניניו, ויקבל הכל מאלהיו בשמחה. ויסכול סבל רוצה בדין האלהים, ולא

נקרא הסלגה: על זולת הדרך. שלא על הדרך וכו': חולשת המלך. שהסוף רק צער ודם: וכבר אמר וכו'. ועכ"ז אמר וכו': סבל כולס. שמקבל

סבל מתקצף על גזרתו, כמו שכחוב (יטעיה ט) יחכתי לה' המסהיר פניו מבית יעקב וקניתי לו. ואל יהיה כמי שנאמ' עליו (סס) והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה. דע אחי כי העשר נסיונות שנמה המקום את אברהם אבינו לא היינו משבחים לו עמד בהם, לולי שהיה מקבל הכל מאלהיו ברצף ובטיב לבב, כמו שנאמ' (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. ויוצאי מצרים לא נחתיבו להאשימם ולהיכחם במדבר, אלא על התקצפם ושלא היה לכם טוב עם האלהים ועם נביאם, כמו שאמר (תסליס עח) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו. ופעמים רבות היו מראים מרדס ומריים כאלהים והפרח בריחו, כאשר תמצאם ככל ענין מתאיים לשוב מצרים דומה לה. והסבל הטוב מדה טובה; והסבל שבעליו מזכרח בו, איך לבעליו שבר עליו ולא מחילה בו. הסתכל אחי מה בין שני הסבלים, והתבונן ההפך שיש בין הענינים, וחלוק ענין הסבל בנפשך לשלשה חלקים: הסבל על עבודה האלהים, והסבל על המרותו, והסבל על פגעי העולם. וזה החלק השלישי נחלק לכ' חלקים, והוא הסבל על מה שחסר, או על העדר דבר אהוב. ואיזה מהם שיהיה, יוכל שתחייב בו על דרך העונש ומחלק בו על עונך; או שיהיה התחלה מן האלהים לך על דרך הנסיון והמבחן, וירכה בזה הבורא שכ"ך ויגדיל גמולך עליו. ועל אזה מהם שיהיה מאלה השני פנים, ראוי לך שתקבל מה שיבואך מאת האלהים מהם ברצף ובקבול טיב, כמו שאמר דוד ע"ה (סס כה) כל ארחות ה' חסד ואמת לנוצרי בריחו ועדותיו. כי הרעה הבאה עליך אם היא למחול

דין שמים לכפר על עונותיו: סבל מתקלף. סקולל מעני שמוכנה חבל יקלוק על גזרתו: שחסר. שלא היה לו כלל: העדר. שהיה לו ואצד: שהיה החסלה וכו'. שתיקרו לנוען נאמתו ולא חע"א כלל:

שער השבון הנפש

עונך היא אמת, ואם היא התחלה מאת האלהים לתת
 חמורתה הגמול הטוב על סבלך הנסיון היא חסד, ואיננה
 יוצאה מחסד ואמת. ואם תטיב להסתכל בענינים האלה
 בלבך, יהיה אחרית סבלך טוב, והגמול עליו מובטח. ע"כ
 אחי אל התעלם לפקוד מחשבתך תמיד בענין הזה, ואז
 יחוק סבלך לאלהים ויקל מעליך, בהעלות על כבך צער
 הרעה ומרירות הסבל, ויורה על רצונך הטוב בגזרת
 האלהים והתנחמך בו ובטחונך עליו, כמו שנאמר (שם לא)
 חזקי ויאמץ לבבכם כל הפיחלי' לה' : — והשמנה ועשרי'
 חשבון האדם עם נפשו אחר בטחוננו על האלהים ומסרו
 אליו את נפשו ואת ממונו ובניו וכל ענינו. כשישתנה ענינו
 ויגזור הכורא מה שאינו מפיק רצונו, שיחשוב בנפשו
 שהאדם נתן לחכירו במהנה בית או שדה, ואח"כ עלה
 בלב מקבל המתנה להרוס אותו ולבנותו על ענין אחר או
 לשנותו מענינו הראשון; היש מן הרץ לנותן אותו לו שיאבל
 על מעשהו בו ויראג על שנותו אותו מענינו הראשון, אחר
 שמוסר לו הבית או השדה? וכן אתה אחי אם התנדבת
 בנפשך וכממונך לאלהים, אל האבל על מעשהו כך כרצונו
 והנהגתו אותך כחפצו, ואם איננו טוב לך כנראה ממנו;
 אבל ראוי לך שתנוח דעתך עליו, ותסמוך על הנהגתו המעולה
 וגזרת דינו. ואל תחזור במה שנתת לו משלך כמו שאתה
 סבור, ואל תראה הצער בעת גזר דינו עליך. כ"ש שאתה
 אחד מיצוריו, והוא יוצרך ומטריפך ומנהיגך בטוב לך
 בגלדיך ובנסתרך ואם נעלם ממך הדבר, כמו שאמר
 (סוֹסֵע יא) ואנכי תרגלתי לאפרים קהם על זרועותיו ולא
 ידעו כי רפאתים: — והתשעה ועשרי' שיתבונן יתרון נפשו
 על גופו, ויכיר יתרון קצת ב"א על קצתם עד שאדם אחד

אלס איננו וכו'. ולע"ש שאיננו וכו': שאתה סבור. שנתת לו משלך: ולא
 ידעו. ולע"ש שנעלם:

שקול כנגד אלף ב"א. וידע כי יחרנו אינה מכחות גופו, אך מצד מעלת נפשו, כמו שנאמר לרוד (ס"ג ית) כי עתה בסונו עשרה אלפים. אף כי הנשים שיש להם יחרון ביופיו, כאשר תחסרנה מעלות הנפשות אין יופיו נאה וניין מחגנה, כמו שאמר החכם (משלי יא) נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם, ואמר (סס לא) שקר החן והכל היופי. וכפי הכרחך ביחרון נפשך על גופך, ראוי לך להשחדל בחקוניה (פ"ח להסתכל בתקנותיה) ובהצלחה אצל אדוניה, המשקף על זכותה וקדרותה ושכחה ונגותה, ובחירתה בטיב וברע, ונטוהה עם שבלה ועם תאוה; ע"כ פקיד ענינה תמיד יותר, מפקדך ענין גופך. ודע כי גופך יותר קרוב להרפא מן הקשה שכחלאים כשיפול בו, מרפואת נפשך ממדוה היצר כשהוא גובר עליה, כמו שאמר החכם (סס ית) רוח איש יכלכל מחליו ורוח נכאה מי ישאנה, ואמר (סס ד) מכל משמר נצור לבך:

המשלים השלשים חשבון האדם עם נפשו בתנאי הנרות בעוה"ז. ויחשוב מעלתו בו כמעלות אדם נכ"י הגיע אל ארץ נכריה, ולא הכיר אחד מאנשי המדינה שהגיע אליה, ולא היה אחד מהם יודע בו. אלא שאדוני המדינה חמל עליו לגרותו, והורהו מה שיחקן ענינו בה, ונתן לו מזונו יום יום, וצוהו שלא ימרה את פיהו ולא יעבור על מצותו, ויחלו והפחידו בנמול ובעונש כפי הראוי לזמן ולמקום, והזהיריהו על הנסיעה ולא הודיעו העת. מן התנאי שהוא חייב בהם, הכניעה והשפלות ולעזוב הגאווה ולהתרחק מן הגאון והגובה, כמו שאמר בענין הזה (צדקסית יט) האחד בא לגור וישפוט שפוט. ומהם שיהיה מוזמן לנסיעה

אף כי. חסילו: ובהלכה. להלילה מעונשים, או וענין לילול חכוד חל' רז"ל שמעתי צני לילות: המשלים השלשים. החשבון המשלים חספר השלשים: על הנסיעה. שיהיה מוכן חמיד לחצו חל חסן:

שער השבון הנפש

ולהעסקה, ולא ירנע ולא תנוח נפשו, כמו שכחוב (ויקרא כה)
 והארץ לא תמכר לצמיחה וגו'. ומהם שיחקור על דתי
 המדינה וחקה, ועל מה שחייבין בו למלך, כמו שאמר דוד
 ע"ה (תהלי' קיט) גר אנכי בארץ וגו'. ומהם שיאהב את הגר
 כמוהו שסייעהו ויעזרהו כמו שכחוב (דנלי' י) ואהבתם את
 הגר וגו', ואמר (ויקרא יט) כאורח מכם יהיה לכם. ומהם
 שימהר ויחיש להדבק בעבודת אדוני המדינה, מפני שאין
 לו חומל שיפגע בו בעדו אם יקצר בעבודתו. כי ענינו
 הפך חשובת השונמית עת ששאל אותה הנביא (מלכים
 ז ד) היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא, שאמרה
 בתוך עמי אנכי יושבת, כלומר שעמי ומשפתתי ידברו
 אליו בעבורי בעת הצורך; ואינו כן ענין הגר, אך כמו
 שאמר (תהלים קנז) הכט ימין וראה ואין לי מכיר וגו'.
 ומהם שסתפק במה שמודמן לו מן המזון וכמה שימצא לו
 מדירה ומלבוש, ולנהוג בכל ענינו כדי הסיפוק מבלי טורח.
 ומהם שזודמן לנסיעה ולחשוב בצידה לדרך. ומהם שירבה
 געניו המעט מן הטובה, ויאריך לשונו בהודאת מי שהטיב
 לו בה. ומהם שיסבול הרעה אם תבא אליו והנוק אם
 יגיע אליו, משכר רוחו ושפלות נפשו וחולשתו מדחותם
 מעליו. ע"כ קבל על עצמך אחי הנאי הגרות בעה"ז, מפני
 שאתה בו גר באמת. והראיה על גרותך ויחידותך בו, כי
 בעת צאתך אל גדר ההויה והרככתך כבטן אמך, אלו היו
 משתדלים כל בני העולם להקדימך קודם לכן ברגע א' או
 לאחרך רגע אחד, או לקשור אבר מאברך בחבירו או
 להתירו, או לצייר צורה מצורות אברך הנסתרים ותנאים,
 או להתיר תנועה לאבר מאברך הנחים או להניח הנעמהם,
 או להחריך לצאת מבטן אמך קודם עתך הנגזרת לך או

שיפגע. שיליץ: מכלי טומא. שלא יעכס להשיג יתח מדי: ספוקו: משכר
 רוחו, מפני שרוחו נשבר? להחיר. לחת להס החיר לנוע: להחלידך.

לאחרך אחריה כהרף עין, או להקל עליך הענין או להקשותו, לא היו יכולים לך על זה. וכן אחר יציאתך אל העוה"ז לא היה אדם יכול להגיע מזונך אליך מבלי עזרת האל לך, ולא להוסיף בגופך ולא לחסר ממנו. ואלו היית מעלה על לבך כי העולם כלו לך לבדך נשאר מאין יושב, לא היה זה מוסיף בטרפך המגיע אותך אל אחריתך כשיעור הרדל. וכן אלו היו נוספים אנשי העולם כפלים, לא היה הסר לך מטרפך הנגזר לך כחרדל, ולא פחות ממנו ולא יותר. וכן לא יוכל אחד מן הברואים להועיל לך ולא להזיקך, ולא לאחר מהם יכולת להוסיף בימי חיך ולא לפחות מהם, וכן לכל מדותך וטבעך ומעלליך הטובים והרעים. אם כן אי זה יחס כינך ובין הברואים, או באיזו קורבה אתה קרוב אליהם או הם קרובים אליך? אזה בעוה"ז כי אם גר שלא יועילוך רוב אנשיו ולא יזיקוך מעוטם, ואתה כבואל כיחיד הבודד אשר אין לו צוות כי אם ארזונו, ולא חומל עליו כי אם בוראו. על כן התיחד אחי בעבודתו, כאשר התיחד בבריאתך והנהגתך וטרפך וחיך ומותך. ושים תורתו וספרו נוכח עיניך, ויחל אל גמולו ופחד מעונשו וקבל חנאי הגר אשר העירו חידך עליהם על נפשך כל ימי חיך בעוה"ז הגיע אל נעימות העולם הבא, כמו שאמר החכם (משלי כד) כן דעה חכמה לנפשך: ואלה אחי שלשים פנים מאופני חשבון האדם עם נפשו לאלהים ית'. כשתחשב עם נפשך עליהם ותחזן הדין מעצמך בהם, יבקע לך אורם ויקיף אותך זהרם, וחשוב בהם תמיד והעלם על לבך כל ימי חיך. ואל יספיק לך מעוט דברי בהם וזכרי אותם בדרך קצרה, כי כל ענין מהם כשיחבאר ויתפרש, נושא כפלים רבים ממה שזכרת.

למה ילחמך בהולך, ולעיל כוונתו כחשיפת הליכה: אחריתך. יום מותך: הלכה בעוה"ז. ולחך הלכה בעוה"ז כ"א וכו': לזוט. סגרת וליעזת:

שער השבון הנפש

אך העירותי עליהם הערה, והזכרתי הדורש אותם הזכרה
 בדרך קצרה, ולא הרביתי בדברים שלא יארך הספר ויצא
 מדרך כוונתי בו אשר היא להעיר ולהורות. ושימם נגד
 עיניך ונוכח ראותיך והשיכם על לבך ומחשבתך, או יראה
 לך מהם, בעת שתשנה אותם, מה שלא נראה
 לך בראשונה מסודות נעלמים ומוסרים רוחניים. ואל
 תחשוב כשתעיין בהם ותעמוד על הנראה ממלות, כי כבר
 עמדת על כל צפוני עניניהם; כי לא תגיע לזה מהם אלא
 אחר שהתן מחשבתך עליהם כחריצות ובהשהדלות זמן
 ארוך ופעמים רבות. והיה מתישר בהם ומישר אליהם
 תגיע אל הגמול הגדול מאה האלהים, כמו שכתוב (לניאל
 יג) והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע וגו', ואמר החכם
 (משלי כד) ולמוכיחים ינעם:

פרק ד אך תועלת החשבון הנזכר, היא התולדה שמילדת
 הנפש בעמדה על ברור מה שקדם לנו בשלשים
 אופני ההשבון הנזכרים, והבנת עניניהם וצורת מציאתם
 ואמתת חיובם, והמשך הנפש לקבלם עליה כפי הכרתה
 בהם והשבחם ברעיוניה. ואז אחי תתילד בנפשך תולדה
 מעולה ורמה, תלמד ממנה כל המדות הטובות; ותגיע
 בה אל כל החמודות והיא זכות עצם הנפש מקדרות
 הסכלות, המסירה חשכת הספק אשר בלבך. וכבר ידעת
 כי כפי ברור ההקדמות ורוב מספרם וישר סדרם, תהיה
 התולדה הנולדת מהם בכירורה וחשיבות מעלה. וכן
 הרכבת המרקחת במלאכת הרפואות, כי תועלה המרקחת
 וכח מעשה יהיה כפי בח הסממנים אשר הורכבה מהם
 המרקחת. וכן בחכמת השיעורים הנקראת בערכי

במשנה. שתלמוד ותחזק עליהם: עתה, בהם ומישר וכו', למוד גם לחסות
 יוצר ולמד לחסידים: — והמשך הנפש וכו', אחי עתה לאתה
 שפך לניהם לקבלם עליה: מקדמות. ל' שחור ולפול:

אלהנדרס"א, כפי רוב ההקדמות המוקדמות בענין הנדרש, היה חשיבותו ותועלת ידיעתו. וכמו כן בהרבה מן המעשים, כי הפלס לא יתכן למחברו, עד שידע קודם חכמת השעור וטבעי המנינים והשקלים. וכן חוג החווים הנקרא אצטרלוי"ב בערבי לא יתכן למחברו, אלא אחר עמדו על חכמת השיעור ועל המוכריטאות (לזכות ידועות בחכמות כשיעורים) ותנועות הגלגלים ופשיטות הכדור. וכן הענין הזה הנדרש מן הנפש לא יתכן לך אחי, אלא אחר שתסבול קבלת מה שהעירוחדך עליו מן החשבון עם נפשך, במה שזכרתי לך בשער הזה וכוולחו מן השערים, והתמדת המעשה בהם. כי כאשר תעשה זה בלב נאמן ובנפש ברה, יאור שכלך ותראה הדרך אל כל המעלות הרמות, ולא יהיה ליצר דרך להגיע אליך ולהשיאך, ותהיה בתכונת סגולה האלהים, ותחדש לך כח עליוני נכרי לא ידעתו בכל אשר הרגלה בו מכחותיך, כמו שאמר החכם (קהלפ ס) חכמת אדם תאיר פניו וגל. ואז חכיר הענינים הגדולים ותראה הסודות העמוקות בוך נפשך ובור לכך וחזק אמונתך, ולא תפרד משמחה מתמדת בעולמך ובאחריהך, לעוצם מה שהשקפת עליו וגודל הסוד אשר נגלה לך עם העזר המגיע אליך מן האלהים ית'. וראיתי למשול לך משל קרוב, יתבאר לך ממנו דמיון קצת מה שזכרתי לך. והוא שתחשוב כאלו אתה במקום, וממעל למקום ההוא צורה כנגד הצד שהוא נכתך, ואין דרך לך לראותה בעיניך ולהשקיף עליה בחיש ראותך. והגיד לך מגיד כי באשר תעשה טם מברזל עשות, ותלטשהו עד שתסוד קדרותו ותמישחהו זמן ארוך במשיחות רבות, ואח"כ תעמידנו נכח פניך; אז יראה לך מן הצורה

שכלם. הוא מין מאזני משקל: ופשיטות הכדור. נלבל הארץ שהוא כדור
 פשוט: ולהשיאך. לשמותך: טס. פיו: עשות. כדור וולונט (שעלהל):

העליונה מה שנעלם ממך, והוכל לראותה ולהשהעשע
 בנעימותה חזרר יופיה. והצורה העליונה החשובה אשר
 אין לה דרך לראותה בעיניך, היא חכמת הבורא ית'
 ויכלתו ויופיה העולם העליון אשר נעלם ממנו צורתו ותכונתו.
 והטם העשות, היא הנפש האנושית. והלטישה, היא
 הנרגה בהכמות וכמוכרים השכליים התוריים. והמשיחות,
 הם אופני ההשבון השלשים אשר זכרתי לך. וכאשר
 תעלם על לבך והשיבם על רעיויך, תוך נפשך ו אור
 שכלך ויצטייר לך כל ענין נעלם בנפשך, והראה צורות
 האמתות בעינים פקוחות, ויפתח לך שער המעלות ויגל
 הכסך המבדיל ביך ובין חכמת הבורא מעל עיניך,
 וילכרך האל ית' חכמה רמה ומעשה מעיל ויתן לך כת
 אלהי, כמו שכתוב (ישעיה יח) ונחה עליו רוח ה' רוח
 חכמה ובינה וגו', ואמר (איוב לב) אכן רוח היא באנוש,
 ואמר (משלי ג) אם הבקשנה ככסף וכמסמונים תחפשנה,
 אז הבין יראת ה' וגו':

פרק ה' א' אם החשבון הזה חובה על האדם חמיד, או
 בקצת הזמן מבלי קצתו? אומר בתשובת השאלה
 הזאת, כי ההשבון חייב בו האדם כפי כח שכלו ומעלת
 הכרתו חמיד עם כל הרף עין, ואם יוכל עם כל נשימותיו,
 כדי שלא יפרד ממנו המורא והפחד והבשת מגאליהם
 ית' המשקיף עליו חמיד, וילמד ממנה שצוה בו האל את
 המלך באמרו (דברים יז) וכהב לו את משנה התורה הזאת
 על ספר וגו' והיה עמו וקרא בו כל ימי חייו וגו'. ואמר
 (יסוסי ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיד וגו', ואמר
 (דברים ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום וגו',
 ואמר (סס) וקשרתם לאות על ירך, וכתבתם על סווחות
 ביהך. וחוק הענין בציצית באמרו (צמדנר שו) והיה לכם
 יגל יגולל ויקיר: — סקף עין. ח' נס' צדנע:

לציצית, ואמר (סס) למען הזכרו. ומה נשאר מעניני הירוח על החשבון אשר הוא בענין זכרון הבורא שלא זרנו בו? וכפי זה אחי ראוי לך להתנהג בהרגיל החשבון עם נפשך בכל שעה ובכל רגע לאל ית', ואל תמעט בעיניך שום טובה שתעשנה לשמו אפילו במלה או בראיה, כי המעט ממך רב אצלו. וכן בענין העבירות. והקרוב שבדמיונים בזה העתקת השמש בארץ שער אמה העתק בגלגל מילין הרבה, וכן העתקת הצל באצטרלו"ב. ואל ירבה בעיניך מעשיך ואם יהיה לשמו, כי במעט שבטובות שיש לו עליך, כפל מעשה כל יושבי העלם עם דקדוקי החשבון. ע"כ אל תתעלם מעשות חשבונך בינך ובין בוראך על גודל טובו עליך ורוב חסדיו עמך יום יום. ואם לא יפנה לבך בזה ביום יהיה בלילה, ואם חלף לך יום אחד השג בשני, כמו שארז"ל ש"ב יום אחד לפני מיתחך, ואמר (קס"ט) בכל עת יהיו בנדיך לבנים:

פרק ו אבל מה שצריך לסמוך לחשבון עם הנפש מן המעשים. אימר כי זה יהיה מן האדם כפי זכות עצם נפשו, וקבולה לאורי האמת המגיעים אליה מאת האלהים ית'. כי כאשר יהיה שכל המחשב עם נפשו החשבון הזה זך, ויבין הכונה והחפץ בו ויחדר לבו בו לאלהים ית', יפיק רצון הבורא ית' ויעזרהו לעשות מצותיו ויורה אותו באור החכמה ויזהיר בזוהר השכל ויזך נגלהו ונסתהרו לאלהים, דומה למה שאמר איוב (איוב כ"ט) צדק

זרנו. הכתוב: העתקת השמש וכו', כשניכר לרואי השמש צלחן העתקתה כשיעור אמה כצר סבבה בגלגל וכו': העתקת הלל. מה שנעתיק הלל שעה אחת תעתיק השמש בגלגלה ע"ו מעלות שהם ככ"ה פרסלות: ולא יהיה לשמו. ואל"פ שיהיה לש"ש ושחשבוט שככר ילאת י"ח כי טוב מעט בזוונה וכ"ש הרבה: כשל ונעשה וכו', אלו ילטרפו ונעשי כל יושבי העולם כפלים חין די השלום חף לקטנה מטובותיו עליך: לא יפנה לך. שאין לך כחאי: — לאורי. מאורות: ויך, ויעהכ:

לכשתי וילבשני וגו'. ואז חשקוט ותנוח מחשבתו מדאגות העולם ושכיותיו, וישמח בעבודת הבורא ית' ויגיל כמה שהשקף עליו מסודות החכמה ומאורה, ויאשר נפשו על מה שהגיע אליו מידיעת אמתות העולם ההחתון והעולם העליון, ומחשבת האלהים הטובה והנהגתו וקיום גזרתו בכריאותיו, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים סד) ישמח צדיק בה' וחסה בו, ואמר (סס קט) ישמח לב מבקשיה', ואמר (יחזקאל ע) אל יתהלל חכם בחכמתו וגו', ואמר (סס) כי אם בואת יתהלל המתהלל השכל ידוע אותי. וזאת היא המדרגה העליונה שבידיעת האלית'. כי מי שידעה הובאמת ידבק בעבודתו וביראתו כפי ידיעתו ובלבובו במצפונו, ויהקיימו לו חובות הלכות והאברים בלי טורח וכלי עמל, אך בחריצות והשתדלות וריונות כמו שאמר דוד (תהלים קיט) חשתי ולא התמהמהתי וגו', ובו אמר החכם (משלי ג) אשרי אדם מצא חכמה, ואמר (תהלים קו) אשרי שומרי משפט וגו', והאלהים יתברך ישימנו מהם ויבניסנו בכחותיהם (ס"ז זכוונתם) ברחמי אמן;

נשלים השער השניי תהלה לאל יתברך.

השער התשיעי

בפרישות מן העולם הזה והטוב לנו מנוחה.

זה שם השער.

אמר המחבר מפני שהקדמנו לדבר בחשבון האד' עם נפשו, והיתה הפרישות מן העול' אחד מאופני החשבון; ראיתי לסמוך לו באור מיני הפרישות, והוכן חיוב מה שהוא חובה ממנה על אנשי התורה, בעבור מה שיש בו מתקנת החור' והעולם ומנוחת הנפשות והגופות בשני העולמים, —

ישימותי. סגורופיו:

שער הפרישות

קעד

וראוי לנו לבאר מדברי הפרישות שבעה ענינים: האחד מה היא הפרישות הכוללת, וצורך אנשי העולם אליה, והשני בגדרי הפרישות המיוחדת, וצורך אנשי התורה אליה. והשלישי לכמה כתות נחלקים הפרושים בפרישות. והרביעי כבאור הנאי הפרישות. והחמישי כמה שיאות לחורחנו מן הפרישות. והששי כמה שבא בספר התורה וספרי הנביאים מדברי הפרישות. והשביעי בהפרש שיש בין קדמונינו ואבותינו ובינינו בפרישות:

פרק א אבל מהות הפרישות הכוללת וצורך אנשי העולם הוה אליה. אומר בתשובת השאלה הזאת כי הפרישות שם, תחתיו ענינים. והשם כנוי מגולה, והענין סוד מסותר. וכאשר יסירו אדרתו: (פ"ח לדנמו) ויתירו חותמו, יראה מסתור ענינו והגלה מנמתו. וגדר הפרישות בלשון סתם, חסימת תאות הנפש והמנע מן הדבר הנפרש מסנו, עם היכולה עליו והודמנותו לעלה מחייבת זה. ונאמר הפורש, מי שיוכל והניח. והעלה המחייבת חסימת תאות הנפש מתחלקת לשני חלקים: אחר מהם כולל האדם והרכה מבעלי חיים, והשני מיוחד באנשי התורה מן המדברים. והפרישות הכוללת היא הנהוג בה לתקנת גופינו והסדרת ענינינו, כמו הנהגת המלכים בדת המדינות, והנהגת הרופאים לבריאים ולחולים, והנהגת כל איש שכל את נפשו בחסימת תאותו מן המאכל והמשהה והמשגל והמלכוש והדבור ושאר הנועותיו ואופני תענוגיו. והפרישות המיוחדת היא שהורחה עליה התורה והשכל

הפרישות שם. יתל פרישות היא שם דבר: תחתיו. כולל נמוכו: לדכחו. לנצחו ומכסחו: ויהירו. יקמחו: ומנמו. כונחו: בלשון קהם. מוצן המלה בדרך כלל: חצימת. פנישת וכו': עם היכולה. חע"ש שיוכל ויש צידו לעשותה: ונאמר הפורש וכו', ולע"ז אש נקרא איש נשם פורש המוצן בו וכו': והכית. ומנע:

לחקנה נפשותינו לעוה"כ, כאשר אבאר כמה שאני עתיד לדבר בעזרת האל ית'. אך אופני הצורך אל הפרישות הכוללת הוא בעבור מה שהקדמנו בשער השלישי מן הספר הזה, כי חפץ הבורא ית' בבריאת מין האדם היה ליסר הנפש ולנסותה בעוה"ז, בעבור שתודרך ותהיה בתכונת המלאכים הקדושים, כמו שכתוב (זכריה ג) אם בדרכי הלך וגו' ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, וחיבה החכמה נסות הנפש בגופות עפריות, מקבלות הגידול והתוספת במצוה המזינות הראויים להם, והרכיב הבורא ית' בנפשות האנושיות כח האוה, חכספנה בו למזון המוכן להם בעוה"ז להעמידם ולחקנם כל ימי חבורם. והרכיב נהן עוד כח אחר, חכספנה בו למשגל, להיות מן האיש המזרחו בעולם; ונתן הבורא ית' לאדם שכר עליהם, התענוג בהם. והפקיד עליו היצר להניע אותו אל המאכל והמשתה והמשגל, ואל כל התענוגים והמנוחות אשר בהם תקנה גופו, כמו שאמר (קהלת ג) גם את העולם נהן בלבם וגו'. וכאשר גבר היצר על השכל ונמשכה הנפש אליו, נטחה באדם אל הרבויים המביאים להפסדת ענינו והריסות גופו; ונצטרך בעבור זה למדת הפרישות מן התענוגים והמנוחות, כדי שישתוו עניניו ויהיו דבריו על הסדר בעוה"ז בלקיחת המזון ויהיה משוכח עליו, כמו שאמר (תהלים קיז) טוב איש חונן ומלוה יכלבל דבריו במשפט. ולפי שנצטרך המין האנושי לנהוג בפרישות אשר בו תקנתו בעוה"ז בקחתו הצירך ממנו, היה ברין להיות בעולם פרושים גמורים נבדלים ונגזרים מעסקי העולם, ילמד מהם כל מין ממיני האדם כפי צרכו וכראוי למנהגו ומדותיו. ואין חקנת העולם שיהיו כל אנשיו נוהגים בפרישות,

צמלוע, ע"י חמלעות: תעוררו. קיום העין: להניע אותו. לעורכו:
צכריז. הנהגותיו: ונגזרים. נושכשים:

שער הפרישות

קעה

כיוה מכי'א לעזיבת' ישוב העולם ולהפסק חזרע, וכבר אמר הכתוב (ישעיה' מה) לא תהו בראיה לשבת יצרה. כי הפרישות פנה מפנות העולם, וצורך המדברים אליה כצרכם אל שאר החכמות והמלאכות אשר יתיחד בכל אחת מהן עם מבלתי עם אחר, כדי שיהנו ב"א ותקח כל כת כפי צרכה והראוי לה מהן. ואין הקנת העולם שיחיחדו כל אנשיו בחכמה אחת ולא במלאכה אחת, כי השלמת סדר העולם בכלן, כמו שאמר החכם (קבלת ג) את הכל עשה יפה בעתו, ואמר (שס) לכל זמן. וכבר התבאר במה שקדמנו ענין הפרישות הכוללת וצורך בני אדם אליה לסדר עניניהם בה בעולם הזה:

פרק ב אבל מה גדר הפרישות המיוחדת וצורך אנשי התורה אליה, נחלקו החכמים בגדרה. מהם מי שאמר, הפרישות עזיבת כל מה שטורד מן האלהים. ואמר אחר, הפרישות מאוס בעולם וקצר המאויים. ואמר אחר, הפרישות מנוחה הנפש, וחסימת רעיוניה מכל מה שהיא להם למנוחה. ואמר אחר, הפרישות הבטחון באלהים. ואמר אחר, הפרישות כסות בשר הערוה ושבר הרעבן ומאוס בזולתם. ואמר אחר, הפרישות עזוב אהבת הכרואים ואהוב הבדידות. ואמר אחר, הפרישות ההודאה על הטובה וסכל הנסיון. ואמר אחר, הפרישות מניעת הנפש מכל מניחה ותענוג גופני, אלא הטבע אשר לא חוכל לעמוד בלעדיו, ויוציא זולתו מן הנפש. וזה הגדר יותר ראוי לפרישות הנוהגת בתורתנו, משאר הגדרים אשר זכרנו. אך צורך אנשי התורה לנהוג בפרישות, הוא

ולהפסק חזרע. בעול מין האנושי: פנה. יקוד: — הפרישות עזיבת וכו'. הפרישות הוא עזיבת וכו' וכן כולם: וקלד העלויים. למעט בחלואות: שהיא להם. שהפרישות להם וכו': כסות וכו' ושבר הרעבון וכו'. לחס לחבל וצד ללבוש ולא ימכ: אהבת הכרואים. אהבת חבנתם: אלא העניע וכו'.

שכונת התורה להמשיל השכל בכל האות הנפש ולהגבירו עליהם. ומן הידוע כי הגברת התאווה על השכל היא ראש כל חטאת וסבת כל גנות, ולא נטה עם זה אל תאוות העולם עד שנטו מן התורה, והשיאם היצר להניח ישוב עולם הצלחם, ונטה בהם מדרך אבותיהם אשר היה דרך די הצורך בעולם והספק ממנו, ולהסתפק ברבר המספיק לחיות בו. ויפה להם התפארה בו והרכות מהונו, וחבב אליהם להתערן ולהתנשא בו, עד אשר צללו במצולות ימיו, וחייבם היצר לסכול צער גליהם, והעולם מושל בהם, ואוטם אזניהם, ומעצים את עיניהם. ואין מהם אחד שלא מתעסק בתענוגו כשישיגנו ויזדמן לו, והוא הורחז ורתו עד שטרד אותו מאלהיו, כמו שאמר (יחזקאל ז) תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך וגו'. ומהם מי שימנע ממנו התענוג ההוא, ומחשבתו עליו ונפשו שואפת עליו ותלויה בו, ושונה בבקשתו לילה ויומם, כמו שנאמר (תהלים לה) און יחשוב על משכבו יתצב על דרך לא טוב. ושניהם בענינו טובעים, ומהשיג הטוב בונגזרו' ונלא'. מפסידים כסחורחם, ונפשם פחותה ובחירתם רעה. סכלים בערך התמורה והמומר בה, כמו שנאמר (שם קו) וימרו את כבודם בתכנית שור וגו'. ואינם סרים קרואי ההרגל הגובר, ורהבי

רק מה שמוכרח מלד העצב וכו': עם זה אל תאוות. כן הנוקחא צדמוס וויניליא ש"ח: והשיאם. הקיחם: להניח. לעוזב: עולם הללחם. דרכי התורה המליחם משחת: ונטה צהם וכו'. ל"ל ונטו צו ור"ל ע"י פתוי הילך נטו וכו': דרך די הלוך וכו'. שלא נהנו מהעולם רק די לרכס וספוקס: ויפה להם. אלל הילך מיפה להם וכו': והרכנות. ולהרכות. לללו. כעצבו: ושוכה. מתקש וחוזר ומתקש, וי"ג ו"ג, מל' צאהנמה חשנה: ושניהם. כמשגי תאוותו כלינו משיג, או עי' שנות חיייהם: כנזרים. ככרחים: צמחורחם. קיני עוה"ז: סכלים וכו' למיך משפידים בעבור שלא ידעו ערך הממורה וכו': ואינם סרים קרואי וכו'. לא יחדלו מהיות קרואים להכנל הגובר על שכלם: ורהבי. שואפים להרכנות וכו':

הסחורות המפסידות. לטרוד (פ"א לענות) לבותם בחולדות רהביו, ולישב בלבם גלגוליו. וכל אשר התערבו, רחקו. וכל אשר רחקו מאור האמת אשר נפרד מהם בחכרת היצראשר ידעו; התאכזת האפלה עליהם וגדל העולם בלבם, ויף חזקו בעיניהם ויושיבו אותו בהחרב שבלם. וכל אשר נוסף העולם יישוב, נוסף שכלם חורבן. עד אשר חשבו דרכו הרעה כי היא הטובה, והעותו כי היא הישרה, ושמוהו לחוק ולמוסר. ויורישו אותו האבות את בניהם, והעיר עליו משכילם, וצוו בו המונם, והתקנאו עליו שריהם; עד אשר נחבסם היצר בהם (פ"א ציניס), ונתמלא החמת. ושב בהם הדבר הנכרי בעולם נודע, והדרך הנכונה בו נכריה, והמספיק ממותריו, הרעב הכוסף. ועשה כל אחד מהם, כאשר ראה שעשה רעהו. והאוחז ממנו די ספקו, נקרא עצל. והסתאחר (פ"א המתעלל) מהרבות בו מקצרה. והמסתפק במספיק ממנו, חלש. והעובר אותו, משחדל. משתבחים בו ומתנשאים, ובעבורו מתחברים וכועסים ורוצי'. ובעבור הגבול בו (פ"א וצעזר הגמול צו), עושי' בטניהם אלהיהם, ותורתם מלבושיה', ומוסרם חזוק משכניהם. ותועי' במצולו' הסכלות. שבים במרוצות העצלה, עמוסים במעמסות

בחולדות רהביו. ר"ל להרצות קניניו: התעצבו. צעיני העולם: רחקו מן האמת: ידעו. הכירו אותו לזהבה: האלצה. התנוונה: צהרצ שכלם. שנחרצ שכלם: והעיר וכו'. המשכיל צעם העיר על הענוגי העוה"ז: נתצטס. ל' מצושס, ור"ל שהיה לו לריח קיחות: ונתמלאה החמת. ר"ל הפריזו צמודת החלוות: והמספיק נמותריו. המסתפק צמוכרה לא ירדוף אחר המותרות: הרעב הכוסף. (קן הניקסא צד' ווינילא ש"ח וקראקא ש"ג) שמחקר זה נעשו מעוצה חף כי יכסוף לה ור"ל נקרא קמקן: מקלר. נקרא ממעט צורחות: והעובר אותו. המבקש יומר מדי ספקו: וצעזרו מתחברים וכו'. ולמען השיג המותרות מתחברים לעממס זה עס זה ויש כועמס זה ע"ז ויש רולים זה צזה: וצעזר הגבול צו. ואחרי שעצרו גבול הספוק והשיגו המותרות: העללה. כ"ל של"ל העלצ, ור"ל רלים וצציס צעמלס ויגיעהס להשיג מותרות: עמוקיס צעעווקסה

שַׁעַר הַפְּרִישׁוֹת

התאוות. ומבקשים גמול העוֹכְרִים במעשי העוֹכְרִים, ומדריגות הצדיקים - במנהגי הרשעים, כמו שאמרו חז"ל עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס. וכאשר הגיע היצר ברוב אנשי התורה אל מה שספרנו, נצטרכנו לעמוד כנגדו בפרישות המיוחדת אשר זכרנו גדריה בפתיחת השער הזה, ולהתיצב לפניו בה; עד אשר תשיכם אל גדר הנכונה התוריה, אשר בה תקנת האמונה העולם. והיה כדרך בעבור זה שיהיה באנשי התורה אנשים יחידים, נושאים הפרישו' המיוחדת ומקבלים הנאיה, להועיל בה אנשי התורה עם פנות נפשותם ונטות מדותם אל התאוות הבהמיות עם היצר, ויהיו רופאים לאמונה ולנפשות. יעלו ארוכה להם בעת נטות מהמדת הטובות אל המדות שאחריהם מנונה, ובעת גכור יצריהם על שכלם, ועת טרדהם במותרי עולמם מהרברים הצריכים מאד לאמונתם. כאלו כונתם לרפא חולה האמונה או דוח נפש ממדוי הספקו, ימהרו להעלו' לו ארוכה באמתת חכמתם. או בורח מעבודת האלהים, ישיבוהו אליה ובטיחוהו. או עמוס בחטאיו, יערבו לו מחילת האלהים בשוכו מהם. ואם יבא אליהם שוכח אלהים, יזכירוהו. או צדיק, יאשרוהו. או אוהב אלהים, יאהבוהו. או מגדל ליכולת האלהים, יגדלוהו. ואם יחטא, יזכירוהו מיד לשוכ. ואם יחלה, יבקרוהו. ואם יהיה להם מותר סן העולם, יעניקוהו ממנו. ואם יפגעהו פגע, יעזרוהו. והם דומים בעולם, לשמש שפושטת אורה בעולם עליונו וחחוננו, כי היא מאירה מה שלמעלה ממנה, כמו

זכו'. טעונים צמאיות זכו': העוזדים. עוזדי ה': קעוצרים. עוצרי לכונו: עם פנות זכו', כשיפנו נפשות ויעו מדות זכו'. ערדתם זכו'. כשערודי' צמותות יותר מדצרי' הלריכי' זכו': כאלו כונתם זכו'. ד"ל ויהיו השדושים מחנהגים כאלו זכו': דוח נפש. חולה נפש: עמוס. טעון משא חטאים: יערצו לו. יהיו ערבים לו שימאל זכו': יאשרוהו. ישצחוהו, או יאחזו לבו להסזיק בלדקתו מל' אשכו חמוץ: יעניקוהו. ישפיעו לו:

שהיא מאירה מה שלמטה ממנה מן הכוכבי' והגרמים.
 וכן אלה היחידים אשר ספרתי לך; בעולם הזה, כמו
 שנאמר (נחלסית יט) ונשאתי לכל המקום בעבורם, ואמר
 (תהלים קו) לולי משה בחירו; ובעולם הבא, כמו שנאמר
 (משלי יח) פרי צדיק עץ חיים, וע"כ אמרה דבורה (סופטי' ה)
 ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. ועל המנהג הזה בפרישו'
 תמצא הנביאים ע"ה, וחסיד קדמונינו בכל דור ודור,
 כאשר הוא מבואר בספריהם. ואני עתיד לבאר מזה
 מה שיזרמן לי במקומו הראוי לו בעזרת הצור יתברך:
פרק ג אבל לכמה כחות נחלקים הפרושים בפרישות?
 אומר בחשובת השאלה הזאת, כי הפרישות מן
 העולם תהיה לאחת משתי עלות כמו שהקדמנו, והם
 התורה והעולם. והפורשים מחמת מסורת התורה שהם
 אנשי הפרישות האמתי, הם שלש כחות. אחת מהם,
 אנשים שהלכו בגדר הפרישות העליון להרמות כאישים
 הרוחניים, ועזבו כל מה שיטרידם מן האלהים, וברחו מן
 הישוב אל המדברות והישימון וההרים הגבוהים, מקום
 שאין צוות ולא חברה. אוכלים מה שהם מוצאים מעשב
 הארץ ועלי האילנים, ולובשים הבלויים והצמר, ויחסו
 בסלעים. טרדם מורא הכורא ממורא הברואים ושעשעה
 אותם אהבת הכורא מחשוב באהבת ב"א. והספיק להם
 מה שיש להם אצל האלהים, ולא שייחלו אל מה שיש
 בידי אדם. והכת הזאת רחוקה מכל הכחות מגדר הדרך
 השוה התורייה, מפני שהם עוזבים ענין עולמם לגמרי,
 ואין בדין התורה לעזוב יישוב העולם לגמרי, כמו
 שהקדמנו ממה שאמר הכתוב (ישעיה נה) לא חהו

והנרמים, גופות ועלמי הנלגלים: — לווס. החסדרות וריעות: הנלוויים
 בנדים טלוויים וקרועים: ויחסו. לשון מחסה: טרדם. מעטס: ומעטעה
 ימעטעטו: שייחלו. שיקוו: המורייה. לפי כוונת המורה:

בראה לשבת יצרה, והכת השנייה אנשים שהלכו בדרך הגדר הבינוני שבפרישות, ומאסו מותרי העולם לגמרי, וסבלו לחסום תאוותם מהם. והמותרים על שני פנים, אחד מהם, מותרים שהם חוץ לאדם ונפרדים ממנו, כקנינים הגופיים והמאכל והמשהה והמלכוש והמשכן. והשני מותרים דבקים לאדם אין נפרדות ממנו סבותם, כדבור והשחוק והמרגוע והמנוחה, והבט אל המותרים והאון אליהם, והעבר על הרעיונים מה שאין צריך. ופסקה הכת הזאת מטנה כל קרואי המותרים, ולא ראו לצאת מהישוב להספיק לגופם מזונותם כמו שהם חייבין בו, והמירו המדברות וההרים בכדירות כבתיהם והיחידו' במשכניהם; והשיגו שני הענינים, והגיעו אל שני החלקי'. והם יותר קרובים אל הדרך השווה והתוריה, ממי שהקדמנו זכרו. והכת השלישית אנשים שהלכו בדרך הגדר השפל שבפרישות, והוא שפרשו מן העולם בלכותם ובמצפונם, והשתתפו עם אנשי העולם בנראה בגופיהם, בישוב העולם כחרישה חרע, והחעסקו בגופיהם בעבודת הבורא ית'; עמדו על צורת נסיון האדם בעולם הזה, ומאסרו בו וגרותו והגורתו מעולם הרוחניות (פ"ח הכומות) אליו. ונפשותם מואסות בעולם ובהונו, ונכספות לעולם הבא. מצפים אל המות, והם נוהרים ממנו. הכינו צידם לעת נסיעתם, וחשבו במה שמגיעים אל בית מרגועם קודם העתקתם, ולא לקחו מהעולם אלא פחות ממזונותם, ולא

וקבלו עליהם למנוע וכו': והמרגוע. ל' שקט ושחן: והצט. ולהצט. וכן ושחן והעבר דבמאן: כל קרואי. כל מה שנקרא: שני הענינים. כונת המורה והעולם: עמדו על לכת נסיון וכו'. הצבוננו על מהותו וענינו וכו': ומאסרו וכו'. שהוא כאסיר ונכבועה"ז: והגזרתו. שנבזר ונחלצ: והמה נזהרים ממנו. אע"פ שמלפני ליום לאחס מעוה"ז לסיי עולם הצא עכ"ז שומרים נפשם צחיים להכבוע להם מע"ע: ומרגועם. ונוסחתם: ולא לקחו. לא נהנו:

הניחו ממנו מה שהוא טוב להם באחריתם כפי יכולתם, אלא לקחו ממנו צדה ונשאווהו. והכח הזאת קרובה אל הדרך השווה הישרה התוריה יותר ממה שזכרנו קודם. אך הפורשים למשוך חועלות העולם, ופרישותם באיברים ולא במצפנתים ובלבבות; הם שלש כחות. אחת מהן אנשים חסמו תאות נפשותם מהשיג קצת התענוגים, כדי שיצא להם שם בפרישות וישבחו אותם כאמונה ובחסד, להיות זה סבה חזקה להגיע אל תכלית תאונם. והם מחניפים כאמונה וכפרישות, בעבור שיכטחו כ"א בהם ויפקירו אצלם ממוניהם, ויגלו להם סודותם ויוכלו להיוקם. והם הכת הרעה שבכל כחות בני אדם, ויותר רחוקה מן האמת ומגונה במנהג מכלם, ובכמוהם אמר הכתוב (ירמיה ט) חץ שחוט לשונם וגו'. והכת השנית אנשים שמצאה ידם מעט מהן העולם, וכאשר ראומהירל אבידת הממונות והתהפכו העניני, עם מעוט בטחונם באלהים, הצרו על נפשותם כמזונותיהם וחסמו תאונם, וטענו כי הפרשו נשאתם עלזה. ועם העיזן האמתי לא נשאם על זה אלא רובאהבתם בעולם, וחריצותם להרבל מהונו ואכלם על רישנפשותם, ומעוטה הסתפקותם במה שהגיע אליהם ממנו, ובכמוהם אטר החכם (קבלת ו) איש אשר יתן לו האלהים עושר וגכסים וכבוד וגומר. והכת השלישית אנשים קצרה ידם מקנות ממון, ולא הגיעו מהן העולם אל מה שיזונם אלא על הצר שבענינים, וראו שיחכדו; ויסתפקו במה שנזדמן להם מן הטוון, ולא יעמדו מעמד חשאלה

ונשאווהו: עמכם: צחיצרים. רק צלצרים: עם מעוט. ונוסף לזה מעוט וכו': הלכו וכו'. ר"ל הסתפקו בלחם לך וכו'. השמישות נשאתם וכו'. מלד הפרישות יעשו זאת: ועם העיזן וכו'. וכשנעיין בלחם ע"ז: ומעוט הסתפקותם. שאינם מסתפקים: שיזונם. שיפרכס: על הלך. ע"ל הדחוק וכו': שיחכדו: סמו לכבודם: ולא יעמדו וכו'. שלא ילערכו לשאול על

שער הפרישות

הבקשה מב"א, והסמו תאותם בהתמדה הרעב והסתחר
כמעט מלבוש. והלז כל זה בפרישות מן העולם, להשמר
מפניהם, ושלא יתכוו בשאלם מזולהם, ויהיו לחרפה
בעולם. וכאשר תרצה לעמוד על אמתת מי שיטעון מן
הפרישות, אם הוא לחקנת הארתם או לחקנת עולמם;
בחנם בחנאים אשר בהם תשלם הפרישו' אשר אני עתיד
לזכרם, ותעמוד על בירור מצפונם, מכובם מפרישות,
בעזרת השי"ח:

פרק ד אבל הגאי הפרישות המיוחדת, כאשר אמר
קצת החסידו'. הפרוש צהלתו בפניו ואכלו בלבו,
לבו רחב מאד, ונפשו שפלה מאד. אינו נוטר ולא חומד
ולא מספר בגנות ולא מדבר באדם. מואס בגדולה ושונא
השררה. מיושב, זכך, מודה, רב בשח, מעט נוק. אם
ישחק לא ירבה, ואם יכעם לא יתקצף. שחקו, ריוח
שפתים. ושאלתו, ללכוד. חכמתו רבה, וענותו גדולה.
הסכמתו חזקה, לא ימהר ולא יסכל. מחלוקתו נאה,
והשובתו נכבדת. צדיק אם יכעס, חומל אם יבקש.
ידידותו זכה, ואסורו חזק, ובריתו נאמנה. רוצה ברין

הפתחים: וזלות. זלזול: מי שיטען וכו'. מי שאומד לפשו
שהוא פרוש: ותעמוד על ציור וכו'. ידעה צדירות אם
פרישותם אמתית או כוזבת: — להלחו בפניו. שמרחה פנים שחקות
לכל אדם: בלבו. שהוא מוכרח ליהנות מעוה"ז ועי"ז מקלך בחובותיו
לצוראו: לבו רחב. טעניו מעסקי עוה"ז: כופר וכו'. כי דבר אין לו
עם אדם: מיושב. אינו נבהל להשיב: זכך. זכרונו חזק: מודה. על
האמת: מעט נוק. שאינו צא צגצול זולתו: ריוח שפתים. אינו פוער
פיו לצלי חק כקלח השחקים: ללמוד. אינו שואל דבר רק הלכך לו לדעת
צלימודו: חזקה. לא ישוב מונה: ולא יסכל. לפי שלא נחפו לעשות צלי
שום לב: מחלוקתו. חף כשהולק על רעיו: נאה. בדברי חן ושכל:
ככבדת. בדרך כבוד: לדיק וכו'. חף אם יכעס על א' בלדק עכ"ז חומל
עליו כשנזקק: זכה. נקיה ומכל פניה אחרת: ואסורו. מה שמקבל ע"ע:

הבירא, מושל ביצרו. לא ידבר עחק על מי שזיקהו, ולא יתעסק במה שלא יועילהו. לא יתנקם לאיד, ולא יזכור לאדם רעה. משאו קל, ועזרתו רבה. הודאתו רבה בעת הרעה, וסבלו ארוך בעת הנזק. אם ישאלו ממנו יתן, ואם יחמסו אותו ימחול. ואם ימנעו ממנו יתנדב. ואם ירחיקוהו יקרב. רך מחמאה ומחוק מדבש. מצוה על האמת, דובר צדק, עוזב מאוייו, מצפה ליומו. אומר ועושה, חכם, זריז, נפשו יקרה, ובריהו נאה. גבור בארץ (פ"א ג"ד ז'אדץ), נצול מכל גנות. עזרה לדל, וחשועה לעשוק. לא יחשוף מסתור, ולא יגלה סוד. צרותיו רבות, ותלונתו מעומה. כשיראה טוב יזכרנו, ואם יראה רע יכסנו. רצוי וזך, חברתו שמחה, הרחקתו אנחה. זקקתו החכמה, ויפתהו הענוה. מוזכר למשכיל, מלמד לסכל. כל מעשה, אצלו זך ממעשהו. וכל נפש, בעיניו יוחר ברה מנפשו. יודע את מוטו, וזכר את עונו. אוהב האלהים, רודף רצונו. לא ינקם לנפשו ולא יחמיד בקצפו. חבר למוזכרים, יושב עם העניים, אוהב לאנשי הצדק, נאמן לאנשי אמת. עוזר לרש. אב ליתום. בעל לאלמנה. מכבד הרלים: ומתנאיה עוד, קבלת כל חובות הלכבות אשר זכרנו במה שקדם בספר הזה. ואינני צריך לשנותם, שלא יארכו לנו הדברים בשער הזה. ואתה דע לך:

פרק ה' אבל מה שיאות לתורתנו מהפרישות? אומר בתשובת השאלה הזאת, כי הפרישות הנוהגת בתורתנו על ג' פנים: אחד מהם בעסקינו עם בני אדם

עחק. צבאה וצו: משלו. אם נלכך לב"א: הודלתו. לצורלו: וקבלו וכו'. סובל ומקבל צבאה: יחמד. עכ"ז כשנזקקים ונמנו אינו נוטע מלהחמד: יחשוף. יגלה: זקקתו. לפשתו, ל' כסף מזוקק: ויפתהו. ל' יופי: רודף כלונו. רודף לעשות כלון הפי"ת: — מה שיאות וכו'. איזה מין פרישות היא מלד המורה?

והתחברותנו עמהם. והשני כמה שאנו מתיחדים בו זולתם בחושינו הגופיים ואברינו הנראים, והשלישי כמה שאנו מתיחדים בו בצפונותינו ובמדותינו וכמחשבותינו, והצפוק בלבבותינו מן הרעיונים הטובים והרעים. ואני מבאר כל זה בדרך קצרה כפי יכולתי בע"ה: — אבל דרך הפרישות הראויה לנו בהתחברותנו עם ב"א; מהם הסכרת פנים והראות השמחה בפגיעתם, עם הכניעה והשפלות ולשון רכה ורוח נמוכה לכלם. ומהם הרחמים והחנינה והחמלה עליהם עם הסרת הטורח מעליהם, חכרם בטוב ועשות חסד עמהם, ושלא נקוה ליהנות מהם ושנתיאש מאשר בידיהם. ומהם עצרתם בתקנת תורחם ועולמם, והורחם הדרך אשר ירצו האלהים. ומהם שנסכול קושי דבריהם, ושנשפוך שיחנו לפני האלהים ולא לפניהם, והמנע ממושבו המאכל והמשחה והשחוק, עם השמירה מכל מה שיביא להמרות האל בחברתם, ויצא מגבול הצניעות ומסורת המוסר והדומה לזה. — אך מה שראוי לנו מן הפרישו' כפנים השניים המתיחדים בנו בחושינו הנראים, יחלק לשני חלקים: אחד מהם אסור לנו, והם מצות לא תעשה והשני מותר לנו, והוא כל מה שהותר לנו מכל מיני ההנאו' המותרו'. וכל חלק מהם יחלק לשלשה חלקים. והוא שכל מה שנאסר לנו איננו נמלט מאחד משלשה דברים: שיהיה בטבע הכוסף לו, כוונת והגזל ולהרכו' מן המאכל והמשחה האסור לנו. או שיהיה מה שלא ישנאו הטבע ולא יכסוף לו, פלבוש בגד שעטנו והרכבת כלאים, ואכילת בשר בחלב ואכילת חלב והרכבה מהדומה לזה. או שיהיה ממה שישנאו הטבע ותתעבהו הנפש כאכילת הנבלה והמחה

זולתם. שלל בפני אדם: אצל דרך וכו'. הגם דרך הפרישות וכו': הסר העורח. שיקיר מעליהם כל טורח ועמל: ושנתיאש. שלל נחמוד וכו': שיהיה צעזע וכו'. או שהתשוקה אליו מוטעע בצדס:

והדם, והרכה ממיני החיים אשר לא היה האדם חפץ באכילתם אפילו אם היו מותרים באכילה, כשמנה שרצו והרומה להם. וראוי לך אחי שתיסר נפשך בפרישו' מכל מה שצדק האלהים לפרוש ממנו, עד שתגיע מן התעוב והמאוס במיני התענוגים המנועים והתאוות האסורות; עד תכלית שיהיה שוה לזה בטבעך המתועב מן האסור, עם מה שנכספך לו ממנו. ויהיה אצלך המשגל האסור ולקחת איסור על פנים אסורים, ושתחכד בקלן חבירך וגנותו, אשר ימהר אליהם חפץ האדם בטבעו, כאכילת העכבר והדם והשקץ, אשר יתעבהו טבעך ותשנאהו נפשך. וכשתגיע אל הגבול הזה מן הפרישות מן האיסור בלא הכרח מטבעך ולא קושי מנפשך, תהיה מן הכחות הנצלו' מן החטא והמכשול, אשר נאמר עליהם (ושלי יצ) לא יאונה לצדיק כל און וגו', וכן הנתן ברשותינו מן המותר, הוא על שלשה פנים: אחד מהם קחת המאכל אשר לא יכין בו בעליו אל תענוג, ולא יוכל האדם לעמוד בלעדיו, ואין לו תקנה זולתו. והשני קחת המזון מן המותר על דרך הויחור, ומכין בו אל התענוג השוה מבלי רכוי ולא הפקר, בהשלמת הצורך מן הלחם הטוב, כתכשילי' מתוקני' במלאכתם ושחותהין הטוב על הדרך השוה, וכן במלבוש וכדירה ושאר העניני'. והשלישי קחת הרבה מן התענוגי' המותרים המפליג בהם בעליהם, עד שמביאים אותו אל התענוגים האסורי', עם טרדתו בהם מעשות חובות אלהיו שעליו, כמו שכתוב (ושלי לא) פן ישחה וישכח מחוקק. וראוי לך אחי שתהנהג בפרישות מהן מן התענוגי' המותרי' ביכולתך, עד שיהיו בעיניך בהכונה התענוגים האסורים

שחיסר. שתחיל: עד תכלית. עד למדנה: על פנים אסורים. בלופנים אסורים: ע"ד הויחור. קלח יופר מן הלוכד: גשמה. הכלוי: הפקר. חסרון ומעוט: המעליג. שמדנה גם: עם ערכה וכו'. ומוץ מזה הם

עליך; פן תעווב תורתך ותניח חובתך. וכבר עמדה על מה שצוה הבורא ית' את המלך באמרו (דנכים יז) ולא ירכה לו נשים, ואמר (עס) רק לא ירכה לו סוסים, ואמר (נחמיה יג) הלא על אלה חטא שלמה מלך ישראל, עם חזק שכלו ורוחב תבונתו וגדולתו. וכפי בינתך, השמר לך ושמור נפשך, ופרוש מכל אשר יפרישך ממצות האלהים בלבך ובמצפונך; אם לא תוכל להפנות לעניני אחריתך, מפני טרדתך בצורך מוגד ומחיתך בעולמך ועסקך בו. כמו שזכרו רז"ל על הרבה מהם שהיו טורחים בענין עולמם עם הפרישות מטנו, כמו אבא חלקיה שהיה משתכר לחפור בארמה, ושמאי במלאכת הבנין, והלל שהיה חוטב ומתפרנס מן העצים. ואל תמנעך פרישותך בלבך מהתעסק בזה, מפני שאחה מכיון בו לעבודת האלהים כאשר הקדמנו. וכאשר תוכל להניח עסק העולם, תניחהו בעבור עבודת הבורא, ואל יספיק לך מה שאמרנו בעת שלא תוכל בעבור צורך ההומנה למזון; כי המשקיף על מצפונך עורך לקיים מחשבתך בעבודתו, כמו שארז"ל כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני. וראוי לך שהשחדל לאסור חושיך ותניעת אברייך הנראים, כמו שאספר לך. והוא שתתחיל בראשונה לאסור לשונך ולכלום שפתיק, וחפרוש מן הדברים הנטלים עד שהיה בעיניך הנעת האבר הכבר שבאברייך, יותר קלה מהנעת לשונך. כי הלשון מטרידים אותו מעשות וכו': אס לא תוכל. אף אס לא תוכל וכו': מהתעסק בזה. בצקשת הטקף: הקדמנו. לעיל בשער עבודת האלהים פ"ד ושער הצעחון פ"ג ע"ש: ואל יספיק לך וכו'. ואל תחשוב שדי לך בפרישות הלכ צלצד אף אס מלאח דיין צפכנסתך: כי המשקיף וכו' ערך וכו'. כל"ל ור"ל מן הוא נתן לך כח לעשות חיל לצעבור תפלות לצדודתו גם צפועל וכמו שארז"ל וכו': ולכלום, ולסבור: הנעת, להניע:

מהיר בתנועתו לחטוא, וחטאיו רבים מכלם, כעבור קלותו
 ומהירות תנועתו, ושהשלמת מעשהו נקלה, ויכלתו על
 הטוב והרע בלי מצוע. וכפי זה אחי יש מן הרין עליך
 לו: ושתדל לבלמו ולמשול בו, ואל תחיר לו מן הדבור אלא
 מה שלא חוכל לעמוד בלעדיו לצורך התורה או לצורך
 העולם. וקצר מותרו לשונך בכל יכלתך אולי תנצל מנזקו,
 כמו שאמר החכם (משלי יט) מות וחיים ביד לשון.
 והקדימוהו (ס"א וסקדמנו סלשון) על שאר החושים והאברים
 לקושי הדבר בו יוחר משאריתם, כמו שאמר דוד ע"ה
 (תהלים לד) מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשתך וגו',
 ובספרינו מן ההזהרה על המעטת הדברים מה שאיננו
 נעלם מרובו ופרסומו וכאשר תרצה לעמוד על בירור מה
 שזכרתיו מרוב חטאי הלשון, קבל על עצמך לזכור מה
 שיצא מלשונך ביומך בהתחברותך עם ב"א והתערבך בהם,
 ואם חוכל לכתבו עשה; ואח"כ העבירהו על לבך והעלהו
 במחשבתך, בעת שאתה פנוי מן העסקים בלילה, ותראה
 מה שיש ממנו לצורך, ומה שיש ממנו מותר לא יועיל לך,
 ומה שממנו מביא ההיזק עליך, כמו הכוב והרכילות
 והשבועות ולשון הרע; ואז יתברר לך חסרונך, ותראה בו
 מעותך. ופקוד זה ממך תמיד, כפקדך מעוות אויביך, ולא
 תתמיד בזה זמן מועט שיחקן לשונך וימעטו דבריך. ושים
 תמורת רוב דבריך, אורך מחשבתך והתמדת בחינתך
 והחשבון עם נפשך. כי המחשבה, גר שתכניסהו אל
 לבך. והחשבון, שמש תאיר באורו מצפונך, לגלות לך מה
 שהוא צפון בו מן הטוב והרע. והלשון, שער המצפון.
 ואם הלשון יהיה מופקר ולא ייטיב לשמור מה שיש

מלוע. חולעי: והקדימוהו. הכתובים: ובספרינו. בשלמי ספרים שלנו
 מצופך. מה שפעויה: מעום אויביך. כלשך תזכיר תמיד העלת לאיביך
 שיחקן לשונך. וכנס תחית בזה עד שימוקן וכו' :

במצפונים, יהיה שער האוצר פתוח (פ"ח נפקד), ויצא
 מה שאינך חפץ בצאתו, ויראה מה שאין הראיה טוב
 בעיניך. וכשחשמור השער, אתה שומר האוצר ומה שיש
 בו, כמו שאמר החכם (משלי ז) גם אויל מחריש חכם
 יחשב, ואמר (קהלת ה) אל הבהל על פיך וגומר, ואמר
 (עס) אל תחן את פיך וגו'. והשתדל אח"כ לעצום עיניך
 וחוש ראותך, מהביט אל מה שאיננו צריך לך, או מה
 שיטריד לך מחשוב בטה שיועילך. ופרוש ממוחרי הראות
 כפי יכולתך, וארז"ל לבא ועינא חרי סרסורי דחטאה.
 אבל השתמש בראותך והבטתך, להכיר אל צירות
 הבורא ית', לבחון מהם ולחשוב בהם, ולהבין יכולת
 הבורא וטובו מהם, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים ט) כי
 אראה שמך מעשי אצבעותיך וגו', ואמר (עס יט) השמים
 מספרים כבוד אל וגומר, ושאר המזמור. והשתדל אח"כ
 לאטום אוזניך, משמעך מה שאינך צריך לו ופרוש ממוחרי
 השמע כפי יכלתך, ואל האזין לשמוע מה שלא יועילך
 שמעו ממוחרי הדברים והכזב והרכילות ולשון הרע. ופרוש
 ממה שיביאך להמרות האלהים ולעזוב מצותיו ממיני
 הזמר והנגון והשחוק והרנה, הטורדים אותך מן המצות
 והמעשים הטובים. אבל הט אונך אל דברי החכמים
 היודעים את ה' ואת הורתו, כמו שאמר החכם (משלי כג)
 הט אונך ושמע דברי חכמים, ואמר (עס טו) און שמעת
 תוכחת חיים. והשתדל אח"כ לאסור חוש הטעם שהקח
 די מזונך מן המאכל והמשחה, והפרוש ממה שהוא יוחר
 מזה. והתחבולה לענין הזה שהמעייט במיני הלפתן, ותסמוך
 על לפתן אחד בעוד שתוכל, ויהיה די במעט ממנו כפי
 שתוכל. והתכוין בו כדי להגיע הלחם אל בטנך, לא

לעלום. לקבוק: וארז"ל. וכבר חז"ל: לאעווס. לקסוס: משמעך.
 שלא משמע: במיני הלפתן. כל מיני מאכל שלוק ומזוסל וללי חזן מן הלחם

שער הפרישות

קסב

לחענוג. והרגל עצמך בקצת העתים מבלי לפתן, כדי
 להנהיג טבעך, עד שיקל עליך הדבר בעת המנעו. ואם
 תוכל לעזוב הלפתן אשר יהיה בו יגיעה וטורח, ותסמוך
 על מה שאין בו שום יגיעה כזיתים והתאנים והענבים
 והדומה להם, עשה. ושים אכילתך ביום יותר קלה
 מאכילתך בלילה, אם מנהגך לאכול פעמים ביום; כדי
 שחיה תנועה אברך קלה ביום, ויקלו עליך עניני חורחך
 ועולמך, ואח"כ תתנהג בתענית אם יהיה גופך חזק אפילו
 יום אחד בשבוע, וכל אשר תוכל להטביע נפשך שלא
 להרגיש על ענין המאכל והמשתה, כדי ליסרה, עשה.
 ושים כונתך בו לרפואה יותר מלמון. אבל משחך יהיה
 מים, אלא אם היה כונתך בשתיית היין לחועלת גופך,
 או להעביר ראגה מלבך, כמו שאמר (סס לא) חנו שכר
 לאובר ויין למרי נפש. והזהר מהרבות ממנו ומדפליג בו
 ומחכרה ב"א עליו כי הוא המרזה הגרול לחורה ולעולם.
 וכבר כפר בו החכם מה שיש בו די באמרו (סס כ) לק
 היין הומה שכר, ואמר במאכל ובמשתה (ססכג) אל תהי
 בסוכאי יין בזוללי בשר למן, כי סוכא זולל יורש וגו'. ואחר
 כך השתדל למנוע ידך מגעה במה שאינו שלך מהן העולם,
 ופרוש ממיני הגנבה והאונאה והגול, ומהרע לזולתך.
 והעכב בהנועת ירך, וחשוב באחריתך, ושמור מוסרך
 וצניעותך בהחנשאך מעשות הרע בהם, כמו שנאמר
 (ישעיה נו) ושומר ידו מעשות כל רע, ואמר (סס לג) נוער
 כפיו מחמוך בשוחד. אבל השחמש בידך במצות הבורא,
 ופתחם במהן לעני ולרש, כמו שאמר הכתוב (דברים עו)

קרי לכו המחצר לפתן: צעת המנעו. כשיחכך לך: יגיעה וטורח. להכין
 אותם: להטביע. להדגיל: ומהפליג בו. יותר משעורו: ומחכרה ב"א.
 שלא תחכר בקצון ב"א לשחוח: מנעת. לצלחי ננוע: מהן העולם. הק
 זרים: בהחנשאך וכו'. ר"ל היקר מוסרך ולניעותך צניעך שלא תגאלס

פתוחתפתח אתידך לאחיד, ואמר (ונשלי לא) כפה פרשה לעני. וכן אהה צריך להשתמש בהם כמה שימלא ספק, וימנעך מן השאלה ומקחת ממון אסור, ומקנות חסד עמך כמה שמעניקין אותך ומטיבין לך, ותקנה זכיותך לזולתך, וחסדיך למי שנתחסד עמך, ולא תהיה למשא על ב"א. כמו שאמר אחד מן החכמים, האלהים ירחם עבד שפירש מן העולם, ולא היתה פרישותו למשא על אוהביו, וסלק מעליהם טרחו והתעסק באבריו במיני המלאכות, כמו שנא' (תהליכ קנח) יגיע כפק כי תאכל וגו'. וכבר נאמר ראש הפרישות, תקון הפרנסה. ונאמר עוד ראש הפרישות תקון המחשבה על תקון הספק (ס"א הלחם), ר"ל שייגע להתעסק בספקו. ואח"כ התנהג כן ברגליד ומנעם מלכת עם הרשעים מבקשי המותרים, כמו שנא' (סס א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'. אבל רוץ לכל המעשים הטובים ולמושכות החכמים, כמו שכחוב (ונשלי יג) הולך אח החכמים יחכם, ואמר (סס ב) למען תלך בדרך טובים. וכבר קבץ הכתוב כל מה שהקדמנו זכרו ממוכר החושים, ואמר (ישעיה לג) מי יגור לנו איש אוכלה וגו', הולך צדקוה ודובר מישרים וגו'. ואח"כ קבצם החכם וחבר אליהם הלב, באמרו (ונשלי ו) שש הנה שנא ה', עינים רמות לשין שקר וגו' לב חורש וגו' יפיח כזבים וגו'. וכן נמצאם (תהלים עו) במזמור ה' מי יגור באהלך. וראוי לך אחי שתדע כי לא יתכן לך להחזיק בכלם, עם הנחת אחת מהם; מפני שהם כבדולח המחויבר בחוט, ולא תזס צעזעו וכו': שימלא ספק. ללוצך פרכסך: מן השאלה. שלא חלטך לשלול מצ"ח: שמעניקין. שנתנין לך: ותקנה. פעל יולא ור"ל ש"ע שמעניקין עמך יעלו חלקם מזכיותך וכו': האלהים ירחם וכו'. שצט צה' ופירש א"ע לעבודתו, וכן היה כי לא היתה וכו': תקון השכנסה. לחקן לו פרכסה שלא ילטרך לצני אדם: תקון העמשנה וכו'. לחשוב עמשנות למלוא מחימו די ספוקו: כבדולח. כפיניי מרגליות:

אם תחיר ממנו גרגיר אחד, יתפורו כלם ויפסד חבורם. על כן השתדל להוהר בכלם, ואז תהיה כל אחד מהם עזר לשאריתם, כמו שארז"ל שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. ואמר החכם בחכיפת הטובות אחת לאחת (וט"ל ט) אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי, אמר בתחלה שומע ואחר כך לשקוד ואח"כ לשמור. אבל הפרישות הנוהגת בפנים השלישים, והוא מה שיתיחד בנו במצפוננו ומחשבותינו ויצרי לבבנו הטובים והרעים; תחלת הפרישות ההיא שתפרוש מקניני העולם כמעשך ומחשבתך, אלא למזון ופרנסה, לא לתענוג טענוני הגוף ולא להגיע אל המנוחות והשררות, והתפאר בהן העולם הכלה מהרה. ותהיה פרישותך בהם לאלהים ית', לא לקנות שם ולא להותיר ממנו בפרישותך. ואל תצא בה מגבול החירה שתתענה בשבתות ובמועדים וראשי חרשים, ותמנע ממה שחייבך בו הכורא ממצות פריה ורביה; אבל תהיה פרישותך על דרך התורה והדת, בגלוי ובנסתר מענינך. ואח"כ, שתקצר מאוייך בעולם כאלו אתה נוסע ממנו לערב יומך. ואח"כ, שתחשוב עם נפשך כאשר הקדמנו בשער חשבון האדם עם נפשו. ואחר כך, שתחיאש ממה שבידי ב"א ושתכטח על האלהים, ותנוח דעתך על גזרותיו ודיניו. וכל חובות הלכות שקדם באורם בספר הזה, אתה חייב בהם, והם עמוד הפרישות מן העולם. חקור עליהם והדביקם אל לבך, חגיע בהם לכל טובה:

פרק ו' אבל באור מה שבא בספר הקדש ודברי חז"ל מענין הפרישות מן העולם, טהם מה שאמר יעקב (בראשית כח) ונהן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. ומהם צום משה ארבעים יום ולילותם ג' פעמים, וכן אליהו ארבעים בתענית וכו'. טלחה גורמה להנצחה: לעכז יומך. בעכז היום הזה: טטפילט.

יום, כמו שכחוב (ו"ח יע) וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום. ומהם מה שנאמר בניזר שקראו האלהים קדוש, כמו שכחוב (צנדנר ו) כל ימי נזרו קדוש הוא לה', בעבור שפסק מפרי הגפן וגרל שער ראשו בלבד; כ"ש מי שפסקה תאותו מכל התענוגים, שיש לו שכר וגמול יותר. ומהם מה שנאמר לאהרן (ויקרא י) יין ושכר אל תשת וגוי ולהבדיל וגוי ולהורות וגוי, הזהיר כל העוסק במעשה העבודה שלא יעסוק בכל מה שיטרידהו מהשלמת העבודה לאלהים, כמו שארז"ל שהה רביעית אל יורה שחה רביעית אל יתפלל ומהם ענין בני יונדב בן רכב, אשר ציום אביהם שלא ישחו יין ולא יזרעו ולא יטעו כרם ולא יבנו בית וישבו באהלים חוץ לישיב. וזה מנהג חפורשים מן העולם ושכח להם הכורא זה, כמו שכחוב (ירמיה לז) לא יכרת איש ליונדב בן רכב. ומהם מעשה אלישע כשעבר עליו אליהו, כמו שכחוב (ו"ח יס) שנים עשר צמדים לפניו, והניח ידיו מן הכל והלך אחריו, כמו שאמר (סס) אשקה נא לאבי ולאמי וגומר וילך אחרי אליהו וישרתהו. וכן היה מנהג בני הנביאים בדור ההוא ואשר לפניו, שהניחו העסק בישוב העולם וההשגחה בעניני הגופות, ויצאו למדכרות כדי שתתיחד נפשם ומחשבתם לאלהים, ומהם מה שצותה אותנו החז"ר בתענית בעת התשובה ובקשת הכפרה, כדי שנחוסם תאוותינו מכל התענוגים שהם החזקים שבסבות העכירות, כמו שכתוב (הושע יג) כמרעיתם וישבעה ואמר בהפכו (סס ה) ב"ר להם ישחרונני. ומהם מ"ש (זכריה יג) ולא ילבשו אדרת שער למען כחש, וזה מורה כי הוא היה לבוש החסידים מקדם, והיו לובשים אותו אנשי הדור ההוא להחניף. ומה מ"ש דוד (תהלים קיט) טרם אענה אני שוגג, ואמר שלל מסמדי: — טרם אענה וגו'. לפי פי' המחבר הוא מלשון עניו ומעניו:

(סס) טיב לי כי עינית, ואמר (סס) טיב לי תורת פיך
 תג'. ומהם מנהג איזכ אשר ספר על עצמו מכוונתו העולם
 והונן, וקשרו חושיו ואסרו ידיו ולשונו מכל מה שיש בו
 המרות הכורא, ובחרו באמת, והצילו העשויים והסבתו
 לדלים ולאזכרים כמנהגי הפירשים מן העולם. ומהם מה
 שעשה דניאל כהתפללו אל האלהים בעבור אורך הגלות
 הראשון והתאכלו עליו, שאמר (דניאל י) לחם חמורות
 לא אכלתי, ואמר לו המלאך (סס) מן היום הראשון אשר
 נתת את לבך להבין ולהתענות, ושאר הענין. וזה הוא
 הטוב שבמנהגי הפרישות. ומהם מה שעשו אנשי נינוה
 כששמעו מה שגזר עליהם הבורא, כמו שנאמר (יונה ג)
 ויאמינו אנשי נינוה באלהים. וכמהו, מה שעשו אבותינו
 בימי המן, ככתוב (ספתי ד) מקום אשר דבר המלך ודחו
 מניע אבל גדול תג'. והרכה כזה בספרינו כשתחקור עליו
 המצאנו מפוזר בדברי אבותינו הרכה. ומהם מה שאמר
 שלמה (משלי כג) אל תהי בסובאי יק וגו', (סס ו) מעט
 שנות מעט תנומות תג'. ומה שאמרה אם למואל (סס לא)
 אל חתן לנשים חילך תג'. אל למלכים למואל תג', פן
 ישחה וישכח מחוקק. ומהם מה שאמר (קסלפ ז) כילארם
 שמוב לפניו תג', ואמר (סס ז) לב חכמים בבית אבל,
 (סס) טוב ללכת אל בית אבל, ואמ' - (סס ה) מחוקה שנת
 העובר, ואמר (סס יא) כי הילדות זה שחרות הבל, ואמר
 (סס יג) סוף דבר הכל נשמע תג'. אבל מה שאר"ל
 במשנה ובתלמוד, רב מחברו בספר הזה ורובו נמצא
 במסכת אבות. ועוד אמרו כד היא דרכה של תורה פת
 במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וכי'.
 ומה שסמוך לזה מדבריהם, התורה נקנית בארבעים

שער הפרישות

ושמנה דרכים, ובפרקא דחסיד' במסכת תעניות מה שזורה על פרישותם. ומי שיחקור על הענין הזה, ימצאנו כתוב ומן השכל ומן הקבלה. חן לכך בו וחשוב עליו במצפונך, חשיגהו בע"ה, כמו שכחוב (ושלי ז) אם חבקשנה ככסף וגומר, אז חבין יראה ה' וגומר:

פרק ז אבל ההפרש שבין קדמונינו ובינינו בפרישות הוא, שחנוך ונח ואברהם ויצחק ויעקב ואיוב וריעיו, היה שכלם זך ויצרם חלש, ונפשותם היו נמשכות אחר שכלם, והמעט מן המצות היה מספיק להם בהשלמה עבודת האלהים עם אמונת לבם לאלהים, כמו שכחוב באברהם (כחמ"ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, ולא היו צריכים אל הפרישות היוצאת מהדרך השנה התוריה. וכאשר ירדו בניהם אל מצרים, וגר בהימי יוסף כשבעים שנה בשלום (פ"א בשלוח), וחזקה תאותם וטללה תשוקתם, וגבר יצרם על שכלם; נצטרכו מן הפרישות אל מה שיהיה הפך תאותם, ויעמוד כנגד יצרם; והוסיף להם הבורא מן המצות השמעיות, מה שעמד להם במקום הפרישות הראויה להם כפי הכלית יכלתם ופחות ממנה. וכאשר כבשו ארץ כנען ונכנסו בה והתנעמו בטובה, בקשו המזון והסמך לו סמוחרי המאכל והמשחה והמשגל והבנין. וכל אש- נוספה הארץ יישוב נוסף השכל חרבן, כמו שכחוב (דנריס ח) פן האכל ושבעת וכחיים טובים חבנה וישבת וגו' ובקרך וצאנך ירכיון וגו' ורם לבכך וגו'. וכל אשר נוספו התאוות ונתחזקו, נחלש השכל והתאחר מהשיג העצה הנכונה; והצטרכו אל פרישות חזקה יעמדו בה כנגד חושיהם, כדרך הנזיר ומנהג בני הנביאים אשר זכרנו במה שעבר לנו בספר הזה. וכן בשאר הדורות

השפיעה. החקיס טלינס ונדל השכל נקדלים שונעיות: ותחום ונונה. שלא יכד עליהם: והחנעמו. ל' נועם ועוב: והסמך לו. והדונה לו:

השכל בחולשה ודהתאוה בגבורה, ובכל עת שמחעסקים בענין מעניני העולם, יטרידם מעניני העוה"ב; ע"כ הוצרכו להפנות ממנו, בעת שעושים סאומה ממעשי העולם הבא. והיו הקרמונים בחווק שכלם ווך נפשם עושים לעולמם ולאחריתם, ולא היה האחד מפסיד על חבירו, כמו שכתוב (ירמיה כג) אביך הלא אכל ושחה וגו' אז טוב לו וגו', ואמר (קהלת ז) טוב אשר תאחזו בזה וגם מזה אל תנח ירך. — וראיתי אחי מליצה נמרצת בענין הפרישות לאחד מן החסידים מצוה בה בנו, וישרה בעיני, ושמתיה חתימה לשער הזה כמו שמצאחיה, תחת תוכחתי לך והורותי אותך. הכן אותה והשתכל בה, הגיע אל הטוב והישר בעזרת האל. וזאת היא:

ואתה בני ישימך האלהים מאשר ישמעו ויאזינו, ויאזינו ויחשבו, ויחשבו וידעי, וידעו ויעשו. ואל ישימך מן האנשים הטובעים בתעות, השדודים (פ"ל הסכורים) בין הסכלות. אשר העבדים היצר, ומשל כם העולם, וגבר עליהם התאוות, ונטו בהם אל התענוגים. והסיתוס המאויים והשיאתם החמדה. והם באפלתם נחבטים, וכמרוצת טעותם שבים. ישמעו ולא יאזינו, ויאמרו ולא יעשו. בקשו המנוחות, ונפלו באנחות. השתדלו להשיג הנעימו' והשיגו היסורים הקשים. ונפשותם עיפות, וגופותם יגעות, דעותם שלולות, וכינותם מנופצות. יקבצו דזהב האובד והכסף החולף, ויורישוהו האויבים והחודרות מן הנשים. ומחזקים הארמונות, ושוכנים בקברות. ובונים אשר לא יישיבו, ויקבצו מה שלא יוציאו. קובר כל איש מהם אביו ובנו, ואינו עושה מעשה הקיים לנצח. שוכח קצו וזוכר צהעות. צעקות: השדודים. שדודי שכל: צלפחס נחצניש. נכשלים צערוון שכלס: וצמרוולא וכו'. שנים וכלים צעווסם: ולא יאזינו. להנץ מה ששמעו: שוללות. חסיכות: מנופלות. שנוכות: והמודכות. כשיו היודעות כל ולפניו וחדרי צימו: קוצר וכו'. ול"כ היה לו לזכור גם טופו ועכ"ז אינו

מאוייו. ומה תאמר בתוך שאמרו שתי קצותיו, ויתד
 שעזבוהו אבותיו, והשתכל בני במי שהרחיב הכורא את
 לבו והמשילו במחשבתו, ופקח עיניו בטוב לו, והראהו
 הדרך הישרה וקרב אליה ונוכח בה; בטוחים ממנו ב"א,
 והוא בטוח בהם. והשלים עמהם ונצל מהם. עכרו בני
 אדם יצרם, ועבר הוא אלהי השמים והארץ, המחיה
 המסית הכורא החונן אשר אין אלוה מבלעדיו. כמה בינם
 ובין אנשים ברו מצפוניהם חזו חביהם, ועיניהם נחות
 ולכותם בטוחות! והם בזכר האלהים משחעשעי' בכרדיו',
 ומודים על טובתו בכל ענין. קרבו אל העיזן המחשבי
 והמניני והמועצי. קרעו מסך הראות בדרכי המצפונים,
 והגיעו אל מרגוע האמת כיגיעה, ויצאו ממנוחה אל
 שעשועים. לא טרדם מאויים, ולא אחרם אורך קיצם,
 והם ליום המות נחפזים, ומאחריתו נשמרים. קרואי
 אלהים, ומשחריו, ומיתלח, ועוכריו. דוברי אמת ולוהגי
 צדק מבלי מורא שלטון ולא ממשלת שטן. יקרים יותר
 מכל אדם, ושמורים יותר מכל עם, וחפארתם ומעלתם
 גדולה מכלם. מכובדים בבתי (ס"ח דרכי) האלהים

עושה וכו': ומה שאמר וכו'. כמה נחשב הפוך וכו': והשתכל וכו'. ונגד זה
 הסתכל והסתובן וכו': ונוכח בהן. יישר דרכו ללכס זה: כינס. בן עובדי
 ילכס: ברו. טהור: חזיהם. בוכס וקצנס: ועיניהם נחות וכו'. לא ישא
 עיניהם לאור ולכאוס אשר אין להם וע"ב גם לבוסם בעוונתם ומלאה: בזכר
 וכו'. כשהם בייחודם כל שעשועם ועסקם בזכרון הזכר לא הודום לו יכו':
 קרבו אל העיזן וכו'. בקל להם להשיג כל מיני עיזין ולמוד: המשתבי. כחכמת
 אלטום העושה רק בעיזן השכלי: והמניני. כחכמת המספר והחשבון: והמועלי.
 כחכמת המדידה והסבונה המושג ע"י ליוכים וכלים, וי"מ המאמר הזה על
 שלשם חלוקום החכמה הזכרית שהקדמת הספר: משך הראות. משך החכמה
 חס כלאה וכו': והגיעו אל ערנוע וכו'. הגיש אל המוסר האעסית ע"י
 יגיעתם בעבודת ה': אל שעשועים. להשפיע ולתענוג צוה"ב: ולא
 ליחרס וכו'. לא יקולו צמיים: נשמרים. נזהרים להכין להם ליה: קרואי.
 אהני אלהים כמו וישר אל מקור חי; ולוהגי. כמו ודרכי שלשני:

שער הפרישות

קפו

וגדולים בעיני הברואים. אין טורד אותם מזכר האלהים טירד, ולא מעכבם מהודותו מעכב. לשונותם רגילות בהלל והודות, ולבותם שמחות כבר וביחוד. התנמד להם העולם והכירוהו, ודברו (פ"ח ולדכו) בו וספרוהו. לא נעלם מעיניהם בגדו, ולא נסתרה מהם הרמיתו, לבש להם בגדי חמדותיו ויחשבוהו שולל, והתרפה להם וימצאוהו מוכרת. שחק אליהם ויגערו בו, ורצה להטותם ונטו מעליו, השקיפו על רוע מעלליו, והתבאר להם גנות מעשיו, ואין לו שלטון עליהם ולא כמה יתקרב אליהם. הם נחיר האלהים הברים וסגולת החסידים, בעלי הרואות הפקות' והמשאלות היקרות והיגיעות הרצויות. אשרו אל האלהים ואשרו, וסחרו עמו והרויחו. כרו מצפונם ונבררו, וזכו לבותם ונבחרו. הצטידו היראה בדרך הרעה, ונצלו. ורכבו מרכבות המעשי', והגיעו. פגעו בשמחה מתמדה, וששק לא ישחנה. נמלטו ממעמד החשבון, ובטחו מהיסורי' — ואחה בני בחר הטוב לנפשך, טרם החרטה אשר לא תעיל, והראנה אשר לא תכלה. האלהים יורנו ואותך הדרך הישרה, ויטה אותנו אל נתיב הויצלחה. ברחמי ורוב חסדיו אמן:

נשלים השער התשיעי תהלה לאל יתצדק.

אין מוכר וכו'. לא יערידו שום ערדה ולא יעכבם שום עכוב מעבודת ה': כבר וכו'. צנוהר הלז וביחוד לה' לנדו: הסכר וכו'. הסתיר תמימתו כדי למשכס צדשתו חבל הם הכירוהו: וספרוהו. גלו ערמתו: בגדו. שהוא צוגד ומועל: שולל. ערום וחסר כל: והתרפה וכו'. נרצה מהם לנצחתי פ: להם ספק, והוא מוכרח לכלכלם צנעונום צה': שחק וכו'. הכחה להם חמודותיו למשכס אליו והם דמוהו בנזיפה: הנדים. הזכיס: בעלי הכחות וכו'. בעלי עינים פקוחים ושואלי רק יקדום ויגיעי רק לכחיות לה': חסרו. לעדו ודרכו בדרכי ה': ואשכרו. הללימו: הלטידו וכו'. זיינו והבינו עצמם להביר עמטל ונללו: ורכבו וכו'. סמע"ע היו להם כמרכבה להגיע אל עמח תשלים בשלוס: —

השער העשירי

צאצאת האלהים השלמה.

וזה סמך השער.

אמר המחקר מפני שהקדמנו כמה שעבר מדברינו בשער
 התשיעי ביאור עניני הפרישות מן העולם והיתה
 כונתנו ליחד הלב ולפניתו לאהבת הכוראית' ולכסוף לרצונו;
 ראיתי לסמוך לו באור אופני אהבת האל ית', כי היא
 תכלית התכונות וסוף המעלות במדרגות אנשי העבודה.
 ואמר וכאלהים אעזר, ראוי לך אחי שחכין ותרע כי כל
 מה שקדם לנו זכרו בספר הזה מחובות הלכות והמדות
 ונרבת הנפשיות, הם מעלות ומדרגו' אל הענין העליון הזה
 אשר התכווננו לכאורו בשער הזה. וגם ראוי לך לדעת
 כי כל חובה וכל מדה טובה מושכלת או כתובה או מקובלת;
 הם תכונות ומעלות שעולים בהם אל הענין הזה, והוא
 תפליתם וסופם, אין מדרגה למעלה ממנו ולא אחריו.
 ומפני זה סמכו הנביא ע"ה במשנה תורה ליחוד, באמרו
 (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואהבת ה'
 אלהיך וגו', חרז עליו והשיב אותו במשנה תורה הרבה,
 כמו שנאמר (שס ל) לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו
 ולדבקה בו. וטעם הדביקה, האהבה הנאמנה והלכ השלם
 בהם, כמו שנאמר (תשלי יט) ויש אוהב דבק מאח.
 והרבה פעמי' מקדו' הספר זכר יראת האלהים על אהבתו,
 כמו שנא' (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל
 מעמך כי אם ליראה, ואמר (שס) את ה' אלהיך תירא
 וגו'. וחייב הדין להקדים היראה על האהבה באלהים,
 מפני שהיא תכלית הפרישות וסופה היחוק, והקרובה
 שבמדרגו' אל מדרגת אהבת האלהים, והוא השער הראשון
 משעריה. וא"א שיגיע האדם אליה, אלא אחר שתתקדם
 וסוף המעלות. המעלה העליונה: ולומר וצאלהים אעזר. ולניד
 צערת הש"י: מושכלת. מלד השכל: וסופה הכחוק. קלף פלמחין:

יראתו ופחדו מהאלהים יחברך. ועל כן הקדמנו שער הפרישו' לשער הזה, כי מן הנמנע ממנו שתחישב אהבת הבורא בלבנו, עם החישב אהבת העולם בנו. וכאשר יהיה לב המאמין ריק מאהבת העולם, ופנוי מתאוותיו מצד הכרה ובינה; תחישב אהבת הבורא בלבו, ותהיה תקועה כנפשו כפי הכספו לו והכרתו אותו, כמו שכחוב (ישעיה כו) אף אורח משפטיך ה' קוינך וגו'. וראוי שנבאר מדברי האהבה שבעה ענינים: אחד מהם מה הוא ענין האהבה באלהים ית'. והשני על כמה פנים תהיה האהבה באלהים. והשלישי איך הדרך אליה. והרביעי אם היא ביכולת האדם אם לא. והחמישי באופני מפסדיה. והששי אותותיה אשר בהם תחברר מהמאמין. והשביעי במנהגי אוהבי האלהים:

פרק א אבל מה ענין האהבה באלהים, הוא כלות הנפש ונטוחה בעצמה אל הבורא, כדי שתדבק באורו העליון. והוא שהנפש עצם פשיט רוחני, נוטה אל הדומה לה מהאישי' הרוחניים, ומתרחקת בטבעה מאשר הוא כנגדה מן הגופות העבות. וכאשר קשרה הבורא ית' בנוף הזה העב, אשר רצה לנסוחה בו בהנהגתה אותו; העיר אותה לחוס עליו ולמשוך התועלות אליו, בעבור השתוף והחברה אשר נטבעה ביניהם מתחלת הגדול. וכאשר תרגיש הנפש במה שיש בו תועלת לגופה ותקנה לגיותה, חטה במחשבתה אליו ותכסוף לו, כדי לכקש המנוחה ממדוי גופה ופגעיו; ככסוף האדם לרופא בקי כשהוא חולה, חמן לו מי שישמשהו ויחשוב על אודותיו. וכשתרגיש הנפש בענין שיוסיף לה אור בעצמה וכח בנפשה חטה במוימתה אליו ותדבק בו במחשבתה ותעבירהו

תקועה. נוסדה: הכספו. תשוקתו: — כלות הנפש. תלות הכפס: בעלמה. מלך עלמותה: במחשבתה. נמחשבתה:

ברעיוניה, ומתאוה אליו וכוספה לו; וזאת חכלית האהבה
הזכה. וכיון שהדבר כן והיו קרואי הגוף רבים, וצרכיו
אל מה שימלא מחסורו מחמירים עם השעות והעתים,
ולא היחה הנפש יכולה לעמוד מעיין לו בכל זה, מפני
שאין לה השקט ולא מנוחה מבלי מרגוע מדיה גופה,
נטרדה הנפש בעניני גופה מאוהביה הראויים לה והמתיחרי'
בעצמה, אשר בהם הצלחתה בנוה מרגועה. וכאשר
יבקע לה אור השכל, ויגלה לה גנות מה שנטתה אליו
באהבתה ונמשכה עדיו ברעיוניה, מאשר בו הצלחה בשני
המעונים; השוב מזה ותניח כל עניניה אל הבורא החונן
וחטה במחשבתה לבקש אופני הצלחה, מעוצם מה
שנוקשה בו וגודל מה שניסחה בו, ואז הפרוש מן העולם
ומכל תענוגיו, וחבזה הגופות וכל האווחם וכמוק לזה,
יפקחו עיניה. ויזכו רואותיה מענן הסכלות באלהים ובהורחו,
והביר האמת מן השקר, ויגלו לה פני אמתה ביראה
ומנהיגה. וכאשר תבין גודל יכלתו ועוצם מעלתו (פ"א גדולתו)
תכרע ותשתחוה לו ביראה ופחד ואימה מעצמתו וגדולתו,
ולא תסור מזה עד אשר יבטיחנה הבורא ית', וישקט
פחדה ומוראה. ואז תשוקה כוס האהבה באלהים,
ותחבורד בו לחד לכבה לו, ולאהבה אותו ולבטוח עליו
ולכסוף לו. ולא יהיה לה עסק בלתי עסק עבודתו, ולא
יעבור על רעיוניה זולתו, ולא יעלה במחשבתה בלעדיו,
ולא תשלח אבר מאברי גופה אלא במה שחמשך בו רצונה,
ולא תתיר לשונה כי אם בזכרו שכתו והודאתו וההלחתו,
קרואי הגוף. מקריו ולרכיו: לעמוד מלעיין. למדול שלא לעיין: מזלי מרגוע
וכו'. שלא תשקוע הפנש אל חץ מנוחה לגוף: נטרדה וכו'. וערדוה צעמי
גופה ימונעה מנע"ע שהם אהביה המיוחדים לה צעלב. צנוה מרגועה.
צעוה"צ: יבקע. ירנח: עדיו. לחכיו: מאשר צו וכו'. ר"ל ונעטה מאשר צו
וכו': מעולב מה שנוקשה. מחחק המוקש שכללה צו: שנוקשה. לשון
כסיון: וסמוך לזה. והדומה לזה: יצריחה. למחול על העצר: משוקה.

מאהבה בו ומכסוף לרצונו ית'. ואם ייטיב לה תודה, ואם יעניה תסכול, ולא תוסיף עם זה כי אם אהבה בו ובטחון עליו. כמו שנאמ' על אהר מן החסידים שהיה קם בלילה ואומר, אלהי הרעבתני, ועירום עזבתני, ובכחשכי הלילה הושבתני, ועוזך וגדולתך הורתני, אם תש' פני באש לא אוסיף כי אם אהבה אותך ושמחה בך; דומה למה שאמר איוב (ליוז יג) הן יקטלני לו איחל. ואל הענין הזה רמו החכם באמרו (ס"ט ט) צרור המור דודי לי בין שדי ילין, וארז"ל על דרך הדרש אע"פי שמיצר לי ומיטר לי בין שדי ילין. וזה דומה למה שאמר הנביא (דנריס ו) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: פרק ב אבל על כמה פנים תהיה האהבה באלהים ית'? אומר בתשובת השאלה הזאת, כי אהבת

העבר באדוניו תהיה לאחד משלשה פנים: אחד מהם, אהבתו אותו כעבור הטבתו לו וחסרו עליו. והשני, אהבתו אהו מפני שהוא עובר על פשעיו ורוב מחילתו לו וכפרתו לעונותיו, והשלישי, אהבתו אותו כעבור גדולתו ורוטמותו ומוראו לעצם כבודו, לא לתוחלת ולא לפחד. ועל ההקשה הזאת תהיה האהבה ממנו באלהים, לרוב חסרו עליו והתמדת טובתו לנו. ותדבק נפשנו באהבתו לחקות גמולו. ויש שתהיה אהבתנו באלהים להסתיר עונינו ועברו על פשעינו, עם גודל מרינו אותו ועברנו על מצותיו. ויש שתהיה אהבתנו בו לעצמו ולכבודו לגדלו ולרוממו, זאת היא האהבה הזכה באלהים ית'. וכבר זרזנו הנביא ע"ה בזה באמרו (סס) ואהבת את ה' אלהיך וגו', ורצה באמרו בכל לבבך לעומת מדות בני אדם והתחלפות דעותם בנדיבותם וכליותם כגופם וממונם ובכבודם. כי מהם מי מי שמתנדב כגופו וכממונו, וחם על כבודו, ומהם מי יסקו לזכה: ומימד לי. ל' מרינוס: — עם גודל. לע"ס גדול וכו': וכילומס.

שמתנדב בממונו וכבודו, וחם על גופו. ומהם מי שמתנדב בגופו וכבודו, וחם על ממונו. וכמ"ש חז"ל אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך? אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו, לכך נאמר ובכל נפשך; ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר ובכל מאדך, ואפשר שירצה באמרו בכל לכבך ובכל נפשך ובכל מאדך. לעומת התחלפות אהבת ב"א קצתם בקצתם. והוא, שהאוהבים שלשה מינים: מהם מי שמתנדב לרצון אהובו בממונו בלבד, ומהם מי שמתנדב לרצון אהובו בגופו ובממונו, ומהם מי שמתנדב לרצון אהובו בממונו וגופו ונפשו, כמו שאמר החכם (סיק סס"ל"ט) אם יתן איש את כל הוֹן בִּיתו באהבה בוז יבוז לו, ואמר ביהונתן ורוד (שמואל א' כ') כי אהבת נפשו אהבו, ואמר (סס ז א') נפלאה אהבתך לי מאהבת נשים. חירו הנביא ע"ה באהבת הבורא יתברך, שתהיה כוללת הנפש והגוף והממון להתנדב האדם בכל זה באהבת הבורא ית'; ואל יהיה כילי בדבר מהם אצל רצון האלהים ית', כמו שארז"ל בכל לכבך, בשני יצריך ביצה"ט וביצה"ר; ובכל נפשך, ואפי' נוטל את נפשך; ובכל מאדך, בכל ממונך. ואמרו עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרי' מפני רצונך. ויש לומר שירצה באמרו בכל לכבך ובכל נפשך ובכל מאדך, לדבק באהבת האלהי' בסתר ולהראותה בגלוי, עד שתתכרר מן השאמין אמתת אהבתו לאלהי' בסתרו ובגלוי ובמצפון ענינו ונראהו, על השווה והנכון על שקל אחד וערך אחד, כמו שאמ' דוד ע"ה (תקלים פד) לבי ובשרי ירננו אל אל חי. ויש לומר שירצה באמרו בכל לכבך ובכל נפשך, להיות כל אהבתך והשתדלותך בזולתו לשמו, ואל תשתף עם אהבתו אהבת קמלנוס: בזולתו לשמו. רק לשמו לבדו ולא לזולתו:

זולתו. ואם תאהב זולתו יהיה כמה שירצהו ממך, כדי שתהיה סעיף מאהבתך בו; כאשר זכרתי בכאור ההערה השכלית בשער השלישי מן הספר הזה:

פרק ג אבל איך הדרך אל אהבת האלהים ית' ? אומר בחשובת שאלה זאת כי הבקשה הזאת לא תחכן לשואל אלא אחר הקדמות רבות. וכאשר חתקיימנה ההקדמות, תחילת מהם האהבה כאלהים ית', אבל מי שמכוין אליה בעצמה, לא יוכל להגיע אליה. וההקדמות אשר ראוי למאמץ להקדים לה בנפשו, הם שני יחודי הלבבות, ושתי כניעות, ושני חשבונות, ושתי בחינות. אבל שני יחודי הלבבות, אחד מהם ליחד הלכ כיחוד הכורא, והשני ליחד המעשה לשמו, ולעברו לכבודו בלבד, אבל שתי הכניעות, אחת מהם הכניעה לאלהים ית', והשנית, הכניעה ליראי האלהים וכחיריו. אבל שני החשבונות, אחד מהם חשבוננו עם נפשו על מה שחייב לאלהים, להחמדת טובותיו, והשני, חשבוננו עם נפשו על הסתירו עונותיו והאריכו לו ומחילתו. אבל שתי הבחינות, אחת מהם, הבחינה במה שעבר לראשונים בעמרו על ספרי הנביאים ודברי הקדמונים ע"ה, כמו שכתוב (ההליס קונג) זכרתי ימים מקדם וגו'. והשנית, הבחינה בעולם כמה שהוא רואה מפלאי הבורא ית' בכריאותיו. וכבר בארתי בספר זה כללים מן הענין הזה כפי יכולתי, מה שיש בו די למי שמכוין, ומכוין למה שיש בו הצלתו והמלטו בעוה"ז ובעוה"ב. וכאשר יתקן כל זה, יחבר אליו הפרישות מתענוגי העולם ותאוותיו, ויבין גדולת הבורא ועצמתו ואמתותו ורוממותו, וישכיל קטנות ערך נפשו וזעירותו, חלותו, ואח"כ יכיר רב

במה שזכרתי. כמה שחייב לה' כבודו ומעשים טובים: סעיף. ענין הלועז וכו': — בעלמא. צלי הכנות והקדמות: ומכוין. כלוי וככוון: והאריכו לו. כדי שישוב: חטירותו. ל' מעט מזער: חלותו. גלותו ופגל עמו:

שער אהבת ה'

טוב הכורא עליו, וגודל חסדו עמו; תהיה האהבה באלהי'
 מן המאמץ סמוכה לזה, כלב שלם, ואמתת זך נפשו
 והכספו לו בהשתדלות וחריצות חריזות. רומה למה שנא'
 (ישעיה כו) נפשי ארחיך כלילה, ואמר (סס) לשמך ולזכרך
 תאות נפש, ואמר (תהלים מז) צמאה נפשי לאלהים.
 והחוק שבדברי' שתעזר בהם על המדרגה הזאת העליונ',
 הוא המורא הגדול מאלהים, והאימה ממנו, והפחד ממצותיו,
 והמחשבה תמיד בהשקפתו על פתך וגלוייך, ומצפונך ונראך,
 והנהגתו אותך, וחמלתו עליך, ודעתו הנסתר והנגלה בעבר
 ובעתיד מטעשיך ומחשבותיך, והבטחתולך והקרבתו אותך.
 ולא תוכל עם כל זה לעמוד מנטיח אליו בלבך ובמצפונך
 כבר לכב ואמונה שלמה, וחחלה נפשך באהבתו, ותכטח
 על חמלתו וגודל חנותו ורחמיו. ולא תשתף בעת ההיא
 עם אהבתו אהבת זולתו, ולא ישקיף עליך שאחה ירא עם
 יראתך ממנו בלתי. ולא תפקדהו מרעיוניך, ולא יסור
 מנגד עיניך, ויהיה צווחך בכרידות, ויושב עמך במדברות
 ויהיה מקום מלא ב"א בעיניך כלא—מלא, והריק מהם
 כלא ריק, לא תשומם בהפקדם ולא תראג בהעדרם.
 ותהיה תמיד שמח באלהיך, שש בכוראך, עלו כרצונו
 וכוסף לפגיעתו, כמו שכתוב (סס סד) ישמח צדיק בה'
 וחסה בו, ואמר הנביא (תנזקוק ג) ואני בה' אעלמה אנילה
 באלהי ישעי, ואמר דוד ע"ה (תהלים כז) ה' אורי וישעי
 ממי אירא, ושאר המזמור:

פרַק ד אַבֵּל אִם הָאֱהָבָה בְּאֱלֹהִים הִיא בִּיכּוּלַת הָאָדָם
 אִם לֹא? אֹמֵר בְּתִשׁוּבַת שְׂאֵלָה זֹאת כִּי הָאֱהָבָה
 עַל שְׁלֹשָׁה פָּנִים. אַחַר מֵהֶם אֱהָבָה שְׂנֵקֶלֶח בְּעֵינֵי הָאוֹהֵב

סמוכה. קרובה ותכופה: לעמוד מנעוּם. למדול שלל לנעוּם: ולא ישקיף
 וכו'. לא יראה נך מלמה ירא עוד גם אחר זולתו: תפקדהו. משכחהו:
 לחסך. ל' חנה וביעוּם: כלל מלא. כללו הוא חק והספק בשיפוך: לא
 משומם וכו'. לא תחלל צוחקו חצרת בני אדם: צהקדם. צהעד כס.

אֲבָרָה טְמוּנוֹ בַּעֲבוּרָה, לֹא אֲבָרָה גּוּפוֹ וּנְפִשׁוֹ. וּמֵהֶם אֱהָבָה שֶׁנִּקְלָה בְּעֵינֵי הָאוֹהֵב אֲבָרָה חֶלֶק מִגּוּפוֹ עִם אֲבָרָה מִמוּנֵי, כִּשְׁהוּא מִקּוֹה שֶׁחֲשָׂאֵר נִפְשׁוֹ בְּחַיִּים בַּעֲבוּרָה. וְהַפְּנִים הַשְּׁלִישִׁי אֱהָבָה שֶׁנִּקְלָה בַּעֲבוּרָה אֲבָרָה הַמְמוּנוֹת וְהַגּוּפוֹ וְהַנְּפִשׁוֹת. וְכִּבְר מִצְאָנוּ אֲבָרָהּ אֲבִינוֹ ע"ה הִרְאָה אֱהָבָתוֹ בְּאֱלֹהֵי כִלְהַפְּנֵי, הַתְּנַדְּבוּ בַּמְמוּנֵי, בְּגוּפוֹ, וּבְנִפְשׁוֹ. בַּמְמוּנֵי, שֶׁהִיָּה מוֹצִיָּאוֹ עַל הָעוֹבְרֵי וְהַשְּׁבִי כִּדִּי לְהוֹדִיעַם אֵת הַבוּרָא. וּמֵה שֶׁאִמְר לַמֶּלֶךְ סָרוּם (כִּלְחֻשִׁית י"ד) אִם מִחוּטוֹ טוֹעַד שְׂרוּךְ נֶעֱלַ, רֵאִיָּה עַל נְדִיבוֹת נִפְשׁוֹ וְשֶׁהַמְמוּן נֶקַל בְּעֵינָיו. וּבְגוּפוֹ, בְּבִרְתֵי מִלָּה, שֶׁלֹּא נִתְעַכֵּב לִקְיִים אוֹתָהּ בְּנִפְשׁוֹ וּבְזוּלָתוֹ כִּשְׁמַחָה. אֲבָל הַתְּנַדְּבוּ כְּאֲבָרָן נִפְשׁוֹ בְּאֱהָבַת הָאֱלֹהִים, מֵה שֶׁהִרְאָה בְּעֵנֶךְ יִצְחָק מִן הַמְהִירוֹת וְהַחֲרִיצוֹת, וְהוּא הוֹרָה עַל אֱהָבָתוֹ הַזֶּכֶה בְּאֱלֹהִים, וּלְכַבּוֹ הַנֶּאֱמָן בַּעֲבוּדָתוֹ. וְהִיא הַמְדַרְגָּה הָעֲלִיוֹנָה מִמְדַרְגּוֹת הָאֱהָבָה בְּאֱלֹהִים, וְכַמּוֹה לֹא תַחֲכֵן מִכֹּל אֲדָם לִפְנֵי שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִן הַיְכוּלָת הַבְּשָׂרִית, מִפְּנֵי שֶׁהַטְּבַע הַפְּכָה וְכַנְגְּרָה. וְכִאֲשֶׁר תִּמְצָא בִּיחְדִּים מִכ"א אֵינָנָה כ"א בְּאוֹמֵץ הַבוּרָא וְעוֹרָתוֹ אוֹתָם מִגְּבוּר הַיֵּצֵר עֲלֵיהֶם, שֶׁכֵּל הַשְּׁחַדְלוֹתָם בַּעֲבוּדָתוֹ וְקִיּוּמָם מִצְּוֹת תּוֹרָתוֹ בְּנִפְשׁ נֶאֱמָנָה וּלְכַבּ שְׁלֵם וּמִצְפּוֹן וְך, כְּמוֹ נְבִיאֵי הָאֱלֹהִים וּבְחִירוֹ וּסְגוּלָתוֹ. וְאֵין בִּיכוּלָת כֹּל בֶּשֶׁר לְסַבּוֹל מֵה שׁוֹכְרָנוּ לְאֱהָבַת הַבוּרָא, מִפְּנֵי שֶׁהַטְּבַע וְהַיֵּצֵר כַּנְגְּרוֹ. אֲבָל הַשְּׁנֵי פָּנִים הֵם בִּיכוּלָת הַזֶּה הַמְדַרְבָּרִים, כִּהַשְּׁחַדְלָם כִּהַקְדַּמּוֹת אֲשֶׁר הַקְדַּמְנוּ בְּשַׁעַר הַזֶּה. וּמֵה שֶׁמּוֹרָה כִּי הַשְּׁנֵי פָּנִים הָאֵלֶּה רֵאִיָּה עַל הָאֱהָבָה הַשְּׁלִימָה בְּאֱלֹהִים, מֵה שֶׁאִמְר הַשְּׁטָן (לִיּוֹז' ח) הַחֲנָם יִרְא אוֹיֵב אֱלֹהִים הֲלֹא אֲתָה שֶׁכַּת בְּעַדוֹ וְגו' וְאוֹלָם שֶׁלַח נֹא יִדָּךְ וְגו', כְּלוֹמֵר כִּי הוּא כְּסוּתָר עִמָּךְ, בְּאֱהָבָתוֹ וִירְאָתוֹ אוֹתָךְ לִקַּח מַחֲרִיָּה כְּבוֹד הָעוֹלָם וְהַטָּעוֹ,

שְׂכִימָה ל' סַקּוֹן: — וְכַזּוֹלָמוֹ. בְּנֵי וְעַנְדִּיו: וְהַמְחִלְטוֹת. וְהַזְּרִימָה;
בִּיכוּלָת סַנְשִׁיפִים. כֵּס בֶּשֶׁר וְדָם: מְנַגֵּחַ הַיֵּלֵךְ. מִלְּהַסְתַּבֵּר;

אך פסוק ממנו מה שחננתו מתועלות העולם, ואם יעמוד בעינו עמך היא נאמן באהבתו כך. ואמר לו הכורא הנה כל אשר לו בידך, ועשה מה שידעת בממונו ובכניו; ולא נשחנה לא כנגלהו ולא כנסתרו לאלהים, ועמד באהבתו הנאמנה לאלהים באמרו, ערום יצאתי מכטן אמי. ואמר הכורא לשטן השמת לכך אל עבדי איוב וגו'. ואמר עור בעד עיר וגו'. ואולם שלח נא ידך וגו', אמר הרכה ב"א מתגדבים בממונם ונשהם וכניהם, כדי לשמור גופם, אך אין אמינת אהבתו אוחך נראות, אלא בבחינתו כגופו ובשרו במה שצערנו ויקוץ בו. ואמר לו הכורא ית', הנו בידך אי את נפשו שמור. ועשה מה שאמר מנסיונו כגופו, וסבל ולא נשחנה באמונתו וטוב לבבו באלהים, באמרו לאשהו כדבר אחת הנבלות תדברי וגו'. ונראתה אהבתו הנאמנה ובר לבבו לאל, למה שהתאפק לו לסבלו והתנדבו באכרה ממונו וצער גופו, ואמר במה שענה בו חכיריו (שס יג) הן יקטלני לו איחל. ושכח לו הכורא על זה ולא שבח דבר חבריו בהוכיחם אותו. כמו שאמר (שס וז) ויאמר ה' אל אליפו התימני וגו'. ואחה רואה כי חכר אליו הכורא שני צדיקים והביאם למשל באמרו (יחזקאל יד) נח דניאל ואיוב, ואח"כ שב האלהים את שבוחו, כמו שכחוב (איוב וז) וה' שב את שכוח איוב. ועל דעתו ומנהגו היו כל החסידים הראשונים המנוסים, כדניאל וחכיריו כגוב אריות וכבשן האש, ועשרה הרוגי מלכו והנוהג מנהגם, ועל המדרגה הזאת הוהיר הנביא באמרו (זכריה ו) ואהבת אתה' אלהיך וגו'. ומי שמחמיד על האהבה שהיא לחיולת או ליראה בעולם הזה או בעוה"ב, אשר ביכולת רוב המדברים לקיים מצוותיה ומשחדל בה חמיד; יאמצהו

סוק. הסר ממנו: צנינו. צליומו: ועשה. הסטן: לעם שהחלפק.
צמה שלא הסרעם. המוכים. שעמדו צסקיון: —

שער אהבת ה'

קצא

הבורא ועזרהו על האהבה הנאמנה אשר תהיה לגדל ולרומם לבורא ית', אשר היא למעלה מן היכולת הבשרית, כמו שאמר הכתוב (משלי ס) אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני, (סס) וחוטאי חומס נפשו:

פרק ה אבל מפסירי האהבה באלהים, רבים מאד. מהם שיקצר האדם בהקדמות אשר תחילת מהם האהבה בבורא ית'. ומהם מפסירי ההקדמו' אשר הקדמנו לכאדם בכפר הוזה, ואיננו צריך לשנותם שלא יארך הענין, ומהם השנאה באוהביו ואהבה בשונאיו, כמו שכתוב (ישעיהו ה) מצדיקי רשע. ואמר (משלי יז) מצדיק רשע ומרשע צדיק, ואמר (סס כח) עוזבי תורה יהללו רשע, ואמר (סס כד) אומר לרשע צדיק אתה:

פרק ו אבל אותות האהבה באלהים מן האיהב. מהם עזיבת כל מה שיטרידהו מעבודת הבורא יתכרך מעניני המותרים. ומהם הראות אותות יראתו ואימתו על פניו. כמו שכתוב (סנוות כ) ובעבוד תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. והיראה על שני פנים: אחד מהם יראת עונשו ונסיונו, והוה הירא בעבור מה שיצעררהו וידכאהו, שאם היה בטוח ממה שיצטער בו לא היה ירא את ה', ועליו אמרו רבותינו ז"ל ליחוש דילמא אתי למעבד מיראה, והוא מקצר מסדרגת יראי אלהים. והוא מה שהזהירו ממנו רז"ל, אל תהי' בעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו'. ואמר אחד מן החסידים אני מתכייש מאלהים שאעבדנו בעבור הגמול והעונש, ואהיה כעבד הרע אם יירא ויקה יעשה, ואם לאו לא יעשה, אבל אעבדנו למה שיאות לו. והשני יראה לכבודו ורוממותו ועוצם גבורתו, ואיננה סרה מן האדם ולא נפרדה ממנו כל ימי חייו. וזאת העליונה שכמדרגות ונקיונו. יסוכין הנאים ע"ל הנסיון: וידכאהו. נסוכים: למה שיחוס.

יראי אלהים אשר נזכרו בספרים כיראה. והוא המביא
 (ס"ח סנציו) אל האהבה הזכה, והכוסף המצער. ומי
 שהגיע אל המדרגה הזאת מן היראה, לא יאהב ולא
 יירא זולת הכורא. כמו שספר אחד מן החסידים על א'
 מהיראים שמצאו ישן באחד המדברות, ואמר לו האינד
 ירא גן האריה שאתה ישן במקום הזה? אמר לו אני כוש
 מאלהים שיראני ירא זולתו. ומהם שישתוה בעיניו אם
 ישבחוהו ב"א או יגנהו ברצון הכורא יח', כשהיא מצוום
 לעשות הטוב ולהתרחק מן הרע. ומהם שיחדרכ בנפשו
 וגופו וממונו ובניו ברצון האל יח', כמו שכחוב (תסליס ונד)
 כי עליך הורגנו כל היום. ומהם ששייב שם האלהים חמיד
 על לשונו כשבח והודאה ותהלה, כמו שכחוב (סס לפ)
 ולשוני תהגה צדקך, ואמר (סס על) ימלא פי תהלתך.
 ואל יזכור שם הכורא לשוא ולא לשקר ולא בקללה.
 והשבועה לשוא, היא מה שמוציא אדם על פיו מן
 השבועות לבטלה וללא צורך, ולא יחייבהו בה דין.
 והשבועה לשקר, היא השבועה שמחייבין אותו בה מן
 הדין במשאו וכמתנו עם ב"א, והוא חייב להזהר מכל מה
 שיביאהו להשבע בשם הכורא יח' לכבודו, כמו שכחוב
 (סס כד) נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא וגו',
 ואמר (דנכיס כח) ליראה את השם הנכבד והנורא הזה
 וגו', ואמר (נללכזי ג) זרחח לכם יראי שמי שמש צדקה
 ומרפא בכנפיה, ואמרו חז"ל אלו ב"א שיראים להוציא
 שם שמים לבטלה. והקללה, הם הקללות והגרופים
 והחרפות שמזכירים בהם ש"ש לבטלה; והוא גנאי גדול
 למאמין. וכבר החירו עמי הארץ לעצמם זה, עד שהגיעו
 בו אל תכלית הגנות, והם מכוונים בנה להפליא
 ולהפליג בגרופיהם ולהגדיל ולפאר חרפותם, והם דומים
 עשני טלחי: טיחני יח' זולתו. טיחא אופי טלחי יח' מזולתו: לכבודו.

בוה למה שאמר החכם (משלי י) כשחוק לכסיל עשות זימה. ומהם שיחנה בכל מה שעחיד לעשותו ולאמרו ברצון הכורא, בעת שהוא יועד בו וולתו אפי' אם יהיה לזמן קרוב עד מאד. זה בעבור שני דברים: האחד מיראת מחירות המות אליו, והשני מפני שאינו יודע אם קדם בגזרת האל לעשותו. ומהם שיאשר ויורה לעבודת האלהים בין ברכה בין בקשה, כפי הצריך לזמן ולמקום ולכתות ב"א ולמעלותם מהמלכים ועד אנשי השוק, כמו שאמר החכם (סס ח) ישמע חכם ויוסף לקח וגו', לתת לפתאים ערמה וגו'. וראוי לך אחי לדעת כי זכיות המאמין אפילו אם יהיה מגיע אל החכלית הרחוקה בתקן נפשו לאלהים יח', ואלו היה קרוב למלאכים במדות הטובות ומנהגיהם המשובחים והשחרלותם בעבודת הכורא ואהבתם הזכה בו; אינם זכיות מי שמורה ב"א אל הדרך הטובה ומישר הרשעים אל עבודת הכורא, שזכיותו נכפלות בעבור זכיותם בכל הימים ובכל הזמנים. והמשל בזה משני סוחרים הגיעו אל מדינה, הרויח אחד מהם בסחורה אחת שהיתה בידו עשרה כפלי הקרן, והיה הכל מאה זוז. והרויח השני כפל אחד בלבד, והיו לו סחורות רבות, והגיעו לידו עשרת אלפי זוזים. והיה ריוח הסוחר הראשון עם רוב כפלי הרויח, חשעים זוז ועשרה חלקים מאחד עשר חלק בוז; והיה ריוח הסוחר השני חמשה אלפים זוזים, עם מעוט כפל הרויח. וכן אחי מי שאין מתקן אלא נפשו בלבד, תהיה זכותו מעטה; ומי שמתקן נפשו ונפשות רבות, תכפל זכותו כפי זכיות כל מי שיתקן לאלהים, כמו שארז"ל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. ואמרו, משה זכה וזכה את הרבים

מופנ למעלה ור"ל מפני כבוד ה' הוא חייב להאזר מכל מה וכו': יועד.
מנתיח: שיאמר. ידריך: זככה וכו'. בדברים רבים או קמים: תשעים זוז

זכות הרבים חלוי בו, שנאמר (דברים לג) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. ואמר (משלי כד) ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב, ואמר (מלאכי ג) תורת אמת היחה בפיהו וגו', ואמר (דניאל יג) ומצדיקי הרבים כככבים לעולם ועד. וע"כ צוה הכורא להוכיח את המקצרים, כמו שאמר (ויקרא יט) הוכח תוכיח את עמיתך, וארז"ל עד היכן היא תוכחה? רב אמר עד קללה, ושמיאל אמר עד הכאה. ונאמר (משלי כח) מוכיח אדם אחרי חן ימצא. ומהם שמחתו וגילתו בזכותיו מפני שהוא שש בהם לא לגאווה ותפארת, ואכלו ויגנו על חטאיו לתשובה מהם וחרטה עליהם כמו שאמר דוד (תהלים קיט) פלגי מיסירדו עיני על לא שמרו תורתך. ומהם שיתנפל כלילה ויתענה ביום אם היה יכול לסבול זה, כי תפלת הלילה היא זכה יותר מתפלת היום לכמה פנים: מהם כי האדם כלילה יותר פנוי ממה שהוא ביום, ומהם שתאות הגוף מהמאכל והמשתה יותר נחים כלילה ממה שהם נחים ביום. ומהם הפסק חברה בינו ובין כ"א, כאוהב יבקררו וחבר ידבר עמו ובעל חוב יתבעהו במה שיש לו עליו; ומהם נוח חושיו מרוב מוחשיו כלילה, מפני שאינו רואה מה שיטרדהו, ולא שומע מה שיפסיק עליו; ומהם המלטו מן החנופה ורחקו ממנה, מפני מעוט היושבים עמו כלילה ואפשר שלא יוכל להתבודד ביום; ומהם שיתיחד בזכר האלהים ויתבודד בו, בעת התיחד כל אוהב באוהבו והתבודד כל חושק עם חשוקו, כמו שנאמר (ישעיה כז) נפשי אויחך כלילה וגו', ואמר (ש"ס ג) על משכבי כלילות. וכבר נזכר יחרון תפלת הלילה בספר הקדש הרבה, מהם מה שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט) זכרתי כלילה שמך ה', (ש"ס) חצות לילה אקום להודות לך, (ש"ס) קדמתי כנשף ואשוע, ומי'. כי לא היה לו קץ כ"ח ע' זח ומלך מ"ח נזח: הווקלכיס. הכנפס

(סס) קדמו עיני אשמורות, (סס פס) יום צעקתי בלילה, והרכה כזה. ונאמר (ליכא 3) קומי רני בלילה. וכבר חברתי דברים נמרצים, יש בהם תוכחה והכלם לנפש, ותח"ץ בעבודה תתעורר לתפלה בלילה, והם בלשון עברית וקראתים תוכחה. ואח"כ סמכתי להם דברים צחים בלשון העברית בשבח והודאה לאל ובקשת מחילה ותחנונים, דברים רבים המעירים לב המתפלל ומעוררים את טבעו. וקראתיה בקשה. וכחכמים, למי שיוצה להתפלל בהם לילה או יום. ומי שקבל על עצמו זה הענין, ינהג בחוכחה שיתפלל אותה בישיבה אחר שיקדים מה שזרמן מן הזמירות הידועות או זולתם לפניה, ואח"כ יתפלל הבקשה בעמידה והשתחוויה עד סופה, ויכרע ויאמר מה שירצה מן התחנונים, ויאמר סמוך לזה אשרי חמישי דרך ושיר המעלות עד סופם. ואם יבחר בזולתם מן הדברים וזולת הסדר הזה, הרשות בידו; אך זכרתי לך הטוב שכמנהגים בה. ועיקר הדבר אחי בווך נפשך בעת שתתפלל אותה וכונת לבך בה, ושחסרונה לאט (פ"א צמחון) עם הסמוך לה, ואל יקדים בה לשונך את לבך, כי המעט ממנה עם המצא לבך בו, טוב ממהירות חנועה לשונך ברב ממנה, כשיהיה לבך ריק ממנו. ואמר אחר מן החסידים אל חשבתו שבח ריקם, ריק ממצוא הלב בו, אבל יהיה בהמצא הלב כמו שאמר דוד עליך השלום (תהלים קיט) בכל לבי דרשתיך וגי', ואמר (סס) חליתי פניך בכל לב, ואמר (סס פד) לבי ובשרי ירננו אל אל חי. ומהם השמחה והששון באלהים ית' ובידיעתו, והכוסף לרצונו, והגילה בתורתו, והחמלה על יראיו, כמו שאמר (סס קיט) חבר אני לכל אשר יראוך, ואמר (סס ט)

ועללים צנודת פ': דברים נמרצים. דברים נחמדים הנכנסים ללב: ותחזק. מזרח: בווך נפשך. העיקר פלגי צטוהר הנפש וכו': לאט. צמח: הסמוך לה. המזמרים וכו': פשיך לה: ריק ומלווה וכו'. הוא פי' שבה ריקס שאול

ישישו וישמחו בך כל מבקשך, ואמר (סס קט) בדרך
 עדותך ששתי, ואמר (סס) נחלתי עדותך, ואמר
 (מצקק ג) ואני בה' אעלוזה אנילה באלהי ישעי:

פרק ז אבל מנהגי אוהבי ה' ית' רבים מספר, אך אוכזר
 מהם מה שזרמנולי. והוא שהאנשים ידעו אלהיהם
 והכירו חפצו בהם והנהגתו אותם, וכי הוא מנהלם
 ומכלכלם, ומשלו ואסרו בכל מה שנתן להם רשות
 להתעסק בו ולבחור אוהו מעניני התורה והעולם, ונתברר
 להם והאמינו כי כל עניניהם ותנועותיהם נוהגים בגזרת
 הבורא ית' וחפצו; ואז עמדו מבחור בענין מעניניהם יוחר
 מזולתו, ובטחו על הבורא שיבחר להם הטוב והנכון
 מהם. וכאשר התברר להם מן התורה כי הוא מזהיר על
 עניני המצות, ומציה על בחירת עבודת הבורא, ומרשל
 מבחירת התענוגים ומונע מהם; עמדו בבחירתם במקום
 שהעמידם, לבלות אליו ולכסוף לרצונו בלבם ובמצפונם,
 וחדלו מכסוף לעולם ולרהביו. בכל לבבם ובכל נפשם
 מצפים העזר והאומץ ממנו, להקים מחשבתם בעבודתו,
 ולהשלים המעשה במה שבחרו ממצותיו. ומה שיצא
 מהם אל גדר המעשה, ישבחו האל עליו ויודוהו בעבורו;
 והוא משבח להם השתדלותם ובחירתם. ומה שלא יוכלו
 להראות בו מחשבתם מפני חלישותם מהשיגו, יתנצלו
 לפני האלהים ממנו, ויבחרו בעשותו בעת שיוכלו, ומיחלים
 לעת שיזמנהו הבורא בעזרתו, ויתחננו אליו על זה בנפש
 זכה ולב נאמן, ויהיה זה תכלית מאויים וקץ משאלותם
 מאלהים, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט) אחלי יכונו
 ציה: — תספר. כמו חלספר: ונהלס. מנהיגים: ומשלו ולקרו וכו'. אע"פ
 שהבחינה ציד האדם עכ"ז הוא מושל עליו ולוקח אותו בגזירתו הקדומה,
 וכן מצואר לעיל. או כ"ל גם עם הבחינה חלקו עליו קלחם: עמדו ומבחר.
 מלצבור: ומרשל. ומעבד: שהעמידם. עפ"י התורה: לכלות אליו וכו'.
 ובחרו להתאוות אליו ולרצונו וכו': וחדלו וכו'. כמעט מכדוף אחרי העולם
 וחמודותיו: להכרות זו. צפועל ומעטה: מאויים. תאוות: אחלי.

דרכי לשמור חקך. וישבח הבורא בחירתם בעבודתו,
 אפילו אם ימנע מהם קיום המעשה, כמו שאמר לרוד
 (מ"א ח) יען אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי הטיבות
 כי היה עם לבבך. ועזבו עניני עולמם והנהגת גופיהם
 בלבותם ומחשבותם, והתעסקו בהם בחושיהם הגופיים
 בעת הצורך והרוחק, מפני זלוחו וצלם וקלותו בעיניהם.
 ופנו נפשותם ולבותם לעניני תורתם ועבודת אלהיהם,
 לכבודו ורוממותו ולשמור מצותיו. וגופותם עולמיות,
 ולבותם רוחניות, (ס"א וגופותם צלחן ולצותם צשנים).
 והם כמה שבלבותם מידיעת האלהים, כאלו עובדים
 אותו עם המלאכים הקדושים בשמי השמים. נמסו התאוות
 מלבותם ונעקר מהם הכוסף לחענוגים, בעבור מה שנכנס
 בהם מן הכוסף לעבודת הבורא ומאהבה אותו. וכבחה
 אש היצר מלבותם, ונפסק חימה מרעיוניהם, מעוצם מה
 שלבשם מאור העבודה, כמו שיארע לנר נכח אור השמש.
 ונכנעו מפני מורא אלהיהם, והתודו לפניו בקצורם
 ושהחו לעבודתו, ולא חששו לחסרון. הראה אותם
 כשמתעסקים עמהם, כאחי הבושת. וכשמדברי עמהם,
 חכמים. וכששואלים אותם, יודעים. וכשחוטאים להם,
 עניים. תראה צורחתם, שעלה עליהם האור. ואם תעמוד
 על הלכות, תראה לכבות נשברות לאלהים, ובשיחתו
 נושבות, ובעסקי העולם נשמות. מלאה אהבת האלהים
 לבותם, ואינם מוצאים לדברי הברואים תאוה, ולא
 בשיחתם הנאה. מאסו דרך השחיתות, והלכו במכתר
 הנתיבות. ובזכותם מסתלקים היסורין ויורדים הנשמים,

חפתי וקשתי שיכנו וכו'; זלוחו אללס. שנזהר צענייהם: נוסו. כלו
 ופקו: חומה. חמימותה: שיארע לנר וכו'. שאינו ניכר כלל וכמקצ"ל
 שכתב צביהרל וכו': ושחמו. נשכלו ונטו שכתם לעזרתו: ולא חששו וכו'.
 לא שמו לב למחמור לרכיהם. חכמים. מלאה אותם שהם חכמים, וכן
 יודעים ועניים דמקמוך. ובשיחתו נושבות. דנצו קבועים כללס.
 נשמות. ל' שמה וסורכן, ור"ל ריקום ופנויות. השחיתות. הנשמות.

ובזכותם ישוקה האדם והכהמה. ולפי שמנעו גופותם
 מן העריות, ומשכו ידיהם ממיני המטעמים, ונרחו
 בנפשותם מן האסורין (ס"א האשמים), והלכו בדרך
 הטובה והישרה; הגיעו אל המעלות הגדולות בסכל
 ימים מעטים, והרויחו שני העולמים, וקצו שתי הטובות,
 והשלימו שני היחרונים, כמו שאמר (תהלים קיז) במזמור
 אשרי איש ירא את ה' עד סופו. ומן החימה בענינם,
 כי מעטו בעיניהם המצות אשר צום בם הבורא בצד
 חובות טובות שהטיב להם, בצד מה שקבלו על נפשותם
 מן היגיעה והשחדלות והשכל והמתון לרדקה בעבודתו.
 זה כאשר אספר לך: לפי שמנו מצות הבורא, והגיע
 מספר כולם תרי"ג מצות, מהם שס"ה מצות לא תעשה,
 והם האזהרות. ומהם מצות שחייבין בהם הצבור ואין
 היחיד חייב בהם, ס"ה מצות. ומהם מצות עשה שהזמן
 גרמה, והם המצות התלויות בזמן מכלתי זמן, כשכחות
 והמועדים והצומות. ומהם מצות עשה שחיוכם בארץ
 בלבד, כמו קרבנות יחיד ותרומות ומעשרות וחגיגת
 הרגלים והדומה לזה. ומהם מצות תלויות בדברים,
 כשימצאו מחייבין בהם וכשיפקדו יסתלקו, כמצות מילה
 למי שאין לו בן, ופדיון הבן למי שאין לו בכור, ומצות
 מעקה למי שאין לו בית, ומצות כבוד אב ואם ליתום
 והדומה לזה. וכאשר מנה המצות, אמרו לא נעלה האזהרות
 בחשבון, מפני שהעמידה מהם היא עשייתם וקיום חובותם;
 וחקטן בעיניהם עבודתם לאלהים וימעטו אצלם מעשיהם,
 בצד מאויים וכוספם למה שיגיעו בו אל רצון האלהים,
 ובקשו מצות עשה מחובת האברים אשר הם חובות היחיד
 בכל זמן ובכל מקום ובכל ענין, ולא מצאו אלא קריאת

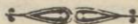
ישוקה. כיוון: בסכל וכו'. טעמנו מלשונם הילך זמן קלר: כל ד טובים וכו'. צעק
 מצום וכו', וק כל ד תה טקבלו דבסמוך וק כל ד תאויים דלהלן:
 טעמו. ל' מנין: וכשיפקדו. וכשיסכרו: העמידה. המניעה בשב ואל תעשה:

והוא מואס שחייתה לעצמה, ומקל על עצמו סבל
 מרירותה לדחותה הנזק מעליו; וכן צריך שיהיו צרכי
 עולמך בעיניך. וכבר ידעת אחי שמחשבתך על עניני
 עולמך לא תוסיף לך בטורפך מאומה, כמו שמעוטה השתדלותך
 וחריצותך בהם לא יגרע מחוקך דבר, וטרדת לבך בהם,
 תמנעך מחשוב כמה שתועילך מחשבתך עליו מעניני תורתך
 מצות הבורא, אשר נמסרו לך וקבלת על עצמך להתעסק
 בהם כל ימי חיך, ותפסיד את זה ולא יועילך. ורצה לנפשך
 מה שיש בו הצלתך ושלוש תורתך ועולמך. ושים הסבל
 לעמוד מרוע מנהגך בכחך. והקדים הזריזות בעניני אחריתך
 בין עניניך. ושים השכל מלכך, והענוה קצינך, והחכמה
 מנהיגך, והפרישות ידיך. והתנהל לאט ובמתון בקנות
 המדות הטובות כפי שיסבלהו ענינך, והזהר מן הרבוי
 וההפלגה מבלי הדרגה פן תאכזר; כי רוב השמן בנה היא
 הסיבה לכבות אורו (ס"ט לכחות סודו) והזהר מהתעלם
 ומהתעצל ומהתרפות, והדבק הזריזות בזריזות והררף הסבל
 בסבל בהדרגה, וסמוך לכל מדרגה מן המדות הטובות
 אח הסמוך לה. ואל תתעלם מפקוד לבך ומחשב עם נפשך
 תמיד. והתעסק בעיון ספרי זה וקריאתו, וזכור עניניו
 ושמור שרשיו וחקור על תולדותיו הדיר; תגיע בו אל
 המעלות החמודות, ותכלית המדות המעולות הרצויות לפני
 האלהים. והיה בו מיושר, ואליו מיושר. ואל תיחל נפשך
 שתגיע אל זה, עד שתפנה לבך מדאגות העולם וטרדותיו
 אפילו שתמאסם, כאשר לא יתכן לשכור להרפא מן
 היין עד שיחרוקן ממנו. ואמר אחד מן החסידים, אלו היינו
 בושך ולא לתאמת הלב: לעלמה. באמת תגעל כפשו זה: לדלומה. לפי
 שדומה וכו': ושים הסבל לעמוד מרוע וכו'. כן הגי' ד' קלאקא ש"ג' וכן
 הגיה בעל פ"ל, ור"ל צדמת הסבל העלור ככתך רוע מנהגיך: והקדים וכו'
 צינעניך. כל"ל ור"ל צינעניך הקדיס להחשק צעניני אחייתך: צקות. כן
 הגי' ד"ו ש"ח וכוון: והדבק. תסמוך ומחזק, וכן פי' וס' ד' ד' צממוך:
 והיה צו מיושר וכו'. הישר נפשך צו והישר גס וזולתך אליו: אפילו שתמאסם.

בושים מהבורא, לא היינו זוכרים אהבת העולם, ואנחנו
 שכורים מכוס יין אהבת העולם. על כן השתדל אחילפנות
 לבך ממנו, עד אשר יפנה גופך מעסקיו. כי אתה צריך
 בעת בדידותך. הגופניית אל בדידות רוחניית, מפני הקשר
 המחשבה בעסקי העולם, אפילו אם יפנה הגוף מהם ויניח
 מהתעסק בהם. פקוד אחי זה מנפשך תמיד, והשתדל
 להרחיק תאוות העולם מלבך, והמירם כעניני אחריתך וחוכות
 לבבך, והשיבם כרעיוניך חדיר, חגיע בהם אל רצון הבורא
 ית', ויאר פניו אליך, ויקבל ממך מעשיך הטובים ויסלח
 לעונך ותמצא חן בעיניו, כמו שכתוב (ושלים) אני אוהבי אהב
 ומשחרי ימצאונני, ואמר (ס"א ז) כי מכבדי אכבד ובחי יקלו:
 וראיתי מהשלמת התועלת והישור לך אחי, שאקבץ ראשי
 עניני ספרי זה בעשרה בתים עבריים, יסכול כל אחר
 מהם ענין שער אחד משעריו על מחברתם וסדורם. וחתמתי
 בהם ספרי להיותם לך למוכרת, כאשר תדעם על פה. ותשיבם
 בלבבך וכרעיוניך לילך ויומך בעת נוחך ותנועתך, לא תחדל
 לפקוד עניני ספרי זה ולזכור שרשיו. שאם תהיה במעשה
 ממעשי העבודה, זכירוך הבתים האלה ליחד לבבך בו
 לאלהים. ואם תהיה במעשה העולם, יזכירוך בחשבון עם
 נפשך. ואם תהיה בענין צער כדברי עולםך, יזכירוך בבטחון
 על האלהים. ואם תהיה בענין שיבואך אל הגאווה והגובה,
 יזכירוך בכניעה. ואם יהיה לבך פנוי, יזכירוך לבחון בטובת
 האלהים עליך. ואם תהיה בענין שמחה ותענוג גופני, יזכירוך
 בפרשות מן העולם. ואם תהיה בענין שתמרה בו
 את האלהים, יזכירוך בתשובה. ואם תהיה מתעלם
 מתורתך ואמונתך, יזכירוך להדבק בעבודת האלהים.
 ואם תהיה בענין יחוד האלהים, יזכירוך שיהיה יחודך

לא יועיל לך כ"א חסידים מלבד לנמרי. והמירם. ל'. תמוכה: עבריים.
 זל' עברי, לפי שכל הספר חיבר זל' עברי:

בלב שלם. וכן בעניני הפלחך והרהורי לבך, לחסום לשונך
ולאסור חושך, ולמשול בתאוותיך ולהחזיק באברך, ולפקוד
רעיוניך ולשקול מעשיך, ושאר מה שזכרתי בומן המנהגים
הטובים והמוסרים העליונים. והאלהים יורנו ואותך את
דרך עבדתו ברחמיו וגדולתו, אמן:

ואלו הן עשרת הצמים יכלול צהן שערי הספר. צית אחד לכל
שעה. ורשום צלשטי הצמים שם המזכר:

	ב ני, יחד יחידתך לצורך;
יסוד האל	ביחדך לאל אחד יצרך:
	ח קור ודרוש, והחבונן פלאיו.
צמיכה	ושים שכל. ודת צדק. אזורך:
	י רא האל. ועדותיו וחקיו
עבודה	שמור לעד, לבל תמער אשורך:
	י הי כטוך לכבך. וחמוך
צמסון	ובטוח בצור; יהיה בעורך:
	ב לב טהור. עשה הקיו למענו.
יסוד המעשה	ואל תשא פני אדם בדורך:
	ך אה כי סוף יציר עפר לעפר.
כניעה	ושח, כי חול וגוש עפר מגורך:
	י ריבך לשון שכלך. לסכלך.
תשובה	ושובה מודון לבך. ויצרך:
	ך דרכי אל. בדין צדק ומישור,
תשנן הכפש	חכם להור במחשבך וסחרך:
	ס חה ילדות ושחרות, מלכבך.
פרישות	ואל תתאו למחמדי נעורך:
	ס ני אל חי אזי תראה בחשקך.
סכנת הי	והתיחד יחידתך לצורך:

מפתח בסדר א"ב על מאמרי רז"ל המובאים בתוך
הספר ולא ציינתי בפנים הספר איה מקום מוצאם
בתלמוד וזולתם.

אגורה כסימנין ואסצרה נקצרה	עירובין כ"ח ב'.
אדם שיש בו עזירה ומתודק וכו'	הענין ט"ז א'.
אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר	ב"ב פ"ט ב'.
אי יבצית לי לנך ועינך וכו'	ירושל' ברכות ס' א'.
איהו אל זר שיש בגופו וכו'	שבת ק"ה ב'.
איזהו עשיר השומח בחלקו	אבות פ"ד א'.
אל יעמוד אדם במקום סכנה וכו'	שבת ל"ב ב'.
אל תהיו כעצדים המשמשים את הרב וכו'	אבות פ"ח ג'.
אל תעט תפלתך קצע וכו'	שם פ"ד י"ג.
אלו ז"א שיראים להוליא ט"ט וכו'	נדרים ח' ב'.
אלמלא ניתנה תורה לנו לנו לנו לניעות וכו'	עירובין ק' ב'.
אם אין אני לי אני לי וכו'	אבות פ"א י"ד.
אם חסד אשירה ואם מושפט אשירה	ברכות ט' ב'.
אם נאמר בכל נפשך למה נאמר וכו'	יומא פ"ב א'.
אע"פ שמינך לי ומינך לי וכו'	שבת פ"ח ב'.
אפי' חשב לעשות מלוא ונאנס וכו'	שם פ"ג א'.
בכל לנך צנני ילריך וכו'	יומא פ"ב א'.
במה הארכת ימים וכו'	מגילה כ"ז ב'.
במלותיו ולא בשכר מלותיו וכו'	ע"ז י"ע א'.
במקום שבעלי תשובה עומדין וכו'	ברכות ל"ד ב'.
בעל קרי מהרהר בלבו וכו'	שם כ' ב'.
בשלשה עשרה מדות התורה נדרשת	ברייחא דר"י.
בשני דר"י כולי תנויי צנויקין וכו'	סנהדרין ק"ו ב'.
בתקלה קראו הלך ואח"כ אורח וכו'	סוכה נ"ב א'.
בדולה שימוש יומך ונלימודה	ברכות ז' ב'.
בז מריש ובנאו צבירה וכו'	הענין ט"ז א'.

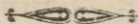
יצונו ו' ב'.	דבר שהיה בכלל ויאל וכן הכלל
ב"מ ל"א ב'.	דברה תורה כלשון בני אדם
יומא פ"ח ב'.	האומר אמתא ואשוב וכו'
ברכות ל"ג ב'.	ההוא שלומא לנצורא דנחית וכו'
אבות פ"ב א'.	הוי זהיר צמורה קלה כצמנורה
אבות פ"ב א'.	הוי מחשב הפקר מורה וכו'
שם פ"ג ב'.	הוי מחפלו בשלומה של מלכות וכו'
שם פ"ה ב'.	הוי עז כנמר וקל כנשר וכו'
שם פ"ג י"ב.	הוי קל לראש ונוח לתשמורת וכו'
שם פ"ג י"ד.	הוי טקוד ללמוד תורה וגו'
ברכות ל"ג ב'.	הכל צידי שמים חוץ ועיראת שמים
מגילה י"ח א'.	המספר בשמחו של הקצ"ה יותר מדלי וכו'
ביעין ל"ה ב'.	הנעלצין ואינם עולצין וכו'
גרכין ט"ז ב'.	העבודה אם יש דבור הזה מי וכו'
אבות פ"ד ט"ז.	העולם הזה דומה לפרוזדור וכו'
שם פ"ב א' . ג' א'.	הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא וכו'
שם פ"א ט"ו.	והוי מקבל את כל אדם צמפ"י
שם פ"ד ע'.	והוי שפל רוח צפני כל אדם
ברכות כ"ח ב'.	וכשאתם מתפללים דעו לפני ווי וכו'
אבות פ"א ג'.	ועשו קייג לתורה
ברכות נ"ד א'.	סייצ אדם לצרך על הרעה וכו'
ב"ב י"ב א'.	תכס עדיף ומנציח
אבות פ"א ד'.	יהי ציתך צית ועד למכתים
ברכות ל"ז א'.	יקיד ורצים הלכה כרצים
שם ל' ב'.	ימוד אדם עלמו אם יכול לכויין וכו'
אבות פ"ב ג'.	יפה תלמוד תורה עם ד"א וכו'
שם פ"ו ד'.	כך היא דרכה של תורה וכו'
מגילה ט"ז א'.	כל האומר דבר חכמה אפי' באומות וכו'
שם ע"ה א'.	כל היודע לחשב בחקופות וכו'
אבות פ"ה י"ח.	כל החוכה את הרצים וכו'

מפתח מאמרי רז"ל

קצה

שם פ"ד ע"י.	כל המקיים את התורה ונעוני וכו'
ע"ז י"ז ב'.	כל העוסק בתורה בלעד דומה וכו'
קוכה כ"ח ח"י	כל עוף שהיה פורח עליו נשרף
חולין קל"ב א'.	כל העושה טובה למי שאינו נזכרה וכו'
חגיגה י"ח ב'.	כל שלא חס על כבוד קונו וכו'
אבות פ"ג י'.	כל שרוח הצריות ניחה היינונו וכו'
סנהדרין ל"ט ב'.	כתוב ח' אומר וכונשפתי הגוים וגו'
ירושלמי ברכות ק"י ח'.	ליצא ועינא חרי סרסורי וכו',
מגילה כ"ה ב'.	ליחוש דילמא אחי למיעבד וכו'
תענית כ"ה ב'.	לעולם יהא אדם רך כקנה וכו'
ב"ב קי"ט ח'.	מגלגלין זכות ע"י זכאי וכו'
יומא פ"ז ח'.	מוליך עשרה ב"ח על קצרו וכו'
שם פ"ח ב'.	מוסיפין מחול על הקודש
שבת ע"ה ח'.	מניין שחשב אדם לחשב וכו'
אבות פ"ג י"ג.	מקורה סייג לתירה
תענית כ"ה ב'.	מעשה זר"ח שירד לפני התיבה וכו'
ב"מ ל' ב'.	מפני מה חרבה ירושלים וכו'
אבות פ"ד ב'.	מלוא גוררת מלוא
ר"ה כ"ה ב'.	מלות לריכות כונה
אבות פ"ב ב'.	חרבה נכסים חרבה דאגה
שבת ל"ד ב'.	כתן עיניו זו ונעשה גל של עלונות
מגילה י"ח ב'.	סמא דכולא משתוקא
יומא פ"ו ח'.	עצר על מלות ל"ת שיש זה כרת וכו'
קדושין ע"ב ח'.	עד שלא שקעה שמשו של נוסה וכו'
מכילתא בשלח.	(שהיה) עץ של הרדופני
נדרים ס"ב ח'.	עשה דברים לפעלם ודבר זהם לשום
אבות פ"ב ה'.	עשה רלונו כרלוך וכו'
סנהדרין ע"א ב'.	קצוץ לרשעים רע להם וגו'
שם ק"ו ב'.	רחמנא לצד צעי
אבות פ"ב י'.	שוב יום אחד לפני מיתחך

שיחת הילדים וישיבת צחי כנסיות וכו' שס פ"ג י'.
 שלא יאמר אדם אקרא כדי שיקראוני חכם וכו' גדלים ס"ב א'.
 שיה רביעית אל יורה וכו' ערוצין ס"ד א'.
 חורה ונשיאה לידי ונעשה וכו' קוטה ו"ט א'.
 תיזק צן יוננו חי א"ל לשמרו וכו' צ"ר פרשה ל"ד.

תוכחה

לרבינו בחיי החסיד הדיין ברבי יוסף ז"ל.

בְּרַכְי נַפְשִׁי אֶת יי	וְנִפְלְאוֹתָיו סִפְרִי
וְכָל קֶרְבִי	וְגִדְרֵי מִמְנִי
אֶת שֵׁם קִדְשׁוֹ:	בְּאֲשֶׁר תְּגִדְרֵי.

נַפְשִׁי עַז תִּדְרְכִי.	נַפְשִׁי אַל תִּהְיֵי כְּמוֹס
וְצִוְרֶךְ בְּרַכִּי.	כְּפֶרֶד אֵין הָבִין.
וְחִין לִפְנֵי תַעֲרִכִי.	וְכִשְׁפוֹר נִרְדָּם.
וְשִׂיחָה לְנִגְדֵי שִׁפְכִי.	וְאִישׁ נִדְהָם.
וְהַתְּעוֹרְרִי מִשְׁנֵתִיכִי.	כִּי מִמְקוֹר בִּינָה קִרְצָת.
וְהַתְּבוֹנְנִי מְקוֹמִיכִי.	וּמִמְעֵין חֲכָמָה לְקַחְתָּ.
אִי מִזֶּה בָּאת	וּמִמְקוֹם קְדוֹשׁ הַיּוֹבֵאת.
וְאַנָּה תִּלְכִּי:	וּמַעִיר גְּבוּרִים הוֹצֵאת.

מאת יי

נַפְשִׁי מִתְנוּמֶתְךָ עוֹרִי.	מִן הַשְּׂמִים:
וְלִפְנֵי יוֹצֵרְךָ	נַפְשִׁי רַבְשִׁי בְּגִדֵי שִׁכְל.
שִׁיר דְּבָרִי.	וְהַתְּאֹזְרִי אֲזוֹר בִּינָה.
וְלִשְׁמוֹ זִמְרִי.	וּמִלְטֵי אֶת נַפְשֶׁךָ.

מהבלי

מהבלי פגרה.

אשר את מתגוררת.

ואל ישיאך לבך

בנעם המדותיו.

ואד יסיתך

בשכיות תאותיו.

אשר ומאסו כמו מי

יתהלכו למו. וזכרי

כי לא לעזר

ולא להועיל ראשיתם.

כי אם לבשת

וגם להרפה אחריתם:

נפשי שזוטמי

ברחובות תבונתך.

וסבי בחדרי חכמתך.

ובואי עד תבינת

בנין משפיתך.

אשר בעפר יסודו.

הלא הוא גוף נמאס

ושגר מובס.

קרוין ממעין גרפשי /

וממקור משחת.

בנוי מטפה סרוחה.

שרופה באש באש

כסוחה.

גולם כדמות תולעה.

והיה רק זועה.

עצור ברחם מטנף.

סגור בבטן מלכלך.

ילד בצירים וחבלים.

לראות עמל והבלים.

כל היום התאיה תאיה.

וסר ממזר וממצוה

בהשך בא

ובהשך ילך.

דל אביון עני והלך.

לא דעת לו מפלעדה.

ולא תבינה לו מבלתך.

בחיו עפר

ובמותו אפר.

בעודו תולעים יסובבהו

ואחריתו

תוֹכַחָה

וְאַחֲרֵיתוֹ רָמָה
וְגוֹשׁ עֶפֶר וְכִסְפוֹהוּ.
לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ
לְשִׁמְאֵלוֹ.

לְמַסְלָה דְרָף הִלְכָתָּהּ.
כִּי הִפְלֵ הָיָה מִן הָעֶפֶר.
אֲמָנָם הִפְלֵ שָׁב אֶל הָעֶפֶר.
וְלִכְלֵ גְבָרָא וְגוֹצֵר.

טָמוֹן בְּאָרֶץ חֶבְלוֹ.
לִבֵּן לְבִי אֶתְּ וּמַלְכִי עָלָיו.
כִּי לִבְנֵי חֲכָמָה
מְלוֹכָה תֵּאֵוֹת.

יֵשׁ קֶץ וְתִכְלִית
לְשׁוֹב אֶל הָאָרֶץ.
אֲשֶׁר מִמָּנָה לָקָה.
וְהַחַיִּים וְהַמּוֹת אַחִים.

וְעַבְדֵי אוֹיֵל לְחַכָּם לֵב.
וְאֵל תִּלְכִּי בְשִׁרְיוֹת
לִבְךָ הָרָע.

שְׁבַתְּם יַחַד
אִישׁ בְּאָחִיו יִדְבְּקוּ.
יִתְלַבְּדוּ וְלֹא יִתְפָּרְדוּ.
אֲחוּזִים בְּשִׁתֵּי קִצּוֹת

וְאֵל תִּנְקְשִׁי בְּמוֹעֲצוֹתָיו.
וּמֵאִסִּי בְּבַצַּע מַעֲשֵׂקוֹתָיו.
וְאֵל תִּבְטְחִי בְּעֵשֶׂק
וּבְגִזּוֹל אֵל תִּהְבְּלִי.

גֵּשֶׁר רְעוּעַ.
וְכֹל בְּרוּאֵי תִבֵּל
עוֹבְרִים עָלָיו.

כִּי הָעֵשֶׂק
יְהוֹלֵל חֲכָם
וַיֵּאבֵד לֵב
מִתְנָה:

הַחַיִּים מוֹצְאוֹ
וְהַמּוֹת מוֹצְאוֹ.
הַחַיִּים בּוֹנֵה
וְהַמּוֹת סוֹתֵר.

הַחַיִּים זוֹרַע
וְהַמּוֹת קוֹצֵר.

גִּסְשֵׁי שִׁיתִי לִבְךָ

הַחַיִּים

וַיִּשְׁכַּחַי עִמָּךְ וּבֵית אָבִיךָ.	הַחַיִּים נוֹטַע
וְקִיַּמְי רַנְי לְמַלְכְּךָ.	וְהַמּוֹת עוֹקֵר
יֹמֶךְ וְלִילְךָ	הַחַיִּים מַחְבִּיר
שְׂאֵי אֱלֹו כְּפִים.	וְהַמּוֹת מַסְרִיד.
וְהַשְׁתַּחֲוִי לֹו אֲפִים.	הַחַיִּים מַחְרִיז
וְעַסְעִפִּיךָ יוֹלֹו מִים.	וְהַמּוֹת מַסּוֹר.
בְּכַרְיַעַה עַל בְּרָפִים.	וְדַעִי נָא וּרְאִי
אוֹלֵי יִתְאוּ הַמֶּלֶךְ יִסְיָךְ.	כִּי גַם עָלֶיךָ תַעֲבֹר כּוֹס.
וַיִּשָּׂא סַנּוּי אֱלִיךָ.	וַתִּצְאֵי מִמְּלוֹךְ הַדְּרָךְ
וַיִּשֶׂם לָךְ שָׁלוֹם.	כְּרָגַע
וַיַּחֲזֵן עָלֶיךָ בִּימֵי עֲנִיךָ	כִּי יִקְרָךְ עֵת וּפִגְעָה.
בְּעוֹלָם הַזֶּה.	וַתִּשׁוּבֵי אֶל בֵּית עוֹלָמְךָ.
וַאֲחֵרֵי שׁוֹבֶכָה לְמַנּוּחֵיכִי.	בַּיּוֹם הַהוּא תִרְצִי
כִּי מַעֲוֹדָךְ גָּמַל עָלֶיכִי:	סַעֲלַתְךָ.
נַפְשִׁי הִכִּינִי צָדָה לָרֹב	וַתִּקְהִי מִשְׁבַּרְתְּךָ.
אֶל תַּמְעִימֵי.	חֶלֶף עֲבוֹדַתְךָ
בְּעוֹד בְּחַיִּים חִיתְךָ	אֲשֶׁר יִגְעַת בּוֹ בְּעוֹלָם
וַיֵּשׁ לְאֵל יְדָךְ.	הַזֶּה.
כִּי רַב מִמֶּךָ הַדְּרָךְ.	אִם מִזֹּב וְאִם רָע.
וְאֵל תֵּאמְרֵי לְמַחֵר	לָכֵן שְׁמַעִי נָא
אֶקַּח צָדָה.	וּרְאִי וְהִפְי אֲזַנְךָ.

תשובי לתזכחת.	כי פנה היום.
ממשויבה נצחת.	ולא תדעי מה ילד יום.
כי לא יתכן לך אז	ודעי כי תמול
עשות טוב ורע	לעד לא ישוב.
ולא יזעילך	וכל אשר פעלת בו.
תשובה ממשויבה.	שקול וספור וחשוב.
ולא הנחם לך מרשע	ואל תאמרי
ואשמה ופשע.	מחר אעשה.
כי העולם ההוא	כי יום המות
נכון לחשבון וספר	מכל חי מכפה.
כל צפון וסתום.	מהרי עשות
אשר ביד כל אדם חתום.	בבד יום חקו.
וערוף לשלם שכר טוב	כי המות בכל ית
ליראי יי ולחושבי שמו.	ישלח חצו וברקו.
ולהנקם בו נקם ברית	ואל תתמהמהי מעשות
מן שזכחי אל.	חק דבר יום ביומו.
האומרים דאל	כי בצפור נודדת מן קנה.
סור ממנו.	בן איש נודד ממקומו.
ודעת דרכיה לא חסצנו.	ואל תדמי בנפשך.
מה שדי פי נעבדנו.	כי אחרי צאתך
ומה נזעיל	ממסגר פגרך

לדעת כל אנשי מעשהו.

וזכרי אין חשך

ואין צלמות.

להפטר שם פועלי און.

בקשי את יי קונך.

בכל פחד ואונך.

בקשי צדק

בקשי ענוה.

אולי תפתרי ביום אף יי

וביום חרוץ אפן.

ותזהירי בזהר הרקיע.

וכצאת השמש בגבורתו.

ותזריח עדיך

שמש צדקה ומרפא

בכנפיה.

ועתה קומי לבי

והתחנני לאדוניך.

ישאי זמרה לאלהיך.

הללי יה

כי טוב זמרה לאלהינו.

כי נעים נאווה תהלה:

כי נפגע בו:

נפשי אם חכמת

חכמת לך.

ואם לצת

אתך תלין משוגתך.

שמעי מוסר

וחכמי ואל תפרעי.

שיתי על לבך תמיד.

הברי קהלת בן דוד.

סוף דבר

הכל נשמע.

את האלהים ירא.

ואת מצותיו שמור.

כי זה כל האדם.

כי את כל מעשה

האלהים יביא במשפט.

על כל נעלם.

אם טוב ואם רע.

ואל תשכחי

ביד כל אדם יחתום.